બાલબ્રહ્મચારી શ્રી નેમિનાથાય નમઃ

અભિનવ હૈમ લઘુપ્રક્રિયા

ભાગ-ત્રીજો

પ્રેરણા : વિદ્યાવ્યાસંગી પૂ. મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા.

સંપાદન - અનુવાદ - સરલાર્થ વિવરણ

પૂ. ગુરુદેવ પ્રવચનકાર મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ના શિષ્ય

પૂ. મુનિરાજશ્રી દીપરત્નસાગરજી

(એમ. કોમ. એમ.એડ.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રેજ્યુએટ પ્રવચનકાર પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા.

જેઓની ઉત્કટ લાગણી – ભાવનાથી ગ્રન્થલેખન અને પ્રકાશન શક્ય બન્યા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સમર્પણ

પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી સુધર્મસાગરજી મહારાજ સાહેબ

જેઓની હાર્દિક ભાવના – અંતઃકરણ પૂર્વકની પ્રેરણા – ઉત્કટ લાગણી
બીજા ભણે તે માટે કંઇક કરવાની તમન્ના – કાર્યબોજ વહન
ક્ષમતાં–આર્થિક આયોજન માટેનો દૃઢ વિશ્વાસ – કાર્યપૂર્ણ
કરાવવા માટેની ધીરજ – વિદ્યા વ્યાસંગ – તેમજ નિષ્કપટ
અને સરલ સ્વભાવજન્ય સંબંધોથી આ ગ્રન્થ
લેખન પ્રકાશન શકય બન્યા.

તેઓશ્રીને કોટી કોટી વંદન સાથ સમર્પણ

તથા

દેવોને દુર્લભ, મનુષ્ય ભવમાં જ જેને પ્રગટ કરવાનો રાજમાર્ગ પ્રાપ્ત થાય
એવા સમ્યક્ દર્શન – જ્ઞાન – ચારિત્રાદિ ભવ્ય-દિવ્યગુણ પ્રાગટ્ય માટે
બાલ્યકાલથી સંયમ પ્રાપ્ત કરવા ભાગ્યવંત બનેલ અને નિસ્પૃહ
ભાવે વ્યાકરણ પ્રત્યેના પ્રેમથી જ પોતાનું કામ માની ત્રીજા
ભાગની પ્રેસ કોપી-સંદર્ભ સાહિત્ય સામે રાખીને–
અક્ષરશઃ તપાસી ક્ષતિરહિત બનાવવા પ્રયત્ન
કરનાર, પહેલેથી વચનબદ્ધ કરેલ હોઈ જેનું
નામ નિર્દેશન ન કરી શકવાનું અત્યંત
દુઃખ રહે છે તેવા દીક્ષિત આત્માને
શતશઃ આભારીની સાથે

સાદર સમર્પણ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

બાલ બ્રહ્મચારી શ્રી નેમિનાથાય નમઃ

શ્રી આનંદ-ક્ષમા-લલિત-સુશીલ-સુધર્મ સાગર ગુરૂભ્યો નમઃ

અભિનવ "હેમ" લઘુપ્રક્રિયા

ભાગ ત્રીજો

મૂલ કર્તાઃ- પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવર્ય

ગ્રંથરચના પ્રેરણાદાતા

વિદ્યાવ્યાસંગી પૂ. મુનિરાજશ્રી સુધર્મસાગરજી મહારાજ

સંપાદન-અનુવાદ સસંદર્ભ વિવરણ

ગ્રેજ્યુએટ પ્રવચનકાર પૂ. મુનિરાજ શ્રીસુધર્મસાગરજી મ. સા. ના શિષ્ય

પૂ. મુનિરાજ શ્રી દીપરત્નસાગરજી (M.Com. M.Ed.)

કિંમત-પઠન પાઠન

સંવત ૨૦૪૩ વીર સંવત ૨૫૧૩ સને ૧૯૮૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પૂ. આગમોદ્ધારક આ દેવ શ્રી આનંદસાગરસૂરિજી મ. સા.

* મુદ્રક *
જય જલિયાણ પ્રિન્ટર્સ
સુતરીયા કો. સેન્ટર
દિપક ટોકિઝ પાસે
જામનગર

* પ્રકાશક *
અભિનવ શ્રુત પ્રકાશન
પ્રવિણચંદ્ર જે. મહેતા
જેસંગ "નિવાસ"
હેડ પોસ્ટ ઓફિસ પાછળ
જામનગર

પ્રકાશકનું નિવેદન

લગભગ હજાર વર્ષ પૂર્વે પૂ. કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવંતે રચેલ સિદ્ધહેમ વ્યાકરણને, લગભગ સવા ત્રણસો વર્ષ પુર્વે પ્રક્રિયા રૂપે ફેરવ્યા પછીનું સંદર્ભ-વિવરણ સહિતનું આ પ્રથમ ગુજરાતી પ્રકાશન છે. જે ફિલોસોફી સાથે ગ્રેજ્યુએટ થયેલા અમારા પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ની અનન્ય પ્રેરણા-અંતઃકરણ પૂર્વકની ભાવના/લાગણી તથા તેમના શિષ્ય પૂ. મુનિ દીપરત્નસાગરજીની મહેનતનો પરિપાક છે.

પ્રથમ બે ભાગના પ્રકાશન બાદ ખૂબજ સુંદર અભિપ્રાયો અને સહકાર મળતા ટુંક સમયમાં ત્રીજો ભાગ રજૂ કરતાં અમે ખૂબજ આનંદ અનુભવીએ છીએ. આ વ્યાકરણના અભ્યાસથી પદ સિદ્ધનું શુદ્ધ જ્ઞાન પામી શાસ્ત્રના અર્થની વિચારણા-ચિંતન, મનન દ્વારા પરંપરાએ શાશ્વત સુખને પામો એજ શુભેચ્છા.

પુસ્તક પ્રકાશનમાં અત્યંત ઉપયોગી બનેલા અને તન મન ધનથી સહકાર આપનારા શ્રી કાન્તિભાઇ-હર્ષદભાઇ-વિરૂભાઇ, વહીવટી કાર્યવાહીમાં મદદરૂપ બનેલા મહેન્દ્રભાઇ તથા અમરીષભાઈ ઉદારહાથે ફાળો આપનાર શ્રી જામનગર જૈનસંઘ સમસ્તના આભારી છીએ.

આ સમગ્ર ત્રીજા ભાગના કાગળના દ્રવ્ય સહાયક શ્રી વિશાશ્રીમાળી
તપગચ્છ જૈન સંઘ-જામનગર ના આભાર સહ

પ્રવિણચંદ્ર જે. મહેતા
અભિનવ શ્રુત પ્રકાશન વતી

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

શ્રી નેમિનાથ ભગવાન		શ્રી નેમિનાથ ભગવાન
કૃષ્ણ બલભદ્રજી પૂજીત કસોટીના પ્રતિમાજી (જે દહેરાસરજીનું બારણું મોટું થતું નથી અને શિખર થતું નથી)		જામનગરના શેઠજીના દહેરાસરજીના જૂના મૂળનાયકજી (હાલ અરિહંત રૂપે ઉપર બિરાજમાન કરી પુન: પ્રતિષ્ઠા થયેલ છે)

બાલ બ્રહ્મચારી પ્રભુના દર્શન પૂર્વક અભ્યાસ કરતાં – અભ્યાસક નિર્મલ બ્રહ્મચર્ય પાળી પરંપરાએ શાશ્વત સુખને પામે એ શુભેચ્છા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અનુક્રમણિકા

				પૃષ્ઠાંક
0 0	પ્રસ્તાવના			6
0	વ્યાકરણ અભ્યાસ શા માટે ?			7
0	આ અભિનવ હેમ લઘુ પ્રક્રિયા–અભ્યાસનું મહત્ત્વ			7
0	ગ્રન્થનો ઉપયોગ કઇ રીતે કરશો			9
0 0	ઋણ સ્વીકાર			10
0 0	લઘુપ્રક્રિયા એટલે માત્ર બે બુક નહીં			11
0 0	પૂ. ગચ્છાધિપતિશ્રીના આશીર્વાદ અને શુભેચ્છા			12

		મૂળસૂત્રો	અંતર્ગતસૂત્રો	
0 0	વિષય સૂચિ			
૧	ભ્વાદિ ગણ	૧૯૩	૪૦	૧
૨	અદાદિ ગણ	૬૫	૫	૮૩
૩	હ્વાદિ ગણ	૧૫	–	૧૧૦
૪	દિવાદિ ગણ	૧૩	૩	૧૧૭
૫	સ્વાદિ ગણ	૬	–	૧૨૪
૬	તુદાદિ ગણ	૮	૫	૧૨૮
૭	રુધાદિ ગણ	૫	–	૧૩૪
૮	તનાદિ ગણ	૨	–	૧૩૭
૯	ક્ર્યાદિ ગણ	૬	૨	૧૩૮
0	સ્વાર્થિક પ્રત્યય	૨	૩	૧૪૨
૧૦	ચુરાદિ ગણ	૮	–	૧૪૩

0 0	પરિશિષ્ટ :–	
0	અકારાદિ સૂત્રક્રમ	૧૪૭
0	સિદ્ધહેમ સૂત્રક્રમ	૧૫૩
0	શુદ્ધિપત્રક	૧૫૯
0	ધાતુરૂપાવલી-કર્તરીપ્રક્રિયા	૧૬૧
0	સંદર્ભસૂચિ	૧૮૨
0 0	દ્રવ્ય સહાયકો–નામાવલી	૧૮૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રસ્તાવના

૧૧૯૩-૯૫ ના સમય ગાળામાં પૂ. કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવંત શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યે સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસનની રચના કરી. પછી તત્સમ્બન્ધી અન્ય સંસ્કૃત સાહિત્યની રચનાઓ થઇ, જુદાજુદા વિદ્વાનોએ અષ્ટાધ્યાયી ક્રમમાં રહેલા શબ્દાનુશાસનને પ્રક્રિયા ક્રમમાં ફેરવ્યો પણ તે બધામાં પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી દ્વારા ૧૭૧૦ માં રચાયેલ "હૈમલઘુપ્રક્રિયા" વધુ પ્રચલીત બની. આજ પર્યન્ત તેનો અભ્યાસ પૂ. સાધુ-સાધ્વીજીઓ કરી રહ્યા છે. લગભગ ૩૨૫ વર્ષ થયા તેનું કોઈ ભાષાન્તર થયું નથી. તેથી લઘુપ્રક્રિયાનો અનુવાદ તથા વિવિધ ગ્રન્થોના નિચોડરૂપ એવો સંદર્ભ-વિવરણ યુકત ગ્રન્થ તૈયાર કરવાની યોજનાના ભાગરૂપે— "અભિનવ હેમ લઘુપ્રક્રિયા ભાગ-૩" પ્રગટ કરાય છે.

બીજા ભાગનું વિમોચન અનન્ય ઉપકારી પૂજ્ય ગુરૂદેવ શ્રી સુધર્મસાગરજી મહારાજ સાહેબની નિશ્રામાં – જૈનસંઘ – જામનગરના પ્રમુખ ભાનુભાઇ દોશી ના અધ્યક્ષ સ્થાને રાષ્ટ્રપતિ સુવર્ણચંદ્રક પ્રાપ્ત કરતાં પંડિતવર્ય લાલજીભાઇ મોઢાના હસ્તે થયું.

પૂ. ગુરૂદેવ મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી અનન્ય પ્રેરણા, દૃઢ વિશ્વાસ, કાર્યબોજ પોતાને ખભે રાખીને મને લેખન કાર્યની સગવડ કરી આપવાનો ઉત્સાહ આ ગ્રન્થ પ્રકાશનમાં સંપૂર્ણ જવાબદાર છે જ – છતાં જો તેઓએ ભાનુભાઇ દોશી સાથે સુંદર અને સચોટ આયોજનપૂર્વક તથા જામનગર શિક્ષક સંઘના સેક્રેટરી વિજય આશર અને સુવર્ણચંદ્રક ધારક લક્ષ્મણભાઇ ગઢવીના હાર્દિક સહકાર યુકત સ્વાભાવિક વાતાવરણનું સર્જન ન કર્યું હોત તો ભાગ-૨ નું વિમોચન કઇ રીતે શકય બનત ?

રાષ્ટ્રપતિ સુવર્ણચંદ્રક પ્રાપ્ત કર્તા પંડિત લાલજીભાઇના હસ્તે વિમોચન સમયે તેમની વાગ્ધારાથી પ્રસન્ન ગાંભીર્ય છવાયું ડીસ્ટ્રીક જજ તથા અન્ય સંસ્કૃત વિદ્વાનો એ વૈવિધ્ય સભર છતા વિભિન્ન શબ્દોમાં સંસ્કૃત સાહિત્યના મહત્ત્વ દ્વારા અભિનવ હેમ લઘુપ્રક્રિયા ભા-૨ નું મહત્ત્વ પ્રતિપાદિત કર્યું, સંઘ સેક્રેટરી અને કોમર્સ કોલેજના પ્રિન્સીપાલ ભોગીભાઇ મહેતાએ શાસ્ત્રીય દૃષ્ટાન્ત સભર વિમોચન કાર્યક્રમની જાણાવટ અને રજૂઆત કહી. આ રીતે ક્રમશઃ ભાગ-૩ પ્રાગટ્ય માટે પગરણ મંડાયા.

આ તકે બીજા ભાગ માટે અતિમદદરૂપ બનેલ શ્રી જામનગર સંઘ તથા પાઠશાળાના ટ્રસ્ટી – વીક્રમભાઇ – બીપીનભાઇ કેમ ભૂલાય ?

લઘુવૃત્તિના અભ્યાસકો પણ જે સંદર્ભ સાહિત્યનો ઉપયોગ ભાગ્યેજ કરતા હોય તેવા બૃહન્ન્યાસ. ન્યાય સંગ્રહ. અન્ય પાંચેક પ્રક્રિયા ગ્રન્થો. કોશ વગેરેના યોગ્ય અવતરણો અને વિવરણો સહિતનો આ ત્રીજો ભાગ અને ગુજરાતી ભાષાના માધ્યમ દ્વારા કરાયેલી સરળ અને સ્પષ્ટ રજૂઆત પ્રક્રિયા અભ્યાસના અધ્યયન-અધ્યાપન તથા સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસનનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં સહાયક બનશે તેવી અતુટ શ્રદ્ધા સહ .....

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વ્યાકરણ અભ્યાસ શામાટે

વિદ્યાવ્યાસંગી પૂ. ગુરૂદેવશ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ની અંતકરણની પ્રેરણાથી આ અભિનવ "હેમ" લઘુપ્રક્રિયા. તૈયાર તો થઇ-પણ-વ્યાકરણ અભ્યાસની આવશ્યક્તા સમજ્યા વિના માત્ર ગતાનુગતિક રીતે એ બુકથી લઘુવૃત્તિનાં અભ્યાસને આપણાં નિસ્પૃહી પંડિતવર્ય શ્રી વજુભાઇ "કાળીમજુરી" સમાન ગણે છે—તેથી વ્યાકરણ અભ્યાસનું મહત્ત્વ માનસમાં પ્રતિપાદિત કરીને ધ્યેય સિદ્ધિની દિશામાં કદમ માંડવા ઉચિત ગણાય.

કોઇપણ ભાષાનાં પ્રમાણિક અને સર્વાંગસંપુર્ણ અભ્યાસ માટે તેના વ્યાકરણનું જ્ઞાન નિતાન્ત આવશ્યક છે. વાણી દ્વારા માનવ પોતાના વિચારોને આકાર આપે છે—વાણીનુ નિયમન વ્યાકરણ થકી થાય છે તેથી વ્યાકરણના અભ્યાસ વિના શિષ્ટ વાણી વ્યવહાર મુશ્કેલ બને શાસ્ત્ર ગ્રન્થોના અધ્યયન અને પરિશીલન માટે વ્યાકરણ જ્ઞાન આવશ્યક છે. તેથી જ કહેવાય છે કે :—

0 "વ્યાકરણ એ ભાષાનું વ્યુત્પાદક શાસ્ત્ર છે. પ્રયોગનું શુદ્ધ સાચું જ્ઞાન કરાવનાર છે. ભાવમાં મૂર્ત જ્યોત પ્રગટાવનાર છે. સકલ શાસ્ત્રમાં દીપક સમાન છે ..શબ્દ ધાતુરૂપ દરિયો છે સંજ્ઞા—પરિભાષા—ન્યાયો—ગણો—ધાતુઓ—કારકો—અવ્યયો—પ્રત્યયો આદિને પ્રતિપાદન કરનાર અનુપમ ખજાનો છે. ગ્રન્થ રચનામાં સહાયક છે. ગ્રન્થ માર્ગમાં મુસાફરી કરનારને ભોમિયા તુલ્ય છે."

0 'લોકમાં અને શાસ્ત્રમાં આવતા શબ્દો જેના વડે સધાય એવું જે શબ્દ શાસ્ત્ર તેનું નામ વ્યાકરણ"

— આવશ્યકવૃત્તિ—પૂ. હરિભદ્રસૂરિજી

0 "વ્યાકરણ ભણવાથી પદની સિદ્ધિ થાય છે. પદની સિધ્ધિથી અર્થનો નિર્ણય થાય છે. અર્થ નિર્ણયથી તત્ત્વનું જ્ઞાન થાય છે તત્ત્વજ્ઞાનથી મોક્ષની પ્રાપ્ત થાય છે." શ્રીપ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્ર

વાણી—વ્યવહારમાં પરોક્ષ બનેલી એવી સંસ્કૃત ભાષાના પથ પર કદમ માંડવા વ્યાકરણ એક માત્ર સાધન છે.

આ અભિનવ "હેમ" લઘુપ્રક્રિયાના અભ્યાસનું મહત્વ

જે રીતે અષ્ટાધ્યાયી (સિદ્ધહેમમાં સાત અધ્યાય) ક્રમમાં રચાયેલ વ્યાકરણોને કાળક્રમે પ્રક્રિયા ક્રમમાં પરિવર્તિત કરવાની આવશ્યક્તા ઉદ્‌ભવી અને જુદા જુદા પ્રક્રિયા પુસ્તકોની રચના થઇ, હૈમ લઘુપ્રક્રિયાને પણ મુદ્રિત કરાવતા તેમાં "ટીપ્પણો" મુકી સ્પષ્ટીકરણો માટેનો પ્રયાસ થયો તે રીતે આ અનુવાદ સ્વઅધ્યયન અધ્યાપન કાર્યમાં તો ઉપયોગી થશે-તદ્‌ઉપરાંત તેમાં નિમ્નલિખિત વિશેષતાઓ સમાવિષ્ટ છે જેના વડે અભ્યાસ સાધન બનશે.

0 માત્ર એ બુક કરતાં વિશેષ જાણકારી મળે

0 સંદિગ્ધતા નિવારણ :— લઘુવૃત્તિના અભ્યાસમાં પણ ઉદ્‌ભવતી કેટલીક સમસ્યાઓનું અહીં બૃહદ્‌વૃત્તિ ન્યાસ, કોશ જેવા સંદર્ભોમાંથી થયેલ ગુજરાતી અવતરણ સંદિગ્ધતા નિવારવા મદદરૂપ બને.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 **અપૂર્ણવૃત્તિ કે વૃત્તિ અભાવે પૂરતો વૃત્યર્થ પૂરે પાડે** :- પ્રક્રિયાકારે કેટલાંક સુત્રોની વૃત્તિ અપૂર્ણ રાખી છે જેમકે- ભ્વાદિ પરસ્મૈપદી સૂત્ર: ૭૬ स्वरादेस्तासु ની વૃત્તિમાં अमाङ्गा **શબ્દની વૃત્તિ** નોંધાઇ જ નથી ત્યાં વૃત્યર્થ દ્વારા વૃત્તિની અપૂર્ણતા નિવારાઇ છે ..ભ્વાદિ પરસ્મૈ સૂત્ર: ૭૧ ऋतां क्ङितीर् માં વૃત્તિ જ નથી ત્યાં આ ગ્રન્થ વૃત્યર્થ દ્વારા **વૃત્તિ પૂરી પાડે છે.**

0 **अनु पद्दान्तें જેવા શબ્દો** પ્રક્રિયાની વૃત્તિમાં છોડી દેવાયા છે. પણ અર્થની દ્દષ્ટિએ જરૂરી જણાતા તે શબ્દોને **યોગ્ય સ્થાન** આપેલ છે

0 **એક કરતાં વધારે સૂત્રોની વૃત્તિમાં યોગ્ય પૃથક્કરણ** :- તુદાદય: સૂત્ર ૮ मस्जे: स: માં બીજા ૨ અન્ય સૂત્રો ગોઠવેલ છે. પ્રક્રિયામાં આવા કેટલાંય સૂત્રોમાં એક કરતાં વધુ સૂત્રો આવે છે. ત્યાં અભ્યાસકને ગોટાળો ન થાય તે માટે "શેષવૃત્તિ" નામક અલગ વિભાગમાં આ સૂત્રો પૃથક્કિત કર્યા છે

0 **સૂત્ર કે વૃત્તિના અભાવનું નિવારણ** :- અદાદિ સૂત્ર: ૫૨ गा; परोक्षायाम् માં એક વધારાનું સૂત્ર शीङ ए शिति ગોઠવેલ છે પણ વૃત્તિ નથી ત્યાં સિદ્ધહેમ વ્યાકરણાધારે વૃત્તિ નોંધી છે- એ રીતે ક્યાંક સૂત્રમાં વધારાની સૂત્રની વૃત્તિ છે પણ સૂત્ર નથી ત્યાં અલગ પેટા ક્રમાંક આપી સૂત્ર નોંધેલ છે.

0 **મૂળ સૂત્ર બદલી દેવાયું હોય ત્યાં મૂળ સુત્ર આપવું** - જેમકે हनोवमि वा અદાદિ સૂત્ર: ૪૦ માં ખરેખર બે સુત્ર છે हन: ૨/૩/૮૨ અને वमिवा ૨/૩/૮૩

0 **સુત્ર સમ્બન્ધી આમ કેમ જેવા પ્રશ્નોનું નિવારણ**:- ચૂરાદિ સૂત્ર: ૪ णेरनिटि માં चितण संवेदने ધાતુ નોંધેલ છે ખરેખર અહીં સ્ખલના છે ધાતુ चित्तिण संवेदने છે અને તે પણ આત્મને પદી છે

ઉપરોકત મુદ્દાઓ ઉપરાંત નીચેની બાબત નોંધપાત્ર છે.

0 **સંદર્ભ સાહિત્ય**;- ન્યાયો, લિંગાનુશાસનથી લિંગ નિર્ણય, પ્રસંગોચિત ઉણાદિ વગેરેની મૂળ સંદર્ભો સહિત નોંધ કરેલ છે.

0 **મૂળવૃત્તિ**:- લઘુ પ્રક્રિયાની મૂળ વૃત્તિ હોવાથી મૂળગ્રંથની આવશ્યકતા ન રહે

0 **સાધનિકા**:- જરૂરી સાધનિકાને લીધે સંબંધિત સૂત્ર સંબંધો સ્પષ્ટ બને.

0 **પરિશિષ્ટ**:- અ કારાદિ અને સિદ્ધહેમ સૂત્ર ક્રમથી પ્રક્રિયા અને લઘુવૃત્તિ બંનેના અભ્યાસીઓને યોગ્ય માર્ગદર્શન મળે ધાતુ રૂપાવલી - તૈયાર રૂપો પૂરા પાડે છે

સંક્ષેપમાં આ અનુવાદ ગ્રંથ માત્ર પ્રક્રિયા ઉપરાંત વ્યાકરણ ના પાંચે અંગોનો યથોચિત બોધ કરાવે છે જે અધ્યાપકને પણ ઉપયોગી થશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આ ગ્રન્થનો ઉપયોગ કઈ રીતે કરશો
પૂ. ગુરૂદેવશ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ની પ્રેરણાથી કેટલાંક દિશા સૂચનો

(૧) મૂળ સૂત્રના ત્રણ ક્રમાંકનો :- (1) સૂત્ર પૂર્વે પ્રકરણાનુસાર ક્રમાંક ૧. ૨. ૩, ...(2) સૂત્ર પછી સિદ્ધહેમનો ક્રમ (3) સૂત્ર પુર્ણ થતાં નીચે સળંગ ક્રમ દા. ત. ઋતોરિ: સૂત્રનો ક્રમ ૧૧૮ છે. સિદ્ધહેમનો ક્રમ ૪/૧/૪૧ છે. અને સૂત્ર પુરૂ થતાં નીચે [૭૬૯] લઘુપ્રક્રિયાનો સળંગ સૂત્ર ક્રમાંક છે.

(૨) સૂત્ર પૃથક્કરણ :- સૂત્ર પછી સૂત્ર પૃથક્કરણ વિભાગ છે જેમાં સન્ધિ રહિત સૂત્રોની નોંધ છે જેથી વૃત્તિની મદદ વિના પણ **સૂત્ર** મહદ્ અંશે **સ્પષ્ટ બનશે**. જેમકે गुरुनाम्यादेरनृच्छूर्णो-गुरु नामि आदेः अन- ऋच्छ्र् उर्णोः ક્યું.

(૩) વૃત્તિ :- ત્રીજો વૃત્તિ વિભાગ **પ્રક્રિયા વૃત્તિ** દર્શાવે છે જે અપ્રાપ્ય બનતી જતી હૈમ લઘુપ્રક્રિયાની જરૂરિયાત પુર્ણ કરશે.

(૪) વૃત્યર્થ :- લઘુપ્રક્રિયાની મૂળ વૃત્તિ (શેષવૃત્તિ સિવાયની) નો **અનુવાદ** દર્શાવે છે છતાં પ્રક્રિયામાં મૂળ વૃત્તિનો અભાવ, અપુર્ણતા કે અન્ય સંદિગ્ધતા **હોય** ત્યાં આવિભાગ દ્વારા સિધ્ધહેમ શબ્દાનુશાસનની મદદ વડે પ્રત્યેક સૂત્રની **વૃત્તિનો સરળ-સ્પષ્ટ** પુરો **અર્થ** અપાય છે

(૫) અનુવૃત્તિ :- આ વિભાગ **કેવળ જીજ્ઞાસુઓ માટે** છે સિધ્ધહેમ વ્યાકરણ પરથી બનેલી પ્રક્રિયાઓમાં અનુવૃત્તિક્રમ જળવાતો નથી. તેથી **કેટલાંક** સૂત્રોમાં ન **જણાતી** બાબત વૃત્તિમાં જોવા મળતાં **અભ્યાસકને સંશય** થાય કે આ બાબત વૃત્તિમાં **કેમ** ? જેમકે ભ્વાદી **સુત્ર ૧૮૮** घस्वसः માં नाम्यादेः લખ્યુ. તેથી પૂર્વની **અનુવૃત્તિ** દર્શાવવા नामि अन्तस्था क वर्गात् નોંધવું પડયું આ **સંજોગોમાં અનુવૃત્તિ** વિભાગના સૂત્રો જિજ્ઞાસા સંતોષવા દિશાસુચક છે.

(૬) વિશેષ વિભાગ:- વિશેષ હકિકતો માટે જ છે. સંદર્ભ સૂચિ મુજબના સાહિત્ય પરથી સૂત્ર સંબંધિ પ્રશ્નો, ખુલાસા વિશેષતા, ન્યાયો, વ્યુત્પતિ વગેરેની નોંધ છે જેના અભ્યાસથી સૂત્રો વધુ સ્પષ્ટ **થશે**, સારો અવબોધ થશે, સંશય નિવારણ શકય બનશે છતાં **વૃત્યર્થ** બરાબર **સમજી ને** આ **વિભાગ વાંચવો કેમ** કે જે રીતે મધ્યમવૃત્તિ કે આનંદ બોધિની ટીકામાં अवचुरी છે અને બૃહન્ન્યાસમાં न्या. स. વિભાગ છે તે રીતે અહીં 'વિશેષ' છે............આ ઉપરાંત **વિશેષ ઉદાહરણો** પ્રક્રિયા સાથે **સંબંધ** ન હોવા **માત્રથી** છોડી દેવાયેલા સૂત્ર સંબંધિ દૃષ્ટાંતો ને **બૃહદ્‌વૃત્તિમાંથી અત્રે** સ્થાન અપાયેલ **છે... બૃહદ્‌હેમપ્રક્રિયામાંથી ગણ** પાઠોની નોંધ લીધેલી છે જેના વડે સૂત્રના **બાકી કાર્યક્ષેત્રનો બોધ** શકય બનશે.

(૭) પાદનોંધ:- સંદર્ભોની પૃષ્ઠાંક સહિતની નોંધ છે જે વિશેષ માહિતી માટે અભ્યાસને મુળ સ્ત્રોત પૂરોપાડે **પાદનોંધ નિશાની** ○ ● ○ ○ ○ ● આ રીતે છે.

(૮) શેષવૃત્તિ:- મૂળ સૂત્ર ઉપરાંતના અન્ય સૂત્રો કે **સંબંધિત અન્ય હકીકતો** અહીં નોંધેલ છે અંતર્ગત સૂત્રો [ ] આ કૌંસમાં સળંગ ક્રમ આપી નોંધેલ છે જો **કે** લંબાણ ભયે શેષવૃત્તિના સૂત્રોમાં માત્ર વૃત્યર્થ આપેલ છે.

આ ગ્રન્થ માં નાં સંક્ષેપો :- વ્યા - વ્યાકરણ. કારા-કારાન્ત, એ. વ.-એકવચન,
દ્વિવ.-દ્વિવચન, બ. વ.-બહુવચન, પ્ર.-પ્રથમા દ્વિ -દ્વિતીયા. તૃ -તૃતીયા
૧-व વર્તમાના ૨-स સપ્તમી ૩-पं પંચમી ૪-ह्य હ્યસ્તની ૫-अ અદ્યતની
૬-प પરેક્ષા ૭आ આશી: ૮ श्व શ્વસ્તની ૯भ ભવિષ્યન્તી ૧૦क्रि ક્રિયાતિપતિ

આટલી સૂચનાથી સ્વઅધ્યયન શકય બને તે શુભેચ્છા

-દીપરત્નસાગર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઋણ સ્વીકાર

પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મહારાજ સાહેબ

જેમની અનન્ય પ્રેરણા, પરિશ્રમ ઉત્કટ લાગણી, કાર્યબોજ વહનશક્તિ, કૃપા આદિથી
આ ગ્રન્થ લેખન અને પ્રકાશન શક્ય બન્યા.

પૂ. આ. દેવ સૂર્યોદયસાગર સૂરિજી મ. સા.
સંસ્કૃત માર્ગોપદેશિકાનો અભ્યાસ કરાવી વ્યાકરણનો મજબુત પાયો નાખ્યો, પુસ્તકો આપ્યા

પૂ. આ. દેવ વિજય સૂર્યોદયસૂરિજી મ. સા.
પોતાના વિનિત શિષ્યને આજ્ઞા કરતા "ન્યાય સંગ્રહ,,નો સુંદર અભ્યાસ થયો

પૂ. આ દેવ વિજય યશોદેવ સુરીશ્વરજી મ. સા.
જેમની વિશિષ્ટ પ્રેરણા અને આશીર્વાદથી સિદ્ધહેમ વ્યાકરણ ભણાયું

પૂ. મુનિશ્રી જિતરત્નસાગરજી, પૂ મુનિશ્રી મુક્તિરત્નસાગરજી, સાધ્વી શ્રી રમ્યજ્ઞાશ્રીજી
જેઓએ પોતાની નોંધપોથીઓ એકાદ વર્ષ જેટલા લાંબા સમય માટે પૂર્ણ વિશ્વાસથી વાંચવા આપી.
પૂ.મુનિશ્રી નંદિઘોષવિજયજી:- પુરતો સમય-સુંદર છણાવટ પૂર્વક "ન્યાય સંગ્રહ" ભણાવ્યો

નિસ્પૃહિ વિદ્ધવર્ય પંડિતજી વ્રજલાલજી વાલજી ઉપાધ્યાય

સંશય નિવારવા પત્રોના તાત્કાલિક ઉત્તરો આપ્યા, પોતાનો મુક્ત અભિપ્રાય આપી નિષ્ણાંત છાપ મારી પંચાંગી વ્યાકરણનો બોધ કરાવ્યો. આ ગ્રન્થની પ્રેસ કોપી તપાસવા સુંદરતમ વ્યવસ્થા કરાવી.

પંડિતવર્ય છબીલદાસજી સિદ્ધહેમના સૂત્રોની વિશેષતા જણાવી અભિનવ પ્રકાશ પાડયો
પંડિતશ્રી ધીરૂભાઇ (મોટા), ધીરૂભાઇ (નાના), મહાદેવભાઇ-જેમનાથી સિદ્ધહેમનુ જ્ઞાન મળ્યું
શ્રી લાવણ્યસૂરિ જ્ઞાનમંદિર. અંધેરી ગુજરાતી સંઘે અભ્યાસ માટે પુસ્તકો આપ્યા

શ્રી ખુશાલભવન જૈન સંઘ અમદાવાદ

શ્રાવક પંડિતની ૮ માસ માટે સગવડ આપી, જરૂરી તમામ પુસ્તકો ખરીદી આપ્યા, એક, ન મળતા પુસ્તકની આપ મેળે ઝેરોક્ષ કરાવી આ ગ્રંથ-ઇમારતના સ્તંભો મુક્યા
સાધુ-બહુમાન વિવેક પુર્વક વાત કરવાની પદ્ધતિ સાધુની અનુકુળતા પ્રતિકુળતા મુજબ સગવડ કરવાની વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ ખુશાલ ભવન જૈન ઉપાશ્રયના ટ્રસ્ટી જેટલી બહુજ ઓછા સંઘના ટ્રસ્ટીમાં હશે ! ! !

[] પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે સહાયક એવા તમામ પૂ શ્રમણ ભગવંતો તેમજ વ્યક્તિઓ અનેસંઘો

શ્રી વિશાશ્રીમાળી તપગચ્છ જૈન સંઘ જામનગર

આ સમગ્ર ભાગ-૩ ના તમામ કાગળ માટે ઉદાર હાથે દ્રવ્ય સહાય કરી

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[એક ભ્રામક માન્યતાનું નિરસન]

લઘુપ્રક્રીયા એટલે માત્ર બે બુક નહીં

કેટલાક વિદ્વાન પદસ્થે, શ્રાવક પંડિતો વગેરે એવો મત ધરાવે છે કે લઘુપ્રક્રિયાનો અભ્યાસ હવે નિરર્થક છે કેમકે લઘુપ્રક્રિયા માત્ર બે બુકથી વિશેષ કંઇ નથી પણ હૈમ સંસ્કૃત પ્રવેશિકા પ્રથમા અને મધ્યમાં કે માર્ગોપદેશિકા અને મદિરાન્ત પ્રવેશિકા કરતાં **હૈમ લઘુપ્રક્રિયામાં નીચેની વિશેષતાઓ છે.**

૧ યङन्त ક્રિયા, યङ्लुबन्त પ્રક્રિયા તથા નામધાતુ પ્રક્રિયાનો બોધ થાય છે

૨ તદ્ધિત પ્રત્યયોની (મુખ્ય તથા અંતર્ગત કુલ ૩૯૦ જેટલા સૂત્રો દ્વારા) વ્યવસ્થિત વિભાગીકરણ સહિતચર્ચા

૩ બસો જેટલા સૂત્રો દ્વારા કૃદન્ત પ્રક્રિયાની ઝીણવટ ભરી છણાવટ

૪ સૂત્રોના અંતર્ગત રહસ્યોને પ્રગટ કરતી પરિભાષાઓનું સ્પષ્ટીકરણ

૫ ધાતુઓની અનુબંધ સાથે રજુઆત-દા.ત. कथण् માં ण् અનુબંધન (૧૦) चुरादी ગણ સુચવે છે. कुधच्च् માં च् અનુબંધન (૪) दिवादि ગણ સુચવે છે

૬ ધાતુ પારાયણના ક્રમાનુસાર ધાતુઓનું જ્ઞાન – જે ધાતુરત્નાકર આદિ જોવામાં તથા "ધાતુપાઠ" તૈયાર કરવામાં મદદ રૂપ બને છે

૭ સિધ્ધહેમ શબ્દાનુશાનના અભ્યાસ માટે સુત્રોનુ યોગ્ય તાદાત્મ્ય

૮ બે બુકમાં માત્ર ૮૦૦ જેટલા સુત્રોનો સમાવેશ થાય છે. લઘુપ્રક્રિયામાં લગભગ ૧૭૦૦ થી ૧૮૦૦ જેટલા સૂત્રો સમાયા છે જેથી બુક કરતાં બમણાં સુત્રોનું જ્ઞાન થાય છે.

૯ લગભગ પોણાત્રણસો જેટલી ધાતુઓનું ધાતુરત્નાકરના ભાગોમાં થયેલ વિભાજન મુજબની પ્રક્રિયાઓ અનુસાર જ્ઞાન – સમજ

૧૦ સંસ્કૃત માધ્યમના પ્રયોગ દ્વારા સંસ્કૃત વાંચન ક્ષમતાની ખીલવણી.

બે બુક એ "ગ્રામર – ટ્રાન્સલેશન મેથડ" અનુસાર તૈયાર થયેલ પુસ્તક છે. જે સંસ્કૃત ભાષાને વ્યવહારમાં પ્રયોજવાની પ્રાથમિક ભૂમિકા રૂપ છે. તેની અને પ્રક્રિયા વ્યાકરણની તુલનાજ અસ્થાને ગણાય

વળી કેટલાંક માને છે કે લઘુવૃત્તિ ' **[સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાન એટલે લઘુવૃત્તિ–માત્ર એવો ભ્રમ પ્રવર્તે છે.]** જ ભણલી જોઇએ પ્રક્રિયા નહી – મુર્ધન્ય વિદ્વાનોને જ્ઞાન હશે જ કે લઘુવૃતિ **એ પૂર્ણગ્રન્થ નથી પણ પૂર્ણતા તરફ ગતિ કરાવતો ગ્રન્થ છે લઘુપ્રક્રિયાની જેમ લઘુવૃત્તિ એ પણ માત્ર નિદર્શન ગ્રન્થ છે.** એટલેજ આ અનુવાદ ગ્રન્થમાં બૃહદ્વૃત્તિ, ન્યાયસંગ્રહ, લિંગાનુશાસન જેવા ગ્રન્થોના અવતરણો લીધાં છે લઘુપ્રક્રિયા એટલે માત્ર બે બુક માનીને લઘુવૃત્તિ તરફ અંગુલી નિર્દેશ કરતા વિદ્વાનોને એટલીજ વિજ્ઞપ્તિ કે જો સિદ્ધહેમનુ સુવ્યવસ્થિત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું એજ એક માત્ર લક્ષ્ય હોય તો બૃહદ્વૃતિ ના સ્પષ્ટ જ્ઞાન અને સમજ વિના માત્ર લઘુવૃત્તિનું અધ્યાપન અથવા તો માત્ર **લઘુવૃત્તિના અભ્યાસથી પૂર્ણ વ્યાકરણનો બોધ થવાની માન્યતા એ પણ લઘુપ્રક્રિયા એટલે માત્ર બે બુક જેવોજ ભ્રમ છે એ વાત નિર્વિવાદ સ્વીકારવી રહી.**

ખંભાતમાં **પંડિતવર્ય છબીલદાસજી** એ સાધુના દૃષ્ટાંત થકી કહેલુ કે લઘુવૃત્તિ ભણ્યા બાદ એમ થાય કે (अब मुझे कुछ नहीं आता) હવે મને વ્યાકરણમાં કાંઇ ખબર પડતી નથી તો માનવું તેઓ સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસન વીશે કાંઇ જાણતા થયા છે.

–દીપરત્નસાગર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પંડિત વ્રુજલાલ વાલજી ઉપાધ્યાય

પ્રાધ્યાપક
શાંતિભુવન જામનગર

વેદાન્તાચાર્ય

દીપરત્નસાગર દ્વારા સંપાદીત આ અભિનવ લઘુપ્રક્રિયાની મહેનત પ્રશંસનીય છે કાર્ય નિર્વિઘ્ને પરિપૂર્ણતાને પામે અને વધુને વધુ શ્રુત ભકિત દ્વારા બાલજીવોને માર્ગે લાવવા પ્રયત્નશીલ રહે એજ ભાવના.

— આ. દેવેન્દ્રસાગર સૂરિ

આપશ્રીની અભિનવ કૃતિનાં દર્શનથયાં, વિહંગાવલોકન કર્યું અને લેખકની વિશિષ્ટ દ્રષ્ટી અને લીધેલા પરિશ્રમ, વિવિધ વિશેષતાઓ જોઇ ઘણી પ્રસન્નતા અનુભવી. છેલ્લા ૩૦/૪૦ વરસથી ઉગતા વિદ્યાર્થીઓને વ્યાકરણ જયારે વ્યાધીકરણ જેવું થઇ પડયું છે અને આનું મુખ્ય ક્ષેત્ર ગણાતા આપણા શ્રમણ સંઘમાં તેનું મહત્વ વિસરાતું જાયછે ત્યારે અનેક શાસ્ત્રોની પ્રાથમિક ચાવી જેવી આ વિદ્યાની જયોત જલતી રહે એના માટે જે કાંઇ પ્રયત્નો થાય તે આની ચિંતા કરનારાઓ માટે આવકાર્ય બની રહે છે.

ગુરૂનિશ્રા-કૃપા-વિદ્યાની લગન, બીજાને ઉપકારક બનવાની તમન્ના લેખકના ને અન્યના હિતમાં ઉપયોગી બની રહેશે - ધન્યવાદ-જ્ઞાનક્ષેત્રે કંઇક લાભ આપવા વિનંતી.

—યશોદેવ સૂરિની વંદના

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પૂ. કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવન્ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિભ્યો નમઃ

॥ अर्हम् ॥

૦ આખ્યાર પ્રક્રિયા ભ્વાદય: ૦

આ વિભાગમાં આખ્યાત પ્રક્રિયાનું નિરૂપણ કરવાનું છે. आख्यात् – ક્રિયાપદ સામાન્ય વ્યવહારમાં आख्यान् – ક્રિયાપદ તરીકે ઓળખાય છે વ્યાકરણ અભ્યાસની ભાષામાં તેના મૂળ રૂપને ''ધાતુ'' તરીકે ઓળખાવાય છે. જેમકે ''નમવું'' એ નમવાની ક્રિયા દર્શાવતું પદ છે. તેને સંસ્કૃતમાં ''નમ્'' ધાતુ (ગણ : ૧ – પરસ્મૈપદ) કહેવાયછે.

સંસ્કૃત વ્યાકરણમાં કુલ ૧૦ કાળ અને ૧૦ (નવ) ગણ આવેછે. દશે (નવે) ગણની મળીને કુલ ૨૦૦૦ જેટલી ધાતુ તથા અન્ય (कण्डु વગેરે) ધાતુ મળીને ૨૨૦૦ ધાતુનો સમાવેશ થયો છે. જેમાંથી આ પ્રકરણમાં માત્ર भ्वादि (भू વગેરે ધાતુના – પહેલા ગણ) નું અધ્યયન આવે છે.

પ્રત્યેક ધાતુને કર્તરી – કર્મણી – ણ્યન્ત – યઙન્ત, યઙ્લુબન્ત વગેરે પ્રક્રિયા અનુસાર ભિન્નભિન્ન રૂપો તૈયાર થઇ શકે જેમાંથી આ ત્રીજા સમગ્ર વિભાગમાં માત્ર કર્તરી પ્રક્રિયામાં જ દશે ગણના રૂપોને લાગતા સૂત્રો પ્રક્રિયાકારે ગુંથેલ છે.

ગણ :– भ्वादि, अदादि–ह्वादि, दिवादि, स्वादि, तुदादि, रुधादि, तनादि, क्रयादि, चुरादि (કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવંતે ગણ–નવ લખ્યાછે. જેમાં ગણ ૨–૩ સાથે છે. વ્યવહારમા ''દશ–ગણ'' શબ્દ વધુ પ્રચલિત છે. પ્રક્રિયામાં પણ ह्वादय ધાતુનો અલગ ભાગ છે માટે દશ ગણ રૂપેજ આ ગ્રન્થમાં નિરૂપણ કર્યું છે.)

કાળ :– વર્તમાન, સપ્તમી (વિધ્યર્થ), પંચમી (આજ્ઞાર્થ), હ્યસ્તની, અદ્યતની પરોક્ષા, આશિર્વાદ, શ્વસ્તની, ભવિષ્યન્તિ, ક્રિયાતિપત્તિ.

સંક્ષેપમાં કહીએતો આ પ્રકરણમાં भ्वादि ગણના પરસ્મૈપદી – આત્મનેપદી તથા ઉભયપદી – ધાતુઓના રૂપોને ૧૦ કાળની કર્તરી પ્રક્રિયામાં શીખવાના છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પૂ. મહોપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી ગણિવરેભ્યો નમઃ

ભ્વાદયઃ - પરસ્મૈપદિનઃ

(૧) क्रियार्थो धातुः ३/३/३

✱ સૂત્રપૃથ૦ :– क्रिया–अर्थः धातुः

★ વૃત્તિ :– कृतिः क्रिया पठनपचनादिरुपा साऽर्थो यस्य स धातुः स्यात् । स च त्रेधा गणजो नामजः सौत्रश्चा आद्यो नवधा, तथाहुः–

"अदादयः कानुबन्धा श्चानुबन्धा दिवादयः ।
स्वादयष्टानुबन्धाश्च, तानुबन्धास्तुदादयः ।
रुधादयः पानुबन्धा यानुबन्धास्तनादयः ।
क्र्यादयः शानुबन्धाश्च, णानुबन्धाश्चुरादयः ।

उक्तानुबन्धरहिता भ्वादयः । यत्र नामैव प्रत्यय सम्बन्धाद् धातुत्वं याति स नामधातुः । सौत्राश्च कण्ड्वादयो दोलण् प्रमुखाश्च । प्रत्येकमेते त्रिविधाः परस्मैपदिन आत्मनेपदिन उभयपदिनश्च ।

ङनुबन्ध इदनुबन्ध कर्तर्यप्यात्मनेपदी धातुः
ईगनुबन्धस्तूभयपदी परस्मैपदी शेषः

卐 વૃત્યર્થ :– વાચન ભોજનરૂપ કરાતી શુદ્ધ ક્રિયા એવો જેનો અર્થ છે તે "ધાતુ" કહેવાય છે (જેમનો ક્રિયા અર્થ છે તે ધાતુ) તે ત્રણ પ્રકારે છે (૧) गणजः = ગણ ધાતુ (૨) नामजः = નામ ધાતુ (૩) सौत्रः સૌત્ર ધાતુ

0 गणजः ગણ ધાતુ નવ પ્રકારની છે (વર્તમાન વ્યવહારમાં તે દશભેદે ઉલ્લેખાય છે)

૧ अदादि (બીજો–ત્રીજો) ગણને ઓળખવા क અનુબન્ધ
૨ दिवादि (ચોથા) ગણનો च અનુબંધ
૩ स्वादि (પાંચમા) ગણનો ट અનુબન્ધ
૪ तुदादि (છઠ્ઠા) ગણનો त અનુબન્ધ
૫ रुधादि (સાતમા) ગણનો प અનુબન્ધ
૬ तनादि (આઠમા) ગણનો य અનુબન્ધ
૭ क्र्यादि (નવમા) ગણનો श અનુબન્ધ
૮ चुरादि (દશમા) ગણનો ण અનુબન્ધ છે

અનુબન્ધો ટુંકમાં યાદ રાખવા માટે – क–च–ट–त–प–य–श–ण અનુબન્ધ)

અહીં જે भ्वादि ગણની વાત છે તે ગણ ઉક્ત અનુબન્ધ રહિત છે

0 नामजः જ્યાં નામ જ પ્રત્યયના સંબંધથી ધાતુપણાને પામે છે તે નામ ધાતુ કહેવાય છે

0 सौत्रः સૌત્ર ધાતુ कण्डु વગેરે (कण्ड्वादयः) તથા दोलण् વગેરે જાણવી તેમજ સૌત્રમાં – जु – स्तम्भु – चुलुम्प વગેરે ગ્રહણ થાય *

આ પ્રત્યેક ધાતુઓ ત્રણ રીતે જાણવા (૧) પરસ્મૈપદી ધાતુ (૨) આત્મનેપદી ધાતુ (૩) ઉભયપદી ધાતુ

ङ અને હ્રસ્વ इ અનુબન્ધ કર્તામાં પ્રયોજાય ત્યારે આત્મનેપદી અને દીર્ઘ ई તથા ग् અનુબન્ધ વાળા ધાતુ ઉભયપદી તથા બાકી જે રહે તે પરસ્મૈપદી ધાતુ જાણવા.

卐 વિશેષ :– 0 ક્રિયા સૂચક શબ્દની ધાતુ સંજ્ઞા થવાથી આગળ જણાવાશે તે રીતે જુદાજુદા પ્રત્યયો લાગશે. દા.ત. भू + ति વર્તમાનકાળ ત્રીજો પુરૂષ એકવચન પરસ્મૈપદીનો પ્રત્યય થાય.

0 कृतिः = करोति એવો અર્થ થાય જેમકે :– શું કરેછે ? તો ભણેછે

0 क्रिया = कृतिः – પ્રવૃત્તિ–વ્યાપાર એ બધાં એકાર્થક શબ્દો છે. *

0 क्रिया...દા.ત. રાંધેછે – તેની આસપાસ જ બધાં કારકો ગોઠવાય. જેમકે કોણ રાંધેછે ? ચૈત્ર. શું ? = ચોખા. શેના વડે ? શા માટે ? = મૈત્ર માટે. ક્યાં ? થાળીમાં

0 ईगित: ૩/૩/૯૫ સૂત્રથી ई કાર, ग કાર કર્તૃગામિનિ ફળમાં પરસ્મૈપદી સમજવા

0 इङ्गित: कर्तरि ૩/૩/૨૨ इ કાર અને ङ કાર કર્તરિ પ્રયોગમાં આત્મનેપદી થાય.

0 शेषात् परस्मै ૩/૩/૧૦૦ આત્મનેપદ સિવાયના પરસ્મૈપદી થાય

[૬૫૨]

(૨) नवाद्यानि शतृक्वसू च परस्मैपदम् ३/३/१९

★ સૂત્રપૃથ૦ :– नव–आद्यानि शतृ क्वसू च परस्मैपदम्

★ વૃત્તિ :– सर्वासां त्यादि विभक्तिनामाद्यानि नव वचनानि शतृक्वसू च प्रत्ययौ परस्मैपद–संज्ञानि स्युः

■ पराणि कानानशौ चात्मनेपदम्

* 1 લઘુપ્રક્રિયા ટીપ્પણ પૃ. ૨૧૮
* 2 મધ્યમ વૃત્તિ અવચૂરિ ભાગ ૨, પૃ. ૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 **વૃત્યર્થ** -: આ સર્વ ત્યાદિ (વર્તમાના) વગેરે વિભક્તિઓનાં પૂર્વના નવ-નવ પ્રત્યયો તેમજ (કૃદન્તના) शतृ અને क्वसू પ્રત્યયોની પરસ્મૈપદ સંજ્ઞા થાય છે.

卐 **વિશેષ** :- 0 शत्रानशावेष्यति तु सस्यो ५/२/२० થી शतृ પ્રત્યય

0 तत्र क्वसुकानौ तद्वत् ५/२/२ થી क्वसु પ્રત્યય

0 आद्य नव :- કુલ ૧૮ પ્રત્યયો સાથે આવશે(જુઓ સૂત્ર : ૪) તેમાંના પહેલાંના નવ-નવ પ્રત્યયો તે आद्य -તેને પરસ્મૈપદ સમજવા અને પછીના નવ તે આત્મનેપદ સમજવા

0 ધાતુપાઠ ;- ગણ - (૧) भ्वादि માં ક્રમાંક ૧ થી ૫૮૫ ધાતુ પરસ્મૈપદી છે.

■ **શેષવૃત્તિ**:- (१) पराणि कानानशौ चात्मनेपदम् 3/3/२० વર્તમાના વગેરે દશે વિભક્તિઓના બાકી રહેલા નવ-નવ પ્રત્યયો અને (કૃદન્ત ના) कान्-आनश् પ્રત્યયોની આત્મનેપદ સંજ્ઞા થાય. [૪૫૯]

[૬૫૩]

(3) त्रीणि त्रीण्यन्ययुष्मदस्मदि 3/3/१७

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- त्रीणि त्रीणि अन्य युष्मद् अस्मदि

★ **વૃત્તિ** :- सर्वासां विभक्तिनां त्रीणि त्रीण्येक-द्वि-बहु-वचनान्यन्यदर्थे युष्मदर्थेऽस्मदर्थे च यथाक्रमं स्युः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- સર્વ (વર્તમાના વગેરે દશ) વિભક્તિઓના ત્રણ ત્રણ વચનો અનુક્રમે એકવચન - દ્વિવચન - બહુવચન ત્રણે * અન્ય (ત્રીજો પુરૂષ) યુષ્મદ્ (બીજો પુરુષ) અસ્મદ્ (પહેલો પુરૂષ) ના સમજવા

卐 **વિશેષ** :- 0 પ્રારંભમાં જણાવ્યા મુજબ વિભક્તિઓ દશ છે. વર્તમાના, સપ્તમી, પંચમી, હ્યસ્તની, અદ્યતની, પરોક્ષા, આશીઃ, શ્વસ્તની, ભવિષ્યન્તી, ક્રિયાતિપત્તિ - તેના ત્રણ વચનો, ત્રણ પુરૂષો - તે સમજવા સૂત્ર : ૪ માં વર્તમાના માં જણાવ્યા મુજબ જોવા જેમકે :-

अन्यद् (ત્રીજો પુરુષ) એ.વ. - तिव्, દ્વિ વ. :- तस्, બ.વ : अन्ति

0 अन्यद् = ત્રીજો પુરૂષ = તે, તેઓ

0 युष्मद् = બીજો પુરૂષ = જેમની સાથે વાત થતી હોય તે - તું - તમે

0 अस्मद् = પહેલો પુરૂષ = પોતાને માટે-હું-આપણે

[૬૫૪]

(૪) सति ५/२/१९

★ **વૃત્તિ** -: आरब्धा समाप्तवस्तुविषयः कालः सन् वर्तमानस्तदर्थाद् धातो वर्तमाना स्यात् ।

■ वर्तमाना ३/३/६

परस्मैपदानि			आत्मनेपदानि		
तिव्	तस्	अन्ति	ते	आते	अन्ते
सिव्	थस्	थ	से	आथे	ध्वे
मिव्	वस्	मस्	ए	वहे	महे

卐 **વૃત્યર્થ** :- આરંભ થયો છે પણ પૂર્ણ થયો નથી તેવો વસ્તુ વિષય તે કાળ. તેને "सन्" વર્તમાન કહેવાય છે. વર્તમાન બનાવને સૂચવતા ધાતુથી વર્તમાન કાળ અર્થમાં વર્તમાના ના પ્રત્યયો લાગે.

★ **અનુવૃત્તિ** :- स्मे च वर्तमाना ५/२/१६ થી वर्तमाना

卐 **વિશેષ** :- 0 પ્રત્યયોમાં "व्" इत् છે शिद् अवित् ४/३/२० સૂત્ર માટે वित् પ્રત્યયો કર્યા છે

0 વર્તમાન કાળ ચાર અર્થમાં સમજવો *1

(૧) પ્રવૃત્તોપરત :- જેમકે-હમણાં જીવ ઘાત કરતો નથી.

(૨) વૃત્તાવિરત :- આ કુમારો રમે છે.

(૩) નિત્ય પ્રવૃત્ત :- પર્વતો ઉભા છે.

(૪) સામીપ્ય :- આ હું આવુ છું એટલે કે આવ્યો અથવા આવીશ

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૨) वर्तमाना ३/३/६ નીચે મુજબ વર્તમાના વિભક્તિના પ્રત્યયો છે.

પુરુષ	એ.વ	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ત્રીજો	तिव्	तस्	अन्ति	ते	आते	अन्ते
બીજો	सिव्	थस्	थ	से	आथे	ध्वे
પહેલો	मिव्	वस्	मस्	ए	वहे	महे

દા.ત. नमति - *2 હી नम् ધાતુને 'તે નમે છે"

---

* अन्य, युष्मद्, अस्मद् ત્રણે અનુક્રમે ત્રીજો, બીજો, પહેલો પુરૂષ તરીકે વ્યવહારમાં પ્રચલિત છે. અહીં પણ તેજ રીતે નોંધ્યા છે.

*1 ચાર અર્થ :- હૈમપ્રકાશ - ઉત્તરાર્ધ - પૃ. ૪૭૭

*2 વર્તમાના ની જેમ દશે કાળના અલગ અલગ પ્રત્યયો આગળના સૂત્રોમાં આવશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

એવા અર્થમાં વર્તમાના નો ત્રીજો પુરુષ એકવચનનો પરસ્મૈપદી પ્રત્યય "तिव्" લાગ્યો છે – એ જ રીતે આત્મનેપદી ધાતુમાં वन्दते થાય [૪૧૦]

[૬૫૫]

(૫) एताः शितः 3/3/१०

★ વૃત્તિ :– वर्तमाना सप्तमी पञ्चमी ह्यस्तन्यः शितो ज्ञेयाः । "भू सत्तायाम्" । भू तिव् इति स्थिते ।

卐 વૃત્યર્થ :– વર્તમાના, સપ્તમી (વિધ્યર્થ) પંચમી (આજ્ઞાર્થ), હ્યસ્તની એ ચારેની "शित्" સંજ્ઞા થાય છે.

0 भू सतायाम् (ગણ ૧) भ्वादि પરસ્મૈપદ – કર્માક 1 સત્તા હોવી, વિદ્યમાનતા હોવી.

0 ધાતુ भू + પ્રત્યય तिव् એ સ્થિતિ છે.

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) वर्तमाना ૩/૩/૬ (૨) सप्तमी ૩/૩/૭ (૩) पञ्चमी ૩/૩/૮ (૪) ह्यस्तनी ૩/૩/૯

卐 વિશેષ :– 0 સૂત્ર वर्तमाना ૩/૩/૬ માં વર્તમાના ના પ્રત્યયો દર્શાવાયા એ જ રીતે સૂત્ર ૩/૩/૭ થી ૩/૩/૯ માં અનુક્રમે सप्तमी, पञ्चमी, ह्यस्तनी ના પ્રત્યયો દર્શાવાશે.

0 भू + तिव् એ સ્થિતિનો અર્થ भू ધાતુને વર્તમાના –પરસ્મૈપદ – ત્રીજો પુરુષ એકવચન નો तिव् લાગે ત્યારે કેવું રૂપ થાય તેની સાધનિકાનો પ્રારંભ દર્શાવેલ છે.

0 शित् પ્રત્યયો એટલે 'श' અનુબંધવાળા પ્રત્યયો જે शित् કાર્ય માટે છે એટલે કે આ ચાર કાળ शित् છે બાકીના ૭ કાળ अशित् સમજવા

0 भू ધાતુ સર્વપ્રથમ મંગલિકને માટે છે. *

[૬૫૬]

(૬) कर्तर्यनद्भ्यः शव् ૩/૪/૭૧

★ સુત્રપૃથ૦ :– कर्तरि अन् – अद्भ्यः शव्

★ વૃત્તિ :– अदादि वर्जाद् धातोः कर्तरि विहिते शिति शव् प्रत्ययः स्यात् । शकार–वकारावितौ ।

卐 વૃત્યર્થ :– अदादि ગણ (ગણ: ૨) ના ધાતુઓને છોડીને (અન્ય તમામ ધાતુઓને) કર્તરિ પ્રયોગમાં शित् (વર્તમાના, સપ્તમી, પંચમી, હ્યસ્તની) પ્રત્યયો લાગે તે પહેલો [વિકરણ] પ્રત્યય રૂપે शव् [अ] પ્રત્યય લાગેછે शव् માં श् કાર व् કાર બન્ને इत् છે

★ અનુવૃત્તિ :– क्यः शिति ૩/૪/૭૦ થી शिति

卐 વિશેષ :– 0 शव् પ્રત્યયમાં श् કાર व् કાર બન્ને शित् અને वित् કાર્યો માટે છે.

0 अन्–अद्भ्यः :– ગણ अदादि (क અનુબંધવાળા) (ગણ ૨ અને અંતર્ગત ગણ : ૩ બન્ને) ના તમામ ધાતુઓનું વર્જન સમજવું – (બૃહદ્‌વૃત્તિ ભા. ૧ પૃ. ૨૫૦ પર अदादि ગણપાઠ આપેલ છે. કુલ ૮૫ ધાતુ છે. अद् થી विष्लृं સુધી)

0 અહીં अनद्भ्यः જ લખ્યું છે. પણ વાસ્તવિક રીતે જોતાં ગણ – ૧ भ्वादि અને ગણ – ૧૦ चुरादि માંજ शव् [अ] લાગશે બાકીના ગણો માટેના પ્રત્યયોના ફેરફારો હવે પછીના સૂત્રોમાં કહેવાશે.

0 कर्तरि કેમ કહ્યું ?

पच्यते – કર્મણી પ્રયોગ છે માટે 'शव्' ન લાગ્યો

0 अनद्भ्यः કેમ કહ્યું ?

अत्ति = તે ખાયછે. - अद् ધાતુ છે.

[૬૫૭]

(૭) नामिनो गुणोऽक्ङिति ૪/૩/૧

★ સૂત્રપૃથ૦ :– नामिनः गुणः अ–क्ङिति

★ વૃત્તિ :– कित्–ङित् वर्जे प्रत्यये परे नाम्यन्तस्य धातो गुणः स्यात् ।

अवादेशे । स धार्मिको भवति । तौ भवतः । "लुगस्यादेत्यपदे" इत्यकारलोपे, ते भवन्ति । त्वं भवसि । युवां भवथः । यूयं भवथ ।

卐 વૃત્યર્થ :– कित्, ङित् (क् અને ङ् इत् છે તેવા) પ્રત્યયો વર્જિત અન્ય પ્રત્યયો લાગે ત્યારે (नाम्यन्त) અન્તે નામી સ્વર હોય તેવા ધાતુઓનાં નામી સ્વર નો ગુણ થાય છે

(भू + शव् + ति એ સ્થિતિ છે. તેમાં આ સૂત્રથી भू ના ऊ નો ગુણ થતાં भो થશે. भो + शव् (अ) = ओदौतोऽवाव ૧/૨/૨૪ થી भो નું भव् + अ થશે)

0 स धार्मिको भवति = તે ધાર્મિક છે.

0 तौ भवतः = તે બે છે.

0 ते भवन्ति = તેઓ છે.

(નોંધ :– भू ધાતુના વર્તમાન કાળના રૂપોની અહીં શરૂઆત છે – તેથી તેની સાધનિકા "વિશેષ" માં જુઓ)

卐 વિશેષ :– 0 ગુણ થવા માટે गुणोऽरेदोत्

* "माङ्गलिकत्वात् प्रथममस्य प्रयोगः" ધાતુપારાયણમ્ પૃ. ૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

8/3/2 સૂત્ર છે. તેનાથી ऋ વર્ણનો अर्, इ વર્ણનો ए, उ વર્ણનો ओ થાય *1

0 ङित् વત્ થવાના વિધાનો ૪/૩/૧૭ થી ૪/૩/૨૦ સૂત્રમાં સિદ્ધહેમ વ્યા. માં છે

0 कित् વત્ થવાના વિધાનો ૪/૩/૨૧ થી ૪/૩/૪૧ માંછે.

0 नामिनः એમ કેમ કહ્યું ?

याति – ते જાયછે. या એ નામ્યન્ત નથી.

0 अ क्ङिति કેમ કહ્યું ?

भूत: – અહીં क्त એ कित् પ્રત્યય છે.

भू सतायाम् ધાતુ ક્રમાંક 1

સાધનિકા (૧) क्रियार्थो धातु: ૩/૩/૩ થી ધાતુ સંજ્ઞા (૨) त्रिणि त्रीण्य...दि: ૩/૩/૧૭ થી (अन्यद्) ત્રીજો વગેરે પુરૂષ અને વચનો (૩) सति ૫/૨/૧૯ સૂત્રથી વર્તમાનાને વર્તમાના ના પ્રત્યયો લાગે (૪) વર્તમાના ૩/૩/૬ થી तिव् तस् વગેરે પ્રત્યયો (૫) नवाद्यानि... ...म ૩/૩/૧૯ થી પહેલાં નવ પરસ્મૈપદી પ્રત્યેયો (૬) एता: शित: ૩/૩/૧૦ થી शित् સંજ્ઞા *2

(1) भवति (૧) भू+तिव् (૨) કર્તર્ય... शव् ૩/૪/૭૧ થી – भू+शव्+तिव् (૩) भू+अ+ति – (કેમકે शव्‌નો श् व् અપ્રયોગિત્ છે) (૪) नामिनो गुणो...ति ૪/૩/૧ થી ऊ નો ગુણ થતા *3 – भो + अ + ति (૫) ओदौतोऽवाव् થી अव् – भव् + अ + ति (૬) भवति = તે છે. (ત્રી.પુ. એ.વ.)

(2) भवत: (૧) भू+तस् (ત્રીજો પુરૂષ દ્વિ. વ.) (૨) ઉપર મુજબ – भवतस् (૩) सोरुः ૨/૧/૭૨ થી भवतर् (૪) र: पदान्ते...यो: ૧/૩/૫૩ થી વિસર્ગ – भवतः થશે = તેઓ બે છે

(3) भवन्ति (૧) भू + अन्ति (ત્રીજો પુરૂષ બ.વ.) (૨) भव् + अ+अन्ति– (૩) लुगस्य...दे ૨/૧/૧૧૩ થી પૂર્વ अ લોપ – भवन्ति = તેઓ છે

(4) भवसि – भू + सि – બીજો પુરૂષ એ.વ

(5) भवथ: भू + थस् – બી.પુ દ્વિ.વ. – તમે બે છો

(૬) भवथ भू + थ = બી.પુ. એ.વ. – તમે છો

[૭૫૮]

(૮) मव्यस्याः ૪/૨/૧૧૩

★ સૂત્રપૃથ૦ :– म – वि अस्य आः

★ વૃત્તિ :– धातो विहिते मादौ वादौ च प्रत्यये परे अत आः स्यात् । अहं भवामि । आवां भवावः । वयं भवामः ।

अन्यदर्थादिद्वय – त्रययोगे पराश्रयमेव वचनम् ।
स च त्वं च भवथः । स च त्वं चाहं च भवामः ।

卐 વૃત્ત્યર્થ :– ધાતુથી વિહિત એવા म કારાદિ व કારાદિ પ્રત્યય લાગે ત્યારે અન્ત્ય अ નો आ થાય છે. अहं भवामि = હું છું, आवां भवावः = અમે બે છીએ, वयं भवामः = અમે બધાં છીએ.

0 એકજ વાક્યમાં अन्यद्, युष्मद्, अस्मद् માંથી બે કે ત્રણ પુરૂષ સાથે હોય ત્યારે જે પર – છેલ્લે હોય તેને આશ્રીને ક્રિયા કરવી. જેમકે.– स च त्वं च = भवथः અહીં युष्मद् પરમાં છે માટે બી.પુ. દ્વિ.વ. નો थस् થયો. स च त्वं च अहं च = वयम् भवाम: માં अस्मद् પરમાં છે માટે પ. પુ –બ.વ. નો मस् થયો.

卐 વિશેષ :– 0 अस्य કેમ કહ્યું ?

चिनुवः અહીં वस् પ્રત્યય પૂર્વે उ છે માટે आ ન થયો

0 (7) भवामि = (૧) भू + मि (૨) भव + मि (૩) આ સૂત્રથી પૂર્વના अ નો आ – भवामि

(8) भवाव: – भू + वस्

[9] भवाम: – भू + मस्

— વર્તમાના – પરસ્મૈપદ – પૂરૂ થયું —

भू सतायाम – ધાતુ ક્રમાંક 1 *

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ત્રી. પુ.	भवति	भवत:	भवन्ति
બી. પુ.	भवसि	भवथ:	भवथ
પ. પુ.	भवामि	भवावः	भवाम:

[૭૫૯]

[૯] विधि निमन्त्रणामन्त्रणधीष्ट संप्रश्न प्रार्थने ૫/૪/૨૮

---

*1 आसन्न પરિભાષા – ૭ – ૪ – ૧૨૦

*2 આ ૭ સૂત્રો ફરી વખત સાધનિકામાં અપાયા નથી – તે બધાંનુ કાર્ય થયા પછી तिव् વગેરે પ્રત્યયો લાગશે તેમ સમજી લેવું.

*3 आद्यन्तवदेकस्मिन्– ન્યાય ૫, ૫ ૭

* અહીં भू ધાતુના કર્તરી–વર્તમાનાના રૂપો આપેલછે. અભ્યાસકે હરેક રુપો આ રીતે તૈયાર કરવા–આ ગ્રન્થમાં આપેલ ધાતુ ક્રમાંક મુજબ–ધાતુ–રત્નાકરમાં રૂપો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

★ સૂત્રપૃથ૦ :- विधि निमन्त्रण आमन्त्रण अधीष्ट संप्रश्न प्रार्थने ।

★ વૃતિ -: विधिः क्रियायां प्रेरणा । विध्यादिषु सप्तमी स्यात् ।

■ संभावनादिष्वपि सप्तमी । सप्तमी ३/३/७ ।

परस्मैपदिनः			आत्मनेपदिनः		
यात्	याताम्	युस्	ईत	ईयाताम्	ईरन्
यास्	यातम्	यात	ईयास्	ईयाथाम्	ईध्वम्
याम्	याव	याम	ईय	ईवहि	ईमहि

卐 વૃત્યર્થ :- વિધિ :- ક્રિયામાં પ્રેરણા કરવી. 0 (निमंत्रण :- પ્રેરણા કર્યા પછી તેમ ન કરીએ તો દોષ લાગે. त्रिसन्ध्यम् आवश्यकं कुर्यात् – ઉભયકાલ આવશ્યક કરે. 0 आमन्त्रण – પ્રેરણા છતાં ઇચ્છા અનુસાર વર્તી શકાય. इह आसीत – અહીં બેસો. 0 अधीष्ट – સત્કાર પૂર્વકની પ્રેરણા. व्रतं रक्षेत – વ્રતનું રક્ષણ કરો. 0 संप્રશ્ન – પ્રયોગ કરનારની ધારણાને લગતો પ્રશ્ન – શું હું વ્યાકરણ ભણું કે ન્યાય? પ્રાર્થના = વિનંતી) 0 વિધિ વગેરેમાં સપ્તમી (અને પંચમી) થાય.

★ અનુવૃત્તિ :- इच्छार्थे सप्तमी पञ्चम्यो ५/४/२७

卐 વિશેષ :- 0 सप्तमी (વિધ્યર્થ) ના અંગે સિદ્ધહેમ વ્યા. માં ૫/૪/૨૧ થી ૫/૪,૨૮ સૂત્રોમાં વિધાનો છે

■ શેષવૃત્તિ :- (3) सम्भावनेऽलमर्थे तदर्थानुक्तौ ५/४/२२ ક્રિયા કરવાની શક્તિની સંભાવના જણાતી હોય અને अलम् અર્થના સૂચક શક્તિવાચી શબ્દનો પ્રયોગ ન હોયતો તમામ કાળમાં ધાતુને सप्तमी ના પ્રત્યયો લાગે

0 अपि मासम् उपवसेत् = મહિનાના ઉપવાસ કરી શકે. [४६१]

(४) सप्तमी ३/३/७ સપ્તમી એટલે કે વિધ્યર્થના ત્રણે વચન અને ત્રણે પુરૂષના પ્રત્યયો :-

પરસ્મૈપદિનઃ			આત્મનેપદિનઃ		
यात्	याताम्	युस्	ईत	ईयाताम्	ईरन्
यास्	यातम्	यात	ईथास्	ईयाथाम्	ईध्वम्
याम्	याव	याम	ईय	ईवहि	ईमहि

આ પ્રત્યયો विधि निमन्त्रण... ५/४/२८ માં જણાવ્યા મુજબ વિધિ વગેરે અર્થોમાં થાય છે [४६२]

[१०] यः सप्तम्याः ४/२/१२२

★ વૃત્તિ :- आत् परस्य सप्तम्या या शब्दस्य इः स्यात् । शिष्यो गुरुसेवी भवेत् । भवेदसौभव्यः श्राद्धत्वात् । भवेताम् ।

■ आत् परयोर्यम् युसोरियमियुसौ । भवेयुः । भवेः भवेतम् भवेत । भवेयम् भवेव भवेम ।

卐 વૃત્યર્થ -: अ થી પર રહેલાં सप्तमी ના या નો इ થાય છે

0 शिष्यो गुरुसेवी भवेत् – શિષ્ય ગુરુ સેવી થાય.

0 भवेदसौ भव्यः श्राद्धत्वात् શ્રાદ્ધત્વથી આ ભવ્ય થાય.

બન્ને ઉદાહરણમાં भू ધાતુને यात् પ્રત્યય લાગ્યો છે भू + शव् + यात् – અહીં (शव्) अ થી પર यात् હોવાથી या નો इ થયો – भव + इत्

0 भवेताम् = भू + याताम् = भू + अ + इताम् = भव + इताम थई भवेताम् બન્યું.

★ અનુવૃત્તિ :- आतामाते आथामाथे आदिः ४/२/१२१ થી आदिः

卐 વિશેષ :- अ થી પર કેમ કહ્યું ?

अद्यात् – अद् ધાતુ વ્યંજનાન્ત છે.

0 भू ધાતુના સપ્તમી [વિધ્યર્થ] ના રૂપો

(ફેરફારવાળાસૂત્રો યુક્ત સાધનિકા)

(1) भवेत् – (ત્રી.પુ. એ.વ.) भू ધાતુ –(१) विधि निमन्त्रणा...५/४/२८ થી सप्तमी, सप्तमी ३/३/७ થી પ્રત્યયો यात् વગેરે भू + यात् (२) कर्तर्य...शव् ३ ४/७१ થી भू + शव् + यात् (३) भव् + अ + यात् (भू નો ગુણ થઈ अव्) (४) यः सप्तम्या ४/२ १२२ થી भव + इत् (५) अवर्णस्ये . लृ १/२/६ થી भवेत्

(2) भवेताम् (ત્રી.પુ દ્વિ.વ.) (१) भू + याताम्

(3) भवेयुः (બી.પુ. બ વ) (१) भू + युस्

(२) याम्युसोः ...४/२/११३ થી भू + अ + इयुस्

[4] भवेः [બી પુ એ.વ] [१] भू + यास्

[२] भू + शव् + इस् [३] भव + इस् [४] भवेस्

[५] सोरुः २/१/७२, रः पदान्ते...योः १/३/५३ થી भवेः

[5] भवेतम् [બી.પુ. દ્વિ વ.] भू + यातम्

[6] भवेत (બી પુ બ વ,] भू + यात

[6] भवेयम् [પ પુ એ વ.] [१] भू + याम् [२] भू + शव् + याम् (३) याम्युसोः...सू ४/२/१२३ થી भू + शव् + इयम् (४) भवेयम्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(8) भवेव (प पु द्वि.व.) भू + याव
(9) भवेम (प पु. ब.व) भू + याम

सप्तमी ना रुपो *

	એ.વ	દ્વિ.વ	બ વ.
त्री पु.	भवेत्	भवेताम्	भवेयु:
બી.પુ.	भवे:	भवेतम्	भवेत
प.पु	भवेयम्	भवेव	भवेम

■ શેષવૃત્તિ :- (५) याम्युसो: इयमियुसौ ४/२/१२३ ધાતુના अ કાર પછી આવેલા सप्तमी ના याम (प पु એ.વ.) ને બદલે इयुस् પ્રત્યય થાયછે. જેમકે भवेयु: = તેઓ થાય. [४६३]

[५५१]

(११) प्रैषाऽनुज्ञावसरे कृत्य पञ्चम्यो ५/४/२९

★ સૂત્રપૃથ૦ :- प्रैष अनुज्ञा अवसरे कृत्य पञ्चम्यौ
★ વૃત્તિ :- न्यत्कारपूर्विका प्रेरणा प्रैष: । प्रैषादिषु कृत्या: पञ्चमी च स्यु: ।
■ विध्यादिषु आशिषि च पञ्चमी वक्तव्या: पञ्चमी ३/३/८ परस्मैदिन: तुव्, ताम्, अन्तु । हि, तम्, त। आनिव्, आवव्, आमव् ।
आत्मनेपदिन: - ताम्, आताम्, अन्ताम् । स्व, आथाम्, ध्वम् । ऐव्, आवहैव्, आमहैव् । अध्यनायोद्यतो भवतु चैत्र: । भवताम् । भवन्तु । ' आशिषि तुह्यो स्तातङ् ' वा आयुष्यमान् भवतु भवतात् भवान् ।
卐 વૃત્યર્થ :- प्रैषा :- તિરસ્કાર પૂર્વકની પ્રેરણા (अनुज्ञा :- ઇચ્છા પૂર્વકની સંમતિ, अवसर કામ કરવાનો સમય) પ્રૈષા, અનુજ્ઞા અવસર અર્થમાં पञ्चमी (આજ્ઞાર્થ) ના પ્રત્યયો લાગે
0 अध्ययनाय उद्यतो भवतु चैत्र: ચૈત્ર ભણવાને માટે ઉદ્યત થાય.

卐 વિશેષ :- 0 આ સૂત્ર पञ्चमी આજ્ઞાર્થ ક્યારે થાય તે અંગેના વિધાન કરેછે. અને भू (ધાતુ-1) ના રૂપો આપેછે.
(1) भवतु :- भू + तुव् (त्री.पु એ વ.) (१) प्रैषाऽनुज्ञा रे ५/४/२९ थी पञ्चमी, पञ्चमी ३/३/८ थी तुव् વગેરે પ્રત્યયો (२) भू + शव् + तुव् - कर्तर्य शव् ३/४/७१ (३) नामिनो गुणो थी भव् + अ + तुव् (४) तुव् માં व् અપ્રયોગી છે તેથી भवतु
(2) भवताम् - (त्री.पु. द्वि.व.) भू + ताम्
(3) भवन्तु - (त्री.पु. ब.व) भू + अन्तु
(१) - नामिनो गुणो थी गुण : भव् + अ + अन्तु
(२) लुगस्या...दे थी पूर्व अ લોપ भव् + अन्तु

■ શેષવૃત્તિ :- 0 आशिषि आशी: पञ्चम्यौ ५/४/३८ (વૃત્તિમાં જણાવ્યા મુજબ विधि વગેરેમાં સૂત્ર-५/४/२८-આદિ સૂત્ર :- ६ થી અને आशिषि અર્થમાં આ સૂત્રથી પંચમી થાય) આશીર્વાદ અર્થમાં ધાતુને आशी: તથા पञ्चमी વિભક્તિના પ્રત્યયો લાગે જેમ કે :- श्रेयस्वी भवतु શ્રેયસ્વી થાઓ-જુઓ સૂત્ર-૩●
(६) पञ्चमी ३ ३/८ પંચમી (આજ્ઞાર્થ) માં નીચેના પ્રત્યયો વપરાય છે.

तुव्	ताम्	अन्तु	ताम्	आताम्	अन्ताम्
हि	तम	त	स्व	आथाम्	ध्वम्
आनिव्	आवव्	आमव्	ऐव्	आवहैव्	आमहैव्

પરસ્મૈપદીમાં भवतु જોયું [४६४]

(७) आशिषि तु-ह्यो तातङ् ४/२/११९
આશીર્વાદ અર્થમાં પંચમી વિભક્તિ ના तुव् અને हि પ્રત્યયને બદલે तातङ् પ્રત્યય વિકલ્પે થાય છે. भवतात् - (त्री.पु એ.વ) - भव + तु વિકલ્પે भव + तातङ् = भवतात् [४६५]

[५५२]

(१२) अत: प्रत्ययाल्लुक् ४/२/८५

★ સૂત્રપૃથ૦ :- अत: प्रत्ययात् लुक्
★ વૃત્તિ :- धातो: परो योऽदन्त: प्रत्ययस्तत: परस्य हेर्लुक् स्यात् । भव
■ भवतात्, भवतम, भवत। भवानि भवाव, भवाम।
卐 વૃત્યર્થ :- ધાતુથી પર રહેલા अदन्त પ્રત્યય પછી આવેલ (પંચમી બીપુ એ.વ. ના) हि પ્રત્યયનો લોપ થાય છે.
भव तुं था (બી.પુ એ.વ.) भव + हि [शव्] એ अ છે માટે પછીનો हि નો લોપ

★ અનુવૃત્તિ :- हु धुटो हे र्धि: ४/२/८३ थी हे:

卐 વિશેષ :- 0 अ થી પર કેમ રહ્યું ? प्राप्नुहि = તું મેળવ - અહીં उ કાર પછી हि છે માટે લોપ ન થાય

* ધાતુરત્નાકર માં ઉપર મુજબ રૂપો છે. અભ્યાસકે પણ આ રીતે તમામ ધાતુ માટે રૂપો તૈયાર કરવા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(4) भव (બી.પુ એ.વ.) ની સાધનિકા (૧) भू+हि [२] भू+शव् [अ] + हि [३] भव् + अ [४] भव વિકલ્પે भवतात् - भू + तातङ् आशिषि...ङ् ४/२/११९ થી तात

■ શેષવૃત્તિ :- (5) भवतम् (બી.પુ -દ્વિ.વ.)भू+तम्
(6) भवत - (બી.પુ. બ.વ) - भू + त
(7) भवानि - (પ પુ. એ.વ.) भू+आनिव् અહીં व् અપ્રયોગી છે
(8) भवाव (પ. પુ દ્વિ.વ.) = भू + आवव्
(9) भवाम (પ.પુ. બ.વ) = भु + आमव्

[૬૬૩]

(૧૩) अनद्यतने ह्यस्तनी ५/२/७

★ સુત્રપૃથ0 :- अन् - अद्यतने ह्यस्तनी

★ વૃત્તિ :- आन्याय्यादुत्थाना दान्याय्याच्च संवेशना-दहरुभयतः सार्धं रात्र वाद्यतनः कालस्ततोऽन्योऽनद्य-तनस्तस्मिन् भूतार्थाद् धातोर्ह्यस्तनी स्यात् ।

■ ख्याते दृश्ये लोकविज्ञायते प्रयोक्तुः शक्यदर्शने परोक्षेऽपि भुतानद्यतने ह्यस्तनी स्यात् । 0 ह्यस्तनी ३/३/९ परस्मैपदिनः :- दिव, ताम्, अन्, सिव्, तम्, त । अम्व् व म । आत्मनेपदिनः त आताम्, अन्त । थास्, आथाम्, ध्वम्, । इ, वहि, महि ।

卐 વૃત્યર્થ :- [ધર્મ - નીતિ શાસ્ત્રાનુસાર] ન્યાય પૂર્વક શય્યાત્યાગ [ઉઠવું] થી ન્યાયપુર્વક શય્યા ગ્રહણ [સૂવું] કાલ તે अद्यतन काल અથવા આગલી અધીં રાત્રિ એટલે બાર વાગ્યાથી આજની રાત્રિના બાર વાગ્યાનો સમય તે अद्यतन काल - તેથી अन्य તે अनद्यतन काल કહેવાય. તે કાળને ભૂતકાળનાં અર્થવાળા ધાતુને ह्यस्तनी ના પ્રત્યયો લાગે છે

卐 વિશેષ :- 0 संवेश = शय्या *
0 ह्यस्तनी માં ह्यस् = વ્યતીત કાળ

■ શેષવૃત્ત :- (૧૮) ख्याते दृश्ये ५/२/८ ક્રિયા પ્રત્યક્ષ ન હોય તો પણ પ્રસિદ્ધ હોય અને પ્રયોગ કરનારથી જોઈ શકાય તેવી હોય તો તે પરોક્ષક્રિયા સૂચવતા ધાતુને હ્યસ્તનીના પ્રત્યયો લાગે [૪૬૬]

(૯) ह्यस्तनी ૩/૩/૯ હ્યસ્તન ભૂતકાળના પ્રત્યયો ત્રણે વચન અને ત્રણે પુરૂષ

પરસ્મૈપદી			આત્મનેપદી		
दिव्	ताम्	अन्	त	आताम्	अन्त
सिव्	तम्	त	थास्	आथाम्	ध्वम्
अम्व्	व	म	इ	वहि	महि

હ્યસ્તનીમાં દા.ત. अभवत् [૪૬૭]

[૬૬૪]

(૧૪) अड्धातोरादिर्ह्यस्तन्यां चामाङ । ४/४/२९

★ સૂત્રપૃથ0 :- अड् धातोः आदिः ह्यस्तन्यां च अ-माङ ।

★ વૃત્તિ :- ह्यस्तन्यामद्यतनी क्रियाति-पत्योश्च विषये धातोरादिरट् स्यात् न तु माङ्-योगे । अभवद् ह्यो जिनार्चा । विरामे वा । अभवत, अभवताम् अभवन् । अभवः, अभवतम्, अभवत अभवम्, अभवाव, अभवाम ।

卐 વૃત્યર્થ :- હ્યસ્તની, અદ્યતની, ક્રિયાતિપતિના વિષયમાં-ધાતુની આદિમાં-પૂર્વે अट् (अ) આગમ થાય છે જો माङ् નો યોગ ન હોયતો.

0 अभवद् ह्यो जिनार्चा - ગઈકાલે જિન-પૂજા થઈ. (विरामे वा १ ૩/૫૧ થી વિકલ્પે પ્રથમ અક્ષર થાય) अभवत्-(તે હતો) વગેરે भू ધાતુના હ્યસ્તન ભૂતકાળના રૂપો છે.-જેની સાધનિકા-"વિશેષ"માં જુઓ

★ અનુવૃત્તિ :- वाऽद्यतनी क्रियातिपत्योः गीङ् ४/४/२८ થી अद्यतनी क्रियातिपत्योः

卐 વિશેષ :- 0 माङ् અવ્યય છે - (જુઓ चादयोऽसत्वे १/१/३१)

0 माङ् निषेध કેમ ?
मा स्म कार्षित् - તેણે ન કર્યું. माङ् યોગે अकार्षित् ન થયું.

0 धातोरादिः કેમ કહ્યું ?
प्रायाः = प्र + अ + याः = તું ગયો. અહીં प्र એ ધાતુ નથી, પણ या ધાતુ છે.

भू ધાતુના હ્યસ્તનીના રૂપોની સાધનિકા (1) अभवत् (ત્રી.પુ એ.વ.) તે હતો. (૧) भू+दिव् (૨) दिव् માં व् અપ્રયોગી છે અને इ કાર ઉચ્ચારણ માટે છે તેથી भू+द् *(૩) कर्तर्य... शव्-भू+शव्+त् (૪) नामिनो गुणो भव्+अ+त् (૫) अड्धातो ४/४/२९ થી अ+भव+त्
(2) अभवताम् (ત્રી પુ. દ્વિ.વ.) भू+ताम्

* અભિધાન ચિન્તામણી દેવકાણ્ડ શ્લોક : ૩૧૩
निद्रा प्रमीला शयनं संवेश...याः

* અહીં અને અન્યત્ર द् નો त् લખ્યો છે તે માત્ર શુદ્ધ ભણનારની આશ્રીને છે. ખરેખર द्-त् બન્ને લેવા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(3) अमवन् (त्री.पु. ब.व.) भू+अन् (१) उपर मुजब–अभवू+अ+अन् (२) लुगस्या दे थी अ लोप– अभवू+अन् (9) अभवाम=भू+म (१) अभव्+अ+म (२) मव्यस्याः ४/४/११३ थी आ थता अभव्+आ+म

ह्यस्तनी–भू धातुना रूपो

पुरुष	ए. व	द्वि. व.	ब. व
त्री.	अभवत्	अभवताम्	अभवन्
बी.	अभवः	अभवतम्	अभवत
प.	अभवम्	अभवाव	अभवाम

[६६५]

(१५) अविवक्षिते ५/२/१४

★ वृति :– परोक्षत्वेनाविवक्षिते परोक्षे भूतानद्यतने ह्यस्तनी स्यात् । अभवद् वीरः ।

卐 वृत्यर्थ :– परोक्षानी विवक्षा न करी होय त्यारे परोक्ष बनाव होय तो पण अनद्यतन काळमां धातुने ह्यस्तनीना प्रत्ययो लगाडवा.

0 अभवद् वीरः– वीर भगवान थया (परोक्ष घटना छे. छतां विवक्षा नथी करी माटे ह्यस्तनी लाग्युं)

★ अनुवृति :– परोक्षे

卐 विशेष :– ५५८.

[६६६]

(१६) स्मे च वर्त्तमाना ५/२/१६

★ वृति :– भूतानद्यतने वर्त्तमानाद् धातोः स्मे पुरादौ चोपपदे वर्त्तमना स्यात् । शिष्यास्तव भवन्ति स्म । पुरा भवति

卐 वृत्यर्थ :– अनद्यतन भूतकाळमां वर्तता धातुनी साथे जो स्म अने पुरा वगेरे शब्दोनो संयोग होय तो (भूतकाळ छतां) वर्तमाना ना प्रत्ययो लागे छे पुरा भवति–पहेलां हतुं, शिष्यास्तव भवन्ति स्म = तारा शिष्यो हता (बन्ने उदाहरणोमां भुतकाळ अर्थ छे पुरा भवति एटले अभवत् अर्थ थाय.)

★ अनुवृति :– वाद्यतनी पुरादौ ५/२/१५थी पुरा वगेरे

卐 विशेष :– 0 पुरादौमां आदि शब्दनुं ग्रहण प्रयोग अनुसरण माटे छे.*

[६६७]

(१७) अद्यतनी ५/२/४

★ वृति :– अद्यतनकाले भूतार्थाद् धातोरद्यतनी स्यात् ।

卐 वृत्यर्थ :– * अद्यतन काळमां भूत अर्थमां धातुने अद्यतनी ना प्रत्ययो लागे.

卐 विशेष :– ।) अद्यतन काळनो अर्थ सूत्र १३ अनद्यतने ह्यस्तनी मां जणाव्या मुजबनो समजवो – टुंकमां कहीए तो अद्यतन एटले "आजनो भूतकाळ"

[६६८]

(१८) विशेषाऽविवक्षाव्यामिश्रे ५/२/५

★ सूत्रपृथ० :– विशेष अ–विवक्षा–व्यामिश्रे

★ वृति :– अद्यतनादि विशेषा ऽविवक्षायां व्यामिश्रणे च सति भूतार्थाद् धातोरद्यतनी स्यात् ।

■ अद्यतनी ३/३/११

परस्मैपदिन:–दि, ताम, अन् । सि. तम् , त । अम् , व, म । आत्मनेपदिन: – त. आताम् , अन्त । थास् आथाम् , ध्वम् । इ, वहि, महि ।

卐 वृत्यर्थ –: अद्यतन, ह्यस्तन के परोक्षानी विशेष विवक्षा न होय त्यारे अने व्यामिश्र – बे काळ भेगा थयेला जणाववा माटे – भूत अर्थमां धातुने अद्यतनी ना प्रत्ययो लागे.

卐 विशेष :– 0 व्यामिश्रकाळ :– अद्य ह्यो वा अभुक्ष्महि – आजे अथवा काले अमे खाधुं

0 विशेषाविवक्षा केम कह्युं ?

अपिबाम पयः – अमे दुध पीधुं अहीं ह्यस्तनी छे.

■ शेषवृति :– (१०) अद्यतनी...3/3/११ अद्यतनीमां नीचेना प्रत्ययो लागे.

परस्मैपदी			आत्मनेपदी		
दि	ताम्	अन्	त	आताम्	अन्त
सि	तम्	त	थास्	आथाम्	ध्वम्
अम्	व	म	इ	वहि	महि

नोंध :– अद्यतनी ना प्रत्ययो ह्यस्तनी जेवा ज छे. पण वास्तवमां वपराय त्यारे घणा फेरफारो थायछे. [४६८]

[६६९]

* अद्यतन – ह्यस्तनी सुधी चार काळ शित काळ हता – हवेना ७ काळ अशित काळ छे.

* आदि–मध्यमवृत्ति अवचूरी भा. २, पृ १९३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧૯) सिजद्यतन्याम् ૩/૪/૫૩

★ સૂત્રપૃથ૦ :- सिच् अद्यतन्याम्

★ વૃત્તિ :- अद्यतन्यां परस्यां धातोः परः सिच् स्यात् । इकार उच्चारणार्थः च कारो विशेषार्थः

卐 વૃત્યર્થ :- અદ્યતની ના પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે ધાતુની પર (મૂળધાતુ પાસે) सिच् (स्) ઉમેરાય છે. - सिच् માં इ કાર ઉચ્ચારણ માટે છે. અને च् કાર વિશેષ અર્થમાં છે. (भू ધાતુ भू + स् + दि એ રીતે સમજવું)

★ અનુવૃત્તિ :- धातोः...तदन्तम् ૩/૪/૪૬ થી धातोः

卐 વિશેષ :- 0 સૂચન :- અદ્યતની ના રૂપોમાં સિચ નો આગમ-લોપ વગેરે થયા બાદ રૂપો કઇ રીતે તૈયાર થાય તે આગળના સૂત્રોમાં દર્શાવેલ છે. છતા તેની વ્યવસ્થિત સમજ માટે "હૈમ સંસ્કૃત પ્રવેશિકા" મધ્યમા - પાઠ ૨૭-૨૮-૨૯ માં આપેલા ૭ પ્રકારો જોઇ જવા

[૪૭૦]

(૨૦) पिवैति दा भूस्थः सिचो लुप् परस्मै न चेट् ૪/૩/૬૬

★ સુત્રપૃથ૦ :- पिब-एति-दा-भू-स्थः सिचः लुप् परस्मै न च इट्

★ વૃત્તિ :- देति दा संज्ञा धातवः । एभ्यः परस्य सिच् परस्मैपदे लुप् स्यात्, लुप योगे न चेट्

卐 વૃત્યર્થ :-पिब् આદેશવાળી पा ધાતુ (पा-पाति - રક્ષણ કરવું નહીં) एति, इण्, इक् ધાતુ, दा સંજ્ઞાવાળા ધાતુ, भू અને स्था ધાતુઓને લાગેલ सिच् નો લોપ થાય છે. અને લુપ થવાથી इट् આગમ થતો નથી. (स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् થી इट्नी પ્રાપ્તિ હતી)

卐 વિશેષ :- સૂત્રમાં लुक् ન કરતા लुप् કર્યું તે સ્થાનિવત્ ભાવની અપ્રાપ્તિ માટે છે.

0 दा સંજ્ઞા વાળા ધાતુ :- दाम् = દેવું, देङ्= પાલન કરવું डुदांगक् = આપવું, दोंच = છેદન કરવું, द्वें= મેળવવું, डुधांगक् = ધારણ કરવું

0 પરસ્મૈ એમ કેમ કહ્યું ?

अपासत पर्यांसि चैत्रेण - કર્મણી પ્રયોગ - આત્મનેપદ છે. માટે स् લોપ ન થયો.

0 दा સંજ્ઞક કેમ કહ્યું ?

अदासित् भोजनम्

0 ઉદાહરણ :- (सिच् લોપ અંગેના)

पा - अ + पा + स + त् = अपात्=તેણે પીધુ

दा - अ + दा + स् + त् = अदात् = તેણે દીધુ

स्था - अ + स्था + स् + त् = अस्थात् = તે રહયો

(૪૭૧)

(૨૧) भवतेः सिज्लुपि ૪/૩/૧૨

★ સુત્રપૃથ૦ :- भवतेः सिच् लुपि

★ વૃતિ :- सिचो लुपि भवतेर्गुणो न स्यात् । अड्-धातोरित्यडागमे । अभूत् अद्य वृष्टिः । अभूताम्

卐 વૃત્યર્થ :- सिच् નો લોપ થતા भू ધાતુ નો ગુણ થતો નથી. अड्धातो ૪/૪/૨૯ થી अ આગમ થતા अभूत् રૂપ બન્યું अभूत् अद्य वृष्टिः આજે વરસાદ થયો (હતો)

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) नामिनो गुणोऽक्ङिति ૪/૩/૧થી गुण (૨) न वृद्धि ૪/૩/૧૧ થી न

卐 વિશેષ :- अभूतमां सिच् પ્રત્યયનો લોપ થયો છે માટે भू નું भो થયું નહીં.

0 भवतेः સૂત્રમાં तिव् પ્રત્યયાન્ત भवति શબ્દ મુકવાથી યઙ્લુબન્ત પ્રયોગમાં આ સૂત્ર લાગશે નહીં. એટલે કે भू નો ગુણ થઇ શકશે. *

-: भू અદ્યતની ની સાધનિકા :-

(1) अभूत्: ત્રી.પુ. એ.વ. भू+दि (त्) (૧) सिजद्यतन्याम् ૩/૪/૫૩ થી भू+सिच्+त् (૨) पिबैति दा भूस्थ... ૪/૩/૬૬ થી सिच् લોપ-भू+त् (૩) भवतेः सिज्लुपि ૪/૩/૧૨ થી ગુણ ન થાય. (૪) अड्धातो...द्या ૪/૪/૨૯ થી अट् આગમ થતા अ+भू+त्

(2) अभुताम् भु+ताम्-ઉપર મુજબ.

[૪૭૨]

(૨૨) भुवो वः परोक्षाऽद्यतन्योः ૪/૨/૪૩

★ સુત્રપૃથ૦ :- भुवः वः परोक्षा-अद्यतन्योः

★ વૃતિ :- भुवो वन्तस्योपान्त्यस्य परोक्षाद्यतन्योरुत् स्यात् । अभूवन्

■ अभूः, अभूतम्, अभूत । अभूवम्, अभूव, अभूम ।

卐 વૃત્યર્થ :- व् અન્તે છે તેવા भू ધાતુ

○ ○

* ન્યાય :- तिव शवानुबन्धेन .. न यङ् लुपि-ન્યાય-૧૮, પૃ. ૧૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ના ઉપાન્ત્ય સ્વરનો ऊत् (ऊ) થાયછે. – પરોક્ષા–અદ્યતનીમાં જેમકે :– अभूवन् તેઓ હતા અહીં भू ધાતુનું પ્રથમ धातोरिवर्णो २/१/५० થી भुव् થયું અને આ સૂત્રથી भूव थशे.

★ અનુવૃત્તિ :– (१) ऊद् दुषो णौ ४/२/४० થી ऊ (२) उपान्त्यस्य ४/२/३५

卐 વિશેષ :– 0 व् અન્ત્ય કેમ કહ્યું ?
अभूत् :– અહીં व् અન્ત્ય નથી માટે આ નિયમ ન લાગ્યો
0 परोक्षाऽद्यतन्यो: કેમ કહ્યું ?
भविष्यति – થશે. ભવિષ્યકાળ છે.

■ શેષવૃત્તિ :– (3) अभूवन् – ત્રી.પુ બ.વ. भू+अन् [१] सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ થી भू + सिच् +अन् [२] पिबैतिदा...चेट् ४/३/६६ થી भू + अन् [३] धातोरिवर्णो २/१/५० થી भुव् + अन् [४] भुवो व: यो: ४/२/४३ થી भूवन् થયું. [५] अड्धातो...ङा ४/४/२९ થી अ + भूवन्
(4) अभू: બી.પુ. એ.વ. – भू + सि
(5) अभूतम् બી.પુ. દ્વિ.વ. भू + तम्
(7) अभूवम् પ.પુ એ.વ. भू + अम्
સાધનિકા अभूवन् મુજબ આ રીતે નવે રૂપો સમજી લેવા

[५७३]

(२३) परोक्षे ५/२/१२

★ વૃત્તિ :– भूतानद्यतने परोक्षार्थाद् धातो: परोक्षा स्यात्।
■ परोक्षा ३/३/१२
परस्मैपदिन: – णव् , अतुस् , उस् । थव् , अथुस् अ । णव् , व, म ।
आत्मनेपदिन: – ए, आते, इरे । से, आथे, ध्वे । ए, वहे, महे ।

卐 વૃત્યર્થ –: અનદ્યતન ભૂતકાળમાં પરોક્ષ અર્થમાં ધાતુને परोक्षा ના પ્રત્યયો લાગે છે. (પરોક્ષ–ભૂતકાળનો એવો બનાવ જે કોઈ રીતે જોઈ શકાતો ન હોય તે अक्ष्णो: पर: – આંખથી પર) (ઉદાહરણ–૨૭ માં સૂત્રમાં)

★ અનુવૃત્તિ :– अनद्यतने ह्यस्तनी ५/२/७ થી अनद्यतने

卐 વિશેષ :– 0 પરોક્ષાની વિવક્ષા ન હોય તો હ્યસ્તની કે અદ્યતની નો પ્રયોગ થાય.

0 કરેલી વાત છૂપાવવા કે વિસ્મરણ થતાં પરોક્ષ ન હોવા છતાં परोक्षा ના પ્રત્યયો લાગે છે * 1

■ શેષવૃત્તિ :– (११) परोक्षा...3/3/१२ પરોક્ષા માં ત્રણે વચન – પુરૂષના પ્રત્યયો

પરસ્મૈપદી			આત્મનેપદી		
णव्	अतुस्	उस्	ए	आते	इरे
थव्	अथुस्	अ	से	आथे	ध्वे
णव्	व	म	ए	वहे	महे

भू + णव् – એ સ્થિતિ થશે. [४१९]

[५७४]

(२४) द्विर्धातु: परोक्षा ङे प्राक् तु स्वरे स्वरविधे: ४।१।१

★ સૂત્રપૃથ૦ :– द्वि: धातु: परोक्षा–ङे प्राक् तु स्वरे स्वरविधे:

★ વૃત્તિ :– परोक्षायां ङे च परे धातु- र्द्वि: स्यात्। स्वरादौ द्वित्वनिमि-त्ते स्वरस्य कार्यात् प्रागेव ।

卐 વૃત્યર્થ :– પરોક્ષા પ્રત્યયો લાગ્યા હોય, તથા ङ (अ) પ્રત્યય (णि श्रि द्रु...ङ: તથા ट्वे श्वेर्वा- ३/४/५८–५९) લાગ્યો હોય ત્યારે ધાતુનો દ્વિર્ભાવ થાય છે. એટલે કે બે વખત બોલાય છે.–જો સ્વરાદિ પ્રત્યય લાગ્યા હોય તો સ્વરનું કાર્ય કરતા પૂર્વે દ્વિર્ભાવ કરવો પછી સ્વર નિમિત્તક કાર્ય કરવું જેમકે :– भू + णव् (अ) = भूभू+णव्

卐 વિશેષ .– 0 દ્વિર્ભાવ ધાતુનો થાય– ઉપસર્ગનો ન થાય.
0 સ્વર કાર્ય પૂર્વે જ દ્વિર્ભાવ થવાથી ગુણ – વૃદ્ધિથી અનિષ્ટરૂપ ન થાય. જેમકે :– निनाय–नी नु निनी थयुं. જો સ્વરકાર્યથી વૃદ્ધિ કરે તો नैनै થાય.
0 प्राक्तु स्वरे स्वरविधे –એ *અધિકાર વચન છે જે સિદ્ધહેમ વ્યા. ના ४/१/१२ સૂત્ર સુધી સમજવાનું છે.
0 प्राक्स्वरे કેમ કહ્યું ?
जेघ्रीयते–તે ઘણું સુંઘે છે. – जेघ्री+य+ते અહીં यङ् પ્રત્યય છે- સ્વરાદિ નથી. તેથી घ्रा ના आ નો घ्राध्मोर्यङि ४/३/९८ થી ई કરી પછી દ્વિર્ભાવ કર્યો.

* 1 બૃહદ્‌વૃત્તિ – ન્યાસાદિ યુક્ત – પંચમોધ્યાય સૂત્ર – ५/२/१२
2 અધિકાર – હૈમપ્રકાશ ઉતરાર્ધ – પૃ. ४८५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૨૫) भू स्वपोरदुतौ ४/१/७०

★ સુત્રપૃથ૦ :— भू- स्वपोः अद्-उतौ

★ વૃતિ :— भूस्वपोः परोक्षायां द्वित्वे पूर्वस्य यथासं-ख्यमदुतौ स्याताम् ।

卐 વૃત્યર્થ :— भू અને स्वप् ધાતુને પરોક્ષા વિભક્તિના પ્રત્યયો લાગતા દ્વિર્ભાવ થાય ત્યારે અનુક્રમે अत्, उत्, થાય છે.

(भूभू + णव् = भभू + णव् - આ સુત્ર લાગી भ થાય) – એજ રીતે स्वप् નું सुस्वप् થાય છે.

★ અનુવૃત્તિ :— परोक्षायाम्...४/१/६८

卐 વિશેષ :— 0 परोक्षा માં જ કેમ કહ્યું ? बुभूषति – सनन्त નો પ્રયોગ છે. सन् થી દ્વિર્ભાવ થયો માટે ब न થયો.

[૪૭૫]

(૨૬) द्वितीयतुर्ययोः पूर्वौ ४/१/४२

★ વૃતિ :— द्वित्वे सति पूर्वयोर्द्वितीय-तुर्य योर्यथा-संख्यमाद्य-तृतीयौ-स्याताम् ।

卐 વૃત્યર્થ :— દ્વિત્વ થયે છતે (દ્વિર્ભાવમાંના) પૂર્વના બીજા અને ચોથા વર્ણનો અનુક્રમે પ્રથમ અને તૃતીય (વર્ગીય વ્યંજન) થાય. દા. ત. भू નો દ્વિર્ભાવ भूभू થયો તેથી પૂર્વનો તૃતીય बूभू થાય.

★ અનુવૃત્તિ :— पूर्वस्य अस्वे स्वरे य्वोः इयुव् ४/१/३७ થી पुर्वस्य

卐 વિશેષ :— 0 तुर्य :— येयौच लुक् च ७ १/१६४ થી चतुर ને य પ્રત્યય લાગીને चा નો લોપ થતાં तुर्य બન્યું.

0 द्वितीय-तुर्ययोः કેમ કહ્યું ? *

पपाच–અહીં પ્રથમ વર્ણનો દ્વિર્ભાવ થયો છે

[૪૭૭]

(૨૭) नामिनो ऽ कलि हलेः ४/३/५१

★ સૂત્રપૃથ૦ :— नामिनः अ-कलि-हलेः

★ વૃતિ :— नाम्यन्तस्य धातोर्नामिनो वा कलि हलि वर्जस्य ञ्णिति वृद्धिः स्यात् । तत आवादेशो भुवो व इत्युत्वे च । बभूव श्री वीरः । बभूवतुः, बभूवुः ।

* द्वितीय...બૃહદ્‌વૃત્તિ ભા. ૧ પૃ ૨૬૧

卐 વૃત્યર્થ :– નામ્યન્ત ધાતુ અને कलि हलि વર્જિત નામ ધાતુનો ञित् કે णित् પ્રત્યય લાગતા ધાતુના અન્ત્ય નામિ સ્વરની વૃદ્ધિ થાય છે.

भू ધાતુ–बभू+अ (णव्)–આ સૂત્રથી વૃદ્ધિ થતાં बभौ+अ (ओदौतोऽवाव् થી) बभाव (भुवो वः परोक्षा...) बभूव–શ્રી વીર થયા (શાસ્ત્રથી જાણીએ છીએ પણ પરોક્ષ છે.) –સાધનિકા જુઓ "વિશેષ" માં

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) ञ्णिति ४/३/५० (૨) मृजोऽस्य वृद्धि ४/३/४२ થી વૃદ્ધિ

卐 વિશેષ :– 0 कलि, हलिनुं વર્જન કેમ કર્યું ? अचकलत् તે कलि એવો શબ્દ બોલતો હતો – અહીં क ની વૃધ્ધિ થઈ का ન થયો

0 भू પરોક્ષા ના રૂપોની સાધનિકા :–

(1) बभूव :– ત્રી.પુ. એ.વ. (૧) परोक्षे ५/२/१२ થી परोक्षा નો પ્રત્યય – भू + णव् (अ)

(૨) द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१ થી भूभू + अ

(૩) भूस्वपो.. तो ४/१ ७० થી भभू + अ

(૪) द्वितीय तुर्ययो ४/१/४२ થી बभू + अ

(૫) नामिनो...४/३/५१ – णू કાર થી વૃધ્ધિ, बभौ+अ

(૬) ओ..ौतो...व् – बभाव

(૭) भूवोवः परोक्षा ५/२/४३ થી बभूव

(2) बभूवतुः – भू + अतुस् – ત્રી.પુ. દ્વિ.વ. बभू + अतुस् = (किंद्वत् થતા धातोरीवर्णो થી बभुव् દીર્ઘ बभूव + अतुस

(3) बभूवुः – भू+उस् – ઉપર મુજબ स् નો र् (सोरुः २/१/७२), र् નો વિસર્ગ (रः पदान्ते...१/३/५३થી) ।

[૪૭૮]

(૨૮) स्क्रसृवृभृस्तुद्रुश्रुस्रोर्व्यञ्जनादेः परोक्षायाः ४/४/८१

★ સૂત્રપૃથ૦ :– स्कृ अ-सृ वृ भृ स्तु द्रु श्रु स्रोः व्यञ्जनादेः परोक्षायाः

★ વૃતિ :– स्कृगः स्रादिवर्जेभ्यश्च सर्वधातुभ्यः परस्या व्यञ्जनादेः परोक्षाया आदिरिट् स्यात् । बभूविथ

■ बभूवथुः, बभूव । बभूव, बभूविव, बभूविम ।

卐 વૃત્યર્થ :– सृ, वृ, भृ, स्तु, द्रु, श्रु અને स्रु સિવાયના તમામ ધાતુઓને તેમજ स् કાર યુક્ત कृ (स्कृ) ધાતુને પરોક્ષાના વ્યંજનાદિ પ્રત્યય લાગે ત્યારે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રત્યયની આદિમાં इट् થાય છે. बमु+इ+थ=बमुविथ-તું થયો હતો.

★ **અનુવૃતિ** :- कृ वृ व्ये अदः इट् ४/४/८१थी इट्

卐 **વિશેષ** :- स्कृ એવા નિર્દેશથી स् વાળો कृ ધાતુનું ગ્રહણ થશે માત્ર कृ ધાતુનું નહીં. જેમકે चकृव માં इ न લાગ્યો.

0 असृ વગેરે કેમ કહ્યું ?

ससृव – અમે બે (સ્વપ્નમાં) સર્યા અહીં व-પરોક્ષાનો વ્યંજનાદિ પ્રત્યય છે. પણ सृ નું વર્જન છે માટે इ ન થાય.

0 भू ધાતુના બાકીના રૂપોની સાધનિકા

(4) बभुविथ :- भू+थव् – બી પુ એ વ.

(૧) द्विर्धातु परोक्षा...४/१/१ थी भूभू + थव्

(२) द्वितीय तुर्ययो...४/१/४२ थी बूभू + थव्

(૩) भूस्वपो...तौ – ४/१/७० थी बभू + थव्

(४) स्क्रसृवृ..या: ४/४/८१ थी बभू+इ + थ

(५) नामिनोगुणो – ओदौतोवाव् बभव् + इथ

(६) भूवो व: परोक्षा ४/२/४३ थी बभूविथ

(5) बभूवथुः બી.પુ. દ્વિ.વ. – भू + अथुस्=भूभू + अथुस् = बूभु + अथुस् = बभू + अथुस् = बभुव + अथुस् = बभूवथुस् = बभूवथुः

ઉપર મુજબ સાધનિકા સમજવી.

(6) (7) बभूव – બી પુ. બ.વ. અને ૫ પુ એ.વ. – બન્ને ત્રી.પુ એ વ મુજબ

(8) बभूविव (१) बभूविम – બન્ને ઉપર મુજબ

(ऊ નો उव् – धातोरिवर्णो – २/१/५० थी)

[૪૭૯]

(૨૯) कृतास्मरणाऽतिनिह्नवे परोक्षा ५/२/११

★ **સુત્રપૃથ०** :- कृत अस्मरण अति निह्नवे परोक्षा

★ **વૃત્તિ** :- अनयोरर्थयोरपरोक्षेऽपि भूते परोक्षा स्यात् । सुप्तोऽहं किल विललाप । नाहं कलिङ्गं जगाम ।

卐 **વૃત્યર્થ** -: (જાતે) કરેલ (ક્રિયા વગેરેનું) વિસ્મરણ (ભૂલાઇ જવું) તથા અતિ જુઠું બોલવું, એ બન્ને અર્થમાં અપરોક્ષ હોવા છતાં પણ ભૂતકાળ માં परोक्षा ના પ્રત્યયો લાગે છે.

0 सुप्तोऽहं किल विललाप । ખરેખર ! સુતા એવા મેં વિલાપ કર્યો હોય. (અહીં ઉંઘમાં થયેલ રૂદનનું સ્મરણ કર્તાને નથી)

0 नाऽहं कलिङ्गं जगाम – હું કલિંગ ગયો જ નથી *

★ **અનુવૃતિ** :- अनद्यतने ह्यस्तनी ५/२/७ थी अनद्यतने

卐 **વિશેષ** :- 0 સિદ્ધહેમ વ્યા.ની વૃત્તિમાં જણાવ્યા મુજબ अनद्यतन भूत અર્થમાં પરોક્ષાના પ્રત્યયો થાય

0 विललाप– वि+लप् धातु ૫ પુ. એ.વ (१) वि+लपूलप्

(२) व्यञ्जनस्य...लुक् ४/१/४४ थी वि+ललप्+णव्

(૩) વૃદ્ધિ થતાં विललाप થયું.

0 जगाम – गम् ધાતુ (१) गगम्+अ (२) गहोर्जः ४/१/४० थी जगम्+अ (૩) वृद्धि થતાં जगाम थयुं.

0 પહેલા પુરુષ એ વ. માં પરોક્ષાના ક્ષેત્રને શક્ય બનાવવા માટેનો આ વિકલ્પ છે.

[૪૮૦]

(૩૦) आशिष्याशीः पञ्चम्यौ ५/४/३८

★ **સુત્રપૃથ०** :- आशिषि आशीः– पञ्चम्यौ

★ **વૃત્તિ** :- परस्येष्टाशंसनमाशीस्तदर्थाद् धातोराशीः पञ्चम्यौ स्याताम् ।

■ आशीः ३/३/१३

परस्मैपदानि:- क्यात्, क्यास्तां, क्यासुस्, क्यास्, क्यास्त, क्यास्त, । क्यासं, क्यास्व, क्यास्म ।

आत्मने पदानि :- सीष्ट सीयास्तां सीरन् सीष्ठास्, सीयास्थां, सीध्वं । सीय, सीवहि सीमहि ।

ककारो गुणनिषेधार्थः । भूयाद् भद्रं सद्भ्यः । भूयास्ताम्, भूयासुः । भूयाः, भूयास्तम्, भूयास्त । भूयासम्, भूयास्व, भूयास्म ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- અન્યના ઈષ્ટની ઇચ્છા અને આશીર્વાદ અર્થમાં ધાતુને आशीः વિભક્તિના (आशीः ३/३/१३) તથા પંચમી વિભક્તિના (पञ्चमी ३/३/८) પ્રત્યયો લાગે છે. જેમકે :-

भूयाद् भद्रं सद्भ्यः – સંત પુરૂષોનું કલ્યાણ થાઓ. भद्र ના યોગે ચતુર્થી થઇ છે।

卐 **વિશેષ** – 0 आशिः કેમ કહ્યું ?

चिरं जिवति मैत्रः–મૈત્ર લાંબુ જીવેછે. અહીં આશીર્વાદ નથી

* કોઇ પ્રશ્ન કરે કે તારા વડે કલિંગમાં બ્રાહ્મણ હણાયો –તો કર્તા કહે કે હું ગયો જ નથી. (જુઠું બોલવું)– લઘુપ્રક્રિયા ટીપ્પણ – ૨૨૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

■ શેષવૃત્તિ :– (૧૨) आशीः...3/3/13 આશીર્વાદ સૂચક પ્રત્યયો ત્રણે પુરૂષ–વચન

પરસ્મૈપદી

क्यात्,	क्यास्ताम्	क्यासुस्
क्यास्	क्यास्तम्	क्यास्त
क्यासम्	क्यास्व	क्यास्म

આત્મનેપદી

सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्
सीष्ठास्	सीयास्थाम्	सीध्वम्
सीय	सीवहि	सीमहि

0 भू ના રૂપોની સાધનિકા :

નોંધ :– भू ધાતુને આ પ્રત્યયો સીધાં જ લાગશે. કોઈ ફેરફારો થશે નહીં. પ્રત્યયમાં મુકેલો 'क' કાર ગુણ નિષેધ માટે છે. તેથી भू+क्यात् = भूयात् આજ રીતે નવે રૂપે સમજવા.

	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ. વ.
ત્રી.પુ.	भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः
બી.પુ.	भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त
પ. પુ.	भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म

[૪૭૦]

[૪૮૧]

(૩૧) अनद्यतने श्वस्तनी ५/३/५

★ વૃત્તિ :– अनद्यतनेभविष्यदर्थाद् धातोः श्वस्तनी स्यात् ।

■ श्वस्तनी ३/३/१४

परस्मैपदिनः– ता, तारौ, तारस् । तासि तास्थस्, तास्थ । तास्मि, तास्वस्, तास्मस्

आत्मनेपदिनः ता, तारौ, तारस्, तासे, तासाथे, ताध्वे । ताहे, तास्वहे, तास्महे ।

卐 વૃત્ત્યર્થ :– 0 अनद्यतन ભવિષ્ય અર્થમાં ધાતુને श्वस्तनी (૩/૩/૧૪) ના પ્રત્યયો લાગે છે. (अनद्यतन – આવતી કાલનો કાળ)

卐 વિશેષ :– 0 વ્યામિશ્ર – ભવિષ્યતી અને શ્વસ્તની અથવા આવતા ૨૪ કલાક અને તેની પછીનો દિવસ બંને સાથે હોય તો શ્વસ્તની ન થાય.

* न विद्यते अद्यतनो यत्र इति अनद्यतन

■ શેષવૃત્તિ :– (૧૩) श्वस्तनी...3/3/14 श्वस्तनी ના ત્રણે પુરૂષ અને વચનના પ્રત્યયો

પરસ્મૈપદી			આત્મનેપદી		
ता	तारौ	तारस्	ता	तारौ	तारस्
तासि	तास्थस्	तास्थ	तासे	तासाथे	ताध्वे
तास्मि	तास्वस्	तास्मस्	ताहे	तास्वहे	तास्महे

[૪૭૧]

[૪૮૨]

(૩૨) स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् ४/४/३२

★ સૂત્રપૃથક :– स्–त्–आदि–अशितः अत्र उणादेः इट्

★ વૃત્તિ :– धातोः परस्य सादेस्तादेश्चाऽशित आदिरिट् स्यात्, न तु त्र प्रत्यये उणादिषु च । भविता श्वः पूजोत्सवः । भवितारौ, भवितारः भवितासि, भवितास्थः, भवितास्था भवितास्मि, भवितास्वः, भवितास्मः ।

卐 વૃત્ત્યર્થ :– ધાતુને લાગેલા स् કારાદિ त् કારાદિ અશિત્ પ્રત્યયોની આદિમાં इट् (इ) થાય છે. પણ 'त्र' પ્રત્યય તથા ઉણાદિ પ્રત્યયોને છોડીને.

0 भविता श्वः पूजोत्सवः આવતી કાલે પૂજાનો ઉત્સવ થશે અહીં भू ધાતુને त કારાદિ એવો ता પ્રત્યય લાગ્યો છે માટે भू+इ+ता થઈને भविता બન્યું.

卐 વિશેષ :– 0 નોંધ :– त् કારાદિ ઉદાહરણ જોયું –स् કારાદિ માટે જુઓ સૂત્ર : ૩૩

0 त्र નું વર્જન કેમ કર્યું ?

शास्+त्र=शास्त्र (नी दाव् शस् त्रट् ५/२/८८)

0 ઉણાદિ વર્જન કેમ કર્યું ?

वद्+स=वत्सः *

0 શ્વસ્તનીના રૂપોની સાધનિકા

નોંધ :– દરેક રૂપની પૂર્વે इ લાગીને સીધો પ્રત્યય લાગે.

भविता ત્રી પુ એ.વ. (૧) अनद्यतने श्वस्तनी થી भू+ता

(૨) स्ताद्यशितो...४/४/३२ થી भू + इ + ता

(૩) नामिनो गुणो ४/३/१ થી भो + इ + ता

(૪) ओदौतोवाव् થી भव् + इ + ता–(એ–જ–રી–તે)

	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ. વ.
ત્રી.પુ.	भविता	भवितारौ	भवितारः
બી.પુ	भवितासि	भवितास्थः	भवितास्थ
પ.પુ.	भवितास्मि	भवितास्वः	भवितास्मः

[૪૮૩]

* અનદ્યતન – હૈમપ્રકાશ – ઉત્તરાર્ધ – પૃ. ૪૮૭

* ઉણાદિ સૂત્ર : ૫૬૪ मावावद्यः...सः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૩૩) भविष्यन्ती ५/३/४

★ **वृति** :– सामान्यतो भविष्यदर्थाद् धातो भविष्यन्ती स्यात् ।

■ भविष्यन्ती ३/३/१५

परस्मैपदिनः स्यति, स्यतस्, स्यन्ति । स्यसि, स्यथस्, स्यथ । स्यामि,स्यावस् ,स्यामस् । आत्मनेपदिनः स्यते, स्येते, स्यन्ते । स्यसे, स्येथे, स्यध्वे । स्ये, स्यावहे, स्यामहे ।

इडागमे । भविष्यति, भविष्यतः भविष्यन्ति–इत्यादि ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– સામાન્ય રીતે ધાતુઓને ભવિષ્યકાળના અર્થમાં भविष्यन्ती ના પ્રત્યયો લાગે. (ભાવિ માટે ભવિષ્ય કાળ વપરાય) જેમકે :– भविष्यति–તે **થશે.**

卐 વિશેષ :– 0 સ્પષ્ટ

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૧૪) भविष्यन्ती...૩/૩/૧૫

ભવિષ્યન્તીના ત્રણે પુરુષ અને વચનના પ્રત્યયો

પરસ્મૈપદી			આત્મનેપદી		
स्यति	स्यतस्	स्यन्ति	स्यते	स्येते	स्यन्ते
स्यसि	स्यथस्	स्यथ	स्यसे	स्येथे	स्यध्वे
स्यामि	स्यावस्	स्यामस्	स्ये	स्यावहे	स्यामहे

भू ધાતુના ભવિષ્યન્તીના રૂપો :–

(1) **भविष्यति** ત્રી પુ. એ.વ. (૧) भविष्यन्ती ५/३/४થી भू+स्यति (२) स्ताद्यशितो...४/४/३८ थी भू+इ+स्यति (३) नामिनो गुणो ..४/३/१ थी भो+इ+स्यति (४) ओदौतोवाव् १/२/२४ थी भव्+इ+स्यति (५) नाम्यन्तस्था... २/३/१५-भविष्यति આજ રીતે દરેક રૂપો સાધી શકાય.

ત્રી પુ.	भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति
બી.પુ.	भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ
પ્ર પુ	भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः

0 સામાન્યથી એટલું જ યાદ રાખવું કે વર્તમાનાના પ્રત્યય પૂર્વે स्य લાગતા ભવિષ્યન્તીના પ્રત્યયો થાય.

[૪૮૪]

(૩૪) पुरायावतोर्वर्तमाना ५/३/७

★ **સુત્રપૃથ0** :– पुरा – यावतोः वर्तमाना

★ **वृति** :– अनयोरुपपदयोर्भविष्यदर्थाद् धातोर्वर्तमाना स्यात् । पुरा भवति । यावद् भवति । भविष्यतीत्यर्थः

■ कदाकर्ह्योर्नवा । कदा भवति । कदा भविष्यति । कर्हि भवति । कर्हि भविष्यति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– ધાતુની સાથે 'पुरा' અને 'यावत्' શબ્દનો સંબંધ હોય તો ભવિષ્યકાળ અર્થમાં પણ વર્તમાનાના પ્રત્યયો લાગે છે. – पुरा भवति–પહેલા છે (થશે) यावद् भवति – જ્યાં સુધી છે (**થશે**)

★ **અનુવૃત્તિ** :– भविष्यन्ती ५/३/४

卐 વિશેષ :– 0 * पुरा શબ્દ અદ્યતન કાળમાં અને यावत् શબ્દ ક્રમાર્થમાં વર્તે છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૧૫) कदा-कर्ह्योः नवा ५/३/८ कदा અને कर्हि શબ્દોનાં સંબંધમાં ભવિષ્યકાળના અર્થમાં ધાતુને વર્તમાનાના પ્રત્યયો વિકલ્પે થાય. कदा भवति–ક્યારે થનાર છે વિકલ્પે कदा भविष्यति ક્યારે થશે. એજ રીતે कर्हि भवति કે भविष्यति ક્યારે થનાર છે કે થશે. [૪૭૩]

[૪૮૫]

(૩૫) माङ्-यद्यतनी ५/४/३९

★ **સુત્રપૃથ0** :– माङि अद्यतनी

★ **વૃત્તિ** :– माङ्युपपदे धातोरद्यतनी स्यात् । सर्वविभक्त्यपवादः माङ् योगेऽडागमाभावः । मा भूत् ।

卐 **વૃત્યર્થ** –: माङ् (मा અવ્યય चादयोऽसत्वे १/१/३१) નો યોગ હોય તો ધાતુને અદ્યતનીના પ્રત્યયો લાગે. આ સૂત્ર સર્વ વિભક્તિનો અપવાદ છે. मा અવયવના યોગે अट् આગમ થતો નથી.

मा भूत् = ન હોય. – અદ્યતની ત્રી.પુ. એ.વ. નો दि પ્રત્યયય લાગ્યો છે.

卐 વિશેષ :– 0 (૧) भू + दि (२) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ थी भू + सिच् + दि (३) पिबैतिदा ...चेट् ४/३/६६ थी सिच् લોપ થતા भू + दि = भूत् થયું.

[૪૮૬]

(૩૬) सस्मे ह्यस्तनी च ५/४/४०

★ **वृत्ति** :– सस्मे माङ्-युपपदे ह्यस्तनी अद्यतनी च स्यात् । मा स्म भवत् । मा स्म भूत् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– स्म સહિત माङ् (मा) ના યોગમાં હ્યસ્તની, અદ્યતનીના પ્રત્યયો લાગે.

मा स्म भवत् । मा स्म भूत् = ન હોય.

★ **અનુવૃત્તિ** :– माङि अद्यतनी ५/४/३९

卐 વિશેષ :– 0 भू + दिव् (હ્યસ્તની)

* पुरा...મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ – २, પૃ. २१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भू+शव् + दिव् (कर्तर्यनद्भ्यः शव्) भव् + अ + त् (नामिनो गुणो, ओदौतोवाव्) सूत्र મુજબ–मा स्म भवत्

[४८७]

(३७) अयदि स्मृत्यर्थे भविष्यन्ती ५/२/९

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– अ–यदि स्मृति–अर्थे भविष्यन्ती

★ **વૃત્તિ** :– स्मृत्यर्थे धातावुपपदे भूतानद्यतनार्थे भविष्यन्ती स्यात् । न तु यद्योगे । स्मरसि साधो । सिद्धाद्रौ तपस्विनो भविष्यामः । यद्योगेतु स्मरसि यत् तत्र तपस्विनोऽभवाम

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :– સ્મૃત્યર્થક ધાતુનો યોગ હોય ત્યારે અનદ્યતન ભૂતકાળ અર્થમાં ધાતુને भविष्यन्ती ના પ્રત્યયો થાય છે. પણ यद् નો યોગ ન હોયતો.

0 स्मरसि साधो ! सिद्धाद्रौ तपस्विनो भविष्यामः–હે સાધુ ! તમને યાદ છે સિદ્ધગિરિમાં આપણે તપસ્વી હતા. (અહીં સ્મૃ નાં યોગમાં ભૂતકાળમાં તપસ્વી હતા તે વાત છે.)

★ **અનુવૃત્તિ** :– अनद्यतने ह्यस्तनी ५/२/७थी अनद्यतने

卐 **વિશેષ** :– 0 यद् નું વર્જન કેમ કર્યું ? स्मरसि यत् तत्र तपस्विनोऽभवाम–અહીં यद् નો યોગ છે. તેથી ભવિષ્યન્તીને બદલે હ્યસ્તની ૫.પુ.બ.વ. નો પ્રત્યય લાગ્યો.

0 સ્મૃત્યર્થક પ્રયોગ :– *स्मरसि, अभिजानासि, बुध्यसे, चेतयसे, अध्येषि, अवगच्छसि

[४८८]

(३८) धातोः सम्बन्धे प्रत्ययाः ५/४/४१

★ **વૃત્તિ** :– धात्वर्थानां विशेषण विशेष्यभावे सति अयथाकालमपि प्रत्ययाः साधवः स्युः । विश्वदृश्वाऽस्य पुत्रो भविता । भावि कृत्यमासित् ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :– ધાતુના અર્થનો સંબંધ જોતાં વિશેષણ–વિશેષ્ય ભાવ હોય ત્યારે अयथाकाल (જે કાળમાં પ્રત્યયો બતાવ્યા નથી તે કાળમાં) પણ પ્રત્યયો સિદ્ધ થાય છે. 0 [1] विश्वदृश्वाऽस्य पुत्रो भविता – આનો પુત્ર વિશ્વને જોનારો થશે.

卐 **વિશેષ** :– 0 विश्वदृश्वा :– विश्वं दृक्ष्यति – विश्वदृश्+क्वनिप् = विश्वदृश्वन् નું પ્રથમા એ.વ.=विश्वदृश्वा 0 प्रत्ययाः બહુવચનથી અધાતુ અધિકાર વિહિત છતાં ધાતુ સમ્બન્ધ હોતે છતે તદ્ધિત પ્રત્યયો કાલભેદે સિદ્ધ થાય છે. *[1] જેમકે :- ગોમાન્ ભવિતા=ગાયવાળો થશે.

■ **શેષવૃત્તિ** :–*[2](૧૬) दृशः क्वनिप् ५/१/१६६ दृश ધાતુને ભૂતકાળમાં क्वनिप् લાગેછે. (તેને ઉપરોક્ત विश्वदृश्वा ઉદાહરણમાં ભવિષ્યકાળમાં સમજવું) [૪૭૪]

(૧૭) वत्सर्यति 'गमी' आदिः ५/3/१ गमी વગેરે શબ્દોને ભવિષ્યકાળમાં इन, णिन् પ્રત્યયો થયેલા છે. भावि (કામ થઈ ગયું તમે ત્યારે આવો તો કામ હતું) कृत्यमासीत्–થનારૂં કામ હતું–અહીં ભવિષ્યત્ અર્થમાં લાગેલ णिन् પ્રત્યય ભૂતકાળમાં સમજવો-કેમકે-આ વાક્યમાં आसीत् પદ ભૂતકાળનું છે હવે જો भावि શબ્દ અને आसीत् વચ્ચે વિશેષણ-વિશેષ્ય ભાવ ઘટાવવો હોય તો धातोः सम्बन्धे સૂત્રથી भावि શબ્દમાં લાગેલ णिन् ને ભૂતકાળમાં લાગેલો સમજવો. [૪૭૫]

[४८९]

(३९) प्रचये नवा सामान्यर्थस्य ५/४/४३

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– प्र–चये नवा सामान्य – अर्थस्य

★ **વૃત્તિ** :– धात्वर्थानां च समुच्चये गम्ये सामान्यार्थस्य धातोः संबं।सति धातोः परौ हिस्वौ – तध्वमौ च तद् युष्मदि वा स्याताम् । व्रीहींन् वप लुनीहि पुनीहि इत्येवं यतते यत्यते वा । पक्षे वपति लुनातीत्येवं यतते यत्यते वा । सूत्रमधीष्व–इत्येवमधीते पक्षे सूत्रमधीते–इत्येवमधीते । ■ यथाविधि धातोः सम्बन्धे सति भृशाभीक्ष्ण्येऽप्येवम् । लुनीहि लुनीहीत्येवायं लुनाति । अधीष्वाधीष्वेत्येवमयमधीते इत्यादि ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :– અનેક ધાત્વર્થોનો સમુચ્ચય જણાતો હોય ત્યારે સામાન્ય અર્થવાળા ધાતુના સંબંધમાં ધાતુથી પર (પરસ્મૈપદ એ.વ.) हि અને આત્મને એ.વ માં स्व, (પરસ્મૈપદ બ.વ.) त અને આત્મને બ.વ. માં ध्वम् પ્રત્યયો વિકલ્પે લાગેછે. તથા તે પ્રત્યયો युष्मद् માં પણ વિકલ્પે લાગે છે.

0 ही :– व्रीहिन् वप – लुनीहि – पुनीहि इत्येवं यतते यत्यते वा । ચોખા તું વાવેછે, તું લણેછે, તું સાફ કરેછે એ રીતે યત્ન કરેછે. અથવા કરાય છે. "पक्षे" वपति लुनाति...તે વાવેછે. તે લણેછે. તે સાફ કરેછે એ રીતે

* સ્મૃત્યર્થક – મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ–૨, ૧૫૨

* [1]प्रत्यया :– બૃહદ્વૃત્તિ ભા. ૧, પૃ. ૩૫૬

* [2]શેષવૃત્તિ :– હૈમપ્રકાશ ઉત્તરાર્ધ. પૃ. ૪૯૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

યત્ન કરે છે અથવા કરાય છે "पक्षे" वपति लुनाति .. તે વાવે છે, તે લણે છે, તે સાફ કરે છે એ રીતે યત્ન કરે છે અથવા કરાય છે.

0 स्व :- सूत्रमधीष्व... :- તું સૂત્ર ભણે છે. નિર્યુક્તિ ભણે છે, ભાષ્યને ભણે, એ રીતે ભણે છે અથવા ભણાય છે. "પક્ષે" તે સૂત્રને ભણે છે, નિર્યુક્તિને ભણે છે, ભાષ્યને ભણે છે – એ રીતે ભણે છે અથવા ભણાય છે.

★ **અનુવૃતિ :-** भृशाभीक्ष्ण्ये हिस्वौ...... तद्युष्मदि ૫/૪/૪૨ થી हि-स्वौ...युष्मदि

卐 **વિશેષ :-** 0 સામાન્ય :- એક સ્વરૂપ અર્થવાળા, દરેક કાળ, દરેક વિભક્તિ, દરેક વચનમાં આ સૂત્ર લાગે.

0 સમુચ્ચય :- એક ધાતુનો જે અર્થ થતો હોય તે અને તેવા બીજા ધાતુઓને સમુચ્ચય કહેવાય. જેમકે वप, लुनीहि, पुनीहि इत्येवं यतते – વાવ, કાપ સાફ કરવામાં પ્રયત્ન કર – તે અહીં वप વગેરેનો સમુચ્ચય કહેવાય. – અહીં यत् ક્રિયાપદ ત્રણેમાં ઘટેછે.

■ **શેષવૃત્તિ :-** (૧૮) भृशाभीक्ष्ण्ये हिस्वौ यथाविधि त्व-ध्वमौ च तद्युष्मदि ૫/૪/૪૨ ક્રિયાનું આધિક્ય કે ક્રિયા વારંવાર કરાતી હોય ત્યાં ધાતુને તમામ કાળમાં અને તમામ વિભક્તિ વચનોને બદલે हि અને स्व પ્રત્યયો લાગે છે – સંબંધિત કાળ-વચનનો અનુપ્રયોગ હોયતો. 0 लुनीहि लुनीहि – એ પ્રમાણે લણેછે 0 अधिष्व अधिष्व – એ પ્રમાણે ભણેછે. (તે ભણેછે તું ભણેછે હું ભણુંછું એવા બધા અર્થો નીકળે

[૪૯૦] [૪૭૬]

(૪૦) सप्तम्यर्थे क्रियातिपत्तौ क्रियातिपत्तिः ૫/૪/૯

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** सप्तमी अर्थे क्रियातिपत्तौ क्रियातिपत्ति

★ **વૃતિ :-** सप्तम्या अर्थो नीमित्तं हेतुफलादि-सामग्री कुतश्चिद् वैगुण्यात् क्रियानभिनिर्वृ त्तौ सत्यामेष्यदर्थाद् धातोः सप्तम्यर्थे क्रियातिपतिः स्यात् ।

■ क्रियातिपत्तिः ३/३/१६

परस्मैपदिनः स्यत्, स्यताम्, स्यन् । स्यस्, स्यतम्, स्यत । स्यम्, स्याव, स्याम ।

आत्मनेपदिनः स्यत, स्येताम्, स्यन्त । स्यथास्, स्येथाम्, स्यध्वम् । स्ये, स्यावहि, स्यामहि ।

सुवृष्टिश्चेदभविष्यत् सुभिक्षमभविष्यत् । अभविष्यताम्... इत्यादि ।

卐 **વૃત્યર્થ :-** સપ્તમી અર્થના નિમિત્ત એવા હેતુ ફળ વગેરે સામગ્રી હોતે છતે ક્યારેક વિગુણપણાથી ક્રિયા ન થયે છતે સપ્તમીના અર્થમાં ક્રિયાતિપત્તિ થાય છે (ક્રિયાનું અતિપતન એટલેકે ક્રિયાનો અભાવ – એટલેકે કોઇ કારણથી ક્રિયા થઇ નથી અથવા થવાની નથી એમ જણાય ત્યારે ધાતુથી સપ્તમીના અર્થમાં ક્રિયાતિપત્તિના પ્રત્યયો થાય છે.)

0 सुवृष्टिश्चेत्...જો સુવૃષ્ટિ થઇ હોતતો સુકાળ થાત.

卐 **વિશેષ :-** 0 क्रिया + अतिपत्ति ક્રિયાનો વિનાશ. – એક બીજી પર આધાર રાખનાર બે ક્રિયાઓ થઈ હોય ત્યાં કોઇ કારણથી બન્ને ક્રિયાઓ ન બને ત્યાં ભૂત કે ભવિષ્યકાળ અર્થમાં આ પ્રત્યયો વપરાય છે.

■ **શેષવૃત્તિ :-** (૧૯) क्रियातिपत्ति ...३/३/१६ ક્રિયા થતી અટકી જતી જણાય તેના સૂચક પ્રત્યયો ત્રણે વચન-પુરૂષ

પરસ્મૈપદી			આત્મનેપદી		
स्यत्	स्यताम्	स्यन्	स्यत	स्येताम्	स्यन्त
स्यस्	स्यतम्	स्यत	स्यथास्	स्येथाम्	स्यध्वम्
स्यम्	स्याव	स्याम	स्ये	स्यावहि	स्यामहि

ભૂ ના રૂપોની સાધનિકા

0 अभविष्यत् ત્રી.પુ. એ.વ.

(૧) सप्तम्यर्थे...૫/૪/૯ થી भू + स्यत्

(૨) स्ताद्यशितो...૪/૪/૩૨ થી भू + इ + स्यत्

(૩) नामिनो गुणो...૪/૩/૧ — भो + इ + स्यत्

(૪) ओदौतोवाव् — भव् + इ + स्यत्

(૫) अडधातोरादि...૪/૪/૨૯ – अभव् + इष्यत्

આજ રીતે બધા રૂપો સધાશે

પુ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ત્રી.	अभविष्यत्	अभविष्यताम्	अभविष्यन्
બી.	अभविष्यः	अभविष्यतम्	अभविष्यत
પ.	अभविष्यम्	अभविष्याव	अभविष्याम

નોંધ :- भू ધાતુના દશે કાળના રૂપો અહી પુરા થાયછે –જે ધાતુ રૂપાવલિમાં પણ આપેલ છે. – આજ રીતે બધા ધાતુઓના રૂપો રૂપાવલિમાં હોવાથી – અહીં હવે માત્ર સંબંધિત રૂપોની સાધનિકાજ દર્શાવેલ છે.

[૪૭૭]

[૪૯૧]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૪૧) श्रौतिकृवुधिवुपाघ्राध्मास्थाम्नादाम्दृश्यार्तिशदसदः श्रुकृधिपिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यच्छ्शीय सीदम् ४/२/१०८

★ वृत्ति :– श्रौत्यादीनां त्रयोदशानां शिति श्रृ प्रभृतय स्त्रयोदशादेशाः स्युः ।

पिबति, पिबतः, पिबन्ति १ । पिबेत्, पिबेताम्, पिबेयुः । पिबेः, पिबेतम्, पिबेत । पिबेयम्, पिबेव, पिबेम २ । पिबतु । पिबतात्, पिबताम्, पिबन्तु । पिब । पिबतात्, पिबतम्, पिबत ३ । अपिबत्, अपिबताम्, अपिबन् ४ । पिबैतिदेति सिज्लोपे अपात्, अपाताम् ।

卐 वृत्यर्थ :– शित् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે श्रु (श्रौति) નો श्रृ, कृव् નો कृ, धिव् નો धि, पा નો पिब्, घ्रा નો जिघ्र, ध्मा નો धम्, स्था નો तिष्ठ, म्ना નો मन्, दा નો यच्छ्, दृश् નો पश्य, ऋ નો ऋच्छ्, शद નો शीय् અને सद् નો सीद् આદેશ થાયછે.

0 ધાતુ :- पां-पाने=પીવું (ગણ : ૧–भ्वादि ૫૨૨મી. ક્રમ –2) ના રૂપો આ સૂત્ર અંતર્ગત સમાવાયા છે.

0 1 : વર્તમાના :– पिबति – તે પીએ છે.
2 : સપ્તમી :– पिबेत् – તેણે પીવું જોઇએ
3 : પંચમી :– पिबतु – તે પીએ
4 : હ્યસ્તની :– अपिबत् – તેણે પીધું

આ રીતે भू ની જેવા બધાં રૂપો થશે.

★ અનુવૃત્તિ :– अतः शित्युत् ४/२/८९ थी शिति

卐 વિશેષ :– 0 * यङ्‌ પ્રત્યયનો લોપ થયો હોય ત્યાં આ આદેશ થતા નથી, માટે श्रु અને ऋ ને तिव् પ્રત્યય તથા कृ,धि,दा,दृश् એ અનુબંધયુક્ત લીધાછે.

0 ધાતુઓ :–

ધાતુ	અર્થ	ગણ	ક્રમ
श्रुंट्–श्रवणे	સાંભળવું	૫–સ્વાદિ	1296
कृवुट्–हिंसाकरणे	હિંસા કરવી	૫–સ્વાદિ	1310
धिवुट्–गतौ	ગતિ કરવી	૫–સ્વાદિ	1311
पां-पाने	પીવું	૧-ભ્વાદિ	2
घ्रां गन्धोपादने	સુંઘવું	૧–ભ્વાદિ	3
ध्मां-शब्दादि संयोगयोः	ધમવું	૧–ભ્વાદિ	4
ष्ठां–गति निवृत्तौ	ઉભવું	૧-ભ્વાદિ	5
म्नां–अभ्यासे	અભ્યાસ કરવો	૧-ભ્વાદિ	6
दाम्-दाने	આપવુ	૧-ભ્વાદિ	7
दृशृ -प्रेक्षणे	જોવું	૧-ભ્વાદિ	495
ऋं–प्रापणे	મેળવવું	૧-ભ્વાદિ	26
शद्लृं -शातने	છોલવું	૧-ભ્વાદિ	967
षद्लृं -विशरण गत्यव.	સડવું–ફાટવું	૧-ભ્વાદિ	996

* तिवा शवानुबन्धेन...यङ्‌लुपि ન્યાય સંગ્રહ, ન્યાય : ૧૮, પૃ ૧૮

पां-पाने સાધનિકા

(1) વર્તમાના :– पा+तिव् – (भू ની જેમજ)
(१)श्रौतिकृवु सीदम् ४/२/१०८ થી पिब+ति (२) पिब+शव् (अ) + ति (३) अतः થી अ લોપ पिब् + अ + ति (४) पिबति – ત્રી. પુ. એ વ.

(2) સપ્તમી :– पिबेत् – ત્રી. પુ એ. વ. पा+यात् (१) श्रौतिकृवु ४/२/१०८થી पिब्+यात् (३) पिब्+शव् (अ)+यात् (४) यः सप्तम्याः ४/२/१२२थी पिब+इत्

(3) પંચમી :- पिबतु – ત્રી પુ. એ. પુ.

(4) હ્યસ્તની – अपिबत्* – ત્રી પુ. એ.વ. पा + दिव् (त्)=(१) पिब्+शव्+त् (२) अड्धातोःथी अ–अपिबत्

(5) અદ્યતની :– अपात् ત્રી.પુ. એ.વ. पा+दि (१) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३થી पा+सिच्+त् (२) पिबैतिदा... ४/३/६६ पा+त् (सिच् લોપ (३) अड्धातो ..४/४/२९ अ+पा+त् (शित् કાળ નથી માટે पिब् આદેશ ન થાય.

0 अपाताम् :– ત્રી પુ દ્વિ.વ. पा + ताम्

[૪૯૨]

(૪૨) सिज्विदो ऽ भुवः ४/२/९२

★ સુત્રપૃથ૦ :– सिज् – विदः अभुवः

★ વૃત્તિ :– अभुवः सिच्प्रत्ययान्ताद् विदश्च धातोः परस्थानः पुस् स्यात्

卐 વૃત્યર્થ :– भू પ્રત્યય સિવાય सिच् પ્રત્યય વાળા તથા विद् ધાતુથી પર अन् નો पुस् (उस्) આદેશ થાય છે.

★ અનુવૃત્તિ :– वा द्विषातः अनः पुस् ४/२/९१ थी अनः पुस्

* હ્યસ્તની અદ્યતનીમાં પહેલાં द् આવે રૂપ તૈયાર થયા બાદ त् મુકાય-છતાં અહીં શુરૂવાળાને આશ્રીને પહેલેથી त् કર્યો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 **વિશેષ :-** 0 अभुवः કેમ કહ્યું ?
ત્રી પુ. બ.વ. भू ધાતુમાં अभूवन् રૂપ થાય.
0 विद् – હ્યસ્તની ત્રી.પુ. બ.વ. – अविदुः અહીં विद् + अन् નો विद् + पुस् થયોછે.

[૬૯૩]

(૪૩) इडेत्पुसि चातो लुक् ४/३/९४

★ **સુત્રપૃથ૦ :-** इट्–एत्–पुसि च आतः लुक्
★ **વૃત્તિ :-** क्ङित्यशिति स्वरे इटि एति पुसि च परे आदन्तस्य धातोरन्तस्य लुक् स्यात् । अपुः
■ अपाः, अपातम् , अपात । अपाम् , अपाव, अपाम ।

卐 **વૃત્યર્થ :-** અશિત્ (एताः शितः ३/३/१० સિવાયના) એવા સ્વરાદિ कित् , ङित् પ્રત્યયો તેમજ इट्, एत् અને पुस् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે आ કારાન્ત ધાતુના आ નો લોપ થાયછે. દા.ત. अपुः – ત્રી.પુ. બ.વ. – અદ્યતની पा + अन् = पा + पुस् = अ + पा + उस् આ સૂત્રથી आ લોપ થતાં अ + प् + उस् = अपुः = તેઓએ પીધું

★ **અનુવૃત્તિ :-** दीय् दीङः क्ङिति स्वरे ४/३/९३ थी क्ङिति स्वरे

卐 **વિશેષ :-** 0 સ્વરાદિ અશિત् कित् पपुः (પરોક્ષા ત્રી પુ. બ.વ.) पा + उस्
0 इट् :- पपिथ (પરોક્ષા બી પુ. એ.વ.) पपा + इ + थव् = पप् + इथ = पपिथ
0 अशित् કેમ કહ્યું ?
या + अन्ति = यान्ति – તેઓ જાયછે. અહીં વર્તમાના (शित्) નો પ્રત્યય છે.
0 સ્વર જ કેમ કહ્યું :
ग्लायते – ग्ला + य + ते – સ્વર નથી.
0 * अपुः અદ્યતની ત્રી પુ. બ.વ. સાધનિકા
(१) पा + अन् (२) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ – पा+ सिच् + अन् (३) सिज्विदो...४/२/९२ पा + सिच् + पुस् (४ पिबैति...चेट् ४/३/६६ पा + पुस् (५) अड्धातो ४/४/२९ अ + पा + उस् (६) इडेत्पुसि ...४/३/९४ अ + प् + उस् (७) अपुः

■ **શેષવૃત્તિ :-** અદ્યતની માં पा ધાતુના અન્ય રૂપો ની સાધનિકા :-

अपाः – બી.પુ. એ.વ. - पा + सि (१) पा + सिच् + सि (२) पा + सि (३) अ + पा + स्
આજ રીતે બાકીના રૂપો સાધવા.

[૬૯૪]

(૪૪) ह्रस्वः ४/१/३९

★ **વૃત્તિ :-** द्वित्वे सति पूर्वस्य ह्रस्वः स्यात्

卐 **વૃત્યર્થ :-** દ્વિત્વ થયા પછી પૂર્વમાં આવેલા દીર્ઘસ્વરનો હ્રસ્વ સ્વર થાય છે (ઉદા. જુઓ સૂત્ર : ૪૬ માં)

★ **અનુવૃત્તિ :-** द्विर्धातु परोक्षा...४/१/१ थी द्विर्भाव, पूर्वस्यास्वे स्वरे य्वो: इयुव् ४/१/३७ थी पूर्वस्य

卐 **વિશેષ :-** 0 સ્પષ્ટ

[૬૯૫]

(૪૫) आतो णव औः ४/२/१२०

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** आतः णवः औः
★ **વૃત્તિ :-** आतः परस्य णव औः स्यात्

卐 **વૃત્યર્થ :-** ધાતુના आ થી પર णव् પ્રત્યયનો (પરોક્ષાના) औ થાય છે.
0 पा ધાતુ+णव् પ્રત્યય=पापा–દ્વિત્વ થયા બાદ આ સૂત્રથી औ–पापा+औ ह्रस्वः ४/१/३९ થી पपौ થશે (જુઓ સૂત્ર : ૪૬)

卐 **વિશેષ :-** 0 આ કેમ કહ્યું ?
0 बभूव – परोक्षा ત્રી.પુ. એ.વ. અહીં भू માં ऊ છે માટે णव् નો औ ન થાય.

[૬૯૬]

(૪૬) इन्ध्यसंयोगात् परोक्षा किद्वत् ४/३/२१

★ **સુત્રપૃથ૦ :-** इन्धि–असंयोगात् परोक्षा कित् वत्
★ **વૃત્તિ :-** इन्धेरसंयोगान्ताच्च परा अवित्परोक्षा किद्वत् स्यादिति कित्त्वादिडेत्पुसीत्यलुक् । पपौ, पपतुः पपुः ।

卐 **વૃત્યર્થ :-** इन्ध् અને (અન્તે સંયોગ વગરના) असंयोगात् ધાતુથી પર રહેલા अवित् પરોક્ષાના પ્રત્યયો कित् જેવા થાય છે. कित् થવાથી इडेत्पुसिचातोलुक् ४/३/९४ સૂત્ર લાગી અન્ત્ય आ નો લોપ થાય છે.

★ **અનુવૃત્તિ :-** शित् अवित् ४/३/२० थी अवित्

卐 **વિશેષ :-** 0 अवित् કેમ કહ્યું ?
वित् પ્રત્યય હોયતો कित् वत् થતા નથી દા.ત निनयिथ – नी + थव् = निनी + थव् = निने + इ + थव्

---

* સાધનિકા :- ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

= निनयिथ (किंत् न थतां गुण थઇ શકયો)

0 पा – धातु – પરોક્ષાના રૂપો :-

0 1 पपौ – त्री.पु. એ.व. पा + णव्

(१) द्विर्धातु परोक्षा...४/१/१ थी पापा + णव्

(२) ह्रस्वः ४/१/३९ थी पपा + णव्

(३) आतो णव औः ४/२/१२० – पपा + औ

(४) ऐदौत् सन्ध्य. १/१/१२ – पपौ

0 2 :- पपतु: – त्री. पु. દ્વિ. વ. – पा + अतुस्

(१) पपा+अतुस् – ઉપર મુજબ. (२) इन्ध्य संयोगात् ४/३/२१ थी कित्–वत्, इडेत्पुसि ४/३/९४ पप्+अतुस्

(३) सोरुः, रःपदान्ते थी पपतुः

0 पपु :- पा + उस् ઉપર મુજબ.

[૪૯૭]

(४७) सृजिदृशिस्कृस्वरात्वतऽतृजनित्यानिटस्थवः ४/४/७८

★ સુત્રપૃથ૦ :– सृजि – दृशि – स्कृ – स्वर अत्वतः तृज् – नित्य – अनिटः थवः

★ વૃ.ત :– सृजिदृशिभ्यां स्कृगः स्वरान्तादत्वतश्च तृजि नित्यानिटो विहितस्य थव आदिरिड् वा स्यात्। पपाथ, पपिथ, पपथुः, पप। पपौ पपिव पपिम।

卐 વૃત્યર્થ :– सृज्, दृश्, स्कृ ધાતુઓને તથા જેને तृच् પ્રત્યય લાગતા નિત્ય इट् નથી લાગતો (अनिट्) એવા સ્વરાંત તથા જેમાં अ છે તેવા અનિટ્ ધાતુઓથી थ પૂર્વે વિકલ્પે इट् થાય છે. જેમકે :– पपाथ પક્ષે पपिथ–તેં પીધું હતું. पा + थव् – બી. પુ. એ.વ. (જુઓ વિશેષમાં – સાધનિકા)

★ અનુવૃતિ :– स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् ४/४/३२ थी इट्, ऋतः नवानाशीः...च ४/४/३२ थी नवा

卐 વિશેષ :– 0 थव् કેમ કહ્યું ?

0 पथुः – અહીં पा + अथुस् છે.

0 *સ્વરાન્ત કહેવાથી स्कृ ધાતુંનું ગ્રહણ થઇજ જાય છતાં જે અલગ ગ્રહણ કર્યું છે તે ऋतः ४/४/८० સૂત્રના પ્રતિષેધને બાધન (અટકાવવા) માટે છે.

0 ઉદાહરણ :–

सृज् :– ससृज्+थव्=ससर्ज्+इ+थ=ससर्जिथ=તેણે સર્જ્યું.

* સ્વરાન્ત...મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ ભા. ૨ – પૃ. ૧૪૭.

या :– ययां+थव्=ययाथ વિકલ્પે इ લાગે તો ययिथ = તું ગયો.

0 पा પરોક્ષાની સાધનિકા :–

4 : पपाथ પક્ષે पपिथ બી.પુ. એ.વ.

(१) पा + थव् (२) द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१ पापा+ थव् (३) ह्रस्वः ४/१/३९ पपा + थ (४) सृजिदृशि ...थ ४/४/७८ થી વિકલ્પે इट् લાગે – જો ન લાગે તો पपाथ રૂપ થાય. – લાગે તો इडेत्पुसि ४/४/७८ थी आ લોપ. पप् + इ + थ થતાં पपिथ બનશે.

6 :- पप બી.પુ. બ.વ. – पा + अ, पापा + अ, पपा + अ, पप् + अ

8 :– पपिव :– पा + व – प.पु. એ.વ. पापा+व, पपा + व, पपा + इट् + व, पप् + इव = पपिव – વગેરે (૫) પરોક્ષાના રૂપો છે.

[૪૯૮]

(४०) गापास्थासादामाहाकः ४/३/९६

★ વૃતિ :– एषां क्ङित्याशिष्येः स्यात्। पेयात्, पेयास्ताम्, पेयासुः। पेया, पेयास्तम्, पेयास्त। पेयासम्, पेयास्व, पेयास्म।

卐 વૃત્યર્થ :– गा, पा, स्था, सा, दा, मा, हा ધાતુને आशीः વિભક્તિના कित्, ङित् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે आ નો ए થાય છે. (क्यात् વગેરે પ્રત્યયોમાં क्–અપ્રયોગી છે. માટે कित् થવાથી आ નો ए થશે.)

0 (1) पा+क्यात्=पे+यात्=पेयात् त्री पु. એ.વ. એજ રીતે (2) पेयास्ताम्–त्री पु દ્વિ.વ. વગેરેમાં આજ રીતે आ નો ए થાય.

★ અનુવૃતિ :– संयोगादेः वा आशिषि एः ४/३/९५ थी आशिषि एः

卐 વિશેષ :– 0 पा ધાતુ પહેલા ગણનો લેવાનો છે. કેમકે गा અને स्था નું સાહચર્ય છે.

0 हाक् ધાતુમાં क् – इत् છે. તેથી यङ् लुबन्त માં आ નો ए ન થાય. વળી क् – इत् હોવાથી हा ધાતુ પરસ્મૈપદી જ થશે યઙ્લુબન્તમાં "जहायात्" રૂપ થશે.

0 कित् ङित् કેમ કહ્યું ?

पा+सीष्ट આત્મનેપદી–त्री.पु. એ વ. નું पासीष्ट રૂપ થશે.

0 અન્ય ઉદાહરણ :–

गा – गेयात् — स्था – स्थेयात्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 ધાતુ પરિચય :–
(૧) गैं – ગીત ગાવું ૧–ભ્વાદિ – 37
(૨) पां – पाने – પીવું ૧–ભ્વાદિ – 2
(૨) नैं – शोषणे – શોષણ કરવું ૧–ભ્વાદિ – 47
(૩) स्था–गतिनिवृत्तौ ઉભા રહેવું ૧–ભ્વાદિ – 5
(૪) षैं – क्षये – ક્ષય પામવું ૧–ભ્વાદિ – 44
(૪) षोंच-अन्त-कर्मणी વિનાશ કરવો ૪–દિવાદિ–1150
(૫) दां – दाने – આવવું ૧–ભ્વાદિ – 7
(૬) मांकृ – माने – માપ કરવું ૨–અદાદિ–1073
(૭) ओहांकृ–त्यागे – ત્યજવું ૩–અદાદિ–હ્વાદિ– 1131
0 पेयात् વગેરે (૬) आशिः વિભક્તિના રૂપોની સાધનિકામાં આ એકજ સૂત્ર મહત્વનું છે. आ નો ए થાય છે.

[૬૯૯]

(૪૯) एकस्वरादनुस्वारेतः ४/४/५६

★ **સૂત્રપૃથo** :– एकस्वरात् अनुस्वारेतः

★ **વૃતિ** :– एकस्वरादनुस्वारेतो धातोस्ताद्यशित इट् न स्यात् । पाता, पातारौ, पातारः । पास्यति, पास्यतः, पास्यन्ति अपास्यत्, अपास्यताम्, अपास्यन् इत्यादिवत्

■ घ्रां गन्धोपादने । जिघ्रति १ । जिघ्रेत् २ । जिघ्रतु । जिघ्रतात् ३ । अजिघ्रत् ४ ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– જે ધાતુ એક સ્વરવાળો હોય અને (ધાતુપાઠમાં) અનુસ્વાર इत् વાળો હોય તેવા ધાતુઓને अशित् એવા स् કારાદિ त् કારાદિ પ્રત્યયોની પૂર્વે इट् આગમ થતો નથી. જેમકે :– (૮–શ્વસ્તની) पा+ता = पाता – તે પીશે. त् કારાદિ પ્રત્યય છે. स्ताद्यशितो ...૪/૪/૩૨ થી इट् ની પ્રાપ્તિનો આ સૂત્ર નિષેધ કરેછે.

(૯–ભવિષ્યન્તિ) पा + स्यति = पास्यति તે પીશે. – स् કારાદિ પ્રત્યય છે. માટે इट् ન થાય.

(૧૦–ક્રિયાતિપત્તિ) पा + स्यत् = अपास्यत् – જો ...તો તેણે પીધું હોત.

(આ રીતે સૂત્ર ૪૧, ૪૩, ૪૬ થી ૪૯ મળીને पा – ધાતુના દશે કાળના રૂપો પૂરા થયા)

★ **અનુવૃતિ** :– स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् ૪/૪/૩૨ થી इट्, न वृद्भ्यः ૪/૪/૫૫ થી न.

卐 **વિશેષ** :– 0 एकस्वरात् કેમ કહ્યું ? अवधीत् – તેણે વધ કર્યો.

0 1*अनुस्वारेत् કેમ કહ્યું ? श्वि – श्वयिता

■ **શેષવૃત** :– 2*घ्रां गन्धोपादने સુંઘવું ગણ–૧–ભ્વાદિ પરસ્મૈ. ક્રમાંક–3 श्रौति... ૪/૨/૧૦૮ થી घ्रा નો जिघ्र આદેશ शित् કાળોમાં થાય.

(૧ – વર્તમાના) जिघ्रति તે સુંઘે છે.
घ्रा + शव् (अ) + तिव् (भू ની જેમજ)
(૨ સપ્તમી) जिघ्रेत – घ्रा + यात्, जिघ्र+शव् (अ)+ यात्, जिघ्र++अ+इत् (यः सप्तम्याः ૪/૨/૧૨૨થી या નો इ)
(૩ – પંચમી) जिघ्रतु પક્ષે जिघ्रतात्
घ्रा+तुव्=जिघ्र+शव्+तुव् વિકલ્પે (आशिषि तु-ह्योस्तातङ् ૪/૨/૧૧૯ થી) जिघ्र+शव्+तात्
(૪ – હ્યસ્તની) अजिघ्रत् – તેણે સુંઘ્યું.

[૭૦૦]

(૫૦) ट्धे घ्राशाच्छासो वा ४/3/६७

★ **સુત્રપૃથo** :– ट्धे – घ्रा – शा – च्छा – सः वा

★ **વૃતિ** :– एभ्यः पञ्चभ्यः परस्य सिचः परस्मैपदे लुब् वा स्यात् । अघ्रात् । पक्षे सः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– ट्धे, (धा), घ्रा, शा, छा અને सा ધાતુને પરસ્મૈપદમાં લાગેલ सिच् પ્રત્યયનો વિકલ્પે લોપ થાયછે. अघ्रात् — घ्रा + दि (त्) (सिच् अद्यतन्याम् થી) અદ્યતનીમાં सिच् (स्) લાગે. घ्रा+स्+त्–આ સૂત્રથી વિકલ્પે લોપ થાયતો अघ्रात् રૂપ થાય. લોપ ન થાયતો अघ्रासित् રૂપ થાય. (જુઓ **સૂત્ર : ૫૩**)

★ **અનુવૃતિ** :– सिचो लुप् परस्मै न चेट् ૪/૩/૬૬ થી सिच्

卐 **વિશેષ** :– 0 આ સૂત્રથી વિકલ્પે सिच् ન લાગે તો इट् પણ ન લાગે.

0 ધાતુ પરિચય :–
(૧) ट्धें–पाने – પીવું – ધાવવું (૧) - ભ્વાદિ 28
(૨) घ्रां–गन्धोपादने–સુંઘવું(૧)–ભ્વાદિ–પરસ્મૈ 3
(૩) शोंच्–तक्षणे–છોલવું (૪) દિવાદિ–પરસ્મૈ 7
(૪) छोंच्–छेदने – છેદવું (૪) દિવાદિ–પરસ્મૈ 1149
(૫) षोंच्– अन्त कर्मणि – વિનાશ કરવો (૪) દિવાદિ–પરસ્મૈ 1150

[૭૦૧]

1* अनुस्वार–સેટ–અનિટ કારિકાનું પરિશિષ્ટ ખાસ જોવું.
2* ધાતુ પારાયણમ્ – પૃ. ७ ધાતુ – ૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૫૧) सः सिजस्तेर्दिस्योः ४/३/६५

★ સુત્રપૃથ૦ :– सः सिच्–अ–स्तेः दि–स्योः

★ વૃત્તિ :– सिजन्नात् धातोरस्तेश्च परयोर्दिस्योरादिरीत् स्यात् ।

卐 વૃત્યર્થ :– स् અન્તે હોય તેવા सिच् અન્તવાળા ધાતુથી તેમજ अस् ધાતુથી – दि અને सि પ્રત્યય લાગે ત્યારે તે પ્રત્યયોની પૂર્વે ईत् આગમ થાય છે. (ઉદા. સૂત્ર ૫૩ માં)

★ અનુવૃતિ :– तृहः श्नात् ईत् ४/३/६२ થી ईत्

卐 વિશેષ :– 0 નોંધ :– इट् પ્રત્યય કરતાં અલગ પ્રત્યય દર્શાવવા त् કારવાળો ईत् પ્રત્યય કર્યો છે.

0 सिच् અન્તે કેમ કહ્યું ?

अभूत् – भू પછી स् નથી.

0 अस् ધાતુ ગણ : ૨–अदादि નો લેવો.

अस् – अस् + दिव् (त्) અદ્યતની ત્રી. પુ. એ. વ.

आस् + ई + त् = आसीत् = તે હતો.

[૭૦૨]

(૫૨) यमिनमिरम्यातः सोऽन्तश्च ४/४/८६

★ સુત્રપૃથ૦ :– यमि नमि रमि आतः सः अन्तः च

★ વૃત્તિ :– यम्यादिभ्यस्त्रिभ्य आदन्तेभ्यश्च परस्मैपदे सिच आदिरिट् स्यादेषां च स् अन्तः ।

卐 વૃત્યર્થ :– यम्, रम्, नम् ધાતુ તથા आ કારાન્ત ધાતુઓને લાગેલા પરસ્મૈપદના सिच् પ્રત્યયની આદિમાં इट् થાયછે. અને म् તથા आ પછી स् ઉમેરાયછે. (ઉદા. સૂત્ર : ૫૩ માં)

★ અનુવૃતિ :– ऋ वृ व्ये अदः इट् ४/४/८० થી इट्

卐 વિશેષ :– 0 ઉદા. :– अनंसीत्–તે નમ્યો. नम्+त् અદ્યતની ત્રી પુ. એ વ. नम्+सिच् (स्)+त्, नम्+स्+इट्+सिच्+त् (આ. સૂત્રથી सिच् પૂર્વે इट् અને स् આગમ) अ + नं + स् + इ + सिच् + ई + त् अनंसीत (सिच् નો इट ईति થી લોપ)

[૭૦૩]

(૫૩) इट ईति ४/३/७१

★ વૃત્તિ :– इटः परस्य सिच ईति परे लुक् स्यात् ।

अघ्रासीत्

■ अघ्राताम् अघ्रासिष्टाम्, अघ्रुः अघ्रासिषुः । अघ्राः । अघ्रासीः, अघ्रातम् । अघ्रासिष्टम, अघ्रात, अघ्रासिष्व, अघ्राम । अघ्रासिष्म । परोक्षायां घ्राघ्रा

卐 વૃત્યર્થ :– इट् પછી सिच् આવેલો હોય અને પછી ईत् પ્રત્યય હોય તો सिच् નો લોપ થાય છે. જેમકે अघ्रासीत्– તેણે સુંઘ્યું–અહીં અદ્યતનીના ત્રી પુ. એ.વ નું રૂપ છે તેમાં सिच् પુર્વે इट् અને પછી ईत् પ્રત્યય હોવાથી सिच् નો લોપ થયો છે. (સાધનિકા–વિશેષમાં)

★ અનુવૃતિ :– धुट् ह्रस्वाल्लुग् ४/३/७० થી लुग्

卐 વિશેષ :– 0 सिच् નો લોપ થવા છતાં लुक् લખ્યું તે સ્થાનીવત્ કરવા માટે નહીં તો सिच् લોપ થતા તે નિમિત્તનો ईत् પણ લોપાય.

0 આ સૂત્ર માત્ર સેટ્ ધાતુઓને જ લાગશે.

0 इट् કેમ કહ્યું ?

अकार्षीत् – कृ ધાતુ અનિટ્ છે તેથી इट् ન લાગતા सिच् પણ ન લોપાય.

■ શેષવૃત્તિ :– * घ्रा – અદ્યતની – સાધનિકા

(1) अघ्रात् વિકલ્પે अघ्रासीत – ત્રી. પુ એ. વ.

(૧) घ्रा + दिव (त्)

(૨) घ्रा + सिच् + त् – सिजद्यतन्याम् ३/४/५३

(૩) अ + घ्रा + सिच् + त् – अड्धातोरा –४/४/२९

(૪) अघ्रात्–द्रुधे–घ्रा–शा ४/३/६७ થી सिच् નો લોપ

(૪) अघ्रा + सिच् + ईत् – सः सिजस्ते ४/३/६५

(૫) अघ्रा + स् + इट् + सिच् + ईत् + त
यमिनमि...श्च–४/४/८६ થી स्–इट्

(૬) अघ्रा + स् + इ + ई + त् – इट ईति ४/३/७१

(૭) अघ्रासीत

(2) अघ्राताम પક્ષે – अघ्रासिष्टाम् ત્રી. પુ. દ્વિ. વ.
घ्रा + ताम् – (अघ्रात् ની જેમ) – વિકલ્પે

(૧) घ्रा + ताम्

(૨) अ + घ्रा + सिच् + ताम् (ઉપર મુજબ)

(૩) अ+घ्रा+स्+इट्+सिच्+ताम्–यमिनमि...४/४/८६ થી स् – इट्

(૪) अघ्रासिष् + ताम् – नाम्यन्तस्था થી ष्

(૫) अघ्रासिष्टाम – तवर्गस्चवर्ग થી ट्

(3) अघ्रुः વિકલ્પે अघ्रासिषुः ત્રી. પુ. બ. વ.

o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o o

* घ्रा – અદ્યતની – ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧) घ्रा + अन्
(૨) अ + घ्रा + सिच् + अन् (ઉપર મુજબ)
(૩) अघ्रा+सिच्+पुस् (सिजविदो ४/३/६२थी) अन्नोपुस्
(૪) अघ्र+उस्-द्रुधे घ्राशा...४/३/६७ વિકલ્પે સિચ્ લોપ
(૫) अघ्रुः-इडेत्पुसि...४/३/९४ આ લોપ વિકલ્પે
(૪) अघ्रा+स्+इट्+सिच्+उस्-यमिरमि...४/४/८६
स् - इट्
(૫) अघ्रासिपुः - स् નો र् નો વિસર્ગ
આ રીતે બધા રૂપો સમજવા
परोक्षा - घ्रा નું દ્વિત્વ घ्राघ्रा

[૭૦૪]

(૫૪) (द्वित्वे) व्यञ्जनस्यानादेर्लुक् ४/१/४४

★ **સુત્રપૃથ૦** :- द्वित्वे व्यञ्जनस्य अन्आदेः लुक्
★ **વૃતિ** :- द्वित्वे पूर्वस्यानादिर्व्यञ्जनस्य लुक् स्यात् । द्वितीय-तुर्ययोः पूर्वौ इति घस्य गत्वे ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- (પરોક્ષા વગેરેમાં) ધાતુનો દ્વિર્ભાવ થયા બાદ પૂર્વમાં આવેલા અનાદિ વ્યંજનનો લોપ થાયછે. (द्वितीय-तुर्ययोपूर्वौ ४/१/४२ થી घ નો ग થશે) ધાતુ :- घ्रा, द्वित्व घ्राघ्रा - હ્રસ્વ - घ्रघ्रा, આ સૂત્રથી લાગી અનાદિ વ્યંજન (घ् + र्) र् નો લોપ થતાં - घ्रघ्रा, गघ्रा થયું.

★ **અનુવૃતિ** :- (૧) द्विर्धातु परोक्षा...४/१/१ થી द्विः (૨) पूर्वस्यास्वे ४/१/३७ થી पूर्वस्य

卐 **વિશેષ** :- 0 નોંધ :- સિદ્ધહેમ વ્યા. માં द्वित्वे શબ્દ સૂત્રમાં નથી. પ્રક્રિયાકારે અનુવૃત્તિ માટે મુકેલછે
0 અનાદિ વ્યંજનનો લોપ કેમ કહ્યું ?
पच् - पच्पच् - पपच् અહીં च् લોપાયો प નહીં કેમકે તે આદિ છે.
0 વ્યંજનનો જ લોપ થાય સ્વરનો નહીં.

[૭૦૫]

(૫૫) गहोर्जः ४/१/४०

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- ग-होः जः
★ **વૃતિ** :- द्वित्वे सति पूर्वयोर्गहोर्जः स्यात् । जघ्रौ जघ्रतुः जघ्रुः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- દ્વિત્વ થયા પછી પુર્વના ग અને ह નો ज થાયછે.
(૬-પરોક્ષા) घ्रा નું ત્રી.પુ. એ.વ. जघ्रौ - તેણે સુંઘ્યુ હતું (પુર્વસૂત્ર : ૫૪ માં) गघ्रा રૂપ હતુ. આ સૂત્રથી ग નો ज થતાં जघ्रा + औ પ્રત્યયથી जघ्रौ થયું

★ **અનુવૃતિ** :- द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१ थी द्विः

卐 **વિશેષ** :- 0 ઉદાહરણ :- ધાતુ हस् દ્વિત્વ - हहस् + ण = जहास् - તે હસ્યો.
(૬-પરોક્ષા) - घ्रा ની સાધનિકા
जघ्रौ - घ्रा + णव् ત્રી.પુ એ.વ.
(૧) द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१ - घ्राघ्रा + णव्
(૨) ह्रस्वः ४/१/३९ - घ्रघ्रा + णव्
(૩) व्यञ्जनस्या - ४/१/४४ - घघ्रा + णव्
(૪) द्वितीय तुर्ययो - ४/१/४२ - गघ्रा + णव्
(૫) गहोर्जः ४/१/४० जघ्रा + णव्
(૬) आतोणव् ४/२/१२० जघ्रा + औ
(૭) जघ्रौ - १/२/१२ ऐदौत् સન્ધ્ય.
2 - जघ्रतुः - घ्रा + अतुस् - ત્રી. પુ. દ્વિ. વ.
(૧) जघ्रा + अतुस् - ઉપર મુજબ
(૨) इन्ध्यसंयोगा ४/३/२१ થી कित्वत्
इडेत्पुसि ४/३/९४ થી जघ्र् + अतुस्
3 - जघ्रुः - घ्रा + उस् ત્રી.પુ. બ.વ. ઉપર મુજબ

[૭૦૬]

(૫૬) संयोगादेर्वाशिष्येः ४/३/९५

★ **સુત્રપૃથ૦** :- संयोगादेः वा आशिषि एः
★ **વૃત્ત** :- संयोगादेरादन्तस्य विङत्याशिष्येर्वा स्यात् । घ्रेयात् / घ्रायात्, घ्रेयास्ताम् / घ्रायास्ताम्, घ्रेयासुः । घ्रायासुः । ७
■ घ्राता ८ । घ्रास्यति ९ । अघ्रास्यत् १० ।
ध्मांशब्दाग्निसंयोगयोः । धमति १ । धमेत् २ । धमतु । धमतात् ३ । अधमत् ४ । अध्मासीत् ५ । दध्मौ ६ । ध्मेयात् / ध्मायात् ७ । ध्माता ८ । ध्मास्यति ९ । अध्मास्यत् १० ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- આદિના સંયોગવાળા એવા આ કારાન્ત ધાતુને આશિઃ વિભક્તિના કિત્-ઙિત્ પ્રત્યયો લાગે ત્યારે અન્ત્ય आ નો ए વિકલ્પે થાય છે. જેમકે घ्रा+क्यात्-આશી-ત્રી પુ એ.વ.-घ्रायात् વિકલ્પે घ्रेयात् (આદિમાં घ्र એ घ्+र् સંયોગ છે. ધાતુ आ કારા છે. क्यात् એ કિત્ પ્રત્યય છે, માટે आ નો ए વિકલ્પ થયો.) એ જ રીતે ત્રી. પુ. દ્વિ. વ માં घ्रायास्ताम् પક્ષે घ्रेयास्ताम् થશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

★ **અનુવૃત્તિ** :- इडेत्पुसिचातोलुक् ४/३/९४થી आतः, दीय् दीङः क्ङिति स्वरे ४/३/९३ थी क्ङिति

卐 **વિશેષ** :- 0 સંયોગ કેમ કહ્યું ?
यायात्-તે જાય. या ધાતુમાં સંયોગ નથી.
0 आशीः વિભક્તિ કેમ કહ્યું ?
घ्राता-શ્વસ્તની છે. માટે વિકલ્પ રૂપ ન થાય.
0 क्ङिति કેમ કહ્યું ?
ग्लासीष्ट – सीष्ट પ્રત્યય કિત્ ઙિત્ નથી.

■ **શેષવૃત્તિ** :- घ्रा (૭) આશીર્વિભક્તિના રૂપો :- દરેકમાં કિત્ પ્રત્યય છે તેથી બધાંજ બબ્બે રૂપો થશે घ्रेयात् / घ्रायात् જેવા.
(૮) શ્વસ્તની :- घ्राता + घ्रा + ता
(૯) ભવિષ્યન્તી :- घ्रास्यती – घ्रा + स्यति
(૧૦) ક્રિયાતિપત્તિ :- अघ्रास्यत् – घ्रा + स्यत्
આ રીતે घ्रा ના રૂપો સમાપ્ત થાય છે. સૂત્ર :- ૪૯ થી ૫૬ તૈયાર રૂપો-રૂપાવલી પરિશિષ્ટમાં જુઓ.
0 ध्मां – शब्दाग्नि – संयोगयो :- ધમવું ગણ :-૧ ભ્વાદિ પરસ્મૈપદી – ક્રમ 4
0 ધ્મા – *शब्दादि – મુખેથી વગાડવું. જેમકે – શંખ, अग्निसंयोग – ધમવું – જેમકે સોની સોનાને ધમે છે.
૧ – ધ્મા ના રૂપો घ्रा જેવાજ થાય છે. માત્ર अद्यतनीમાં ફેરફાર છે. તેમાં જે વિકલ્પે सिच् લોપાય છે તે ધ્મામાં ન લોપાતા માત્ર એક – એક રૂપજ થશે. જેમકે :- अध्मासीत्, अध्मासिष्टाम् વગેરે.
૨ – शित् કાળમાં ધ્મા નો धम् આદેશ થશે – श्रौतिकृवु ...૪/૨/૧૦૮ સૂત્રથી.
૩ – धमति, धमेत्, વગેરે વૃત્તિમાં દર્શાવ્યા મુજબના દશે કાળના રૂપો છે. પરિશિષ્ટમાં આપ્યા છે.

[૭૦૭]

(૫૭) षः सोऽष्ट्यैष्ठिवष्वष्कः २/३/९८

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- षः सः अ – ष्ट्यै – ष्ठिव् – ष्वष्क
★ **વૃત્તિ** :- पाठे धात्वादेः षः सः स्यान्न तु ष्ट्यैष्ठि-ष्वष्काम् । (निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्य भाव इति) ठस्य थत्वे स्था ।
■ तिष्ठते १ । तिष्ठेत् २ । तिष्ठतु / तिष्ठतात् ३ / अतिष्ठत् ४ । अस्थात् अस्थाताम्, अस्थुः ५ ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ધાતુપાઠમાં ધાતુની આદિના મુર્ધન્ય ष્ ને બદલે દન્ત્ય स् સમજવો. આ નિયમ ष्ट्यै, ष्ठिव् અને ष्वष्क ને લાગતો નથી. (*નિમિત્તના અભાવે નૈમિત્તિકનો પણ અભાવ થાય છે) મુર્ધન્યને સ્થાને દન્ત્ય स् થતાં ठ નો પણ (દન્ત્ય) थ થશે. ધાતુ-स्था-બનશે.
0 ष्ठां गति निवृत्तौ ઉભવું ગણ :- (૧) – ભ્વાદિ – પરસ્મૈપદી – ક્રમ 5
0 श्रौति कृवु ...૪/૨/૧૦૮ થી शीत् કાળમાં स्था નો तिष्ट આદેશ થશે તેથી (૧ – વર્તમાના) तिष्ठति વગેરે ચારે કાળમાં રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે.

★ **અનુવૃત્તિ** :- पाठे धात्वादेर्णो नः २/३/९७ થી पाठे धात्वादेः લેવું

卐 **વિશેષ** :- 0 આદિમાં ष् કેમ કહ્યું ?
लषति – તે અભિલાષા કરે છે અહીં આદિમાં ष નથી.
0 अष्ट्यैठि કેમ કહ્યું ?
ष्ट्यायति – તે ભમી જાય છે...અહીં ष् નો स् ન થયો.
0 ધાતુ પરિચય :-
(૧) ष्ट्यैं–संघ ते च–ભમવું ૧–ભ્વાદિ-પરસ્મૈ 39
(૨) ष्ठिवू–निरसने–થુકવું ૧–ભ્વાદિ–પરસ્મૈ 463
(૩) ष्वष्कि – गतौ = જવું ૧–ભ્વાદિ–પરસ્મૈ 629
0 અદ્યતની स्था ની સાધનિકા :-
ष्ठा+दि (त्) – અદ્યતની ૫/૨/૪
स्था + त् – षः सो......२/३/९८
स्था + सिच् + त् – सिजद्यतन्याम् ३/४/५३
स्था + त् – पिबैति दा......४/३/६६
अस्थात् – अड्धातोरादि ४/४/२९
બાકી સાધનિકા भू ની જેમ સમજવી. ત્રી પુ બ વ. માં सिविदो ऽ भुवः ४/२/९२ थी पुस् પ્રત્યય થતા – (૫–અદ્ય) अस्थात् – अस्थाताम् – अस्थुः

[૭૦૮]

(૫૮) स्थासेनिसेध् सिच्सञ्जां द्वित्वेऽपि २/३/४०

★ **સુત્રપૃથ૦** :- स्था सेनि सेधू सञ्जां द्वित्वे अपि
★ **વૃતિ** :- उपसर्गस्थान्नाम्यादेः परेषां स्थादिनां मः षः स्यात् द्वित्वे ऽपि । अधष्ठात्, अधष्ठाताम् अधष्ठुः

卐 **વૃત્યર્થ** :- ઉપસર્ગમાં રહેલાં નામીસ્વર અંતસ્થા અને क વર્ગ પછી આવેલા स्था, सेनि, सिधू, सिच्,

* ध्मां – હૈમપ્રકાશ ઉત્તરાર્ધ – પૃ. ૫૦૫

* निमित्ताभावे – ન્યાય ૨૯, પૃ. ૨૭.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सञ्ज ધાતુઓના स् નો પણ ष् થાય છે. द्वित्व થયેલા स् નો પણ ष् થાય છે. (ઉપસર્ગ અને ધાતુની વચ્ચે આવેલા अट् આગમ છતાં स् નો ष् થાય છે.)

0 अधि + स्था (१) અદ્યતની ત્રી.પુ. એ.વ. अधि+स्था + त् (२) अधि + स्था + सिच् + त् (३) अधि + अ + स्था + त् આ સૂત્રથી स् નો ष् થતાં :-

अध्यष्ठात्, अध्यष्ठातात्, अध्यष्ठुः

★ **અનુવૃત્તિ :-** उपसर्गात् सुग् सुवसोस्तु-स्तु-भोऽट्यप्य द्वित्वे २/३/३९ થી उपसर्गात् ..अट्यपि

नाम्यन्तस्था क वर्गात् २/३/१५

नामिनस्तयोः षः २/३/८ થી षः

卐 **વિશેષ :-** 0 દ્વિર્ભાવ - (પરોક્ષા ત્રી પુ એ.વ.) अधि + स्था નું अधितष्ठौ

0 ધાતુ પરિચય :-

षिधू गत्याम् (सिध्) ગતિ કરવી. ૧-ભ્વાદિ પરસ્મૈ 320

षिंचीत् क्षरणे (सिच्)-ઝરવું ૬-તુદાદિ-પરસ્મૈ 1321

षञ्जं सङ्गे (सञ्ज)-સંગ કરવો. ૧-ભ્વાદિ પરસ્મૈ 173

[૭૦૯]

(૫૯) अघोषे शिटः ४/१/४५

★ **વૃત્તિ :-** द्वित्वे पूर्वस्य शिटस्तत्संबंधीन्येवाघोषे लुक् स्यात् । तस्थौ अधितष्ठौ

■ तस्थतुः तस्थुः ६ । स्थेयात्, स्थेयास्ताम्, स्थेयासुः ७ । स्थाता, अधिष्ठाता ८ । स्थास्यति, अधिष्ठास्यति ९ । अस्थास्यत्, अध्यष्ठास्यत् १० ।

म्नां अभ्यासे । मनति १ । मनेत् २ । मनतु / मनतात् ३ । अमनत् ४ । अम्नासित् ५ । मम्नौ ६ । म्नेयात् / म्नायात् ७ । म्नाता ८ । म्नास्यति ९ । अम्नास्यत् १० ।

दाम् दाने । यच्छति १ । यच्छेत् २ । यच्छतु ३ । अयच्छत् ४ ।

卐 **વૃત્યર્થ :-** દ્વિત્વ થયે છતે પૂર્વના શિટ્ વ્યંજનનો પછી અઘોષ વ્યંજન આવે તો લોપ થાય છે.

– દ્વિત્વનો જ અઘોષ વ્યંજન પરમાં આવતા લોપ કરવો જેમકે स्था નું દ્વિત્વ स्था स्था, ह्रस्वः સૂત્રથી स्थस्था અને આ સૂત્ર મુંજબ પરમાં અઘોષ છે જેને તેવા (શિટ્) स् નો લોપ થશે તેથી थस्था થશે.

(૬-પરોક્ષા) स्था + णव् = तस्थौ - તે ઉભો હતો.

अधि + स्था = **अधितष्ठौ** થશે.

★ **અનુવૃત્તિ :-** व्यञ्जनस्यानादेर्लुक् ४/१/४४ થી लुक्

द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१

卐 **વિશેષ :-** 0 व्यञ्जनस्य...४/१/४४ સૂત્રનું આ અપવાદ સૂત્ર છે

0 अघोष કેમ કહ્યું ?

सस्नौ – स्ना + णव् – પરમાં न् છે તે અઘોષ નથી.

0 शिट् એમ કેમ કહ્યુ ?

पप्सौ – प्सा + णव् – આદિમાં શિટ્ નથી.

■ **શેષવૃત્તિ :-** अधि + स्था + णव्

પરોક્ષા ત્રી પુ એ.વ. ની સાધનિકા.

(१) अधि + स्थास्था + णव्

(२) શિટ્ લોપ अधि + थास्था + णव्

(३) પૂર્વ વ્યંજન अधि + तास्था + णव्

(४) હ્રસ્વ अधि + तस्था + णव्

(५) स्थसेनि...२/३/४० થી अधि + तष्ठा + णव्

(६) आतो णव औ થી अधि + तष्ठा + औ

(७) अधितष्ठौ – एदौत् १/२/१२

(७) આશીર્વિભક્તિ :- **स्थेयात्**

स्था + यात् (गापास्था...४/३/९६ થી नित्य ए થતાં स्थेयात् વગેરે

(८) શ્વસ્તની: **स्थाता** – स्था + ता

(९) ભવિષ્યન્તી :- **स्थास्यति** – स्था + स्यति

(१०) ક્રિયાતિપત્તિ :- **अस्थास्यत्** – स्था + स्यत्

0 म्नां अभ्यासे – म्ना – **ધાતુ મનન કરવું, વિચારવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ ક્રમાંક 6**

* अभ्यासः पारम्पर्येण वृत्तिः

म्ना ના રૂપો ध्मा ધાતુ જેવા **થશે.** વૃત્તિના ક્રમ મુજબ (૧) વર્તમાના થી (૧૦) ક્રિયાતિપત્તિ સમજવા.

दाम् – दाने – दा – ધાતુ – આપવું ગણ : ૧ ભ્વાદિ-પરસ્મૈ. ક્રમ 7

શિતકાળમાં स्था ની જેમ श्रौति कृ...४/२/१०८ થી दा નો यच्छ् આદેશ

(१) – यच्छति–यच्छतः – यच्छन्ति એ રીતે ચારે કાળના રૂપો થાય.

[૭૧૦]

(६०) अवौ दाधौ दा ३/३/५

★ **વૃત્તિ :-** अवितौ दाधारूपौ धातू दा संज्ञौ स्यातामिति

o o o o o o o o o o o o o o o o o o

* अभ्यासः – હૈમપ્રકાશ ઉત્તરાર્ધ – પૃ. ૫૦૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दा संज्ञत्वात् पिबैतीत्यादिना सि लुप् । अदात् विद्वर्जनात् दांव् देंव् इत्यादेर्न दासंज्ञा

■ ददौ ६ । गापास्थासादामित्येत्वे, देयात् ७ । दाता ८ । दास्यति ९ । अदास्यत् १०

जिं अभिभवे । जयति १ । जयेत् २ । जयतु/जयतात् ३ । अजयत् ४ ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- अवित् (वू જેમાં इत् નથી તે) એવા दा અને धा સ્વરૂપ ધાતુઓની दा સંજ્ઞા થાયછે दा સંજ્ઞા થવાથી - (पिबैतिदा ४,३/६६ સૂત્રથી) અદ્યતનીના सिच् પ્રત્યયનો લોપ થશે. अदात् - તેણે આપ્યું दा + सिच् + त् - લોપ થતાં दा + त् ભૂતકાળ દર્શાવતાં अ + दात् થયું.

वित् નું વર્જન કરવાથી दांव् અને देंव् બન્ને ધાતુની दा સંજ્ઞા ન થાય.

卐 **વિશેષ :- 0** * दा સંજ્ઞક ધાતુઓ :-

(१) दां-दाने-આપવું (१) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ 7
(२) डुदांगक्-दाने-આપવું (३) હ્વાદિ-પરસ્મૈ 1138
(३) देंगू-दे-पालने-પાળવું १) ભ્વાદિ-આત્મને 604
(४) दोंच-छेदने-ખંડિત કરવું (४, દિવાદિ પરસ્મૈ 1148
(५) ट्धें-पाने-પીવું (१) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ 28
(६) डुधांगक् (धा) ધારણ કરવું (३) હ્વાદિ-પરસ્મૈ 1139

0 दा ધાતુના રૂપો स्था જેવા છે. તેથી તેની સાધનિકા स्था ની જેવી થશે. માત્ર સંયોગ ન હોવાથી દ્વિત્વમાં લોપ ન થાય - વૃત્તિમાં (६ થી १०) - અદ્યતનીથી ક્રિયાતિપત્તિનું ત્રી. પુ. એ. વ. નું રૂપ આપેલ છે.

0 जिं - अभिभवे - જય પામવુ - (પરાજય કરવો १-ભ્વાદિ-પરસ્મૈ ક્રમાંક ४. (અનુસ્વાર इत् હોવાથી इट् (सेट्) થશે નહીં.

0 શીત્ કાળના રૂપો भू-भवति જેવા થશે. જેમકે :-
(१) વર્તમાના - जयति

[७११]

(६१) सिचिपरस्मै समानस्याङिति ४/३/४४

★ **સુત્રપૃથ0** :- सिचि परस्मै समानस्य अ - ङिति

★ **વૃત્તિ** :- समानान्तस्य धातोः परस्मैपद विषये सिचि अङिति वृद्धिः स्यात् अजैषीत्, अजैष्टाम्, अजैषुः । अजैषीः अजैष्टम्, अजैष्ट । अजैषम्, अजैष्व, अजैष्म ५।

卐 **વૃત્યર્થ** :- સમાન સંજ્ઞાવાળો સ્વર જેને અન્તે હોય તેને પરસ્મૈપદી વિષયમાં અઙિત એવો सिच् પ્રત્યય લાગ્યો હોય તો તે સમાન સ્વરની વૃદ્ધિ થાય છે. **अजैषीत्** जि+दि (त्) અદ્યતની ત્રી પુ એ.વ अ+ जि+सिच्+त्-અહીં सिच् લાગ્યો હોવાથી जि ના इ ની વૃદ્ધિ થતાં (ऐ થશે) अ+जै+सिच्+त् (सः सिजस्तेर्दिस्योः ४/३/६५ થી ईत्) - अ+जै+स्+ई+त्=अजैषीत એ જ રીતે अजैष्टाम्-त्री.पु. द्वि.व. जि+ताम् अ+जि+सिच्+ताम् વગેરેમાં जि ની વૃદ્ધિ આ સૂત્ર વડે થશે.

★ **અનુવૃતિ :-** मृजोऽस्य वृद्धिः ४/३/४२ થી વૃદ્ધિ

卐 **વિશેષ** :- 0 વૃદ્ધિ :- वृद्धिरारैदौत् ३/३/१ आ - आर् - ऐत् - औत्

0 સમાન :- लृदन्ताः समानाः १/१/७ થી अ-आ लृ (१०) સ્વરો

0 આ સૂત્રની વૃત્તિમાં અદ્યતનીના जि ધાતુના રૂપો આપેલા છે જેમાં વૃદ્ધિ થવાનું સૂત્ર જ નવું છે.

0 आसन्न પરિભાષા મુજબ વૃધ્ધિ લેવી તેથી इ નો ऐ થયો.

[७१२]

(६२) जेर्गिः सन् परोक्षयोः ४/१/३५

★ **સૂત્રપૃથ0** :- जेः गिः सन्-परोक्षयोः

★ **વૃત્તિ** :- सन् - परोक्षयोः परयोर्द्वित्वे सति पूर्वात् परस्य जेर्गि स्यात् । (नामिनोऽकलिहलेरिति वृद्धिः) जिगाय

■ योऽनेकस्वरस्य । जिग्यतुः । जिगयिथ जिगेथ, जिग्यथुः जिग्य ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- सन् પ્રત્યય અને પરોક્ષાના પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે દ્વિત્વ થયેલા અને પૂર્વથી પર રહેલા એવા जि નો गि થાય છે. (नामिनो...४/३/५१ થી વૃધ્ધિ થઇ ऐ નો आय् થશે) जि + णव् પરોક્ષા ત્રી.પુ. એ.વ. - દ્વિત્વ થતા जिजि + अ આ સૂત્ર લાગી પછીના जि નો गि થશે તેથી जिगि + अ - વૃધ્ધિ થતા जिगै + अ = जिगाय - તે જિત્યો હતો.

卐 **વિશેષ :- 0** सन् નું ઉદાહરણ :-
जेतुम् इच्छति-जिजि+सन्+ति આ સૂત્રથી जिगिषति થશે
0 सन्-परोक्षयो કેમ કહ્યું ?
जेजियते

■ **શેષચૂર્ણ :-** जि પરોક્ષાની સાધનિકા जिगाय- जि + णव् ત્રી. પુ. એ. व ......

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

* दा મધ્યમવૃત્તિ - અવચૂરિ - ભા. २, પૃ. ३.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧) जिजि + णव् – द्विधातु परोक्षा ४/१/१
(२) जिगि + णव् – जेर्गिः सन् ४/१/३५
(३) जिगै + अ – नामिनो...४/३/५१
(४) जिगाय – एदैतोयाय् – १/२/२३
जिगयिथ / जिगेथ બી. પુ. એ. વ.
(१) जि + थव्
(२) जिगि + थ – ઉપર મુજબ
(३) जिगि + इट् + थ – सृजिदृशि...४/४/७८
પક્ષે – इट् ન લાગે તો जिगि + थ જ રહે.
(४) जिगे+इथ પક્ષે जिगे+थ-नामिनो...४/३/१
(५) जिगयिथ પક્ષે जिगेथ.
जिग्य – બી. પુ. બ. વ. – जि + अ
(१) जिगि + अ – ઉપર મુજબ
(२) जिग्य – योऽनेकस्वरस्य २/१/४६

[૭૨૩]

(६३) णिद्वान्त्यो णव् ४/३/५८

★ **સુત્રપૃથ૦ :–** णिद् वा अन्त्यः णव्
★ **વૃત્તિ :–** परोक्षाया अन्त्यो णव् णिद्वा स्यात् ।
जिगाय / जिगय
■ जिग्यिव, जिग्यम ६ । दीर्घश्च्वीति दीर्घे जीयात्
जीयास्ताम जीयासुः ७ । जेता ८ । जेस्यति ९ ।
अजेष्यत् १० ।

स्मृ चिन्तायाम् । स्मरति १ । स्मरेत् २ । स्मरतु/
स्मरतात् ३ । अस्मरत् ४ । अस्मार्षीत्, अस्मार्ष्टाम्,
अस्मार्षुः । अस्मार्षीः, अस्मार्ष्टम्, अस्मार्ष्ट ।
अस्मार्षम्, अस्मार्ष्व, अस्मार्ष्म

卐 **વૃત્યર્થ :–** પરોક્ષા વિભક્તિના અન્ત્ય પ પુ. એ.વ. णव् વિકલ્પે णित् થાય છે. (વિકલ્પે વૃધ્ધિ પામે છે.) जिगाय **પક્ષે** जिगय જો णित् છે તેમ ગણીએ તો (नामिनो...४/३/६१ થી) વૃધ્ધિ થતાં गि નું गै થઇ जिगाय બને. જો णित् ન હોય તો गि નો ગુણ થઇ गे થતા जिगय બને.

卐 **વિશેષ :–** 0 પરોક્ષા ત્રી.પુ એ.વ. મા णव् ની પ્રાપ્તિ જે નિત્ય હતી તે આ સુત્રથી પ પુ. એ વ. માં વિકલ્પે થઇ.
0 અન્ત્ય કેમ કહ્યું ?
स पपाच = તેણીએ રાંધ્યુ – અહીં ત્રી.પુ. છે. અન્ત્ય (પ.પુ) નહીં.

0 जिगाय / जिगय ની સાધનિકા :–
जि + णव् – પ.પુ એ વ.
(१) जिजि + णव् – द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१
(२) जिगि + णव् – जेर्गि सन्–परोक्षयोः ४/१/३५
(३) जिगै + णव् – णिद्वान्त्यो ४/३/५८ नामिनोऽकलिहले
(४) जिगाय् + अ – ओदौतोवाव्
(३) जिगे + णव् – વિકલ્પે णित् ન થાયતો
(४) जिगय् + अ – एदैतोयाय् १/२/२६

■ **શેષરૂપો :–** સાધનિકા
0 जिग्यिव + जि + व – પ.પુ દ્વિ વ.
(१) जिगि + व – ઉપર મુજબ
(२) जिगि + इ + व – स्क्रसृवृ...४/४/८१
(३) जिग्य् + ई + व – योऽनेक...२/१/५६
(४) जिग्यिव
આજ રીતે વૃતિ મુજબ – ૭ આશી दीर्घश्च्वि ४/३/१०८ થી जी દીર્ઘ ૮ શ્વસ્તની
0 जि + ता – ગુણ થતા जेता (एक स्वरात् ४/४/५६ થી इ આગમ ન થયો.
स्मृ चिन्तायाम्–ચિંતન કરવું, સ્મરણ કરવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ-18 (ઋાન્ત ધાતુ) (૧) વર્તમાના–स्मरति–તે સ્મરણ કરે છે. એજ રીતે (૨) સપ્તમી–स्मरेत् વગેરે
(५) स्मृ અદ્યતનીના રૂપો
स्मृ + दि (त्) – स्मृ + सिच् + त्
(सः सिजस्ते ४/३/३५) – स्मृ + स् + ई + त्
(सिचि परस्मै ४/३/४४) स्मार् + ष् + ईत्
(अड्धातो – ४/४/२९) अस्मार्षीत्
આ રીતે જ अस्मार्ष्टम् વગેરે રૂપો થાય.

[૭૨૪]

(६४) ऋतोऽत् ४/१/३८

★ **સુત્રપૃથ૦ :–** ऋतः अत्
★ **વૃતિ :–** द्वित्वेसति पूर्वस्य ऋतोऽत् । सस्मार ।

卐 **વૃત્યર્થ :–** દ્વિત્વ થયા પછી પૂર્વના ऋ કારનો अ થાયછે. જેમકે स्मृ ધાતુ – દ્વિત્વ થતા स्मृस्मृ થશે. (द्वित्वे व्यंजनस्य...४/१/४४) सस्मृ થયુ. આ સૂત્ર લાગી ऋ નો अ – सस्मृ + णव् વૃદ્ધિ થતાં – सस्मार् + अ = सस्मार થશે.

★ **અનુવૃત્તિ :–** पूर्वस्या स्वे स्वरे...४/१/३७ થી पूर्वस्य

卐 **વિશેષ :–** 0 સ્પષ્ટ [૭૨૫]

(૬૫) સંયોગાદૃર્त्तः ૪/૩/૯

★ સુત્રપૃથ૦ :– संयोगात् ऋत् अर्तेः

★ વૃત્તિ :– संयोगात् परो य ऋत् तदन्तस्यार्तेश्चाकि परोक्षायां गुणः स्यात् । सस्मरतुः, सस्मरुः ।

卐 વૃત્યર્થ :– ધાતુને અંતે સંયોગ(જોડાક્ષર) પછી જે (હ્રસ્વ) ઋ હોય અથવા ऋ ધાતુ હોય તેને પરોક્ષાનો अकित् (कित् ન હોય તેવો) પ્રત્યય લાગેતો તેનો ગુણ થાયછે 0 स्मृ + अतुस् પરોક્ષા ત્રી.પુ. દ્વિ.વ. = सस्मृ + अतुस् = सस्मर् + अतुस् (આ સૂત્ર લાગી અન્ત્ય ऋ નો ગુણ થયો) + सस्मरतुः – તે બેએ સ્મરણ કર્યું. – અહીં अतुस् પ્રત્યય कित्

0 स्मृ + उस् = सस्मर् + उस् = सस्मरुः તેઓએ સ્મરણ કર્યું.

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) स्कृ–ऋच्छृतः अकि परोक्षायाम् ૪/૩/૮ – अकि परोक्षायाम्
(૨) नामिनो ૪/૩/૧ થી गुणः

卐 વિશેષ :– 0 સંયોગાત્ કેમ કહ્યું ?

चक्रुः તેણે કર્યું. कृ–ધાતુ–સંયોગ નથી.

0 कित् સંજ્ઞક પરોક્ષા પ્રત્યયો–कान, क्वसु

0 ગુણપ્રતિષેધને અટકાવવા આ સૂત્ર છે.

0 ઉદાહરણ :– ऋ ધાતુ – ऋ+उस् = अर्+उस् आरुः તેઓ ગયા.

0 सस्मरतुः પરોક્ષા ત્રી પુ દ્વિ.વ. સાધનિકા स्मृ+अतुस्
(૧) દ્વિત્વ થતા–स्मृस्मृ + अतुस्
(૨) सस्मृ+अतुस् – व्यञ्जनस्य...૪/૧/૪૪
(૩) सस्मृ + अतुस् – ऋतोऽत् ૪/૧/૩૮
(૪) सस्मर् + अतुस् – संयोगा...૪/૩/૯
(૫) सस्मरतुः – सोरुः – रः पदान्ते

[૭૨૬]

(૬૬) ऋतः ૪/૪/૭૯

★ વૃત્તિ :– ऋदन्ता तृजि नित्या ऽ निटो विहितस्य थव आदिरिड् न स्यात् । सस्मर्थ

■ सस्मरथुः, सस्मर । सस्मार / सस्मर, सस्मरिव, सस्मरिम ।

卐 વૃત્યર્થ :– તૃચ્ પર છતાં નિત્ય અનિટ્ (જેને इट् લાગતો જ નથી) તેવા હ્રસ્વ ઋ કારાન્ત ધાતુથી વિહિત थव् (પરોક્ષા બી.પુ એ વ.)ની આદિમાં इट् થતો નથી. सस्मर्थ–स्मृ–थव् (વ્યંજનાદિ પ્રત્યય પૂર્વે इट् ની પ્રાપ્તિ હતી તેનો અહીં નિષેધ થયો.)

★ અનુવૃત્તિ :– स्क्रसृवृभृस्तुद्रुस्रुश्रुवः तृज्नित्यानिटः थवः ૪/૪/૭૮ થી तृज्नित्यानिटः थवः (૨) न वृद्भ्यः ૪/૪/૫૫ થી न

卐 વિશેષ :– 0 નિત્ય અનિટ્ કેમ ? (નોંધ–પરિશિષ્ટમાં સેટ્ અનિટ્ કારિકા જોવી)–स्वर्+थव्=દ્વિત્વ सस्वर्+इ+थ=सस्वरेथ–તેં અવાજ કર્યો. – અહીં स्वर् ધાતુ औ–અનુબંધવાળી છે તેથી વિકલ્પે इट् થાય છે. (જુઓ સૂત્ર धुगौदितः ૪/૪/૩૮)

0 ऋतः કેમ કહ્યું ?

बिभेदिथ–તે ભેદ્યું હતું – भिद् ધાતુ ઋ કારા નથી.

0 थव् કેમ કહ્યું ?

सस्मरिव–स्मृ+व–व પ્રત્યયનું વર્જન નથી માટે इ લાગ્યો.

0 પરોક્ષા – स्मृ ધાતુ = સાધનિકા

सस्मर्थ – બી પુ એ.વ. – स्मृ + थव्
(૧) सस्मृ + थ – ઉપર મુજબ
(૨) सस्मर् + थ – संयोगा...૪/૩/૯
(૩) सस्मर्थ – ऋतः ૪/૪/૭૯ થી इट् ન લાગે

सस्मार પક્ષે सस्मर – स्मृ + णव् – પ.પુ. એ.વ.
(૧) स्मृ – स्मृ + णव् सस्मृ + णव् सस्मृ + ण
(૨) णिद्वान्त्यो णव् થી વિકલ્પે થતાં, વૃદ્ધિ થાય તો सस्मार्+अ અને વૃદ્ધિ ન થાય તો ગુણ થતાં–सस्मर्+अ થશે.

सस्मरिव – પ.પુ. દ્વિ.વ. – स्मृ +व

सस्मर् + व – (ઉપર મુજબ), सस्मर् + इ + व (स्क्र सृ वृ...૪/૪/૮૧ થી इट्

–: स्मृ પરોક્ષાના રૂપો પૂરા સૂત્ર ૬૩ થી ૬૬ :–

[૭૨૭]

(૬૭) क्ययङाशीर्ये ૪/૩/૧૦

★ સૂત્રપૃથ૦ :– क्य–यङ–आशीः ये

★ વૃત્તિ :– सस्योगात् परो य ऋत् तदन्तस्यार्तेश्च क्ये यङ्याशीर्ये च गुणः स्यात् । स्मर्यात्, स्मर्यास्ताम् स्मर्यासुः ७ । ■ स्मर्ता ८ ।

卐 વૃત્યર્થ :– સંયોગથી પર એવો જે ऋदन्त ધાતુ તથા કેવળ ऋ ધાતુનો क्य (કર્મણિ–ભાવે સૂચક) પ્રત્યય, यङ् પ્રત્યય અને આશીઃ વિભક્તિનો य કારાદિ પ્રત્યય લાગે તો ऋ નો ગુણ થાય છે. (૭) આશીઃ स्मृ + क्यात् ત્રી પુ. એ.વ. આ સૂત્રથી ગુણ स्मर्+यात्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

स्मर्यात् – તે સ્મરણ કરે એ જ રીતે ત્રી પુ. દ્વિ.વ. स्मर्यास्ताम्, બ. વ. स्मर्यासुः

★ **અનુવૃત્તિ :–** संयोगादृर्तः ४/३/९

卐 **વિશેષ :–** 0 नामिनो गुणो ४/३/१ સૂત્રથી किन् પ્રત્યયનો પ્રતિષેધ હતો તેનો અહીં અપવાદ કરેછે.
0 * अते': માં तिव् નિર્દેશ કર્યો તેથી યઙ્લુબન્તમાં આ સૂત્ર ન લાગે.
0 ઉદાહરણ :–
ऋ + यात् = अर्यात्
0 आशीः નો य કેમ કહ્યું ?
स्मृषीष्ट – આશીર્વિભક્તિ છે – य નથી.

■ **શેષવૃત્તિ :– स्मर्ता** – स्मृ + ता શ્વસ્તની ત્રી પુ. એ.વ. – ઋનો ગુણ अर् થયો.

[૭૨૮]

(૬૮) हनृतः स्यस्य ४/४/४९

★ **સુત્રપૃથ0 :–** हन् ऋतः स्यस्य

★ **વૃત્તિ :–** हन्तेर्ऋदन्ताच्च परस्य स्यस्यादिरिट् स्यात्। स्मरिष्यति ९। अस्मरिष्यत १०।

■ तॄ प्लावन तरणयोः तरति ४। अतारीत्, अतारिष्टम्। अतारिषुः ५। ततार।

卐 **વૃત્યર્થ :–** हन् ધાતુ અને હ્રસ્વ ઋકારાન્ત ધાતુને (ભવિષ્યન્ત અને ક્રિયાતિપત્તિના) स्य આદિવાળા પ્રત્યય લાગતા इट् થાય છે.
(૯–ભવિષ્યન્તી) **स्मरिस्यति** ત્રી.પુ એ.વ स्मृ+स्यति– આ સૂત્રથી इट् લાગતા स्मृ + इ + स्यति – ऋ નો ગુણ स्मर् + इ + स्यति – તે યાદ કરશે.
(૧૦-ક્રિયાતિપત્તિ)-अस्मरिस्यत् ત્રી પુ. એ.વ. स्मृ+स्यति –(ઉપર મુજબ)

★ **અનુવૃત્તિ :–** स्ताद्यशितो ऽत्रोणादेरिट् ४/४/३२ થી इट्

卐 **વિશેષ :–** 0 त् કારનો સૂત્રમાં નિર્દેશ કરવાથી (अते') ઋ નું ગ્રહણ થશે નથી.
0 हन्–हनंकृ–हिंसागत्योः હણવું ગણ : ૨ – અદાદિ ક્રમ 1100.
• हनिष्यति – हन् + स्यति – આ સૂત્રથી इ

○ ○

* अते': = બૃહદ્વૃત્તિ ભા. ૧, પૃ. ૨૯૨

■ **શેષવૃત્તિ :–** तॄ – प्लवन – तरणयोः = તરવું– કુદવું ગણ ૧ ભ્વાદિ – પરસ્મૈ. – 27
(૧) વર્તમાના – तरति (૨) સપ્તમી – तरेत्
(૩) પંચમી – तरतु, (૪) હ્યસ્તની – अतरत्
(૫) અદ્યતનીની સાધનિકા :–
अतारीत् – ત્રી.પુ. એ.વ. – तॄ + दि (त्)
(૧) तॄ + सिच् + त् – सिजद्यतन्याम् ३/४/५३
(૨) तॄ + सिच् + ईत् + त् – सः सिजस्ते ४/३/६५
(૩) तॄ + इट् + सिच् + ईत् + त् – स्ताद्यशितो ४/४/३२
(૪) तॄ + इट् + ईत् + त् – इट् ईति ४/३/७१
(૫) तार् + इ + ई + त् – सिचिपरस्मै ४/३/४४
(૬) अतारीत् अड्धातो ४/४/२९
0 अतारिष्टाम् – अ + तॄ + इट् + सिच् + ताम् – ઉપર મુજબ સાધનિકા
0 अतारिषु : तॄ + अन् – अ + तॄ + इट् + सिच् + उस् (सिज्विदो...४/२/९२ થી पुस् – उस्)
(૧) ततार – પરોક્ષા ત્રી.પુ. એ.વ. तॄ+णव् – तॄ तॄ+णव् ततार – (सस्मार – ની જેમ થશે.)

[૭૨૯]

(૬૯) स्कृच्छृतोऽकि परोक्षायाम् ४/३/८

★ **સુત્રપૃથ0 :–** स्कृ ऋच्छ् ऋतः अ – कि परोक्षायाम्

★ **વૃતિ :–** स्कृ ऋच्छोॠदन्तानां च परोक्षायां गुणः स्यान्न तु कोपलक्षितायां तस्याम्। तर् इति जाते

卐 **વૃત્યર્થ :–** स्कृ (स् યુક્ત कृ), ऋच्छ् અને દીર્ઘ ॠ કારાન્ત ધાતુઓનો (અન્ત્ય સ્વરનો) પરોક્ષા ના પ્રત્યયો લાગતા ગુણ થાયછે. પણ क ઉપલક્ષિત (कित् સંજ્ઞક પરોક્ષાના પ્રત્યયો હોયતો નહીં
(कित् – क्वसु, कान)
0 तॄ – ધાતુનો ગુણ तर् થશે. (જુઓ સૂત્ર–૭૦ तेरुः – તેઓ તર્યા

★ **અનુવૃત્તિ :–** नामिनो गुणो ४/३/१

卐 **વિશેષ :– 0** ધાતુઓ :– स्कृ–डुकुंग् करणे– कृ–કરવું (૧) ભ્વાદિ–888 सू પૂર્વક कृ
ऋच्छ् – (ऋच्छत् – इन्द्रिय प्रलय) ઇન્દ્રિય પ્રલય-(૬) તુદાદિ – 1342

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 कृग ની આદિમાં स् કાર संपरेः कृगः स्सट् ૪/૪/૯૧ થી થયો છે.

0 ઉદાહરણ :–

स्कृ – संचस्करतुः, ऋच्छृ – आनच्छं

[૭૨૦]

(૭૦) तृत्रपफलभजाम् ૪/૧/૨૫

★ સૂત્રપૃથ૦ :– तृ त्रप फल भजाम्

★ વૃત્તિ :– एषां चतुर्णामवित्परोक्षा–सेट्-थवोः परयोः स्वरस्य एः स्यान्न च द्विः । तेरतुः तेरुः । तेरिथ ६

卐 વૃત્યર્થ :– तृ–त्रप्–फल्–भज् ધાતુઓને अवित्–(व् इत् ન હોય તેવા) પરોક્ષાના પ્રત્યયો અને સેટ થવ્ પ્રત્યયો લાગેલા હોય ત્યારે ધાતુઓના સ્વરરૂપ અ નો ए થાય છે અને ધાતુઓનો દ્વિર્ભાવ થતો નથી. જેમકે :– (૫–૫) ત્રી પુ. દ્વિ.વ. – तेरतुः – तृ + अतुस् (ગુણ) तर्+अतुस्–આ સૂત્રથી અ નો ए થતાં तेरतुः થયું. – એજ રીતે –

0 तृ + उस् = तेरुः – તેઓ તર્યા (૬–૫) બી.પુ એ.વ. तेरिथ – તું तर्यो અહીં થવ્ પ્રત્યય છે. स्क सृ वृ भृ ૪/૪/૮૧ થી इट् આગમ થતાં इथव् પ્રત્યય બન્યો છે. તેથી અ નો ए થયો.

★ અનુવૃત્તિ :– अवित परोक्षा सेट् थवेोरे ૪/૧/૨૩

卐 વિશેષ :– 0 ઉદાહરણ :–

फेलु :– फल+उस् – તેઓ ફળ્યા भेजिथ – भज+थव् – તેં સેવા કરી.

0 ધાતુઓ :–

त्रप् – (त्रिपौषि लज्जायाम्) શરમાવું (૧) ભ્વાદિઆત્મને 762, फल् – (त्रिफला विशरणे) –વિખરાવું.(૧)ભ્વાદિ, પરસ્મૈ – 414 તથા

(फल – निष्पतौ) – ફળવું (૧) ભ્વાદિ 428

भज् – (भजीं – सेवायाम्) – ભજવું. (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ – 895

0 *સૂત્રમાં જે બ.વ. મુકયું છે તે બન્ને फल ધાતુમાં ગ્રહણને માટે છે.

[૭૨૧]

(૭૧) ऋतां क्ङितीर् ૪/૪/૧૧૬

★ સૂત્રપૃથ૦ :– ऋतां क्ङि ति ईर्

★ વૃત્તિ :– स्पष्टम्

卐 વૃત્યર્થ :– સ્પષ્ટ છે (*દીર્ઘ ઋ કારાન્ત ધાતુને क्ङित् (क् અથવા ङ् इत् હોય તેવા) પ્રત્યયો લાગે ત્યારે ऋ નો इर् થાય છે. तृ+क्यात=तिर्+यात् થાય કેમકે क् – અપ્રયોગી છે)

卐 વિશેષ :– 0 क्ङति કેમ કહ્યું ?

तरति – અહીં तृ ને तिव् પ્રત્યય લાગ્યો તેથી ગુણ થયો

0 * ऋताम् એવું બહુવચન લાક્ષણિક ऋ ના સંગ્રહ માટે છે તેનાથી चिकीर्षति થઇ શકયું કેમકે स्वरहनगमोः · घुटि ૪/૧/૧૦૪ થી દીર્ઘ કરાયેલ છે.

[૭૨૨]

(૭૨) भ्वादेर्नामिनो दीर्घोर्वोर्व्यंञ्जने ૨/૧/૬૩

★ સૂત્રપૃથ૦ :– भ्वादेः नामिनः दीर्घः र्वोः व्यञ्जने

★ વૃત્તિ :– भ्वादेर्धातोर्यौ रवौ तयोः परयोस्तस्यैव नामिनो दीर्घः स्यात् व्यञ्जने परे । तीर्यात् ।

卐 વૃત્યર્થ :– भू વગેરે જે સમગ્ર ધાતુઓમાં જે ધાતુમાં र् અથવા व् વ્યંજન આવેલો હોય અને ત્યારબાદ કોઇ વ્યંજન આવેલો હોય તો र् કે व् પૂર્વેનો નામિ સ્વર દીર્ઘ થાય છે. જેમકે :– तीर्यात्– तृ+क्यात्–तृ નો સૂત્ર ૧૭ થી तिर् થયો આ સૂત્રથી तीर् એવું દીર્ઘ થયું કેમકે ई પછી य વ્યંજન છે.

卐 વિશેષ :– 0 ઉદા. :– दीव्यति – તે ક્રિડા કરેછે – दिव् + य + ति

0 ભ્વાદિ કેમ કહ્યુ ?

कुर्कुरीयति – કુરકુરીયાને ઇચ્છેછે. कुर्कुर નામ પરથી ધાતુ બન્યોછે માટે कु દીર્ઘ ન થાય.

0 नामिनः કેમ કહ્યું ?

स्मर्यते – પૂર્વનો સ્વર अ – નામિ નથી.

0 र् व् કેમ કહ્યું ?

बुध्यते અહીં ध् અને य् નો સંયોગ છે. र् व् નહીં

0 સાધનિકા :–

(૭–आ) तृ + क्यात् ત્રી પુ. એ.વ.

(૧) ऋतां क्ङितीर् ૪/૪/૧૧૬ થી तिर् + यात्

---

* बहुवचनं – બૃહદ્વૃત્તિ – ૧ પૃ. – ૨૬૦

* લઘુપ્રક્રિયા – ટીપ્પણાધારે – અર્થ

* ऋताम्...હૈમપ્રકાશ – ઉત્તરાર્ધ – ૫૧૨.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(२) भ्वादेर्नामिनो २/१/६३ थी तीर + यात्
એજ રીતે तीर्यास्ताम् વગેરે બધાં રૂપો થશે.

[७२३]

(७३) वृतो नवाऽनाशीः सिच्परस्मै च ४/४/३५

★ **સુત્રપૃથ૦** :– वृ-ऋतः नवा अन्-आशीः सिच् परस्मै च

★ **વૃતિ** :– वृभ्यामृदन्तेभ्यश्च परस्येटो दीर्घो वा स्यात् न तु परोक्षाशिषोः सिचि परस्मैपदे च तरिता–तरीता तरिष्यति । तरीष्यति । अतरिष्यत्–अतरीष्यत्

■ दृधे पाने । धयति

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :– वृभ्याम्–वृग्–वृङ्· (ઓઢવું વરવું) ધાતુઓને તથા દીર્ઘ ઋ કારાન્ત ધાતુઓને લાગેલા इ નો દીર્ઘ વિકલ્પે થાય છે પણ परोक्षा તથા आशीः ના પ્રત્યયોમાં અને પરસ્મૈપદનો सिच् હોય તો આ નિયમ ન લાગે

(૮–શ્વ.) तरीता પક્ષે तरिता – તે તરશે.

(૯–ભ.) तरिष्यति પક્ષે तरीष्यति

(૧૦–ક્રિ.) अतरिष्यत् પક્ષે अतरीष्यत्

ત્રણે ઉદાહરણોમાં ધાતુ સેટ હોવાથી इ લાગ્યો છે તે વિકલ્પે દીર્ઘ થયો.

★ **અનુવૃતિ** :– गृहणोऽ परोक्षायां दीर्घः ४/४/३४ थी अपरोक्षायां दीघः

卐 **વિશેષ** :– 0 ધાતુ–वृंगट्-वरणे (वृ)– વરવું. ગણ–(૫) સ્વાદિ–પરસ્મૈ – 1294

0 वृङ्-श्–सम्भक्तौ – સેવા કરવી. (૯) क्रयादि આત્મને – 1567

0 પરોક્ષાદિનું વર્જન કેમ કર્યું ?

तेरिथ – પરોક્ષા બી. પુ. એ. વ. છે.

वरिषीष्ट – આશીર્વિભક્તિ છે.

0 દીર્ઘ ऋ કારા કેમ કહ્યું :

कृ – करिष्यति – હ્રસ્વ ઋ કારા છે.

0 સાધનિકા :–

શ્વ :– तृ + ता (ત્રી. પુ. એ. વ.)

(૧) नामिनो गुणो ४/३/१ तर् + ता

(૨) स्ताद्यशितो...इट् ४/४/३२ तर् + ई + ता

(૩) वृतोनवा...... ४/४/३५ थी વિકલ્પે દીર્ઘ થતા तरिता પક્ષે तरीता

0 * સૂત્રમાં ऋत् એવો त् કાર નિર્દેશ કરવાનું કારણ એ છે કે માત્ર ऋ ના ગ્રહણથી वृ ના સાહચર્યને કારણ ऋश् ગતૌ ધાતુનું ગ્રહણ થાત પણ ऋ કારાન્ત ધાતુ નહીં તેથી ऋत् એવા પ્રયોગથી ऋदन्त् ધાતુનું ગ્રહણ થશે.

■ **શબ્દવૃત્તિ** :– दृधे पाने – (धे) **પીવું**. ધાવવું
(૧) ભ્વાદિ-28 પરસ્મૈ. (૧–વ.) धयति–તે પીએ છે.
धे+अ+तिव्=धय्+अ+ति=धयति – અહીં शित् કાળના રૂપો भू–भवति માફક સમજવા.

0 નોંધ :– न शिति ४/२/२ સૂત્રથી शित् કાળમાં સન્ધ્યક્ષરનો आ ન થાય.

[७२४]

(७४) आत्सन्ध्यक्षरस्य ४/२/१

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– आत् सन्ध्यक्षरस्य

★ **વૃત્તિ** :– धातोः सन्ध्यक्षरान्तस्य आः स्यात् न तु शिति परे । ततश्च दा संज्ञा

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :– (ધાતુપાઠમાં) જે ધાતુ અને સન્ધ્યક્ષર વાળા જે. (તેને પ્રયોગમાં લેતા) સન્ધ્યક્ષરનો આ થાયછે.

(૨૦) न शिति ४/२/२ શિતકાળના પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે આ ન થાય. [૪૭૮]

તેનો (अवौ दाधौ दा ३/३/५ थी) दा સંજ્ઞા થાયછે.
– ઉદા. માટે જુઓ સૂત્ર – ૭૫

卐 **વિશેષ** :– 0 સન્ધ્યક્ષર – ए ऐ ओ औ

0 शित् :– વર્તમાના, સપ્તમી, પંચમી, હ્યસ્તની

0 ધાતુને પહેલા આ કારા કરી ત્યારપછી આ કારાને આશ્રીને તમામ કાર્યો થાય.

0 ધાતુ જ કેમ ? गोभ्याम् – गो નામ છે.

[७२५]

(७५) दृधे श्वेर्वा ३/४/५९

★ **સુત્રપૃથ૦** :– दृधे श्वेः वा

★ **વૃત્તિ** :– आभ्यां कर्तर्यद्यतन्यां ङोवा स्यात् । द्विर्धातुरिति द्वित्वे पूर्वे ह्रस्वत्वे दत्वे च । अदधत् अदधताम् अदधन् ।

■ दृधेघ्राशाच्छासो वेति सिज्लोप विकल्पे अधात् अधाताम् अधुः पक्षे अधासीत् अधासिष्टाम् अधासिषुः ५ । दधौ ६ ।

* ऋत् – બૃહદ્વૃત્તિ ભા. ૨ લઘુન્યાસ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

घेयात् ७ । धाता ८ । धास्यति ९ । अधास्यत् १० ।
ध्यै चिन्तायाम् ध्यायति ४ अध्यासीत् ५ दध्यौ, दध्यतुः, दध्युः ।
दध्यिथ ६ । ध्येयात् ध्यायात् ७ । अर्च पूजायाम् । अर्चति

卐 **વૃત્યર્થ** :– ટ્વે અને શ્વિ ધાતુને કર્તરિ પ્રયોગમાં અદ્યતની ના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે પ્રત્યય પૂર્વે ङ (अ) વિકલ્પે થાય છે...જો ङ થાય તો. –
(૧) द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१ થી દ્વિત્વ થતાં ધા નું ધાધા (૨) ह्रस्वः ४/१/३९ થી ધધા (૩) द्वितीय तुर्ययो ४/१/४२ થી દધા – આ સુત્રથી ङ લાગતા **अदधत्** (તેણે પીધું) રૂપ થયું. અહીં આ નો લોપ इडेत्पुसि चातो ४/३/९४ થી થયો છે.

★ **અનુવૃત્તિ** :– (૧) णि श्रि द्रु स्रु कमः कर्तरि ङः ४/३/५८ થી कर्तरि ङः
(૨) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ थी अद्यतन्याम्

卐 **વિશેષ** :– 0 ધાતુ :– श्वि–ट्वोश्वि गति· वृद्धयो :– ગતિ વૃદ્ધિ અર્થ (૧) ભ્વાદિ–પરસ્મૈ 997

■ **શેષવૃત્તિ** :– અદ્યતની ના રૂપો ટ્વે ધાતુમાં વિકલ્પે ત્રણ પ્રકારે છે.
(૧) ङ લાગે–દ્વિત્વ થાય (૨) सिच् લાગે (૩) सिच् લાગીને લોપાય.
अदधत् पक्षे अधासीत् पक्षे अधात्
0 સાધનિકા :– धें+दि (त्)–आत् सन्ध्य ४/२/१थी धा + त् – ત્રણ વિકલ્પો (૧) ङ· લાગે – धा+ङ·(अ)+त् (૨) द्विर्धातु... ડે· ४/१/१ धाधा + अत् (૩) ह्रस्वः ४/१/३९ થી धाधा+अत् (૪) द्वितीय तुर्ययो ४/१/४२ થી दधा+अत् (૫) इडेत्पुसि चातो ४/३/९४ थी दध्+ अत् (૬) अड्धातो ४/४/२९ થી **अदधत्**..... વિકલ્પે (૨) **अधासीत्** વિકલ્પ (૩) **अधात्** બન્નેની સાધનિકા घ्रा ની જેમ સમજવી.
વિકલ્પ – ૨ :– अधासीत् अधासिष्टाम् अधासिषुः
વિકલ્પ – ૩ :– अधात् अधाताम् अधुः
(૬–પ) **दधौ** – धा + णव् त्री. पु એ व.
(७–आ) **घेयात्** – धा + क्यात् त्री. पु. એ. व.
(८–श्व.) **धाता** – धा + ता – त्री पु. એ. व.
(९–भ.) **धास्यति** – धा + स्यति – त्री पु. એ. व.
(१०–क्रि) **अधास्यत्** – अ+धा+स्यत् त्री पु. એ.व.
ઉપરોક્ત બધા રૂપો स्था જેવા **થશે**. પ્રત્યયની આદિમાં इट् ન ઉમેરાય કારણ કે एकस्वरादनुस्वारेतः ४/४/५६

ध्यैचिन्तायाम्– ધ્યાન–ચિંતન કરવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ – 30
0 ध्यायति–ध्यै+अ+ति=(૧–व. त्री पु એ.व.)=ध्याय्+ अ+ति = ध्यायति શીતકાળના રૂપો "શેષવૃત્તિ" મુજબ અને આશ્રિત કાળના રૂપો ધ્મા ધાતુની જેમ જાણવા)

"સ્વરાન્ત ભ્વાદય ધાતુઓ પૂર્ણ"

अर्च् पूजायाम्–પૂજા કરવી–(૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ–104
अर्चति – તે પૂજા કરે છે.
(૧–व) अर्चति (૨ + સ) अर्चेत्
(૩–પં) अर्चतु / तात् – વગેરે भू જેવો થશે.

[૭૨૬]

(૭૬) स्वरादेस्तासु ४/४/३१

★ **સુત્રપૃથ0** :– स्वरादेः तासु
★ **વૃતિ** :– स्वरादेर्धातोरादेरद्यतनी–ह्यस्तनी क्रियातिपत्तिषु वृद्धिः स्यात् । आर्चत्

卐 **વૃત્યર્થ** :– સ્વરાદિ ધાતુને અદ્યતની, હ્યસ્તની અને ક્રિયાતિપત્તિ ના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે આદ્ય સ્વરની વૃદ્ધિ થાયછે. જેમકે :– अर्च + दिव् (त्) = आर्चत् તેણે પુજા કરી – આદ્યસ્વર अ નો आ થયો
0 (પ अ.) अर्च्+दि (त्) त्री पु. એ.व.=**आर्चीत्** ।
अर्च् + ताम त्री. पु द्वि. व. **आर्चिष्टाम्**

★ **અનુવૃત્તિ** :– एत्यस्ते वृद्धिः ४/४/३०
(૨) अड् धातोरादिः ह्यस्तन्यां चामाङा ४/४/२९
(૩) (वा) अद्यतनी – क्रियात्तिपत्योः ४/४/२८

卐 **વિશેષ** :– 0 वृद्धि આસન્ન પરિભાષાથી નીકટના સ્વરમાં થાય જેમકે अ ની आ, इ ની ऐ વગેરે
0 સૂત્રમાં अमाङा ની નોંધ થઇ નથી પણ સિદ્ધહેમ વ્યા. ની વૃત્તિમાં નોંધ છે. તેથી मा स्म भवान् अटत् માં अ નો आ ન થાય.
0 સાધનિકા :–
(પ–अ) (૧) अर्च + दि (त्) =
(૨) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ થી अर्च + त् (૩) सः सिजस्ते...४/३/६५ अर्च + स् + ई + त् (४) स्ताशितो ४/४/३९ – अर्च् + इ + स् + ई + त्
(૫) इट ईति ४/३/७१ – अर्च् + इ + ईत्
(૬) स्वरादे...४/४/३१ – **आर्चीत्**

[૭૨૭]

(૭૭) अनातो नश्चान्त ऋदाद्यशौ संयोगस्य ४/१/६९

★ સૂત્રપૃથ૦ :– अन् – आत: न: च अन्त: ऋत्– आदि – अशौ संयोगस्य

★ વૃતિ – ऋदादेरश्नोतेः संयोगान्तस्य च परोक्षायां द्वित्वे पूर्वस्यादेरत आत्स्थानादन्यस्य आ: स्यात् कृताती नोन्तश्च । आनर्च्च आनर्चतुः आनर्चुः ६ ।

■ अर्च्यात् ७ । अर्चिता ८ । अर्चिष्यति ९ आर्चिष्यत् १० त्यज हानौ । त्यजति ४ ।

卐 વૃત્યર્થ :– જેની આદિમાં ઋ છે તેવા ધાતુ, પાંચમાગણનો અશ્ ધાતુ તથા સંયોગાન્ત ધાતુનો પરોક્ષામાં દ્વિત્વ થયે છતે પૂર્વમાં–આદિમાં રહેલા अ નો आ થાય છે... પણ તે अ એ ह्रस्व: સૂત્રથી કરાયેલ आ નો अ ન હોવો જોઈએ. આ કરાયેલ आ ને અન્તે न् વ્યંજનનો આગમ થાય છે. (ટુંકમાં आन् પ્રત્યય થશે.) (૬-૫) अर्च् ધાતુ – દ્વિત્વ अर्च्अर्च्+णव् – અનાદિ લોપ – अ अर्च् + अ આ સૂત્રથી आनर्च थशे. એજ રીતે પરોક્ષા ત્રી પુ. દ્વિ વ आनर्चतुः બ.વ. आनर्चुः થશે.

(અહીં પૂર્વનો अ દ્વિત્વનોજ છે તેથી आन् મુક્યું.)

★ અનુવૃતિ :– अस्यादेरा: परोक्षायाम् ४/१/६८

卐 વિશેષ :– 0 ઉદાહરણ :–

ऋध् – વધવું – ऋध् + उस् = ऋऋध् + उस् = अऋध् + उस् = आनृधुः – તેઓ વધ્યા

अश्–વ્યાપવું – अअश्+ए = आनश् + ए = आनशे– તે વ્યાપ્ત થયો.

0 ऋदादेः કેમ કહ્યું ?

ऋ–आरतुः તે બે ગયા–અહીં ધાતુ ऋ છે. આદિમાં ऋ નથી

0 * अशौ – औ કાર કેમ કહ્યું ?

પાંચમા ગણનો જ अश् ધાતુ લેવો છે

0 સંયોગાન્ત કેમ કહ્યું ?

आटतुः – अट् ધાતુ સંયોગાન્ત નથી.

0 अनात् – કેમ કહ્યું ?

आञ्छ – લાંબું કરવું – અહીં ધાતુનો દ્વિત્વ થયા બાદ હ્રસ્વ થતા अ થયો છે. आञ्छ=आआञ्छ = अ आञ्छ थशे.

★■ શેષવૃત્તિ :– (७-आ) अर्च्यात – अर्च् + यात्

(८-ब) अर्चिता – अर्च् + ता (९-भ) अर्चिष्यति – अर्च् + स्यति (१०-क्रि) आर्चिष्यत् –अर्च् + स्यत्

0 त्यज हानौ–ત્યાગ કરવો (१) ભ્વાદિ પરસ્મૈ–172 त्यजति–તે તજે છે–* 1 અનુસ્વાર इत् હોવાથી અનિટ્ ધાતુ છે.

[૭૨૮]

(૭૮) व्यञ्जनानामनिटि ४/३/४५

★ સુત્રપૃથ૦ :– व्यञ्जनानाम् अनिटि

★ વૃતિ :– व्यञ्जनान्तस्य धातोः परस्मैपदविषयेऽनिटि सिचि समानस्य वृद्धिः स्यात् । च ज: कगमिति जस्य गत्वे, अघोषे प्रथमो शिटि इति गस्य कत्वे, नाम्यन्तस्थेति सस्य षत्वे, अत्याक्षीत् ।

卐 વૃત્યર્થ :– વ્યંજનાન્ત ધાતુને પરસ્મૈપદમાં અનિટ્ सिच् (પ્રત્યય) લાગે ત્યારે समान સંજ્ઞા વાળા સ્વરની વૃદ્ધિ થાયછે.

(चजः कगम् २/१/८६થી ज્નો ग्, अघोषे प्रथमोऽशिट: १/३/५० થી ग्नो क्, नाम्यन्तस्था क वर्ग २/३/१५ થી स्नो ष् કરતાં)

0 त्यज्+त् (५ – अ – त्री. पु. એ व.)

(१) सिज्द्यतन्याम् ३/४/५३ થી सिच् (स्) પ્રત્યય લાગશે. ધાતુ અનિટ્ છે માટે અનિટ્ सिच् થતા–त्य ના अ નો आ થશે – अत्याज् + स् + त् – अत्याक्षीत्

(स: सिजस्तेर्दिस्यो ४/३/६५ થી ई લાગ્યો છે.)

★ અનુવૃતિ :– (१) सिचि परस्मै समानस्य ४/३/४४ (२) मृजोऽस्य वृद्धि ४/३/४२ થી વૃદ્ધિ

卐 વિશેષ :– 0 व्यञ्जनानाम् બ.વ. કેમ કહ્યું ?

બહુવચન જાતિ અર્થમાં છે તેના વડે અનેક વ્યંજનાન્તનું વ્યવધાન સમજવું

0 અનિટ सिच् કહ્યુ હોવાથી સેટ सिच् માં આ સૂત્ર ન લાગે – अतक्षीत् तक्षौ * औ અનુબંધ છે. માટે વેટ્ ધાતુ થશે

0 समानस्य કેમ કહ્યું ?

अ થી लृ સુધીના સ્વરોમાંજ આ નિયમ લાગે. સન્ધ્યક્ષરમાં નહીં. उदवोढाम તે બે જણે વિવાહ કર્યો. वह નું वोढ થયું છે.

[૭૨૯]

* अशौ – બૃહદ્વૃત્તિ ભા. १, – પૃ. २६६

* 1 अनुस्वारेत्ताद्–ધાતુપારાયણ–સ્વોપજ્ઞ વિવરણ પૃ. २५

* 2 औ–અનુબંધ-કારિકા-લઘુવૃત્તિ-પૂ દક્ષસૂરિજી સંપાદિત

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૭૯) धुड्-ह्रस्वाल्लुगनिट स्तथोः ४/३/७०

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- धुट् ह्रस्वात् लुग् अनिटः त-थोः

★ **વૃત્તિ** :- धुडन्तात् ह्रस्वान्ताच्च धातोः परस्यानिटः सिचस्तादौ थादौ च लुक् स्यात् । अत्याक्ताम् अत्याक्षुः । अत्याक्षीः । अत्याक्ष्म । ५

卐 **વૃત્યર્થ** :- धुट् વ્યંજનાન્ત કે હ્રસ્વ સ્વરાન્ત ધાતુ પછી આવેલા અનિટ્ सिच् પ્રત્યયનો પરમાં તકારાદિ થ કારાદિ પ્રત્યયો આવે તો લોપ થાય છે. त्यज्+ताम्= [1] अत्याक्+सि+ताम् (सिजद्यतन्याम् થી सिच्)-આ સૂત્રથી सिच् લોપ થશે તેથી अत्याक्ताम्-તે બે એ ત્યાગ કર્યો

★ **અનુવૃત્તિ** :- पिबैति दाभूस्थः सिचो लुप्परस्मै न चेट् ४/३/६६ થી सिचः

卐 **વિશેષ** :- 0 ઉદાહરણ :-

0 હ્રસ્વ+થ કારાદિ પ્રત્યય :- कृ+थास् अकृ+सिच्+थास्=अकृथाः તેં કર્યું (આ સૂત્રથી सिच् લોપ)

0 अनिट् सिच् કેમ ?
સેટ सिच् પ્રત્યયમાં सिच् ન લોપાય.
त्रि+चुत्+त् व्यद्योतिष्ट થયું.

0 लुक् અધિકારથી सिच् નો લોપ છતાં સ્થાનીવત્ ભાવ થાય છે.

0 तथोः :- એમ દ્વિ. વ. સૂત્રમાં મુકતા યથાસંખ્યમ્ એવો અર્થ અટકી જશે.

0 1 સાધનિકા :-
(૫-અ) ત્રી.પુ. દ્વિ.વ. अत्याक्ताम् -
(१) त्यज् + ताम् - (२) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ - त्यज् + सि + ताम् (३) धुड्ह्रस्वाल्लुग् ४/३/७० થી सि લોપ - त्यज्+ताम्
अड धातो . ४/४/२९ अत्यज् + ताम्
(५ व्यञ्जनानाम् ..४/३/४५ अत्याक् + ताम्
(६) अत्याक्ताम् -

▩ **શેષવૃત્તિ** :- (૫-અ) ત્રી. પુ. બ. વ. अत्याक्षुः त्यज्+अन् - अत्याक्+सिच्+अन् सिज्विदो...४/४/२६ अत्याक्+स्+उस्=अत्याक्+ष्+उस्=अत्याक्षुः
(૫-અ) ૫. પુ. એ. વ. अत्याक्ष्म - અમે ત્યાગ કર્યો- त्यज् + म्

[७30]

(૮૦) ञ्णिति ४/३/५०

★ **વૃત્તિ** :- ञिति णिति च परे धातोरुपान्त्यस्यातो वृद्धिः स्यात् । तत्याज

▩ तत्यजतुः । तत्यजिथ, तत्यक्थ ६ । त्यज्यात् ७ । त्यक्ता ८ । त्यक्ष्यति ९ । अत्यक्ष्यत् १० ।
ब्रजतौ । व्रजति

卐 **વૃત્યર્થ** :- ञित् અને णित् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે ધાતુના ઉપાન્ત્ય अની વૃદ્ધિ થાય છે त्यज् +णव् પરોક્ષા ત્રી.પુ એ.વ. - तत्यज्+णव्-तत्याज्+अ= तत्याज - તેણે ત્યાગ કર્યો. (અહીં णव् પ્રત્યયનો ण् "इत्" છે માટે વૃદ્ધિ થઈ.)

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) मृजोऽस्य वृद्धि ४/३/४२ થી वृद्धि (२) अतः ४/३/४७

卐 **વિશેષ** :- 0 ઉદાહરણ :- पाक-पच्+घञ्=આ સૂત્રથી वृद्धि-पाच्+अ = क्तेऽनिटः...चिति ४/१/१११ થી क-पाक् થશે.
0 ञिणति કેમ કહ્યું ?
पच् + तिव् = पचति - તે પકાવે છે. વૃદ્ધિ ન થાય.

▩ **શેષવૃત્તિ** :- (૬-૫.) બી.પુ. એ.વ. तत्यजिथ વિકલ્પે तत्यक्थ-(१) त्यज्+थव् (२) द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१-त्यज् त्यज्+थव् (३) व्यञ्जनस्य...लुक् ४/१/४४ तत्यज्+थव् (४) सृजि दृशि स्कृ...थवः થી વિકલ્પે इट् થશે તેથી तत्यजिथ - જો इट् ન લાગે તો ज् નો चजः क-गम् લાગી क् થતા तत्यक्थ રૂપ થાય.
(७ - आ.) त्यज्यात् - त्यज् + यात्
(८ - श्व.) त्यक्ता - त्यज् + ता
चजःक गम् થી ज् નો ग् થઇ अघोषे प्रथमो થી ग् નો क् થતા त्यक् + ता
(९-भ) त्यक्ष्यति - त्यज्+स्यति=त्यक्+स्यति=नाम्यन्तस्था થી स् નો ष् થશે. - त्यक् - ष्यति

[७31]

(८१) वदव्रजलः ४/३/४८

★ **સુત્રપૃથ૦** :- वद व्रज ल् रः

★ **વૃત્તિ** :- वद व्रजोर्लन्तरन्तयोश्चोपान्त्यस्य परस्मैपदे सेटि सिचि वृद्धिः स्यात् ।अव्राजीत् ,अव्राजिष्टाम् अव्राजिषुः ५।

० ०

* હૈમપ્રકાશ - ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય - પૃ ૫૯ ધાતુ પરાયણમ પૃ. ૨૫. અને અનિટ કારિકા મુજબ त्यज् ધાતુ અનિટ છે માટે त्यक्ता નું त्यजिता વગેરે ન થાય છતાં ધાતુરત્નાકરમાં इट् મુક્યું તે સમજાતું નથી - ? ? ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

■ वव्राज ६ । व्रज्यात् ७ । व्रजिता ८ । व्रजिष्यति ९ । अव्रजिष्यत् १० । पत्लृ पथे गतौ । पतति ८

卐 **વૃત્યર્થ** :- वद् અને व्रज् ધાતુઓના તથા લ કારા. ર કારા. ધાતુઓના ઉપાન્ત્ય अ ની જો પરસ્મૈ પદનો સેટ્ सिच् લાગેલો **વૃદ્ધિ** થાયછે अव्राजीत् – તે ગયો (અદ્ય ત્રી પુ. એ વ.) व्रज् + दि (त्) = अव्रज् + इट् + सिच् + ईत् + त् – અહીં इट् અને सिच् બન્ને હોવાથી પૂર્વે अ નો आ થશે તેથી अव्राज् અને सि લોપાતા **अव्राजीत्** એવું રૂપ થશે

0 **अव्राजिष्टाम्** અદ્ય. ત્રી. પુ દ્વિ. વ.
व्रज् + ताम् – अ + व्रज् + इट् + सिच् + ताम् =
अव्राजिष्टाम् થશે.

卐 **વિશેષ :- 0** ઉદાહરણ :-

0 वद् – अवादीत् – તે બોલ્યો.
0 ज्वल् – अज्वालीत् – તે દીપ્યો.
0 ઉપાન્ત્ય अ ની જ વૃધ્ધિ થાય.

■ **શેષવૃત્તિ** :- व्रज् ના વિવિધકાળના રૂપો છે (૬–પ) वव्राज (૭–આ) व्रज्यात् વગેરે
0 पत्ल्-पथे गतौ – પડવું (૧) ભ્વાદિ – પરસ્મૈ 962
पतति – તે પડે છે.

[૭૩૨]

(૮૨) नेर्ङ्मा दा पतपदनदवपीवही शमू चिग्या–तिवाति द्राति प्साति स्यति हन्ति देग्धौ २/३/७९

★ **સુત્રપૃથ૦** :- नेङ्-र्मा-दा-पत-पद-नद-गद-वपी-वही –शमू–चिग्-याति–वाति–द्राति–प्साति–स्यति–हन्ति–देग्धौ

✶ **વૃતિ** :- अदुरुपसर्गान्तरस्थाद्रादेः परस्यैषां सप्तदशानां संबंधिनो नेरुपसर्गस्य नो णः स्यात् । प्रणिपतति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- दुर् સિવાયના ઉપસર્ગમાં અને अन्तर् શબ્દમાં **રહેલ** र्, ऋ કે ष् **વર્ણ** પછી नि ઉપસર્ગ પૂર્વક मा, दा, पत्, नद्, गद्, वप्, वह् शम्, चि, या, वा, द्रा, प्सा, सो (स्य), हन् અને दिह् ધાતુ આવેલા હોય તો नि ના न् નો ण् થાય છે. દા.ત. **प्रणिपतति** – તે **નમે છે. प्र+नि+पत्+अति–અહીં** नि ઉપસર્ગ પૂર્વક पत् ધાતુ **છે.** प्र ના र् **પછી** नि છે માટે न् નો ण् થયો.

★ **અનુવૃતિ** :- (૧) अदुरुपसर्गान्तरो ण २/३/७७
(२) रषृवर्णान्नो णः लटचत वर्ग शसान्तरे २/३/६३

卐 **વિશેષ** :- 0 ઉદાહરણ :-

0 परिणिपद्यते – તે નિષ્પન્ન થાય છે.
परि + नि + पद् + य + ते

0 प्रणियाति – તે જાય છે. प्र + नि + या + ति

0 अन्तर्णिमिमिते – **તે અંદર અંદર અવાજ કરે છે.**
अन्तर् + नि + मिमीते

0 रषृवर्णान्नो २/३/६३ **સૂત્રમાં જે** न् ના ण् **નો** નિષેધ કર્યો તેનો અપવાદ છે.

0 ધાતુ मा અને दा એટલે मा સંજ્ઞક **અને** दा સંજ્ઞક લેવા. – मा સંજ્ઞકમાં मा રૂપવાળા **અને** ङ् નિશાનવાળા એમ ङ्·માં **શબ્દથી સમજવા.**

0 याति વગેરે ધાતુમાં જે ति **મુકેલ છે તેનાથી** यङ् લુબન્તવાળા આ ધાતુ ન લેવા. – તેજ રીતે वप्, वह् વગેરેમાં અનુબંધ છે **માટે** તે પણ यङ् લુબન્તમાં न નો ण् ન થાય તેમ દર્શાવે છે.

[૭૩૩]

(૮૩) लृदिद्द्युतादिपुष्यादेः परस्मै ३/४/६४

✶ **સુત્રપૃથ૦** :- लृत् इत् द्युत–आदि पुष्य–आदेः परस्मै

★ **વૃતિ** :- लृदितो द्युतादेः पुष्यादेश्च परस्मैपदेऽद्यतन्या-मङ् स्यात् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ધાતુપાઠમાં **દર્શાવેલા** लृ इत् હોય તેવા ધાતુ, द्युतादि (૨૩) ધાતુ તથા पुष् વગેરે (૬૭) પરસ્મૈપદમાં અદ્યતની ના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે अङ् થાયછે. (ઉદાહરણ જુઓ સૂત્ર–૮૪)

★ **અનુવૃતિ** :- (૧) शास्त्यसू वक्ति ख्यातेरङ् ३/४/६० થી अङ्
(२) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ **થી** अद्यतन्याम्

卐 **વિશેષ** :- 0 ઉદાહરણ :-

0 गम्लृ – गम् + त् – अद्यतनी ત્રી પુ એ વ.
अ + गम् + अङ् + त् = अगमत्

0 द्युत् – द्युत् + त् = अद्युत् + अङ् + त् = अद्युतत् – તેણે પ્રકાશ કર્યો.

0 द्युतादि ગણ :- **ધાતુ ક્રમાંક ૯૩૭ થી ૯૫૯**
(આ ગણ ૧–ભ્વાદિગણનો પેટા ગણ છે)

द्युत्, रुच्, धुट्, रुट्, लुट्, लुठ्, श्वित्, भिद्, क्ष्विद्, स्विद्, शुभ्, क्षुभ्, नभ्, तुभ्, स्रम्भ्, भ्रंश्, स्रंश्, ध्वंस्, वृत्, स्यन्द्, वृध्, शृध्, कृप्

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

* तिवाशवानु . न यङ्लुपि न्याय – १८, पृ १८

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

0 पुष्यादि - ધાતુ ક્રમાંક ૧૧૭૫ થી ૧૨૪૧
(આ ગણ – ૪ दिवादि ગણનો પેટા ગણ છે)
पुष्, उच्, लुट्, श्विद्, क्लिद्, मिद्, क्ष्विद्, क्षुध्, शुध्, क्रुध्, षिध्, ऋध्, गृध्, रध्, तृप्, दृप्, कुप्, गुप्, युप्, रुप्, लुप्, डिप्, ष्टूप्, लुभ्, क्षुभ्, णभ्, तुभ्, नश्, कुश्, मृश्, भ्रंश्, वृश् कृश्, शुष्, दुष्, श्लिष्, प्लुष्, तुष्, हृष्, रुष्, प्युष्, प्युस्, पुस्, विस्, कुस्, अस्, यस्, जस्, तस्, दस्, वस्, बुस्, मुस्, मस्, शम्, दम्, तम्, श्रम्, भ्रम्, क्षम्, मद्, क्लम्, मुह्, द्रुह्, ष्णुह्, ष्णिह्
0 ऌઅનુબંધવાળા ધાતુ પ્રયોગાનુસાર જાણવા.

[૭૩૪]

(૮૪) श्वयत्य सूवचपतः श्वास्थवोचपप्तम् ४/3/१०3

★ **સુત્રપૃથ૦** :– श्वयति असू वच पतः – श्व अस्थ वोच पप्तम्

★ **વૃતિ** :– एषां चतुर्णामङि परे यथासङ्ख्यं श्वादयः स्युः इति पप्तादेशो अपप्तत् अपप्तताम् अपप्तन्

■ पपात् ६

卐 **વૃત્યર્થ** :– अङ् પ્રત્યય લાગ્યો હોય ત્યારે श्वि નો श्व, अस् નું अस्थ, वच् નું वोच् **અને** पत् **નું** पप्त् **થાયછે.** (૫-अ) पत् + दि (त्) = अपप्तत् તે પડયો. पत् ને (સૂત્ર ૮૩ થી) अङ् લાગશે કેમકે ધાતુ पत्ऌ છે. અને આ સૂત્રથી पप्त् આદેશ થશે.

★ **અનુવૃતિ** :– नशेनं'श् वाङि થી अङि

卐 **વિશેષ** :– 0 સૂત્ર ૮૩ મા अङ् પ્રત્યયનું વિધાન કર્યું – अद्यतनी નો આ એક પ્રકાર છે એટલે જ્યાં अङ् લાગે ત્યાં सिच् પ્રત્યય (सिजद्यतन्याम) ન લાગે .. હેમ સંસ્કૃત પ્રવેશિકામાં अद्यतनी ના ૭ પ્રકાર બતાવેલ છે. (૧) સેટ્ सिच् (૨) અનિટ્ सिच् (૩) અનિટ્ सक् (૪) પરસ્મૈપદી स्–इ–सिच् (૫) પરસ્મૈપદ – सिच् લોપ (૬(अङ् (૭) ङ (अ) – પ્રવેશિકા – મધ્યમા ખાસ જુઓ

0 ધાતુઓ :–
(श्वि) ट्वोश्वि–गतिवृद्धयोः – સૂજવું ૧–ભ્વાદિ પરસ્મૈ- 997
(अस्) असूच् क्षेपणे–ફેંકવું ૪–દિવાદિ પરસ્મૈ 1221
(वच्) वचंक्–भाषणे–બોલવું ૧-ભ્વાદિ-પરસ્મૈ-1096

0 ઉદાહરણ :–
श्वि – अ + श्वि + अङ् + त् – अश्वत् તે સૂઝી ગયો
वच् – अ + वच् + अङ् + त् – अवोचत् તે બોલ્યો.

■ **શેષવૃત્તિ** :– पपात् – (૬–૫ ત્રી પુ એ વ.)
पत्+णव् पत्पत्+ण=पपत्+ण=पपात्+अ=पपात्– તે પડયો.

[૭૩૫]

(૮૫) अनादेशादेरेक व्यञ्जनमध्येऽतः ४/१/२४

★ **સુત્રપૃથ૦** :– अन् – आदेशात् एक व्यञ्जन – मध्ये अतः

★ **વૃત્તિ** :– अवित्परोक्षा सेट्थवोः परयोर्योऽनादेशादि-धातुस्तत्संबंधिनोऽकारस्यासंयुक्तव्यञ्जनमध्यगतस्य एः स्यान्न तु दिः । प्राक् तु स्वरे स्वरविधेरिति कृतमति द्वित्वं निवर्तने इत्यर्थः । पेततुः । पेतुः । पेतिथ ६

■ पत्यात् ७ । पतिता ८

गद व्यक्तायांवाचि । – गदति । प्रणिगदति ४

卐 **વૃત્યર્થ** :– अवित् પરોક્ષા અને સેટ્ थव् (इ + थव्) પ્રત્યય લાગ્યો હોય ત્યારે જે ધાતુને આદિમાં કોઈજ આદેશ થતો ન હોય તે ધાતુના બે અસંયુક્ત વ્યંજનની વચ્ચે આવેલા સ્વરરૂપ अ નો ए **થાયછે.** – પછી દ્વિર્ભાવ **થતો** નથી. (પહેલાં સ્વરવિધિ કર્યા પછી પણ દ્વિર્ભાવ ન થાય **તે અર્થ છે.**)

0 पेततुः – પરોક્ષા ત્રી પુ. દ્વિ. વ. पत्+अतुस्– આ સૂત્રથી अ નો ए થતાં पेत्+अतुस्=पेततुः તે બે પડ્યા હતા.

0 पेतुः પરોક્ષા ત્રી પુ. બ. વ. पत् = उस्

0 पेतिथः પરોક્ષા બી. પુ. એ. વ. पत् + थव्
(स्क सृ वृ भृ परोक्षायाः ४/४/८१ થી इट्)
पत् + इ + थ = पेतिथ

★ **અનુવૃતિ** :– अवित्परोक्षा सेट्थवोः ४/१/२३

卐 **વિશેષ** :– 0 આદેશ કેમ કહ્યું ?
भण् बभणतुः – તે બે ભણ્યા અહીં भ् નો ब् આદેશ થયો છે

0 અસંયુક્ત કેમ કહ્યું ?
तक्ष् – ततक्षतुः તે બે છોલેછે. तक्ष् ધાતુમા સંયુક્ત વ્યંજન વચ્ચે अ છે.

0 अ કેમ કહ્યું ?
दिव् – दिदिवतुः તે બે રમ્યા અહીં अ નહીં પણ इ છે.

0 अवित् કેમ કહ્યુ ?
अहं पपच – અહીં णव् પ્રત્યય છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૭–આ.) ત્રી. પુ. એ. વ.
पत्यात् – તે પડે – સીધાંજ પ્રત્યયો લાગે
0 શ્વસ્તની વગેરે ત્રણે કાળમાં स्ताद्यशितो...४/४/३२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

થી इट् લાગતા पतिता – पत् + इ + ता
0 (गद्) गद व्यक्तायां वाचि – બોલવું. (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ – 297 गदति – તે બોલે છે.

[૭૩૫]

(૮૬) व्यञ्जनादेर्वोपान्त्यस्यातः ४/३/४७

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– व्यञ्जन – आदेः वा उपान्त्यस्य – अतः
★ **વૃતિ** :– व्यञ्जनादेर्धातोरुपान्त्यस्यातः सेटि सिचि परस्मैपदे वृद्धिर्वा स्यात् । अगादीत् – अगदीत् , अगादिष्टाम् अगदिष्टाम् , अगादिषुः – अगदिषुः ५ ।
■ जगाद ६ । गद्यात् ७ । गदिता ८ । गदिष्यति ९ । अगदिष्यत् १० । णिदु कुत्सायाम् । पाठे धात्वादेर्णोनः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– જો પરસ્મૈપદનો સેટ્ सिच् લાગ્યો હોય તો આદિમાં વ્યંજનવાળા ધાતુઓના ઉપાન્ત્ય अ ની વૃદ્ધિ વિકલ્પે થાય છે. જેમકે गद् ધાતુ अद्यतनी ત્રી. પુ એ. વ. गद् + दि (त्) – अगदीत् વિકલ્પે વૃદ્ધિ થાય તો अगादीत् તે બોલ્યો. એ–જ–રી–તે अगादिष्टाम् વિકલ્પે अगदिष्टाम् અને ત્રી. પુ. બ. વ. માં अगदिषुः પક્ષે अगादिषुः તેઓ બોલ્યા (અહીં अन् નો पुम् આદેશ થયો છે.)

★ **અનુવૃતિ** :– मृजोऽस्य वृद्धिः ४/३/४२

卐 **વિશેષ** :– 0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?
मा भवान् अटित्–ભટકો નહીં. અહીં अट् સ્વરાદિ ધાતુ છે.
0 ઉપાન્ત્ય अ કેમ કહ્યું ?
अवधीत् वध ધાતુ अ કારા છે તેથી ઉપાન્ત્ય ધ્ થશે.
0 સેટ્ सिच् કેમ કહ્યું
अनिट् ધાતુને આ નિયમ ન લાગે
0 गद् ના રૂપોની સાધનિકા :–
(૫–अ) अगदीन् પક્ષે अगादीन् – गद्+दि=अ+गद्+इ+स्+ई+त्=अ+गद्+इ+ई+त्–આ સૂત્રથી વૃદ્ધિ વિકલ્પે થશે. તેથી अगादीत् પક્ષે अगदीत् થાય.
0 अगदिष्टाम् પક્ષે अगादिष्टम् – गद्+ताम् अ+गद्+इ+स्+ताम् – अगदि + ष् + टाम् = આ સૂત્રથી વિકલ્પે अ નો आ

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૬ – प.) जगाद – તે બોલ્યો. गद्+णव् = गद्गद्+णव् – गगद्+णव्=(गहोर्जः ४/१/४० थी) जगद् + णव् = (ञ्णिति ४/३/५०) = जगाद् + अ
(७ – आ) गद्यात् – गद् + यात्
(८ – श्व.) गदिता – गद् + इ + ता

0 अर्द् – गति याचनयोः (१–ભ્વાદિ) પરસ્મૈ 301 યાચના કરવી, માંગવું
(१–व) अर्दति – તે માંગે છે. વગેરે દશે કાળના રૂપો अर्च् ધાતુ (104) સૂત્ર ૭૬–૭૭ મુજબ સમજવા.
0 णिदु कुत्सायाम् (निन्द्) નિંદા કરવી (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ 31।
(२१) पाठेधात्वादेर्णोनः २/३/८७ ધાતુ પાઠમાં આદિમાં ण् કારવાળા ધાતુઓના આદિ ण् નો न् કરવો જેમકે णिदु – નું निदु થાય. [४७९]

[૭૩૭]

(८९) उदितः स्वरान्नोऽन्तः ४/४/९८

★ **સુત્રપૃથ૦** :– उदितः स्वरात् न अन्तः
★ **વૃતિ** :– उदितो धातोः स्वरात् परो नोऽन्तः । म्नां धुड्वर्गेऽन्त्योऽपदान्ते । निन्दति ४
■ इट ईतीति सिङ्लोपे । अनिन्दीत्, अनिन्दिष्टाम्, अनिन्दिषुः,अनिन्दिष्म ५।अनिन्दि ६। निन्द्यात् ७। निन्दिता ८। एर्खादुनदु समृद्धौ ९। नन्दतीत्यादि १०। णमं प्रह्वत्वे। नमति ४।

卐 **વૃત્યર્થ** :– उदित् (ધાતુપાઠમાં उ આવ્યો હોય પણ તે इत् – અપ્રયોગી હોય) ધાતુના સ્વર પછી न् આગમ થાયછે. (म्नां धुड्वर्गेऽन्त्यो...१/३/३९ થી વર્ગીય ધુટ્ વ્યંજન મુજબનો અનુનાસિક મુકવો)
णिदु ધાતુપાઠમાં उ – इत् છે. તેથી આ સૂત્રાનુસાર न् આગમ થતા निन्द् થશે. (સ્વર इ પછી न् આગમ થશે)
(१–व) निन्दति – તે નિંદે છે. એજ રીતે
(२–स) निन्देत् – (३ं) निन्दतु / तात्

卐 **વિશેષ** :– 0 ૨૫૮ છે

■ **શેષવૃત્તિ** :– (५–अ.) अनिन्दीत् = ત્રી પુ એ વ. अ + निन्द् + इट् + चूसि + ईत् + त् = (इट्ईति ४/३/७१ – સિચ્ લોપ) अ + निन्द् + इ + ई + त् = अनिन्दीत् થયું.
(५–अ.) ત્રી પુ. દ્વિ વ. अनिन्दिष्टाम्
निन्द् + ताम् = अ + निन्द् + इट् + सिच् + ताम् = अ + निन्द् + इ + ष् + टाम्
(६–प.) निनिन्द – निन्द्+णव्=निन्द निन्द+णव् (व्यञ्जनस्यऽनादेर्लुक्) ४/१/४४ थी) निनिन्द् + अ = निनिन्द
(७ – आ.) निन्द्यात् = निन्द् + यात्
(८ – श्व.) निन्दिता=निन्द्+इ+ता (स्ताद्यशितो...इट् ४/४/३२ थी इ)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 टुणदू (नन्दू) समृद्धौ – સમૃદ્ધ થવું. (૧) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ-312-અધાજ રૂપો निन्द् ના રૂપો જેવા થશે
0 ण्मं (नम्) *[1] प्रह्वत्वें–નમવું (૧) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ-883 (૧–વ) नमति – તે નમે છે.

[૭૩૮]

(૮૮) अदुरुपसर्गान्तरोणहिंनुमीनानेः २/३/७७

★ સૂત્રપૃથ૦ :– अ–दुर् उपसर्ग–अन्तरः–ण–हिनु–मीनाऽऽने:

★ વૃત્તિ :– दुर्वर्जोपसर्गस्थादन्तः शब्दस्थाच्च रादेः परस्यैषां नो ण् स्यात् । णेति णोपदेशा धातवः । प्रणमति । ■ यमिरमीति सागमे । शिड्हेऽनुस्वार इत्यनुस्वारे । अनंसीत्, अनंसिष्टाम्, अनंसिषु: ५ । ननाम, नेमतुः, नेमु: । नेमिथ, ननन्थ ६ । नम्यात् ७ । नन्ता ८ । नंस्यति ९ अनंस्यत् १० । गम्लृ गतौ

卐 વૃત્યર્થ :– दुर् સિવાયના ઉપસર્ગોમાં અને अन्तर् શબ્દમાં રહેલ र्, ष्–ऋ પછી આવેલા णोपदेश ધાતુ તથા हिनु અને मीना ધાતુના તથા आनि પ્રત્યયના न् નો ण् થાય છે. 0 णोपदेश–ધાતુપાઠમાં આદિમાં ण હોય તેવા ધાતુ. જેમકે :–प्रणमति–प्र+नम्+ति–તે નમે છે. (प्र ઉપસર્ગ પૂર્વક नम् ધાતુ છે.) મૂળ ધાતુ णम् છે. અનુસ્વાર અનિટ્ માટે છે. આદિ ण् નો न् – પાઠે धात्वादेर्णो नः २/३/९७ થી થયો છે.)

★ અનુવૃત્તિ:– रषृवर्णान्नोण लचटवर्ग शसान्तरे २/३/६३

卐 વિશેષ :– 0 (णी) परि+नायकः=परिणायकः =પરણનારો–नी ધાતુને णक् પ્રત્યય લાગી नायक થયું છે.
0 हिनु–प्र+हिनु+तः = प्रहिणुतः તે બે મોકલે છે.
0 अदुर् કેમ કહ્યું ?
दुर्+नयः=दुर्नयः=ખરાબ નીતિ, અહીં दुर् ઉપસર્ગ છે માટે ण् ન થયો.
0 उपसर्गात् કેમ કહ્યું ?
नयति – તે લઇ જાય છે. – ઉપસર્ગ નથી.
0 ण हिनुमीना કેમ કહ્યું ?
प्रनृत्यति – ત્રણમાંથી એકે નથી.
0 हिनुमीना ના ગ્રહણથી *[2] एकदेश विकृतस्यानन्यवत्

* 1 प्रह्वत्वम् = नम्रत्वम् – ધાતુપારાયણમ્ પૃ. – ૫૦.
* 2 ન્યાય – एकदेश – ન્યાય ७, પૃ. ८

ન્યાયાનુસાર प्रहिणोति તેમજ प्रमीणित:

■ શેષવૃત્તિ :– (૫–अ) अनंसीत त्री. પુ. એ. વ. नम्+दि=(૧) यमिनमि... न्तश्च ४/४/८६ થી स् આગમ થશે. नम् + स् + इट् + सिच् + ईत् + त्
(૨) शिड्हेऽनुस्वारः १/३/४० થી म् નો અનુસ્વાર – अ+नं+स+इ+ई+त् (सिच् લોપ इटईति થી થયો છે)=
(૩) अनंसीत् (૫–अ) त्री પુ. દ્વિ. વ. – अनंसिष्टाम्– नम् + ताम्=अ + नम् + स् + इट + सिच् + ताम् =
(૬–प) ननाम – नम् + णव् त्री પુ. એ.વ.
= नम्नम् + णव् = ननम् + णव् = (ञ्णिति થી વૃદ્ધિ) = ननाम् + अ
नेमतुः त्री.પુ દ્વિ.વ. नम् + अतुस् =
(अनादेशा... अतः ४/१/२४ થી) नेम्+अतुस्=नेमतुः
(૬–प) नेमिथ / ननन्थ બી.પુ. એ.વ.
नम + थव् – (सृजि दृशि स्कृ...४/४/७८ થી વિકલ્પે इट्) = नम + इ + थ – (अनादेशा...अतः ४/१/२४ = नेमिथ વિકલ્પે नम + थव् = ननम् + थ = (म्नां धुड् वर्गे...१/३/३९ थी) = ननन्थ
(૬–प) ननाम / ननम् – नम् + णव् णिद्वान्त्यो णव् ४/३/५८ થી વિકલ્પે વૃદ્ધિ થશે.
(૭–आ.) नम्यात् (૮–શ્વ.) नन्ता
(૯–ભ.) नंस्यति (૧૦–ક્રિ.) अनंस्यत्
0 गम्लृ (गम्) गतौ–જવું (૧–ભ્વાદિ) પરસ્મૈ-396

[૭૩૯]

गमिषद्यमश्च्छः ४/२/१०६

★ સુત્રપૃથ૦ :– गम् – इषत् – यमः च्छः

★ વૃત્તિ :– एषां शिति च्छः स्यात् । गच्छति
■ लृदित्वादङ्गमे । अगमत्, अगमताम्, अगमन् ५ । जगाम् ।

卐 વૃત્યર્થ :– गम्, इषत्, यम् ને शित् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે આ ધાતુના અન્ત્યનો च्छ થાય છે. (વિશેષમાં ખૂલાશો જુઓ 'च्छ' કેમ ?)
0 गम् नुं गच्छ 0 यम् नुं यच्छ
0 (इषत्) इष् नुं इच्छ्
0 गच्छति – તે જાય છે. (૧–व त्री. પુ એ. વ.)

★ અનુવૃત્તિ :– अतः शिति उत् ४/२/८९ થી शिति

卐 વિશેષ :– 0 शिति જ કેમ કહ્યું ?
गम्+ता=गन्ता શ્વ. त्री પુ એ. વ. अशित् પ્રત્યય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 च्छ् કેમ કર્યું ?

સિદ્ધહેમ વ્યા. મુજબ गमिषद्यमच्छः સૂત્રથી માત્ર छ એવો આદેશ છે અને स्वरेभ्यः ૧/૩/૩૦ થી छ નું દ્વિત્વ छ्छ् થાય અને *अघोषे प्रथमो ૧/૩/૫૦ થી च्छ् થાય તેને બદલે અહીં સીધો જ च्छ् આદેશ કર્યો છે તે પ્રક્રિયા લાઘવ માટે છે.

0 ધાતુ – यम् (यमू) उपरमे – અટકવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ 386

0 इष् (इषत्) इच्छायाम् – ઇચ્છવું (૧) તુદાદિ પરસ્મૈ 1419

■ શેષવૃત્તિ :– (૫–अ) ત્રી.પુ એ.વ. अगमत् તે ગયો. गम्=त्–लृदिद्द्युतादि...अङ् ૩/૪/૬૪ થી अङ्– गम् + अ + त्

(૬–૫) ત્રી. પુ. એ. વ. गम् + णव् = जगाम्

[૭૪૦]

(૯૦) गमहनजनखनघसः स्वरेऽनङि क्ङिति लुक् ४/२/४४

★ સૂત્રપૃથ૦ :– गम – हन – जन – खन – घसः स्वरे अन् – अङि क्ङिति लुक्

★ વૃત્તિ :– एषामुपान्त्यस्याङ्वर्जे स्वरादौ क्ङिति परे लुक् स्यात् । जग्मतुः, जग्मुः ६ ।

■ गम्यात् ७ । गन्ता ८ ।

卐 વૃત્યર્થ :– गम्, हन्, जन्, खन्, घस्, ધાતુઓના ઉપાન્ત્યનો જો સ્વરાદિ એવા अङ् સિવાયના कित्‌ङित् પ્રત્યયો લાગે તો લોપ થાય છે.(૬–૫.)ત્રી પુ દ્વિ.વ. जग्मतुः गम्+अतुस्=(દ્વિત્વ) जगम्+अतुस्=(આ સૂત્રથી ઉપાન્ત્યનો સ્વર अ લોપ) जग्म्+अतुस् એ–જ–રી–તે जग्मुः (ત્રી. પુ. બ. વ.)

卐 વિશેષ :– 0 हन् = હણવુ – हन्+उस्=हहन् +उस्=जहन्+उस्=जघ्न+उस्=जघ्नुः= તેઓએ હણ્યા... हन्+अन्ति=घ्नन्ति તેઓ હણે છે (हनो ह्नो घ्नः ४/१/११२)

0 સ્વર કેમ કહ્યું ?

गम् + य + ते = गम्यते – य કારાદિ પ્રત્યય છે.

0 अनङि કેમ કહ્યું ?

° °

* अघोषे–નોંધ :– લઘુપ્રક્રિયા–ટીપ્પણ તથા હૈમપ્રકાશમાં अघोषे ૧/૩/૫૦ ને બદલે तृतीयस्तृतीय ૧/૩/૪૯ લખ્યું છે તે અનુચિત્ત છે.

अगमत्=ગયો.–गम्+अङ्+त् છે માટે આ સૂત્ર ન લાગે.

0 ધાતુ :– हन्(हनंक्) हिंसागत्योः=હણવું. (૨) અદાદિ- પરસ્મૈ – 1300

0 जन् (जनैचि) प्रादुर्भावे – જન્મવું. (૪) દિવાદિ- પરસ્મૈ - 1265

0 घस् (घस्लृ) अदने=ખાવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ–544

0 खन् (खनृग्) अवदारणे = ખોદવું (૧) ભ્વાદિ- પરસ્મૈ – 913

■ શેષવૃત્તિ :– (૭–आ) गम्यात् – गम् + यात् (૮–શ્વ)गन्ता–गम्+ता–તે જશે (म्नां धुड्वर्गे...૧/૩/૩૯ થી म् નો न्)

[૭૪૧]

(૯૧) गमोऽनात्मने ४/४/५१

★ સુત્રપૃથ૦ :– गमः अन् – आत्मने

★ વૃત્તિ :– गमः परस्य स्यादेरिट् नत्वात्मनेपदे । गमिष्यति, गमिष्यतः, गमिष्यन्ति ९ । अगमिष्यत्, अगमिष्यताम्, अगमिष्यन् । १०

■ क्रमू पादविक्षेपे ।

卐 વૃત્યર્થ :– गम् ધાતુને લાગેલા [1] स्यादि (આદિમાં स्य હોય તેવા) પ્રત્યયો પૂર્વે इट् ઉમેરાયછે. (इष्य) પણ આત્મનેપદમાં આ સૂત્ર ન લાગે.

0 (૯–ભવિ.) गम् + स्यति = गम् + इट् + स्यति = गमिष्यति = તે જશે (આજ રીતે બધા રૂપો સમજવા)

0 (૧૦–ક્રિયા) गम् + स्यत् = गम् + इट् + स्यत् = अगमिष्यत् (એજ રીતે બધાં રૂપો સમજવા)

★ અનુવૃત્તિ :– कृत–चृत–नृतच्छृद तृदः असिचः सादेर्वा ૪/૪/૫૦ થી असिचः सादेः

卐 વિશેષ :– 0 1 स्यादि–નોંધ :– સિદ્ધહેમ વ્યા.માં स्यादि પ્રત્યય પૂર્વે લખેલ નથી. પણ स् કારાદિ अशित् પ્રત્યયો પૂર્વે इट् લાગે તેમ લખેલ છે. તેથી स्यादि અને सन् બન્ને પ્રત્યયો પૂર્વે इट् થશે.

0 गम् अनिट ધાતુ છે અપવાદરૂપે इट् ગ્રહણ કરવા આ સૂત્ર બનાવેલ છે.

0 गम् એટલો ઉલ્લેખ હોવાથી गम् ઉપરાંત सनि इङश्च ૪/૪/૨૫ થી इङ्, इण्, इक् ના गम् આદેશને પણ ગ્રહણ કરવો.

0 अनात्म કેમ કર્યું ?

गंस्यते ग्रामः વડે ગામ જવાશે.

[૭૪૨]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૯૪) भ्रासम्लासभ्रामक्रमक्लमत्रसित्रुटिलषियसि- संयसेर्वा ३/४/७३

★ સુત્રપૃથ૦ :– भ्रास–म्लास–भ्रम–क्रम–क्लम–त्रसि त्रुटि – लषि – यसि – समयसेः वा

★ વૃત્તિ :– एभ्यो दशभ्यः कर्तृविहिते शिति श्यो वा स्यात् ।

卐 વૃત્યર્થ :– भ्रास्–म्लास्–भ्रम–क्रम्–क्लम् त्रस्–त्रुट्–लष्–यस् અને सम् પૂર્વક यस् એ દશને (કર્તરી પ્રયોગમાં शित् પ્રત્યયો લાગતાં श्य (शव् ને બદલે) વિકલ્પે થાય છે. ઉદા. સૂત્ર જુઓ ૯૩

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) कर्तर्यनद्भ्यः शव् ३/४/७१ થી कर्तरि...(२) दिवादेः श्यः ३/४/७२ થી श्य

卐 વિશેષ :– 0 ઉદાહરણ :–

0 भ्रास्+ते=भ्रास्+शव+ते વિકલ્પે भ्रास्+श्य+ते=भ्रासते પક્ષેभ्रास्यते શોભે છે.

0 भ्रम + ति = भ्रमति પક્ષે भ्राम्यति = ભમે છે.

0 આ સૂત્રમાં (૧) ભ્વાદિ અને (૪) દિવાદિ અને (૬) તુદાદિ ગણનાંજ ધાતુઓ હોવાથી श्य વિકલ્પે કર્યો છે તેથી બધાંના બે–બે રૂપો થશે.

0 સૂત્રમાં ધાતુ यस् અને सम्+यस् નોંધેલ છે. તેથી सम् સિવાયના ઉપસર્ગો સાથે यस् ધાતુને આ નિયમ ન લાગે એટલે કે "श्य" પ્રત્યય નિત્ય થાય કેમકે यस् ધાતુ ચોથા ગણનો છે.

0 ધાતુઓ :–

ગણ : ૧ ભ્વાદિ :– 0 भ्रास् (टुभ्रासि–दीप्तौ) દીપ્તિ 847 આત્મને

0 म्लास् (टुम्लासृङ् दीप्तौ) દીપ્તિ 848 આત્મને

0 भ्रम (भ्रमू चलने) ભમવું – 970, પરસ્મૈ.

0 क्रम (क्रमू–पाद विक्षेपे) ચાલવું – 385 પરસ્મૈ

0 लष् (लषी–कान्तौ) ઈચ્છા 927 ઉભયપદી

ગણ : ૬ તુદાદિ :– त्रुट् (त्रुटत् छेदने) તૂટવું 1437 પરસ્મૈ.

ગણ : ૪ પરસ્મૈપદી

0 भ्रम (भ्रमूच् – अनवस्थाने) ભમવું – 1234

0 त्रस् (त्रसैच् – भये) ડરવું – 1171

0 क्लम (क्लमूच – ग्लानौ) કરમાવું – 1237

0 यस् (यसूच – प्रयत्ने) યત્ન કરવો – 1222

[૭૪૩]

(૯૩) क्रमो दीर्घः परस्मै ४/२/१०९

★ સુત્રપૃથ૦ :– क्रमः दीर्घः परस्मै

★ વૃત્તિ :– क्रमः परस्मैपदे शिति दीर्घः स्यात् । क्राम्यति, क्रामति । क्राम्येत् क्रामेत् ४ ।

卐 વૃત્યર્થ :– પરસ્મૈપદના शित् પ્રત્યયો લાગે ત્યારે क्रम (નો સ્વર) દીર્ઘ થાયછે. क्रम् + तिव् = क्रामति વિકલ્પે क्राम्यति = તે ચાલેછે.

★ અનુવૃત્તિ :– अतः शिति उत् ४/२/८९ થી शित्

卐 વિશેષ :– 0 સાધનિકા :– क्रम् + तिव्

(૧) कर्तर्यन...शव् ३/४/७१ – क्रम् + शव् + तिव्

(૨) क्रमो दीर्घः...४/२/१०९ – क्राम + ति = क्रामति

વિકલ્પે दिवादेः श्यः ३/४/७२ થી श्य લાગતા क्रम्+श्य + तिव् = क्राम्यति એ – જ – રી – તે

(૨–સ) क्रामेत् પક્ષે क्राम्येत्

0 પરસ્મૈ કેમ કહ્યું ?

आक्रमते सूर्यः સૂર્ય ઉગેછે. અહીં આત્મનેપદી છે.

0 * પરસ્મૈપદ નિમિત્ત વિજ્ઞાનથી हि પ્રત્યય લોપાયા બાદ પણ આ સૂત્ર લાગી દીર્ઘ થશે. : (૩–પં.–ત્રી પુ. એ વ.) क्राम તું ચાલ क्रम + हि

[૭૪૪]

(૯૪) क्रमः ४/४/५३

★ વૃત્તિ :- क्रमः परस्य स्ताद्यशित इट्...स्यान्नत्वात्मनेपदे ।

卐 વૃત્યર્થ :– क्रम થી પર રહેલા स કારાદિ, त કારાદિ અશિત્ પ્રત્યયોથી પ્રત્યયની આદિમાં इ (इट्) થાય છે. પણ આત્મનેપદીમાં થતી નથી. (ઉદા. જુઓ સૂત્ર – ૯૫)

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) गमोऽनात्मने ४/४/५१ (૨) स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् ४/४/३२

卐 વિશેષ :– 0 ઉદાહરણ :–

क्रमिष्यति – તે ચાલશે, स्यति પૂર્વે इट् પ્રત્યય મુકાયો

0 अनात्मने કેમ કહ્યું ?

प्रक्रंस्यते – તે આરંભ કરશે અહીં આત્મનેપદી પ્રત્યયછે.

[૭૪૫]

(૯૫) न श्विजागृशसक्षणहम्येदितः ४/३/४९

★ સુત્રપૃથ૦ :– न श्वि जागृ शस क्षण ह् म् य् एदितः

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

* परस्मैपद – મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ – ભા ૨ પૃ. ૧૦૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

★ **વૃતિ** – एषां ह्म्यन्तानामेदितां च परस्मैपदे सेटी सिचि वृद्धि नं स्यात् । अक्रमीत्, अक्रमिष्टाम् ५ ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- श्वि, जागृ, शस्, क्षण्, ધાતુઓને તથા ह् કારા, म् કારા, य् કારા અને एदित् (ધાતુપાઠમાં લાગેલો ए–इत् હોય) ધાતુઓને પરસ્મૈપદનો સેટ્ सिच् પ્રત્યય લાગ્યો હોય તો વૃદ્ધિ થતી નથી. अक्रमीत्–ત્રી.પુ એ.વ.–તે ચાલ્યો. अ+क्रम्+इट्+सिच् +ईत्+त्=(इट्ईति ४/३/७१ થી सिच् લોપ) अ+क्रम्+इ +ई+त्=અહીં सिच् લોપ થયો છે. પણ સેટ सिच् છે તેથી क्रम् ના अ ની વૃદ્ધિ ન થઇ.

0 अक्रमिष्टाम्–તે બે ચાલ્યા. માં પણ વૃદ્ધિ ન થઇ.

(૨) सिचि परस्मै. ४/३/४४

卐 **વિશેષ** :- 0 श्विजाग्रो: सिचि परस्मै ..इति ४/३/४४ તથા અન્ય ધાતુઓને व्यञ्जनादे: वोपान्त्यस्य अत: ४/३/४७ સૂત્રથી વિકલ્પે પ્રાપ્તિ હતી, તેનાં નિષેધ માટે આ સૂત્ર બનાવેલ છે.

0 यङ् लुबन्त પ્રત્યયમાં પણ આ નિયમ ચાલુ રહેશે.

*–ए અનુબંધવાળા ધાતુઓમાં આ સૂત્ર નહીં લાગે

0 ધાતુ :- श्वि (टुओश्वि–ગતિ વૃદ્ધયો.) સૂઝવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ. 997

जागृ-(जागृक्-निद्राक्षये) જાગવું (૧) અદાદિ પરસ્મૈ 1093

शस्–हिंसायां–હિંસા કરવી (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ 549

क्षण् (क्षणुग् हिंसायाम्) હિંસા કરવી (૮) તનાદિ–1501

0 ઉદાહરણ :-

श्वि :- अश्वयीत्–તે સૂઝી ગયો.

जागृ – अजागरीत् – તે જાગ્યો.

शस् – अशसीत् – તેણે હિંસા કરી.

ग्रह् – अग्रहीत् – તેણે ગ્રહણ કર્યુ.

[૭૪૬]

(૯૬) कङश्चञ् ४/१/४६

★ **સુત્રપૃથ૦** :– कङ: च ञ्

★ **વૃતિ** :– द्वित्वे पूर्वयो: कङोश्चञौ स्याताम् । चक्राम् चक्रमिथ ६

■ क्रम्यात् ७ । क्रमिता ८ । क्रमिष्यति ९। अक्रमिष्यत् १०। दृशृं प्रेक्षणे । पश्यति ४

卐 **વૃત્યર્થ** :– દ્વિર્ભાવ થયા પછી પૂર્વના क् નો च् અને ङ् નો ञ् થાયછે. દા.ત. चक्राम् – તે ચાલ્યો (પરોક્ષા ત્રી પુ. એ.વ.) क्रम् + णव् – क्रम्क्रम् + णव् = कक्रम् +णव् = આ સૂત્રથી પૂર્વના क નો च થતાં चक्रम् = णव् = चक्राम् + अ

★ **અનુવૃતિ** :-(૧) द्विर्धातु: परोक्षा ..४/१/१ થી द्विर्धातु (૨) पूर्वस्य...४/१/३७

卐 **વિશેષ** :- 0 ૨૫૯ છે.

■ **શેષવૃતિ** :- (૭–आ.) क्रम्यात् –क्रम् + यात्

(૮–ભ) क्रमिता – क्रम् + ता

(૯–ભ) क्रमिष्यति – क्रम् + स्यति

(१०–क्रि.) अक्रमिष्यत् – क्रम् + स्यत्

(इट् – क्राम:...४/३/५४ થી ત્રણે રૂપોમાં થઇછે.)

0 दृशृं–प्रेक्षणे – (दृश्) – જોવું

(૧) ભ્વાદિ – પરસ્મૈ – 495 –

0 पश्यति – તે જુએછે. (૧–વ– ત્રી.પુ. એ.વ.)

दृश + तिव् = श्रौतिकृवुधि...सीदम् ४/२/१०८ થી दृश् નો पश्य् આદેશ થયો.

[૭૪૭]

(૯૭) ऋदिच्छ्विस्तुम्भू (स्तम्भू) म्रुचूम्लुचू–ग्रुचू ग्लुचू–ग्लुञ्चुञ्रोवा ३/४/६५

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– ऋदित्–श्वि–स्तम्भ्–म्रुचू–म्लुचू–ग्रुचू– –ग्लुचु–ग्लुञ्चु–ञ्रो वा

★ **વૃતિ** :– ऋदित: श्व्यादीनां च परस्मैपदेऽद्यतन्यामङ् वा स्यात् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– ऋदित् (ऋ – इत् હોય તેવા ધાતુ), श्वि, स्तम्भू, म्रुच्, म्लुच्, ग्रुच्, ग्लुच्, ग्लुञ्च् તથા ञ्र् ધાતુને પરસ્મૈપદમાં अद्यतनी ના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે વિકલ્પે अङ् (अ) થાય છે. (ઉદાહરણ સૂત્ર ૯૮ માં જુઓ.)

★ **અનુવૃતિ** :- (૧) लृदिद् द्युतादि पुष्पादे: परस्मै ३/४/६४ થી परस्मै

(૨) शास्त्यसू वक्ति–ख्यातेरङ् ३/४/६० થી अङ्

(३) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३

卐 **વિશેષ** :- 0 ધાતુ પરિચય :–

श्वि (टुओश्वि-गति वृद्धयो:) સૂઝવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ. 997

0 स्तम्भू – સૌત્ર ધાતુ – १ – રોકવું–થંભવું

○ ○

* બૃહદ્વૃત્તિ – ભા. ૧, પૃ. ૨૯૭

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

0 मुच् (मुचू गतौ) – ગયો. (૧) ભ્વાદિ–પરસ્મૈ 113
0 म्लुच् (म्लुचू–गतौ)-ગયો. (૧) ભ્વાદિ–પરસ્મૈ.–114
0 ग्रुच् (ग्रुचू–स्तेये)–ચોરવું (૧) ભ્વાદિ–પરસ્મૈ.–117
0 ग्लुच् (ग्लुचू–स्तेये)–ચોરવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ –118
0 ग्लुञ्च (ग्लुञ्चू–गतौ) ગયો (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ 115
0 जॄ (जॄष्–वयोहानौ) જીર્ણ થવું. (૪) દિવાદિ પરસ્મૈ 1145
0 जॄ (जॄश्–वयोहानौ) જીર્ણ થવું, ઘરડા થવું (૯) ક્ર્યાદિ 1536
0 ઉદાહરણ :-
भिद् – अभिदत् – તેણે ભેદ્યું.
*स्तम्भू – अस्तम्भत् – થંભી ગયું. (નો व्यञ्जनस्या... થી म् લોપ)
म्रुच् – अम्रुचत् – ચોરી ગયા.
जॄ – अजरत् – જીર્ણ થયું.

[૭૪૮]

(૯૮) ऋवर्णदृशो ऽङि ૪/૩/૭

★ સૂત્રપૃથ૦ :- ऋवर्ण – दृशः अङि

★ વૃત્તિ :- ऋवर्णान्तानां दृशेश्चाङि परे गुणः स्यात्। अदर्शत्, अदर्शताम्, अदर्शन्। पक्षे सिचि –

卐 વૃત્યર્થ :- ऋ વર્ણાન્ત ધાતુઓનો दृश् ધાતુ પછી ङित् એવો अङ् આવે તો તેનો ગુણ થાયછે. दृश् + दि (૫-અ) ત્રી પુ. એ વ – अ+दृश्+अङ्+त् = (આ સૂત્રથી ગુણ થતાં) = अदर्शत् – તેણે જોયું એ – જ – રી – તે अदर्शताम्

★ અનુવૃત્તિ :- नामिनो गुणो ૪/૩/૧ થી गुणः

卐 વિશેષ:–0 નોધ:– ऋदिच्छ्वि...વા૩/૪/૬૫ થી अङ् પ્રત્યય લાગેતો ઉપર મુજબ अदर्शत् રૂપ થાય વિકલ્પે सिच् પ્રત્યય લાગેતો अद्राक्षीत् રૂપ થાય – જુઓ સૂત્ર ૯૯ – ૧૦૦

[૭૪૯]

(૯૯) अः सृजि दृशोऽकिति ૪/૪/૧૧૧

★ સુત્રપૃથ૦ :- अः सृज – दृश अ–किति

★ વૃત્તિ :- अनयोः स्वगत् परो धुडादौ प्रत्ययेऽन्तः स्यात् न तु किति। द्रष्टा इति जाते व्यञ्जनानामनिटीति वृद्धौ, यजसृजेति शस्य षत्वे।

卐 વૃત્યર્થ :- सृज् – दृश् ધાતુને સ્વરથી પર (ऋ પછી) अदन्त થાયછે. (अ–ઉમેરાયછે) જો अकित् એવા આદિમાં धुट् વાળા પ્રત્યયો લાગેતો – दृश् (सिच् પ્રત્યય अकित् છે તેથી) द्+ऋ+अ+श् એ સ્થિતિ થશે द्राश् (व्यञ्जनानामनिटि ૪/૩/૪૫થી વૃદ્ધિ) द्राश् (यज मृज सृज ૨/૧/૮૭થી ष्) द्राष् થશે.

★ અનુવૃત્તિ :- नशः धुटि ૪/૪/૧૦૯

卐 વિશેષ :- 0 ઉદા. सृज्+ता=स्+अ+ज् +ता = स्रष्टा = સર્જનહાર.
0 अकित् કેમ કહ્યું ?
सृ+क्त=सृष्टः – क्त પ્રત્યય છે તેથી આ સૂત્ર ન લાગે.
0 धुट् કેમ કહ્યું ?
दृश् – दर्शनम्
0 ધાતુ :- सृज् (सृजंत्–विसर्जे) સર્જવું.
(૬) તુદાદિ – પરસ્મૈ – 1349
0 धुट् – अपञ्चमान्तस्थोधुट् ૧/૧/૧૧

[૭૫૦]

(૧૦૦) षढोः कः सि ૨/૧/૬૨

★ વૃત્તિ :- से परे षढोः कः स्यात्। नाम्यन्तस्थेति सस्य षत्वे। अद्राक्षीत्, अद्राष्टाम्, अद्राक्षुः ५।
■ सिचेरोक्षायाः कित्वाभावः।

卐 વૃત્યર્થ :- स् પરમાં હોય ત્યારે ष् અને ढ् નો क् થાય છે (नाम्यन्तस्था...૨/૩/૧૫ થી स् નો ष् થતાં)
0 अद्राक्षीत् – दृश्+त् (અદ્ય. ત્રી. પુ એ. વ.)
अद्राष् + स् + त् – (આ સૂત્રથી ष् નો क्)
अद्राक् + ष् + त् – (सः सिजस्ते...૪/૪/૬૫ થી ई)
= अद्राक्षीत् – તેણે જોયું એ–જ–રી–તે
अद्राक्षुः માં પણ ष् નો क् થયોછે.
0 अद्राष्टाम् કેમ થયું ?
त् કારાદિ પ્રત્યય પૂર્વે–धुड्ह्रस्वाल्लुग् ૪/૩/૭૦ થી सिच् લોપ થાય તેથી अद्राष् + ताम् રહેતા ष् નો क् થશે નહીં.

卐 વિશેષ :- 0 સાધનિકા :- *
(૫–અ) दृश् + त् (ત્રી પુ. એ.વ.)
(૧) अः सृजि दृशो ૪/૪/૧૧૧ થી – द + अ + श् + त्

*જુઓ ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય પૃ. ૨૮૭

* સાધનિકા : ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दृश् + त् (३) व्यञ्जनानाम्...४/३/४५ द्राश् + त् (४) यजसृज...२/१/८७ थी ष् = द्राष् + त्
(५) सिजद्यत...३/४/५३ द्राष् + सिच् (स्) + त् (६) षढोः कः सि थी - द्राक् + ष् + त् (७) सः सिजस्ते ४/३/६५ थी ई - द्राक् + ष् + ई + त् (८) अड् धातोरादि...४/४/२९ अ + द्राक् + ष् + ई + त् = अद्राक्षीत्
(५-अ) त्री पु. બ.વ. - दृश् + अन्
सिज्विदोऽभुवः ४/२/९२ थी अन् नो उस् थाय ઉપર મુજબ - अद्राक् + ष् + उस् = अद्राक्षुः
0 નોંધ :- दृश् ધાતુના બે બે રૂપો થશે.
(१) अद्य માં अङ् પ્રત્યય લાગે તો अदर्शत्
(२) सिच् લાગે તો अद्राक्षीत्
0 निवोक्ष्यति*- અહીં द ના (गुढ़) સ્થાને क् થયો હોવા છતાં અસત્ અધિકાર ચાલુ હોવાથી क અસત્ થતાં આદિ અક્ષરનો ચોથો વર્ણ થઈ શક્યો.

[૭૫૧]

(१०१) लघोरुपान्त्यस्य ४/३/४

★ સૂત્રપૃથ૦ :- लघोः उपान्त्यस्य

★ વૃત્તિ :- धातोरुपान्त्यस्य नामिनो लघोरक्ङिति गुणः स्यात् । ददर्श

▩ ददृशतुः ददृशुः । सृजिदृशीत्यादिनेड्विकल्पे दद्रष्ठ, ददर्शिथ ६ । दृश्यात् ७ । द्रष्टा ८ । द्रक्ष्यति ९ । अद्रक्ष्यत् १० । दंश दशने । दंश सञ्जः शवि लुक् । दशति ४ । अदाङ्क्षीत् ५ । ददंश ६ । संयोगान्तत्वाद्- विपरोक्षायाः कित्त्वाभावे न लोपाभावः ददंशतुः ।

卐 વૃત્ત્યર્થ :- ધાતુના ઉપાન્ત્ય એવા લઘુ (હ્રસ્વ) નામિ સ્વરનો कित् ङित् સિવાયના પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે ગુણ થાય છે.-ददर्श-પરોક્ષા ત્રી પુ એ વ. दृश+णव्-ददृश्+णव् (આ સૂત્રથી ऋનો ગુણ अर् થતાં) ददर्श्+अ - તેઝે જોયું.

★ અનુવૃત્તિ :- नामिनो गुणोऽक्ङिति

卐 વિશેષ :- 0 સંયુક્ત વ્યંજન પૂર્વનો સ્વર હ્રસ્વ હોય તો પણ ગુરુ ગણાય.
0 લઘુ સ્વર કેમ કહ્યું :-
ईह्+ते = ईहते - તે ઇચ્છે છે. ઉપાન્ત્ય સ્વર દીર્ઘ છે

* અસત્ અધિકાર - બૃહદ્વૃત્તિ - ૧, પૃ ૬૧

0 नामिन કેમ કહ્યું :-
भिनत्+ति=भिनत्ति-તે ભેદે છે અહીં ઉપાન્ત્ય સ્વર अ છે.
0 अक्ङिति કેમ કહ્યું ?
भिन + क्तः = भिन्नः અહીં क्त પ્રત્યય कित् છે.
0 ददृशतुः (પરોક્ષા ત્રી. પુ. દ્વિ વ.)
ददृशुः (પરોક્ષા ત્રી.પુ. બ વ.)-બન્નેમાં ગુણ કેમ ન થયો?
- इन्ध्यसंयोगात् परोक्षा किद्वत् ४/३/२१ થી अवित् પરોક્ષા कित् वत् થાય છે. તેથી ઉપાન્ત્યનો ગુણ ન થાય.

▩ શેષવૃત્તિ :- सृजिदृशिस्कृ... स्वरः ४/४/७८ થી વિકલ્પે इट् થશે. તેથી (१) इट् લાગે તો-ददर्शिथ- दृश् + थव् = ददृश् + इ+थ = ददर्श् + इ + थ વિકલ્પે (२) दद्रष्ठ-दृश्+थव् - ददृश्+थ = (अः सृजिदृशो... ४/४/१११ થી अ આગમ) ददृश्+थ=(यजसृजि...२/१/८७ થી ष्) दद्रश्+थ=दद्रष्ठ - તે જોયું.
(७-आ) दृश्यात् = दृश् + यात् (कित् છે)
(८-श्व) द्रष्टा = दृश् + ता
(९-भ.) द्रक्ष्यति - दृश् + स्यति = (यजसृज २/१/८७ दृश् + स्यति = (षढोः कः सि २/१/६२) दृक् + स्यति = दृक् + ष्यति = (असृजि ४/४/१११ થી अ આગમ) द्रक् + ष्यति
(१०-क्रि.) अद्रक्ष्यत् - दृश् + स्यत् ઉપર મુજબ
0 दंश (दंश-दशने) ડસવું (१) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ- 496 * સાધ.નકા :-
(२२) दंशसञ्जः शवि ४/२/४९ दंश અને सञ्ज ધાતુને शव् (कर्तर्यनद्भ्यः शव्) પ્રત્યય લાગે ત્યારે ઉપાન્ત્ય न् નો લોપ થાય છે.
(१-व.) दंश + ति = दंश् + शव् + ति = दश् + अ + ति = दशति - ડંખે છે. એ-જ-રી-તે દશેત્ વગેરે ચારે રૂપ થાય [૪૮૦]
(५-अ) अदाङ्क्षीत् - તે ડસ્યો दंश्+त्+दंश्+स्+ई +त् - दंष्+स्+ई+त् = दंक्+ष्+ई+त् = (ग्नां धुड्वर्गे १/३/ ३९) दङ्क्+ष्+ई-त् = (व्यञ्जनानाम ४/३/४५) दाङ्क्षीत् = (अड्धातोरादि) अदाङ्क्षीत्
(६-प) ददंश-दंश्+णव् - સંયોગાન્ત ધાતુ હોવાથી इन्ध्यसंयोगात् ४/३/२१ સૂત્ર લાગી कित्वत् થશે નહી- તેથી न નો લોપ પણ થશે નહીં.

[૭૫૨]

* સાધનિકા :- ધાતુપારાયણમ્ ૬૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧૦૨) નો વ્યઞ્જનસ્યાનુદિતः ૪/૨/૪૫

★ સૂત્રપૃથ૦ :- નः વ્યઞ્જનસ્ય અન્ – ઉદિતः

★ વૃત્તિ :- વ્યઞ્જનાન્તસ્યાનુદિતો ધાતેરુપાન્ત્યસ્ય નः ક્ઙિતિ પરે લુક્ સ્યાત્ : દશ્યાત્ ૭ ।

■ દંષ્ટા ૮ । દઙ્ક્ષ્યતિ ૯ । અદઙ્ક્ષ્યત્ ૧૦ ।

કૃષં વિલેખને । લઘોરુપાન્ત્યસ્યેતિ ગુણે કર્ષતિ ૪

卐 વૃત્યર્થ :- વ્યંજનાન્ત અને અનુદિત્ (ધાતુપાઠમાં જે હ્રસ્વ ઉ વાળો ધાતુ હોય-પણ તે ઉ-ઇત્-અપ્રયોગી હોય તે સિવાયના) ધાતુના ઉપાન્ત્ય ન નો કિત્ – ઙિત્ પ્રત્યયો લાગે ત્યારે લોપ થાય છે. (૭-આ) દંશ્+ક્યાત્=દંશ્+યાત્ (ક્યાત્ માં ક્-ઇત્ છે માટે દંશ્ નો ન્ લોપાશે)=દશ્યાત્ તે ડસે છે.

★ અનુવૃત્તિ :- ગમ હનજનખનઘસः સ્વરેઽનઙિક્ઙિતિ ૪/૨/૪૪ થી લુક્

卐 વિશેષ :- 0 [1] * અનુદિત્ કેમ કહ્યું ?

ટુનદુ – સમૃદ્ધૌ માં ઉ કાર ઇત્ છે. તેથી નન્દ્યતે માં ઉપાન્ત્ય ન્ ન લોપાય

0 વ્યંજનાન્ત કેમ કહ્યું ?

નીયતે – અહીં ની સ્વરાન્ત ધાતુ છે.

■ શેષવૃત્તિ :- (૮-શ્વ.) દંષ્ટા – દંશ્ + તા

(૯-ભ.) દઙ્ક્ષ્યતિ – દંશ્ + સ્યતિ = દષ્ + સ્યતિ = દંક્ + ષ્યતિ = દઙ્ક્ષ્યતિ

(૧૦-ક્રિ.) અદઙ્ક્ષ્યત્ – દંશ્ + સ્યત્

0 * કૃષ્ (કૃષં – વિલેખને) ખેડવું (૧) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ 506 – કર્ષતિ – તે ખેડે છે.

(૧-વ) કૃષ્ + શવ્ + તિવ્

[૭૫૩]

(૧૦૩) સ્પૃશમૃશકૃષતૃપદૃપો વા ૩/૪/૫૪

★ વૃત્તિ :- એભ્યોઽદ્યતન્યાં સિચ્ વા સ્યાત્ ।

卐 વૃત્યર્થ :- સ્પૃશ્, મૃશ્, કૃષ્, તૃપ્, દૃપ્ ધાતુઓને અદ્યતની માં વિકલ્પે સિચ્ થાયછે. (ઉદા.- સૂત્ર : ૧૦૪)

★ અનુવૃત્તિ :- સિજદ્યતન્યામ્ ૩/૪/૫૪

卐 વિશેષ :- 0 લૃદિદ્દ્યુતા અઙ્ ૩/૪/૬૪

અને હશિટ ૩/૪/૫૫ થી સક્ ની પ્રાપ્તિમાં આ વિધાન વિકલ્પે સિચ્ કરેછે.

0 ધાતુ પરીચય :-

(૬) તુદાદિ પરસ્મૈ :-

(1) સ્પૃશ્ (સ્પૃશંત્ – સ્પર્શે) = સ્પર્શવું – 1412

(3) મૃશ્ (મૃશંત્–આમર્શને) – સ્પર્શવું – 1416

(2) કૃષ્ (કૃષીંત્ – વિલેખને) – ખેડવું – 1319

(૧) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ – કૃષ્ – ખેડવું – 506

(૪) દિવાદિ – પરસ્મૈ :-

(1) તૃપ્ (તૃપટ્ – પ્રીણને) પ્રીતિ કરવી – 1308

(2) દૃપ્ (દૃપૌચ્ – હર્ષમોહનયોः) મુગ્ધ થવું – 1189

[૭૫૪]

(૧૦૪) સ્પૃશાદિ સૃપો વા ૪/૪/૧૧૨

★ સુત્રપૃથ૦ :- સ્પૃશ્-આદિ સૃપः વા

★ વૃત્તિ :- સ્પૃશાદિપઞ્ચકસ્ય સૃપેશ્ચ સ્વરાત્ પરો ધુડાદૌ પ્રત્યયેઽદન્તો વા સ્યાત્ ન તુ કિતિ । શેષં દૃશિવત્ અક્રાક્ષીત્, અક્રાષ્ટામ્, અક્રાક્ષુः ।

અકાર્ક્ષીત્, અકાર્ષ્ટામ્, અકાર્ક્ષુः। પક્ષે ।

卐 વૃત્યર્થ :- સ્પૃશ્, મૃશ્, કૃષ્, તૃપ્, દૃપ્ એ પાંચ તથા સૃપ્ ધાતુને કિત્ સિવાયના અને આદિમાં ધુટ્ વ્યંજનવાળા પ્રત્યય લાગેતો સ્વરથી પર (પછી) વિકલ્પે અ થાયછે. (શેષ) બાકીનું દૃશ્ મુજબ સમજવું અક્રાક્ષીત્ – તેણે ખેડયું.

(૫-અ-ત્રી પુ એ.વ.) કૃષ્ + ત્ આ સૂત્રથી કૃ ના ઋ પછી અ મુકતાં (ઇ વર્ણાદેરસ્વે ૧/૨/૨૧ થી ઋ નો ર્) ક્રષ્ થશે.

(અક્રાષ્ટામ્ વગેરેની સાધનિકા "વિશેષ" માં જુઓ)

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) અः સૃજિદૃશોઽકિતિ ૪/૪/૧૧૧ થી અः અકિતિ

(૨) નશો ધુટિ ૪/૪/૧૧૦ ધુટિ

卐 વિશેષ :- 0 અકિતિ કેમ કહ્યું ?

સ્પૃશ્ + ક્ત = સ્પૃષ્ટः (ક્ત પ્રત્યય કિત્ છે)

0 રૂપ સાધનિકા :-

(૫ – અદ્યતની) કૃષ્ ના ત્રણ ત્રણ રૂપો છે.

(૧) સિચ્ પ્રત્યયાન્ત અને ઋ+અ. સૂત્ર ૧૦૩ / ૧૦૪

(૨) સિચ્ પ્રત્યયાન્ત અને ઋ નો ગુણ. સૂત્ર ૧૦૧/૧૦૩

(૩) સક્ પ્રત્યયાન્ત. – સૂત્ર ૧૦૫

0 વિકલ્પ : ૧ : અક્રાક્ષીત્–કૃષ્+ત્–(સિજદ્યતન્યામ્ થી

* [1] અનુદિત્ લઘુપ્રક્રિયા – પાદનોંધ ૭૧, પૃ. ૨૪૭

* [2] કૃષ્–ના રૂપો ખાસ જુઓ–વિકલ્પો વધારે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सिच्, सःसिजस्तेर्दिस्यो થી ईत्) अ+कृश्+सिच्+ई+त् (સ્પૃશાદિસૃપોવા ૪/૪/૧૧૨ થી) अ+कृ+अ+ष्+स्+ई+त् = अक्रष् + सीत् = (षढोः कः सि થી) अक्रक+षीत् = (व्यञ्जनानाम् ૪/૪/૪૫ થી) अक्राक्षीत् એ - જ - રી - તે (૫-અ.) ત્રી.પુ દ્વિ વ. **अक्राष्टाम्** – कृश् + ताम् (धुड् ह्रस्वाल्लुग् ૪/૩/૭૦ થી सिच् લોપ થયોછે. તેથી ष् નો क् ન થાય)

વિકલ્પ : ૨: **अकार्क्षीत्** कृश् + त् व्यञ्जनानामनिटि થી वृद्धि બાકી (ઉપર મુજબ) – अकार् + कृ + षीत्

0 (વિકલ્પ : ૩ : **(સૂત્ર : ૧૦૫ માં) अकृक्षत्** कृश् + त् = अ + कृश् + सक् + त् =(સૂત્ર : ૧૦૦ अकृक् + स + त् = अकृक् + ष + त्

[૭૫૫]

(૧૦૫) हशिटो नाम्युपान्त्याद्दृशोऽनिटः सक् ३/४/५५

★ **સૂત્રપૃથ०** :– ह – शिटः नामि-उपान्त्यात् अ-दृशः अनिटः सक्

★ **वृत्ति** :- हान्ताच्छिडन्ताच्च नाम्युपान्त्याद्दृश्वर्जादनिटो ऽद्यतन्यां सक् स्यात् । सिजपवादः । अकृक्षत्, अकृक्षताम् अकृक्षन् ५ ।

■ चकर्ष, चकृषतुः ६ । कृष्यात् ७ । क्रष्टा/कर्ष्टा । ८ क्रक्ष्यति/कर्क्ष्यति ९ । अक्रक्ष्यत् / अकर्क्ष्यत् १०

हस – हसने । हसति ४ एदि त्वाद् वृद्ध्यभावे । अहसीत्, अहसिष्टाम्, अहसिषुः ५ । जहास ६ । हस्यात् ७ । हसिता ८ । हसिष्यति ९ । अहसिष्यत् १० ।

दह् भस्मीकरणे । दहति ४ । "भ्वादेर्दादेर्घः" इति हस्य घत्वे; "गडदबादेः" इति दस्य घत्वे, 'अघोषे प्रथमोऽशिट" इति घस्य कत्वे, अधाक्षीत् धुट् ह्रस्वादिति सिज्लुपि ।

卐 **वृत्यर्थ** :- જે ધાતુને અન્તે ह् છે અથવા शिट् (श्-ष्-स्) છે. તેમજ नामि સ્વર ઉપાન્ત્યમાં છે. તેવા दृश् વર્જિત अनिट् ધાતુઓને अद्यतनीના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે પૂર્વે सक् (स्) ઉમેરાય છે. (અદ્યતની–પ્રકાર : ૩) આ સૂત્ર सिच् નો અપવાદ છે.–**अक्षकृत्**– તેણે ખેડયું. अ+कृष्+सक+त् (નોધ :- આ વિકલ્પ (૩) ના સાધનિકા ઉપરોક્ત સૂત્ર : ૧૦૪માં કહેવાઇ છે.)

★ **અનુવૃત્તિ** :– सिजद्यतन्याम् થી अद्यतन्याम्

卐 **વિશેષ :– 0** 1 अनिट् – इट् ન લેતા હોય તેવા ધાતુઓ

0 हशिटो કેમ કહ્યું ?

भिद् अभैत्सीत् – તેણે ભેદ્યુ અહીં નામિ–ઉપાન્ત્ય છે પણ અન્તે ह शिट् નથી.

0 अदृश् કેમ કહ્યું ?

अद्राक्षीत् – दृश् ધાતુ વર્જ્ય છે.

0 अनिट् કેમ કહ્યું ?

अकोषीत् – कुष् ધાતુ સેટ્ છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– સાધનિકાઓ :–

(૬-૫) ત્રી પુ એ.વ. चकर्ष – તેણે ખેડયું હતું कृष् + णव् – कृकृष् + अ = ककर्ष् + अ (कङ्श्चञ् ૪/૧/૪૬) – **चकर्ष**

ત્રી.પુ.દ્વિ વ. चकृषतुः –कृष् + अतुस् (इन्ध्यसंयोगात्... ૪/૩/૨૧થી અવિત્ પરોક્ષા કિત્ત્ જેવા થતાં ગુણ ન થાય)

(૭–आ.) कृष्यात् – कृष् + यात् –

(૮–શ્વ) कर्ष्टा – कृष् + ता = कर्ष + ता વિકલ્પે क्रष्टा – कृ + अ + ष + ता (स्पृशादि...૪/૪/૧૧૨ થી अ આગમ)

(૯–ભ.) कर्क्ष्यति વિકલ્પે क्रक्ष्यति कर्ष + स्यति = कर्क् + ष्यति વિકલ્પે कृ + अ + ष् + स्यति = क्रक + ष्यति

0 **हस् (हसे-हसने) હસવું. (૧) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ-545**

(૧–વ.) हसति (૨–સ.) हसेत्

(૩–૫.) हसतु / तात् (૪–હ્य) अहसत्.

* (૫–अ) આ ધાતુમાં ए અનુબંધ છે તેથી सिच् પર છતાં વૃદ્ધિનો અભાવ થશે. તેથી अहसीत्–हस्+दि (त्)=अ+हस्+इट्+सिच्+ईत+त्=अ+हस्+इ+ई+त् (નોધ :– व्यञ्जनादेर्वो...૪/૩/૪૭થી વૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ હતી)

(૬–૫) जहास हस्+णव्–हहस्+णव् (गहोर्जः)–जहस्+णव् (ञिणति) जहास्+अ.

એ – જ – રી – તે हस्यात् વગેરે સમજવા.

0 **दह् (दह् भस्मीकरणे) બાળવું. (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ – 552**

(૧–વ) दहति–दह्+शव्+तिव्–તે બાળે છે. भ्वादेर्दादेर्घः ૨/૧/૮૩ થી ह् નો घ् થશે અને गडदबादेः ૨/૧/૭૭થી द् નો ध् થશે. अघोषेप्रथमो ૧/૩/૫૦ થી અઘોષ પરમાં હોય તો તે વર્ણનો પ્રથમ અક્ષર થતાં घ् નો क् થશે.

*એ કાર લઘુવૃત્તિ–દક્ષસુરિજી સંપાદિત પરિશિષ્ટ–૨, અનુબંધ કારિકા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તેથી (૫-અદ્ય.) दह्+त् (१) ઉપર મુજબ - धक्+त्
(२) अ + धक् + स् + ई + त् (३) व्यञ्जनानाम् -
४.३/४५ થી વૃદ્ધિ - अधाक् + ष् + ई + त्
(४) अधाक्षीत्

[૭૫૬]

(१०६) अधश्चतुर्थात् तथोर्धः २/१/७९

★ **સુત્રપૃથ૦** :- अध: चतुर्थात् तथोः धः
★ **વૃતિ** – चतुर्थात् परयोर्धारूपवर्जाद् धातोर्विहितयोस्त-थोर्धः स्यात् । अदाग्धाम्
■ अधाक्षुः ५। ददाह,देहतुः, देहुः ६ । दह्यात् ७। दग्धा ८ । धक्ष्यति ९ । अधक्ष्यत् १० । मिह सेचने। मेहति ४ हशिट इति सकिं, अमिक्षत् ५ । मिमेह, मिमिहतुः ६ । मिह्यात् ७।

卐 **વૃત્યર્થ** :- धा ધાતુ સિવાય વર્ગીય ચોથા અક્ષર પછી આવેલા અને ધાતુથી વિહિત એવા त् અને थ् નો ध् કરવો (૫-અદ્ય.) ત્રી પુ.દ્વિ.વ. – 1 अदाग्धाम्

卐 **વિશેષ** :- 0 अदाग्धाम् – (१) दह्+ताम् (२) सिजद्यतन्याम् दह्+सिच्+ताम् (३) धुड्ह्रस्वाल्लुग् दह्+ताम् (४) भ्वादेर्दा २/१/८३ दघ्-ताम् (५) આ સૂત્રથી त् નો ध् થશે-તેથી दघ्+धाम् (६) तृतीय स्तृतीय १/३/४९ दग्+धाम् (७) व्यञ्जनानाम् ४/३/४५ दाग्+धाम् (८) अड्धातोरादि – अदाग्धाम्
0 धा વર્જન કેમ કર્યું ?
धत्त :- धा છે માટે त् નો ध् ન થાય.
0 ધાતુથી કેમ કહ્યું ?
ज्ञानभूत्त्वम् – ज्ञानबुध्+त्वम् નામથી પર પ્રત્યય છે. માટે त् નો ध् ન થયો.

■ **શેષવૃતિ** :- (૫-અ.) अधाक्षुः ત્રી. પુ બ. વ. दह्+अन्-(सिज्विदोऽभुवः ४/२/२) दह्+उस्-अ+दह्+उस्=अ+धाक्+ष्+उस् (ઉપર મુજબ) द् નો ध् અને ह् નો घ् થઈ क् થયો છે.)
(६-प) ददाह – देहतुः વગેરે पत् ના જેવા રૂપો થશે. જુઓ સૂત્ર ૮૪ - ८५
(७-आ) दह्यात् – दह् + यात्
(८-श्व) दग्धा – दह्+ता-दघ्+धा – दग्+धा (અદ્યતની મુજબ સાધનિકા)
(९-भ) धक्ष्यति-दह्+स्यति-धघ्+स्यति धक्+ष्यति
0 मिह् (मिह-सेचने)-છાંટવું (१) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ 551 (१-व.) मेहति-ते સિંચે છે. (मिह्+शव्+तिव्=(लघोरुपान्त्यस्य થી ગુણ) मेह् + अ + ति
(५ अ) अमिक्षत्=मिह्-दि (त्) अ+मिह्+शक्+त् अमिघ्+सत् = अमिक्+षत्
(६-प) मिमेह – मिह् – णव् – द्वित्व, ગુણ.
(७-आ.) मिह्यात् – मिह् + यात्

[૭૫૭]

(१०७) ढस्तड्ढे १/३/४२

★ **સુત્રપૃથ૦** :- ढः तद् ढे
★ **વૃતિ** :- तन्निमित्ते ढे परे ढस्यानु लुक् स्यात्, दीर्घश्चादिदुतः । मेढा ८
■ मेक्ष्यति ९ अमेक्ष्यत् १० । अर्ह मह पूजायाम् । अर्हति ४ आर्हीत् ५ । आनर्ह ६ । अर्ह्यात् ७ । अर्हिता ८ । अर्हिष्यति ९ अर्हिष्यत् १० । महति ४ । अमहीत् ५ । ममाह, मेहतुः ६ । मह्यात् ७ । महिता ८ महिष्यति ९ । अमहिष्यत् १० । अक्षौव्याप्तौ च ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ढ (ઉચ્ચારણ) થવામાં નિમિત્ત રૂપ એવા ढ થી પૂર્વમાં આવેલા ढ નો લોપ થાયછે. તુરત જ પૂર્વમાં આવેલા સ્વર अ નો आ, इ નો ई,उ નો ऊ થાયછે. – मेढा – તે સિંચશે. मिह् + ता (हो धुट् पदान्ते २/१/८२ થી) मिढ् + धा (तवर्गश्चवर्ग) मिढ् + ढा (लघोरुपान्त्य) मेढ् + ढा – આ સૂત્રથી ढ् નો લોપ થશે – मेढा

★ **અનુવૃતિ** :- (रोरे) लुग् दीर्घश्चादिदुत १/३/४१

卐 **વિશેષ** :- 0 अनु – બીજા કાર્યો કર્યા પછી લોપનું કાર્ય કરવું. – मेढा – પહેલા ગુણ ન કરેતો — इ દીર્ઘ થઈ मीढा થઈ જાત.
0 નિમિત્ત રૂપ ढ् હોય તોજ લોપ અન્ય રીતે ढ् હોય તો નહીં. मधुलिड् ढौकते
0 अ इ उ દીર્ઘ થાય તેમ કહ્યું તેથી ऋ, ऌ દીર્ઘ થાય નહીં. आवृढम्

■ **શેષવૃતિ** :- (९-भ) मिक्ष्यति-તે સિંચશે.मिह्+स्यति =(ઉપર મુજબ) मेढ्+स्यति (षढोः कःसि) मेक्+ष्यति
(१०-क्रि) अर्ह्, मह् (अर्ह मह पूजायाम् પૂજવું.
(१) ભ્વાદિ પરસ્મૈ 564 અને 565
(१-व) अर्हति તે પૂજે છે. – अर्ह् ના જે રૂપો અહીં વૃત્તિમાં આવેલ છે તેની સાધનિકા अर्च् – (104) સૂત્ર ७६-७७ મુજબ સમજી લેવી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 મહ્ – પૂજવું ના રૂપો સરળ જ છે. વૃત્તિમાં આપ્યા મુજબ ક્રમ ૧ થી ૧૦ કાળો જાણવા (૧-વ.) महति– પૂજે છે.

0 अक्ष् (अक्षौ–व्याप्तौ च) ફેલાવું (૧) ભ્વાદિ–પરસ્મૈ
570

[૭૫૮]

(૧૦૮) વાऽक्षः ૩/૪/૭૬

★ સૂત્રપૃથ૦ :– वा अक्षः

★ વૃત્તિ :– अस्मात् कर्तरि शिति श्नुर्वा स्यात् ।

卐 વૃત્યર્થ :– अक्ष् ધાતુને કર્તરિ પ્રયોગમાં શિત્ કાળમાં 'श्नु' પ્રત્યય વિકલ્પે થાય છે. (ઉદા : સૂત્ર – ૧૦૯ જુઓ.)

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) स्वादे श्नुः ૩/૪/૭૫ श्नुः (૨) कर्तर्यनद्भ्यः शव् ૩/૪/૭૧ થી कर्तरि

卐 વિશેષ :– 0 'श्नु' (પાંચમાં ગણનો) સ્વાદિ ગણનો પ્રત્યય છે. આ સૂત્રથી अक्ष् ધાતુના વિકલ્પે બે-બે રૂપો થશે. (૧) ભ્વાદિ ગણના (૨) સ્વાદિગણના

[૭૫૯]

(૧૦૯) उश्नोः ૪/૩/૨

★ સુત્રપૃથ૦ :– उ – श्नोः

★ વૃત્તિ :– धातोः परयोरक्किति गुणः स्यात् अक्ष्णोति ।

卐 વૃત્યર્થ :– ધાતુને લાગેલા उ અને श्नु પ્રત્યયોનો ગુણ થાય છે. – अक्ङित् પ્રત્યયો પરમાં હોય ત્યારે – જેમકે :– अक्ष्णोति – अक्ष् + श्नु + तिव् (આ સૂત્રથી ગુણ) – अक्ष् + नो + ति = न् નો ण् अक्ष्णोति – તે ફેલાવે છે.

★ અનુવૃત્તિ :– (नामिनो) गुणोऽक्ङिति ૪/૩/૧

卐 વિશેષ :– 0 સિદ્ધહેમ વ્યા. મુજબ માત્ર अक्ङित् – ङित् પ્રત્યય પરમાં હોવતો આ સૂત્ર લાગે એમ કહ્યું છે માત્ર अकित् નહીં.

0 વિકલ્પે બે રૂપ (૧) अक्षति (૨) अक्ष्णोति

0 अक्ङिति કેમ કહ્યું ?

कुरुतः (સૂત્ર ૧૧૦ મુજબ ङित् થશે)

[૭૬૦]

(૧૧૦) शिदवित् ૪/૩/૨૦

★ સુત્રપૃથ૦ :– शित् – अवित्

★ વૃત્તિ :– धातोः परोऽवित् शित्प्रत्ययो ङिद्वत् स्यात् । अक्ष्णुतः ।

■ भ्रूश्नोरियुवादेशे । अक्ष्णुवन्ति १ अक्ष्णुयात् २ । अक्ष्णोतु–अक्ष्णुतात् अक्ष्णुहि ३ आक्ष्णोत् ४ पक्षे अक्षति

卐 વૃત્યર્થ :– ધાતુથી પર લાગતા अवित् (व्–इत् ન હોય તેવા) शित्[1] પ્રત્યયો [2]ङित्वत् થાય (૧-વ.) ત્રી. પુ દ્વિ. વ –अक्ष्णुतः તે બે ફેલાવે છે. अक्ष्+श्नु+तस्– અહીં तस् પ્રત્યય – अवित् शित् છે માટે ङित् જેવો થતા ગુણ ન થયો.

★ અનુવૃત્તિ :– (कुटादेः) ङिद्वत् ૪/૩/૧૭

卐 વિશેષ :–0 1 शित्–एताः शितः ૩/૩/૧૦થી વર્તમાના, સપ્તમી, પંચમી, હ્યસ્તની ચારે કાળ.

2 ङित्वत् :– ङित् સંજ્ઞક–ङित् કાર્યોના જે જે આદેશ હોય તે અહીં લાગુ પડે છે.

0 अवित् કેમ કહ્યું ?

एति – इ + तिव् – व् इत् છે માટે ગુણ થયો.

0 शित् કેમ કહ્યું ?

चेषीष्ट = चि + सीष्ट – शित् પ્રત્યય નથી.

■ શેષવૃત્તિ :– (૧-વ.) ત્રી.પુ. બ.વ. अक्ष्णुवन्ति अक्ष्+श्नु+अन्ति (भ्रूश्नोः ૨/૧/૫૩) अक्ष्+नुव्+अन्ति (रषृवर्णान्नो ૨/૩/૬૩થી ण्) अक्ष् + णुव् + अन्ति (૨–સ) अक्ष्णुयात्–अक्ष्+श्नु+यात् (અહીં यः सप्तम्या ૪/૨/૧૨૨ ન લાગ્યા કેમકે अ થી પર यात् નથી.) (૩ - પં) अक्ष्णोतु (ગુણ થયો) વિકલ્પે अक्ष्णुतात् (तातङ् – ङित् છે માટે ગુણ ન થાય.) (૪–હ્ય)आक्ष्णोत् अक्ष्+श्नु+त् (પૂર્વના अ ની વૃદ્ધિ स्वरादेस्तासु થી) વિકલ્પે પહેલો છે માટે अक्षति વગેરે થાય.

[૭૬૧]

(૧૧૧) धूगौदितः ૪/૪/૩૮

★ સૂત્રપૃથ૦ :– धूग् – औत् – इतः

★ વૃત્તિ :– धूग औदिद्भ्यश्च परस्य स्ताद्यशित आदिरिड् वा स्यात् । इटि आक्षीत् ।

■ तक्षौ त्वक्षौ तनूकरणे । (तक्षः स्वार्थे वा श्नुः शिति तक्ष्णोति, तक्ष्णुतः ४ । इति अतक्षीत् । पक्षे व्यञ्जनाना-मनिटीति वृद्धौ संयोगस्यादाविति – क लुकि, षस्य कत्वे अताक्षीत् अताक्षिष्टाम / अताष्टाम्, अतक्षिषुः / अताक्षुः ततक्ष ६ । तक्षिता ७ । तक्षिता / तष्टा तक्षिष्यति / तक्ष्यति ९ । अतक्षिष्यत् / अतक्ष्यत् १० ।

卐 વૃત્યર્થ :– धूग् ધાતુને તથા औ – इत् (ધાતુપાઠમાં औ હોય પણ અપ્રયોગી હોય) ધાતુઓને स् કારાદિ त् કારાદિ અશિત્ પ્રત્યય લાગે ત્યારે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(અદ્ય ત્રી.પુ.એ વ.)આક્ષીત્ પક્ષે આક્ષીત્ (૧) अक्ष+दि(त्) (૨) अक्ष् + सिच् (स्) + ई + त् (૩) संयोगास्यादौ ૨/૧/૮૮ क् લોપ अष् + स् +ईत् (૪) ષઢોઃ कः सि ૨/૧/૬૨ – अक् + ष् + ईत् (૫) स्वरादेस्तासु = આક્ષીત્ "વિકલ્પે" इट् લાગેતો अक्ष् + इट् + सिच् + ईत् + त् = इट् ईति થી सिच् લોપ – अक्ष् + इ + ई + त् = आक्षीत्

★ અનુવૃત્તિ :- स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् ૪/૪/૩૨થી इट्

卐 વિશેષ :- 0 श्नु કે शव् (વિકરણ પ્રત્યયો શિત્ કાળમાં જ લાગતા હોવાથી અશિત્ કાળમાં તેને વિકલ્પ તરીકે વિચારવાના રહેશે નહીં.

0 ઔ અનુબંધવાળા ધાતુ વિકલ્પે इट् વાળા એટલે કે વેટ્ ગણાય છે.

■ શબ્દવૃત્તિ :- तक्ष्-त्वक्ष् (तक्षौ-त्वक्षौ-तनूकरणे। છોલવું (૧) ભ્વાદિ પરસ્મૈ. 571 અને 572

(૪) तक्षः स्वार्थे वा ૩/૪/૭૭ છોલવું-તીક્ષ્ણ કરવું અર્થને સૂચવતાં तक्ष् ધાતુને કર્તરિ પ્રયોગમાં શિત્ પ્રત્યયો પૂર્વે श्नु પ્રત્યય વિકલ્પે થાય છે. तक्ष् + श्नु + तिव् = तक्ष्णोति પક્ષે तक्षति (ગણ : ૧ છે માટે शव् લાગે) [૪૮૧]

(૧-વ.) ત્રી પુ. દ્વિ.વ तक्ष्णुतः = तक्ष् + श्नु + तस् વિકલ્પે तक्षतः

(૫-અ) अतक्षीत् (સેટ્ હોવાથી) अताक्षीत् (અનિટ્ હોવાથી (व्यञ्जनानामनिटि થી વૃદ્ધિ)

– અદ્ય. ત્રી પુ. દ્વિ વ. अतक्षिष्टाम् પક્ષે अताष्टाम् – अ + तक्ष् + इट् + सिच् + ताम् (संयोगस्यादौ થી क् લોપ અને धुड्ह्रस्वात् ૪/૩/૭૦ થી सिच् લોપ) अ+तष्+ताम्=(व्यञ्जनानाम ૪/૩/૪૫ થી વૃદ્ધિ अताष्टाम् એ જ રીતે (૫-અ) ત્રી.પુ. એ.વ. अतक्षिषुः પક્ષે अताक्षुः

(૬ – प) ततक्ष – तक्ष् + णव्

(૭ - આ) तक्ष्यात् + तक्ष् + यात् શ્વસ્તની વગેરેમાં વિકલ્પે इट्

(૮-શ્વ) तक्ष्+ता (इ) तक्षिता વિકલ્પે तक्ष्+ता–तष्+ता=तष्टा

[૭૬૨]

આ રીતે ભ્વાદિ-પરસ્મૈપદ ધાતુના રૂપો સમાપ્ત. સિદ્ધહેમમાં ૫૮૫ ધાતુ પરસ્મૈપદ છે તેમાંથી ૩૫ નો અહીં સમાવેશ છે.

અમારા ઉપકારી માતા – પિતા

તારાબહેન કાંતિલાલ ઠક્કર

કાંતિલાલ લક્ષ્મિચંદ ઠક્કર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ अर्हम् ॥

ભ્વાદ્ય - આત્મનેપદિન:

સંસ્કૃત ભાષામાં બે પ્રકારના પ્રત્યયો લાગે છે. परस्मैपदी અને आत्मनेपदी-૩/૩/૬ થી સૂત્રોમાં વર્તમાના વગેરેના પ્રત્યયો આપેલ છે. તેમાં આદ્ય નવ - નવ પરસ્મૈપદના પ્રત્યયો જોયા-આ પ્રકરણમાં પછીના નવ-નવ પ્રત્યયોથી થતાં રૂપોની ચર્ચા કરેલ છે. पराणि कानानशौ च आत्मनेपदम् ૩/૩/૨૦ સૂત્રથી આ પ્રત્યયો લાગે છે.

આત્મનેપદી ધાતુને સૂચવવા ङ् અને इत् અનુબંધનો ઉપયોગ થયો છે. ભ્વાદિ-આત્મનેપદી ક્રમાંક ૫૮૬ થી ૮૮૨ એમ કુલ ૨૯૭ ધાતુઓ છે.

0 एधू (एधि वृद्धौ) વધવું. (૧) ભ્વાદિ - આત્મને 741
शवि-एधते धर्मतः सुखम् - ધર્મથી સુખ વધે છે. एध् + शव् (अ)+ते-વર્તમાના ત્રી.પુ. એ.વ - कर्तर्यनद्भ्यः शव् ૩/૪/૭૧

(૧૧૨) आतामाते आथामाथे आदिः ४/२/१२१

★ સુત્રપૃથ0 :- आताम् - आते आथाम् - आथे आत् - इः

★ વૃતિ :- आत्परेषामेषां चतुर्णामात इः स्यात् । एधेते । एधन्ते । एधसे, एधेथे, एधध्वे । एधे, एधावहे, एधामहे । १ । एधेत, एधेयाताम्, एधेरन्, एधेथाः; एधेयाथाम्, एधेध्वम्, एधेय, एधेवहि । २ । एधताम्, एधेताम्, एधन्ताम्, एधस्व, एधेथाम्, एधध्वम्, एधै, एधावहै, एधामहै । ३ । स्वरादेस्तास्विति वृद्धौ । ऐधत, ऐधेताम्, ऐधन्त । ऐधथाः, ऐधेथाम्, ऐधध्वम्, ऐधे, ऐधावहि, ऐधामहि । ४ । ऐधिष्ठ, ऐधिषाताम् -

卐 વૃત્યર્થ :- અ થી પર आताम्, आते, आथाम् आथे ચારે પ્રત્યયોના પૂર્વના आ નો इ થાયછે.
(૧વ) ત્રી.પુ. દ્વિ વ. - एधेते - एध् + आते=एध्+ शव् + आते (આ સૂત્રથી आ નો इ) एध् + अ + इते (अवर्णस्ये...१/२/६ थी) एध् + एते-તે બે વધેછે.

★ અનુવૃતિ :- आतो ङित ओः ४/२/१२० आतः

卐 વિશેષ :- 0 आतः એ ४/२/१२० ની અનુવૃત્તિ છે. ત્યાં आतः પંચમી હતી પણ અહીં તે ષષ્ઠી અર્થમાં છે. તે * अर्थवशात् विभक्ति परीणाम् એ ન્યાયે સમજવું

* अर्थवशात् - ન્યાય ૧૩, પૃ ૧૩

0 अ કાર થી પર કેમ કહ્યું. ?
मिमाताम् - તે બે માપો - અહીં मिमा + आताम् છે.
0 નોંધ : આત્મનેપદી પ્રત્યયો માટે ભ્વાદિ - પરસ્મૈ સૂત્ર ૪, ૯, ૧૧, ૧૩, ૧૮, ૨૩, ૩૦, ૩૧, ૩૩, ૪૦ જુઓ.
0 પ્રત્યય પરીક્ષણ :- (अ થી પર માટે જ)
(૧) आताम् - પંચમી, હ્યસ્તની, ત્રી. પુ દ્વિ. વ.
(૨) आते - વર્તમાના, ત્રી. પુ દ્વિ. વ
(૩) आथाम् - પંચમી, હ્યસ્તની, બી. પુ. દ્વિ. વ.
(૪) आथे - વર્તમાના, બી. પુ. દ્વિ. વ.

■ શેષવૃતિ :- વૃત્તિમાં एधन्ते વગેરે ચારે કાળમાં રૂપો અનુક્રમે આપેલ છે.

૧-વ	એ.વ	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ત્રી પુ.	एधते	एधेते	एधन्ते
બી. પુ.	एधसे	एधेथे	एधध्वे
પ પુ	एधे	एधावहे	एधामहे

આ રીતે - સપ્તમી - પંચમી - હ્યસ્તનીમાં સમજવું - જુઓ પરિશિષ્ટ - રૂપાવલી -
(૫-अ) ऐधिष्ट-एध् + इ + सिच् + त् - एध्+इ+ष्+ट

[૭૬૩]

(૧૧૩) अनतोऽन्तोऽदात्मने ४/२/११४

★ સુત્રપૃથ0 :- अन्-अतः अन्तः अत्-आत्मने
★ વૃતિ :- अनतः परस्यात्मनेपदस्यान्तोऽत् स्यात् । ऐधिषत्

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

■ ऐधिष्ठा:, ऐधिषाथाम् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– અ કારાન્ત ન હોય તેવા ધાતુ (ધાતુના અંગ) ને આત્મનેપદના ઝન્ત્ ને બદલે अत् પ્રત્યય થાય છે.

(૫–અદ્ય) ત્રી પુ બ વ ऐधिषत्–તેઓ વધ્યા. एधू+अन्त - एध्+इट्+सिच्+अन्त् (આ સૂત્રથી अन्त् નો अत्) एध्+इ+स्+अत् (આદ્યસ્વર વૃદ્ધિ) ऐध्+इ+ष्+अत्

卐 **વિશેષ** :– 0 अनत् કેમ કહ્યું ?
पचन्ते – पच् + शव् + अन्ते – અહીં अ થી પર છે માટે न् ન લોપાય.
0 आत्मने કેમ કહ્યું ?
चिन्वन्ति - પરસ્મૈપદી अन्ति પ્રત્યય છે.
0 ઉદાહરણ–चिन्वते–તેઓ સંગ્રહ કરે છે. चि+नु+अन्ते

■ **શેષવૃત્તિ** :– ऐधिष्ठा: અદ્ય. બી. પુ એ. વ.–एधू +थास्=ऐधू+इट्+सिच्+थास्=एध्+इ+ष्+ठा:
0 ऐधिषाथाम् – બી. પુ દ્વિ. વ. एध् + आथाम्

[૭૬૪]

(૧૧૪ सो धि वा ४/३/७२

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– स: धि वा

★ **વૃત્તિ** :– धातोर्धादौ प्रत्यये सो लुग् वा स्यात् । ऐधिध्वम् ।

■ पक्षे 'नाम्यन्तस्था' इति सिच: षत्वे, तस्य 'तृतीयस्तृतीय' इति षस्य डत्वे, 'तवर्गश्चवर्ग' इति धस्य ढत्वे ऐधिड्ढ्वम् । ऐधिषि, ऐधिष्वहि ऐधिष्महि ।५।

卐 **વૃત્યર્થ** :– આદિમાં ધ્ કારવાળો પ્રત્યય લાગતા ધાતુના (પ્રત્યય કે પ્રકૃતિના) स् નો લોપ વિકલ્પે થાય છે. અદ્ય–બી પુ. બ. વ. ऐधिध्वम् પક્ષે ऐधिड्ढ्वम्
0 ऐधिध्वम् ऐध्+इट्+सिच्+ध्वम् આ સૂત્રથી स् (सिच्) લોપ–ऐध्+इ+ध्वम् વિકલ્પે 0 ऐधिड्ढ्वम् – ऐधि+ष्+ध्वम्=(तृतीयस्तृतीय १/३/४९ થી) ऐधि + ड् + ध्वम् = (तवर्गश्चवर्ग १/३/६०) = ऐधि+ड्+ढ्वम्

★ **અનુવૃત્તિ** :– धुड्ह्रस्वाल्लुग् ४/३/७० થી लुग्

卐 **વિશેષ** :– 0 स् કાર એવું ગ્રહણ કરવાથી सिच्, सक् વગેરે *સામાન્યના ગ્રહણ માટે છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– અદ્ય ૫. પુ :–
(એ વ) ऐधिषि – एध् + इ + सिच् + इ
(દ્વિ વ.) ऐधिष्वहि – एध् + इ + सिच् + वहि
(બ. વ) ऐधिष्महि – एध् + इ + सिच् + महि બધે જ ए ની વૃદ્ધિ स्वरादेस्तासु થી થઈ ऐ થયું છે.

[૭૬૫]

(૧૧૫) गुरुनाम्यादेरनृच्छ्रूर्णो ३/४/४८

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– गुरु नामि–आदे: अन्–ऋच्छ्रू उर्णो:

★ **વૃત્તિ** :– गुरुर्नाम्यादिर्यस्य तस्माद्धातो ऋच्छ्रूर्णुवर्जात् परस्या: परोक्षाया आम् स्यात् आमन्ताच्च परे कृभ्वस्तय: परोक्षान्ता अनुप्रयुज्यन्ते । अनुर्विपर्यासव्यवहितनिवृत्त्यर्थ: । एधांबभूव, एधांबभूवतु: एधांबभूवु:

卐 **વૃત્યર્થ** :– આદિમાં નામી સ્વર ગુરુ હોય તેવા ऋच्छ् અને ऊर्णु ધાતુ સિવાયના ધાતુને લાગેલી પરોક્ષા વિભક્તિને સ્થાને आम् થાય છે આમન્ત ધાતુથી પર कृ–भू–अस्ति ના પરોક્ષાના રૂપો વારાફરતી લગાડાય છે. अनु શબ્દ વિપર્યાસ અને વ્યવહિતની નિવૃત્તિ માટે છે. દા. ત. एधांबभूव છે તો बभूवेधां ન થાય માટે अनु એટલે 'પછી' એવો અર્થ કર્યો છે. 0 एधांबभूव–ધાતુ एध्+ आम् + (भू – પરોક્ષા ત્રી પુ એ. વ.) बभूव

★ **અનુવૃત્તિ** :– (धातो: अनेकस्वरात्) आम्–परोक्षाया: कृभ्वस्ति चानुतदन्तम्

卐 **વિશેષ** :– 0 बभूव ની જેમ कृ નું चकार અને अस् નું आस રૂપ પણ મુકી શકાય – જે સૂત્ર ૧૧૬ મા દર્શાવેલ છે.
0 गुरु કેમ કહ્યું ?
इयेष – ઇચ્છા કરી – इष् – इइष् – इयेष्
આદિમાં સ્વર નામી છે. પણ ગુરૂ નથી.
0 नामी કેમ કહ્યું ?
आनर्च – તેણે પૂજા કરી – અહીં આદિ સ્વર ગુરૂ છે પણ નામી નથી.
0 आदि કેમ કહ્યું ?
निनाय – તે લઈ ગયો नी + णव् આદિમાં न् છે સ્વર નહીં.
0 ધાતુ પરિચય :–
ऋच्छ् (ऋछ् – इन्द्रियाणां प्रलये मोहे) મોહ પામવું
(૬) તુદાદિ પરસ્મૈ – 1342
ऊर्णु (ऊर्णुंग् – आच्छादने) ઢાંકવું
(૨) અદાદિ–ઉભયપદી – 1123

[૭૬૬]

(૧૧૬) अम: कृग: ३/३/७५

* निरनुबन्ध ग्रहणे सामान्येन - પૃ. ૫૩, ન્યાય ૫.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

★ વૃત્તિ :– आमः परादनुप्रयुक्तात् कृग आम एव प्रागू यो धातुस्तस्मादिव कर्तर्यात्मनेपदं स्यात्, स चेदात्मनेपदाहस्त-स तु तत्प्रयोऽयमन्यथा परस्मैपदमिति । एधांचक्रे । एधामास । ■ एधिषीष्ट, एधिषीयास्ताम्, एधिषीरन् । एधिषीष्ठाः । एधिषीयास्थाम्, एधिषीध्वम् । एधिषीय, एधिषीवहि, एधिषीमहि ।७। एधिता, एधितारौ, एधितारः । एधितासे, एधितासाथे, एधिताध्वे । एधिताहे, एधितास्वहे, एधितास्महे ।८। एधिष्यते, एधिष्येते, एधिष्यन्ते । एधिष्यसे, एधिष्येथे, एधिष्यध्वे । एधिष्ये, एधिष्यावहे, एधिष्यामहे ।९। ऐधिष्यत, ऐधिष्येताम, ऐधिष्यन्त । ऐधिष्यथाः, ऐधिष्येथाम्, ऐधिष्यध्वम् । ऐधिष्ये, ऐधिष्यावहि, ऐधिष्यामहि । १० ।

द्युति दीप्तौ । लघोरुपान्त्यस्येति गुणे द्योतते । १ । द्योतेत । २ । द्योतताम् । ३ । अद्योतत । ४ ।

卐 વૃત્યર્થ :– आम् પછી પ્રયોગ કરાયેલ कृग् ધાતુ आम् લાગ્યા પૂર્વે જે ધાતુ જેવી હોય તેવીજ કર્તરિમાં આત્મનેપદી થાય છે – જો ધાતુ आत्मनेपदीं હોય તો –જો ધાતુ પરસ્મૈપદી હોય તો आम् પછી कृ પણ પરસ્મૈપદી થાય. (ટુંકમાં आम् પછી कृ–પૂર્વધાતુ અનુસાર आत्मने કે परस्मैपदी થાય, પણ भू કે अस् જોડાય તો परस्मैपदी જ થાય)

0 एधांचक्रे – एध्+आम्+कृ નું પરોક્ષા ત્રી. પુ. એ. વ चक्रे – एध् આત્મનેપદી છે માટે कृ નું આત્મનેપદી રૂપ મુક્યું (अस्) – एधामास् – एध्+आम्+अस् નું પરોક્ષા ત્રી પુ. એ. વ નું રૂપ आस्

★ અનુવૃત્તિ :– प्राग्वत् ३/३/७४

卐 વિશેષ :– 0 आम् + कृ નો પ્રયોગ મૂળ ધાતું અનુસાર કરવાનો છે.

(૧) ધાતુ પરસ્મૈપદી હોય તો પરસ્મૈ

(૨) ધાતુ આત્મનેપદી હોય તો આત્મને

(૩) ધાતુ ઉભયપદી હોય તો તે બન્ને

■ શેષવૃત્તિ :– નોંધ :– વૃત્તિમાં अधिषीष्ट વગેરે જે રૂપો છે તે અનુક્રમે आशीः, (૭) श्वस्तनी, (૮) भविष्यती (૯) અને क्रियातिमत्ति: (૧૦) ના एध् ધાતુના રૂપો છે. જે રૂપાવલી – પરિશિષ્ટમાં ગોઠવી આપેલ છે.

0 द्युत् (द्युति–दिप्तौ) દીપવું (૧) ભ્વાદિ આત્મને-937 (लघोरुपान्त्यस्य ४/३/४ થી ગુણ)

(१–व.) द्योतते – તે પ્રકાશે છે (२ स.) द्योतेत

(३–पं.) द्योतताम् (४–ह्य) अद्योतत

આ શીતશળના ચારે રૂપો एध् જેવા જાણવા.

[૭૪૭]

(૧૧૭) द्युद्भ्योऽद्यतन्याम् ३/३/४४

★ સૂત્રપૃથ૦ :– द्युद्भ्यः अद्यतन्याम्

★ વૃત્તિ :– द्युतादिभ्योऽद्यतनीविषये कर्तर्यात्मनेपदं वा स्यात् । अद्योतिष्टा पक्षे लृदिद्द्युतादिपुष्यादेः परस्मै इत्यङ् अद्युतत् ।

■ अद्योतिषाताम् । अद्युतताम्, अद्योतिषत / अद्युतन् । अद्योतिष्ठाः । अद्युतः, अद्योतिषाथाम् । अद्युततम्, अद्योतिध्वम् / अद्युतत । अद्योतिषि / अद्युतम्, अद्योतिष्वहि / अद्युताव, अद्योतिष्महि, अद्युताम ।५।

卐 વૃત્યર્થ :– द्युतादि ગણમાં આવેલા द्युत વગેરે ધાતુઓને अद्यतनी માં કર્તરિ પ્રયોગમાં आत्मनेपद વિકલ્પે થાય છે. अद्योतिष्ट પક્ષે अद्यतन्

(૧) આત્મને :– अद्योतिष्ट – द्युत+त = अ+द्योत् + इ + सिच्+त (लघोरुपान्त्य થી ગુણ) પક્ષે (૨) परस्मै :– अद्युतत् लृदितद्युतादि ३/४/६४થી પરસ્મૈપદે अङ् પ્રત્યય – अ + धुत् + अङ् + त्

★ અનુવૃતિ :– क्यङ्षोनवा ३/३/४३ થી नवा (२) पराणि कानानशौ चात्मनेपदम् ३/३/२० થી आत्मनेपदम्

卐 વિશેષ :– 0 द्युतादि ગણ :– ધાતુ ક્રમાંક 937 થી 959 સુધી – જુઓ સૂત્ર : ८३-लृदिद्द्युतादि

0 अद्यतनी કેમ કહ્યું ?

द्योतते – પ્રકાશે છે. – વર્તમાના છે માટે આ સૂત્ર ન લાગે.

0 સૂત્રમાં द्युद्भ्यः બ.વ કહ્યું તે ગણ માટે છે.

■ શેષવૃત્તિ :– વૃત્તિમાં આપેલા अद्यतनी ના રૂપો રૂપાવલીમાં ગોઠવેલ છે વિકલ્પે બબ્બે રૂપો છે. (૧) आत्मनेपदी (૨) परस्मैपदी – ધ્યાનમાં ખાસ એ રાખવું કે सिच् પ્રત્યય આત્મને માં અને अङ् પ્રત્યય પરસ્મૈ માં લાગ્યો છે.

[૭૪૮]

(૧૧૭) द्युतेरिः ४/१/४१

★ સુત્રપૃથ૦ :– द्युतेः इः

★ વૃતિ :– द्युतेर्द्वित्वे पूर्वस्य उत इः स्यात् । दिद्युते, दिद्युताते, दिद्युतिरे । दिद्युतिषे इत्यादि ।६।

■ द्योतिष्ट ।७। द्योतिता ।८। द्योतिष्यते ।९। अद्योतिष्यत १० रुचि अभिप्रीत्यां च । रोचते इत्यादि । एवं द्युतादयस्त्रयोविंशतिस्तत्र वृदादि पञ्चतो विशेषः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वृतङ् वर्तने । वर्तते ।४। अवर्तिष्ट, अवृतत् ५ ववृते ।६। वर्तिषीष्ट । ७ । वर्तिता । ८ ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- द्युत् ધાતુ દ્વિત્વ થયા પછી પૂર્વના उ નો इ થાય છે. (પરોક્ષા ત્રી. પુ. એ. વ.) दिद्युते – તે દીપ્યો. द्युत्+ए = द्युत्द्युत्+ए=दुद्युत्+ए+ दिद्युत्+ए એ – જ – રી – તે दिद्युताते વગેરે રૂપોમાં પૂર્વે दि થયો છે.

卐 **વિશેષ** :- 0 સ્પષ્ટ

શેષવૃત્તિ :- શ્વસ્તની આદિમાં ચારે રૂપોમાં द्युत् ના उ નો ગુણ-लघोरुपान्त्यस्य થી થયો છે. જેમકે :-

(૭-आ.) द्योतिषीष्ट – द्युत् + इ + सीष्ट

0 रुच् (रुचि अभिप्रीत्यां च) ગમવું. (૧) ભ્વાદિ – આત્મને. 938

(૧-व) रोचते – તે ગમે છે – બધાં જ રૂપો "द्युत्" જેવા જ થશે. માત્ર પરોક્ષામાં द्युत् ના उ નો इ થાય તે નિયમ અહીં નથી લાગતો – તેથી रुरुचे, रुरुचाते એવા રૂપો થશે.

0 द्युतादि ગણના ૨૩ ધાતુ છે તેમા वृतादि પાંચ (वृत् ; स्यन्द्, वृध्, श्रृध्, कृप् 955 થી 59) માં વિશેષતા છે. वृत् (वृतुङ्-वर्तने) વર્તવું (૧) ભ્વાદિ-આત્મને 955 – वर्तते – તે વર્તે છે આઠે કાળના રૂપો द्युत् જેવાજ છે જે વૃત્તિમાં દર્શાવેલ છે તેમાં પરોક્ષામાં જે ववृत् થયું તે ऋतोऽत् ૪/૧/૩૮ સૂત્રથી પૂર્વના ऋ નો अ થયોછે નવમા દશમા કાળનો ફેરફાર-સૂત્ર ૧૧૯ માં જુઓ

[૭૬૯]

(૧૧૯) वृद्भ्यः स्यसनोः 3/3/४५

★ **વૃત્તિ** :- वृतादेः पञ्चतः स्यादौ प्रत्यये सनि च विषये कर्तर्यात्मनेपदं वा स्यात् । वर्तिष्यते ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- वृत् વગેરે પાંચ (वृत्, स्यन्द्, वृध्, श्रृध्, कृप्) ને આદિમાં स्य વાળા પ્રત્યયો અને सन् પ્રત્યય વિષયમાં કર્તરિમાં આત્મનેપદ વિકલ્પે થાયછે

(૧) આત્મને :- वर्तिष्यते – તે વર્તશે. —

वृत् + इ + स्यये (ऋ નો ગુણ अर् થતાં)

वर्त् + इ + ष्यते – (વિકલ્પે જુઓ સૂત્ર : ૧૨૦)

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) क्यङ्षो नवा ३/३/४३ થી नवा (२) पराणि कानानशौ च ३/३/२० થી आत्मनेपदम्

卐 **વિશેષ** :- 0 वृत् વગેરે પાંચ (૧) ભ્વાદિ 955 થી 959 ધાતુ છે.

0 સ્યાદિ કેમ કહ્યું ?

વર્તતિ – તે વર્તે છે – અહીં તે પ્રત્યય છે.

0 સૂત્રમાં 'वृद्भ्यः' બ.વ. મુક્યું તે वृतादि ગણ માટે છે.

0 નિત્ય અત્મનેપદ પ્રાપ્તિમાં અપવાદ કરી વિકલ્પે બનાવેલ છે.

0 ઉદાહરણ :-

विवर्तिषते – તે વર્તવાને ઇચ્છે છે.

[૭૭૦]

(૧૨૦) न वृद्भ्यः ४/४/५५

★ **વૃત્તિ** :- वृतादि पञ्चकात् स्ताद्यशितोऽनात्मने इट् न स्यात् । वर्त्स्यंति ९

■ अवर्तिष्यत्, अवर्त्स्यंत् । १० । स्यन्दौङ् स्रवणे । स्यन्दते । औदित्वादिड्वा । अस्यन्दिष्ट । अस्यन्त, अष्यन्दिषाताम्, अस्यन्त्साताम्, अस्यन्दिषत । अस्यन्त्सत ।५। द्युद्भ्योऽद्यतन्याम् इति परस्मैपद पक्षे अङि सति, नो व्यञ्जनयेति न लुकि । अस्यदत्, अस्यदताम्, अयदन् ।५। सस्यन्दे, सस्यन्दिषे, सस्यन्त्से ।६। स्यन्दिषीष्ट । स्यन्त्सीष्ट ।७। स्यन्दिता/स्यन्त्ता, स्यन्दितासे/स्यन्त्तासे । ८ । स्यन्दिषते / स्यन्त्स्यते / स्यन्त्स्यति ।९। अस्यन्दिष्य / अस्यन्त्स्यत / अस्यन्त्स्यत् । १० ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- वृत् વગેરે પાંચ (वृत्, स्यन्द्, वृध्, श्रृध्, कृप्) આત્મનેપદી ન હોય ત્યારે स् કારાદિ त् કારાદિ પ્રત્યયોની આદિમાં इट् ઉમેરાતો નથી. वर्त्स्यति –वृत् + स्यति (ऋ નો ગુણ-अर्) वर्त् + स्यति

★ **અનુવૃત્તિ**:- स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् ४/४/३२થી इट्

卐 **વિશેષ** :- નોંધ :- वृत् – ભવિષ્યન્તિનો પ્રયોગ વિકલ્પે છે. તેથી બે–બે રૂપો થશે (आत्मने) वर्तिष्यते વિકલ્પે (પરસ્મૈ) वर्त्स्यंति –

0 सन् નું ઉદા. विवृत्सति–વર્તવાને ઇચ્છે છે. જો इट् લે તો विवर्तिषते

■ **શેષવૃત્તિ** :- वृत् –(૧૦–ક્રિયા) ત્રી પુ એ વ. (આત્મને-इट्) अवर्तिष्यत् વિકલ્પે (પરસ્મૈ- अनिट्) अवर्त्स्यंत्

0 स्यन्द् (स्यन्दौङ् स्रवणे) ઝરવું (૧) ભ્વાદિઆત્મને. -956

(૧-व) स्यन्दते – તે ઝરે છે – (શીત્) ચારે કાળના રૂપો પૂર્વવત્

(૫-अ) स्यन्द् ધાતુમાં औ–त् છે. તેથી इट् વિકલ્પે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

લાગે (ધુગૌદિત્: ૪/૪/૩૮ થી) તેમજ द्युद्भ्योऽद्यतन्याम् ૩/૩/૪૪ સૂત્રથી કર્તરિમાં વિકલ્પે આત્મનેપદ છે તેથી ત્રણ વિકલ્પો થશે :–

(૧) આત્મને-इट् - अस्यन्दिष्ट (अ + स्यन्द् + इट् + सिच् + त)

(૨) આત્મને – अनिट् – अस्यन्त – अ+स्यन्द्+स्+त= (धुड्ह्रस्वाल्लुग् ૪/૩/૭૦ થી सिच् લોપ) अ+स्यन्द्+त (धुटोधुटि स्वे वा ૧/૩/૪૮થી વિકલ્પે द् લોપ) *अस्यन्+त

(૩) પરસ્મૈ–अङ्–अस्यदन्–अ+स्यन्द्+अङ्+त् = (નો व्यञ्जनस्या ૪/૨/૪૫ થી न् લોપ) अ + स्यद् + अ + त्

0 રૂપાવલીમાં स्यन्द् – अद्यतनी ખાસ જુઓ કેમકે–વિકલ્પે ત્રણ રૂપો છે.

(૬-વ) ત્રી પુ એ વ सस्यन्दे – स्यन्द् + ए

નોંધ :- આ સૂત્ર स् કારાદિ त् કારાદિ પુર્વે વિકલ્પે इट् કરેછે. માટે બબ્બે રૂપો થશે તેથી પરોક્ષામાં બી.પુ એ.વ. सस्यन्दिषे પક્ષે सस्यन्त्से થયું

(૭ आ) स्यन्दिता પક્ષે स्यन्ता થયું

0 નોંધ :– वृद्भ्य: स्यसनो: ૩/૩/૪૫ થી વિકલ્પેઆત્મને· પદ છે. માટે (૯) ભાવ અને (૧૦) ક્રિયા. માં વિકલ્પે ત્રણ રૂપો થશે (૧) आ-इट्-स्यन्दिष्यते (૨) आ–अनिट् स्यन्त्स्यते (૩) પરસ્મૈ स्यन्त्स्यति

[૭૭૧]

(૧૨૧) निरभ्यनोश्च स्यन्दस्याप्राणिनि २/३/५०

★ સૂત્રપૃથ૦ :- निर् – अभि – अनोः च स्यन्दस्य अप्राणिनि

★ वृत्ति :- एभ्य: परिनिविभ्यश्च परस्याप्राणिकर्तृकस्य स्यन्द: स: ष् वा स्यात् । अनुष्यन्दते अनुस्यन्दते तैलम् । अप्राणिनीति किम् ? । अनुस्यन्दते हस्ती ।

■ वृधूङ् वृद्धौ । शृधूङ् शब्द कुत्सायाम् एतौ वृतिवत् कृपौङ् सामर्थ्ये

卐 વૃત્યર્થ :- निर्, अभि, अनु, परि, नि અને वि માં ના કોઈપણ ઉપસર્ગ થી પર આવેલ અને પ્રાણીવાચી નામ જેનો કર્તા ન હોય તેવા स्यन्द् ધાતુના स् નો વિકલ્પે ष् થાયછે. જેમકે :–

अनु + स्यन्द् + ते = अनुष्यन्दते પક્ષે अनुस्यन्दते तैलम् – તેલ ટપકે છે.

0 अप्राणिनि કેમ કહ્યું ?

अनुस्यन्दते हस्ती – હાથી ઝરેછે. हस्ती પ્રાણીવાચી શબ્દ છે. માટે ष् ન થયો.

★ અનુવૃતિ :- (૧) नाम्यन्तस्था २/३/१५ થી सः
(૨) नामिनस्तयोः षः २/३/८ થી षः

卐 વિશેષ :- 0 ઉદાહરણ :-

निःष्यन्दते / निःस्यन्दते विष्यन्दते / विस्यन्दते

0 निरभ्यनोश्च કેમ કહ્યું ?

अतिस्यन्दते तैलम् અહીં अति ઉપસર્ગ છે માટે ष् ન થયો.

0 अप्राणिनी–स्यन्द ધાતુની પ્રાણી–અપ્રાણી બન્ને કર્તા હોય તો અપ્રાણી કર્તાને આશ્રીને વિકલ્પે षत्व થઇ શકે अनुस्यन्दन्ते પક્ષે अनुष्यन्दन्ते मत्स्योदके – પાણી માછલીના પેટમાં ઝરે છે.–उदक કર્તાને આશ્રીને વિકલ્પે षत्व થાય.

0 स्यन्दस्य – *शव् (अ) નિર્દેશ હોવાથી यङ् લુબન્તમાં ष् ન થાય.

■ શેષવૃત્તિ :- वृध् (वृधूङ् वृद्धौ) વધવું.
(૧) ભ્વાદિ – આત્મને 957,

शृध् (शृधूङ् शब्द कुत्सायाम) ખરાબ શબ્દ કરવો.
(૧) ભ્વાદિ – આત્મને 958. બન્નેની રૂપ–સાધનિકા वृत् 955 ધાતુ–સૂત્ર ૧૧૮–૧૧૯ મુજબ સમજવી.

0 कृप् (कृपौङ् सामर्थ्ये) સમર્થ થવું. (૧) ભ્વાદિ– આત્મને 959 વિશેષમાં સૂત્ર ૧૨૨ જુઓ.

[૭૭૨]

(૧૨૨) ऋरललं कृपोऽकृपीटादिषु २/३/९९

★ સૂત્રપૃથ૦ :- ऋ – र – लृ – लं कृपः अ – कृपीट – आदिषु

★ વૃત્તિ :- कृपेऋतो रस्य च लृ ल् स्यात् न तु कृपिटादिविषयस्य । कल्पते । ४ ।

■ द्युद्भ्योऽद्यतन्यामित्यात्मने पद विकल्पे धुगौदित इतीड् विकल्पे च अकल्पिष्ट पक्षे

卐 વૃત્યર્થ :- कृप् ધાતુના ऋ નો लृ અને र् નો ल् થાયછે· कृपीट् વગેરેને આ નિયમ લાગતો નથી

कृप् + शव् + ते – (ગુણ) कर्प् + अ + ते

(આ સૂત્ર લાગીને र् નો ल्) कल्प् + अ + ते = कल्पते – તે સમર્થ થાયછે. એ – વ – રી – તે

---

* अस्यन्त–ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય પૃ ૧૨૪ પર अस्यन्त– એમ લખ્યું છે તે द् નો વિકલ્પે લોપ ન થયાનું સૂચવે છે.

* तिवा शवानुबन्धेन .....यङ्लुपि ન્યાય ૧૮, પૃ. ૧૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૨-સ) કલ્પેત વગેરે થાય.

卐 **વિશેષ :-** 0 अक्रुपीटादि કેમ કહ્યું ?
कृपीटम् - પાણી
0 कृपीटादि ગણ :- कृपीट, कृपण, कृपाण, कृप, कपूर, कर्पर, कर्पट, कर्टि - વગેરે
0 સૂત્રમાં બ.વ. આકૃતિગણને માટે છે.

શેષવૃત્ત :- युद्भ्योऽद्यतन्याम् ૩/૩/૪૪ થી વિકલ્પે આત્મનેપદ અને ધૂગૌદિત ૪/૪/૩૮ થી इट् વિકલ્પે થશે.
(૧) આત્મને - इट् - अकल्पिष्ट - कृप् + त्
कृ। +इट्+से्+त्+=कल्प+इ+स्+ट=अ+कल्पि+ष्ट- પક્ષે અન્ય વિકલ્પો સૂત્ર - ૧૨૩ માં જુઓ.

[૭૭૩]

(૧૨૩) सिजाशिषावात्मने ૪/૩/૩૫

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** सिच् - आशिषौ आत्मने

★ **વૃત્તિ :-** नामिन्युपान्त्ये सति धातोरनिटावात्मनेपदविषयौ सिजाशिषौ किद्वत् स्याताम् । अक्लृप्त । पक्षे अक्लृपत् । पा चक्लृपे, चक्लृपिषे / चक्लृप्से इत्यादि । ६ । कल्पिषीष्ट । क्लृप्सीष्ट । ७ ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ :-** नामि - ઉપાન્ત્ય હોય તેવા ધાતુઓને આત્મનેપદ વિષયમાં લાગેલા अनिट्-सिच् પ્રત્યય અને अनिट्-आशीः પ્રત્યયો કિત્ જેવા થાયછે. (કિત્ વત્ થતાં ગુણ ન થાય.) વિકલ્પ (૨) अक्लृप्त अद्य. ત્રીપુ એવ. कृप् + त् = क्लृप् + सिच् + त (धुड्ह्रस्वाल्लुग् ૪/૩,૭૦) क्लृप् + त् = अ + क्लृप् + त् (પક્ષે વિકલ્પ - ૩ શેષવૃત્તિમાં જુઓ)

★ **અનુવૃત્તિ :-** नामिनः अनिट् ૪/૩/૩૩ થી अनिट्

卐 **વિશેષ :-** 0 આત્મને કેમ કહ્યું ?
असाक्षीत् - તેણે સર્જ્યું. - પરસ્મૈપદ છે તેથી આ સૂત્ર ન લાગે.
0 ઉપાન્ત્ય કેમ કહ્યું ?
अचेष्ट - चि ધાતુ નામ્યન્ત છે.
0 अनिट् કેમ કહ્યું ?
अवर्धिष्ट - તે વધ્યો - સેટ્ ધાતુ છે.

શેષવૃત્તિ :- (अद्य.) कृप ધાતુના ત્રણ વૈકલ્પિક રૂપો છે. (૧) સેટ્ सिच् अकल्पिष्ट-સૂત્ર ૧૨૨માં નોંધ્યું છે.
(૨) अनिट् - सिच् अक्लृप्त અહીં નોંધ્યું.
(૩) પરસ્મૈ-अनिट् अङ्-अक्लृपत् - अ+क्लृप्+अङ्+त् (लृदिद्द्युतादि ૩/૪/૬૪ થી अङ् થયું.

(૬-૧.) चक्लृपे - તે સમર્થ થયો હતો
कृप् + ए = कृप्कृप् + ए = चकृप् + ए = चक्लृप् + ए (कङश्चञ् ૪/૧/૪૬ થી कृ નો च्)
બીપુ. એ.વ. - धुगौदितः ૪/૪/૩૮ થી વિકલ્પે इट् - चक्लृपिषे પક્ષે चक्लृप्से થયું.
(૭-आ) (૧) સેટ્ आशीः માં कल्पिसीष्ट
(૨) अनिट् आशीः માં આ સૂત્રથી कित्वत् થતાં ગુણ ન થાય. - क्लृप्सीष्ट

[૭૭૪]

(૧૨૪) कृपः श्वस्तन्याम् ૩/૩/૪૬

★ **વૃત્તિ :-** कृपेः श्वस्तन्यामात्मनेपदं वा स्यात् । कल्पिता । कल्प्ता परस्मैपद पक्षे न वृद्भ्य इतीड् निषेधे कल्प्ता एवं कल्पितासे / कल्प्तासि । कल्पिष्यते । कल्प्स्यते/कल्प्स्यति ।८। अकल्पिष्यत/ अकल्प्स्यत/ अकल्प्स्यत् । १० । कपुङ् चलने । उदित इति नु आगमे म्नां धुड्वर्गेऽन्त्योऽपदान्ते इति कम्पते ।४। अकम्पिष्ट ।५। चकम्पे ।६। क्षमौषि सहने । क्षमते ।४। औदित्वात् अक्षमिष्ट/अक्षंस्त, क्षमिता / क्षन्ता । रमिं क्रीडायाम् । रमते ।४। अरंस्त ।५। रेमे ।६। रंसीष्ट ।७। रन्ता ।८। रंस्यते ।९। अरंस्यत ।१०। (व्याङ् परे रमः परस्मैपदं स्यात्) विरमति । व्यरंसीत् । विरराम् । डुलभिष् प्राप्तौ । लभते ।४। अधश्चतुर्थात्तथोर्धः । अलब्ध ।५। लेभे ।६। लप्सीष्ट ।७। लब्धा ।८। लप्स्यते ।९। अलप्स्यत ।१०। स्फायैङ् ओप्यायैङ् वृद्धौ । स्फायते ४ अस्फायिष्ट ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ :-** कृप् ધાતુને શ્વસ્તની માં આત્મનેપદ વિકલ્પે થાયછે.
(૧) आ.-इट्-कल्पिता પક્ષે (૨) आ. अनिट् कल्प्ता (૩) (પરસ્મૈપદ પક્ષે) न वृद्भ्यः ૪/૪/૫૫ થી कल्प्ता એમ ત્રણ વિકલ્પો થશે (નોંધ :- ता तारौ तारस् ત્રણે રૂપો પરસ્મૈ-આત્મને માં સમાન છે તેથી વિકલ્પ ૨-૩ સમાન લાગ્યા પણ બી.પુ ૫.પુ માં રૂપો ફરી જશે.

★ **અનુવૃત્તિ :-** (૧) क्यङ्षो नवा ૩/૩/૪૫ થી वा
(૨) पराणि कानानशौ च ૩/૩/૨૦ - आत्मनेपदम्

卐 **વિશેષ :-** 0 સ્પષ્ટ

શેષવૃત્તિ :- (૯-ભ) कल्पिष्यते પક્ષે कल्प्स्यते પક્ષે कल्प्स्यति
(૧૦-ક્રિ) अकल्पिष्यत पक्षे अकल्प्स्यत પક્ષે अकल्प्स्यत्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 (कपुङ् चलने) कम्प् કંપવું (१) ભ્વાદિ-આત્મને 757

– આ ધાતુ उदित् છે उदितः स्वरा ४/४/९८ થી न् આગમ, म्नां धुड्वर्गे...१/३/३९ થી न् નો म् થયો તેથી कप् નું कम्प् થયું. (१-व) कम्पते તે કંપે છે. (२-स) कम्पेत् (३-पं) कम्पताम् (४-ह्य.) अकम्पत (५-अ) अकम्पिष्ट (६-प) चकम्पे (७-आ) कम्पिषीष्ट (८-श्व.) कम्पिता (९-भ) कम्पिष्यते (१०-क्रि.) अकम्पिष्यत – આ રીતે બધા પ્રત્યયો લાગશે – માત્ર ધાતુ सेट् હોવાથી इ આગમ થયો છે.

0 (क्षम्) क्षमौषि सहने – સહન કરવું (१) ભ્વાદિ-આત્મને 788

(१-व) क्षमते – તે સહન કરે છે (२-स) क्षमेत् (३-पं) क्षमताम् (४-ह्य) अक्षमत् (५-) औ इत् છે. धुगौदितः ४/४/३८ થી વિકલ્પે इट् – अक्षमिष्ट पक्षे अक्षंस्त (अ+क्षम्+स्+त् – शिड्हेऽनुस्वार થી अ+क्षं+स्त

(६-प) चक्षमे (क्षम्+ए=क्षम्क्षम्+ए=क्षक्षम्+ए=कक्षम्+ए = चक्षम् + ए)

(७ आ) क्षमिषीष्ट पक्षे क्षंसीष्ट.

(८-श्व.) क्षमिता पक्षे क्षन्ता

(९-भ.) क्षमिष्यते पक्षे क्षंस्यते

(१०-क्रि.) अक्षमिष्यत् पक्षे अक्षंस्यत्

0 रम् (रमि क्रिडायाम्) રમવું. (१) ભ્વાદિ-આત્મને 989 – अनिट् धातु

(१-व.) रमते – તે રમેછે. – બધાંજ પ્રત્યયો લાગશે. – इट् નહીં લાગે.

(२-स) रमेत (३-पं) रमताम् (४-ह्य.) अरमत

(५-अ) अरस्त – अ + रम् + सिच् + त

(६-प) रेमे – अनादेशादेक...४/१/२४ થી ए थशे- द्विर्भाव नहीं. – स्क्रसृवृभृ...४/४/८१ – વ્યંજનાદિ પૂર્વે इट् थशे.

(७-आ) रंसीष्ट (८-श्व.) रन्ता – म्नां धुड्वर्गे १/४/३९ થી म् નો न् (९-भ) रंस्यते (१०-क्रि) – अरंस्यत

(२४) व्याङ्‌परे रमः ३/३/१०५ वि, आङ् કે परि પૂર્વક रम् ધાતુ કર્તરિમાં પરસ્મૈપદી થાયછે. विरमति – તે અટકે છે. [४८२]

0 डुलभिंष् प्राप्तौ (लभ्) મેળવવું (१) ભ્વાદિ-આત્મને 785 लभते – તે મેળવે છે. अधश्चतुर्थात्तथोर्धः २/१/७९ થી त् અને थ् નો ध् थशे.

(५-अ) अलब्ध लभ् + त् = लभ्+थ = तृतीयस्तृतीय

१/३/४९ थी लब् + ध = अ + लब् + ध्

(५-अ.त्री.पु. द्वि.व) अलप्साताम् लभ्+सिच्+आताम् – (अघोषे प्रथमो १/३/५० थी भ् नो प् – लप्+स् + आताम्

(६-प) लेभे – रम् नी જેવાજ બધા રૂપો છે. જુઓ પરિશિષ્ટ – રૂપાવલી.

0 स्फायैङ् वृद्धौ (स्फाय्) વધવું (१) ભ્વાદિ-આત્મને 804 (१-व) स्फायते (५-अ) अस्फायिष्ट – તે વધ્યો.

[७७५]

(१२५) ह्रान्तस्थाञ्जीड्भ्यां वा २/१/८१

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- ह अन्तस्थात् ञि इड्भ्याम् वा

★ **वृत्ति** :- हादन्तास्थायाश्च पराञ्जेरिटश्च परासां परोक्षाद्यतन्याशिषां धो ढ वा स्यात् । अस्फायिढ्वम् / अस्फायिध्वम् ।

■ पस्फायिध्वे/पस्फायिढ्वे ।६। स्फायिषीष्ट/स्फायिषीढ्वम् ।७। स्फायिता ।८। स्फायिष्यते ।९। आप्यायते ।४।

卐 **वृत्यर्थ** :- અન્તે ह् હોય કે અન્તસ્થા (य, र, ल, व) હોય તેવા ધાતુને લાગેલા ञि અને इट् પછી આવેલા પરોક્ષા-અદ્યતની અને आशीः ના પ્રત્યયોના ध् નો ढ् વિકલ્પે થાયછે.

(५-अ) બી.પુ. બ.વ. अस्फायिढ्वम् પક્ષે अस्फायिध्वम्- स्फाय् + ध्वम् = स्फाय + इट् + ध्वम् (इट् લાગતા વિકલ્પે ध् નો ढ्) स्फाय + इ + ढ्वम्

★ **અનુવૃત્તિ** :- (नाम्यन्तात्) परोक्षाऽद्यतन्याशिषो धो ढः २/१/८०

卐 **વિશેષ** :- 0 ह्रान्तस्था કેમ કહ્યું ? आसिषीध्वम् – आस् – અહીં स અન્ત્ય છે તેથી ध् નો ढ् ન થયો

■ **શેષવૃત્તિ** :- (६-प) બી. પુ બ. વ.

0 स्फाय्+ध्वे–पस्फायिध्वे पक्षे पस्फायिढ्वे (स्फाय्स्फाय्+ध्वे=अघोषेशिटः ४/१/४५ थी शिट् લોપ – व्यञ्जनस्य अनादे-सिफा स्फाय्+ध्वे=द्वितीयतुर्ययो ४/१/४२पास्फाय्+ध्वे=ह्रस्वः ४/१/३९ पस्फाय्+ध्वे=स्ताद्यशितो ४/४/३२ पस्फाय् + इ + ध्वे)

(७-आ) स्फायिषीढ्वम् पक्षे स्फायिषीध्वम् स्फाय + इ + सीध्वम् – વિકલ્પે ध् નો ढ्

(८-श्व) स्फायिता – स्फाय् + इ + ता

0 ओप्यायैङ् (प्याय्) वृद्धौ–વધવું(१)ભ્વાદિ-આત્મને 805

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧-વ) प्यायते – તે વધે છે. – ચારે કાળના સ્ફાય્ મુજબ

[૭૭૬]

(૧૨૫) दीपजनबुधिपूरितायिप्यायो वा 3/४/६७

★ **સુત્રપૃથ૦** :– दीप – जन – बुधि – पूरि – तायि- प्याय: वा

★ **વૃત્તિ** :– एभ्यः पञ्चभ्योऽद्यतन्यास्ते परे ञिच् वा स्यात्, तद्योगे लुक् च । अदीपि चैत्रः । आप्यायि चैत्रः । अप्यायिष्ट । ५ ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– दीप्, जन्, बुध् –(દિવાદિ- ગણ), पूर्, ताय् અને प्याय् ધાતુને अद्यतनी ના તે ત્રી પુ એ.વ. પછી ञिच् પ્રત્યય વિકલ્પે થાય છે. ञिच् પ્રત્યય થાય ત્યારે त નો લોપ થાય છે. ञिच् માં ञ् च् અનુબંધ इत् છે.

0 आप्यायि चैत्रः आ + प्याय् + ञिच् (इ) + ते= વિકલ્પે आप्यायिष्ट आ + प्याय् + इ + स् + त

★ **અનુવૃત્તિ** :– ञिच् ते पदः त लुक् च ३/४/६६

(२) सिजद्यतन्याम् ३/४/५४

卐 **વિશેષ** :– 0 बुध् માં इ કાર મુક્યો. તે ચોથા ગણનો લેવા માટે છે.

0 તે કેમ કહ્યું ?

अदीपिषाताम् – आताम् પ્રત્યય છે.

0 ધાતુ પરીચય :– ગણ (૪) દિવાદિ – આત્મને दीप् (दीपैचि – दीप्तौ) પ્રકાશવું. 1266

(२) जन् (जनैचि – प्रादुर्भावे) ઉત્પન્ન થવું 1265

(३) पुर् (पुरैचि आप्यायने) પુરવું. 1268

(४) बुध् (बुधिच् ज्ञाने) – જાણવુ 1264

(५) ताय् (तायृङ् सन्तानपालनयोः) પાળવું ગણ (૧) ભ્વાદિ – આત્મને – 806

[૭૭૭]

(૧૨૭) प्यायः पीः ४/१/९१

★ **વૃત્તિ** :– प्ययः परोक्षा यङोः पीः स्यात् । आपिप्ये । आपिप्यिषे । ६ ।

■ आप्यायिषीष्ट ।७। आप्यायिता ।८। आप्यायिष्यते ।९। आप्यायिष्यत ।१०। तायृङ् संतानपालनयोः । तायते ।४। अतिथि इत्यादि । अयि वयि प्रभृतयो गतौ । अयते उपर्गस्यायौ । रो लः । प्लायते – पलायते ।४। पलायिष्ट

卐 **વૃત્યર્થ** :– પરોક્ષાના પ્રત્યયો અથવા यङ् લાગ્યો હોય ત્યારે प्याय નો पी થાય છે. आप्याय+ए= आपी + ए आपिपी + ए = आपिप्य् + ए = आपिप्ये

★ **અનુવૃત્તિ** :- (वा) परोक्षायङि ४/१/९०

卐 **વિશેષ** :– 0 पी એવો દીર્ઘ નિર્દેશ यङ् લોપ થયે છતે પણ આ સૂત્રના ગ્રહણને માટે છે.

0 ઉદા. – प्याय+य+ते=(१) ३/४/१४ થી यङ् લોપ થતાં ચાલુ સૂત્રથી पी આદેશ (२) प्रत्यय લોપેડપી. ન્યાયથી यङ् નું કાર્ય થતાં દ્વિત્વ–पीपी+तिव्=आ गुणौ ४/१/४८ થી पेपी + तिं, (ગુણ) – पेपेति

■ **શેષવૃત્તિ** :– (७–आ) आप्यायिषीष्ट आ+प्याय्+ इट् + सीष्ट

(८–श्व) आप्यायिता – आप्याय् + इ + ता

(९–भ.) आप्यायिष्यते (१—क्रि.) आप्यायिष्यत

0 **ताय् (तायृङ्–सन्तानपालनयोः) પાલન કરવું.**

(१) ભ્વાદિ – આત્મને 806

(१-व.) **तायते** – તે પાલન કરે છે.

બધાં રૂપો प्याय् જેવા જ થશે. માત્ર પરોક્ષામાં तताये – ततायाते – तताथिरे વગેરે રૂપો થશે.

0 *अयि, वयि, पयि, मयि, नयि, चयि, रयि – गतौ (ક્રમાંક 790થી 796–ભ્વાદિ–આત્મને) આ બધાં ધાતુ "ગતિ કરવી" અર્થમાં છે. अयते – તે ગતિ કરે છે.

(२५) **उपसर्गस्यायौ २/3/१००** ઉપસર્ગ સંબંધિ र નો अय् ધાતુ પર છતાં ल् થાય. प्र+अय्+ते=प्ल+अय+ते= प्लायते परा + अय् + ते = पलायते – તે જાય છે.

(१-व.) पलायते (२–स.) पलायेत (३–पं) पलायताम्

(४–ह्य.) पलायत (५-अ.) पलायिष्ट [४८३]

[૭૭૮]

(૧૨૮) दयायास्कासः 3/४/४७

★ **સુત્રપૃથ૦** :– दय् अय् आम् कासः

★ **વૃત્તિ** :– एभ्यश्चतुर्भ्यः परोक्षाया आम् स्यात् । पलायांचक्रे । ६ ।

■ दयि दान गति हिंसादानेषु च । दयते ।४। अदयिष्ट ।५। दयांचक्रे षेवृङ् सेवृङ् सेवने ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– दय्, अय्, आस्, कास् ધાતુને પરોક્ષાને સ્થાને आम् થાય છે. (आम् થયા પછી कृ, भू, अस् ના રૂપો લાગે છે) પરોક્ષા ત્રી.પુ એ.વ.

* अयि वयि લઘુપ્રક્રિયા – ટીપ્પણ–૧૧ પૃ. ૨૫૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पलायांचक्रे – તે પલાયન થયો परा+अय्+आम्+चक्रे
(कृ – कृकृ – ककृ चकृ + ए = चक्रे)

★ **અનુવૃતિ** :– धातोः ..... आम् परोक्षायां कृ भू अस्ति चानुतदन्तम् ३/४/४६

卐 **વિશેષ** :– અન્ય કાર્યો કર્યા બાદ પરોક્ષાનું રૂપ પ્રયોજવું

0 ઉદા. (अस्) पलायामास (भू) पलायांबभूव (ધાતુ- आस्) आसांचक्रे

0 ધાતુ પરીચય :– (१) ભ્વાદિ – આત્મને.

अय् (अयि – गतौ) ગતી કરવી 790

काम् (कासृङ् – शब्द कुत्सायाम्) ખાંસવું. 845

दय् (दयि – दानगतिहिंसा दहनेषुच) દેવું, ગતી કરવી – હિંસા કરવી. 799

ગણ – ૨ – અદાદિ :– आस् (आसिक् – उपवेशने) બેસવું 1119

■ **શેષવૃતિ** :– (७-आ.) पलायिषीष्ट

(८-श्व) पलायिता (९-भ.) पलायिष्यते

(१०-क्रि.) पलायिष्यत

0 दय् (दयि) (१-व) दयते – તે આપે છે / બાળે છે હિંસા કરે છે. दय् ના રૂપો अय् (पलाय्) મુજબ સમજવા. ભૂતકાળોમાં आ ને બદલે अद...થશે. જેમકે अदयत...વગેરે.

0 (षेवृङ् – सेवृङ् सेवने) सेव् – સેવા કરવી.

(१) ભ્વાદિ – આત્મને. 818 – 819

(१-व) सेवते (२-स.) सेवेत (३-पं) सेवताम्

(४-ह्य.) असेवत (५-अ.) असेविष्ट (६-प.) सिषेवे

(७-आ.) सेविषीष्ट (८-श्व.) सेविता (९-भ.) सेविष्यते

(१०-क्रि) असेविष्यत

[૭૭૯]

(१२९) परिनिवेः सेवः २/३/४६

★ **સુત્રપૃથ૦** :– परि – नि – वे: सेव:

★ **વૃત્તિ** :– एभ्यः परस्य सेवः सो द्वित्वे ऽप्यट्यपि ष् स्यात् । सेवते, परिषेवते पर्यषेवत ।४। पर्यषेविष्ट ।५। परिषिषेवे । ६ । परिषेविषीष्ट । ७ । परिषिषेवे । ८ । परिषेविष्यते । ९ । पर्यषेविष्यत् । १० ।

■ षहि मर्षणे । सहते ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– परि – नि – वि ઉપસર્ગ પછી આવેલા सेव् ધાતુના स् નો ष् થાય છે. તે ष् દ્વિર્ભાવ અને अट् બન્ને સંજોગોમાં પણ થાય છે.

(१-व) परिषेवते – તે સેવા કરે છે. परि + सेवते

(४-ह्य) पर्यषेवत – परि + अ + सेव + त

(અહીં अट् આગમ છતાં ष् થયો.)

(६-प) परिषिषेवे – દ્વિત્વ છતાં પણ ष् થયો.

परि + सेव् + ए = परि + षेव् + ए = परि + षिषेव् + ए=

(ह्रस्वः ४,१/३९ થી) परि + षिषेव् + ए

0 આ રીતે બધા રૂપોમાં ष् થયો છે.

★ **અનુવૃતિ** :– (१) स्थासेनिसेधसिच सञ्जां २/३/४० થી द्वित्वेऽपि

(२) उपसर्गात्सुग्सुवसोस्तुस्तुभोऽट्य प्य द्वित्वे २/३/३९ થી अट्यपि

(३) नामिज स्तयोः षः २/३/८ થી षः

卐 **વિશેષ** :– 0 परिनिवेः કેમ કહ્યું ?

अनुसेवते – स् નો ष् ન થયો.

0 *षेवृङ्, सेवृङ्, केवृङ्, खेवृङ्, गेवृङ्, ग्लेवृङ्, पेवृङ् प्लेवृङ्, मेवृङ्, म्लेवृङ् એ પ્રમાણે 818 થી 827 (१०) ધાતુઓ સેવ્ અર્થમાં છે – બધી જ ऋदित् અને सेट् એવા આત્મનેપદી ધાતુ છે.

■ **શેષવૃતિ** :– सह् (षहिमर्षणे) સહેવું (१) ભ્વાદિ – આત્મને 990 (१-व) सहते તે સહન કરે છે.

[૭૮૦]

(१३०) असोङ्सिवूसहस्सटाम् २/३/४८

★ **સુત્રપૃથ૦** :– अ – सोङ् – सिवू – सह – स्सटाम्

★ **વૃત્તિ** :– परिनिविभ्यः परस्य सिवुसहोः स्सटश्च सः ष् स्यात् (अटि च वा) न च सोङविषये । विषहते । पर्यषहत – पर्यषहिष्ट । ५ ।

■ सेहे । ६ । सहिषीष्ट । ७ ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– परि–नि–वि ઉપસર્ગ પછી આવેલા सिव् તથા सह् ધાતુના અને स् (स्सट्) આગમના स् નો ष् થાય છે इ प्रત્યય લાગ્યો હોય કે सह् નું सोढ् રૂપ થયું હોય તો स् નો ष् ન થાય. – अट् વચ્ચે હોય ત્યારે स् નો ष् વિકલ્પે થાય છે. (स्तुस्वञ्जश्चाटि नवा – २/३/४९ – अदादि – ઉભયપદી – સૂત્ર – १२.)

0 विषहते = वि + सह् + शव् + ते

– તે વિશેષ સહન કરે છે

• ० ० ० ० ० ० ० • ० ० ० ० ० ० ० ० ०

*षेवृङ्- વગેરે ધાતુ – ધાતુપારાયણમ્ – પૃ. १०५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 पर्यषहत् – परि + अ + सह + त – ते બધી બાજુએ સહન કરે છે.
0 पर्यषहिष्ट (૫-अ) परि + अ + सह् + इ + सिच् + त ત્રણેમાં सह् ધાતુના स् નો ष् થયો પણ अट् આગમમાં વિકલ્પે स् થાયછે તેથી पर्यसहत અને पर्यसहिष्ट રૂપો થશે.

★ અનુવૃત્તિ :– परिनिवेः....२/३/४६

卐 વિશેષ :– 0 ઉદાહરણ :– स् નો ष्
(१) परिषीव्यति – परि + सिव्यति
(२) परिष्करोति – परि + स् + करोति
0 असो-ङ् કેમ કહ્યું ?
परिसोढ :– सह् નું सोढ् થયું છે. (જુઓ સૂત્ર १३१-२) માટે ष् न થાય. મા परिसीषिवत् – ङ् લાગ્યો છે માટે ष् ન થાય.
0 षः सो...ष्वष्कः २/३/९८ થી થયેલ स् નો ફરી ष् કરવા માટે આ સૂત્ર છે.
0 सिव्–એવા ऊ અનુબન્ધના નિર્દેશથી यङ् લુપન્તમાં स् નો ष् ન થાય.
0 સૂત્રમાં મુકેલ બ.વ. परि-नि-वि સાથે सिवूसहस्सटाम्‌ના યથાસંખ્યમની નિવૃત્તિ માટે છે.

■ શેષવૃત્તિ :– (६-प) सेहे सह् + ए = अनादेशादे ४/१/२४ થી ए

[७८१]

(१३१) सहलुभेच्छरुषरिषस्तादे ४/४/४६

★ સૂત્રપૃથ૦ :– सह–लुभ–इच्छ–रुष–रिषः तादेः
★ વૃત્તિ :– एभ्यः परस्य तादेरशित आदिरिड् वा स्यात् । सहिता । पक्षे हो धुट् पदान्ते इति हस्य ढत्वे, अधश्चतुर्थादिति तस्य धत्वं, त वर्गस्तवर्गेति धस्य ढत्वे ।

卐 વૃત્યર્થ :– सह्, लुभ्, इष् (इच्छ) रुष् અને रिष् એ ધાતુઓને त વગેરે अशित् પ્રત્યય લાગે ત્યારે પ્રત્યયોની આદિમાં इट् વિકલ્પે થાય છે.
सहिता પક્ષે सोढा (८-શ્ત્રી પુ એ વ.) તે સહન કરશે सह्+ता (हो धुट् पदान्ते २/१/८२ થી ह् નો ढ्) सढ्+ता (अधश्चतुर्था...२/१/७९) सढ्+धा (तवर्गस्चवर्ग १ ३/६०) सढ्+ढा વિશેષ : સૂત્ર १३२ જુઓ.

★ અનુવૃત્તિ :– (१) पूङ् क्लिशिभ्यो नवा ४/४/४५थी नवा (२) स्ताद्यशितो ४/४/३२ થી अशितः અને इट्

卐 વિશેષ :– 0 ઉદાહરણ :–
लुभ् – लोभिता, रुष् – रोषिता પક્ષે लोब्धा – रोष्टा
0 तादेः કેમ કહ્યું ? सहिष्यते
0 ધાતુ :–
सह् (षहि-मर्षणे) સહન કરવું. (१) ભ્વાદિ આત્મને. 900
लुभ् (लुभच् गार्ध्ये) લોભ કરવો (१) દિવાદિ પરસ્મૈ 1198
इष् (इषत् इच्छायाम्) ઇચ્છવું. (१) તુદાદિ પરસ્મૈ. 1419
रुष्–रिष् हिंसायाम् – હિંસા કરવી. (१) ભ્વાદિ પરસ્મૈ. 514 – 515

[७८२]

(१३२) सहिवहेरोच्चावर्णस्य १/3/43

★ સૂત્રપૃથ૦ :– सहि वहेः ओत् च अ-वर्णस्य
★ વૃત્તિ :– सहिवह्योर्ढस्य तड्ढे परे लुक् स्यात् ओच्चावर्णस्य । सोढा, सोढारौ । असोङ् इति किंम् । विषहितासे । विसोढासे । ८ ।
■ सहिष्यते । ९ । असहिष्यत । १० ।
गाहौङ्–विलोडने । गाहते ।४। इड् विकल्पे अगाहिष्ट / अगाढ, अगाहिषाताम / अघाक्षाताम्, अगाहिषत । अघाक्षत । अगाहिष्टः / अगाढाः इत्यादि ।५। जगाहे जगाहिषे / जघाक्षे ।६। गाहिषीष्ट / घाक्षीष्ट ।७। गाहिता/ गाढा ८। गाहिष्यते/घाक्ष्यते ९। अगाहिष्यत/अघाक्ष्यत १०।
ईहि चेष्टायाम् ईहते ऐहत ।४। ऐहिष्ट ।५। ईहांचक्रे ।६। ईहिषीष्ट ।७। ईहिता ।८। ईहिष्यते ।९। ऐहिष्यत । १० ।
"विशिष्टार्थोपसर्गादेः परस्मैपदिनामपि तथा चोभयपदिनामात्मनेपदिता भवेत्"

卐 વૃત્યર્થ :– सह् અને वह् ધાતુનો ढ् (ह् નો ढ्) તેના નિમિત્તનો ढ् પર છતાં લોપ થાયછે. અને (પૂર્વના) अ વર્ણનો ओ થાયછે. सह् + ढा = सोढा (પૂર્વસૂત્ર : १३१ મુજબ सढ् + ढा – આ સૂત્રથી પૂર્વ ढ् લોપ અને अ નો आ થયો) એ-જ-રીતે सोढारौ (सह् + तारौ)
0 असोङ् કેમ કહ્યું ?
(નોંધ :– સૂત્ર : १३० માં असोङ्सिवू સૂત્રથી જે असोङ् હતું, તે પ્રશ્ન અહીં મૂકયો છે.) वि+सह्+तासे= विषहितासे પક્ષે विसोढासे – અહીં सोढा થતાં ष् ન થયો.

★ અનુવૃત્તિ :– (१) ढस्तड्ढे
(२) रोरेलुग्.....१/३/४१ થી लुग्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 **વિશેષ :- 0** धातु: (वहीं प्रमाणे) वह्–त्रहेतु.
(१) भ्वादि – परस्मै – 996
0 अ वर्णनो ओ केम कर्यो ?
ऊढ: अहीं ऊ छे माटे ओ न थयो

■ **शेषवृति :-** (६ – भावि.) सहिष्यते
0 गाह् (गाहौङ् विलोडने) **अवगाहन करवुं.**
(१) भ्वादि – आत्मने – 871
(१-व.) गाहते – गाह्+शव्+ते धुगौदित: ४/४/३८ थी इट् (स्ताद्यशितो) विकल्पे (५-अ) **अगाहिष्ट** पक्षे **अगाढ**
गाह्+त = अ+गाह्+इ+सिच्+त पक्षे अगाह्+त = (होधुट् पदान्ते) अगाढ्+ध (अधश्चतुर्थात् ..) अगाढ् + त (तवर्गश्चवर्ग) अगाढ् + ढ (ढ्स्तड्ढे) अगाढ
(५-अ त्री.पु द्वि.व.) अगाहिषाताम पक्षे अघाक्षाताम्-
गाह्+आताम् – जो इट् न ले तो गाह् + सिच् + आताम्
(होधुट् पदान्ते) अगाध + सिच् + आताम् =
(गडदबादे...) अघाघ + स् + आताम् =
(षढोः कस्सि) अघाक् + ष् + आताम् =
अघाक्ष् + आताम्
0 (६ प) **जगाहे** – गाह् + ए = गागाह् + ए
(ह्स्व:) गगाह् + ए (गहोर्ज:) जगाह् + ए
भा पु अे व.-गाह्+से (धुगौदित:) विकल्पे इट् – जगाहिषे पक्षे जघाक्षे – (साधनिका अद्यतनी जेवीज छे.)
0 आशी: **वगेरे चारे काळना रुपो वृत्ति मुजब**
0 ईहि चेष्टायाम् (ईह्) **चेष्टा करवी (१) भ्वादि-आत्मने 857** – वृति मुजब साधारण रूपो लागशे
– धातु अनिट् छे.
0 ईक्षि – दर्शने (ईक्ष्) जोवुं वृति मुजब अनिट् धातु – परोक्षामां आम् लागशे.
प्रयोक-विशिष्ट अर्थवाळा जे उपसर्गो जेनी आदिमां छे-ते धातु परस्मैपदी के उभयपदी होवा छतां पण आत्मनेपदी थायछे. (ते हवे पछीना सुत्रोमां दर्शावेल छे – जे **सिद्धहेम** भ्या मां सूत्र ३/३/२२ थी ३/३/९९ सुधी आत्मनेपदी प्रक्रिया रूपे वर्णवाया छे.)

[७८३]

(१३२) देवार्चामैत्रीसङ्गमपथिकर्तृक मन्त्रकरणे स्थ: ३/३/६०

★ **सूत्रपृथ०** :- देव-अर्चा, मैत्री, सङ्गम, पथिकर्तृक मन्त्रकरणे स्थ:

★ **वृति** :- एतदर्थादुपपूर्वात्तिष्ठतेरात्मनेपदं स्यात् । देवार्चा जिनेन्द्रमुपतिष्ठते उपातिष्ठत ।४।

卐 **वृत्यर्थ** :- देवार्चा–देवपूजा, मैत्री, सङ्गम् मळवुं एमांना कोई एक अर्थमां स्था धातुनो कर्ता पथि रस्तो होय अने स्था धातुनुं करण मन्त्र रूप होय तो उप+स्था ने आत्मनेपद थाय. देवार्चा-जिनेन्द्रम् उपतिष्ठते-ते जिनेन्द्रने पूजे छे. (२ – स.) उपतिष्ठेत
(३-पं) उपतिष्ठताम् (४-ह्य.) उपातिष्ठत

★ **अनुवृति** :- उपात् ३/३/५८

卐 **विशेष :- 0** मैत्री :- रथिकान् उपतिष्ठते
सङ्गम् – यमुना गङ्गाम् उपतिष्ठते
मन्त्र :- ऐन्द्रया गार्हपत्यम् उपतिष्ठते – ऐन्द्री **मन्त्र वडे गार्हपत्यनी आराधना करे छे.**

[७८४]

(१३४) इश्च स्थाद: ४/३/४१

★ **सुत्रपृथ०** :- इ च स्था – द:
★ **वृत्ति** :- स्थाधातोर्दासंज्ञाच्चात्मनेपद विषय: सिच् किद्वत् स्यात्, तद्योगे च स्थादेरिश्च । सिच: किंत्वाद् गुणाभाव: । धुड्ह्रस्वादिति सिज्लोपे उपास्थित, उपास्थिषाताम्, उपास्थिषत ।
■ उपतस्थे ।६। उपस्थासीष्ट ।७। उपस्थाता ।८। उपस्थास्यते ।९। उपास्थास्यत ।१०।

卐 **वृत्यर्थ** :- स्था धातु अने दा संज्ञक धातुने लागेलो आत्मनेपद विषयनो सिच्–कित्वत् थाय छे. तेना योगे स्था अने दा ना आ नो ई थाय छे. सिच् किन्वत् थतां गुण थतो नथी. (धुड्ह्रस्वात्... ४/३/७० थी त् कारादि थ् कारादि पूर्वे सिच् लोप थाय) उपास्थित=उप+अ+स्था+स्+त=उप+अ+स्थि+त.
उपास्थिषाताम – उप + अ + स्थि + ष् + आताम्

★ **अनुवृति** :- इन्ध्यसंयोगात् परोक्षा किल्वत् ४/३/२१ थी किद्वत्

卐 **विशेष :- 0** आत्मनेपद केम कर्युं ?
अघासित् – परस्मैपदी छे.
0 दा संज्ञा – अत्रौ दाधौ दा (सूत्र : ६०)
0 सिच् – कित्वत् थाय ते मात्र अद्यतनी मां ज लागु पडशे. परोक्षादिमां नहीं–तेथी त्यां स्था नो स्थि न थाय.
0 उदाहरण :-
दा – आदित – तेणे ग्रहण कर्युं.

Jain Education International	For Private & Personal Use Only	www.jainelibrary.org

ધા – વ્યધિત – તેણે ધારણ કર્યું

■ શેષવૃત્તિ :– (૬ – ૫) उपतस्थे – વગેરે વૃત્તિ મુજબ સમજવા.

[૭૮૫]

(૧૩૫) वा लिप्सायाम् ૩/૩/૬૧

★ વૃત્તિ :– उपात् स्थो लिप्सायाम् गम्यायामात्मनेपदं वा स्यात् । भिक्षुर्वदान्यमुपतिष्ठते ।

卐 વૃત્યર્થ :– उप ઉપસર્ગપૂર્વક स्था ધાતુને लिप्सा – લાભ પ્રાપ્તિની ઇચ્છા – અર્થમાં આત્મનેપદ વિકલ્પે થાય છે.

भिक्षु: वदान्यम् उपतिष्ठते-ભિખારી કંઇક મીઠું બોલીને મેળવવાની ઇચ્છાથી ઉપસ્થિત થાય છે.

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) उपात् ૩/૩/૫૮ થી
(૨) देवार्चा......૩/૩/૬૦ થી स्थ:

卐 વિશેષ :– વિકલ્પે આત્મનેપદ થાય તેમ કહ્યું – તેથી પક્ષે પરસ્મૈપદ થાય.

[૭૮૬]

(૧૩૬) उदोऽनूर्ध्वे हे ૩/૩/૬૨

★ સુત્રપૃથ૦ :– उद: अन्-ऊर्ध्वे हे

★ વૃત્તિ :– अनूर्ध्वचेष्टायां उदूर्ध्वास्थस्तथामुक्तावुत्तिष्ठते उर्ध्व चेष्टायां तु आसनादुत्तिष्ठति । अचेष्टायामपि ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति ।

卐 વૃત્યર્થ :– ઉભા થવાની ચેષ્ટા કરવી એવો અર્થ ન હોયતો (માત્ર ચેષ્ટા કરવી અર્થમાં) उत् પૂર્વક स्था ધાતુને (કર્તામાં) આત્મનેપદ થાયછે.

मुक्तौ उत्तिष्ठते – મુક્તિને માટે તૈયાર થાયછે.

0 अनूर्ध्व કેમ કહ્યું ?

आसनात् उत्तिष्ठति – આસનથી ઉભો થાયછે.

– उर्ध्व – અર્થમાં છે.

0 चेष्टा કેમ કહ્યું ?

ग्रामात् शतम् उत्तिष्ठति – ગામમાંથી સો રૂપિયા ઉભા થાયછે. ચેષ્ટા નથી.

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) उपात् ૩/૩/૫૮
(૨) देवार्चा...૩/૩/૬૦ થી स्थ:

卐 વિશેષ :– 0 સ્પષ્ટ

[૭૮૭]

(૧૩૭) उद: स्थास्तम्भ: स: ૧/૩/૪૪

★ વૃત્તિ :– उद: परयो: स्थास्तम्भो: सस्य लुक् स्यात् । उत्थाता ।

卐 વૃત્યર્થ :– उत् થી પર રહેલા स्था અને स्तम्भ् નો स् નો લોપ થાય છે. (શ્વ. ત્રી પુ એ.વ)

उत् + स्था + ता =
उत् + था + ता = उत्थाता – તે ઉભો થશે

■ અનુવૃત્તિ :– રોરે...૧/૩/૪૧ થી लुक्

卐 વિશેષ :– 0 स्था ધાતુ જ લેવાનો तिष्ठ આદેશ નહીં. उत्तिष्ठति માં स् નો લોપ ન થયો.

0 ઉદાહરણ :– उत्+स्तम्भिता – स् લોપ उत्तम्भिता – તે સ્તબ્ધ થશે.

0 उद् કેમ કહ્યું ?

संस्थाता – सम् + स्थाता છે.

0 स्थास्तम्भ કેમ કહ્યું ?

उत्स्तोता – स्तु ધાતુ છે.

0 स् પરમાં કેમ કહ્યો ?

उदस्थात् – उद् + अ + स्था છે માટે स् ન લોપાય.

[૭૮૮]

(૧૩૮) ज्ञीप्सास्थेये ૩/૩/૬૪

★ વૃત્તિ :– ज्ञीप्सात्मप्रकाशनं स्थेय: सन्यस्तयोर्विषये स्थ आत्मनेपदम् । तिष्ठते कन्या छात्रेभ्य: । त्वयि तिष्ठते विवाद: ।

■ प्रतिज्ञायामप्येवम् । नित्यं शब्दमातिष्ठते । (संविप्रावात्) संतिष्ठते इत्यादि ।

卐 વૃત્યર્થ :– ज्ञीप्सा –પોતાની જાતને પ્રકાશીત કરવી – (અભિપ્રાય દર્શાવવો) स्थेय: સભ્ય પણું (ફેંસલો આપનાર) તે બન્ને વિષયમાં स्था ધાતુને કર્તરિમાં "આત્મનેપદ" થાયછે

(ज्ञीप्सा) तिष्ठते कन्या छात्रेभ्य: કન્યા (પોતાનો મત દર્શાવવા) વિદ્યાર્થીઓ માંથી ઉભી થાયછે.

(स्थेय) त्वयि तिष्ठते विवाद: અમારો વિવાદ (નો નિર્ણય) તમારામાં (તમારા પર) રહે.

■ અનુવૃત્તિ :– पराणि कानानशौ च ૩/૩/૨૦ થી आत्मनेपदम (૨) इङित: कर्तरि ૩/૩/૨૨ થી कर्तरि

卐 વિશેષ :– 0 स्थेय-तिष्ठति अस्मिन् इति स्थेय: – स्था ને य एच्चात: ૫/૧/૨૮ થી य પ્રત્યય લાગતા आ નો ए થશે તેથી स्थेय થયું.

■ શેષવૃત્તિ :– (૨૭) प्रतिज्ञायाम् ૩/૩/૬૫ અમુક

પ્રકારની માન્યતાનો સ્વીકાર અર્થમાં સ્થા ધાતુને આત્મનેપદ થાય છે. नित्यं शब्दम् आतिष्ठते – શબ્દ નિત્ય છે તેમ સ્વીકારે છે. [૪૮૫]

(૨૮) संविप्रावात् 3/3/63 सम्, वि, प्र, अव ઉપસર્ગ પૂર્વક સ્થા ધાતુને આત્મનેપદ થાય संतिष्ठते – તે સારી રીતે રહે છે. [૪૮૬]

[૭૮૯]

(૧૩૯) उपात्स्थः ૩/૩/૮૩

★ સુત્રપૃથ૦ :– उपात् स्थः

★ વૃત્તિ :– कर्मण्य सति तथा योगे उपतिष्ठते । सकर्मणस्तु नृपमुपतिष्ठति ।

卐 વૃત્ત્યર્થ :– જો પ્રયોગમાં કર્મ ન દર્શાવેલ હોય તો उप પુર્વક સ્થા ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ થાય છે. योगे उपतिष्ठते યોગમાં હાજરી આપે છે.

0 अकर्मणि કેમ કહ્યુ ?

नृपम् उपतिष्ठति – રાજાની પાસે જાય છે.

नृपम् – કર્મ છે તેથી પરસ્મૈ થયું.

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) (अनो:) कर्मण्यसति ૩/૩/૮૧ (૨) पराणि कानानशौ ૩/૩/૨૦ થી आत्मनेपदम्

卐 વિશેષ :– 0 સ્પષ્ટ

[૭૯૦]

(૧૪૦) प्रोपादारम्भे ૩/3/૫૧

★ સૂત્રપૃથ૦ :– प्र – उपात् आरम्भे

★ વૃત્તિ :– आभ्यामारम्भेऽर्थे क्रम आत्मनेपदं स्यात् । प्रक्रमते ।४। क्रम इतीड् निषेधे प्राक्रंस्त ।५। प्रचक्रमे ।६। प्रक्रंसीष्ट ।७। पक्रन्ता ।८। प्रक्रंस्यते ।९। प्राक्रंस्यत ।१०। ■ (क्रमोऽनुपसर्गाद् वात्मनेपदम्) क्रमते । क्रामति । इत्यादि । (आङोज्योतिरुद्गमे) आक्रमते भानुः । वद व्यक्तायां वाचि ।

卐 વૃત્યર્થ :– प्र અને उप ઉપસર્ગ પછી क्रम् ધાતુને 'આરંભ' અર્થમાં આત્મનેપદ થાય છે. प्रक्रमते– આરંભ કરે છે. એ–જ–રી–તે (૨) प्रक्रमेत (૩) प्रक्रमताम् (૪) प्राक्रमत થશે. (क्रमः ૪/૪/૫૩ થી इट् નિષેધ કર્યો છે તેથી) (૫–अ) प्राक्रंस्त – प्र+क्रम्+स्+त (પરોક્ષાદિના રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા)

★ અનુવૃત્તિ :– क्रमोऽनुपसर्गात् ૩/૩/૪૭ થી क्रमः (૨) पराणि कानानशौ ૩/૩/૪૭ થી आत्मनेपदम्

卐 વિશેષ – 0 आरम्भे કેમ કહ્યું ?

प्रक्रामति – આગળ ચાલે છે – અહીં આરંભ અર્થ નથી.

■ શેષવૃત્તિ :– (૨૯) क्रमोऽनुपसर्गात् ૩/૩/૪૭ પ્રથમ ગણના અને ઉપસર્ગ રહિત क्रम् ધાતુને વિકલ્પે આત્મનેપદ થાય છે. क्रमते પક્ષે क्रामति – તે ચાલે છે. [૪૮૭]

(૩૦) आङो ज्योतिरुद्गमे ૩/૩/૫૨ आ પૂર્વક क्रम् ધાતુ–સૂર્ય–ચંદ્રનું ઉગવું અર્થમાં કર્તામાં આત્મનેપદી થાય છે. आक्रमते भानुः સૂર્ય ઉગે છે. [૪૮૮]

0 [1]*वद् (वद व्यक्तायां वाचि) બોલવું. (૧) ભ્વાદિ–(યજાદિ)–પરસ્મૈ – 998

[૭૯૧]

(૧૪૧) व्यक्तवाचां सहोक्तौ ૩/૩/૭૯

★ વૃત્તિ :– व्यक्तवाचो नेरादयस्तेषां संभूयोच्चारणार्थाद्वद आत्मनेपदं स्यात् । संप्रवदन्ते ग्राम्याः ।

■ विवादे वा – विवदन्ति/विवदन्ते वा गणकाः । अनोः कर्मण्यसति अनुवदते चैत्रो मैत्रस्य । कर्मणि तु उक्तमनुवदति ।

卐 વૃત્યર્થ :– સ્પષ્ટ સમજાય તેવી વાણી મનુષ્યો વગેરે ભેગા મળીને સમૂહમાં બોલે તે અર્થમાં वद् ધાતુને (કર્તામાં) આત્મનેપદ થાય. संप्रवदन्ते ग्राम्याः ગામડાના માણસો સમૂહમા બોલે છે. હો–હા કરે છે.

★ અનુવૃત્તિ :– (૫) दीप्ति ज्ञानयत्न...૩/૩/૭૮ થી वद (૨) पराणि कानानशौ ૩/૩/૨૦ થી आत्मनेपदम्

卐 વિશેષ :– 0 व्यक्त કેમ કહ્યું ?

संप्रवदन्ति शुकाः પોપટો સાથે બોલેછે. વાણી વ્યક્ત નથી માટે આત્મને ન થાય.

0 सहोक्ति કેમ કહ્યું ?

चैत्रेणोक्ते मैत्रो वदति – ચૈત્રના બોલ્યા પછી મૈત્ર બોલેછે અહીં વાણી વ્યક્ત છે પણ સહોક્તિ નથી.

0 [2]*જો પોપટ – મેનાની વાત પણ વ્યક્ત હોય તો સહોક્તિમાં આત્મનેપદ થઇ શકે.

■ શેષવૃત્તિ :– (૩૧) विवादे वा ૩/૩/૮૦ એક સાથે સમૂહમાં પરસ્પર વિરૂદ્ધ બોલવું તે વિવાદ – આ અર્થમાં वद ધાતુને વિકલ્પે આત્મનેપદ થાય.

---

1 * वद् – ધાતુ પરીચય – ધાતુપારાયણમ્. પૃ. ૧૪૬ રૂપો ખાસ જોવા – ઘણા ફેરફારો છે.

* 2 शुकसारिका... હૈમપ્રકાશ – ઉતરાર્ધ – ૫૯૦.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विवदन्ति पक्षे विवदन्ते गणकाः ગણકો વિવાદ કરે છે. [૪૮૯]

(૩૨) अनोः कर्मण्यसति ૩/૩/૮૧ 'સ્પષ્ટ બોલવું' એ અર્થમાં તથા अनु ઉપસર્ગ સહિત वद् ધાતુને જો પ્રયોગમાં કર્મ ન બતાવ્યું હોય તો કર્તામાં આત્મનેપદ થાય. (अनु) अनुवदते चैत्रो मैत्रस्य મૈત્ર ચૈત્રનો અનુવાદ કરે છે.

0 कर्मण्यसति કેમ કહ્યું ?

उक्तमनुवदति - કહેલું છે તે બોલે છે.

उक्तम् કર્મ છે માટે આત્મને ન થાય. [૪૯૦]

[૭૯૨]

(૧૪૨) समोगमृच्छिप्रच्छिश्रुवित्स्वरत्यर्तिदृशः ૩/૩/૮૪

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- समः गम् ऋच्छि प्रच्छि श्रु वित् स्वरति अर्ति दृशः

★ **વૃત્તિ** :- संपूर्वेभ्य एभ्योऽष्टाभ्यः कर्मण्यसत्यामात्मनेपदं स्यात् । सङ्गच्छते, समगच्छत ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- सम् પૂર્વક गम्, ऋच्छ्, प्रच्छ्, श्रु, वित्, स्वर्, अर्ति-(ગણ ૧ ૨ નો ऋ) અને दृश् ધાતુઓને કર્મ ન હોતે છતે કર્તામાં આત્મનેપદ થાય છે.

(૧-व) सङ्गच्छते - सम् + गच्छते - મળે છે

(૨-ह्य) समगच्छत - सम् + अ + गच्छत - તે મળ્યો.

★ **અનુવૃત્તિ** :- पराणि...३/३/२० થી आत्मनेपद

卐 **વિશેષ** :- 0 'કર્મ ન હોય તો'-કેમ કહ્યું ? संगच्छति मैत्रम् તે મૈત્રને મળે છે. કર્મ છે માટે પરસ્મૈપદ

0 स्वरति अर्ति એમ સૂત્રમાં લખ્યું તેથી यङ् લુમન્ત પ્રયોગમાં આ સૂત્રને ન લાગે.

0 ઉદાહરણ :- समृच्छिष्यते - તે સમાગમ કરશે सम्+ ऋच्छ्+इ+स्यते, संवित्ते-सम्+विद्+ते,-संस्वरते-सम्+स्वर्+ते

0 ધાતુ :- (૧) गम् (गम्लृ गतौ) જવું (૧) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ 396,

(૨) स्वर् (औस्वृ शब्दोपतापयोः અવાજ કરવો. ભ્વા.-21

(૩) ऋ (ऋ प्रापणे) સમાગમ કરવો ભ્વા. - 26

(4) दृश् (दृशृं-पश्ये) જોવું. ભ્વા - 495

(5) ऋच्छ् (ऋच्छत्) મોહ પામવું-મુંઝાવું (૬)તુદાદિ -પરસ્મૈ - 1352

(6) प्रच्छ् (प्रच्छंत - ज्ञीप्सायाम्) પુછવું (૬)તુદાદિ-પરસ્મૈ - 1347

(7) विद् (विदक्-ज्ञाने) જાણવું (૨) અદાદિ-1099

(8) ऋ (ऋंक् - गतौ) જવું (૨) અદાદિ - 1135

(9) श्रु (श्रुंट्) સાંભળવું (૫) સ્વાદિ - 1296

[૭૯૩]

(૧૪૩) गमो वा ૪/૩/૩૭

★ **વૃત્તિ** :- गमेरात्मनेपद विषयौ सिजाशिषौ किद्वद्वा स्याताम् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- गम् ધાતુને આત્મનેપદ વિષયમાં સિચ્ અને आशीः વિભક્તિના પ્રત્યયોને વિકલ્પે कित् જેવા સમજવા, (જુઓ સૂત્ર : ૧૪૪)

■ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) सिजाशिषौ आत्मने

(૨) इन्ध्यसंयोगात् થી किद्वत्

卐 **વિશેષ** :- 0 સ્પષ્ટ

[૭૯૪]

(૧૪૩) यमिरमिनमिगमिहनिमनिवनति तनादे धुटि क्ङिति ૪/૨/૫૫

★ **સુત્રપૃથ૦** :- यमि-रमि-नमि-गमि-हनि-मनि-वनति - तनादेः धुटि क्ङिति

★ **વૃત્તિ** :- एतां तनादिनां च धुडादौ क्ङिति लुक् स्यात् । इति म लुकि धुड्ह्रस्वादिति सिज्लुति समगत पक्षे समगंस्त, समगसाताम् / समगंसाताम् ।

■ संजग्मे, संजग्मिषे ।६। संगसीष्ट, संगंसीष्ट ।७। संगन्ता ।८। संगंस्यते ।९। समगंस्यत ।१०। औस्वृ शब्दोपतापयोः । संस्वरते ।४। समस्वरिष्ट ।५। संयोगादृदनेरिति गुणे संसस्वरे संसस्वरिषे ।६। इत्यादि। संपश्यते ।४।सिजाशिषा वात्मन इति सिचः कित्वम् । समदृष्ट, समदृक्षाताम्, समदृक्षत । संददृशे, संददृशिषे ।६। संदृक्षीष्ट ।७। संद्रष्टा ।८। संद्रक्ष्यते ।९। समद्रक्ष्यत ।१०।सकर्मकत्वे तु संगच्छति रविं शशीत्यादि । (गमेः क्षान्तौ आत्मनेपदम्) आगमयते गुरुम् । कञ्चित्कालं प्रतिक्षत इत्यर्थः । चर गतिभक्षणयोः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- यम्, रम्, नम्, गम्, हन्, मन्, वन् ધાતુઓના તથા ગણ-(૯) तनादि ના ધાતુઓના અંત્ય વ્યંજનનો આદિમાં धुट् વ્યંજનવાળા कित्-ङित् પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે લોપ થઈ જાય છે. આ સૂત્રથી म् લોપ થાય ત્યારે (धुड् ह्रस्वाल्लुग् ૪/૩/ ૭૦ થી) सिच् લોપ થશે તેથી (૫-अद्य) समगत વિકલ્પે सिच् લોપ ન થાય ત્યારે समगंस्त (शिड्हेऽनुस्वार થી અનુસ્વાર થયો છે) એ - જ - રીતે समगसाताम् પક્ષે समगंसाताम् (અહીં सिच् નો લોપ ન થાય)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

★ **અનુવૃત્તિ** :- गमहनजन ... ४/२/४४ થી लुक्

卐 **વિશેષ :-** 0 धुडादि કેમ કહ્યું ?

यम् + क्य + ते = यम्यते – શાંત કરાય છે. क्य–कित् છે પણ य ધુડાદિ નથી.

0 कित्‌ङित् કેમ કહ્યું ?

यम्+तृ=य-ता-तृ પ્રત્યય ધુડાદિ છે પણ कित् ङित् નથી.

0 वनति એવા तिव् નિર્દેશથી यङ्‌ લુબન્તમાં અન્ત્યનો લોપ ન થાય.

यम् + त = यत: = શાંતિ પામેલો

मन् + त = मतः = માનેલો

तन् + त = ततः = વિસ્તરેલ

(त (क्त) એ કિત્ પ્રત્યય છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :- પરોક્ષા ત્રી. પુ. એ. વ. संजग्मे सम्+गम्=सम्+जगम्+ए=(गम हन जन...लुक् ४/२/४४ सम्+जग्म्+ए બી પુ. એ. વ. – संजग्मिषे (इन्ध्यसंयोगात् .. किद्वत् ४ ३/२१ થી अवित् પરોક્ષા કિત્ જેવા થશે)

0 आशी: संगसीष्ट પક્ષે संगंसीष्ट આ રીતે બધા જ રૂપો વૃત્તિ મુજબ સમજવા.

0 **औंवृ (स्वर) અવાજ કરવો. (१) ભ્વાદિ–પરસ્મૈ** – 21 संस्वरते – તે સારી રીતે અવાજ કરેછે.

सम् + स्वर + शव् + ते

(५ अ) समस्वरिष्ट = सम + अ + स्वर् + ई + **सू** + त

(१–प) संसस्वरे – सम+स्वृ+ए (संयोगादृदर्ते: ४/३,९) થી ऋ નો ગુણ

0 दृश् – (१ – ब) संपश्यते

(५-अ.) – सिजाशिषावात्मने ४/३/३५ થી अनिट् પ્રત્યયો ક્તિવત્ થાય છે તેથી ગુણ ન થાય – सम्+दृश्+त= समदृष्ट ત્રી. પુ દ્વિ. વ. – समदृक्षाताम्=सम्+अ+दृश्+स् + आताम् = सम+दृष्+साताम् = सम+दृक्+षाताम्

શ્વ. ભવિ. ક્રિયામાં કિતવત્ ન હોવાથી अ: सृजि दृशोऽक्ङिति ४/४/१११ થી अ આગમ થતાં दृश् નું दृ + अ + श् થી द्रश् થશે તેથી (८) सन्द्रष्टा, (९) सन्द्रक्ष्यते વગેરે સિદ્ધ થશે

સકર્મક હોય ત્યારે પરસ્મૈપદ જ થશે. सं गच्छति रविं शशीत्यादि ચંદ્ર સૂર્યને મળે છે. અહીં रवि, કર્મ દેખાડેલ છે માટે આત્મને ન થાય.

(33) **गमे: क्षान्तौ 3/3/५५** क्षान्ति 'વાટ જોવી' અર્થમાં आ+गमय् ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ થાય છે. आगमयते गुरुम् – ગુરુનીથોડી રાહ જુએ છે – ક્યારેક ખમવું એવો અર્થ પણ થાય છે. [४९१]

0 चर गति-भक्षणयो :- चर् – ચરવું-ફરવું (१) ભ્વાદિ પરસ્મૈ – 410 [७९५]

(१४५) **उदश्चर: साप्यात् 3/3/३१**

★ **સુત્રપૃથ૦** :- उद: चर: साप्यात्

★ **વૃત્તિ** :- उत्पूर्वाच्चरेः सकर्मकाद.त्मनेपद स्यात् । मार्ग मुच्चरते । उत्क्रम्य यातीत्यर्थ: । अकर्मकत्वे तु धूम उच्चरति । उर्ध्वं गच्छतीत्यर्थ:

卐 **વૃત્યર્થ** :– उत् ઉપસર્ગ પૂર્વક चर् ધાતુનો કર્મ પ્રયોગ સાથે હોય તો આત્મનેપદ થાય છે. मार्गम् उच्चरते-માર્ગને ઓળંગી જાય છે. – अकर्मक હોય તો પરસ્મૈપદી થાય – धूम: उच्चरति-ધૂમાડો ઉપર જાય છે.

★ **અનુવૃતિ** :- पराणि...३/३/२० થી आत्मनेपदम्

卐 **વિશેષ** :- 0 उत् કેમ કહ્યું ?

चारं चरति – ચારો ચરે છે. उत् નથી માટે પરસ્મૈ થયું.

[७९६]

(१४६) **समस्तृतीयया 3/3/3२**

★ **સુત્રપૃથ૦** :- सम: तृतीयया

★ **વૃત્તિ** :- संपूर्वाच्चरेस्तृतीयान्तेन योगं आत्मनेपदं स्यात् । अश्वेन संचरते । समचरिष्ट ।५। संचेरे, संचेरिषे ।६। इत्यादि । अन्यत्र तु संचरति ।१। समचारीत्

■ आनुते श्रृगाल: । आपृच्छते गुरुम् । क्रीड़ विहारे ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- सम् પૂર્વક चर् ધાતુને તૃતીયા વિભક્ત્યન્ત પદના સંબંધમાં (કર્તાના અર્થમાં) આત્મનેપદ થાય अश्वेन संचरते – ઘોડા વડે જાયછે. એ-જ-રી-તે (५–अ) समचरिष्ट, અન્યત્ર – (વિભક્તિ) પરસ્મૈપદ થાયછે. જેમકે संचरति

★ **અનુવૃતિ** :- उदश्चर: ३/३/३१ થી चर:

卐 **વિશેષ** :- 0 તૃતીયા કેમ કહ્યું ?

उभौ लोकौ संचरसि–તું બન્ને લોકમાં જાય છે. તૃતીયા નથી.

0 *रथ्यया सञ्चरति चैत्रोऽरण्ये અહીં પરસ્મૈ કેમ થયું. ? ધાતુને તૃતીયાન્તનો યોગ જ નથી.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (3४) नु पृच्छ: 3/3/५४ आ પૂર્વક नु અને प्रच्छ् ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ થાય आनुते श्रृगाल: :– [४९२]

[७९७]

* रथ्यया – હૈમપ્રકાશ – ઉત્તરાર્ધ – ५९४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(१४७) क्रीडोऽकूजने 3/3/33

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- क्रीडः अ - कूजने

★ **વૃત્તિ** :- कूजनमव्यक्तशब्दस्ततोऽन्यार्थात् संपूर्वात् क्रीडतेरात्मनेपदं स्यात् । संक्रीडते । कूजने तु संक्रीडन्ति अनांसि ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :- कूजन–અવ્યક્ત શબ્દ :- તેનાથી બીજા અર્થમાં सम् પૂર્વક 'क्रीड्' ધાતુને આત્મનેપદ થાય. संक्रीडते-તે સારી રીતે રમે છે

0 अकूजने કેમ કહ્યું ?

संक्रीडन्ति अनांसि–ગાડાના પૈડા અવ્યક્ત અવાજ કરે છે.

★ **અનુવૃત્તિ** :- पराणि कानानशौ .....3/3/20 થી आत्मनेपदम्

卐 **વિશેષ** :- 0 सम् પૂર્વક કેમ કહ્યું ? क्रीडति - રમે છે. - ઉપસર્ગ રહિત છે. માટે પરસ્મૈ થયું.

[૭૯૮]

(१४८) अन्वाङ्‌ परेः 3/3/34

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- अनु - आङ्‌ परे

★ **વૃત્તિ** :- एभ्यस्त्रिभ्यः क्रीडतेरात्मनेपदं स्यात् । अनुक्रीडते । ४ । अन्वक्रीडिष्ट । ५ । अनुचिक्रीडे, अनुचिक्रीडिषे । ६ । इत्यादि । अन्यत्र तु क्रीडति । अक्रीडित् इत्यादि ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :- अनु–आङ्–परि ઉપસર્ગપૂર્વક क्रीड् ધાતુને (કર્તામાં) આત્મનેપદ થાય છે. अनुक्रीडते-તે પાછળ રમે છે. (૫ – अ) अन्वक्रीडिष्ट (૬–પ) अनुचिक्रीडे । અહીં अनु+क्रीड् ધાતુ છે. માટે આત્મને થયું (અન્યત્ર) આ ત્રણ ઉપસર્ગ ન હોય તો :- (૧ – व) क्रीडति, વગેરે પરસ્મૈપદ થાય

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) क्रीडोऽकूजने ૩ ૩/૩૩ થી क्रीड् (૨) पराणि......૩/૩/૨૦ आत्मनेपदम्

卐 **વિશેષ** :- 0 *माणवकमनु क्रीडति । માં પરસ્મૈ કેમ થયુ ?

0 અહીં अनु નો સંબંધ ધાતુ સાથે નથી.

माणवकेन सह क्रीडति એવો અર્થ છે.

0 ધાતુ :- क्रीड् (क्रीड् विहारे) ૧-ભ્વાદિ પરસ્મૈ. 243

[૭૯૯]

* माणवकमनु – બૃહદ્‌વૃત્તિ ભા. ૧, પૃ ૨૨૩

(१४९) व्युदस्तपः 3/3/८९

★ **સુત્રપૃથ૦** :- वि उदः तपः

★ **વૃત્તિ** :- आभ्यां परात्तपेः कर्मण्यसति स्वेऽङ्गे वा कर्मणि सत्यामात्मनेपदं स्यात् । वितपते उत्तपते रविः । वितपते पाणिम् । व्यतपत ।४। व्यतप्त, व्यतप्साताम्, व्यतप्सत ।५। वितेपे, वितेपिषे ।६। वितप्सीष्ट ।६। वितप्ता ।८। वितप्स्यते ।९। व्यतप्स्यत ।१०। अन्यत्र तु तपति तपः । अताप्सीत्, अताप्ताम्, अताप्सुः ।४। तताप तेपिथ / ततप्थ इत्यादि ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** : वि કે उद् પૂર્વક तप् ધાતુને કર્મ પ્રયોગમાં ન હોય ત્યારે અને કર્મ પ્રયોગમાં હોય તો કર્તાનું પોતાનું અંગ હોય ત્યારે (કર્તરિ) આત્મનેપદ થાય तप् (तपं-धूपसंतापे) તપવું (૧) ભ્વાદિ-પરસ્મૈ-333. वितपते અથવા उत्तपते रविः સૂર્ય ખૂબ તપે છે. वितपते पाणिम् – તે હાથને તપાવે છે.

અહીં દશે કાળના રૂપો વૃત્તિમાં જણાવ્યા મુજબ સમજવા. अन्यत्र (સૂત્રમાં દર્શાવેલ શરત સિવાય) तपति વગેરે પરસ્મૈપદ થશે.

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) आङो यमहनः स्वेऽङ्गे च 3/3/८६ થી स्वेऽङ्गे च (૨) (અનો:) कर्मण्यसति ३/३/८१

卐 **વિશેષ** :- 0 *આ સૂત્રમાં दीप्यते, ज्वलति, भासते, रोचते વગેરે અર્થમાં तप् ધાતુ અકર્મક ગણાય છે. જેમકે वितपते – સામાન્યથી પ્રકાશિત જણાય છે. કઈ રીતે ? તો જણાવે છે કે वह् ધાતુ-ભાર અર્થમાં સકર્મક છે પણ નદી વહે છે–એમ કહીએ તો અકર્મક થાય છે તેમ तपति માં સમજવું.

0 व्युद् કેમ કહ્યું ?

निष्तपति – અહીં निर् ઉપસર્ગ છે.

0 સૂત્રમાં स्व તથા अङ्ग શબ્દનો ભિન્ન વિભક્તિ નિર્દેશ કર્યો છે તે स्वाङ्ग શબ્દ असहन... स्वाङ्गादक्रोडादिभ्यः २/४/३८ થી स्वाङ्ग ગ્રહણ ન થાય તે માટે છે.

[૮૦૦]

(१५० आङो यमहनः स्वेऽङ्गे च 3/3/८६

★ **સુત્રપૃથ૦** :- आङः यम-हनः स्वे-अङ्गे च

★ **વૃત્તિ** :- आङ्पराभ्यां यमहनभ्यां कर्माभावे स्वेऽङ्गे वा कर्मण्यात्मनेपदं स्यात् । आयच्छते ।४।

* इह सूत्रे – બૃહદ્‌વૃત્તિ – १, २३२.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 **વૃત્યર્થ** :- આ પૂર્વક यम् અને हन् ધાતુઓને જો કર્મ ન હોય અથવા કર્તાનું પોતાનું અંગજ કર્મ હોય તો (કર્તરિ) આત્મનેપદ થાય છે. आयच्छते- તે લાંબુ કરે છે.

★ **અનુવૃત્તિ** :- (अनो:) कर्मण्य सति ३/३/८१

卐 **વિશેષ** :- 0 स्व - अङ्ग નું ઉદા.
आयच्छते पादम् – પગને લાંબો કરે છે. અહીં કર્મ पादम् – स्व अङ्ग છે.
0 સ્વ કેમ કહ્યું ?
आयच्छति रज्जुम् – દોરડીને લાંબી કરે છે. કર્મ છે પણ स्व – अंग નથી.
0 स्व કેમ કહ્યું ?
आयच्छति पादौ चैत्रस्य – ચૈત્રના પગ લાંબા કરે છે. અંગ છે પણ સ્વ નથી.
0 अङ्ग કેમ કહ્યું ?
स्वं पुत्रमाहन्ति – પોતાના પુત્રને હણે છે. સ્વ છે પણ અંગ નથી.
ધાતુ :- यम (यमूं उपरमे) १–ભ્વાદિ પરસ્મૈ-386
हन् (हनंक्-हिंसागत्यो:) હિંસા કરવી. ૨-અદાદિ-1100

[૮૦૧]

(૧૫૧) यम: सूचने ४/३/३९

★ **વૃત્તિ** :- सूचनार्थाद्यमेरात्मनेपद विषय: सिचू किंद्वत् स्यात् । किंत्वाद्यमिरमीत्यादीनाम् लुकि, उपायत ।
■ (वा स्वीकृतौ सिच: कित्वम्) उपायत / उपायंस्त शास्त्रम् ।५। उपायंसे ।६। उपायंसिष्ट ।७। उपायन्ता ।८। उपायंस्यते ।९। उपायंस्यत ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ** :- સૂચના અર્થમાં (બીજાના દોષ પ્રગટ કરવા) यम् ધાતુનો सिच् – कित्वत् થાય છે. कित्व થવાથી (સૂત્ર : ૧૪૪ यमि-रमि...क्ङिति ४/२/५५) મુજબ (અન્ત્ય) म् નો લોપ થાય છે. उपायत-उप+आ+यम्+त (धुड् ह्रस्वात् ४/३/७० થી सिच् નો લોપ થયો) उपायत – તેણે બીજાના દોષ પ્રગટ કર્યા.

■ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) हन: सिच् ४/३/३८ થી सिच् (૨) इन्ध्यसंयोगात्......४/३/२१ થી किद्वत्

卐 **વિશેષ** :- 0 સૂચન કેમ કહ્યું ?
आयंस्त कूपात् रज्जुम् – દોરડાને કૂવામાંથી બહાર કાઢવું. અહીં સૂચન અર્થ નથી તેથી सिच्–कित् જેવો ન થયો અને यमि रमि ४/२/५५ થી લોપ ન થયો.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૩૫) वा स्वीकृतौ ४/३/४० (यम: સ્વીકારે ૩/૩/૫૯થી) સ્વીકાર અર્થવાળા यम् ને આત્મનેપદમાં લાગેલો सिच् વિકલ્પે किद्वत् થાય છે. – कित्व થી म् લોપ થાય તો उपायत शास्त्रम् રૂપ થશે – જો લોપ ન થાય તો उपायंस्त રૂપ થશે. (म् નો અનુસ્વાર થયો.) તેણે શાસ્ત્રનો સ્વીકાર કર્યો. [૪૯૩]
0 यम् ધાતુ અનિટ્ છે. પરીક્ષાદિના રૂપો વૃત્તિ અનુસાર સમજી લેવા. જેમકે :- उपायेमे–उप+आ+यम्+ए=(अनादेशादेरेक...સૂત્રથી) उप + आ + येम् + ए થશે.

[૮૦૨]

(૧૫૨) क्रिया व्यतिहारेऽगति हिंसा शब्दार्थ हसो हृ वहश्चानन्योऽन्यार्थे ३/३/२३

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- क्रिया व्यतिहारे अ-गति हिंसा शब्दार्थ हस: हृ वह: च अनन्येअन्यार्थे ।

★ **વૃત્તિ** :- अन्यचिकीर्षितायाः क्रियाया अन्येन हरणं करणं क्रिया – व्यतिहार: तदर्थाद्गति हिंसाशब्दार्थहसवर्जाद् धातो हृ वहिभ्यां चात्मनेपदं स्यात् । व्यतिहरन्ते व्यतिवहन्ते भारम् । गत्यर्थादि वर्जनं किम् । व्यतिसर्पन्ति, व्यतिहिंसन्ति व्यतिजल्पन्ति, व्यतिहसन्ति । (परस्परान्योऽन्येतरे तर योगे च न) परस्परस्य व्यतिलुनन्ति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- અન્ય વડે કરવાને ઇચ્છાયેલી ક્રિયા અન્ય વડે કરાય તે क्रिया व्यतिहार (પરસ્પર ક્રિયાની અદલાબદલી)– "તે અર્થમાં" – ગતિ અર્થવાળા, હિંસા અર્થવાળા, શબ્દ અવાજ અર્થવાળા ધાતુઓ તથા हस् ધાતુને વર્જીને અન્ય ધાતુઓનો તથા हृ અને वह् ધાતુને (कर्तरि) આત્મનેપદ થાય છે. क्रिया – व्यतिहार સૂચક વાક્યમાં અન્યોન્ય શબ્દ કે તે અર્થવાળા બીજા કોઇ શબ્દનો પ્રયોગ ન હોવો જોઇએ.
0 हृ ધાતુ – व्यतिहरन्ते भारम् બીજાને બદલે તેઓ ભારને લઇ જાય છે. 0 वह्–व्यतिवहन्ते भारम् ભારને વહન કરે છે.
0 गत्यार्थादि વર્જન કેમ કર્યું ?
व्यतिसर्पन्ति – બીજાને બદલે બીજા જાયછે.
व्यतिहिंसन्ति – બીજાને બદલે બીજા હણેછે.
એ–જ–રી–તે બોલેછે – હસેછે- માં પરસ્મૈપદ થયું.
0 परस्परस्य व्यतिलुनन्ति – બીજાને બદલે બીજા લણેછે.
અહીં પરસ્પર શબ્દ અન્યોન્ય જેવો છે માટે પરસ્મૈ થયું

★ **અનુવૃત્તિ** :- पराणि...३/३/२० आत्मनेपदम्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 વિશેષ :- 0 ક્રિયા વ્યતિહાર કેમ કહ્યું ? चैत्रस्य धान्यं व्यतिलुनन्ति દ્રવ્ય લઇને બદલામાં ચૈત્રનું ધાન્ય લણે છે. – દ્રવ્ય વ્યતિહાર છે માટે आत्मने ન થયું.

[८03]

(१५३) आशिषि नाथः 3/3/3६

★ વૃત્તિ :- आशीरर्थादेव नाथ आत्मनेपदं स्यात् ।

卐 વૃત્યર્થ :- આશીર્વાદ અર્થમાંજ नाथ् ધાતુને આત્મનેપદ થાય છે. (ઉદા. સૂત્ર ૧૫૪માં જુઓ)

★ અનુવૃત્તિ :- पराणि... ३/३/२० आत्मनेपदम्

卐 વિશેષ :- 0 आशिषि જ કેમ કહ્યું ? (याच्ञायां) માગવાના અર્થમાં ન થાય માટે.

0 नाथ् (नाथृङ् उपतापैश्वर्याशीष्षु च)
આશીર્વાદ આપવો, પીડા કરવી, નાથ થવું (१) ભ્વાદિ આત્મને – 716

આમ नाथ् ધાતુ આત્મનેપદી છે છતાં આ સૂત્ર બનાવ્યું તે એમ સૂચવેછે કે અન્ય અર્થમાં આત્મને-ન થાય.

[८0४]

(१५४) नाथः २/२/१०

★ વૃત્તિ :- आत्मनेपदविषयस्य नाथो व्याप्यं कर्म वा स्यात् । सर्पिषोनाथते । अनाथिष्ट इत्यादि । अनाशिषि तु "नाथन्ति के नाम न लोकनाथम्"

卐 વૃત્યર્થ :- આત્મનેપદ વિષયમાં नाथ् ધાતુના કર્મને વિકલ્પે કર્મ સમજવું.

अकर्म :- सर्पिषोनाथते – ઘી વધે એવો આશીર્વાદ આપે છે. (५-अ.) अनाथिष्ट વગેરે આત્મનેપદી થશે.

0 આશીર્વાદ સિવાયના વિષયમાં પરસ્મૈપદ થાય. नाथन्ति –માગવું અર્થ છે.

★ અનુવૃત્તિ :- कर्तुर्व्याप्यं कर्म २/२/३ થી कर्म (२) हृक्रोर्नवा २/२/८ થી नवा

卐 વિશેષ :- 0 સિદ્ધહેમ વ્યા માં જણાવ્યા મુજબ नाथः સૂત્રથી सकर्मक नाथ ધાતુમાં બીજી વિભક્તિ અને अकर्मक नाथ ધાતુમાં છઠ્ઠી વિભક્તિ થાય છે. જેમકે सर्पिर्नाथते – ઘી ને માગે છે.

0 अनाशिषि અર્થમાં नाथति, नाथेत, नाथतु, अनाथत् વગેરે રૂપો થાય.

[८0५]

(१५५) परावेर्जेः 3/3/२८

★ સુત્રપૃથ૦ :- परा – वेः जेः

★ વૃત્તિ :- आभ्यां पराज्जयतेरात्मनेपदं स्यात् ।

पराजयते, विजयते ।४। व्यजेष्ट ।५। विजिग्ये ।६। विजेषीष्ट ।७। विजेता ।८। विजेष्यते ।९।

卐 વૃત્યર્થ :- परा અને वि પૂર્વક जि (जयति) ધાતુને આત્મનેપદ થાય.

0 पराजयते – તે પરાજિત થાયછે.

0 विजयते – તે વિજયી થાયછે.

(५-अ) व्यजेष्ट – वि + अ + जि + स् + त्

(६-प) विजिग्ये – वि + जि + ए = वि + जिजि + ए (जेर्गिः...परोक्षयोः ४/१/३५) वि + जिगि + ए = (योऽनेक. २/१/५६) वि + जिग्य् + ए

★ અનુવૃત્તિ :- पराणि...३/३/२० થી आत्मनेपदम्

卐 વિશેષ :- 0 ઉપસર્ગ કેમ ? सेनापरा जयति – બીજી સેના જીતે છે, परा ઉપસર્ગ નથી માટે પરસ્મૈ થયું.

[८0५]

આ રીતે ભ્વાદિ આત્મનેપદીના રૂપો સમાપ્ત-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ अर्हम् ॥

ભ્વાદ્ય ઉભયપાદિન

ભ્વાદિ ગણ પરસ્મૈપદી તથા આત્મનેપદી ધાતુઓ બાદ આ વિભાગમાં **ઉભયપદી** પ્રકારનો અભ્યાસ સમાવિષ્ટ થયો છે. ઉભયપદી એટલે ઉપરોક્ત બન્ને પ્રકારના પ્રત્યયો લે તેવી ધાતુઓ. અહીં વિકલ્પે બધી ધાતુના બે-બે રૂપો થશે. (૧) પરસ્મૈપદી (૨) આત્મનેપદી

સૂત્ર : ૧ ના શ્લોકમાં જણાવ્યા મુજબ દીર્ઘ ઈ તથા ग् અનુબંધ ધાતુઓને ઉભયપદી ધાતુ સૂચવે છે. ભ્વાદી-ઉભયપદી ધાતુઓ ક્રમાંક ૮૮૩થી ૯૩૬ એમ કુલ-૫૩-ધાતુઓ છે.

(૧૫૬) ईगितः ३/३/९५

★ **સુત્રપૃથ0** :– ई गू इतः

★ **વૃત્તિ** :– इंदितो गितश्च धातोः कर्तुरात्मगामिनि फले आत्मनेपदं स्यादन्यथा परस्मैपदं स्यात् । पचति ।४। अपाक्षीत् ।५। पपाच, पक्थ / पेचिथ ।६। पच्यात् ।७। पक्ता ।८। पक्ष्यति ।९। अपक्ष्यत् ।१०। – पचते ।४। अपक्त ।५। पेचे ।६। पक्षीष्ट ।७। पक्ता ।८। पक्ष्यते ।९। अपक्ष्यत ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ** :– ई અને गू इत् છે તેવા ધાતુઓને (ધાતુપાઠમાં ધાતુ સાથે ई અથવા गू અનુબંધ હોય પણ અપ્રયોગી હોય) ક્રિયાનું ફળ કર્તામાં હોય તો આત્મનેપદ થાય. અન્યથા પરસ્મૈપદ થાય છે. (દા. ત. યજ્ઞ કરનાર બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા મળે છે. પણ યજ્ઞનુ જે ફળ સ્વર્ગ છે તે તો યજ્ઞ કરાવનારનેજ મળે છે. તેથી પ્રધાનફળ સ્વર્ગ હોવાથી ફળવાનકર્તા યજ્ઞ કરાવનારજ ગણાય. જ્યારે બ્રાહ્મણોને ગૌણ ફળ મળતું હોવાથી તે ફળવાન કર્તા ન ગણાતાં તેમને માટે પરસ્મૈપદી પ્રત્યયો લાગે-જેમને સીધું ફળ મળે છે. તેમને આત્મનેપદી થાય)

(૧-વ) पचति પક્ષે पचते–તે રાંધે છે. 0 डुपचांष् पाके (पच्) પકાવવું.

(૧) ભ્વાદિ-ઉભયપદી – 892 (અહીં इ उ ई ष् અને અનુસ્વાર इत् છે.)

★ **અનુવૃત્તિ** :– (૧) परिमुहाय...फलवति ३/३/२८ થી फलवति (२) पराणि कानानशौ ३/३/३० થી आत्मनेपदम् (३) इङितः...३/३/२८ થી कर्तरि

卐 **વિશેષ** :– 0 ईगित् કેમ કહ્યું ?

गच्छति – गम्लृ ધાતુ છે. ई–गू અનુબંધ નથી.

0 पच् રૂપ સાધનિકા :–

(૧-વ) पचति – पच + शव् + तिव् + (પક્ષે) पचते – पच् + शव् + ते

(५–अद्य.) अपाक्षीत्–अ+पच्+स्+ई+त् (ધાતુ–अनिट् છે માટે इट् નહીં લાગે.)

(1) व्यञ्जनानाम ४/३/४५ થી વૃદ્ધિ થતાં पनो अ દીર્ઘ

(2) चजः क – गम् થી च् નો क्

(3) नाम्यन्तस्था...... २/३/१५ થી स् નો ष् વિકલ્પે

अपक्त-पच्+त=पक्+त् धुड्ह्रस्वाल्लुग् ४/३/७० થી त् કારાદિ, थ् કારાદિ પૂર્વે अनिट् सिच् લોપ થશે.

(६-प) पपाच પક્ષે पेचे – पच् + णव् પક્ષે पच् + ए એ–જ–રી–તે આશી. વગેરે વૃત્તિ મુજબ જાણવા.

[૮૦૭]

(૧૫૭) कृगूतनादेरुः ३/४/८३

★ **સુત્રપૃથ0** :– कृगू – तनादेः उः

★ **વૃત્તિ** :– कृगस्तनादिभ्यश्च कर्तृविहिते शिति उः स्यात् (नामिनो गुणो इति गुणे, उश्नोरिति गुणे,) करोति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– कृग् (कृ) ધાતુને તથા तनादि (ગણ : ૯) ના ધાતુઓને कर्तरि પ્રયોગમાં શિત્કાળમાં (शव् ને બદલે) उः પ્રત્યય થાય છે (नामिनो गुणो ४/३/१ થી અને. उश्नोः ४/३/२ થી ગુણ થશે) कृ + तिव् = कृ + उ + ति = कर् + ओ + ति = करोति = તે કરે છે.

★ **અનુવૃત્તિ** :– (૧) कर्त्तः शिति ३/४/७० – शिति (२) कर्तर्यनद्भ्यः शव् ३/४/७१ થી कर्तरि

卐 **વિશેષ** :– 0 तनादि–तनोति તે વિસ્તારે છે तन् + उ + तिव्

0 कृ – (डुकृग् करणे) કરવું. ग् અનુબંધ ઉભયપદી ધાતુ દર્શાવે છે. (૧) ભ્વાદિ-ઉભવ. 888 अनिट्– તેમ છતાં તેને उ પ્રત્યય લગાડી (નવમા) तनादि ગણ જેવો બનાવેલ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 तनादि - धातु नव छे. क्रमांक 1499 थी 1507 (ગણુ : ૯)

[૮૦૮]

(૧૫૮) अतः शित्युत् ૪/૨/૮૯

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- अतः शिति उत्

★ **વૃત્તિ** :- शित्यविति य उस्तन्निमित्तो यः कृगोऽकारस्तस्य उत् स्यात् । शिदविद् ङिद्वत्स्यात् इति गुणाभावे कुरुतः । इवर्णादेरिति वत्वे कुर्वन्ति । करोषि ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- शित् (एताः शितः ૩/૩/૧૦) अवित् (व्-इत् નહીં તેવા) પ્રત્યયથી થયેલ જે उ તેના નિમિત્તે જે कृग् ધાતુનો अ કાર તેનો उ થાય છે.

कृ+उ+तस्=कृ+अर्+उ+तस् = (આ સૂત્રથી अ નો उ) कु + उर् + उ + तः = **कुरुतः** - તે બે કરે છે.

0 નોંધ :- शिदवित् ૪/૩/૨૦ થી ङित्वत् થતાં उ નો ગુણ ओ થશે નહીં.

0 (૧-બ. ત્રી. પુ. બ. વ.) कुर्वन्ति-कृ+उ+अन्ति-આ સૂત્રથી कुर्+उ+अन्ति (इवर्णादेरस्वे ૧/૨/૨૧) उ નો व् થશે. कुर् + व् + अन्ति

0 अवित् शित् કેમ કહ્યું ?

करोषि - कृ + उ + सिव् - वित् છે માટે ગુણ થયો

■ **અનુવૃત્તિ** :- वम्यविति......૪/૨/૮૭ - अविति

卐 **વિશેષ** :- 0 *उ કારના નિમિત્તથી अ કાર થતાં कुर्यात् વગેરેમાં उ કાર લોપ થવા છતાં अ કારનો उ થાય છે.

[૮૦૯]

(૧૫૯) कृगो यि च ૪/૨/૮૮

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- कृगः यि च

★ **વૃત્તિ** :- कृगः परस्योतो यादौ वमि चाविति लुक् स्यात् । कुर्वः कुर्मः ।

卐 **વૃત્યર્થ** : कृ થી પર રહેલો उ નો य કારાદિ પ્રત્યય તથા अवित्-व કારાદિ, म કારાદિ પ્રત્યય લાગતાં લોપ થાય છે. कुर्वः=कृ+वस् (વર્તમાના ત્રી.પુ. દ્વિ.વ.)

(૧) कृ+उ+वस् (૨) नामिनो गुणो - कर् + उ + वस् (૩) अतः शित्युत् ૪/૨/૮૯ થી कुर्+उ+वस् (૪) આ સૂત્રથી उ લોપ = कुर् + वस् (૫) कुर्वः

એ - જ - રી - તે **कुर्मः** અમે કરીએ છીએ.

* उकारनिमित्त...બૃહદ્વૃત્તિ - ૧ પૃ. ૨૮૬

★ **અનુવૃત્તિ** :- वम्यविति ૪/૨/૮૭

卐 **વિશેષ** :- 0 अविति કેમ કહ્યું ?

करोमि - म કારાદિ છે પણ मिव् - व् इत् છે.

0 यि - वमि કેમ કહ્યું ?

कुरुतः तस् અવિત છે પણ यि - वमि નથી.

0 આ સૂત્ર कृंगट् - हिंसायाम् ના न् કારવાળા उ માં લાગશે નહીં कृणुयात्

[૮૧૦]

(૧૬૦) कुरुच्छुरः ૨/૧/૬૬

★ **વૃત્તિ** :- कुरुच्छुरोर्नामिनो रेफे परे दीर्घो न स्यात् । कुर्यात् ।

■ करोतु, कुरुतात् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- कुर् (कृ-કરવું) અને छुर् ધાતુનો નામી સ્વર र् પરમાં હોય તો દીર્ઘ ન થાય. (૨-સ) कुर्यात् તેણે કરવું જોઈએ. - कृ+यात्=कृ+उ+यात्=कर्+उ+यात्=कुर्+उ+यात्=कुर्+यात् (र् પરમાં છે માટે कु દીર્ઘ ન થાય - અન્યથા भ्वादे र्नामिनो दीर्घो ...૨/૧/૬૩ થી દીર્ઘ પ્રાપ્તિ હતી.

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) भ्वादे र्नामिनो दीर्घो र्वो र्व्यञ्जने ૨/૧/૬૩ થી दीर्घो - र्

(૨) नमि तद्धिते ૨/૧/૬૫ થી न

卐 **વિશેષ** :- 0 कुरु એવું રૂપ સૂત્રમાં મૂક્યું તેથી कृ - 'કરવું' જ લેવું

0 कुरत् शब्दे માં कुर् + यात् નું कूर्यात् એવું દીર્ઘ રૂપ જ થશે.

0 ઉદાહરણ :- छुर्यात् - તે છેદે (तुदादि ગણની ધાતુ छुर् - 1459

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૩-૫) करोतु कृ+तुव् / कुरुतात्- कृ + तातङ्

[૮૧૧]

(૧૬૧) असंयोगादोः ૪/૨/૮૬

★ **સુત્રપૃથ૦** :- असंयोग् - आदोः

★ **વૃત્તિ** :- असंयोग् परो य उस्ततो हे र्लुक् स्यात् ।

कुरु - कुरुतात्

卐 **વૃત્યર્થ** :- असंयोग (અન્તે સંયોગ ન હોય તેવા ધાતુ) થી પર રહેલ જે उ તેનાથી પર રહેલા हि નો લોપ થાય છે. (૩-૫ - બી.પુ. એ.વ.) कुरु પક્ષે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कुरुतात् – कृ + हिं = कृ + उ + हि (આ સૂત્રથી हि લોપ) कृ + उ = (ગુણ) कर् + उ + (अतः शित्युत्) कुर् + उ = कुरु પક્ષે कृ + तातङ् = कृ + उ + तात् = कुरुतात्

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) अतः शित्युत् लुक् ४/२/८५थी लुक् (२) हु धुटो हे र्धिः ४/२/८३ थी हेः

卐 વિશેષ :– 0 असंयोग કેમ કહ્યું ?
अश्णुहि = તું વ્યાપ – ધાતુને અન્તે સંયોગ છે માટે हि ન લોપાય.
0 उ થી પર કેમ કહ્યું ?
क्रीणीहि = તું ખરીદ, ધાતુને અન્તે ई છે – उ નહીં – તેથી हि ન લોપાય.
0 પ્રત્યય उ થી પર કેમ કહ્યું ?
युहि – यु માં उ છે – પણ પ્રત્યય નથી.

■ શેષવૃત્તિ :– कृ ના અન્ય રૂપો :–
(૩–पं) પ. પુ. એ. વ. करवाणि – कृ + आनिव् હું કરું कृ + उ + आनि = कर् + ओ + आनि = कर् + अव् + आनि
પ પુ. દ્વિ વ. करवाव = कृ + आवव्
પ, પુ. બ. વ. करवाम – कृ + आमव्
(४–ह्य) अकरोत् – कृ + त् + अ + कृ + उ + त्
(५–अ.) अकार्षात् – कृ + त् = कृ + सिच् + ईत् + त् = (सिचि પરસ્મૈ ४/३/४४ थी વૃદ્ધિ) कार् + षीत् = अ + कार् + षीत्
(६–प) चकार = कृ + णव् = कृकृ + णव् ककृ + णव् = चकृ + णव् = (नामिनोऽकलिहले थी વૃદ્ધિ) चकार् + अ
(६–प.) બી.પુ એ વ. चकर्थ = कृ + थव् (ऋतः ४/४/७९ थी थव् પૂર્વે इट् નિષેધ–नामिनो गुणो थी ગુણ–चकर् + थ
(६ प.) પ પુ એ.વ. चकृम = कृ + म (स्कृ सृ वृ . परोक्षायाः ४/४/८१थी इट् નિષેધ)–चकृ + म (अवित्परोक्षा कित्वत् થાય તેથી ગુણ ન થાય)

[८२२]

(१६२) रिः शक्याशीर्ये ४/३/११०

★ સૂત્રપૃથ૦ :– रिः श–क्य–आशीः ये

★ વૃત્તિ :– ऋदन्तस्य धातो ऋतः शे क्ये आशीर्ये च परे रिः स्यात् । क्रियात् ।७।

■ कर्ता ।८। हनृत इति इडागमे करिष्यति ।९। अकरिष्यत् ।१०। कुरुते, कुर्वते ।१। कुर्वीत ।२। कुरुताम् कुरुष्व । करवै, करवावहै, करवामहै ।३। अकुरुत, अकुरुथाः । अकुर्वि, अकुर्वहि, अकुर्महि ।४।

卐 વૃત્ત્યર્થ :– ऋदन्त (હ્રસ્વ ऋ કારા.) ધાતુ ના ऋ નો श (तुदादेः शः ३/४/८१, क्यः श च वा ५/३/१००) क्य અને आशीः ના य કારાદિ પ્રત્યયો લાગ્યા હોય તો रि થાયછે कृ + यात् = क्रि + यात् (कृ + ऋ નું कृ + रि)

★ અનુવૃત્તિ :– ऋतः ४/३/१०९

卐 વિશેષ :– 0 क्य – कृ + क्य + ते = क्रि + य + ते = क्रियते
0 હ્રસ્વ रि ના વિધાનથી – दीर्घश्च्वि यङ् ४/३/१०८ કે ऋतो रीः ४/३/१०९ લાગીને દીર્ઘ થશે નહીં.

■ શેષવૃત્તિ :– (८–શ્વ.) कृ + ता = कर् + ता = कर्ता – તે કરશે (नामिनो गुणो थी ગુણ)
(९–ભ.) करिष्यते–(हनृतः स्यस्य ४/४/४९ थी इट्) कृ + इ + स्यत् = कर् + इ + ष्यते
0 આત્મનેપદીમાં कृ ધાતુના રૂપો :–
(१–व) कुरुते – कृ + ते = कृ + उ + ते = कुरुते (ગુણ – अ નો उ) આ રીતે વૃત્તિમાં આપ્યા મુજબ બધાં રૂપો જાણવા.

[८२३]

(१६३) ऋवर्णात् ४/३/३६

★ વૃત્તિ :– ऋवर्णान्ताद्धातोरनिटावात्मनेपदे सिजाशिषौ किद्वत् स्याताम् । ह्रस्वादिति सिज्लुपि अकृत, अकृषाताम् ...अकृथाः ।

卐 વૃત્ત્યર્થ :– ऋ વર્ણાન્ત ધાતુને આત્મનેપદમાં अनिट् सिच् તથા अनिट् आशीः ના પ્રત્યયો किद्वत् થાય છે. (ह्रस्वात्...४/३/७०थी सिच् લોપ.)
(५–अ) अकृत – कृ + त् (कित्वत् થવાથી ગુણ ન થાય. એ–જ–રીતે ત્રી પુ દ્વિ.વ. अकृषाताम् બી.પુ. એ.વ. अकृथाः

★ અનુવૃત્તિ :– (१) नामिनोऽनिट् ४/३/३३ अनिट्
(२) सिजाशिषौ आत्मने ४/३/३५
(३) इन्ध्यसंयोगात्......४/३/२१ थी किद्वत्

卐 વિશેષ :– 0 अनिट् કેમ કહ્યું ?
अतरिष्ट – तॄ + त – ते तर्यो – सेट् ધાતુ છે માટે આ સૂત્ર ન લાગે.

[८२४]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(१६४) नाम्यन्तात् परोक्षाऽद्यतन्याशिषो धो ढः २/१/८०

★ સુત્રપૃથ૦ :- र नामि-अन्तात् परोक्षा-अद्यतनी-आशिषः धः ढः

★ વૃતિ :- रेफान्तान्नाम्यन्ताच्च धातोरेतासां धो ढः स्यात् । अकृढ्वम् ।

■ अकृष्वहि, अकृष्महि ।५। चक्रे । चकृषे, चकृढ्वे । ।६। कृषीष्ट । कृषीढ्वम् ।७। कर्ता ।८। करिष्यते ।९। अकरिष्यत ।१०।

卐 વૃત્યર્થ :- ર્ કારા અથવા અન્તે નામિ સ્વર આવ્યો હોય તેવા ધાતુઓને લાગેલા પરોક્ષા - અદ્યતની અને આશી: ત્રણે વિભક્તિઓના ધ્ નો ઢ્ કરવો

(५-अ) બી.પુ બ.વ. अकृढ्वम् - कृ + ध्वम्

(६-प) બી.પુ. બ.વ. चकृढ्वे - कृ + ध्वे

卐 વિશેષ :- 0 र् કારા કેમ કહ્યું ?

अपग्ध्वम् - पच् + ध्वम् - च् કારા છે.

0 नाम्यन्त કેમ કહ્યું ?

आसिध्वम्-ધાતુ स् કારા છે-इ આગમ છે. नाम्यन्त નથી.

0 परोक्षादि કેમ કહ્યું ?

कुरुध्वे = कृ + ध्वे - વર્તમાના છે.

■ શેષવૃતિ :- (५-अ.) ૫ પુ. દ્વિ.વ. अकृष्वहि-कृ + वहि-अ+कृ+स्+वहि अकृष्महि (५.पु. ब.व) कृ+महि

(७-आ) कृषीष्ट - कृ + सीष्ट

(८-श्व) कर्ता = कृ + ता (ગુણ)

(९ भ) करिष्यते = कृ + इ + स्यति

[८२५]

(१६५) संपरे कृगः स्सट् ४/४/९१

★ સુત્રપૃથ૦ :- सम् - परेः कृगः स्सट्

★ વૃત્તિ :- आभ्यां परस्य कृग आदिः स्सट् स्यात् ।

卐 વૃત્યર્થ :- सम् અને परि પૂર્વક कृ ધાતુ હોય તો कृ ની આદિમાં स्सट् (स्) આગમ થાય છે. (ઉદા સૂત્ર : १६६ માં)

卐 વિશેષ :- 0 પ્રયોગમાં स् નું જ વિધાન છે - (परिष्करोति - परि + स् + कृ) છતાં स्स કેમ કર્યો ? स् નો ष् થવાના વિધાનો અહીં લાગુ ન પડે તે મ ટે स्स् કર્યો (જુઓ સૂત્ર न स्सः १/३/४८

0 परिष्करोति માં स् નો ष् કેમ થયો ?

असोङ् सिवूसहस्स्टाम् २/३/४८ થી ष्

0 ट् કાર - स्सटि समः १/३/१२ ના વિશેષણ માટે છે

[८२६]

(१६६) स्सटि समः १/३/१२

★ વૃત્તિ :- स्सटि परे समः स स्यात्, अनुस्वाराऽनुनासिकौ च पूर्वस्य । संस्करोति । सँस्करोति ।

卐 વૃત્યર્થ :- सम् પછી स्सट् પ્રત્યય આવેલો હોયતો सम् ના म् નો स् થાયછે. અને પૂર્વના વર્ણ પર અનુસ્વાર કે અનુનાસિક વિકલ્પે થાયછે. (धुटो धुटि स्वे वा १/३/४८ થી म् લોપ) संस्करोति પક્ષે सँस्करोति

- सम् + स्सट् + करोति = संस् + स् + करोति= संस् + करोति પક્ષે सँस् + करोति ।

★ અનુવૃત્તિ :- (१) द्विः कानः कानि-१/३/११थी सः (२) नोऽप्रशानो...१/३/८ थी अनुस्वाराऽनुनासिकौ च पूर्वस्य

卐 વિશેષ :- 0 सम् કેમ કહ્યું ?

उपस्कर्ता - उप - ઉપસર્ગ છે માટે म् નો स् ન થાય.

0 स्सटि કેમ કહ્યું ?

संकृतिः - सम् + कृतिः

[८२७]

(१६७) लुक् १/३/१३

★ વૃતિ :- समः स्सटि परे लुक् स्यात् सस्करोति ।

■ समस्करोत् ।४। समस्कार्षीत् ।५। संचस्कार । सृजि-दृशिस्कृ इत्यादिना वेटि, कृच्छ्रृतोऽकीति गुणे संचस्करिथ। संचस्कर्थ, संचस्करिव संस्क्रियात् ।७। संस्कुरुते ।४। समस्कृषाताम् ।५। संचस्करे ।६। संस्कृषीष्ट ।७। असोङ् सिवू सहस्सटामिति षत्वे परिष्करोति ।

卐 વૃત્યર્થ :- स्सट् પ્રત્યય પર છતાં सम् ના म् નો લોપ થાય છે. જેમકે :-

(१-व) सस्करोति = सम् + स्सट + करोति=(આ સૂત્રથી લોપ) स + स् + करोति =

■ અનુવૃત્તિ :- स्सटि समः १/३/१२

卐 વિશેષ :- 0 સૂત્ર : स्सटि समःથી આ સૂત્ર પૃથગ્ ગ્રહણ કરવાનું કારણ પૂર્વસૂત્રથી આવતી अनुस्वाराऽनुनासिकौ ની અનુવૃત્તિ અટકાવવાનો છે.

0 * વિકલ્પની દ્દષ્ટિએ રૂપો :-

• ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ • ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

* વિકલ્પ રૂપો :- હૈમપ્રકાશ - ઉતરાર્ધ - પૃ. ६०८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(1) संस्करोति (2) सँस्करोति (3) सस्करोति
(4) संस्स्करोति (5) सँस्स्करोति

શેષવૃતિ :- (४-अ.) समस्करोत्–सम्+अ+स्+कृ+उ+त्

(५-अ) समस्कार्षात् – सम् + अ + स् + कृ+स् + इ+त (सिचि परस्मै ४/३/४४ थी वृद्धि - कार्)

(६-प) संचस्कार - सम् + स् + कृ + णव्=सम् + स्कृस्कृ +णव्=सम्+कृस्कृ+णव् (ऋतोऽत् ४/१/३८) ऋ નો अ, (कङश्चञ् ४/१/४६) થી क નો च, सम् + चस्कृ + णव्= संचस्कार + अ

(६-प) બી પુ. એ. વ. संचस्करिथ પક્ષે संचस्कर्थ – सृजिदृशिस्कृ ४/४/७८ થી थव् પૂર્વે વિકલ્પે इट्, स्कृच्छृतो ...४/३/८ થી ગુણ – कृ નું कर् અન્ય રૂપો પણ આ રીતે જાણવા.

[८२८]

(१६८) उपाद् भूषासमवायप्रतियत्न विकारवाक्याध्याहारे ४/४/९२

★ સુત્રપૃથ૦ :- उपाद् भूषा समवाय प्रतियत्न–विकार वाक्य-अध्याहारे

★ વૃતિ :- एष्वर्थेषु उपात्कृगः स्सट् स्यात् । कन्यामुपस्करोतीत्यादि ।

卐 વૃત્યર્થ :- भूषा (શોભા), समवाय (સમુહ) प्रतियत्न (વારંવાર યત્ન) विकार અને વાક્યનો અધ્યાહાર એ અર્થોમાં उप् પૂર્વક कृ ધાતુની આદિમાં स्सट् (स्) થાય છે. कन्याम् उपस्करोति કન્યાને શોભાવે છે ..વગેરે

★ અનુવૃતિ :- (सम्–परेः) ४/४/९१થી कृगः स्सट्

卐 વિશેષ :- 0 वाक्याध्याहार – વાક્યનો અમુક અંશ બાકી હોય ત્યારે.

0 ઉદાહરણ :- (विकार) उपस्कृतं भूङ्क्ते વધારેલું ખાય છે. (समवाय) तत्र नः उपस्कृतम् – ત્યાં અમારૂં સામુદાયિક કામ છે.

[८२९]

(१६९) वेः कृगः शब्दे चानाशे ३/३/८५

★ સુત્રપૃથ૦ :- वेः कृगः शब्दे च अनाशे

★ વૃતિ :- कर्मण्यसति शब्दे वा कर्मणि सत्यानाशार्थाद्विपूर्वात् कृग आत्मनेपदमेव स्यात् । विकुर्वतेऽश्वाः । क्रोष्टा विकुरुते स्वरान् ।

■ (परानोः कृगः परस्मैपदमेव ।)

पराकरोति । हृंग् हरणे । हरति ।४। अहार्षीत् ।५। जहार, जहर्थ, जह्रिम ।६। हरते ।४। अहृत ।५। जह्रे, जह्रिषे ।६। हृषीष्ट ।७। (हृगो गतताच्छील्ये) आत्मनेपदमेव । पैतृकमश्वा अनुहरन्ते । पितुरनुहरते । एवं भृंग भरणे–धृंग् धारणे–भरति–धरति इत्यादि । णींग् प्रापणे । नयति ।४। अनैषीत्, अनैष्टाम्, अनैषुः ।५। निनाय, निनयिथ, निनेथ, नयते ।४। अनेष्ट ।५। निन्ये, निन्यिषे ।६।

卐 વૃત્યર્થ :- (પ્રયોગમાં) કર્મ ન હોય તો અથવા શબ્દરૂપ કર્મ (પ્રયોગમાં) હોય ત્યારે (अनाश्) 'नाश्' અર્થ સિવાય वि પૂર્વક कृ ધાતુને આત્મનેપદ જ થાય. (अकर्म) विकुर्वते अश्वाः ઘોડાઓ સારી રીતે હણહણે છે. वि + कृ + अते (शब्दकर्म) क्रोष्टा विकुरुते स्वरान् શિયાળો જુદા જુદા અવાજો કરે છે.

★ અનુવૃત્તિ :- (अनोः) कर्मण्यसति ३/३/८१

卐 વિશેષ :- 0 શબ્દ કર્મ કેમ કહ્યું ?

विकरोति मृदम् – માટીને કેળવે છે – શબ્દ કર્મ નથી તેથી પરસ્મૈ. થયું

0 अ–नाशे કેમ કહ્યું ?

विकरोति अध्यायम् – અધ્યયનો નાશ કરેછે. – नाश् અર્થ છે માટે પરસ્મૈ થયું.

■ શેષવૃત્તિ :- (३६) परानोः कृगः ३/३/१०१ परा તથા अनु ઉપસર્ગ પૂર્વક कृ ધાતુને પરસ્મૈ થાય. परा + कृ पराकरोति = ઉલટું કરેછે.

0 हृ (हृंग् हरणे) હરવું. પરાણે લઇ જવું. (१) ભ્વાદિ-ઉભય. 888 अनिट्

(१-व.) हरति તે હરે છે.

(५-अ) अहार्षीत् – તેણે હર્યું – हृ + त्=अ + हृ + स् + ई + त् (४/३/४४ થી વૃદ્ધિ)

(६-प.) जहार – हृ+णव् =हहृ+णव् (गहोर्जः ४/१/४०) जहृ+णव्=जहार्+अ, આત્મનેપદીના રૂપો :-(१-व) हरते

(५-अ) अहृत – हृ + त = अ + हृ + स् + त (धुड्ह्रस्वात् ४/३/७० થી सिच् લોપ)

(ऋवर्णात् ४/३/३६ થી अनिट् सिच् कित्वत् થતાં हृ નો ગુણ ન થાય)

(६-प) जह्रिषे – हृ + से (स्कृसृवृ...४/४/८१ થી इट् हृ + इ + से = जहृ + इ + षे = जह्रिषे – તે હર્યું

(७–आ) हृषीष्ट – हृ + सीष्ट – ऋ वर्णात् अनिट् आशीः कित्वत् થતાં ગુણ નિષેધ

(३७) हृगो गतताच्छील्ये ३/३/३८ ગુણ કે ક્રિયાનું

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

કાયમી અનુસરણ કરવું એવા અર્થમાં અનુ+हृ ધાતુને કર્તાના અર્થમાં આત્મનેપદ જ થાય. पैतृकम् अश्वा अनुहरन्ते । ઘોડાઓ (પોતાના) પિતાની ચાલ ચાલે છે. (અનુકરણ કરેછે.) पितुरनुहरन्ते–પોતાના બાપનું અનુકરણ કરે છે. [૪૯૫]

0 मृ (मृंग् मरणे) મરવું (૧) ભ્વાદિ ઉભય–886. मरति – તે મરે છે.

0 धृ (धृंग्-धरणे) ધરવું. (૧) ભ્વાદિ–887 धरति તે ધારણ કરે છે.

0 नी (णींग् प्रापणे) લઇ જવું. (૧) ભ્વાદિ ઉભય–884 – अनिट् नी –पाठेधात्वादेर्णोनः થી णीं નો नी થયો.

0 પરસ્મૈપદના રૂપો नी ના जि–जयति ધાતુ–10 સૂત્ર ૬૦ થી ૬૩ મુજબ થશે

0 આત્મનેપદના રૂપો – વૃત્તિમાં દર્શાવ્યા મુજબ (૧-व) नयते – (૫–अ) अनेष्ट

[૮૨૦]

(૧૭૦) कर्तृस्थाऽमूर्ताप्यात् ૩/૩/૪૦

★ સૂત્રપૃથ૦ :- कर्तृस्थ-अ-मूर्त-आप्यात्

★ વૃત્તિ :- कर्तृस्थमूर्तं कर्म यस्य तस्मान्निय आत्मनेपदमेव । श्रमं विनयते

■ पूजाचार्यकभृत्युत्क्षेप ज्ञान विगणनव्यये निय आत्मनेपदमेव) नयते विद्वान् स्याद्वादे । अदुरुपसर्गेति णत्वे प्रणयति, अन्तर्णयति । श्रिग् सेवायाम् श्रयति ।४।

卐 વૃત્યર્થ :- કર્તામાં રહેલ અમૂર્ત (આંખે ન દેખાય તેવું) કર્મ છે જેને, એવા नी ધાતુને આત્મનેપદ જ થાય. જેમકે श्रमं विनयते – થાકને ઉતારેછે. (અહીં થાક અમૂર્ત છે. તેથી वि+नी ને આત્મને થયું)

★ અનુવૃત્તિ :- पूजाचार्यक...नियः ૩/૩/૩૯ થી नियः

卐 વિશેષ :- 0 कर्तृस्थ કેમ કહ્યું ?

चैत्रो मैत्रस्य मन्युं विनयति । ચૈત્ર મૈત્રના ક્રોધને શાન્ત કરેછે. – અહીં કર્મ અમૂર્ત છે – પણ કર્તામાં રહેલું નથી

0 अमूर्त કેમ કહ્યું ?

गडुं विनयति – ગુમડાને ખંજવાળે છે. કર્મ મૂર્ત છે.

0 કર્મ કેમ કહ્યું ?

बुद्धया विनयति – બુદ્ધિ વડે દૂર કરાય છે. અહીં બુદ્ધિ કરણ છે

0 णींग માં ग् અનુબંધ ઉભયપદ સૂચવે છે. છતાં અહીં નિયમ દ્વારા "આ અર્થમાં" આત્મનેપદ જ થાય તેમ સૂચવે છે.

■ શેષવૃત્તિ :- (૩૮) पूजाचार्यकभृत्युत्क्षेप ज्ञान विगणनव्यये नियः ૩/૩/૩૯ पूजा सन्मान અર્થમાં, आचार्यक-આચાર્ય પાસે જવું, भृति–પગાર નિમિત્તે, क्षेप–ઉછાળવું, ज्ञान–પદાર્થનું જ્ઞાન, विगणन–કર, व्यय–ખર્ચ અર્થમાં नी ધાતુને કર્તાના અર્થમાં આત્મનેપદ થાય છે पूजा :- नयते विद्वान् स्याद्वादे – વિદ્વાન માણસ સ્યાદ્વાદમાં (શિષ્યોને) સ્થિર કરે છે. – તેથી શિષ્યો પૂજા – આદર પામે. [૪૯૬]

0 अदुरुपसर्गान्तरो – ૨/૩/૭૭ થી न् નો ण् થતાં प्र+नी + ति = પ્રણયતિ अन्तर् + नी + ति = अन्तर्णयति

0 श्रिग् (श्रि) सेवायाम् – સેવા કરવી. (૧) ભ્વાદિ-આત્મને – 883 – श्रयति = તે સેવા કરે છે.

[૮૨૧]

(૧૭૧) णिश्रिद्रुस्रुकमः कर्तरि ङः ૩/૪/૫૮

★ વૃત્તિ :- ण्यन्तात् श्रयादेश्च कर्तर्यद्यतन्यां ङः स्यात्ततो द्विर्धातुरिति द्वित्वे संयोगादितीयादेशे अशिश्रियत् अशिश्रियताम् अशिश्रियन् ।५।

■ शिश्राय, शिश्रियतुः, शिश्रियुः । शिश्रियिथ ।६। श्रीयात् ।७। श्रयिता ।८। श्रयिष्यति ।९। अश्रयिष्यत् ।१०। श्रयते ।४। अशिश्रियत, अशिश्रियेताम् अशिश्रियन्त ।५। शिश्रिये ।६। श्रयिषीष्ट ।७। शपीं आक्रोशे । शपति ।४। अशाप्सीत् ।५। शशाप । शेपिथ / शशप्थ ।६। शपते ।४। अशप्त ।५। शेपे, शेपिषे ।६। शप्सीष्ट ।७।

卐 વૃત્યર્થ :- णि–अन्त – અન્તે णि (णिच्-णिग्) પ્રત્યય હોય તેવા અને श्रि, द्रु, स्रु તેમજ कम् ધાતુને અદ્યતનીમાં કર્તરિ પ્રયોગમાં ङ (अ) થાય છે. द्विर्धातुः परोक्षा......૪/૧/૧ થી દ્વિત્વ અને संयोगात् ૨/૧/૫૨ થી इय् થશે. श्रि+त्=श्रि+अ(ङ)+त् (व्यञ्जनस्य अनादेः...૪/૧/૪૪ થી र् લોપ – शिश्रि + अत् = अशिश्रियत् – તેણે સેવા કરી. (अड्धातो...૪/૪/૨૯થી अ આગમ) એ – જ – રી – તે अशिश्रियताम्, अशिश्रियन् વગેરે થાય.

★ અનુવૃત્તિ :- सिच् अद्यतन्याम् ૩/૪/૫૩

卐 વિશેષ :- 0 ङ કાર ङित् કાર્ય માટે છે તેના વડે ગુણ નિષેધ થશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 ઉદાહરણ :- *कृ+णिग् (प्रयोक्तृ व्यापारे ४/३/२० થી णिग्),=(नामिनोऽकलिहले ३/४/५१ થી વૃદ્ધિ) कार्+णिग् +त=अद्यतनी - (णिश्रिद्रु...ङः ३/४/५८ થી ङ) कार्+ णिग्+ङ+त् (उपान्त्यस्य ४/२/३५) कर्+णि+अ+त् = (द्विर्धातु परोक्षा थी દ્વિત્વ-અને कङश्चञ् थी च) चकर्+ त्=(અસમાન લોપે . ङे ४/१/६३ થી इ, लघो दीर्घो... ४/१/६४ થી દીર્ઘ, णेरनिटि ४/३/८३ થી લોપ) = अचीकरत

0 द्रु+त् = अदुद्रुवत् - તે ઓગળ્યો.

0 कम्+त् = अचकमत् - તેણે ઇચ્છા કરી.

0 કર્તરિ કેમ કહ્યું ?

અદ્યતની કર્તરિ સિવાય सिच् પ્રત્યય લાગે જેમકે :- अकारयिषाताम् તે બે વડે કરાયું. (કર્મણિ પ્રયોગ છે.)

■ શેષવૃત્તિ :- (૬-प) शिश्रीय=श्रि+णव्=शिश्रि+णव्= शिश्रै+अ એ-જ-રી-તે शिश्रियतु: =श्रि+अतुस् બી.પુ એ.વ. - शिश्रयिथ = श्रि + थव् (स्क्रसृवृ...परोक्षाया: ४/४/८१ થી इट्)

(८-भ) વગેરેમાં स्ताद्यशितो...४/४/३२થી इट्-श्रयिता

0 આત્મનેપદી - श्रयते - તે આશ્રય કરે છે.

બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ - પરસ્મૈ જેવા થશે.

0 (शपीं आक्रोशे) शप् = શાપ દેવો, આક્રોશ કરવો (૧) ભ્વાદિ-ઉભય-916 शपति તે શાપ દે છે

(५-अ) अशाप्सीत् - शप् + त्

(६-प.) शशाप - शप् + णव्

આત્મનેપદી :- शपते - शप् + शव् + ते

(५-अ) अशप्त = शप् + त

(६-प) शेपे - शप् = ए (अनादेशा ४/१/२४ થી अ नो ए) - બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ

[८२२]

(१७२) शप उपलम्भने ३ ३/३५

★ વૃત્તિ :- उपलम्भने प्रकाशनं शपथो वा तदर्थाच्छ- पतेरात्मनेपदमेव । मैत्राय शपते । अनुपलम्भने तु मैत्रं शपति ।

■ यजीं देवपूजा संगतिकरण दानेषु । यजति अयाक्षीत् ।५।

卐 વૃત્યર્થ :- उपलम्भन - હાર્દિક વિચારનું પ્રાગટ્ય અથવા સોગન ખાવા એ અર્થમાં शप् ધાતુને (कर्तरि) આત્મનેપદ જ થાય. मैत्राय शपते = તે મૈત્રને સોગન ખાઇને જણાવે છે.

0 अनुपलम्भने - मैत्रं शपति-તે મૈત્ર પર આક્રોશ કરે છે - અહીં પરસ્મૈપદ થયુ.

★ અનુવૃતિ :- (१) पराणि...३/३/२०थी आत्मने पदम् (२) इङित: कर्तरि ३/३/२२ - कर्तरि

卐 વિશેષ :- 0 [1] मैत्राय જે ચતુર્થી વિભક્તિ થઇ તે श्लाघह्नुस्थाशपा प्रयोज्ये २/२/६० थी थई

-: ભ્વાદિ -ઉભયપદી સમાપ્ત :-

★ શેષવૃત્તિ :- હવે यजादि ગણનું નિરૂપણ કરેછે. - ધાતુક્રમાંક 991 થી 999 - જેમાં 991 થી 996 ઉભયપદી છે. 997 થી 999 પરસ્મૈપદી છે.

यज् (यजीं देवपूजा-संगति करण दानेषु (१) ભ્વાદિ -યજાદિ ઉભયપદી 991 દેવપૂજા - સોબત કે સંગત કરવી - દાનદેવુ

0 (१-व) यजति - તે પૂજે છે. એ રીતે - (५-अ) अयाक्षीत् - यज् + त् = यज् + स् + ई + त् = (यजसृज. - षढो: कस्सि) यक् + ष् + ई + त् = (व्यञ्जनानाम्...४/३/४५ थी વૃદ્ધિ) अयाक्षीत्

[८२४]

(१७३) यजादि वशवच: सस्वरान्तस्थायवृत् ४/१/७२

★ સૂત્રપૃથ૦ :- यज्- आदि - वश - वच: सस्वर अन्तस्था य्वृत् (इ उ ऋत्)

★ વૃત્તિ :- यजादेर्वशवचोश्च परोक्षायां द्वित्वे पूर्वस्य सस्वरान्तस्था यथासन्नं इ उ ऋ रूपा य्वृत् स्यात् । ञिणतीति वृद्धौ इयाज ।५।

卐 વૃત્યર્થ :- यजादि ગણના (નવ) ધાતુ- ઓને પરોક્ષામાં દ્વિર્ભાવ થતા પૂર્વના સ્વર સહિત अन्तस्था ને બદલે નજીકમાં હોય તે રીતે इ-उ-ऋ રૂપ य्वृत् થાય છે. (य् नो इ, व् नो उ, र् नो ऋ)

यज्+णव् (પરોક્ષા ત્રી. પુ. એ.વ.)

ययज्+णव् (આ સૂત્રથી ય્વૃત) इयज्+णव्=इयाज् +अ (વૃદ્ધિ) = इयाज

★ અનુવૃતિ :- अस्यादेश:...४/१/६८ થી परोक्षायाम्

卐 વિશેષ :- 0 ધાતુ પરીચય :-

वश् (वशक् कान्तौ) ઇચ્છા કરવી. (२) અદાદિ પરસ્મૈ 1101 वच् (वचंक् परिभाषणे) બોલવું. (२) અદાદિ- પરસ્મૈ - 1096

* अचीकरत् મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ - २ - ४३.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 પરોક્ષામાં જ કેમ કહ્યું ?
यायज्यते – यङ्न्त પ્રયોગમાં દ્વિત્વ થયું છે પણ ય્વૃત્ ન થાય.

[८२४]

(१७४) यजादि – वचेः किति ४/१/७९

★ **વૃત્તિ :–** यजादेर्वचेश्च सस्वरान्तस्था किति परे य्वृत् स्यात् । ततो द्वित्वे व्यञ्जनस्यानादेर्लुगिति ज् लुकि, दीर्घे च ईजतुः ईजुः । कित् परोक्षाया कित्त्वाभावात इयजिथ । यजसृज इति षत्वे इयष्ठ ।६। उज्यात् ।७।

■ इज्यात् यष्टा ।८। यक्ष्यति ।९। अयक्ष्यत् ।१०। यजते, अयजत ।४। अयष्ट, अयक्षाताम् ।५। इजे, ईजिषे ।६। यक्षीष्ट ।७। वेंग् तन्तुसन्ताने । वयति, वयेत्, वयतु, अवयत् ।४। आत्सन्ध्यक्षरस्येत्यात्वे । अवासीत्, अवासिष्टाम् ।५।

卐 **વૃત્યર્થ :–** यजादि ગણના નવ ધાતુઓ તથા वच् ધાતુને कित् પ્રત્યય પર છતાં સ્વર સહિત અન્તસ્થા ય્વૃત્ થાયછે (ત્યાર પછી દ્વિત્વ થાય છે) (व्यञ्जनस्य अनादेः ४/१/४४ થી ज् લોપ) यज् + अतुस् = इज् + अतुस् = इइज् + अतुस् = ईज् + अतुस् = ईजतुः (इन्ध्यसंयोगात् ...४/१/४४ થી પરોક્ષા कित् वत् થશે) એજ રીતે ईजुः, इज्यात् वित् પરોક્ષામાં कित् પણાના અભાવે આસૂત્ર ન લાગે તેથી બી.પુ એ.વ. यज् + थव = इयजिथ પક્ષે इयष्ठ (इट् ન લાગે ત્યારે यजसृज २/१/८७ થી ज् નો ष् અને तवर्गश्च वर्ग... १/३/६० થી थ् નો ठ)

★ **અનુવૃત્તિ :–** यजादि...सस्वरान्तस्था य्वृत् ४/१/७२

卐 **વિશેષ :– 0** कित् કેમ કહ્યું ?
यज् + स्यति = यष् + स्यति = यक् + ष्यति = यक्ष्यति – कित् નથી માટે ય્વૃત્ ન થાય.

■ **શેષવૃત્તિ :–** (८–भ.) यष्टा – यज् + ता
(१०–क्रि) अयक्ष्यत् = यज् + स्यत्
यज् આત્મનેપદી રૂપો :–
(१–व) यजते (४–ह्य.) अयजत (५–अ) अयष्ट – अयक्षाताम् = यज् + सिच् + आताम्
(६ प) ईजे – यज् + ए = इज् + ए = इइज् + ए
0 (वेंग् तन्तुसन्धाने) – वे – વણવું. (१) ભ્વાદિ યજાદિ – ઉભય – 992
(१–व.) वयति – वे+शव्+तिव्=वय्+अ+ति – તે વણે છે.

(५–अ) आत्सन्ध्यक्षरस्य ४/२/१ થી ए નો आ થશે. वे નો वा – अवासीत् તેણે વણ્યું.

[८२५]

(१७५) वेर्वय् ४/४/१९

★ **સુત્રપૃથ૦ :–** वेः वय्

★ **વૃત્તિ :–** वेगः परोक्षायां वय् वा स्यात् । उवाय । यजादि वचेः कितीति य्वृति द्वित्वे उय् इति भवति ।

卐 **વૃત્યર્થ :–** वेग् ધાતુનો પરોક્ષામાં वय् વિકલ્પે થાય છે. वय्+णव्=ववय्+णव् (यजादि वश... ४/१/७२ થી य्वृत् उवय्+णव = उवाय् = વૃદ્ધિ

*દ્વિ.વ બ.વ. માં यजादि वचेः ४/१/७९ થી वय् નું ય્વૃત્– उय् – उउय् = उय् ...

★ **અનુવૃત્તિ :–** परोक्षायां नवा ४/४/१–

卐 **વિશેષ :– 0** ૨૫૮

0 वे – ધાતુના પરોક્ષામાં વિકલ્પે ત્રણ ત્રણ રૂપો થાય છે આગળના સૂત્રો ખાસ જોવા.

[1] उय्...અધુરૂ રૂપ છે – પછી જુઓ સૂત્ર : १७६

[८२६]

(१७६) न वयो य् ४/१/७३

★ **સુત્રપૃથ૦ :–** न वयः य्

★ **વૃત્તિ :–** वेयो वयो यः परोक्षायां य्वृत् स्यात् । ऊयतुः, ऊयुः । यजादिवशवच इत्यादिना पूर्वस्य य्वृति उवयिथ । स्वरान्तत्वान्नित्यमिट् । ऊयथुः, ऊय । उवाय । उवय, ऊयिव, ऊयिम । वयादेशाभावे तु ।

卐 **વૃત્યર્થ :–** वेग् (वे) ધાતુનો वय् થયા બાદ (वर्वय् ४/४/१९) તેનો य् – य्वृत् ન થાય वय् + अतुस् उय् + अतुस् = ऊयतुः (थव् પ્રત્યય वित होवाथी कित्वत् ન થાય તેથી यजादि वशवच. ४/१/७८ થી દ્વિત્વ કર્યા બાદ ય્વૃત્ થશે) वय् + थव् ववय् + इ + थव् = उवयिथ સ્વરાન્ત હોવાથી નિત્ય इट् છે માટે – उवयिथ થયું ऊयथुः વગેરે અનુક્રમે વૃત્તિ મુજબ સમજવા

0 वे નો वय् આદેશ ન થાય ત્યારે વિકલ્પો માટે જુઓ સૂત્ર १७७

■ **અનુવૃત્તિ :–** यजादि .....य्वृत् ४/१/७२ થી य

卐 **વિશેષ :– 0** પૂર્વસૂત્રની અનુવૃત્તિ

○ ○

*ऊय्–કોઈ રૂપ નથી–નવા સૂત્રમાં આગળની પ્રક્રિયા માટેછે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

છતાં માત્ર યૂ ની વાત હોવાથી इ તું જ ગ્રહણ થશે.
0 (જો वयू थाय તો જે રૂપો થાય તે અહીં સુધી સમજાવ્યા વિકલ્પ – २ – હવે પછીના સૂત્રોમાં છે.)

[૮૨૭]

(૧૭૭) वेरय: ४/१/७४

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- वे: अय:

★ **વૃત્તિ** :- वेगोऽयन्तस्य पूर्वस्य परस्य च परोक्षायां य्वृन्न स्यात् । ववौ, ववतु:, ववु: ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- (वयू આદેશ ન થાય ત્યારે) અન્તે य ન હોય તેવા वेग् (वे) ધાતુને પરોક્ષાના પ્રત્યયો લાગતા (દ્વિત્વ થયા બાદ) પૂર્વના કે પરના व નો उ ન થાય. वे+णव्=वा+णव् (आत्सन्ध्यक्षरस्य થી ए નો आ) वावा+णव् (ह्रस्वः) ववा+णव् (आतो णव औ) ४/२/१२० થી ववा+औ **ववौ** = તેણે વણ્યું.
0 वा + अतुस् = ववा + अतुस् = (इडेत्पुसिचातो लुक् ४/३/९४) वव् + अतुस् = ववतु: એ-જ-રી-તે ववु:

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) न वये ४/१/७३
(२) यजादि वश्...४/१/७२ થી य्वृत्

卐 **વિશેષ** :- 0 અન્તે य કેમ કહ્યું ?
वे + णव् = वय् + णव् (वेर्वय् ४/४/१९) = उवाय અહીં અન્તે यू હોવાથી वू નો उ થયો. (य्वृत् થયું)

[૮૨૮]

(૧૭૮) अविति वा ४/१/७५

★ **વૃત્તિ** :- वेगोऽयकारान्तस्याविति परोक्षायां य्वृद् वा न स्यात् । द्वित्वे कृते परत्वाद् धातोरुवादेशे पश्चात् समान दीर्घ: ऊवतु:, ऊवु: ।

■ ववाथ । ववथ ।६। स्वरान्तत्वादिड्विकल्प: । ऊयात् ।७। वाता ।८। वास्यति ।९। अवास्यत् ।१०। आत्मनेपदेऽपि । ववते ।४। अवास्त ।५। परोक्षायां वयादेशे ऊये, ऊयिषे । पक्षे ववे, वविषे ।६। वासीष्ट ।७। व्येंग संवरणे । सव्ययति ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :- અન્તે य હોય ત્યારે वेग् (वे) ધાતુને – अवित् – પરોક્ષાના પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે य्वृत् વિકલ્પે ન થાય. – દ્વિત્વ કર્યા પછી ધાતુનો उव् આદેશ અને પછી સમાન...દીર્ઘ થાય. वे+अतुस् वव्+अतुस् = उउ+अतुस् = (धातोरिवर्णो...२/१/५०) उउव् + अतुस् = ऊवतु: એ – જ – રી – તે ऊवु:

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) वेरय: ४/१/७४
(२) यजादि...४/१/७२ થી य्वृत्

卐 **વિશેષ** :- 0 अयू કેમ કહ્યું ?
ऊयतु: = वे + अतुस् = वय् + अतुस् = उय् + अतुस् = ऊयतु:

■ **શેષવૃત્તિ** :- 0 સૂત્ર ૧૭૫ થી ૧૭૮ સુધીમાં પરોક્ષા પરસ્મૈ वे (वेग्) ના રૂપો દર્શાવ્યા છે જેના ત્રણ વિકલ્પો છે (૧) उ નો उय् (२) व् ના य्वृत् થવાનો નિષેધ (૩) उ નું उव् થવું તદુપરાંત आशी: વગેરેના પ્રત્યયો અહીં સંક્ષેપમાં દર્શાવેલ છે.

0 **પરોક્ષા પરસ્મૈ વિકલ્પો**
(१) उवाय – ऊयतु: ऊयु: उवयिथ
(२) ववौ – ववतु: ववु: वविथ / ववाथ
(३) ववौ – ऊवतु: ऊवु: वविथ / ववाथ

0 **પરોક્ષા આત્મને વિકલ્પો**
(१) ऊये – ऊयाते ऊयिरे – ऊयिषे
(२) ववे – ववाते वविरे वविषे
(३) ऊवे – ऊवाते ऊविरे ऊविषे

0 आशी :- (यजादि वचे: ४/१/७९) ऊयात्–આત્મને–वासीष्ट (वे નો वा)
0 શ્વ :- वाता...વગેરે વૃત્તિ મુજબ
0 व्येंग् संवरणे (व्ये) ઢાંકવું. (૧) ભ્વા. યજાદિ-ઉભય –993 व्ययति –તે ઢાંકે છે. (५-अ) अव्यासीत्–व्ये+सू+ई+त्

[૮૨૯]

(૧૭૯) ज्याव्येव्यधि व्यचि व्यथेरि: ४/१/७१

★ **સુત્રપૃથ૦** :- ज्या व्ये व्यधि व्यचि व्यथे: इ:

★ **વૃત્તિ** :- एषां पञ्चानां परोक्षायां द्वित्वे सति पूर्वस्य इ: स्यात् । यजादि वशिति य्वृद् बाधनार्थमिकारस्यापि इ: । नामिनोऽ कलि हले रिति वृद्धौ आयादेशे च विव्याय । यजादिवचेरिति य्वृति योऽनेकस्वरस्येति यत्वे च विव्यतु:, विव्यु: ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ज्या – व्ये – व्यधू – व्यचू – व्यथ् આ પાંચને દ્વિત્વ થયે છતે પૂર્વના સ્વર સહિત इ થાય છે (यजादि वश वच: ४/१/७२ થી य्वृत् ને આ સૂત્ર બાધક કરવા માટે इ કારનો પણ इ આદેશ કર્યો છે.) (नामिनो कलि हले ४/३/५१ થી વૃદ્ધિ – आय् આદેશ) પરોક્ષા ત્રી. પુ એ વ व्ये+णव्=व्येव्ये+णव्=वेव्ये+णव्= (આ સૂત્રથી इ) विव्यै+णव् = विव्याय्+अ = विव्याय्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 यजादि वचेः......४/१/७९ थी य्वृत्, इन्संयोगात् ४/३/२१ थी अवित् परोक्षा-कित्वत् थशे. व्ये+अतुस्= विव्ये+अतुस्=विवि+अतुस्=(योऽनेकस्वरस्य २/१/५६ थी य) विव्य् + अतुस् = विव्यतुः

0 व्ये+उस्=विव्ये+उस्=विवि+उस्=विव्युः तेओએ ઢાંક્યું

★ **અનુવૃત્તિ :-** द्विर्धातुःपरोक्षा ४/१/१

卐 **વિશેષ :-** 0 ઉદાહરણ :-

व्यध् = विव्याध् – તેણે પીડા કરી.

व्यच् = विव्याच् – તેણે કપટ કર્યું

0 ધાતુ પરીચય :-

(१) ज्या – (ज्यांश्-हानौ) હાની થવી. જુનું થવું (९) ક્યાદિ – પરસ્મૈ 1524

(२) व्यध् (व्यधंच्-ताडने) તાડન કરવું, મારવું (४) દિવાદિ – પરસ્મૈ 1157

(३) व्यच् (व्यचत् व्याजीकरणे) બહાનું કાઢવું, (६) તુદાદિ – પરસ્મૈ. 1432

(४) व्यथ् (व्यथिष्-भय चलनयोः) બીવું, વ્યથા કરવી.

(१) ભ્વાદિ–ઘટાદિ–આત્મને 1002

[૮30]

(१८०) ऋवृव्येऽद इट् ४/४/८०

★ **સૂત્રપૃથ0 :-** ऋ – वृ – व्ये – अदः इट्

★ **વૃત્તિ :-** एभ्यश्चतुर्भ्यः परस्य थवो नित्यमिट् स्यात् । विव्ययिथ,

■ विव्याय । विव्यय ।६। यजादिवचेः किंतिती य्वृति वीयात् ।७। व्याता ।८। व्यास्यति ।९। अव्यास्यत् ।१०। व्ययते ।४। अव्यास्त ।५। विव्ये, विव्यिये ।६। व्यासीष्ट ।७। ह्वेंग् स्पर्धाशब्दयोः आह्वयति ।४।

卐 **વૃત્યર્થ :-** ऋ, वृ, व्ये, अद् ધાતુને પરોક્ષા थव् ની પૂર્વે નિત્ય इट् લાગે છે. व्ये+थव्=विव्ये+थव्= विव्ये+इ+थव् = **विव्ययिथ** – તેં ઢાંક્યું

★ **અનુવૃત્તિ :-** (१) सृजि दृशि...४/४/७८ थी थवः (२) द्विर्धातु...परोक्षा ४/१/१

卐 **વિશેષ :-** 0 सृजि दृशि... नित्यानिटस्थव ४/४/७९ થી વિકલ્પે इट् હતી તે આ સૂત્રથી નિત્ય इट् થશે.

0 ધાતુ :- (१) ऋ (ऋंक् प्रापणे) મેળવવું (१) ભ્વાદિ – પરસ્મૈ 26

(२) वृ (वृंगट्-वरणे) વરવું (५) સ્વાદિ 1294 –

(३) अद् (अदंक्-भक्षणे) ખાવું (२) અદાદિ–પરસ્મૈ – 1059

0 ઉદાહરણ :-

वृ – ववरिथ – તેં સ્વીકાર્યું – वृ + थव्

ऋ – आरिथ – તું ગયો. – ऋ + थव्

★ **શેષવૃત્તિ :-** (६-५) પ પુ. એ વ. विव्याय પક્ષે विव्यय (णिद्वान्त्यो णव् ४/३/५८)

(७-आ) वीयात् व्ये+यात्=(आत० ४/२/१ व्या+यात्) (यजादि वचेः ४/१/७९ थी य्वृत्) वि+यात्=दीर्घमवो थी वी + यात्

0 શ્વ. વગેરે ત્રણમાં – आत् सन्ध्यक्षरस्य થી ए નો आ - व्याता વગેરે થશે.

0 व्ये – આત્મનેપદ :-

(१-व) व्ययते – व्ये + शव् + ते

(५-अ) अव्यास्त – વગેરે વૃત્તિ મુજબ

0 ह्वे (ह्वेंग् – स्पर्धाशब्दयोः) સ્પર્ધા કરવી – (१) ભ્વા. યજાદિ – ઉભયપદી – 994

(१-व) आ + ह्वे = आह्वयति – તે બોલાવે છે.

[૮31]

(१८१) ह्वालिप्सिचः ३/४/६२

★ **સુત્રપૃથ0 :-** ह्वा लिप् – सिचः

★ **વૃત્તિ :-** एभ्यस्त्रिभ्योऽद्यतन्यामङ् स्यात् । आह्वत्, आह्वाताम् ।

卐 **વૃત્યર્થ :-** ह्वा, लिप्, सिच्, એ ત્રણ ધાતુઓને અદ્યતનમાં अङ् થાય છે. आ + ह्वे + त्= आ+ह्वा+अङ्+त्=(इडेत्पुसिचातो लुक् ४/३/९४ थी आ लो५) आ+ह्व्+अ+त्=आह्वत् એજરીતે आह्वताम्

★ **અનુવૃત્તિ :-** (१) शास्त्यसू...३/४/६० थी अङ् (२) (सिच्) अद्यतन्याम् ३/४/५३

卐 **વિશેષ :-** 0 ઉદાહરણ :-

लिप् (५-अ) अलिपत् – લેપ્યું

सिच् – (५ अ) असिचत् – છાંટવું

0 ધાતુ :- लिप् (लिपींत् उपदेहे) લેપવું (६) તુદાદિ – ઉભય – 1324

सिच् (षिचींत् क्षरणे) છાંટવું (६) તુદાદિ–ઉભય–1321

[૮32]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧૮૨) द्वित्वे ह्वः ४/१/८७

★ **વૃત્તિ :–** ह्वेगो द्वित्वविषये सस्वरान्तस्था य्वृत् स्यात् । ततो हुहु इति द्वित्वे आजुहाव । धातोरिवर्णोवर्ण-स्येत्युवादेशे आजुहुवतुः आजुहुवुः । आजुहोथ/आजुहविथ, आजुहाव / आजुहव ।६।

■ आहूयात् ।७। आह्वाता ।८। आह्वास्यति ।९। आह्वास्यत् ।१०। आह्वयते ।४।

卐 **વૃત્યર્થ :–** ह्वे (ह्वेग्) ધાતુના દ્વિત્વના વિષયમાં સ્વર સહિત अन्तस्था य्वृत् થાય છે. ह्वे–નું हु–(द्वित्व) हुहु (गहोर्जः) आ+जुहु+णव्=(वृद्धि) आजुहौ+अ=आजुहाव – તેણે બોલાવ્યો.

0 धातोरिवर्णो २/१/५० થી उव् आजुहुवतुः=आ+ह्वे+अतुम् એ–જ–રી–તે વૃત્તિ અનુસાર પરોક્ષાના અન્ય રૂપો સમજવા

★ **અનુવૃત્તિ :–** यजादिवश्च... ४/१/७२ થી य्वृत्

卐 **વિશેષ :– 0** સ્પષ્ટ

■ **શેષવૃત્તિ :–** (૭–आ) आहूयात्–कित् પ્રત્યય છે. (यजादि...४/१/७९ થી य्वृत् , दीर्घश्च्वियङ् ४/१/१०८થી દીર્ઘ)

0 શ્વસ્તની વગેરેમાં ह्वे નું ह्वा જેમકે आह्वाता વગેરે.

0 ह्वे આત્મનેપદી – आह्वयते

[८33]

(૧૮૩) वात्मने 3/४/६3

★ **સૂત્રપૃથ૦ :–** वा आत्मने

★ **વૃત્તિ :–** ह्वादिभ्यस्त्रिभ्योऽद्यतन्या,मात्मनेपदेऽङ् वा स्यात् । आह्वत/आह्वास्त, आह्वाताम् । आह्वासाताम्

■ आजुहुवे, आजुहविषे ।६। आह्वासीष्ट ।

卐 **વૃત્યર્થ :–** ह्वा, लिप् અને सिच् ધાતુને અદ્યતનમાં આત્મનેપદમાં વિકલ્પે अङ् થાય છે. (અદ્યતની ત્રી. પુ એ. વ) आह्वत पक्षे आह्वास्त – તેણે આહ્વાન કર્યું आ+ह्वे+त=आ+ह्वा+अ+त = आ+ह्व्+अ+त = आह्वत पक्षे आ+ह्वे+सिच्+त=आह्वास्त એ–જ–રી–તે आह्वाताम् पक्षे आह्वासाताम्

★ **અનુવૃત્તિ :–** (૧) लिप् सिचः ३/४/६२
(२) शास्त्यस्...३/४/६० થી अङ्
(३) सिच् अद्यतन्याम् ३/४/५३

卐 **વિશેષ :– 0** સ્પષ્ટ

■ **શેષવૃત્તિ :–** (૬-પ.) आजुहुवे-ह्वे+ए=(य्वृत् सूत्र : १८२) आ+हु+ए=आ+हुहु+ए = आ+जुहु+ए= (धातोरिवर्णो २/१/५०) आ + जुहुव् + ए
(७–आ.) आह्वासीष्ट – आ + ह्वे + सीष्ट

[८३४]

(૧૮૪) ह्वः स्पर्धे ३/३/५६

★ **વૃત્તિ :–** आङ् पूर्वात् ह्वयतेः स्पर्धे गम्ये आत्मनेपदमेव स्यात् । मल्लो मल्लमाह्वयते । अन्यत्र तु गामाह्वयति ।

卐 **વૃત્યર્થ :–** आ પૂર્વક ह्वेंग् (ह्वे) ધાતુ સ્પર્ધા અર્થમાં આત્મનેપદ જ થાય. मल्लो मल्लम् आह्वयते મલ્લ બીજા મલ્લને આહ્વાન આપે છે/સ્પર્ધા કરે છે.– 0 अन्यत्र-સ્પર્ધા સિવાયના અર્થમાં પરસ્મૈપદ થાય. गाम् आह्वयति – ગાયને બોલાવે છે.

■ **અનુવૃત્તિ :–** (૧) आङोज्योतिरुद्गमे ३/३/५२ થી आङ् (२) पराणि कानानशौ થી आत्मनेपदम्

卐 **વિશેષ :– 0** *स्पर्ध – સંઘર્ષ પરાભિભવ – પરાભવ કરવાની ઇચ્છા ह्वेंग् – એટલે જ સ્પર્ધા – સંઘર્ષ છતાં અહીં आ પૂર્વક લેવું તેમ જણાવેછે.

[८३५]

(૧૮૫) संनिवेः 3/3/५७

★ **સૂત્રપૃથ૦ :–** सम् – नि – वेः

★ **વૃત્તિ :–** एभ्योऽपि ह्वयतेरात्मनेपदमेव

■ टुवपीं बीज सन्ताने । वपति ।४। अवाप्सीत् ।५। द्वित्वे पूर्वस्य य्वृत्, उवाप । य्वृति द्वित्वे ऊपतुः, ऊपुः । उवपिथ/उवप्थ, ऊपथु , ऊप । उवाप/उवप ६। उप्यात् ७। वप्ता ।८। वप्स्यति ।९। अवप्स्यत् ।१०।...
वपते ।४। अवप्त ।५। ऊपे, ऊपिषे ।६। वप्सीष्ट ।७।

वहीं प्रापणे । वहति ।४। अवाक्षीत् ।५। सहिवहेरोच्चावर्णस्येति अवोढाम् , अवाक्षुः ।५। उवाह, उवाहिथ । इडभावे पक्षे उवोढ, ।६। उह्यात् ।७। वोढा ।८। वक्ष्यति ।९। अवक्ष्यत् ।१०।...वहते ।४। अवोढ, अवक्षाताम् , अवक्षत ।५। ऊहे, ऊहिषे ।६। वक्षीष्ट ।७। (प्राद्वहः परस्मैपदमेव) प्रवहति । (परेश्च) परिवहति ।
टुवोश्वि गतिवृद्धयोः । श्वयति, अश्वयत् ।४। टुवेश्वेवेति

* स्पर्ध મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ – ૨, પૃ. ૧૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वैकल्पिके ङ्, द्विर्धातु रिति द्वित्वे, संयोगादितीयादेशे, अशिश्रियत्, अशिश्रियताम्, अशिश्रियन् । पक्षे ऋदिच्छ्वीत्यादिना वैकल्पिकेऽङि, श्वयत्यसूवच इत्यादिना श्वादेशे च अश्वत्, अश्वताम्, अश्वन् । पक्षे सिजागमे इडागमे ईदागमे नश्वीति वृद्धि निषेधे गुणेऽयादेशे सिज्लोपे अश्वयीत्, अश्वयिष्टाम्, अश्वयिषुः । अश्वयीः ।५।

卐 **વૃત્યર્થ** :- सम् – नि કે वि પૂર્વક ह्वे ધાતુને આત્મનેપદ જ થાય છે (कर्तरि માં) संह्वयते – તે સારી રીતે બોલાવે છે.

★ **અનુવૃતિ :-** (૧) स्पर्धे ૩/૩/૫૬ થી ह्वेः (૨) पराणि कानानशौ ૩/૩/૨૦ થી आत्मनेपदम्

卐 **વિશેષ :-** 0 ૨૫૯૮

★ **શેષવૃત્તિ :-** મૂળ સૂત્રને અન્તે આપેલ વધારાની વૃત્તિમાં ત્રણ ધાતુના રૂપો છે.

(૧) वप् (डुवपीं बीज सन्ताने) **વાવવું** (૧) ભ્વા – યજાદિ – ઉભય – 995

(૨) वह् (वहीं प्रापणे) **વહેવું** (૧) ભ્વા યજાદિ – ઉભય – 996

(૩) श्वि (टुवोश्वि गति वृद्ध्योः) **સોજા ચઢવા** – (૧) ભ્વા યજાદિ – પરસ્મૈ – 997

0 (૧) वप् – પરસ્મૈ – (૧–व.) **वपति** – તે વાવે છે. (૫–અ) अवाप्सीत् – वप् + त् = अ + वप् + स् + ई + त् – (व्यञ्जनानाम् ૪/૩/૪૫ થી અ ની વૃદ્ધિ) (૬–પ) – દ્વિત્વ થયા બાદ પૂર્વના व નું વૃત્ થાય – ववप् નું (ત્રી પુ. એ.વ) उवाप થશે, વૃત્ થયા બાદ દ્વિત્વ થતાં (ત્રી.પુ. દ્વિ.વ.) वप्+अतुस् = ऊपतुः (૭–आ) – वप् + क्यात् = उप्यात्

શ્વસ્તની આદિમાં વૃત્તિ મુજબ થશે.

0 वप् – **આત્મને :-** (૧–व) वपते (૫–અ) अवप्त (૬–प) – ऊपे, आशीः વગેરેમાં સીધાજ પ્રત્યયો લાગે.

0 (૨) वह् – **પરસ્મૈ :-**

(૧–व) वहति – તે વહે છે. (૫–अ) अवाक्षीत् = वह् + त् = अ + वह् + सिच् + ई + त् = अ + वाह् + स् + ई + त् = अवाक् + षीत् – (૫–अ–ત્રી પુ. દ્વિ.વ.) अवोढाम् – वह् + ताम् = अ + वढ् + धाम् = अ + वढ् + ढाम् = सहिवहेरोच्चा ૧/૩/૪૩ થી ढ् લોપ અને अ નો ओ = अवोढाम्

(૬ प) उवाह – वह् – णव्, ऊहतुः (બી. પુ. એ व) उवहिथ પક્ષે उवोढ=वह्+इ+थव् પક્ષે इट् ન લાગે ત્યારે वह्+थव्–उवढ्+ध् (हो धुट् पदान्ते થી ह् અને अधश्चतुर्थात् થી थ્ નો ध्) = उवढ् + ढ = उवोढ

आशीः વગેરે વૃત્તિ મુજબ જાણવા.

(૩૯) प्राद्वहः ૩/૩ ૧૦૩ प્ર પૂર્વક वह् ધાતુને કર્તરિ માં પરસ્મૈપદ જ થાય प्र + वह् – प्रवहति – પ્રવાહ ચાલે છે. [૪૯૭]

(૪૦) **परेर्मृषश्च ૩/૩/૧૦૪** परि પૂર્વક मृष् અને वह् ધાતુને કર્તરિમાં પરસ્મૈપદ થાય परिवहति – વહન કરે છે. [૪૯૮]

0 (૩) श्वि પરસ્મૈ (१ व) श्वयति – સોજે છે. (૫–अ) અદ્યતનીના ત્રણ વિકલ્પો (૧ ङ (૨) अङ् (૩) सिच्

૫–अ (१) टुवेश्वेर्वा ૪/૩/૫૯ થી ङ द्विर्धातु परोक्षा ૪/૧/૧ થી દ્વિત્વ, संयोगात् ૨/૧/૫૨ થી इय् = अशिश्रियत् (२) अङ्–ऋदिच्छ्रिव...वा ૩/૪/૬૫ થી अङ्, श्वयत्यसूवचपतः ૪/૩/૧૦૩ થી श्व આદેશ – अश्वत् (३) सिच्–इट्, ईत् આગમ – नश्विजागृ...૪/૩/૪૯ થી વૃદ્ધિ નિષેધ – ગુણ કરતાં य આદેશ, इट् – ईति થી सिच् લોપ अश्वयीत्...

[૯૩૯]

(૧૮૬) वा परोक्षा यङि ४/१/९०

★ **વૃત્તિ :-** श्वेः सस्वरान्तस्था परोक्षायङोर्वृद्वा स्यात् । ततः शुशु इति द्वित्वे शुशाव, शुशुवतुः, शुशुवुः । शुशविथ । पक्षे शिश्वाय, शिश्वियतुः, शिश्वियुः । शिश्वयिथ ।६। ■ यजादि वचेरिति स्वृति शूयात्, शूयास्ताम् ।७। श्वयिता ।८। श्वयिष्यति ।९। अश्वयिष्यत् ।१०।

वद व्यक्तायां वाचि । वदति । वदव्रजल् इति वृद्धौ अवादीत्, अवादिष्टाम्, अवादिषुः ।५। उवाद, ऊदतुः, ऊदुः । उवदिथ ।७। वदिता ।८। वस निवासे वसति ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :- श्वि ધાતુના સ્વર સહિત અન્તસ્થા (व) નો પરોક્ષાના પ્રત્યયો કે यङ् પ્રત્યય લાગ્યો હોય ત્યારે વૃત્ (उ) થાય છે તેથી श्वि નો शु – (દ્વિત્વ) शुशु – शुशु + णव् = शुशौ + अ = **शुशाव** (પરોક્ષા ત્રી. પુ એ. व.) બી. પુ. એ. व. – शुशविथ –शु+थव्=शुशु+इ+थव्=शुशो+इ+थ=शुशव्+इथ (પક્ષે) વૃત્ ન થાય ત્યારે :- शिश्वाय–श्वि+णव्=शिश्वि+णव् = शिश्वौ + अ = शिश्वाय् + अ

★ **અનુવૃતિ** :– यजादि वश...४/१/७२ થી य्वृत्

卐 **વિશેષ** :– 0 अवित् परोक्षा किद्वत् થવાથી यजादि वचेः किंति ४/१/७९ સૂત્રથી य्वृत् થાય પણ वित् પરોક્ષા તથા यङ् માં અપ્રાપ્તિ હોવાથી આ સૂત્ર દ્વારા વિકલ્પે પ્રાપ્તિ થાયછે.

■ **શેષવૃતિ** :– (७–आ) श्वि + क्यात् = यजादि वचेः ४/१/७९ થી य्वृत् दीर्घश्च्वियङ्...થી દીર્ઘ शूयात्
(૮–શ્વ) श्वि + ता = श्वि + इ + ता = श्वे + इता = श्वय् + इता = श्वयिता
(૯–ભ.) श्वयिष्यति (१०–क्रि) अश्वयिष्यत्

0 वद् (वद व्यक्तायां वाची) બોલવું (१) ભ્વા. યજાદિ – પરસ્મૈ – 998
(१–व) वदति – તે બોલે છે. (५–अ) अवादीत् वद्+ त् – (वदव्रजल्ः ४/३/४८ થી વૃદ્ધિ)
(६–प) –य्वृत् – उवाद – वद् + णव्
(७–आ) –य्वृत् – उद्यात् – वद् + क्यात्
(८–श्व) वदिता (९–भ) वदिष्यति
0 वस् (वसं निवासे) રહેવું (१) ભ્વા. યજાદિ – પરસ્મૈ – 999 – वसति

[૮૩૭]

(१८७) सस्तः सि ४/३/९२

★ **સુત્રપૃથ૦** :– सः तः सि

★ **વૃત્તિ** :– सन्तस्य धातोः सस्यशिति सादौ प्रत्यये विषयभूते तः स्यादिति सिजागमात्प्रागेव सस्य तः । अवात्सीत्, अवात्ताम, अवात्सुः ।४।

■ उवास

卐 **વૃત્યર્થ** :– स કારા. ધાતુનાં स् નો આદિમાં स કાર વાળા अशित् પ્રત્યયો લાગતાં त् થાયછે. તેથી सिच् નો આગમ થતા પુર્વના स् નો त् થશે. अवात्सीत् – वस् + त् = अ + वस् + स् + ई + त् (આ સૂત્રથી स् નો त् व्यञ्जनानाम ४/३/४५ થી अ દીર્ઘ) अवात् + सीत् એજરીતે (५–अ त्री पु द्वि.व) अवात्ताम् = वस्+ताम् (सिच् નો લોપ धुड्ह्रस्वात् ४/३/७० થી)

★ **અનુવૃતિ** :– योऽशिति ४/३/८० થી अशिति

卐 **વિશેષ** :– 0 स् કારા કેમ કહ્યું ?
यज् + सीष्ट = यक्षीष्ट – ज् કારાન્ત છે માટે स् નો त् ન થયો.

0 स કારાદિ કેમ કહ્યું ?
वसिसीष्ट – वस् + इ + सीष्ट – स् કારાદિ નથી પણ આદિમાં इट् છે
0 સૂત્રમાં सि – સપ્તમી વિધાન છે તેથી सिच् ના स् નો લોપ થયા પછી પણ પૂર્વના स् નો त् થાયછે. જેમકે अवात् वस्+त् અહીં सिच् ને સ્થાનીવત્ માનીને નહીં પણ વર્ણવિધિથી स् નો त् થયો છે. વિષય સપ્તમી–પ્રત્યય આવે કે ન આવે પણ તેને માનીને કાર્ય થાય.

[૮૩૮]

(१८८) घस्वसः २/3/3६

★ **સુત્રપૃથ૦** :– घस् वसः

★ **વૃતિ** :– नाम्यादेः परस्य घस्वसोः सः षः स्यात् । ऊषतुः, उषुः ।

■ उवसिथ / उवस्थ । उवास / उवस ।६। उष्यात् ।७। वस्ता ।८। वत्स्यति ।९।

डुयाचृग् याच्ञायाम् । याचति ।४। अयाचीत् । पक्षे ऋदिच्छ्वीत्याङागमे अयाचत् ।५। ययाच ।६। यच्यात् ७। याचिता ८। याचिष्यति ९। अयाचिष्यत् १०। याचते ।४। अयाचिष्ट ।५। ययाचे ।६। याचिषष्ट ।७। गुहौग् संवरणे ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– નામિ સ્વર–અન્તસ્થા કે क વર્ગ પછી આવેલ घस् અને वस् ના स् નો ष् થાય.
(६–प. त्री. पु द्वि व.) ऊषतुः=वस्+अतुस् (यजादि वचेः ४/१/७९ થી य्वृत् પછી દ્વિત્વ) ऊस् + अतुस् (આ સૂત્રથી स् નો ष्) ऊष्+अतुस्=ऊषतुः–એજરીતે–ऊषुः = वस् + उस् માં स् નો ष्

★ **અનુવૃતિ** :– (१) नाम्यन्तस्था कवर्गात् २/३/१५ (२) नामिनस्तयोः षः २/३/८

卐 **વિશેષ** :– 0 नाम्यन्तस्था કેમ કહ્યું ?
वसति – अ પછી स् છે માટે ष् ન થાય.
0 આ સૂત્ર અકૃત स् કાર માટે છે. કેમકે नाम्यन्तस्था २/३/१५ कृत स् કારનો ष् કરેછે.

■ **શેષવૃતિ** :– (६–प) બી પુ એ.વ. उवसिथ પક્ષે उवस्थ (પ.પુ એ.વ.) उवास પક્ષે उवस
(७–आ) उष्यात् – वस् + यात् – (कित् છે માટે य्वृत्

* મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ – ભા ૨, પૃ. ૧૨૨.
પરિભાષા :– स्थानिवावर्णविधौ – ७/४/१०९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૮-શ્વ) वस्ता (૯-भ.) वत्स्यति (स् નો त्) (सस्तः सि ४/३/९२)

0 – 0 यजादि – નવ ધાતુ સમાપ્ત 0 – 0

0 याचृ (डुयाचृग् याञ्चायाम्) માગવું (૧) ભ્વાદિ - ઉભય 891 – (१-व) याचति – તે માગે છે (૫-अ) વિકલ્પ છે તેથી બે રૂપો થશે (૧) सिच् લાગીને (૨) ऋदिच्छ्वि...वाः ३/४/६५ થી अङ् વાળા (૧) आयाचीत् પક્ષે अयाचत् अङ् છે

0 પરીક્ષાર્થી ક્રિયાતિપત્તિના રૂપો વૃત્તિમાં દર્શાવેલ ક્રમ ૬ થી ૧૦ અનુસાર થશે.

0 याचृ - આત્મને (१-व.) याचते (५-अ) अङ् પરસ્મૈપદમાંજ લાગે છે તેથી અહીં એકજ રૂપ થાય अयाचिष्ट – (६-प) ययाचे- याच्+ए - आशीः વગેરે ચારે કાળમાં इट् લાગશે – स्ताद्य शितो...४/४/३२ થી (७ आ) याचिषीष्ट

[८३९]

(१८९) गोहः स्वरे ४/२/४२

★ વૃત્તિ :- कृत गुण गुहः स्वरादावुपान्त्यस्य ऊत्स्यात् । गूहति ।१। गूहेत् ।२। गूहतु ।३। अगूहत् ।४। अगूहीत् ■ इडभावे हशिट इति सकि अघुक्षत्, अगूहिष्टाम् / अघुक्षाताम्, अगूहिषुः / अघुक्षन ।५। जुगूह, जुगुहतुः, जुगुहुः / जुगूहिथ/जुगोढ, जुगुहथुः, जुगूह ।६। गुह्यात् ।७। गूहिता / गोढा ।८। गूहिष्यति / घोक्ष्यति ।९। अगूहिष्यत् / अघोक्ष्यत् ।१०। गूहते ।४। अगूहिष्ट । इडभावे सक् ।

卐 સૂત્રાર્થ :- કરાયેલો છે ગુણ જેનો એવા गुह् ધાતુનો આદિમાં સ્વર વાળા પ્રત્યયો લાગતા ઉપાન્ત્ય ઓ નો ऊ થાયછે. गुहू (गुहूँग् संवरणे) સંતાડવું ઢાંકવું (૧) ભ્વાદિ ઉભય. 935

(१-व) गूहति – गुह् + शव् + ति = गोह् + अ + ति (लघोरुपान्त्यस्य ४/३/४) થી ગુણ, આ સૂત્રથી દીર્ઘ ऊ (२-स) गूहेत् (३-पं) गूहतु (४-ह्य) अगूहत्

★ અનુવૃત્તિ :- ऊद् दुपो णौ ४/२/४०

卐 વિશેષ – 0 गोहः કેમ કહ્યું ?

(६-प) जुगुहुः અહીં गुह् ના સ્વરનો ગુણ થયો નથી

0 स्वरे કેમ કહ્યું ?

(८-श्व) गोढा – અહીં गुह् + ता છે.

■ શેષવૃત્તિ :- (५-अ) વિકલ્પે બે રૂપો (1) सिच् વાળું (2) सक् વાળું – धुगौदित् ४/४/३८ થી इट् વિકલ્પે – हशिटो नाम्यु. – ३/४/५५ થી सक्

(१) अगूहीत પક્ષે (२) अघुक्षत् – गुह्+त्=गुह्+सक्+त्=(हो धुट् पदान्ते २/१/८२ થી गुढ्+स+त् = (गडदबादे-श्चतुर्थान्त...२/१/७७) (घुढ् + स+त् = पढोः करिस... २/१/८२) घुक्+स्+त् = घुक्+ष्+त् = अ+घुक्ष+त्

(६-प) जुगूह-गुहू+णव्-वित् પ્રત્યય છે ગુણ થતા દીર્ઘ गहोर्जः થી ज – जुगूह् + अ

(७-आ) गुह्यात् –

શ્વસ્તની વગેરે ત્રણમાં धुगौदित् થી વિકલ્પે इट्

(८-श्व)गूहिताપક્ષે गोढा-गुह्+ता गुढ्+ता(अघश्चतुर्थात्-) गुढ्+धा =गुढ्+ढा गोढा (ढस्तड्ढे ढ् લોપ)

0 આત્મને :- (१ व) गूहते (५-अ) सिच् अगूहिष्ट પક્ષે इट् ન લાગે ત્યારે सक् લાગતા...જુઓ સૂત્ર-१९०

[८४०]

(१९०) दुहदिहलिहगुहो दन्त्यात्मने वा सकः ४/३/७४

★ સૂત્રપૃથ૦ :- दुह-दिह-लिह गुहः दन्त्य आत्मने वा

★ વૃત્તિ :- एभ्यश्चतुर्भ्यः परस्य सको दन्त्यादावात्मने-पदे लुग् वा स्यात् । (ढस्तड्ढे इति ढलोपे उकारस्य दीर्घ च) अगूढ । पक्षे अघुक्षत्

■ अगूहिषाताम् ।

卐 સૂત્રાર્થ :- दुह्, दिह्, लिह्, गुह् ને લાગેલા सक् પ્રત્યયનો આદિમાં દન્ત્ય વર્ગીય વર્ણવાળા આત્મનેપદના પ્રત્યય લાગતા વિકલ્પે લોપ થાય છે. (ढस्तड्ढे १/३/४२ થી ढ् લોપ થતાં પૂર્વનો ઉકાર દીર્ઘ) अगूढ –गुह्+त्=गुह्+सक्+त् (त् દન્ત્ય છે તેથી આ સૂત્રથી सक् લોપ) गुह्+त् (हो धुट पदान्ते, अघश्चतुर्थात्, तवर्गश्चवर्ग–ત્રણથી) गुढ्+ढ=गूढ अ+गूढ-તેણે ઢાંક્યું. (વિકલ્પે) अघुक्षत (જુઓ સૂત્ર : १८९ પરસ્મૈપદી રૂપ)

卐 વિશેષ :- 0 દન્ત્ય કેમ કહ્યું ?

अघुक्षामहिं – म દન્ત્ય નથી. सक् ન લોપાય

0 दन्त्य પ્રત્યયો :- त्, थास्, ध्वम्. (ऌ वर्ण – त वर्ग लसा दन्त्याः) અને व (वो दन्त्यौष्ठ्य) એ ન્યાયથી

0 ધાતુ :- दुह् (दुहींक् क्षरणे) દોહવું (२) અદાદિ-1127, दिह् (दिहींक् उप लेपे) લેપ કરવો (२) અદાદિ – 1128, लिह् (लिहींक् आस्वादने) ચાંટવું(२) 1129

■ શેષવૃત્તિ :- अगूहिषाताम् (५-अ) ત્રી પુ.દ્વિ વ. વિકલ્પે सक् માટે જુઓ સૂત્ર : १९१

[८४१]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧૯૧) स्वरेऽतः ४/3/७५

★ **સુત્રપૃથ૦** :– स्वरे अतः

★ **વૃત્તિ** :– सकोऽस्य स्वरादौ प्रत्यये लुक् स्यात् । अघुक्षाताम् ।

■ अगूहीषत/अघुक्षन्त । अगूहिष्ठाः अगूढाः/अघुक्षथाः । अगूहिष्वहि/अगुह्वहि/अघुक्षावहि ।५। जुगुहे ।६। गूहिषीष्ट/घुक्षीष्ट ।७।

भर्जी सेवायाम् । भजति ।४। अभाक्षीत् ।५। बभाज ।६। भज्यात् ।७। भक्ता ।८। भक्ष्यति ।९। अभक्ष्यत् ।१०। भजते ४। अभक्त ५। भेजे, भेजाते ६। भक्षीष्ट ।७। राजृग् टुभ्राजि दीप्तौ राजति ।४। ऋदीच्छ्रुवीत्यादिनाङि । अराजत् पक्षे सिचि अराजीत् । अराजताम् । अराजिष्टाम् ।५। रराज ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– सक् ના अ નો સ્વરાદિ પ્રત્યય પર છતાં **લોપ** થાય **છે.** अघुक्षाताम् (५-अ) ત્રી પુ દ્વિ.વ गुह्+आताम्=अ+गुह्+सक्+आताम्=(આ સૂત્રથી) अगुह्+म्+आताम्=अघुक्+षाताम् સૂત્ર : ૧૮૯ **મુજબ**

卐 **વિશેષ** :– 0 સ્પષ્ટ છે

★ **શેષવૃત્તિ** :– **(**५-अ**)** **(**सिच्**)** – अगूहिषत / (सक्) अघुक्षन्त – બી. પુ એ.વ. **थास्** પ્રત્યય **(૧)** सिच्–अगूहिष्ठाः **(२)** सिच् લોપ–अगूढाः **(3)** सक् – अघुक्षथाः – **એજ રીતે પ.પુ. દ્વિ વ.** માં अगुहिष्वहि / अगुह्वहि / अघुक्षावहि

(६–प) जुगुहे **–** आशीः આદિ ચારે કાળના બે–બે રૂપ – **પરસ્મૈ. મુજબ** જાણવા.

0 **भज्** (भर्जी सेवायाम्) **સેવા કરવી**, ભજવું (૧) ભ્વાદિ-ઉભય – 895

(१-व) **भजति**–તે ભજે છે–અદ્યતની વગેરે દશે કાળના રૂપો ક્રમાંક ૬ થી **૧૦** વૃત્તિમાં **દર્શાવ્યા** મુજબ સમજવા. એજ **રીતે** આત્મનેપદમાં સીધા જ પ્રત્યયો લાગી રૂપો તૈયાર **થશે** भज्+सीष्ट માં ज् નો ष् થઇ થએ ष् નો क् થએ भक्+सीष्ट થતાં भक्षीष्ट થયું **છે**

0 **राजृ** (राजृग्–दीप्तौ) **પ્રકાશવું–શોભવું (**टु भ्राजि दीप्तौ) भ्राज् – (१) ભ્વાદિ-ઉભય – 893 – 894

राजति – તે દીપે છે. (५–अ) વિકલ્પે–૧ सिच् પક્ષે (२) अङ्–अराजीत्/अराजत् अराजिष्टाम् પક્ષે अराजताम्

[૮૪૨]

(૧૯૨) जॄ भ्रम वम–त्रस–फण–स्यम–स्वन–राज–भ्राज – भ्रास भ्लासो वा ४/१/२६

★ **વૃત્તિ** :– एषामेकादशानां स्वरस्यावित्परोक्षा सेट्–थवोरेर्वा स्यात् न च द्विः रेजतुः / रराजतुः, रेजुः, / रराजुः । रेजिथ / रराजिथ ।६।

■ राज्यात् ७। राजिता ८। राजिष्यति ८। अराजिष्यत् १०। राजते ।४। अराजिष्ट ।५। रेजे/रराजे, रेजाते/रराजाते, रेजिरे/रराजिरे ।६। राजिषीष्ट ।७। एवं भ्राजिरपि

卐 **વૃત્યર્થ** :– जॄ–भ्रम्–वम्–त्रस्–फण्–स्यम्–स्वन्–राज्–भ्राज्–भ्रास् તથા भ्लास् ધાતુઓના સ્વરનો ए અવિત્ પરોક્ષાના તથા सेट् थव् પ્રત્યયો લાગતા વિકલ્પે થાય છે.– પછી દ્વિત્વ **થશે** નહીં. જેમકે – रेजतुः પક્ષે रराजतुः राज्+अतुस् – એજરીતે – रेजुः પક્ષે रराजुः

★ **અનુવૃતિ** :– (१) अवित् परोक्षा सेट् थवो– ४/१/२३ (२) अनादेश... ..४/१/२४ થી मध्येऽतः (3) ज्ञप्यापोज्ञीपीप० થી न च द्विः

卐 **વિશેષ** :– 0 ઉદાહરણ :–

(जॄ) जेरुः પક્ષે जजरुः, (भ्रम्) – भ्रेमुः પક્ષે बभ्रमुः, (वम्) वेमुः પક્ષે ववमुः વગેરે

■ **શેષવૃત્તિ** :– आशीः વગેરે કાળમાં ક્રમ ૭ થી ૧૦ મુજબ સીધા પ્રત્યયો લાગશે इट् આગમ स्ताद्यशितोऽत्रोणादे થી થયો.

0 આત્મને. બધાં રૂપો વૃત્તિ મુજબ **થશે.** પરોક્ષામાં વિકલ્પે બે – બે રૂપ થશે.

0 भ्राज् ના રૂપો राज् ના રૂપો જેવા **થશે.**

[૮૪૩]

(૧૯૩) अकट्घिनोश्च रञ्जेः ४/२/५०

★ **સુત્રપૃથ૦** :– अकट् घिनोः च रञ्जेः

★ **વૃત્તિ** :– रञ्जेरकटि घिनणि शवि चोपान्त्यनो लुक् स्यात् । रजति ।४।

■ अराङ्क्षीत्, अराङ्क्ताम, अराङ्क्षुः ।५। ररञ्ज, ररञ्जतुः ।६। रज्यात् ।७। रङ्क्ता ।८। रङ्क्ष्यति ।९। अरङ्क्ष्यत् ।१०। रजते ।४। अरङ्क्त, अरङ्क्षाताम, अरङ्क्षत् ।५। ररञ्जे ।६। रङ्क्षीष्ट ।७। रङ्क्ता रङ्क्ष्यते ।९। अरङ्क्ष्यत ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ** :– अकट्–घिनण्–शव् પ્રત્યય લાગે ત્યારે रञ्ज ધાતુના ઉપાન્ત્ય न् નો લોપ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧-व) रजति – તે રંગેછે. रञ्ज + शव् + तिव् = रज् + अ + ति

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) नः व्यञ्जनस्य ૪/૨/૪૫ થી नः (૨) गमहन...૪/૨/૪૪ થી लुक्

卐 વિશેષ :- 0 रञ्ज (रञ्जींरागे) રંગવુ (૧) ભ્વા ઉભય 896

ઉદાહરણ :-

रञ्ज + अक् = रज + अक् = रजकः ધોબી

(नृत् खन् रञ्जः...૫/૧/૬૫ થી अक्)

■ **શેષવૃતિ** :- (૫-अ) अराङ्क्षीत् – रञ्ज + त् = अ + रञ्ज + स् + ई + त् = अराङ्क् + ष् + ई + त् – એજરીતે अराङ्क्षु

(૬-प) ररञ्ज – रञ्ज् + णव्

(૭-आ) रज्यात् – रञ्ज + यात् (नो व्यञ्जनस्या... ૪/૨/૪૫ થી न् લોપ) એ-જ-રી-તે

૮ થી ૧૦ તથા પરીક્ષા અનુક્રમે – વૃત્તિ મુજબ સમજવા.

[૯૪૪]

ભ્વાદિ – ધાતુ

(૧) પરસ્મૈપદી –	૧ – ૫૮૫	(૪) દ્યુતાદિ ગણ –	૯૩૭ – ૯૫૯
(૨) આત્નેપદી –	૫૮૬ – ૮૨૨	(૫) જ્વલાદિ ગણ –	૯૬૦ – ૯૯૦
(૩) ઉભયપદી –	૮૨૩ – ૯૩૬	(૬) યજાદિ –	૯૯૧ – ૯૯૯
		(૭) ઘટાદિ –	૧૦૦૦ – ૧૦૫૮

ગણ અનુબંધ વિનાનો ૧ – ગણ સમાપ્ત 0 દ્યુત વગેરે પેટાગણની વિશેષતા માટે પરિશિષ્ટ ખાસ જોવું.

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ હૈમ લઘુપ્રક્રિયાના ભ્વાદિ – ધાતુ પ્રકરણનો...તપાગચ્છિય જૈનાચાર્ય આગમોધ્ધારક શ્રી પૂ આનંદસાગર સૂરીશ્વરજીના સમુદાયના – સરલસ્વભાવી. પૂ. પન્યાસ શ્રી સુશીલસાગરજી મ. સા. શિષ્યરત્ન જ્ઞાનપિપાસુ મુનિરાજ શ્રી પૂ. સુધર્મસાગરજીના શિષ્ય મુનિ દીપરત્નસાગરે M. Com. Med, કરેલ – અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

પૂ. તપસ્વી પંન્યાસ ગુરુદેવ શ્રી સુશીલસાગરજી મ. સા.

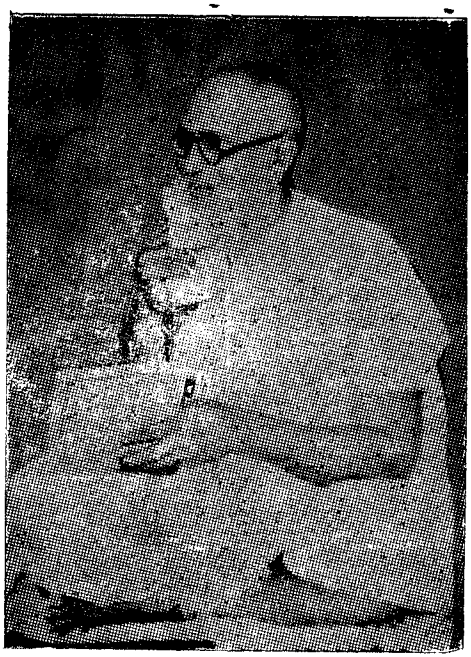

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અદાદય: પરસ્મૈપદિન:

ગણ : ૧ ભ્વાદય: ના નિરૂપણ બાદ ક્રમશ: અદાદય: વગેરેનું નિરૂપણ પ્રક્રિયાકારે કરેલ છે. – આ બીજા ગણમાં નોંધપાત્ર તફાવત એ છે કે સિદ્ધહેમ વ્યાકરણમાં ગણ ૨ – ગણ ૩ अदादि – ह्वादि સાથે આપેલ છે. પણ વ્યવહારમાં તે અલગ-અલગ સમજાવાય છે. વળી ગણ : ૨ – अदादि ને સીધાં પ્રત્યયો લાગેછે. જ્યારે ગણ : ૩ ह्वादि માં દ્વિરુક્તિ થાયછે. તેથી પ્રક્રિયાકારે બન્ને ગણો અલગ પાડેલ છે.

अदादि ગણ :– પરસ્મૈપદી ધાતુ – ક્રમ – 1059 – 1103, આત્મનેપદી ધાતુ ક્રમ 1104 – 1122, ઉભયપદી ધાતુ ક્રમ – 1123 – 1129

अदादि ધાતુને અનુબંધ क् છે. અને शित् કાળમાં પણ કોઇ (વિકરણ) પ્રત્યય ન લાગે.

0 अद् – (अदंकभक्षणे) ખાવું – (૨) અદાદિ – પરસ્મૈ – 1059

(૧-વ) अत्ति – अद् + ति – (अघोषे प्रथमो) – अत् + ति

(૨-સ) अद्यात् – अद् + यात् – (૩ પં) अत्तु – अद् + तु

(૧) हुधुटो हेर्धिः ૪/૨/૮૩

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– हु – धुटः हेः धिः

★ **વૃત્તિ** :– हो धुंडन्ताच्च परस्य हेर्धिः स्यात् अद्धि / अत्तात ३।

卐 **વૃત્યર્થ** :– हु ધાતુ તથા અન્તે धुट् હોય એવા ધાતુઓને લાગેલ हि પ્રત્યયનો धि થાય છે. अद्धि – તું ખા अद्+हि = अद्+धि – (પં – બી. પુ એ. વ.) (વિકલ્પે – तातङ् પ્રત્યય (आशीः અર્થમાં) अद् + तातङ् = अत् + तात् = अत्तात्)

卐 **વિશેષ :– 0** हु धुटो કેમ કહ્યું ?

क्रीणीहि – અન્તે धुट् કે हु નથી માટે हि ને धि ન થાય.

0 हि નો धि કેમ કહ્યું ?

अत्तात् – तातङ् પ્રત્યય છે हि નથી.

0 ધાતુ :– हु (हुंक् दानादयो) દાન દેવું–ભક્ષણ કરવું (૩) ह्वादि – પરસ્મૈ 1130

[૮૪૫]

(૨) अदश्चाट् ૪/૪/૯૦

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– अदः च–अट्

★ **વૃત્તિ** :– अत्तेरुत्पञ्चकाच्च दिस्योरादिरट् स्यात् । स्वरादेस्तास्विति वृद्धौ । आदत्, आदः

■ आत्ताम्, आदन्, आत्तम्, आत्त: आदम् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– अद् ધાતુ તથા रुद् स्वप्, अन्, श्वस् અને जक्ष् એ પાંચ ધાતુઓને दि અને सि પ્રત્યયની પૂર્વે अट् (આગમ) થાય છે. (स्वरादेस्तासु ૪/૪/૩૧થી વૃદ્ધિ)–आदत् (હ્ય ત્રી પુ. એ વ.) अद्+दि (त्) = अद् + अ + त् = आद् + अत् – તે જમ્યો. (૪–હ્ય. બી. પુ. એ. વ.) आदः = अद् + अ + म् (0 दि અને सि પૂર્વે अट् આગમ થયો)

★ **અનુવૃત્તિ** :– (૧) रुत्पञ्चकात् ૪/૪/૮૮ (૨) दिस्योः ૪/૪/૮૯

卐 **વિશેષ :– 0** दिस्योः કેમ કહ્યું ?

अत्ति – अद् + तिव् – તે ખાય છે.

0 સિદ્ધહેમ વ્યા. માં "शितः आदिः" એમ લખ્યું છે તેથી शित्કાળના दि અને सि ના ઉલ્લેખથી માત્ર હ્યસ્તન ભૂતકાળ જ સમજવો.

0 *दि ના સાહચર્યથી सि પણ હ્યસ્તન ભૂતનો સમજવો. વર્તમાના सि નહીં.

0 रुत् पञ्चकात् – ધાતુ – સૂત્ર ૧૭ માં જુઓ.

■ **શેષવૃત્તિ** :– હ્યસ્તનીના – ના રૂપો છે.

आदत्, आत्ताम्, आदन् । आदः, आत्तम्, आत्त: । आदम्, आद्व, आद्म ।

[૮૪૬]

* दिसाहचर्यात्...બૃહદ્વૃત્તિ ભા. ૧, પૃ. ૩૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૩) घस्लृसनद्यतनी घञचलि ४/४/१७

★ સુત્રપૃથ0 :– घस् लृ सन्–अद्यतनी घञ्–अच् अलि

★ વૃત્તિ :– एषु पञ्चसु परेष्वदेर्घस्लृ: स्यात् । लृदिद् -द्युतादि पुष्यादेरित्यङ । अघसत्, अघसताम्, अघसन् ।

卐 વૃત્યર્થ :– सन् પ્રત્યય, અદ્યતનીના પ્રત્યયો घञ् – अच् – अल् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે अद् ને બદલે घस्लृ (घस्) થાયછે (लृदित् द्युतादि ३/४/६४ થી अङ् પ્રત્યય)

(૫–अ) अघसत् = अद् + त् = (આ સૂત્રથી घस् + त् = अ + घस् + अङ् + त् એજ રીતે अघसताम् અને अघसन्

★ અનુવૃત્તિ :– यपि च अद: ४/४/१६ થી अद:

卐 વિશેષ :– 0 लृ અનુબન્ધ અદ્યતનીમાં अङ् પ્રકારના પ્રત્યયોના ગ્રહણને માટે છે.

0 ઉદા. प्रघस: = प्र + अद् + अल् (भुव्ययदोऽल् ५/३/२३) = प्र + घस् + अ

[૮૪૭]

(४) परोक्षाया नवा ४/४/१८

★ વૃત્તિ :– अदे: परोक्षायां घस्लृ आदेशो वा स्यात् । जघास । द्वित्वे गमहनेत्यकारलोपे, अघोषे प्रथमोऽशिट इति घस्य कत्वे, घस्वस इति षत्वे । जक्षतु: जक्षु: : ऋवृव्येऽद् इट् । जघसिथ, जक्षथु:, जक्ष । जघास/जघस, जक्षिव, जक्षिम । પક્ષે...

卐 વૃત્યર્થ :– પરોક્ષાના પ્રત્યયોમાં अद् નો घस्लृ (घस्) વિકલ્પે થાયછે. જો घस् આદેશ થાયતો :–

0 ત્રી પુ. એ વ. जघास - अद् + णव् = (આ સૂત્રથી) घस् + णव् = गघस् + णव् जघस् + णव् = जघास् + अ

0 ત્રી પુ. દ્વિ વ. – जक्षतु: = अद् + अतुस् = घस् + अतुस् = जघस् + अतुस् = (गम हन जन...लुक् ४/२/४४ થી ઉપાન્ત્ય अ લોપ) = जघ्स् (अघोषे प्रथमो थी घ् નો क् . घस्वस: २/३/३६ થી स् નો ष्) जक्ष् + अतुस् = जक्षतु:

એ જ–રી–તે વૃત્તિ મુજબ રૂપો જાણવા.

■ અનુવૃત્તિ :– (૧) घस्लृ सनद्यतनी घञ चलि ४/४/१७થી घस्लृ (૨) यपि चात्तो जग्ध: ४/४/१६થી अद:

卐 વિશેષ :– 0 વૃત્તિમાં વિકલ્પે घस् આદેશ કર્યો – તે ન થાય તો – જુઓ સૂત્ર ૫

[૮૪૮]

(५) अस्यादेरा: परोक्षायाम् ४/१/६८

★ સુત્રપૃથ0 :– अस्य आदे: आ: परोक्षायाम्

★ વૃત્તિ :– अस्यां द्वित्वे पूर्वस्यादेरत: आ: स्यात् । आद, आदतु:, आदु: आदिथ ।६।

■ अद्यात् ।७। अत्ता ।८। अत्स्यति ।८। आत्स्यत् ।१०। प्साति, प्सात:, प्सान्ति प्सायात् ।२। प्सातु/प्सातात् ।३। अप्सात्, अप्साताम् ।४।

卐 વૃત્યર્થ :– (પરોક્ષામાં) द्वित्व થયે છતે પૂર્વના अ નો आ થાય છે ('अ'–વ્યંજન સંબંધિ નહીં પણ સ્વતંત્ર સ્વર હોવો જોઇએ) ત્રી.પુ એ.વ. आद તે જ઼ ઇયો अद् + णव् = आद् + अ (આ સૂત્રથી अ નો आ) – એ જ રી તે – आदतु:

卐 વિશેષ :– 0 નોંધ – અહીં જે રૂપો આપ્યા છે તે વિકલ્પે છે વિકલ્પ સૂત્ર (૪) જુઓ– (૬–प) अघास પક્ષે आद

0 अस्य કેમ કહ્યું ?

ईयु: = इ + उस् = इइ + उस् = ईय् + उस्

0 કેવળ अ કેમ કહ્યું ?

पपाच = पच् + णव् (अ – સ્વતંત્ર નથી)

0 આ સૂત્ર लुगस्यादेत्यपदे २/१/११३ નો અપવાદ છે.

■ શેષવૃત્તિ :– (૭–आ) अद्यात् – अद् + यात्

(૮–શ.) अत्ता – अद् + ता

(૯–ભ) अत्स्यति - अद् + स्यति

0 प्सा (प्सांक् भक्षणे) ખાવું (૨) અદાદિ – 1060

(૧–व) प्साति - તે ખાય છે –(૨–स) प्सायात्...વગેરે

[૮૪૯]

(६) वा द्विषातोऽन: पुस् ४/२/९१

★ સુત્રપૃથ0 :– वा द्विष् आत: अन: पुस्

★ વૃત્તિ :– द्विष आदन्ताच्च परस्य शितोऽन: पुस् वा स्यात् / अप्सु: अप्सान् ।४।

■ अप्सासीत्, अप्सासिष्टाम्, अप्सासिषु:, पप्सौ, पप्सतु:: पप्सु: ६। प्सायात् / प्सेयात् ७। प्साता ।८। प्सास्यति ।९। अप्सास्यत् ।१०। एवं भांक् दीप्तौ भाति ४। अभासीत् ।५। बभौ, बभाथ / बभिथ ।६। यांक् प्रापणे । याति ।४। अयासीत् ।५। ययौ ।६। ष्णांक् शौचे । स्नाति ।४। अस्नासीत् ।५। सस्नौ ।६। श्रांक् पाके । श्राति ।४।

अश्रासीत् ।५। शश्रौ ।६। द्रांक् कुत्सितगतौ । द्राति । नियोगे निद्राति ।४ न्यद्रासीत् ।५। निदद्रौ ।६। प्रांक् पूरणे । प्राति ।४। अप्रासीत् ।५। पप्रौ ।६। प्रेयात्/प्रायात् ।७। प्राता ।८। प्रास्यति ।९। अप्रास्यत् ।१०।
वांक् गतिबन्धनयोः । ख्यांक् प्रकथने । प्रांक् रक्षणे । लांक् आदाने । रांक् दाने इत्यादया भातिवत् । मांक् दाने दांवक् लवने एतावपि तथैव । किन्त्वाशिषि गापास्थेति मेयात्, दायात् । इंणक् गतौ । एति अविच्छितो ङित्वाद् गुणाभावे इतः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- द्विष् ધાતુ અને આ કારાન્ત ધાતુને લાગેલા શિત્ કાળના अन् નો पुस् (उस्) વિકલ્પે થાય છે. જેમકે प्सा+अन् (આ સૂત્રથી વિકલ્પે उस्) (४ થ) अ+प्सा+उस् (इडेत् पुसि चातो लुक् ४/३/९४ થી આ લોપ) अप्सुः વિકલ્પે अप्सान् - તેઓએ ખાધું.

卐 **વિશેષ** :- 0 પ્રકાર પુસ્ગૌ ૪/૩/૩ એ સૂત્રના સંદર્ભમાં વિશેષણ માટે છે.

0 ધાતુ :- **द्विष्** (दिषींक् अप्रीतौ) **અપ્રીતિ થવી.** (२) અદાદિ - ઉભય. 1126

0 ઉદાહરણ :- अद्विषुः પક્ષે अद्विषन् द्विष् + अन् - તેઓએ દ્વેષ કર્યો.

★ **શેષવૃત્તિ** :- (५-अ) अप्साक्षीत् = प्सा + त् = તે જમ્યો.

(६-प) पप्सौ - प्सा + णव् = पप्सा + औ

(७-आ) संयोगादेर्वाशिष्ये ४/३/९५ થી વિકલ્પે આ નો ए = प्सायात् / प्सेयात् અન્ય રૂપો (૮ થી ૧૦) વૃત્તિ મુજબ થશે.

0 **भा** (भांक् दीप्तौ) **દીપવું** (२) અદાદિ પરસ્મૈ 1061 भाति = તે દીપે છે. आशीः માં भायात् - આ નો ए ન થાય.

0 **या** (यांक् प्रापणे) **જવું** (२) અદાદિ પરસ્મૈ 1062 याति - તે જાયછે (या ના રૂપો भा જેવા જ થશે)

0 **स्ना** (ष्णांक् - शौचे) **નાહવું** (२) અદાદિ 1064 स्नाति - તે નહાય છે.

- ष् नो स् (षः सोऽष्टयै...२/३/९८) - ण् नो न् (* षत्व અભાવ થતાં णत्व પણ અભાવ) - स्ना ના રૂપો प्सा જેવા થશે.

0 **श्रा** (श्रांक् पाके) **પકવવું** (२) અદાદિ પરસ્મૈ- 1065 श्राति-તે પકવે છે श्रा ના રૂપો प्सा જેવા થશે.

0 **द्रा** (द्रांक् - कुत्सित गतौ) **ભાગી જવું - ઊંઘવું** (२) અદાદિ પરસ્મૈ-1066 द्राति-તે ઉંઘે છે - नि+द्रा= निद्राति प्सा જેવા રૂપો થશે. માત્ર જ્યાં अ આગમ થાય છે ત્યાં नि + अ = न्य થશે.

0 **प्रा** (प्रांक् पूरणे) 1072 પુરવું. प्राति

0 ख्या (ख्यांक् प्रकथने) કહેવું. 1071 ख्याति

0 रा (रांक् दाने) - દેવું - 1069

0 दा (दांवक् लवने) - લણવું - 1070

0 वा (वांक्-गति बन्धनयोः - ગતિ કરવી - 1063

0 ला (लांक् - आदाने) લેવું - 1068 - છેલ્લા ચારે રૂપો भा જેવા થશે.

0 **मा** (मांक् - माने) **માપવું** - 1073 -
(१-व) माति - તે માપે છે. (गापास्थादा...हाकः ४/३/९६ થી आशीः માં ए) - (७-आ) मेयात् થશે.

0 इ (इंणक् गतौ) **જવું** (२) પરસ્મૈ 1075 एति - તે જાય છે. इतः

નોંધ :- अवित् शित् - ङिद्वत् થશે માટે इतः માં ગુણ ન થાય.

0 આ બધા ધાતુઓ અનુસ્વાર અનુબંધવાળા છે તેથી અનિટ્ થશે. માત્ર - यमिनमिरम्यातः ४/४/८६ થી અદ્યતનીમાં इट् થશે અને પૂર્વે स् ઉમેરાશે - શ્વસ્તની વગેરેમાં इट् લાગશે નહીં.

[૮૫૦]

(७) हिणोरप्विति व्यौ ४/३/१५

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- हु-इणोः अप्-व्-इति व्-यौ

★ **વૃત્તિ** :- होरिणश्च नामिनः स्वरादावपित्यविति यथासङ्ख्यं व्यौ स्याताम् । यन्ति ।

■ एषि, इथः, इथ । एमि, इवः, इमः ।१। इयात्, इयाताम्, इयुः ।२। एतु / इयात्, इताम्, यन्तु । इहि । इतात्, इतम्, इत । अयानि, अयाव, अयाम ।३।

卐 **વૃત્યર્થ** :- हु ધાતુના અને इ (ગણ-२ (इण् ધાતુના નામિ સ્વરનો अपित्, अवित्, સ્વરાદિ પ્રત્યય લાગે ત્યારે અનુક્રમે (उ નો) व् અને (इ નો) य् થાયછે. (१-व) यन्ति इ + अन्ति = य् + अन्ति (આ સૂત્રથી इ નો य् કેમકે अन्ति સ્વરાદિ-અવિત્ છે.)

卐 **વિશેષ** :- 0 સિદ્ધહેમ વ્યા મુજબ આ સૂત્ર માત્ર શિત્ કાળમાં જ લાગે.

---

* निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्यभावः न्याये

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 આ સૂત્રના અપવાદભૂત एत्यस्ते वृद्धि સુત્ર છે અને પર સૂત્ર પણ છે. તેથી अन् પ્રત્યય પર છતાં આ સૂત્રથી યત્વ ન થતાં – एत्यस्ते થી વૃદ્ધિ થઈ
0 સ્વરાદિ કેમ કહ્યું ?
इतः = इ + तस् – વ્યંજનાદિ છે.
0 अवित् કેમ કહ્યું ?
अयानि – ई + आनिव् – वित् પ્રત્યય છે.
0 अपित् કેમ કહ્યું ?
ईयुः = इ + पुस् – પરોક્ષા ત્રી.પુ. બ.વ. અહીં पू इत् છે માટે આ સૂત્ર ન લાગે.
0 ધાતુ :– हु (हुंक् दानादनयोः) દાન દેવું, જમવું (૩) હ્વાદિ – પરસ્મૈ – 1130

શેષવૃતિ :– ૧ – व, ૨ – म, ૩ – पं–ના રૂપો વૃત્તિમાં જણાવ્યા મુજબ સમજવા.

[૮૫૧]

(૮) एत्यस्ते र्वृद्धिः ४/४/30

★ **સુત્રપૃથ૦** :– एति अस्तेः वृद्धिः
★ **વૃતિ** :– इणिकोरस्तेश्चादेः स्वरस्य ह्यस्तन्यां वृद्धिः स्यात् । अमाङा यत्वाल्लुगपवादोऽयम । ऐत्, ऐताम्, आयन् । ऐः, ऐतम्, ऐता आयम्, ऐव, ऐम ।४।
■ पिबैतिदेति सिज् लोपे ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– इण्, इक् અને अस् ધાતુના આદિ સ્વરની હ્યસ્તની ના પ્રત્યયે લાગતા વૃદ્ધિ થાયછે. माङ्· (मा) નો સંબંધ ન હોયતો (इको वा ४/३/१६ થી વિકલ્પે इ નો य અને શ્નાઽસ્ત્યોર્લુક् ४/२/९० થી अ લોપ) यत्व् અને अ કાર ના લોપ ના અપવાદ રૂપે આ સૂત્ર છે.
(૪ થ) ऐत् – इ + दिव् = (આ સૂત્રથી વૃદ્ધિ) ऐ + त् – ते ગયો. – (૪-થ ત્રી.પુ.બ.વ) आयन् = इ + अन् = ऐ + अन् = (एदैतोऽयाय् १/२/२३ आय् + अन् = आयन् – એ – જ – રી – તે ऐः, ऐतम् વગેરે થશે.

★ **અનુવૃતિ** :– (अड्) धातोरादिः ह्यस्तन्यां चामाङा ४/४/२९

卐 **વિશેષ** :– 0 ઉદાહરણ :– अध्यायन् अधि + इक् (इ) + अन् = अधि + ऐ + अन् = अध्यै + अन् = अध्याय् + अन्
0 अमाङा કેમ કહ્યું ?
मा स्म ते यन् – તેઓ ગયા નહીં माङ् હોવાથી इ ની વૃધ્ધિ ન થઈ પણ હ્રિણોર...વ્યૌ ४/३/१५ થી य થયો
0 इ નું यत्व થાય–अस् ધાતુના अ નો લોપ થાય ત્યારે સ્વરાદિત્વનોજ અભાવ હોઈ વૃદ્ધિ ન થાય તે માટે આ સૂત્ર અલગ બનાવ્યું.
0 સૂત્ર સંબંધિ વિજ્ઞાનથી પૂર્વે વૃધ્ધિ કરી પછીજ અન્ય કાર્યો કરવા.

■ **શેષવૃતિ** :– पिबैति दा भू स्थः चेट् ४/३/६६થી सिच् લોપ, इट् પણ ન થાય – તે સ્થિતિમાં જુઓસૂત્ર ૯

[૮૫૨]

(૯) इणिकोर्गाः ४/४/२३

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– इण् – इकोः गाः
★ **વૃત્તિ** :– इणिकोरद्यतन्यां विषये गाः स्यात् । अगात् अगाताम्, अगुः
■ द्वित्वे द्वितीयस्य वृद्धावायादेशे ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– इण्, इक् ધાતુનો અદ્યતની ના વિષયમાં गा થાય છે. अगात् – इण् (इ) + दि (त्) =(આ સૂત્રથી गा આદેશ) गा+त्=अ+गा+त्=ते ગયો. એજ રીતે अगाताम् (ત્રી. પુ. એ.વ.) अगुः=इ+अन्= गा + पुस् (इडेत्पुसिचातो) ग् + उस् = अगुः

★ **અનુવૃતિ** :– अद्यतन्यां... ४/४/२२

卐 **વિશેષ** :– 0 ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં 'सिच्'નો લોપ पिबैति दा भू स्थ સૂત્રથી થયો છે.

★ **શેષવૃતિ** :– દ્વિત્વ થયે છતે દ્વિતીયની વૃધ્ધિ થતાં आय् આદેશ થતાં – જુઓ સુત્ર : ૧૦ માં

[૮૫૩]

(૧૦) पूर्वस्यास्वे स्वरे य्वोरियुवौ ४/१/३७

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– पूर्वस्य अस्वे स्वरे य्वोः इय्–उवौ
★ **વૃતિ** :– द्वित्वे सति यः पूर्वस्तसम्बन्धिनोरिवर्णोवर्ण-योरस्वे स्वरे इयुवौ स्याताम् । इयाय ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– દ્વિત્વ થયે છતે તે પૂર્વનો જે इ કે उ પછી अस्व (स्व નહીં તેવો બીજો કોઈ) સ્વર આવ્યો હોયતો અનુક્રમે इय्, उव् થાયછે. જેમકે (પરોક્ષા ત્રી પુ એ વ) इयाय – ई + णव् = इइ + णव् = इऐ + अ = इय् + ऐ + अ = इयाय् – (પૂર્વના इ નો इय् થયો)

卐 **વિશેષ** :– 0 अस्व કેમ કહ્યું ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ईषतुः = તે બે ઈચ્છે છે – इष् + अतुस् = इइष् + अतुस् = ईषतुः - इ પછી इ છે.

0 स्वरे – કેમ કહ્યું ?

इयाज – यज + णव् = ययज् + णव् (સ્વૃત્ થતા) इयज् + णव् = इयाज् + अ

0 ઉદાહરણ :- उवोष् = उष् + णव् = उउष् + णव् = उओष् + अ = (આ સૂત્રથી उव् + ओष्) + अ = उवोष्

[८५४]

(११) इणः २/१/५१

★ **વૃત્તિ** :- अस्य स्वरादौ प्रत्यये इय् स्यात् । दीर्घे ईयतुः, ईयुः ।

■ वेटि द्वितीयस्य गुणेऽयादेशे इयादेशो च, इययिथ / इयेथ, ईयथुः ईय । इयाय / इयय, ईयिव, ईयिम ।६। दीर्घश्च्विवति दीर्घे । ईयात्, ईयास्ताम्, ईयासुः ।७। एता ।८। एष्यति ।९। ऐष्यत ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ** :- આદિમાં સ્વરવાળા પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે (इण् ધાતુના) इ નો इय् થાય દીર્ઘ :- इ+अतुस्=इइ+अतुस्=इइय्+अतुस्=ईयतुः, એજરીતે ईयुः

■ **અનુવૃત્તિ** :- (धातोः) इयुव स्वरे प्रत्यये २/१/५०

卐 **વિશેષ** :- 0 योऽनेकस्वरस्य २/१/५६ સૂત્રથી થતાં य નું આ અપવાદ સૂત્ર છે

■ **શેષવૃત્તિ** :- सृजिदृशि...थव् ४/४/७८ થી थव् વિકલ્પે इट् છે તેથી બે રૂપ થશે इययिथ પક્ષે इयेथ– इ+थव्–इइ+थ इए+इ+थ=इयय्+इ+थ પક્ષે इय् + ए + थ એજ રીતે પરોક્ષા બી. પુ. દ્વિ. વ. વગેરે વૃત્તિ મુજબ સમજવા – (૭-આ)ईयात्–इ+क्यात्=(दीर्घश्च्विवयङ्... ४/३/१०८ થી इ દીર્ઘ) (८-શ્વ.) इ नो ગુણ ए – સૂત્ર ७ થી ११ – इण् ધાતુ –

[८५५]

(१२) आशिषीणः ४/३/१०७

★ **સુત્રપૃથ0** :- आशिषि – ई – इणः

★ **વૃત્તિ** :- उपसर्गात्परस्येण ईतः क्ङिति यादावाशिषि ह्रस्वः स्यात् । उदियात् ।

■ इंक् स्मरणे । अधिपूर्व एवायम् । अध्येति, अधितः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ઉપસર્ગથી પર (પછી) રહેલા इण् ધાતુને कित्, ङित् એવા य કારાદિ आशीः ના પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે (દીર્ઘ) ई નો હ્રસ્વ इ થાયછે.

उदियात् = उद् + इण् + क्यात् = (दीर्घश्च्विवयङ्... ४/३/१०८ થી ई દીર્ઘ) उद् + ई + यात् = (आशिषीणः થી હ્રસ્વ) उद् + इ + यात्

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) उपसर्गात्...ह्रस्वः ४/३/१०६ (२) क्ङिति यि...४/३/१०५

卐 **વિશેષ** :- 0 (નોંધ) दीर्घश्च्विवयङ् ४/३/१०८ થી દીર્ઘ થયા પછીજ આ સૂત્ર લાગે છે. અન્યથા इण् ધાતું હ્રસ્વ છે

0 ई નો ह्रस्व કેમ કહ્યું ?

आ+ईयात्=एयात् અહીં ए થશે માટે હ્રસ્વ ई ન થાય.

■ **શેષવૃત્તિ** :- इंक् स्मरणे (इ) યાદ કરવું. (२) અદાદિ-પરસ્મૈ – 1074 अधि પૂર્વક. (१-व) अधि+ इ+ति = अधि+ए+ति = अध्येति એ જ રીતે अधीतः

[८५६]

(१३) इको वा ४/३/१६

★ **સુત્રપૃથ0** :- इकः वा

★ **વૃત્તિ** :- इक स्वरादावविति शिति य्वा स्यात् । अधियन्ति, अधीयन्ति

■ शेषमिणूवत् । आशिषि ह्रस्वाभावो विशेषः । अधीयात्, अधीयास्ताम् १० वींक् प्रजनकान्त्यसनखादनेषु । वेति वीतः वियन्ति ।१। वीयात् ।२। वेतु । वीतात् । वीहि ।३। अवेत्, अवीताम्, अवियन् ।४। अवैषीत्, अवैष्टाम् ५। विवाय, विव्यतुः ६। वीयात् ७। वेता ८। वेष्यति ९। अवेष्यत् १०। षुंक् प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्युनुज्ञानम् ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- આદિમાં સ્વરવાળા अवित्–शित् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે इक् ધાતુના इ નો વિકલ્પે य् થાય છે.

(१–व) ત્રી.પુ બ.વ अधि+इ+अन्ति – જો य થાય તો अधि+य्+अन्ति=अधियन्ति પક્ષે अधि+इ+अन्ति=अधि+ इय्+अन्ति (धातोरिवर्णो...२/१/५० થી इय्) अधीयन्ति

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) ह्रिणोरप्विति व्यौ ४/३/१५થી अविति અને य

(२) द्वयुक्तो0 ४/३/१४ થી शिति

卐 **વિશેષ** :- 0 સ્પષ્ટ

★ **શેષવૃત્તિ** :- शेषम् - બાકીનું इण् મુજબ સમજવું (२–સપ્તમીથી १०–ક્રિયાતિપત્તિ સુધીના) સર્વ પ્રત્યયો

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

રૂપો इण् જેવાજ સમજવા માત્ર आशी: વિભક્તિમાં – आशीषीण: ४/३/१०७ સૂત્ર ન લાગતા હ્રસ્વનો અભાવ થશે એટલે કે ઉપસર્ગ વગરના इ ૧ જેવાજ રૂપો થશે. अवीयात्

0 वी (वींक्-प्रजनकान्त्यसनरवादनेषु) **જન્મ આપવો, ઇચ્છા કરવી, ફેંકવું.** (२) અદાદિ પરસ્મૈ-1076 – દશે કાળના રૂપો વૃત્તિમાં આપ્યા મુજબ સમજવા इ · एति જેવાજ છે

0 सु (षुंक् प्रसवैश्वर्ययो:) **પ્રસવ ઐશ્વર્ય** (२) અદાદિ – પરસ્મૈ – 1078

[८५७]

(१४) उत और्विति व्यञ्जनेऽद्वे ४/३/५९

★ **સુત્રપૃથ०** :– उत औ: विति व्यञ्जने अ-द्वे:

★ **વૃતિ** :– अद्वयुक्तस्योदन्त धातोर्व्यञ्जनादौ विति औ: स्यात् । सौति

■ सुत:, सुवन्ति १। सूयात् २। सौतु। सुनात् ३। असौत् ४।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :– अद्वे: – દ્વિર્ભાવ ન પામેલા એવા હ્રસ્વ उ કારાન્ત ધાતુને આદિમાં વ્યંજનવાળા વિત્ પ્રત્યય લાગતા उ નો औ થાય છે. (१-व) सौति તે પ્રસવ કરે છે. – सु+तिव्=सौ+ति એજ રીતે (३-प) सौतु – सु + तुव्

卐 **વિશેષ** :– 0 उ કેમ કર્યો ?

एति – તે જાય છે. – इ કારા. છે માટે औ ન થાય

0 ધાતુ કેમ કહ્યું ?

सुनोति–અહીં नु માં રહેલો उ પ્રત્યયનો છે–ધાતુનો નથી.

0 वित् કેમ કહ્યું ?

सुत: = सु + तस् – वित् પ્રત્યય નથી.

0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?

सवानि = सु + आनिव् – સ્વરાદિ છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– १ થી ४ વર્તમાનાદિ શિત્ કાળના રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા. * सूयात्–सू–દીર્ઘથવા માટે કયું સૂત્ર હોય તે વિચારણીય છે– હૈમ પ્રકાશમાં सुयात् છે

[८५८]

(१५) धूग् सुस्तो: परस्मै ४/४/८५

★ **વૃતિ** :– एभ्य: परस्मैपदे सिचू आदेरिट् स्यात । सु इति सुमात्र ग्रहणम । असावीत, असाविष्टाम् । सुनोतेरेव ग्रहणमिति पक्षे । असौषीत, असौष्टाम् ।४।

■ सुषाव ।६। सूयात् ।७। सोता ।८। सोष्यति ।९। असोष्यत् ।१०। तुंक् हिंसावृत्ति पूरणेषु ।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :– धूग् – सु – स्तु ધાતુઓને પરસ્મૈપદી सिच् પ્રત્યય લાગતા આદિમાં इट् ઉમેરાયછે. सु (षुक् – 1078–ગણ–२ પરસ્મૈ) નું જ ગ્રહણ થશે. (५-अ) सु+स् अ+सु+इ+स्+ई+त् = अ + सौ + ईत् (सिचि परस्मै ४/३/४४ થી વૃદ્ધિ) असाव्+ईत्=असावीत् – પ્રસવ થયો. –

0 કેટલાંક सु ધાતુ માત્ર પાંચમાં ગણનોજ ગ્રહણ કરેછે. તેમના મતે असौषीत् રૂપ થશે

★ **અનુવૃત્તિ** :– (१) सिच: अञ्जे: ४/४/८४ થી सिच् (२) ऋ वृ ...इट् ४/४/८० થી इट्

卐 **વિશેષ** :– ધાતુ :– धूग् (धूगट्कम्पने ધ્રુજવું – (५) સ્વાદિ–1291 (६) તુદાદિ–કંપવું–1430 धूत् विधुनने (९) ક્રિયાદિ–धूगश् कम्पने–ધ્રુજવું 1520 (१०) ચુરાદિ – धूगण् – कम्पने – 1945

0 धुग्‌માં વિકલ્પે અને सु–स्तु માં નિષેધ હતો તે બન્નેમાં આ સૂત્રથી પ્રાપ્તિ થઇ.

■ **શેષવૃત્તિ** :– (६ – प) सुषाव – सु + णव्

(७ -आ) सूयात्–सु+क्यात्–(दीर्घश्च्विवयङ्· થી उ દીર્ઘ)

(८–श्व) सोता = सु + ता (ગુણ)

0 तु (तुंक् हिंसावृत्ति पूरणेषु)

આજીવિકા ચલાવવી (२) અદાદિ – 1079

[८५९]

(१६) यङ्तुरुस्तोर्बहुलम् ४/३/६४

★ **સુત્રપૃથ०** :– यङ्–तु–स्तो: बहुलम्

★ **વૃતિ** :– यङ्लुबन्तात्तुरुस्तुभ्यश्च परो व्यञ्जनादौ विति ईत् बहुलं पगादि: स्यात । तौति–तवीति, (तुत:, तुवन्ति ।१। तुयात् ।२।) तौतु । तवीतु (तुतात्) ।३। अतौत् । केचित्तु सर्वत्र व्यञ्जनादौ शितीतमिच्छन्ति । तुत: / तुवीत: । तुयात् तुवीयात् ।४।

■ अतौषीत् ।५। तुताव ।६। तूयात् ।७। तोता ।८। तोष्यति ।९। अतोष्यत् ।१०। टुक्षु रु कुंक् शब्दे । टुकार इत्/रौति/रवीती ।४। अरावीत् ।५। क्षुकु सौतिवत्,

---

* सूयात् દીર્ઘ – અસંગત લાગે છે. લઘુપ્રક્રિયા અને ક્રિયારત્ન સમુચ્ચયમાં જોકે सूयात् છે. – હૈમપ્રકાશમાં सुयात છે. – જે યોગ્ય લાગેછે.

किन्तु क्षोः सेट्त्वात् अक्षावीत् ।५। युक् मिश्रणे। णुक् स्तुतौ इत्यादयोऽपि सौति वत् । रुदृक् अश्रुविमोचने ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- यङ् લુપન્તના તમામ ધાતુઓ અને तु, रु स्तु ધાતુથી પર વ્યંજનાદિ (આદિમાં વ્યંજન વાળા) वित् પ્રત્યય લાગતા बहुलम् ईत् થાય છે (ક્યારેક થાય અને ક્યારેક ન થાય) (૧-व) तौति / तवीति = तु + तिव् (उत औ र्विति ४/३/५९ થી વૃદ્ધિ) = तौ + ति વિકલ્પે तु + ईत् + तिव् = (ગુણ) तो + ई + ति = तव् + ई + ति = तवीति એજ રીતે (૩-प) तौतु પક્ષે तवीतु (४-ह्य) अतौत् પક્ષે अतवीत्

0 કેટલાંક સર્વત્ર વ્યંજનાદિ शित् કાળમાં ईत् ઇચ્છે છે તેમના મતે બધાં રૂપો બે-બે થશે. જેમકે तुतः/तुवीतः

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) तुहः श्नाद् ईत ४/३/६२ થી ईत् (२) उत औ ४/३/५९ થી विति व्यञ्जने

卐 **વિશેષ** .- 0 * बहुलम्-શિષ્ટપ્રયોગાનુસાર ईत् કરવો - ક્યારેક ई થાય. ક્યારેક ન થાય, ક્યારેક વિકલ્પે પણ થાય.

0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યુ ?

तवानि = तु + आनिव्

0 वित् કેમ કહ્યું ?

तुतः = तु + स्, अतौत् = तु + दि

0 यङ् * ના વિધાન છતાં यङ् લુપન્તનું જે ગ્રહણ કર્યું - તેનું કારણ એ કે यङन्त ને આત્મનેપદ થવાથી - वित् અસંભવ થશે.

★ **શેષવૃતિ** :- (५-अ) अतौषीत् વગેરે દશે રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા.

0 ગણ : ૨ અદાદિ ધાતુઓ :- (પરસ્મૈપદી) (१) टुक्षुक् शब्दे (क्षु) 1084 (२) रु (रुक् शब्दे) 1085 (३) कु (कुंक् शब्दे) 1086 અવાજ કરવો-રોવુ (ત્રણેનો અર્થ એકજ)

क्षु ના રૂપો सु જેવા થશે. પણ પરોક્ષામાં દ્વિત્વ થયા બાદ क् નો च् થતા चुक्षाव રૂપ થશે તેમજ क्षु ધાતુ સેટ્ હોવાથી इट् લેશે (५-अ) अक्षावीत (८-श्व.) क्षविता

0 रु - यङ्तुरुस्तो बहुलम् ४/३/६४ થી વ્યંજનાદિ वित् પર છતાં વિકલ્પે ईत् થશે. જેમકે

(१-व) रौति / रवीति - રૂપો तु ધાતુ જેવા થશે - માત્ર સેટ્ ધાતુ છે તેથી (८-श्व, रविता (९-भ) रविष्यति

0 *कु - ના રૂપો सु (षुंक्) મુજબ થશે સૂત્ર-૧૪, ૧૫ માત્ર અદ્યતનીમાં - अकौषीत् વગેરે

(४) यु (युक् मिश्रणे) = મિશ્ર કરવું - 1080

(५) नु (णुक् स्तुतौ) સ્તુતિ કરવી - 1081 - यु-नु બન્નેના રૂપો क्षु - 1084 જેવા થશે.

(६) रुद् (रुदृक्-अश्रु विमोचने) રડવું - 1087 - रुद् ના રૂપો જુઓ સૂત્ર : ૧૭-૧૮

[૮૯૦]

(१७) रुत्पञ्चकाच्छिदयः ४/४/८८

★ **સુત્રપૃથક્** :- रुत् पञ्चकात् शित्-अयः

★ **વૃત્તિ** :- रुदादेः पञ्चतः परस्य व्यञ्जनादेः शितोऽयादेरादिरिट् स्यात् । रोदिति । रुदितः (रुदन्ति) ।१। (रुद्यात् ।२।) रोदितु / रुदितात्, (रुदन्तु) । रुदिहि / रुदितात्, रुदितम्, रुदित ।३।

卐 **વૃત્યર્થ** :- रुद् વગેરે પાંચ (रुद्, स्वप्, अन्, श्वस्, जक्ष्) ધાતુઓને આદિમાં य કારાદિ સિવાયના વ્યંજનાદિ शित् પ્રત્યયો લાગતાં પૂર્વે इट् થાય છે.

(१-व) रोदिति - रुद् + तिव् = रोद्+इ+ति તે રોવે છે. એજ રીતે रुदितः, रोदितु / रुदितात् વગેરેમાં इट् થઇ છે.

0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?

(१-व) त्री. पु. ब. व. रुदन्ति - रुद् + अन्ति સ્વરાદિ પૂર્વે इट् ન થાય.

(નોંધ) ત્રણે કાળના રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે

★ **અનુવૃત્તિ** :- क्र्यञ्व्येऽद इट् ४/४/८० થી इट्

卐 **વિશેષ** :- 0 रुदादि પાંચ ધાતુ 1087 થી 1091 ધાતુપાઠમાં છે ગણ-(२) અદાદિ પરસ્મૈ. रुद्-રડવું, स्वप्-સુવું, अन्-श्वस् (બન્ને) શ્વાસ લેવો, જીવવું. जक्ष्-ભક્ષણ કરવું -હસવુ

0 य કાર વર્જન કેમ કર્યું ?

रुद्यात् - रुद् + यात् -

0 शित् કેમ કર્યું ?

रोत्स्यति = रुद् + स्यति (ગુણ) रोत् + स्यति - ભવિ. નો અશિત્ પ્રત્યય છે.

[૮૯૧]

(१८) दिस्योरिट् ४/४/८९

* 1 बहुलम् - બૃહદ્વૃત્તિ - १ - પૃ. ૩૦૦

* 2 यङ् - હૈમપ્રકાશ २, ६३८

* कुङ् - ધાતુ અનિટ્ છે. ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય-૧૫૧

Jain Education International　　For Private & Personal Use Only　　www.jainelibrary.org

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- दिस्योः ईट्

★ **વૃતિ** :- रुत्पञ्चकाच्छितो दित्योरादिरीट् स्यात् अरोदीत्, अरोदीः

अदश्चाडित्यडागमे च अरोदत्, अरुदिताम, अरुदन् । अरोदः, अरुदितम्, अरुदित । अरोदम्, अरुदिव, अरुदिम ।४। अस्य सेट्त्वादद्यतन्याम्, अरोदीत् पक्षे ऋदिच्छियत्यङि, अरुदत्, अरुदताम् । अरोदिष्टाम्, अरोदिषुः/ अरुदन् ।५। रुरोद, रुरुदतुः, रुरुदुः ।६। रुद्यात् ।७। रोदिता ।८। रोदिष्यति ।९। अरोदिष्यत् ।१०।

ञिष्वपंक् शये स्वपिति ।१। स्वप्यात् ।२। स्वपितु ।३। अस्वपीत् । अस्वपत् ।४। अस्वाप्सीत् / अस्वाप्ताम् अस्वाप्सु ।५। द्वित्वे भूस्वपोरिति पूर्वस्योत्वे, सुष्वाप ।६।

卐 **વૃત્યર્થ** :- रुद् વગેરે પાંચ (रुद्, स्वप्, अन्, श्वस्, जक्ष्) ને (હ્યસ્તનીના) शित् કાળના दि અને सि લાગ્યા હોયતો પ્રત્યયોની પૂર્વે इट् થાય. अरोदीत् - તે રડ્યો (હ્ય ત્રી પુ. એ વ) रुद् + त् = अ + रोद् + ई + त् - (ગુણ) (વિકલ્પે अदश्चाट् ૪/૪/૯૦ થી अट् આગમ થતાં - अरोदत् - अ+रुद् + अ + त्) એજ રીતે :- अरोदीः હ્ય ત્રી.પુ.એ.વ. (પક્ષે अरोदः)

★ **અનુવૃત્તિ** :- रुत्पञ्चकात्...शित् ૪/૪/૮૮

卐 **વિશેષ** :- 0 સિદ્ધહેમ વ્યા. મુજબ दि ના સાહચર્યથી सि ને પણ હ્યસ્તનીનો ગણેલ છે.

0 दिस्योः કેમ કહ્યું ?

अरुदिताम् - रुद् + ताम् (रुत्पञ्चकात् થી इ લાગ્યો છે

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૪-હ્ય) अरुदन्, अरुदितम् વગેરે વૃત્તિ મુજબ જાણવા.

(૫-અ) - સેટ્ ધાતુ હોવાથી इट् થશે અને ऋदिच्छ्व स्तम्भू...૩/૪/૬૫ થી अङ् પ્રત્યય પણ થશે વિકલ્પ (૧) सिच् (૨) अङ्

(૫-અ) अरोदीत्, अरोदिष्टाम्, अरोदिषुः પક્ષે अरुदत्, अरुदताम्, अरुदन् વગેરે (૬-પ.) रुरोद, रुरुदतुः... વગેરે બીજા ચારે કાળોના રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે

0 **स्वप्** (ञिष्वपंक् शये) **સુવું** (૨) અદાદિ પરસ્મૈ- **1088 (૧-વ)** स्वपिति-તે સુવે છે - શિત્કાળના રૂપો रुद् જેવા **થશે** - જુઓ વૃત્તિ

(૫-અ) - अनिट् सिच् છે. - अस्वाप्सीत्, अस्वाप्ताम् अस्वाप्सुः - (धुड् ह्रस्वात् ૪/૩/૭૦ થી त् કારાદિ પૂર્વે सिच् લોપ)

0 द्वित्वे भूस्वपोरदुतौ...૪/૧/૭૦ થી દ્વિત્વમાં उ થતાં स्वप्+णव् स्वप्स्वप्+णव्=सुस्वप्+णव् = सुष्वाप - થશે.

[૮૫૨]

(૧૯) स्वपेर्यङ्ङे च ૪/૧/૮૦

★ **સુત્રપૃથ૦** :- स्वपेः यङ् ङे च

★ **વૃત્તિ** :- स्वपेर्यङि ङे किति च सस्वरान्तस्था य्वृत्स्यात् । ततो द्वित्वे - सुषुपतुः, सुषुपुः । सुष्वपिथ / सुष्वप्थ ।६।

■ सुप्यात् ७। स्वप्ता ८। स्वप्स्यति ९। अस्वप्स्यत् ।१०।

अन श्वसक् प्राणने प्रपूर्वः । द्वित्वेऽप्यन्तेऽप्यनितेः परेस्तु वा इति णत्वे । प्राणिति ।१। प्राण्यात् ।२। प्राणितु।३। प्राणीत्, प्राणत् ।४। प्राणीत्, प्राणिष्टाम् ।५। प्राण, प्राणतुः ।६। प्राण्यात् ।७। प्राणिता ।८। प्राणिष्यति ।९। प्राणिष्यत् ।१०। श्वसिति ।१। श्वस्यात् ।२। श्वसितु ।३। अश्वसीत् / अश्वसत् ।४। व्यञ्जनादेर्वोपान्त्यस्येति वृद्धि विकल्पे, अश्वासीत् / अश्वसीत् ।५। शश्वास/शश्वसतुः ।६। श्वस्यात् ।७। श्वसिता ।८। श्वसिष्यति ।९। अश्वसिष्यत् ।१०। जक्षक् भक्षहसनयोः । जक्षिति, जक्षितः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- स्वप् ધાતુને यङ् - ङ અથવા कित् સંજ્ઞક પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે અન્તસ્થા સ્વર સહિત य्वृत् થાયછે. (व् નો उ થાયછે.) ત્યાર પછી દ્વિત્વ થાયછે. (૬-પ. ત્રી પુ. દ્વિ વ) (૧) स्वप्+अतुस् (૨) सुप् + अतुस् (इन्ध्य संयोगात् परोक्षा कित् वत् ૪/૩/૨૧) (૩) सुसुप्+अतुस् सुषुपतुः એજ રીતે सुषुपुः

★ **અનુવૃત્તિ** :- यजादि वश...य्वृत् ૪/૧/૭૨ થી य्वृत्

卐 **વિશેષ** :- 0 यङ् ङ વગેરેમાં જ કેમ ? स्वपिति - स्वप् + तिव् છે માટે य्वृत् ન થાય.

★ **શેષવૃત્તિ** :- (૮-ભ) स्वप्ता=स्वप्+ता... વગેરે

0 **अन्** (अनक् प्राणने), **श्वस्** (श्वसक् प्राणने) જીવવું 1089-1090 - द्वित्वेऽप्यन्ते ૨/૩/૮૧ થી न् નો ण्

(૧-વ) प्राणिति - प्र + अन् + तिव् = प्राण्+ई+ति (અહીં इ-रुत्पञ्चकात् ૪/૪/૮૮ થી થયો છે.) -

(૪-હ્ય) प्राणीत् પક્ષે प्राणत्-અહીં दिस्योरीट् ૪/૪/૮૯ થી इट् પક્ષે अदश्चाट् ૪/૪/૯૦ થી अट्

(૫-અ) सेट् सिच् - प्राणीत्, अप्राणिष्टाम् વગેરે બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ ૭ થી ૧૦ કાળના સમજવા.

0 श्वस् (ક્રમ-1090) દશે કાળના રૂપો વૃતિમાં દર્શાવ્યા મુજબ (प्राण ના રૂપો જેવા થશે) - सेट् ધાતુ છે. માત્ર એક ફેરફાર નોંધ પાત્ર છે. અદ્યતનીમાં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व्यञ्जनादेर्वोपान्त्य ४/३/४७ થી વિકલ્પે આ થતાં અન્ને રૂપ થશે જેમકે – अश्वासीत् / अश्वसीत्

0 जक्ष् (जक्षक् भक्षहसनयोः) ભક્ષણ કરવું-હસવું (૨) અદાદિ પરસ્મૈ – 1091

(૧-व) जक्षिति તે ખાયછે – जक्ष् + तिव् = (रुत् पञ्चकात् ४/४/८८ થી इट् – जक्ष् + इ + ति

[८९३]

(२०) अन्तो नो लुक् ४/२/९४

★ સુત્રપૃથ૦ :– अन्तः नः लुक्

★ વૃતિ :– द्वयुक्तजक्षपञ्चकात्परस्यान्तो नो लुक् स्यात् । जक्षति ।१।

■ जक्ष्यात् ।२। जक्षितु ।३। अजक्षीत्, अजक्षितम्

卐 વૃત્યર્થ :– દ્વિર્ભાવ પામેલા ધાતુઓ પછી (जुहोत्यादि – ગણ : ૩ ના ધાતુ) અને जक्ष् – પંચક (जक्ष्-दरिद्रा-जागृ चकास् शास् – 1091 થી 1095) ધાતુઓને લાગેલ अन्त् (પ્રત્યયના) न् નો લોપ થાયછે. (૧-व) ત્રી પુ. બ.વ. जक्ष् + अन्ति = जक्ष् + अति = जक्षति – તેઓ ખાય છે.

■ અનુવૃત્તિ :– द्वयुक्त जक्ष पञ्चतः ४/२/९३

卐 વિશેષ :– 0 સિદ્ધહેમ વ્યા. મુજબ अवित् शित् એવા अन्त् નાં न् નો લોપ સમજવો

0 द्वयुक्त ઉદાહરણ ગણ : ૩ માં આવે जुह्वति–हु નો દ્વિત્વ

0 કૃદન્ત :– जक्षत् – जक्ष् + अन्त् – ખાતો

■ શેષવૃતિ :– (२–ब) जक्ष्यात् (३ पं) जक्षितु (४–ह्य) अजक्षित् – તેણે ખાધું

[८९४]

(२१) द्वयुक्तजक्षपञ्चतः ४/२/९३

★ સુત્રપૃથ૦ :– द्वि उक्त जक्ष–पञ्चतः

★ વૃતિ :– कृतद्वित्वाज्जक्षपञ्चकाच्च परस्य शितोऽनः पुस् स्यात् । अजक्षुः ।४।

■ अजक्षीत् ।५। जजक्ष ।६। जक्ष्यात् ।७। जक्षिता ।८। जक्षिष्यति ।९। अजक्षिष्यत् ।१०। इति रुत् पञ्चकम् ।

दरिद्राक् दुर्गतौ दरिद्राति

卐 વૃત્યર્થ :– દ્વિત્વ થયેલા ધાતુ તથા जक्षादि પાંચ (जक्ष्-दरिद्रा–जागृ–चकास्–शास्) ધાતુઓને शित् કાળમાં (હ્યસ્તની માં) अन् નો पुस् (उस्) થાય છે, (४-ह्य.) ત્રી.પુ. બ.વ. अजक्षुः जक्ष्+अन्=जक्ष्+ पुस्

★ અનુવૃતિ :– वा द्विषातः ४/२/९१ થી अनः पुस्

卐 વિશેષ :– ૨૫૯

■ શેષવૃતિ :– सेट् ધાતુ હોવાથી इट् લેશે-બાકી રૂપો વૃતિમાં દર્શાવ્યા મુજબ.

(५–अ) अजक्षीत्, अजक्षिष्टाम् વગેરે

दरिद्रा (दरिद्राक्–दुर्गतौ) દુઃખી દીન થવું (૨) અદાદિ 1092 પરસ્મૈ दरिद्राति – તે દુઃખી થયો.

[८९५]

(२२) इर्दरिद्रः ४/२/९८

★ સૂત્રપૃથ૦ :– इः दरिद्रः

★ વૃતિ :– दरिद्रो व्यञ्जनादौ शित्यवित्यात इः स्यात् । दरिद्रितः ।

卐 વૃત્યર્થ :– આદિના વ્યંજનવાળા अवित् –शित् પ્રત્યયો લાગે ત્યારે दरिद्रा ધાતુના आ નો इ થાય છે. (१–व) ત્રી પુ. દ્વિ. વ दरिद्रितः=दरिद्रा+तस् = दरिद्रि + तस्

★ અનુવૃતિ :– (१) अतः शिति ४/२/८९ થી शिति (२) वष्टयविति ४/२/८७ થી अविति

卐 વિશેષ :– 0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?

दरिद्रति=दरिद्रा+अन्ति= (श्नश्चातः ४/२/९६ થી आ લોપ, अन्तोनोलुक् થી न् લોપ) = दरिद्र + अति

0 अवित् કેમ કહ્યું ?

दरिद्राति – दरिद्रा + तिव्

[८९६]

(२३) श्नश्चातः ४/२/९६

★ સૂત્રપૃથ૦ :– श्नः च आतः

★ વૃતિ :– द्वयुक्तजक्षपञ्चतः श्नश्च शित्यवित्यातो लुक् स्यात् । दरिद्रति

■ दरिद्रासि ।१। दरिद्रियात् ।२। दरिद्रातु/दरिद्रितात्, दरिद्रिहि ।३। अदरिद्रात्, अदरिद्रिताम्, अदरिद्रुः ।४।

卐 વૃત્યર્થ :– દ્વિયુક્ત ધાતુ (ગણ : ૩) તથા जक्षादि પાંચ (जक्ष्-दरिद्रा-जागृ–चकास् शास्) ધાતુઓના તથા श्ना (ગણ : ૯ નો ૩ ४/७९ સૂત્રથી થતો પ્રત્યય) ના आ નો शित् – अवित् પ્રત્યય લાગતા લોપ થાય છે. दरिद्रति–दरिद्रा+अन्ति = आ લોપ, अन्तो नो થી न् લોપ – दरिद्र + अति

★ અનુવૃતિ :– (१) अतः शिति ४/२/८९ થી शिति

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૨) વમ્યવિતિ ૪/૨/૭૮ થી અવિતિ
(૩) लुक् – ૪/૨/૯૪

卐 વિશેષ :– 0 आत् કેમ કહ્યું ?
जक्षति – जक्ष् + अन्ति – આ જ નથી.
0 अवित् કેમ કહ્યું ?
दरिद्राति – दरिद्रा + तिव् – वित् છે.

★ શેષવૃતિ :– (૧–વ ત્રી પુ એ વ.) दरिद्रासि
(૨–स) दरिद्रियात् – दरिद्रि + यात्
(૩–प) दरिद्रातु પક્ષે दरिद्रितात्...વગેરે

[૮૫૭]

(૨૪) दरिद्रोऽद्यतन्यां वा ૪/૩/૭૬

★ સુત્રપૃથ० :– दरिद्रः अद्यतन्यां वा
★ વૃત્તિ :– दरिद्रोऽद्यतन्यां विषये लुग् वा स्यात् । अदरिद्रीत्, अदरिद्रिष्टाम्, अदरिद्रिषु । अदरिद्रासीत्, अदरिद्रासिष्टाम्, अदरिद्रासिषुः

卐 વૃત્યર્થ :– दरिद्रा ધાતુના આ નો (અન્ત્ય સ્વરનો) અદ્યતનીના વિષયમાં વિકલ્પે લોપ થાય છે. જેમકે :– अदरिद्रीत् પક્ષે अदरिद्रासित् – તે દુખી થયો (૫–अ) दरिद्रा+तू–અન્તે વિકલ્પમાં इटईति ૪/૩/૭૧થી सिच् લોપ થયો છે (यमिरमि...૪/૪/૮૬ થી આ દ્વારા. स् અન્તવાળા થશે.) = दरिद्रास्+ई+त् જો આ નો આ સૂત્રથી લોપ થાય તો दरिद्र + ई + त् જ રહેશે. બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે.

★ અનુવૃત્તિ :– धुटह्रस्वात् ૪/૩/૭૦ થી लुग्

卐 વિશેષ :– 0 विषय व्याख्यानात् * "आदेशादागमो (बलवान्)" એ ન્યાયથી પૂર્વના – यमिरमि नम्यातः ૪/૪/૮૬ થી આ સૂત્ર પહેલાં લાગીને આ નો લોપ કરશે. એટલે स् અન્ત અને इट् કાર્ય નહીં થાય, માટે अदरिद्रीत् થયું છે.

[૮૫૮]

(૨૫) धातोरनेकस्वरादाम् परोक्षायाः कृभ्वस्ति चानुतदन्तम् ૩/૪/૪૬

★ સૂત્રપૃથ :– धातोः अनेकस्वरात् आम् परोक्षायाः कृ भू अस्ति च अनुतदन्तम्
★ વૃતિ :– अनेक – स्वराद्धातोः परस्याः परोक्षाया स्थाने आम् स्यात् । आमन्ताच्च परे कृभ्वस्तयः परोक्षान्ता अनुप्रयुज्यन्ते । दरिद्रांचकार / ददरिद्रौ ।

卐 વૃત્યર્થ :– અનેક સ્વરવાળા ધાતુથી પર રહેલા પરોક્ષાના સ્થાને आम् થાય છે. आमन्त પછી कृ भू–अस् ધાતુના પરોક્ષાના રૂપો જોડાય છે. (ધાતુ+ आम्+कृ / भू / अस् ના પરોક્ષાના રૂપો એ રીતે થાય) दरिद्रांचकार પરોક્ષા ત્રી પુ. એ. વ.–दरिद्रा+आम्+चकार જો સાધુ જ રૂપ કરે તો ददरिद्रौ થાય. दरिद्रा+णव्= दरिद्रा + औ.

卐 વિશેષ :– 0 અનેક સ્વરી કેમ કહ્યું ? पपाच–તેણે રાંધ્યું. पच् એક સ્વરી છે
0 अनुतदन्तम् – आम् પછી તુરતજ कृ-भू કે अस् ના પરોક્ષાના રૂપો થાય
0 અહી कृ ધાતુનો ઉપયોગ છે તે રીતે दरिद्राम्बभूव કે दरिद्रामास થઇ શકે

[૮૫૯]

(૨૬) अशित्यस्सन्णकचणकानटि ૪/૩/૭૭

★ સૂત્રપૃથ :– अशिति अ स्सन्-णकच् णक् अनटि
★ વૃત્તિ :– सादिसन्नादिवर्ज अशिति विषये लुक् स्यात् । दरिद्यात् ।७। ■ दरिद्रिता ।८। दरिद्रिष्यति ।९। अदरिद्रिष्यत् जागृक् निद्राक्षये । जागर्ति, जागृतः, जाग्रति / जागर्षि ।१। जागृयात् ।२। जागर्तु /जागृतात्,जागृताम,जाग्रतु। जागृहि/ जागृतात् ।३। नामिनो गुणोऽक्ङितीति गुणे –

卐 વૃત્યર્થ :– આદિમાં स કારવાળો स्सन्, णकच्, णक, अनट् પ્રત્યયો સિવાયના अशित् પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે दरिद्रा ના आ નો લોપ થાય છે. (૭–आ) दरिद्यात् – दरिद्रा + क्यात् = दरिद्र + यात्

★ અનુવૃત્તિ :– (૧) दरिद्रोऽद्यतन्यां वा ૪/૩/૭૬ થી दरिद्रः (૨) धुड्ह्रस्वात् ૪/૩/૭૦ થી लुग्

卐 વિશેષ :– 0 शितादि વર્જન કેમ કહ્યું ? दरिद्रा + तिव् = दरिद्राति
0 णक् :– दरिद्रा+णक् (णकतृचौ ૫/૧/૪૮)=दारद्रायकः દુખી-નિષેધ હોવાથી આ લોપ ન થાય.
0 अक् કહેવાથી णकच्, णक्, બન્ને નું ગ્રહણ થાત છતાં પૃથગ્ ગ્રહણ કર્યું તે अकन् પ્રત્યયના વર્જન માટે છે दरिद्रकः = दरिद्रा + अकन् = दरिद्र + अकन्

■ શેષવૃત્તિ :– શ્વસ્તની વગેરેમાં વૃત્તિ મુજબ સીધા પ્રત્યયો થશે. सेट् ધાતુ છે માટે इट् લાગશે.

* आदेशात्...ન્યાયસંગ્રહ, પૃ. ૪૫ ન્યા ૫૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 जागृ (जागृक् निद्राक्षये) જાગવું (૨) અદાદિ-પરસ્મૈ 1093 जागर्ति-તે જાગે છે. અહીં जागृ ના ऋ નો ગુણ अर् થયો છે.

[૮૭૦]

(૨૭) व्यञ्जनाद्देः सश्च दः ४/३/७८

★ સૂત્રપૃથ૦ :- व्यञ्जनाद् देः सः च दः

★ વૃત્તિ :- धातोर्व्यञ्जनात्परस्य दे र्लुक् यथासंभवं धातुसकारस्य च दः स्यात् अजागः (अजागृनाम्)

卐 વૃત્યર્થ :- વ્યંજનાન્ત ધાતુને લાગેલા दि નો લોપ થાય છે અને ત્યારે (યથાસંભવ) જ્યાં ધાતુનો स् કાર હોય તેનો द થાય છે. अजागः - जागृ+दिव्= (दि લોપ ધાતુનો ગુણ)-अजागर्-(र् નો વિસર્ગ)-अजागः

★ અનુવૃત્તિ :- धुड् ह्रस्वात् लुग् ४/३/७० થી लुग्

卐 વિશેષ :- 0 વ્યંજનાન્ત કેમ કહ્યુ ?
अयात् - તે ગયો અહીં या ધાતુ સ્વરાન્ત છે.
0 दि લોપ કેમ કહ્યો ?
अजागृताम् - ताम् પ્રત્યય છે માટે લોપ ન થાય.
0 ધાતુને લાગેલા दि નો લોપ થાય सिच् વગેરે પછી दि નો લોપ ન થાય.
ઉદાહરણ :- चकास् + दि = अचकात् - તે દીપ્યે.
- (दि નો લોપ, स् નો द् થયો.)

[૮૭૧]

(૨૮) पुस्पौ ४/३/३

★ સુત્રપૃથ૦ :- पुस् - पौ

★ વૃત્તિ :- नाम्यन्तस्य धातोः पुसि पौ च गुणः स्यात् । अजागरुः

卐 વૃત્યર્થ :- नाम्यन्त ધાતુઓને उस् (पुस्) અને प् (पु) પ્રત્યય લાગે ત્યારે ગુણ થાય છે. अजागरुः= जागृ+अन्=अजागृ+पुस् (उस्) (द्वयुक्त जक्षः...४/२/९३ થી पुस्) = अजागर् + उस्

★ અનુવૃત્તિ :- नामिनो गुणो...४/३/१

卐 વિશેષ :- 0 नाम्यन्त કેમ કહ્યુ ?
अजक्षुः = जक्ष् + उस् - વ્યંજનાન્ત છે
0 पु-ઉદાહરણ :- अर्पयति = ऋ + णिग् = (अर्तिरीव्ली ...४/२/२१ થી पु આગમ) = (ગુણ) अर्+प्+णि+ति= अर्पि + अ + ति = अर्पय् + अ + ति - થયું.

[૮૭૨]

(૨૯) सेः स्द्धां च रुर्वा ४/३/७९

★ સૂત્રપૃથ૦ :- सेः स् द् धां च रुः वा

★ વૃત્તિ :- धातोर्व्यञ्जनात्परस्य सेर्लुक् सकार दकार धकाराणां च यथासंभवं रुर्वा । अजागः

■ अजागृतम्, अजागृत । अजागरम् ।४। न श्विजागृशसेति वृद्धयभावे, अजागरीत् अजागरिषुः ।५।

卐 વૃત્યર્થ :- વ્યંજનાન્ત ધાતુથી પર सि નો લોપ થાય છે અને ધાતુને અન્તે જો स्, द्, ध् હોય તો તેનો વિકલ્પે (रु) र् થાય છે.
(१-व) બી.પુ. એ.વ. अजागः = जागृ+सि=अ+अजार्+ सि (આ સૂત્રથી सि લોપ)=अजागर् (र् નો વિસર્ગ)अजागः

■ અનુવૃત્તિ :- (१) धुड्ह्रस्वात्...४/३/७० થી लुग् (२) ......व्यञ्जनात्......४/३/७०

卐 વિશેષ :- 0 सेरुः થી નિત્ય रुत्व પ્રાપ્ત હતો - છતાં વિકલ્પ પક્ષે પુનઃ रुत्व વિધાન હોવાથી धुटस्तृतीयः २/१/७६ થી स् નો द् થઈ શકે. अचकाः પક્ષે अचकात्=चकास्+सि (આ સૂત્રથી सि લોપ स् નો र् પક્ષે स् નો द् થયો.)
0 रु-(उदित् रु) કરવાથી उत्वादि કાર્ય થઈ શકે છે.

[૮૭૩]

(૩૦) जागुषसमिन्धेर्नवा ३/४/४९

★ સૂત્રપૃથ૦ :- जागृ उष समू-इन्धेः नवा

★ વૃત્તિ :- एभ्यः परोक्षाया आम् वा स्यात् । जागराञ्चकार ।६। पक्षे...

卐 વૃત્યર્થ :- जागृ, उष् અને सम् પૂર્વક इन्ध् ધાતુને લાગેલા પરોક્ષાના સ્થાને आम् વિકલ્પે થાય છે. (आम् પછી સૂત્ર : ૨૫ મુજબ कृ-भू-अस् ના પરોક્ષાના રૂપો થાય) પરોક્ષા ત્રી.પુ. એ.વ. जागराञ्चकार = जागृ + आम + चकार - તે જાગ્યો - (વિકલ્પ માટે જુઓ સૂત્ર : ૩૧)

★ અનુવૃત્તિ :- धातो ...आम् परोक्षायां कृभ्वस्ति चानुतदन्तम् ३/४/४६

卐 વિશેષ - 0 सम् + इन्ध् કેમ કહ્યુ ?
समिधे / समिन्धांचक्रे - પ્રકાશ્યું માત્ર इन्ध् માં आम् વિકલ્પે ન થાય - માટે सम् પૂર્વક મુક્યું માત્ર इन्ध् માં इन्धांचक्रे જ થાય.

[૮૭૪]

(३१) आद्योंश एकस्वरः ४/१/२

★ **સુત્રપૃથ૦** :- आदिः अंशः एकस्वरः

★ **વૃતિ** :- अनेकस्वरस्य धातोराद्य एकस्वरोऽवयवः परोक्षा ङे परे द्विः स्यात् (जागुर्ञिणवि वृद्धिः स्यात्) नामिनोऽकलिहलेरिति सिद्धे नियमार्थमिदम् । तेनान्यत्र ञिगति वृद्धिर्न स्यात्) जजागार ।

■ अवित्परोक्षायाः कित्त्वे (जागुः किति गुणः स्यात्) जजागरतुः, जजागरुः । अनेकस्वरत्वात् ऋत इतीड् निषेधाभावे जजागरिथ, जजागरथुः, जजागर / जजागार / जजागर, जजागरिव, जजागरिम ।६। जागर्यात् ।७। जागरिता ।८। जागरिष्यति ।९। अजागरिष्यत् ।१०।

चकासृ दीप्तौ / ऋकार इत् । चकास्ति, चकास्तः, चकासति ।१। चकास्यात् ।२। चकास्तु, (हेधिः सोधि वा लुक्) चकाधि / चकाद्धि ।३। अचकात्, अचकास्ताम्, अचकासुः / अचकाः / अचकात् ।४। अचकासीत्, अचकासिष्टाम्, अचकासिषुः । ऋदित्वादङागमे अचकासत् ।५। चकासां चकार ।६। चकास्यात् ।७। चकासिता ।८। चकासिष्यति ।९। अचकासिष्यत् ।१०।

शासूक् अनुशिष्टौ । शास्ति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- અનેક સ્વરી ધાતુના આદિના એક સ્વર વાળા અવયવને પરોક્ષાના પ્રત્યયો કે ङ લાગતા દ્વિર્ભાવથાય છે.

(१) जागुर्ञिणवि ४/३/५२ जागृ ધાતુને ભૂતકાળના ञि પ્રત્યય કે પરોક્ષાને णव् પ્રત્યય લાગે તોજ વૃદ્ધિ થાયછે. – जजागार – તે આગ્યો जागृ + णव्=जजागृ+ णव् = जजागार [४९९]

(નોધ :– नामिनो कलिहलेः સૂત્રથી વૃદ્ધિ થઈ શકે છતાં આ *સૂત્ર બનાવ્યું તે નિયમને માટે છે. – તેનાથી ञि અને णव् પર છતાં જ વૃદ્ધિ થાય અન્ય ञित णित પ્રત્યયો પર છતાં પણ ન થાય)

■ **અનુવૃત્તિ** :- द्विर्धातु परोक्षा ङे ४/१/१

卐 **વિશેષ** :- 0 द्विर्धातु परोक्षा ४/१/१ સૂત્ર આખા ધાતુને દ્વિર્ભાવ કરેછે – તેને બદલે બદલે આ સૂત્ર માત્ર આદ્ય અંશ નો દ્વિર્ભાવ કરવા માટે અલગ બનાવેલ છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :- अवित् પરોક્ષા कित् જેવા ગણાય છે તેથી :-

(२) जागुः किति ४/३/६ जागृ ધાતુને कित् પ્રત્યય લાગતાં ગુણ થાય છે. – जागृ + अतुस् = जजागृ + अतुस् (આ સૂત્રથી ગુણ) जजागर्+अतुस्=जजागरतुः એજ રીતે जागृ + उस् = जजागरुः [५००]

0 जागृ ધાતુ અનેક સ્વરી હોવાથી इट् નિષેધ થશે નહીં તેથી थव् પ્રત્યય નિત્ય इट् થશે (६-प.) બી. પુ. એ વ जजागरिथ

0 ७–આ થી १० – क्रि – સુધીના રૂપો વૃત્તિ મુજબ.

0 **चकास्** (चकासृगृ दीप्तौ) **દીપવું** (२) અદાદિ પરસ્મૈ 1094 (१-ब) चकास्ति=તે દીપે છે. – चकास् ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ જ છે. મહત્વના ફેરફાર અત્રે નોધેલ છે.

(१) – चकास्+अन्ति (अन्ते नो लुक् ४/२/९४ થી न् લોપ) चकास्+अति=चकासति – (२)–प બી. પુ એ.વ. चकाधि / चकाद्धि – (हु धुटो हे र्धिः थी) चकास् + धि= (सो धि वा ४/३/७२ થી વિકલ્પે લોપ) = चकाधि પક્ષે (धुट् स्तृतीयः થી द्) = चकाद्धि – થશે. (३) – અદ્ય. વિકલ્પે (१) सिच्–अचकासीत् પક્ષે (२) (ऋ–इत् છે) अङ् – अचकासत्

0 **शास्** (शासूक् अनुशिष्टौ) **અનુશાસન કરવું**.– 1095. शास्ति – તે અનુશાસન કરે છે.

[८७५]

(३२) इमासः शासोऽङ्व्यञ्जने ४/४/११८

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- इस्-आसः शासः अङ्-व्यञ्जने

★ **વૃત્તિ** :- शास्तेरंशस्यासोऽङि क्ङिति व्यञ्जनादौ च परे इस् स्यात् । शिष्टः, (शासति/शासिष्टः) शिष्टः, शिष्ट । (शास्मि) शिष्वः, शिष्मः ।१। शिष्यात् ।२। (शास्तु) शिष्टात्, शिष्टाम्, (शासतु) /

卐 **વૃત્યર્થ** :- शास् ધાતુમા રહેલા आस् ને अङ् કે વ્યંજનાદિ कित् ङित् પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે आस् ને इस् થાય છે જેમકે शिष्टः=शास्+तस्=शिष्+ तस् = शिष् + टः (शिदवित् ४/३/२० થી ङित् સંજ્ઞા, नाम्यन्तस्था...२/३/१५થી ष् , तवर्गस्यश्चवर्ग.. त् नो ट्)

0 એ–જ–રી–તે शिष्टः, शिष्ट, शिष्वः, शिष्मः વગેરે રૂપો થાય.

0 (નોધ :) વૃત્તિમાં જે રૂપો કૌંસમાં આપેલા છે તે आस् નો इस् ન થતાં રૂપો છે કેમકે शिद् – वित् છે માટે ङित् જેવા ન થાય.

★ **અનુવૃતિ** :- ऋतां क्ङिति ४/४/११६ થી क्ङिति

* सिद्धे सति आरम्भो नियमार्थम् – ન્યાય २५. પૃ. २५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 **વિશેષ** :– 0 कित्ङित् કેમ કહ્યું ?
शास्ति – અહીં तिव् પ્રત્યય ङित् નથી.
0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?
शासति = शास् + अन्ति (न् લોપ)
0 *शास्‌માં आस्‌નો इस् કરવાથી यङ् લુબન્ત પ્રયોગ સિદ્ધિ થઈ શકશે બીજુ આ ને બદલે इ ન કરતાં आस् નો इस् કરવાથી स् કૃતસ્ય स् થશે.
0 કૃત स् કાર થતાં नाम्यन्तस्था સૂત્ર લાગી स् નો ष् થઈ શકશે.

[૮૭૬]

(33) शासऽस् हनः शाध्येधिजहि ४/२/८४

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– शास् अस् हन शाधि एधि जहि
★ **વૃત્તિ** – एषां त्रयाणां ह्यन्तानां यथासङ्ख्यं शाध्येधिजह्यः स्युः । शाधि
■ शिष्टात्, शिष्टम्, शिष्ट । शासानि शासाम ।३। अशात्, अशिष्टाम्, अशासुः । अशाः । अशात्, अशिष्टम्, अशिष्ट । अशासम्, अशिष्व ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :– शास्, अस् અને हन् ધાતુને (પંચમીનો) हि પ્રત્યય લાગતા અનુક્રમે शाधि, एधि, जहि રૂપો થાયછે.
(૩–પ) બી.પુ એ.વ. – शाधि તું અનુશાસન કર
★ **અનુવૃત્તિ** :– हु धुटो हेर्धिः ४/२/८३ हेः

卐 **વિશેષ** :– 0 ધાતુ – शास् (शासूक् अनुशिष्टौ) 1095, अस् (असक् भुवि) 1102, થવું – હોવું हन् (हनंक् हिंसागत्योः હિંસા કરવી 1100
0 यङ् લુબન્તમાં પણ शास् નું शाधि વગેરેજ થશે.
■ **શેષવૃત્તિ** :– ૩–પં બી.પુ. એ.વ –વિકલ્પે तातङ् शास् + तात् = (इसासः शासो...४/४/११८ થી शिस + तात् = शिष्टात्...વગેરે
0 (૪–હ્ય) अशात् = शास् + त् – (व्यञ्जनादेः सश्चदः ४/३/७८) પ્રત્યય લોપ, स् નો द्

[૮૭૭]

(3૪) शास्त्यसूवक्तिख्यातेरङ् ३/४/६०

★ **સૂત્રપૃથ** :– शास्ति असू वक्ति ख्यातेः अङ्
★ **વૃત્તિ** :– एभ्यश्चतुर्भ्योऽद्यतन्यामङ् स्यात् । अशिषत, अशिषताम्, अशिषन् ।५।
■ शशास, शशासतुः ।६। शिष्यात् ।७। शासिता ।८। शासिष्यति ।९। अशासिष्यत् ।१०। वचंक् भाषणे । वक्ति, वक्तः । अन्ति परस्य वचेः प्रायोऽप्रयोग वक्षि, वक्थः, वक्थ । वच्मि, वच्वः, वच्मः ।१। वच्यात् ।२। वक्तु / वक्तात्, वक्ताम्, वचन्तु / वग्धि ।३। अवक्-ग्, अवक्ताम्, अवचन् । अवक्-ग्, अवक्तम्, अवक्त । अवचम्, अवच्व, अवच्म ।४। शास्त्यसूवक्तीत्यङि, श्वयत्यसूवचेति वोचादेशे, अवोचत्, अवोचताम्, अवोचन् द्वित्वानन्तरं यजादिवशवचः इति य्वृति उवाच । यजादिवचेरिति य्वृति द्वित्वे, ऊचतुः, ऊचुः । उवचिथ उवक्थ ।६। उच्यात् ।७। वक्ता ।८। वक्ष्यति ।९। अवक्ष्यत् ।१०। मृजौक् शुद्धौ लघोरुपान्त्यस्येति गुणे ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– शास्, अस्, वच्, ख्या ધાતુને अद्यतनीમાં अङ् થાયછે. (कर्तरि–પ્રયોગમાં) अद्य– अशिषत् शास् + द् = अ + शास् + अङ् + त् = (સૂત્ર ३२) अ + शिष् + अ + त् – આ સૂત્રથી अङ् થયો એ–જ–રીતે शास् + ताम् = अशिषताम्
★ **અનુવૃત્તિ** :– (૧) (सिच्) अद्यतन्याम् ३/४/५३ (२) ...कर्तरि...३/४/५८

卐 **વિશેષ** :– 0 ધાતુ પરીચય :–
(૧) असू(असूच् क्षेपणे) ફેંકવું (૪) અદાદિ પરસ્મૈ 1221
(2) वच् (वचंक् भाषणे) બોલવું(૨) અદાદિ પરસ્મૈ 1096
(3) ख्या (ख्यांक् प्रकथने) કહેવું (૨) અદાદિ – 1071
0 કર્તરિ કેમ કહ્યું ?
अशासिषातां शिष्यौ गुरुणा ગુરુ વડે બે શિષ્યોને શિખામણ અપાઈ. અહીં કર્મણી પ્રયોગ છે માટે अङ् ન થયો.
0 शास्ति વગેરે પ્રયોગ સૂત્રમાં तिव् વડે દર્શાવાયા તે यङ्‌लुबन्त માં આ સૂત્ર ન લાગે તેમ દર્શાવે છે.
0 अस्–ધાતુને ऌदित्द्युतादिः ..३/४/६४થી अङ् પ્રત્યય સિદ્ધ હતો છતાં आत्मनेपद માટે આ સૂત્ર બનાવેલ છે.
■ **શેષવૃત્તિ** :– અદ્યતની–પરોક્ષા વગેરે વૃત્તિના ક્રમ ૫ થી ૧૦ મુજબ પ્રત્યયો જાણવા.

— जक्ष् વગેરે પાંચ ધાતુ પુરા —

0 वच् (वचंक् भाषणे) **બોલવું**. वक्ति (१-व) वच् + ति (चजःकगम्) वक् + ति
(व) ત્રી પુ બ.વ अन्ति – પરમાં હોય ત્યારે પ્રાય: वच् નો પ્રયોગ થતો નથી. (वचन्ति પ્રાય: થતું નથી)
(व) બી પુ. એ.વ. वक्षि = वच् + सि = वक् + सि

* शासः शिसित्य...બૃહદ્ હૈમપ્રક્રિયા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

– આ રીતે વર્તમાના વગેરેના રૂપો સમજવા.
(५-अद्य,) शास्त्यसूवक्ति ३/४/६० थी अङ्, श्वयत्यसूवच्...४/३/१०३ थी वच् नुं वोच् वच् + त् = अ + वच् + अङ् + त् = अवोचत्
(६-प) वच् + णव् (यजादि वश वचः...४/१/७२ थी य्वृत् – उवाच – यजादि वचेः किति ४/१/७९ थी य्वृत् પછી દ્વિત્વ – वच् + अतुस् = ऊचतुः
(७-आ) उच्यात् = वच् + क्यात्
0 ધાતુ अनिट् છે. શ્વસ્તની વગેરેમાં વૃત્તિ મુજબ સીધાં રૂપો થશે.
0 मृज् (मृजौक् शुद्धौ) સાફ કરવું 1097-लघोरुपान्त्यस्य ४/३/४ थी ગુણ. રૂપો જુઓ સૂત્ર ३५ માં

[८७८]

(३५) मृजोऽस्य वृद्धिः ४/३/३२

★ सुत्रપૃથ० :– मृजः अस्य वृद्धिः
★ वृत्ति :– मृजेर्गुणे सत्यकारस्य वृद्धिः स्यात् । यजसृजेति, मार्ष्टि (मृष्टः)
卐 वृत्यर्थ :– मृज् ધાતુનો ગુણ થયે છતે (मर्ज्) अ કારની વૃદ્ધિ થાય છે.
(१–व) मृज्+तिव्–ગુણ मर्ज्+ति–(આ સૂત્રથી) मार्ज्+ति=(यजसृज...२/१/८७ थी) मार्ष्+ति=मार्ष्+टि=मार्ष्टि –તે સાફ કરે છે.
0 ગુણ થયે છતે કેમ કહ્યું ?
त्री. पु. द्वि. व. मृष्टः = मृज् + तस् – અહીં ગુણ થતો નથી તેથી વૃદ્ધિ પણ ન થાય

卐 विशेष :– 0 સ્પષ્ટ

[८७९]

(३६) ऋतः स्वरे वा ४/३/४३

★ वृत्ति :– मृजे ऋतः स्वरादौ प्रत्यये वृद्धिर्वा स्यात् मार्जन्ति / मृजन्ति
■ षढोः कः सीति कत्वे, मार्क्षि, मृष्ठः, मृष्ठ । मार्ज्मि मृज्वः, मृज्मः ।१। मृज्यात् ।२। मार्ष्टु / मृष्टात्, मृष्टाम् मृजन्तु/मार्जन्तु । हुधुटो हेर्धिरिति, मृड्ढि / मृष्टात् , मृष्टम्, मृष्ट । मार्जानि,मार्जाव,मार्जाम ।३। अमार्ट्/ड्, अमृष्टाम् , अमृजन् / अमार्जन् । अमार्ट् / ड्, अमृष्टम् अमृष्ट । अमार्जम् , अमृज्व, अमृज्म, ।४। औदित्वादिड्विकल्पे, अमार्जीत् । अमार्क्षीत् ।५। ममार्ज, ममार्जतुः/ममृजतुः ममार्जुः/ममृजुः । ममार्जिथ ।६। मृज्यात् ।७। मार्जिता । मार्ष्टा ।८। मार्जिष्यति/मार्क्ष्यति ।९। अमार्जिष्यत् / अमार्क्ष्यत् ।१०। विदक् ज्ञाने । वेत्ति,वित्तः, विदन्ति । वेत्सि, वित्थः, वित्थ । वेद्मि, विद्वः विद्मः ।
卐 वृत्यर्थ :– मृज् ધાતુના ऋ ની સ્વરાદિ પ્રત્યય લાગતા વિકલ્પે વૃદ્ધિ થાય છે, (१–व) त्री पु. એ व. मृज्+ अन्ति = मार्जन्ति પક્ષે मृजन्ति – તેઓ સાફ કરે છે.

★ અનુવૃત્તિ :– मृजोऽस्य वृद्धिः४।३/४२ थी मृजः वृद्धि

卐 विशेष :– 0 ऋत કેમ કહ્યું ?
ममर्ज – તેણે સાફ કર્યું – मृज्+णव्–(દ્વિત્વ) ममर्ज्+णव् (मृजोऽस्य ४/१/४२ थी) ममार्ज –मृज् નથી માટે સૂત્ર ન લાગે
0 સ્વર કેમ કહ્યું ?
मृष्टः = मृज् + तस् – વ્યંજનાદિ છે.

★ શેષવૃત્તિ :– व–બી.पु. એ.व. मृज्+सि+(यजसृज्–२/१/८७) मृष्+सि (षढोःकःसि) मृक्+षि=(ગુણ)मर्क्+षि (मृजोऽस्य थी आ) मार्क्+षि=मार्क्षि બાકીના રૂપો २ थी १० वृत्ति મુજબ સમજવા. – તેની વિશેષતા અત્રે નોંધેલ છે :–
(३ प) બી पु. द्वि व. – मृड्ढि = मृज्+हि=मृज्+धि= (यजसृज्...) मृष्+धि=मृड्+धि= तवर्गस्य) मृड्+ढि
(४-ह्य) अमार्ट् / अमार्ड् – विरामे वा थी વિકલ્પ
(५–अ) धुगौदितः ४/४/३८ थी વિકલ્પે इट् त्री. पु. द्वि. व. – अमार्ष्टाम् પક્ષે अमार्जिष्टाम्
0 શ્વસ્તની વગેરેમાં વિકલ્પે इट् છે માટે બે-બે રૂપો થશે.
0 विद् (विदक् ज्ञाने) જાણવું. 1099 (१–व) वेत्ति–विद्+तिव्–તે જાણે છે. (ગુણ) वेद्+ति=अघोषे प्रथमो = वेत् + ति

[८८०]

(३७) तिवां णवः परस्मै ४/२/११७

★ वृत्ति :– वेत्तेः परेषां तिवादीनां परस्मैपदान्येव णवादयो नव यथासङ्ख्यं वा स्युः । वेदः, विदतुः, विदुः । वेत्थ, विदथुः, विद । वेद, विद्व, विद्म
■ विद्यात्, विद्याताम्, विद्युः ।२।
卐 वृत्यर्थ :– विद् ધાતુથી પર तिव् વગેરે (तिव्, तस्, अन्ति આદિ નવ) ને બદલે (પરોક્ષા–પરસ્મૈપદ) णव् अतुस्, उस् વગેરે નવ પ્રત્યયો. અનુક્રમે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વિકલ્પે થાય છે. જેમકે – વિદ્+તિવ્=વેત્તિ પક્ષે વિદ્+ણવ્=વેદ–તે જાણે છે. એ રીતે નવે રૂપો સમજવા.

■ **અનુવૃત્તિ** :– વેત્તે ર્નવા ૪/૨/૧૧૬

卐 **વિશેષ** :– 0 ૨૫૮

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૨–સ) વિદ્યાત્ – વિદ્ + યાત્

[૮૮૧]

(૩૮) पञ्चम्याः कृग् ३/४/५२

★ **વૃત્તિ** :– वेत्तेः परस्याः पञ्चम्याः किदाम वा स्यात्, आमन्ताच्च पञ्चम्यन्तः कृगनुप्रयुज्यते । विदांकरोतु । पक्षे वेत्तु/वित्तात्, वित्ताम, विदन्तु । हु धुटो हेर्धिरिति विद्धि/वित्तात्, वित्तम्, वित्त । वेदानि, वेदाव, वेदाम । ■ व्यञ्जनादेरिति दिव् लुपि, अवे-त् अवेत्ताम् । सिज्विदो भुव इति उसि, अविदुः । सेः रुद्वां च रुर्वा इति से लुंपि, दस्य रुत्वे । अवेः, अवित्तम, अवित्त / अवेदम्, अविद्व, अविद्म ।४। अवेदीत्, अवेदिष्टाम्, अवेविषुः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– विद् ધાતુથી પર પંચમીના (तुव्, ताम्, अन्तु વગેરે) પ્રત્યયને સ્થાને कित् સંજ્ઞાવાળો आम् વિકલ્પે થાય છે. आमन्त એવા રૂપને कृग् (कृ) ધાતુના પંચમીના રૂપો લાગે છે (अनु-तदन्तम्) દા.ત. विद्+तु=वेत्तु પક્ષે विदांकरोतु – विद्+आम्+करोतु – તે જાણે છે એ – જ – રી – તે विद्+ताम्=वित्ताम् પક્ષે विदांकुरुताम् આ રીતે બધાં રૂપો જાણવા.

★ **અનુવૃત્તિ** :– (૧) वेत्तेः कित् ३/४/५१
(૨) धातोः...आम् परोक्षायांः कृ अनुतदन्तम्

卐 **વિશેષ** :– 0 कित् સંજ્ઞક आम् કહેવાથી कित् પ્રત્યયોનું તમામ કાર્ય અત્રે થાય. જેમકે विदांकरोतु અહીં वि નો ગુણ वे ન થયો કારણ કે आम् પ્રત્યય कित् છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૪–ઘ) व्यञ्जनादेः सश्च दः ४/३/७८ થી दिव् લોપ. विद् + दि = (अड्धातोरादिः) अ+वेत् = अवेत्, अविताम्, (सिज्विदोऽभुवः ४/२/९२ થી पुस् विद् + पुस् = अविदुः
0 હ્ય. બી.પુ. એ.વ. – अवेद् પક્ષે अवेः सेः रुद्वां च रुर्वा ४/३/७६ થી सि લોપ. વિકલ્પે द् નો र् થતાં अवेद् પક્ષે र् નો વિસર્ગ अवेः થશે. એ–જ–રી–તે વૃત્તિ મુજબ अवित्तम् વગેરે રૂપો જાણવા.
(૫–અ) अवेदीत् – अवेदिष्टाम् – अवेदिषुः

[૮૮૨]

(૩૯) वेत्तेः कित् ३/४/५१

★ **વૃત્તિ** :– वेत्तेः परस्याः परोक्षाया आम् वा स्यात्, स च कित् । विदाञ्चकार पक्षे विवेद, विविदतुः, विविदुः । विवेदिथ ।६।

■ विद्यात्, विद्यास्ताम्, विद्यासुः ।७। वेदिता ।८। वेदिष्यति ।९। अवेदिष्यत् ।१०। हनंक् हिंसागत्योः । हन्ति । नेर्ङ्मादेति णत्वे, प्रणिहन्ति । यमिरमीति न् लुपि, हतः । गमहनेत्युपान्त्य लुपि, हनोह्नो घ्न इति घ्नादेशे, घ्नन्ति । ह्नो घ्नीति णत्व प्रतिषेधे, प्रघ्नन्ति । हंसि, हथः, हथा । हन्मि, हन्व हन्मः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– विद् ધાતુને લાગેલ પરોક્ષાના સ્થાને आम् વિકલ્પે થાયછે. તે कित् સંજ્ઞક થાયછે. તે कित् (સંજ્ઞક) છે. (आम् પછી कृ–भू–अस् ના પરોક્ષાના રૂપો લાગે) – (૬–પ) विद् + णव् = विवेद પક્ષે विदांचकार – તેણે જાણ્યું. – विद् + अतुस् = विविदतुः પક્ષે विदांचक्रतुः...એ રીતે સર્વ રૂપો જાણવા

★ **અનુવૃત્તિ** :– धातोः...आम् परोक्षायाः कृभ्वस्ति चानु तदन्तम् ३/४/४६

卐 **વિશેષ** :– 0 विदांचकार ને બદલે विदांबभूव કે विदामास પણ થઇ શકે.
0 कित् आम् હોવાથી विद् નો ગુણ वेद् થશે નહી.

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૭–આ) विद्यात् = विद् + क्यात्
(૮–શ્વ) सेट् છે वेदिता
0 हन् (हनंक् हिंसागत्योः) હણવું 1109
(૧–વ) हन्ति – તે હણે છે – नेर्ङ्मादापत पदन... ૨/૩ ૭૯ થી न् નો ण् – प्र + नि + हन् + तिव् = प्रणिहन्ति (व- द्वि व.) यमिरमिनमि ४/२/५५ થી અન્ત્ય न् લોપ हन् + तस् = ह + तस्=हतः – તે બે હણેછે. (व–બ.વ.) – गम हन जन...४/२/४४ થી ઉપાન્ત્ય અ લોપ થયે છતે – हनो ह्नो घ्नः – हन् + अन्ति = घ्न् + अन्ति=घ्नन्ति–हनो घि २/३/९४ થી પ્રતિષેધ થતાં न् નો ण् ન થાય. – प्र + हन्+अन्ति = प्रघ्नन्ति – ૬ કમાં हन्ति, हतः, घ्नन्ति, हंसि...વગેરે થાય.

[૮૮૩]

(૪૦) (हनो) वमि वा २/३/८३

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– हनः २/३/८२ वमि वा २/३/८३

★ **વૃત્તિ** :– अदुरुपसर्गान्तस्थाद्रादेः परस्य हन्तेर्नो णः स्यात्, म्वोः परयोस्तु वा / प्रहण्मि / प्रहन्मि प्रहण्वः / प्रहन्वः

■ हन्यात् – प्रहृयात् ।२। हन्तु/हतात् हताम् , घ्नन्तु । शासऽम् हन इति, जहि । हतात्, हतम्, हत । हनानि हनाव, हनाम ।३। अहन्, अहताम्, अघ्नन् अहनू अहतम्, अहत । अहनम्, अहन्व: अहन्म: ।४।

卐 વૃત્યર્થ :– (નોંધ :– બે અલગ સૂત્ર છે પણ અહીં અલગ દર્શાવેલ નથી બન્નેના સૂત્ર પરિશિષ્ટમાં આપેલ છે) दुर् સિવાયના ઉપસર્ગમાં રહેલ र्, ष् કે ऋ વર્ણ પછી આવેલા हन् ધાતુના न् નો ण् થાય છે પણ આદિમાં व् કાર કે म् કારવાળા પ્રત્યયો લાગે તો न् નો ण् વિકલ્પે થાય છે. प्रहण्मि પક્ષે प्रहन्मि, प्रहण्व: પક્ષે प्रहन्वः – અમે બે હણીએ છીએ.

★ અનુવૃત્તિ :– (१) अदुरुपसर्गान्तरो ण २/३/७७ (२) र-षृ-ऋ वर्णात् नः णः २/३/६३

卐 વિશેષ :– 0 अदुर् કેમ કહ્યું ?
दुर्हनः = दुर् + हन
0 हनः નું ઉદા. – प्रहण्यते

■ શેષવૃત્તિ :– (२–स) हन्यात् – તે હણે (३–प) વૃત્તિ મુજબ થશે. हतात् માં हन् + तातङ् છે – यमिरमि...४/२/५५ થી न् લોપ થયો છે घ्नन्तु हन् + अन्तु हनो घ्नो घ्नः २/१/११२ થી घ्न થયોછે (३–ह्य) अहन्...વગેરે વૃત્તિ મુજબ છે.

[८८४]

(४१) अद्यतन्यां वा त्वात्मने ४/४/२२

★ સુત્રપૃથ0 :– अद्यतन्यां वा तु आत्मने
★ વૃતિ :– अद्यतन्यां विषये हनो वधः स्यात्, आत्मनेपदे तु वा । इट ईतीति सिज् लोपे ।

卐 વૃત્યર્થ :– અદ્યતની ના વિષયમાં हन् નો वध થાયછે. – આત્મનેપદમાં વિકલ્પે (वध આદેશ) થાય છે. (इट ईति ४/३/७१ થી सिच् લોપ) ઉદા. સૂત્ર: ४२

★ અનુવૃત્તિ :– हनः वध :– ४/४/२१

卐 વિશેષ :– 0 આત્મનેપદ વિકલ્પે કેમ ?
આવધિષ્ટ પક્ષે आहत = अहन् + त
0 अद्यतनी માં કેમ કહ્યુ ?
जघान् – हन् નો वध् આદેશ ન થયો.
0 નોંધ :– *મધ્યમવૃત્તિ માં જણાવ્યા મુજબ वध એવો अ કારાન્ત આદેશ થશે તેથી अ કાર લોપ સ્થાનીવત્ થવાથી व्यञ्जनादेर्वोपान्त्यस्यातः ४/३/४७ થી પૂર્વ अ ની વૃદ્ધિ થઈ શકશે નહીં.

* अकारान्तः – મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ ભા. २, પૃ. १३२

[८८५]

(४२) अतः ४/३/८२

★ વૃત્તિ :– अदन्ताद्धातोर्विहितेऽशिति प्रत्यये धातो र्लुक् स्यात् इत्यकार लुपि । अवधीत्, अवधिष्टाम्, अवधिषुः ।५।

卐 વૃત્યર્થ :– अदन्त ધાતુથી વિહિત એવા अशित् પ્રત્યયો લાગે ત્યારે અન્ત્ય अ નો લોપ થાય છે. (એ રીતે वध ના अ નો લોપ થતા) – अद्य – अवधीत्– તેણે હણ્યો. हन्+त् (સૂત્ર : ४१ મુજબ) अवध+त् – આ સૂત્રથી अवध्+इ+ई+त् (सिच् લોપ થયો છે.) એ – જ – રી – તે अवधिष्टाम्, अवधिषुः થશે.

★ અનુવૃત્તિ :– (१) योऽशिति ४/३/८० થી अशिति (२) धुड्ह्रस्वाल्लुग् ४/३/७० થી लुग्

卐 વિશેષ :– 0 अ નો લોપ સ્થાનીવત્ થતાં व्यञ्जनादेर्वो...४/३/४७ લાગીને વૃદ્ધિ થશે નહીં.
0 वध् એમ વ્યંજનાન્ત કેમ ન કહ્યું ?
वध એવો अदन्त આદેશ કરવાથી ધાતુ અનેક સ્વરી થશે. અનેક સ્વરથી સેટ ધાતુ થતા इट् લેશે માટે वध કર્યું.
0 अत કેમ કહ્યું ?
याता आ કારા છે માટે લોપ ન થાય

[८८६]

(४३) ञ्णिणवि – घन् ४/३/१०१

★ વૃત્તિ :– ञ्णौ णवि च परे हन्तेर्घन् स्यात् । ततो द्वित्वे, द्वितीयतुर्ययोरिति घस्य गत्वे, गहोंर्ज इति गस्य जत्वे वृद्धौ च जघान ।

■ हनो द्वित्वे गमहनेत्युपान्त्य लुपि ।

卐 વૃત્યર્થ :– ञ्णि અને णव् પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે हन् ધાતુનો घन् આદેશ થાય છે. (પછી દ્વિત્વ થયે છતે–द्वितीय तुर्ययो पूर्वौ ४/१/४२ થી પૂર્વ घ નો ग અને गहोर्जः ४/१/४० થી ग નો ज થશે. તેમજ વૃદ્ધિ થતાં अ નો आ થશે) जघान બન્યું – हन्+णव्= घन् + णव् = गघन् + णव् = जघन् + णव् = जघान् + अ

★ અનુવૃત્તિ :– (१) हनो घ्नी र्वधे ४/३/९९ થી हनः (२) ञ्णिति घात् ४/३/१०० થી ञ्णिति

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 **વિશેષ :-** 0 * अङे हि हनो ४/१/३४ થી घन् સિદ્ધ હતું છતાં આ સૂત્ર ४/३/१०० ञ्णिति ઘાતૂ ને અટકાવવા બનાવેલ છે.
0 ञ्णिति કેમ કહ્યું ?
हन्ति हन् + तिव् છે.

■ **શેષવૃત્તિ :-** हन् દ્વિત્વ થતા गमहन जन...४/२/४४ થી ઉપાન્ત્ય अ લોપ.

[૮૮૭]

(४४) अङे हि हनो हो घः पूर्वात् ४/१/३४

★ **વૃત્તિ :-** हि हनोऽङवर्जे प्रत्यये परे द्वित्वे सति पूर्वस्मात्परस्य हो घः स्यात् । जघ्नतुः, जघ्नुः । जघनिथ । जघन्थ, जघ्नथुः, जघ्न । जघान/जघन, जघ्निव, जघ्निम ।६।

卐 **વૃત્યર્થ :-** ङ સિવાયના પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે हि અને हन् ધાતુનો દ્વિર્ભાવ થયા પછી પૂર્વથી પર રહેલા (બીજા) ह નો घ થાય છે – जघ्नतुः=हन्+अतुस्=हहन्+अतुस्=हह्न+अतुस्=(આ સૂત્રથી घ) हघ्न+अतुस्=(गहोर्जः) जघ्न्+अतुस् = जघ्नतुः એ જ રીતે जघ्नुः, जघनिथ વગેરે રૂપો વૃત્તિ મુજબ સમજવા.

卐 **વિશેષ :-** 0 (ધાતુ :- हि – ગણ : (५) स्वादि – (हिंट् गतिवृद्ध्योः) જુ. – 1295

[૮૮૮]

(४५) हनो वध आशिष्यञौ ४/४/२१

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** हनः वधः आशिषि अ–ञौ

★ **વૃત્તિ :-** आशीर्विषये हन्तेर्वधः स्यात् न तु ञिटि । वध्यात्, वध्यास्ताम्, वध्यासुः ।७।

■ हन्ता ।८। हन्तृतः स्यस्येतीडागमे, हनिष्यति ।९। अहनिष्यत् ।१०। वशक् कान्तौ / यजसृजेति षत्वे त वर्गस्य श्ववर्गेति टत्वे, वष्टि ।

卐 **વૃત્યર્થ :-** आशीः ના વિષયમાં हन् ધાતુનો वध થાયછે. ञिट् પ્રત્યય (स्वर ग्रह...ञिड् वा ३/४/६९) લાગ્યો હોવો જોઈએ નહીં. वध्यात् = તે હણે. हन्+क्यात् = (આ સૂત્રથી) वध + यात् (अतः ४/३/८२ वध् + यात्

卐 **વિશેષ :-** 0 वध એવો अ કારાન્ત આદેશ થવાથી ધાતુ અનેક સ્વરી બની સેટ ધાતુ થતાં इट् લેશે – જેમકે આત્મને પદમાં આવધિષીષ્ટ

★ **શેષવૃત્તિ :-** (૮-શ્વ) हन्ता – हन् + ता (૯-ભ.) हन्तृतः स्यस्य ४/४/४९ થી इट् આગમ-हनिष्यति – हन् + इ + स्यति

0 वश् (वशक् कान्तौ) ઇચ્છા કરવી. 1100 – સેટ્ પરસ્મૈ. – યજસૃજ...२/१/८७ થી ष्, तवर्गश्चवर्ग... १/३/६० થી त् નો ट् થતા वश्+ति=वष्टि– તે ઇચ્છે છે.

[૮૮૯]

(४६) वशेरयङि ४/१/८३

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** वशेः अ – यङि

★ **વૃત્તિ :-** वशेः सस्वरान्तस्था अयङि क्ङिति य्वृत्स्यात् उष्टः, उशन्ति । (वक्षि), उष्ठः, उष्ट । वश्मि, उश्वः, उश्मः ।१।

■ उश्यात् ।२। वष्टु / उष्टात्, उष्टाम्, उशन्तु । उड्ढि उष्टात्, उष्टम्, उष्ट । वशानि, वशाव, वशाम ।३। अवट्–ड् य्वृति स्वरादेस्तास्विति वृद्धौ, औष्टाम्, औशन् । अवट्–ड् औष्टम् । औश्व, औश्म ।४। व्यञ्जनादेर्वोपान्त्यस्यात इति वृद्धि-विकल्पे, अवाशीत् / अवशीत् अवाशिष्टाम् / अवशिष्टाम् ।५। द्वित्वे यजादि वश इति य्वृति, वृद्धौ उवाश । वशेरयङि इति य्वृते द्वित्वे च ऊशतुः, ऊशुः । उवशिथ, ऊशथुः, ऊश । उवाश/उवश, ऊशिव, ऊशिम ।६। उश्यात्, उश्यास्ताम् ।७। वशिता ।८। वशिष्यति ।९। अवशिष्यत् ।१०। असक् भुवि/अस्ति

卐 **વૃત્યર્થ :-** वश् ધાતુને यङ् પ્રત્યય ન લાગ્યો હોય ત્યારે અન્તસ્થાનો સ્વર સહિત य्वृत् થાય છે. (व નો उ) व. त्री पु द्वि.व उष्टः=वश्+तम्=उष्+टः (व नो उ, श् નો ष्, त् નો ट्) – બ. વ. उशन्ति –वश्+अन्ति આ જ રીતે वर्तमाना ના બધા રૂપો જાણવા.

★ **અનુવૃત્તિ :-** (१) ज्याव्यधः ४/१/८१ થી क्ङिति (२) यजादि वश . ४/१/७२ થી सस्वरान्तस्था य्वृत्

卐 **વિશેષ :-** 0 क्ङिति કેમ કહ્યું ?
(१–व બી. પુ. એ.વ) वक्षि=वश्+सि=वष्+सि=वक्+षि તું ઇચ્છે છે.

■ **શેષવૃત્તિ :-** (२ – स) उश्यात् = वश् + यात् (३–प) वष्टु...વગેરે વૃત્તિ મુજબ થશે. બી પુ એ.વ. માં हु धुटो हे र्धि ४/२/८३ થી हि નો धि થશે.
(४–ह्य) अवट् / अवड् – वश् + दिव् – व्यञ्जनाद्देः... ४/३/७८ થી दिव् લોપ, यजसृज...२/१/८७ થી वष्,

* अङे हि हनो...હૈમપ્રકાશ – ઉત્તરાર્ધ – १४९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તૃતીય-इ, विरामेवा થી ट् એરીતે अवट्-इ થયું
ત્રી.પુ દ્વિ વ.-वश् + ताम् = (वशेरयङि થી) उश् + ताम्
= उष् + टाम् = स्वरादेस्तासु થી વૃદ્ધિ – औष्टाम्
ત્રી.પુ બ.વ. वश् + अन् = उश् + अन् = औशन्
(૫–अ) व्यञ्जनादेर्वोपान्त्य ४/३/४७ થી વિકલ્પે વૃધ્ધિ
– अवाशीत् પક્ષે अवशीत्
(૬-प) દ્વિત્વ પછી यजादि वश वच ४/१/७२ થી य्वृत्
– वश् + णव् = उवाश, वशेरयङि ४/१/८३ થી य्वृत्
(अवित् પરોક્ષા) પછી દ્વિત્વ – वश् + अतुस् = ऊशतुः
– બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા.
(७-आ) उश्यात् = वश् + क्यात्
0 શ્વસ્તની વગેરેમાં इट् લાગશે – वशिता
0 अस् (असक् भुवि) હોવું-થવું 1102 अस्ति –
તે છે. अस् + तिव्

[८९०]

(४७) श्नाऽस्त्योर्लुक् ४/२/९०

★ સૂત્રપૃથ૦ :- श्न-अस्त्योः लुक्

★ વૃત્તિ :- श्नश्चास्तेश्चातः शित्यविति लुक् स्यात् । स्तः, सन्ति ।

卐 વૃત્યર્થ :- शित् – अवित् પ્રત્યયો લાગે ત્યારે श्न ના (रुधां स्वरात् श्नः ३/४/८२) અને अस् ધાતુના अ નો લોપ થાયછે. (१-व) ત્રીપુ. દ્વિ વ अस् + तस् = स् + तस् = स्तः, ત્રી.પુ. બ.વ. – अस् + अन्ति = स् + अन्ति = सन्ति

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) वय्यविति ४/२/८७ થી अविति
(२) अतः शिति...४/२/८९

卐 વિશેષ :- 0 अवित् કેમ કહ્યું ?
अस्ति – अस् + तिव् – वित् છે.
0 अस्तेः એવું સૂત્રમાં લખવાથી માત્ર બીજા ગણનો જ अस् ધાતુ લેવો.
0 * षष्ठ्यान्त्यस्य ७/४/१०६ પરિભાષા મુજબ અન્ત્ય स् લોપ થાય પણ अ નો અધિકાર ચાલતો હોવાથી અહીં अ નો લોપ થશે.

[८९१]

(४८) अस्तेः सिहस्त्वेति ४/३/७३

★ સૂત્રપૃથ૦ :- अस्तेः सि हः तु एति

★ વૃત્તિ :- अस्तेः सस्य लुक् स्यात् सादौ प्रत्यये, एति च सस्य हः स्यात् । असि ।

स्थः, स्थ । अस्मि, स्वः, स्मः ।१। स्यात्, स्याताम्, स्युः ।२। अस्तु/स्तात्, स्ताम्, सन्तु । शासस् हनि, एधि स्तात्, स्तम्, स्त । असानि, असाव, असाम ।३। सः सिजस्तेरितीदागमे एत्यस्तेरिति वृद्धौ च आसीत्, आस्ताम्, आसन् । आसीः, आस्तम्, आस्त । आसम्, आस्व आस्म ।४।

卐 વૃત્યર્થ :- આદિમાં स् કારવાળા પ્રત્યય લાગતાં अस् ધાતુના स् નો લોપ થાય છે અને ए પ્રત્યય લાગતાં स् નો ह થાય છે. असि-તું છે. (१-व–બી.પુ. એ વ. अस् + सि = अ + सि

અનુવૃત્તિ :- घुड्ह्रस्वात् ४/३/७० થી लुक्

卐 વિશેષ :- 0 ઉદાહરણ :-
व्यतिहे – તેને બદલે હું છું–व्यति+अस्+ए (આત્મનેપદી)= (શ્નાऽસ્ત્યો ४/२/९० થી अ લોપ) व्यति + स् + ए = (આ સૂત્રથી) व्यति + ह् + ए = व्यतिहे
0 सि કેમ કહ્યું ?
स्थः તમે બે છો – अस् + थस् = स् + थस्

શેષવૃત્તિ :- (१-व) – असि, स्थः, स्थ વગેરે વૃત્તિ મુજબ જાણવા.
(२–स) स्यात् = अस् + यात् = स् + यात्
(३–पं) બી.પુ. એ વ. एधि – शासऽस्हनः ४/२/८४ થી अस् નો एधि આદેશ થયો. પક્ષે स्तात् = अस् + तातङ् = स् + तात्
(४–ह्य) सः सिजस्तेर्दिस्योः ४/३/६५ થી दि અને सि પૂર્વે ई આગમ, एत्यस्तेर्वृद्धिः ४/४/३० થી अ નો आ – अस् + त् = अस् + ई + त् = आस् + ई + त् = आसीत् એ-જ-રી-તે आसीः = अस् + सि
બાકીના રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા.

[८९२]

(४९) अस्तिब्रुवोर्भूवचावशिति ४/४/१

★ સૂત્રપૃથ૦ :- अस्ति ब्रुवोः भू–वचौ अशिति

★ વૃત્તિ :- अस्तिब्रुवोर्यथासङ्ख्यं भू-वचौ स्याताम् अशिति विषये । अभूत् ।५। बभूव ।६। इत्यादि प्राग्वत् ।

卐 વૃત્યર્થ :- अशित् (કાળના) પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે अस् (ગણ : ૨) અને ब्रू ને બદલે અનુક્રમે

*षष्ठ्यान्त्यस्य . મધ્યમ વૃત્તિ અવચૂરિ ભા. ૨, પૃ. ૯૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भू અને वच् આદેશ થાયછે.
(अद्य.) अस्+त्=(આદેશ) भू+(दि) त् (अड्धातोरादि) अ+भू+त्=अभूत् – તે થયો/હતો (પરોક્ષા) (१) अस्+णव्=(२) भू+णव्=(३) (द्वित्व) भूभू+णव् बभू+णव्= (४) भूस्वपारदुतौ થી भभू+णव् = (५) द्वितीयतुर्ययो થી बभू + णव् (६) (વૃદ્ધિ) – बभौ+णव् = (७) बभाव्=अ (८) (भुवो वः થી) बभूव – તે થયો.

卐 **વિશેષ** :- 0 ઉદાહરણ :-
ब्रु + णव् = वच् + णव् = उवाच - તે બોલ્યો.
0 अशित् – એટલે અદ્યતની, પરોક્ષા, આશી, શ્વસ્તની, ભવિષ્યન્તિ અને ક્રિયાતિપત્તિ – એ ૭ કાળ.
0 अशित् કેમ કહ્યું ?
अस्ति – વર્તમાના – શિત્ કાળ છે.
0 ब्रू ધાતુ – ब्रूंगृक् – સ્પષ્ટ બોલવું 1125
ગણ : ૨ – અદાદી – ઉભયપદી.
0 ब्रूग् – अनिट् ધાતુ છે માટે वच् પણ अनिट् ધાતુજ થશે.
0 अस्ति ના નિર્દેશથી अस् ગણ : ૨ નો લેવો.
0 વિષય સપ્તમીના નિર્દેશથી પ્રથમ अस् નો भू આદેશ થયા પછી भव्यम् (य एच्चात् ५/१/१२८) રૂપ સિદ્ધ થશે.

[૮૯૩]

(૫૦) प्रादुरुपसर्गाद्य स्वरेऽस्तेः २/3/५८

★ **સૂત્રપૃથo** :- प्रादुर् – उपसर्गात् य–स्वरे अ-स्तेः
★ **વૃત્તિ** :- प्रादुः शब्दादुपसर्गस्थाच्च नाम्यन्तस्थाक-वर्गात्परस्यास्तेः सकारस्य यादौ स्वरादौ च प्रत्यये षः स्यात् । प्रादुष्ष्यात्, निष्यात्, प्रादुष्षन्ति, निषन्ति । शिड्नान्तरेऽपि निःषन्ति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- प्रादुर् શબ્દ પછી અને (બીજા) ઉપસર્ગોમાં રહેલ નામી સ્વર, અન્તસ્થા અને क વર્ગથી પર अस् ધાતુના स् નો य કારાદિ, સ્વરાદિ પ્રત્યયો લાગ્યા હોય તો ष् થાય છે.
0 प्रादुर्+स्यात्=प्रादुष्ष्यात् – તે પ્રગટ થાય. –
प्रादुर् + सन्ति = प्रादुष्षन्ति
0 नि + स्यात् = निष्यात् – તે નિરંતર થાય છે.
0 नि + सन्ति = निषन्ति
0 शिड्नान्तरेऽपि – शिट् અથવા न કાર વચ્ચે આવ્યો હોય તો પણ स् નો ष् થાય છે. निस्+सन्ति=निःषन्ति

卐 **વિશેષ** :- 0 प्रादुरुपसर्गात् કેમ કહ્યું ?
दधिस्यात् – स् નો ष् ન થયો.
0 य स्वर કેમ કહ્યું ?
प्रादुः स्तः – પરમાં त કારાદિ પ્રત્યય છે માટે ष् ન થયો.
0 अस् પરમાં કેમ કહ્યો ?
विसृतम् – પરમાં सृ છે.

[૮૯૪]

આ પ્રમાણે अदादि ગણ : ૨ પરસ્મૈપદ ધાતુના રૂપો પૂરા.

—x— —x— —x—

નોંધ :- હૈમ પ્રકાશ ઉતરાર્ધ પૃ. ૬૫૨ "यङ्लुबन्त ધાતુઓને કોઈ (વિકરણ) પ્રત્યય લાગતો નથી – માટે अदादि જેવાજ સમજવા.

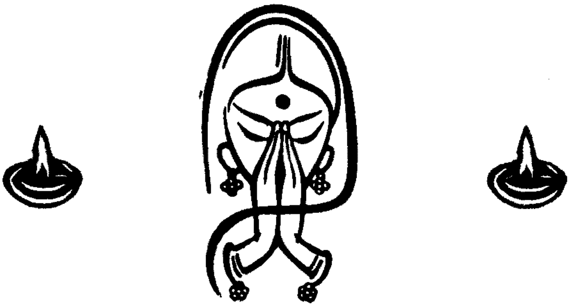

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અદાદય આત્મનેપાદિનઃ

अदादि ગણ આત્મનેપદી – ધાતુઓ 1104 થી 1129

इङ्-क्–अध्ययने (इ) – અધ્યયન કરવું – ભણવું – 1104 ङ કાર – આત્મનેપદ માટે છે. अधि પૂર્વક इ (अधि + इ) = अधीते = તે ભણે છે. (૧-व) अधि + इ + ते
(व–ત્રી.પુ. દ્વિ.વ.) – धातोरिवर्णो...૨/૧/૫૦ થી इय् આદેશ – अधीयाते – તે બે ભણે છે.
(व. ત્રી.પુ.બ.વ.) अधीयते – अधि + इ + अते अधि + इय् + अते – તેઓ ભણે છે...એજરીતે
(૧–व) अधीते, अधीयते, अधीयाते, अधीषे, अधीयाथे, अधीध्वे, अधीये, अधीवहे, अधीमहे
(૨-स) अधीयीत, अधीयीयाताम्, अधीयीरन्, अधीयीथाः...
(૩ पं) अधीताम्, अधीयाताम्, अधीयताम्, अधीष्व, अधीयाथाम्...
(૪–ह्य) अध्यैत = अधि + इ + त = अधि + ऐ + त = अध्य् + ऐ + त = अध्यैत, अध्यैयाताम् = अधि + इ + आताम् = (इय् અને વૃદ્ધિ) अधि + ऐय् + आताम् = अध्य् + ऐय् + आताम् = अध्यैयाताम् – વગેરે

(૫૧) वाऽद्यतनी क्रियातिपत्त्योर्गीङ् ૪/૪/૨૮

★ **સૂત્રપૃથ** :- वा अद्यतनी-क्रियातिपत्त्योः गीङ्
★ **વૃત્તિ** :- अनयोः परयोरिङो, गीङ् वा स्यात् अध्यगीष्ट, अध्यगीषाताम्, अध्यगीषत। अध्यैष्ट, अध्यैषाताम्, अध्यैषत ।५।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :- अद्यतनी અને क्रियातिपत्ति પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે इङ्-નું गीङ् રૂપ વિકલ્પે થાય છે. (अद्य. ત્રી. પુ એ. વ.) अधि+इ+त= [1]अध्यगीष्ट પક્ષે [2] अध्यैष्ट – [1]अधि+अ+गी+स्+त પક્ષે [2]अधि+इ+स्+त= (स्वरादेस्तासु) अधि+ऐ+ष्+ट એ જ રીતે (ત્રી.પુ. દ્વિ.વ.) अध्यगीषाताम् પક્ષે अध्यैषाताम्

★ **અનુવૃત્તિ** :- सनि इङः च ૪/૪/૨૫થી इङ

卐 **વિશેષ** :- 0 गाङ् માં ङ કાર ગુણ નિષેધ માટે છે.

[૮૯૫]

(૫૨) गाः परोक्षायाम् ૪/૪/૨૬

★ **વૃત્તિ** :- इङः परोक्षाविषये गाः स्यात् अधिजगे ।६। ■ अध्येषीष्ट ।७। अध्येता ।८। अध्येष्यते ।९। अध्यगीष्यत / अध्यैष्यत् ।१०। शीङ्-क् स्वप्ने। (शीङ्-ए शिति) शेते, शयाते

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :- પરોક્ષાના પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે इङ् ને બદલે गा થાય છે. – अधिजगे–તે ભણ્યો. अधि+इ+ए=अधि+गा+ए=अधि+गगा+ए=अधि+जगा+ए =(इडेत्पुसि चातो ૪/૩/૯૪) अधि + जग् + ए

★ **અનુવૃત્તિ** :- सनि इङश्च ૪/૪/૨૫ થી इङ्ः

卐 **વિશેષ** :- 0 વૃત્તિમાં परोक्षा विषये શબ્દ લખ્યો હોવાથી गा આદેશ થયા પછી જ દ્વિત્વ થાય છે. अधिजगे, अधिजगाते.

■ **શેષવૃત્તિ** :- अधि + इ ના અન્ય રૂપો
(૭) आशीः अध्येषीष्ट = अधि + इ + सीष्ट (नामिनो गुणो ૪/૩/૧ अधि + ए + सीष्ट
(૮) શ્વ :- अध्येता = अधि + इ + ता (ગુણ)
(૧૦) ક્રિ :- अध्यगीष्यत પક્ષે अध्यैष्यत – वाऽद्यतनी ...૪/૪/૨૮ થી વિકલ્પે गीङ्
0 शी – (शीङ्-क् स्वप्ने) સુવું – 1105 शेते – તે સુવે છે. – शी + ते = शे + ते – शयाते – शी + आते = शे + आते = शय् + आते
(૩) शीङ एः शिति ૪/૩/૧૦૪ शित् પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે शीङ् ધાતુના અંત્ય ई નો ए થાય છે. (આ સૂત્રથી ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં ए થયો છે.) [૫૦૧]

[૮૯૬]

(૫૩) शीङोरत् ૪/૨/૧૧૫

★ **સૂત્રપૃથ0** :- शीङः रत्
★ **વૃત્તિ** :- शीङः परस्यात्मनेपदस्यान्तो रत् स्यात् शेरते ।१।
■ शयीत २। शेताम्, शयाताम्, शेरताम् ३। अशेत ४। अशयिष्ट ।५। शिश्ये ।६। शयिषीष्ट ।७। शयिता ।८। शयिष्यते ।९। अशयिष्यते ।१०।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुङौत् प्राणि गर्भविमोचने । सूते ।१। धातोरिवर्णोत्रर्णस्येति उवादेशे सुवीत ।२। सूताम् त्रिच्छिनोऽक्ङि-त्वाद् गुणे प्राप्ते (सूतेः पञ्चम्यां गुणो न स्यात्) सुवै ।२। असूत ।४। औदित्त्वादिड्विकल्पः । असविष्ट,असविषाताम् , असविषत । असोष्ट, असोषाताम्, असोषुः ।५। सुषुवे, सुषुविषे ।६। सोषीष्ट / सविषीष्ट ।७। सोता/सविता ।८। सोष्यते/सविष्यते ।९। असोष्यत/असविष्यत ।१०। इत्यादि ईडिक् स्तुतौ । ईट्टे, ईडाते, ईडते ।

卐 વૃત્યર્થ :- शीङ् ધાતુને લાગેલા આત્મને-પદના अन्‌ના रत् થાય છે. शेरते=शी+अन्ते (१-व) शे+रते (આ સૂત્રથી रत् થયું) તેઓ સુવે છે

(૩-प) ત્રી. પુ બ. વ -शी+अताम्=शे+रताम्=शेरताम्

(૪-ह्य) ત્રી.પુ. બ.વ शी+अन्त=अ+शे+रत=अशेरत= તેઓ સૂતા હતા.

★ અનુવૃતિ :- अनतोऽन्तोऽदात्मने ४/२/११४ थी अन्तः अत्

卐 વિશેષ :- 0 शिङ ए शिति ४/३/१०४ સૂત્રથી શિત્ કાળમાં शी નો शे થશે.

0 *अन्त थी अन्ते-अन्ताम्, अन्त ત્રણેનું ગ્રહણ થશે.

■ શેષવૃતિ :- (१-व) शेते - शयाते - शेरते

(२-स) शयीत - शयीयाताम् - शयीरन्

(३-प) शेताम् - शयाताम् - शेरताम्

(४-ह्य.) अशेत - अशयाताम् - अशेरत

(५-अ) अशयिषीष्ट...વગેરે રૂપો વૃત્તિ મુજબ સમજવા

0 सू (षूङौक् गर्भविमोचने) **જન્મ આપવો**-1107

(१-व) सूते - તે જન્મ આપે છે. (२-स) सू + ईत = (धातोरिवर्णो...२/१/५० थी उव् = सुव् + ईत = सुवीत (३-पं) सूताम् અહીં नामिनो गुणो... ४/३/१ થી ગુણ પ્રાપ્ત છે પણ -

(४) सूतेः पञ्चम्याम् ४/3/१3 - ગણ : ૨ ના सू ધાતુને પંચમીના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે ગુણ થતો નથી. - (૩-प) सूताम् [५०२]

(४-ह्य) असूत = सू + त

(५-अ) ધાતુ-औ-इत् વાળી છે તેથી इट् વિકલ્પે થશે. જેમકે सू + सीष्ट = असविष्ट પક્ષે असोष्ट - सू + इ + सिच् + त - (ગુણ) सो + इ + ष् + ट् - सव् + इ + ष्ट = असविष्ट

(६-प) सुषुवे - सू + ए = सुषू + ए + सुषुव् + ए

(७-आ) વિકલ્પે इट् सोषीष्ट પક્ષે सविषीष्ट એ રીતે શ્વસ્તની આદિમાં સમજવું.

0 ईड् (ईडिक् स्तुतौ) **સ્તુતિ કરવી. 1114**

(१-व) **इट्टे** - તે સ્તુતિ કરે છે. ईड्+ते=(अधोर्षे प्रथमो) ईट्+ ते = ईट् + टे

[૮૯૭]

(५६) ईशीडः से ध्वे स्व ध्वमोः ४/४/८७

★ સુત્રપૃથ૦ :- ईश् - ईडः से ध्वे स्व-ध्वमोः

★ વૃત્તિ :- आभ्यामेष्विट् स्यात् । ईडिषे,ईडिथे,ईडिध्वे । ■ ईडीत ।२। ईट्टाम् ।३। ऐट्ट ।४। ऐडिष्ट ।५। गुरुनाम्यादेरित्यामि ईडांचक्रे ।६। ईडिषीष्ट ।७। ईडिता ।८। ईडिष्यते ।९। ऐडिष्यत ।१०।

ईरिक् गतिकम्पनयोः इते ।१। ईरीत ।२। ईर्ताम्, ईर्ष्वे, ईर्ध्वम् ।३। इर्त्त ।४। ऐरिष्ट ।५। ईराञ्चक्रे ।६। ईरीषीष्ट ।७। ईरिता ।८। ईरिष्यते ।९। ऐरिष्यत ।१०।

ईशिक् ऐश्वर्ये । ईष्टे, ईशिषे, ईशिध्वे ।१। ईशीत २। ईष्टाम् ३। ऐष्ट ४। ऐशिष्ट ५। ईशांचक्रे ६। ईशिषीष्ट ।७। ईशिता ।८। ईशिष्यते ।९। ऐशिष्यत ।१०।

वसिक् आच्छादने । वस्ते ।१। वसीत ।२। वस्ताम् ।३। अवस्त ।४। अवसिष्ट ।५। ववसे ।६। वसिषीष्ट ।७। वसिता ।८। वसिष्यते ।९। अवसिष्यत ।१०।

आङः शासूकि इच्छायाम् । आशास्ते ।१०। आङ् पूर्वत्वं प्रायिकं तेन प्रशास्महे इत्यपि सिद्धम्

आसिक् उपवेशने । आस्ते ।१। आसीत ।२। आस्ताम् ।३। आस्त ।४। आसिष्ट ।५। दयायास्कासः । आसांचक्रे ।६। आसिषीष्ट ।७। आसिता ।८। आसिष्यते ।९। आसिष्यत ।१०।

णिसुकिं चुम्बने । उदितः स्वरादिति नुमागमे, निंस्ते ।१०।

चक्षिक् व्यक्तायां वाचि । संयोगस्येतिकूलुपि, आचष्टे, आचक्षाते, आचक्षते । आचक्षे, आचक्षाथे, आचड्ढवे ।१। आचक्षीत ।२। आचष्टाम् ।३। आचष्ट आचक्षाताम्, आचक्षत्

卐 વૃત્યર્થ :- ईश् અને ईड् ધાતુઓને લાગેલા से, ध्वे, स्व, ध्वम् પ્રત્યયોની પૂર્વે इट् થાયછે. દા. ત. (१-व-બી.પુ. એ.વ.) ईड् + से ईड् + इट् + से= ईडिषे - તું સ્તુતિ કરેછે. ईड् + ध्वे = ईडिध्वे

(३-पं) ईड् + स्व = ईडिष्व

---

*लघुवृत्ति ભાષાન્તર કર્તા માત્ર अन्ते લખેછે તે બરાબર નથી

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

એ રીતે દરેકમાં इट् આગમ થયો છે.

★ **અનુવૃત્તિ** :– ऋवृव्येऽद इट् ४/४/८१ થી इट्

卐 **વિશેષ** :– 0 स्व–ध्वम्‌ના ગ્રહણથી પંચમીના ध्वम् ગ્રહણ થશે. હ્યસ્તનીને નહીં.

0से – ध्वे વર્તમાનાનાજ ગ્રહણ કરવા કેમકે પરોક્ષામાં आम् યુક્ત कृ भू अम्‌ના લાગતા હોવાથી આ નિયમ ન લાગે.

0 સૂત્રમાં વચનભેદ કર્યો છે તે યથા સંખ્યમ્‌ને અટકાવવા માટે છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– (२–स) ईडीत – ईडीयाताम्

(३-पं) ईट्टाम् (४–ह्य) ऐट्ट – ऐडाताम् (इ-वृद्धि)

(५–अ) ऐडिष्ट - ऐडिषाताम् (६–प.) गुरुनाम्यादे-रनृच्छर्णो ३/४/४८ થી आम् લાગીને इडांचक्रे

(८–श्व) इडिता (९–भ) ईडिष्यते

0 ईर् (ईरिक् गति कम्पनयोः) **ગતિ કંપવું. 1115**–सेट्

– ईर् ના તમામ રૂપો ईड् ધાતુના જેવા થશે – માત્ર स्व-ध्वम्–से ध्वे પૂર્વે इट् ન થાય.(१–व)ईर्ते તે કમ્પે છે.

0 ईश् (ईशिक् ऐश्वर्ये) **ઐશ્વર્ય ભોગવવું. 1116** – સેટ ધાતુ–બધા રૂપો ईड् જેવા થશે.

0 वस् (वसिक् आच्छादने) **ઢાંકવું–પહેરવું. 1117** –सेट् ધાતુ વૃત્તિમાં દર્શાવવા મુજબ સીધાંજ પ્રત્યયો લાગશે –સેટ્ છે માટે इट् પ્રત્યય લેશે. દા.ત. (५–अ) अवसिष्ट–પરોક્ષામાં વ્યંજનાદિ પ્રત્યયો પૂર્વે इट् લેશે

0 આ शास् (आङ्‌· शासूकि-इच्छायाम्) ઇચ્છા રાખવી 1118 सेट् આ પૂર્વકજ शास् ધાતુ પ્રયોજવી. आशास्ते .....प्र પૂર્વક પણ प्रशास्महे થઇ શકે છે. – બધાંજ રૂપો वस् – 1117 મુજબ સમજવા.

0 आस् (आसिक् उपवेशने) **બેસવું – 1119** सेट् – વૃત્તિમાં જણાવ્યા મુજબ वस् ધાતુ જેવા રૂપો થશે. માત્ર પરોક્ષામાં दयायास्कासः ३/४/४७ થી आम् અન્તે થઇ आसांचक्रे થશે.

0 **निस्** (णिसूकिं चुम्बने) **ચુંબન કરવું–1121**–सेट् ધાતુ. उदितः स्वरान्नोऽन्तः ४/४/९९ થી न् આગમ થતા निंस् થશે બધાં રૂપો वस् – 1117 જેવા થશે.

0 चक्ष् (चक्षिक् व्यक्तायां वाचि) **બોલવું – 1122** (રૂપો ખાસ જોવા) आ+चक्ष्–संयोगस्यादौ...२/१/८८ થી क् લોપ થતાં आ + चष् + ते = **आचष्टे** – (ષી.પુ. એ.વ.) आचक्षे–आ+चक्ष् से=आ+चष्+से=(षढोःकस्सि) आ + चक् + षे = आचक्षे

(१ – व) आचक्षे (२ – स) आचक्षीत

(३ – ह्य) आचष्टाम् (४ – ह्य) आचष्ट

[८९८]

(५५ चक्षो वाचि क्शांग् ख्यांग् ४/४/४

★ **સૂત્રપૃથo** :– चक्षः वाचि क्शांग् ख्यांग्

★ **વૃત્તિ** :– चक्षो वागर्थस्याशिति विषये क्शांग् ख्यांगौ स्याताम् ।

■ परोक्षायां नवा । अनुस्वार इड्निषेधार्थः गकार उभयपदार्थः । आक्शासीत , आक्शासिष्टाम्, आक्शासिषुः । जिघ्रतिवत् । आक्शास्त, आक्शासाताम्, आक्शासत । शास्त्यसूवक्ति' डि, आख्यत् , आख्यन् ।५। परोक्षायां द्वित्वे व्यञ्जनस्यादेरिति श् लुपि, ह्रस्वे कङश्चञिति चत्वे आचक्शौ / आचक्शे । द्वितीय तुर्ययो रिति खस्य चत्वे च आचख्यौ । आचख्ये। पक्षे आचचक्षे । आक्शायात् । आक्शेयात् ।६। आक्शासीष्ट ।७। आक्शाता ।८। आक्शास्यति / आक्शास्यते ।९। आक्शास्यत् ।१०। आख्यायात् / आख्येयात्, आख्यासीष्ट ।७। आख्याता ।८। आख्यास्यति / आख्यास्यते ।९। आख्यास्यत् ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ** :– अशित् પ્રત્યયના વિષયમાં "વાણી" અર્થ હોય તો चक्ष्‌ને બદલે क्शांग् (क्शा) અને ख्यांग् (ख्या) થાય છે. (નોંધ :– અહીં क्शा, ख्या પર અનુસ્વાર છે તે अनिट् પણાનો સૂચક છે. અને ग् અનુબંધ ઉભયપદી પણાનો સૂચક છે. તેનાથી* ફળવત્ કર્તાની વિવક્ષામાં आत्मनेपद અને પરગામિની ફળમાં પરસ્મૈપદ થાય છે) જેમકે अद्यतनी માં વિકલ્પો (१) પરસ્મૈ–क्श –आक्शासीन् પક્ષે (२) शिट्याद्यस्य १/३/५९ થી क् નો ख् आख्शासीन् પક્ષે (३) अङ्‌· आख्यत् પક્ષે (४) આત્મને – आक्शास्त પક્ષે (५) आख्शास्त પક્ષે (६) आख्यत (નોંધ :- અન્ય ઉદાહરણો શેષવૃત્તિમાં છે)

★ **અનુવૃત્તિ** :– अस्ति ब्रुवो भू वचौ अशिति ४/४/१ થી अशिति

卐 **વિશેષ** :– 0 'વાણી' અર્થ કેમ કહ્યો ? विचक्षणः = પંડિત - અર્થ છે માટે સૂત્ર ન લાગે.

0 अशित् કેમ કહ્યું ?

शित् કાળમાં (१ न) आचष्टे થયું

* फलवत... લઘુપ્રક્રિયા – ટીપ્પણુ: ૬, પૃ. ૨૯૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

■ **શષવૃત્તિ** :- *चक्षू ના પરોક્ષાદિ રૂપો :-

0 **(૫) नवा परोक्षायाम् ૪/૪/૫** - પરોક્ષાના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે "વાણી" અર્થવાળા चक्षू ધાતુને બદલે વિકલ્પે **क्शा અને** ख्या આદેશ થાય. (વિકલ્પે સાત રૂપો) (૧) પરસ્મૈં (क्) आचक्शौ પક્ષે (૨) પરસ્મૈ (ख्) आचख्शौ પક્ષે (૩) આત્મને (क्) आचक्शे પક્ષે (૪) આત્મને (ख्) आचख्शे પક્ષે (૫) પરસ્મૈં- आचख्यौ પક્ષે (૬) આત્મને - आचख्ये પક્ષે (૭) क्शा, ख्या આદેશ ન થાયતો आचचक्षे **[૫૦૩]**

0 - (૭-आ) વિકલ્પે નવ રૂપો

પરસ્મૈ-(૬) રૂપો-આત્મને (૩) રૂપો-क्शा માં વિકલ્પે क् અથવા ख्, संयोगादेः वा...૪/૩/૯૫ થી ए, ख्या આદેશ, (૧) आक्शायात् (૨) आख्शायात् (૩) आक्शेयात् (૪) आख्शेयात् (૫) आख्येयात् (૬) आख्यायात् (૭) आक्शासीष्ट (૮) आख्शासीष्ट (૯) आख्यासीष्ट

*चक्षूના રૂપો-મુખ્ય આધાર ધાતુરત્નાકર ભા ૧-પૃ.૫૯૫-૭

0 (૮-શ્વ.) વિકલ્પે - ૬ રૂપ - क्शा, ख्या
(૧) आक्शाता પક્ષે (૨) आख्शाता પક્ષે
(૩) आख्याता પક્ષે (૪) आक्शाता પક્ષે
(૫) आख्शाता પક્ષે (૬) आख्याता
(નોંધ) ૧ થી ૩ પરસ્મૈ. ૪ થી ૬ આત્મને

0 (૯-ભ.) વિકલ્પે ૬ રૂપ
(૧) आक्शास्यति (૨) आख्शास्यति (૩) आख्यास्यति
(૪) आक्शास्यते (૫) आख्शास्यते (૬) आख्यास्यते

0 (૧૦-ક્રિ) વિકલ્પે ૬ રૂપ
(૧) आक्शास्यत् (૨) आख्शास्यत् (૩) आख्यास्यत्
(૪) आक्शास्यत (૫) आख्शास्यत (૬) आख्यास्यत

નોંધ :- ઉપરોક્ત રૂપો चक्षू નો 'વાણી' અર્થ હોય તો થાય - તેનાથી ભિન્ન અર્થમાં (अ) अचक्षिष्ट (आ) चक्षिषीष्ट (શ્વ) चक्षिता (ભ.) चक्षिष्यते (क्रि) अचक्षिष्यत થાય.

અદાદિ ગણ - આત્મનેપદી ધાતુઓ સમાપ્ત

[૮૯૯]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અદાદય - ઉભયપાદિનઃ

अदादि ગણના ઉભયપદી ધાતુઓનું હવે નિરૂપણ કરાય છે.

ક્રમાંક 1123-1129 - ऊर्णु (ऊर्णुगक् आच्छादने) ઢાંકવું-1123

(५६) वोर्णो ४/३/६०

★ **સૂત્રપૃથ** :- वा - ऊर्णोः

★ **વૃત્તિ** :- ऊर्णोतेरद्रयुक्तस्य व्यञ्जनादौ वित्यौर्वा स्यात्। ऊर्णौति / ऊर्णोति,

■ ऊर्णुतः, ऊर्णुवन्ति। ऊर्णौषि/ऊर्णोषि।१।ऊर्णुयात् ।२। ऊर्णौतु / ऊर्णोतु ।३।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ऊर्णु ધાતુનો દ્વિત્વ ન થયો હોય ત્યારે વ્યંજનાદિ वित् પ્રત્યય લાગતા અન્ત્ય (उ) નો औ વિકલ્પે થાય છે.

(૧-વ.) ऊर्णौति પક્ષે ऊर्णोति - તે ઢાંકે છે. ऊर्णु+तिव् - આ સૂત્રથી औ પક્ષે ગુણ

(૧-વ-બી. પુ) ऊर्णौषि પક્ષે ऊर्णोषि થશે.

★ **અનુવૃત્તિ** :- उत औ विति व्यञ्जने अद्वेः ४/३/५९

卐 **વિશેષ** :- 0 પૂર્વસૂત્રથી औ નિત્ય પ્રાપ્ત હતો પણ આ સૂત્રથી વિકલ્પે કર્યો.

0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યુ ?

ऊर्णुवानि = ऊर्णु + आनिव् - સ્વરાદિ છે

0 वित् કેમ કહ્યું ?

ऊर्णुतः = ऊर्णु + तस् - वित् નથી.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૧-વ ત્રી.પુ બ.વ.) ऊर्णुवन्ति ऊर्णु + अन्ति = ऊर्णुव् + अन्ति (२ - स) ऊर्णुयात् (३ -पं) ऊर्णौतु / ऊर्णोतु / ऊर्णुतात्, ऊर्णुताम्

[८००]

(५७) न दिस्योः ४/३/६१

★ **વૃત્તિ** :- ऊर्णोतेर्दिस्योः परयोरौर्न स्यात्। और्णोत्-द्, और्णुवन्, और्णोः ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ऊर्णु ધાતુને दि અને सि પ્રત્યય (હ્ય. ભૂત) લાગ્યા હોય ત્યારે અન્ત્ય उ નો औ ન થાય (४-હ્ય.) ત્રી.પુ. એ.વ. - ऊर्णु + दिव् (त) = (ગુણ) - ऊर्णो + त् (स्वरादेस्तासु ४/४/३१ થી વૃદ્ધિ) और्णोत् - તેણે ઢાંક્યું. (બી.પુ. એ.વ.) और्णोः = ऊर्णु + सिव्

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) उत औः...४/३/५९

(२) वा - ऊर्णोः

卐 **વિશેષ** - 0 वोर्णोः સૂત્ર : ५६ થી औ ની વિકલ્પે પ્રાપ્તિ હતી તેનો આ સૂત્રથી નિષેધ થયો છે.

0 दिस्योः કેમ કહ્યું ?

ऊर्णौति - વર્તમાના तिव् છે

[८०१]

(५८) वौर्णुगः सेटि ४/३/४६

★ **સૂત્રપૃથ** :- वा ऊर्णुगः सेटि

★ **વૃત્તિ** :- ऊर्णोतेः सेटि सिचि परस्मैपदे वृद्धिर्वा स्यात्।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ऊर्णु ધાતુને લાગેલ પરસ્મૈપદ માં સેટ सिच् પ્રત્યય લાગ્યો હોય ત્યારે વિકલ્પે વૃદ્ધિ થાય છે (ઉદાહરણ - સૂત્ર: ५९ જુઓ)

■ **અનુવૃત્તિ** :- (१) सिचि परस्मै ४/३/४४

(२) मृजोऽस्य वृद्धिः ४/३/४२ થી વૃદ્ધિ

卐 **વિશેષ** :- 0 ऊर्णुगः માં ग् અનુબંધ લીધો હોવાથી यङ्-लुबन्त માં આ સૂત્ર નહીં લાગે.

0 વિકલ્પે ગુણ રૂપ પ્રાપ્ત થશે. (જુઓ : ५९)

[८०२]

(५९) वोर्णोः ४/३/१९

★ **સૂત્રપૃથ** :- वा - ऊर्णोः

★ **વૃત્તિ** :- ऊर्णोतेरिड् वा ङिद्वत्स्यात्। और्णावीत् / और्णवीत् / और्णुवीत्, और्णाविष्टाम्, और्णविष्टाम्, और्णुविष्टाम्

卐 **વૃત્યર્થ** :- ऊर्णु ધાતુને લાગેલ इट् વિકલ્પે ङित्वत् થાય (५-अ) ત્રી.પુ એ.વ. ऊर्णु + त्=ऊर्णु + इट् + सिच् + ईत् + त् = (इट ईति) ऊर्णु + इ + ई + त् = વિકલ્પ (१) વૃદ્ધિ = ऊर्णौ + ई + त् = ऊर्णाव् + ईत् = और्णावीत् પક્ષે (२) ગુણ ऊर्णो + ईत् = ऊर्णव् + ईत् = और्णवीत् (બન્નેમાં ऊ ની વૃદ્ધિ - स्वरादेस्तासु થી થયુ) પક્ષે (३) और्णुवीत् - (આ સૂત્રથી ङित्वत् થાય તો ગુણ-વૃદ્ધિ ન થાય તો धातोरिवर्णो થી उ નો उव् થતાં - ऊर्णुव् + ईत् -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

એજરીતે ઔર્णુવિષ્ટામ્ વગેરે

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) कुटादेः ङिद्वत् ४/३/१७ થી ङिद्वत् (२) विजेः इट् ४/३/१८ થી इट्

卐 વિશેષ :- 0 સ્પષ્ટ

[८03]

(६०) स्वरादे द्वितीयः ४/१/४

★ સૂત્રપૃથ૦ :- स्वरादेः द्वितीयः

★ વૃત્તિ :- स्वरादेर्धातोर्द्वितीयोंऽश एकस्वरो द्विः स्यात्।

卐 વૃત્યર્થ :- સ્વરાદિ ધાતુનો એક સ્વરવાળો બીજો અંશ દ્વિર્ભાવ પામે છે.

★ અનુવૃત્તિ :- (१) आद्योंशः एक स्वरः ४/१/२ થી एकस्वरः (२) द्विः धातुः ४/१/१

卐 વિશેષ :- 0 ઉદાહરણ – સૂત્ર : ૬૧માં છે (જેમકે :- अटि+स+ति=अटिटिषति અહીં સ્વરાદિ ધાતુ છે માટે टि નો દ્વિર્ભાવ થયો છે.)

0 द्वितीय – બીજો અંશ / અવયવ

0 આ સૂત્રમાં પરોક્ષા,ङ, सनन्त, यङ्न्त ચારેનું ગ્રહણ થશે.

0 દ્વિત્વ નિમિત્તક સ્વરાદિ પ્રત્યય હોય તો પ્રથમ દ્વિરુક્તિ કર્યા બાદ સ્વર સંબંધિ કાર્ય કરવું અને વ્યંજનાદિ પ્રત્યય પરમાં હોય તો પ્રથમ સ્વર સંબંધિ કાર્ય કરી પછી દ્વિરુક્તિ કરવી.

[८०४]

(६१) अयि रः ४/१/६

★ વૃત્તિ – स्वरादेर्धातोर्द्वितीयस्यांशस्यैकस्वरस्य संयोगादिरादि्वर्न स्यात् यादनन्तरेऽयि। णत्वस्या सत्वान्नो द्विर्भावः। गुरुनाम्यादेरित्यत्रोर्णुवर्जनात्परोक्षाया आमभावः ऊर्णुनाव। ऊर्णुनवतुः, ऊर्णुनुवुः। ऊर्णुनविथ / ऊर्णुनुविथ।६। ▩ ऊर्णूयात्।७। ऊर्णुविता/ऊर्णविता।८। ऊर्णुविष्यति/ऊर्णविष्यति।९। और्णुविष्यत् / और्णविष्यत्।१०। ऊर्णुते, ऊर्णुवाते ऊर्णुवते।१। और्णुविष्ट / और्णविष्ट।९।

ष्टुंगक् स्तुतौ। उत और्वितीत्यौत्वे, स्तौति यङ्-तुरुस्तोरितीदागमे, स्तवीति, स्तुतः, स्तुवन्ति १। स्तूयात् २। स्तौतु / स्तवीतु / स्तुतात्।३। अस्तौत् / अस्तवीत्।४।

卐 વૃત્યર્થ :- સ્વરાદિ ધાતુના એક સ્વરવાળા બીજા અંશમાં સંયોગની આદિમાં र હોય તો દ્વિર્ભાવ થતો નથી.–“अयि” જો र પછી તરત य ન હોય તો (જો य પરમાં હોય તો દ્વિર્ભાવ થાય છે) ऊर्णुनाव

અહીં ऊर्णु'માં र् પછી ण् છે તેથી र् નો દ્વિર્ભાવ ન થાય. गुरुनाम्यादेरनृच्छूर्णोः ३/४/४८ સૂત્રથી ऊर्णु'માં आम् પણ ન થાય

0 णषमसत् परे स्यादि विधौच २/१/६० થી ण् અસત્ થતા न् થશે न् નો દ્વિર્ભાવ થતા ऊर्नुनु+णव् (रषृवर्णान्नो २/३/६३) ऊर्णुनु+णव्=ऊर्णुनौ+अ=ऊर्णुनाव એ-જ-રી-તે ऊर्णुनुवतुः, ऊर्णुनुवुः વગેરે.

★ અનુવૃત્તિ :- न...संयोगादि ४/१/५

卐 વિશેષ :- 0 સંયોગની આદિમાં જ र् હોયતો આ સૂત્ર લાગે.

0 अयि કેમ કહ્યું ?

अरार्यते – ऋ+य+ते=अरार्+य+ते

▩ શેષવૃત્તિ :- (७-आ) ऊर्णूयात्

(८-અ) વિકલ્પે ङित्वत् થતા – ऊर्णुविता પક્ષે ऊर्णविता એ-જ-રી-તે ભવિ. અને क्रिया માં વૃત્તિ મુજબ બે-બે રૂપો થશે.

0 – 0 આત્મનેપદના રૂપો ऊर्णुते વગેરે વૃત્તિ મુજબ થશે

0 स्तु (ष्टुंगक्–स्तुतौ) સ્તુતિ કરવી. उत और्विति... अद्वेः ४/३/५९ થી वित् પ્રત્યયમાં उ નો औ થશે.

स्तौति – स्तु + तिव् – તે સ્તુતિ કરે છે. વિકલ્પે यङ्स्तुरुतोर्बहुलम् ४/३/६४ થી ई આગમ स्तवीति – स्तु+ई+ति–એ રીતે વૃત્તિ મુજબ ચારે કાળના રૂપો જાણવા.

[८०५]

(६२) स्तुस्वञ्श्चाटि नवा २/३/४९

★ સૂત્રપૃથ૦ :- स्तुस्वञ्जः च अटि नवा

★ વૃત્તિ :- परिनिवेः परस्य स्तुस्वञ्जोरसोङ्-सिवूसहस्सटां च सोऽटि सति ष् वा स्यात् / पर्यष्टौत् / पर्यस्तौत् एवं न्यष्टौत्, व्यष्टौत्

▩ धुगुसुस्तोरितीटि. अस्तावीत्, अस्ताविष्टाम्, अस्ताविषुः ५। तुष्टाव। स्क्रसृवृत्यादिसूत्रे स्तुवर्जनान्नेट्। तुष्टोथ, तुष्टुवथुः, तुष्टुव। तुष्टाव / तुष्टव, तुष्टुव, तुष्टुम।६। स्तूयात्।७। स्तोता।८। स्तोष्यति।९। अस्तोष्यत्।१०। स्तुते।१। स्तुवीत।२। स्तुताम्।३। अस्तुत।४। अस्तोष्ट, अस्तोड्ढम्।५। तुष्टुवे, तुष्टुढ्वे।६। स्तोषीष्ट।७। स्तोता।८। स्तोष्यते।९। अस्तोष्यत।१०। ब्रुंगक् व्यक्तायांवाचि।

卐 વૃત્યર્થ :- परि, नि અને वि પછી આવેલા स्तु, स्वञ्ज – असोङ् (सो થયો હોય તેવો सह् ધાતુ

તથા ङ લાગ્યો હોય તેવા सिव् અને सह् ધાતુને વર્જીને सिव् અને सह् ધાતુનાં स् નો તથા આદિમાં રહેલા स्सट् (આગમ स्) ના स् નો ष् વિકલ્પે થાય છે
0 अट् – परि + अ + स्तु + दिव् (त्) = परि + अ + ष्टौ + त् = पर्यष्टौत् પક્ષે ष् ન થાયતો – पर्यस्तौत् એ જ રીતે न्यष्टौत् પક્ષે न्यस्तौत्

★ **અનુવૃત્તિ** :– (१) असोङ्सिवूसहस्सटाम् २/३/४८
(२) परिनिवेः २/३/४९

卐 **વિશેષ** :– 0 ङ નું વર્જન કેમ કર્યું ?
पर्यसीषीवत् – તે સીવડાવતો હતો परि+सिव्+ङ+त्
0 स्तु–स्वञ्ज ની નિત્ય પ્રાપ્તિમાં અને सिवूसहस्सटां ની અપ્રાપ્તિમાં અહીં વિકલ્પે षत्व કરવા આ સૂત્ર કર્યું છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :– धुगुसुस्तोः परस्मै ४/४/८५ થી इट्
(५ – अ) अस्तावीत्
0 स्क्रसृवृभृ......४/४/८१ થી इट् નિષેધ
(१-प) तुष्टाव – स्तु + णव् = तुष्टु + णव् = तुष्टौ + अ = तुष्टाव વગેરે વૃત્તિ મુજબ...
0 आशीः વગેરેના રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા
0-0 आत्मने (स्तु) વૃત્તિ અનુસાર બધાં રૂપો સીધા જ થશે. – જે જે રૂપોમાં ढ् થયો છે તે नाम्यन्तात् परोक्षाऽद्यतन्याशिषो २/१/८० થી ध् નો ढ् થયેલ છે
0 ब्रु (ब्रु गूक्–व्यक्तायां वाचि) બોલવું – 1125

[૯૦૬]

(६३) ब्रुतः परादिः ४/3/६3

★ **વૃત્તિ** :– ब्रूव उतः परो व्यञ्जनादौ विति परादिरीत् स्यात् । ब्रवीति, ब्रूतः, ब्रुवन्ति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– ब्रू ધાતુના ऊत् પછી આદિમાં વ્યંજનવાળો वित् પ્રત્યય લાગે ત્યારે (ब्रू પછી) ईत् (ई) ઉમેરાય છે. ब्रवीति–તે બોલે છે. ब्रू+ई+तिव्=ब्रो+ई+ति=ब्रव्+ई+ति એ–જ–રી–તે ब्रवीषि, ब्रवीमि થાય.

★ **અનુવૃત્તિ** :– (१) तृहः श्नात् ईत् ४/3/६२ ईत्
(२) उत औ विति ४/३/५९ થી विति व्यञ्जने

卐 **વિશેષ** :– 0 ब्रू ના પ્રથમ પાંચ રૂપો વિકલ્પે છે. – વિકલ્પ જુઓ સૂત્ર – ६४ / ६५
0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?
ब्रवाणि–(३-पं) ब्रू+आनिव्=સ્વરાદિ મ ई લાગ્યો
0 वित् કેમ કહ્યું ?

(१-व) ब्रूतः = ब्रू + तस्

[૯૦૭]

(६४) ब्रूगः पञ्चानां पञ्चाहश्च ४/२/११८

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– ब्रूगः पञ्चानां पञ्च आहः च
★ **વૃત્તિ** :– ब्रूगः परेषां तिवादीनां पञ्चानां यथासङ्ख्यं पञ्च णवादयो वा स्युः, तद्योगे ब्रूग आहश्च । आह, आहतुः, आहुः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– ब्रूग् (ब्रू) થી પર तिव् વગેરે પાંચને બદલે (तिव्, तस्, अन्ति, सिव्, थस्) અનુક્રમે णव् વગેરે (પરોક્ષાના णव्, अतुस्, उस्, थव्, अथुस्) પાંચ થાય છે. (અને તે પરોક્ષાના પ્રત્યયોના યોગે) ब्रू ને બદલે आह् આદેશ થાય છે.
0 ब्रू + तिव् = ब्रवीति પક્ષે आह् + णव् = आह
0 ब्रू + तस् = ब्रूतः પક્ષે आहतुः = आह् + अतुस्
0 ब्रू + अन्ति = ब्रुवन्ति પક્ષે आहुः

■ **અનુવૃત્તિ** :– तिवां णवः परस्मै ४/२/११७

卐 **વિશેષ** :– 0 पञ्चानां કેમ કહ્યું ?
(१-व – બી.પુ. બ.વ.) ब्रूथ – थ પહેલાં પાંચમાં નથી.

[૯૦૮]

(६५) नहाहोर्धतौ २/१/८५

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– नह् – आहोः ध – तौ
★ **વૃત્તિ** :– नहेर्ब्रूस्थानाहश्च धातो र्हो धुटि प्रत्यये पदान्ते च यथासङ्ख्यं धतौ स्याताम् । आत्थ, (आहथुः) ।१।
■ ब्रूयात् ।२। ब्रवीतु, अक्ङित्त्वात् ब्रवाणि ।३। अब्रवीत्, अब्रवम् ।४। अस्तिब्रुवोरिति वचादेशे, श्वयत्यसूवच इति वोचादेशे च अवोचत् ५। उवाच ७। ब्रूते १। ब्रुवीत २। ब्रवै ।३। अब्रूत ।४। अवोचत ।५। ऊचे ।६। वक्षीष्ट ।७ वक्ता ।८। वक्ष्यते ।९। अवक्ष्यत ।१०।

द्विषींक् अप्रीतौ । द्वेष्टि ।१। द्विष्यात् ।२ द्वेष्टु। द्विष्टात्, द्विड्ढि, द्वेषाणि ।३। अद्वेट् । वा द्विषात इति पुंसि, अद्विषुः, अद्विषन् ।४।

हशिटो नाम्युपान्त्यादिति सगागमे, अद्विक्षत् ।५। दिद्वेष ।६। द्विष्यात् ।७। द्वेष्टा ।८। द्वेक्ष्यति ।९। अद्वेक्ष्यत् ।१०। द्विष्टे ।१। द्विषीत ।२। द्विष्टाम्, द्वेषै ।३। अद्विष्ट ।४। अद्विक्षत ।५। दिद्विषे ६। द्विक्षीष्ट ७। द्वेष्टा ।८ द्वेक्ष्यते ।९। अद्वेक्ष्यत ।१०।

दुहींक् क्षरणे । भ्वादेर्दादेरिति हस्य घत्वे, अध-श्चतुर्थादिति तस्य धत्वे, दुग्धः, दुग्ध । दोग्धि, दुहः, दुह्यः ।१।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દુહ્યાત્ ।२। दोग्धु । हेर्धित्वे, दुग्धि, दोहानि ।३। अधोक्/अधोग् ।४। अधुक्षत् ।५। दुदोह ।६। दुह्यात् ।७। दोग्धा ।८। धोक्ष्यति ।९। अधोक्ष्यत् ।१०। दुग्धे ।१। दुहीत ।२। दुग्धाम्, धुग्ध्वम्, दोहै ।३ अदुग्ध ।४। दुहलिहेति वा सक् लोपे, अदुग्ध/अधुक्षत, अदुह्वहि अधुक्षावहि ।५। दुदुहे ।६। धुक्षीष्ट ।७ दोग्धा ।८ धोक्ष्यते ।९। अधोक्ष्यत ।१०। एवं दिहींक् लेपे देग्धि इत्यादि

लिहींक् आस्वादने । लेढि । हस्य ढत्वे, तस्य धत्वे धस्य ढत्वे, ढस्तड्ढे इति ढ लोपे दीर्घे च लीढः, लिहन्ति । लेक्षि, लीढः ।१ लिह्यात् ।२। लेढु/लीढात् लेहानि ३। अलेट् / ड्, अलेहम् ।४। अलिक्षत् ।५। लिलेह ।६। लिह्यात् ।७। लेढा ।८। लेक्ष्यति ।९। अलेक्ष्यत् ।१०। लीढे, लिक्षे, लीढ्वे ।१। वा सक् लोपे अलीढ । अलिक्षत, अलिह्वहि / अलिक्षावहि ।५।

卐 **વૃત્યર્થ** :- नह् ધાતુ અને ब्रू ના સ્થાને થયેલ आह् ધાતુના ह् નો પદાન્તે અથવા धुट् પ્રત્યય પર છતાં અનુક્રમે ध् અને त् થાય છે. (नह्नुं नध् અને आह्नुं आत्) ब्रू + सि = आह् + थव् = आत्थ – तुं બોલે છે.

★ **અનુવૃત્તિ** :- हो धुट् पदान्ते ४/१/८२

卐 **વિશેષ** :- 0 आह् આદેશ કરવાથી अघचतुर्थात् સૂત્ર લાગી थ्નો ध् થશે નહીં.

0 धुट् પરમાં કેમ કહ્યું ?

आहथुः = ब्रू + थस् = आह् + अथुस् धुट् નથી માટે આ સૂત્ર ન લાગે.

0 સૂત્રમાં પદાન્ત કહ્યું તે *1 અનુવૃત્તિ અર્થે છે. કેમકે *2 आह् નિયત વિષય પૂરતો હોય તેમાં પદાન્તપણું છે નહીં.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (२-स) ब्रूयात् (३-पं) ब्रवीतु=ब्रू+ई+तुव्=ब्रव्+ई+तु (४-ह्य.) अब्रवीत्=ब्रू+ई+त् 0 अशित् કાળમાં अस्ति ब्रुवो:...४/४/१ થી ब्रू નો वच् આદેશ થશે. वच्ના રૂપો અદાદી પરસ્મૈ સૂત્ર : ३४ शास्त्यसूवक्ति મુજબ, ધાતુ ક્રમાંક 1096 वच् મુજબ

અશિતકાળના રૂપો થશે.

0 आत्मने. वच् – વૃત્ત મુજબ રૂપો થશે.

0 **द्विष्** (द्विषींक् अप्रीतौ) દ્વેષ કરવો 1126. (१-व) **द्वेष्टि** – તે દ્વેષ કરેછે. – द्विष्+तिव्=द्वेष्+टि (२-स.) द्विष्यात् (३-पं) द्वेष्टु-(બી.પુ એ.વ.)-द्विड्ढि – द्विष् + हि (हु धुटो हेर्धिः ४/२/८३) द्विष् + धि = द्विड् + धि = (तवर्ग श्चवर्ग) द्विड् + ढि (४-ह्य.) अद्वेट् ड्=द्विष्+त् (व्यञ्जनाद्देः ४/३/७८ થી त् લોપ. ગુણ अद्वेड्-ट् ત્રી પુ. બ વ.-अद्विषुः=द्विष्+उस् (वा द्विषात ४/२/९१થી વિકલ્પે પુસ્ થતા) अद्विषन् પક્ષે अद्विषुः ५-अ. अद्विक्षत्=द्विष्+त्=(हशिटो नाम्युपान्त्य ३/४/५५ થી सक्) अ+द्विष्+सक्+त्=अद्विक्+ष्+त्=अद्विक्षत् –

0 પરોક્ષા વગેરે ६ થી १० તથા આત્મનેના રૂપો વૃત્તિ મુજબ.

0 **दुह्** (दुहींक् क्षरणे) દોહવું. 1127 – પરસ્મૈ – भ्वादेर्दादेर्घः २/१/८३ થી ह्નો घ्, धुटस्तृतीयः २/१/७६ થી ग्. अघश्चतुर्थात्...२/१/७९ થી द्नो ध् (१-व) **दोग्धि** – दुह्+ति, दुग्धः, दुहन्ति धोक्षि–दुह्+सि (२–स) થી १०-ક્રિ સુધી–ના રૂપો વૃત્તિ અનુસાર જાણવા –आत्मने-(१-व) दुग्धे (५-अ) दुहलिह...४/३/७४ થી અદ્યતનીમાં દન્ત્યાદિ પ્રત્યયો પૂર્વે सक्નો વિકલ્પે લોપ अदुग्ध પક્ષે अधुक्षत=दुह्+त अदुह्वहि પક્ષે अधुक्षावहि– दुह्+वहि–અહીં व्–દન્ત્યોષ્ઠ્ય છે માટે ગ્રહણ કરેલ છે.

६ – પરોક્ષાથી १० – ક્રિયાતિપત્તિ – વૃત્તિ મુજબ

0 **दिह्** (दिहींक् लेपे) લિંપવું-1128 दुह् જેવા બધા રૂપો થશે માત્ર दुह्નો ગુણ दोह् થયો હતો તેને બદલે અહીં दिह्नું देह् થશે – જેમકે (१-व.) देग्धि

0 **लिह्** (लिहींक् आस्वादने) 1129 – **ચાટવું** – हो धुट पदान्ते २/१/८२થી ह्नो ढ्, अघश्चतुर्थात २/१/७९થી त्नो ध्, तवर्गश्चवर्ग १/३/६० થી ध्नो ढ्, ढस्तड्ढे १/३/४२ થી ढ् લોપ, પૂર્વસ્વર દીર્ઘ

(१-व) लेढि, लीढः, लिहन्ति(२-स)लिह्यात् (३-पं) लेढु/लीढात् (४-ह्य.) अलेट् / ड् (५-अ) अलिक्षत्-लिह्+त्= लिह्+सक्+त्=लिह्+स+त्=लिक्+ष+त्=अ+लिक्ष+त

– પરોક્ષાદિ ६ થી १० ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ आत्मने :- (१-व) लीढे વગેરે વૃત્તિ મુજબ જાણવા. (પરિશિષ્ટમાં દશે કાળના બન્ને રૂપો આપેલ છે.)

[७०८]

---

*1 अपेक्षातोऽधिकारः ન્યાય-१२, પૃ. १२, ન્યાય મુજબ-मण्डुकप्लुति ન્યાય અનુસાર-દેડકો ઠેકડા મારે ત્યારે જેમ કેટલીક જગ્યા છુટે તેમ વચ્ચે અમુક સૂત્ર છુટે.

*2 બૃહદ્‌વૃત્તિ ભા १, પૃ ६४

પૂ મહોપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ હૈમ લઘુપ્રક્રિયાના અદાદય ધાતુપ્રક્રિયાનો... મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ...અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

હ્વાદય:

ગણ : ૨ અદાદિનો આ પેટા ગણ જ છે પણ વ્યવહારમાં ગણ : ૩ તરીકે તેની ગણના થાય છે. આ ગણની વિશેષતા એ છે કે તેમાં શિત કાળમાં દ્વિરુક્તિ થાય છે. પરસ્મૈપદી ધાતુ 1131 – 1135 – આત્મનેપદી ધાતુ 1136 – 1137 ઉભયપદી 1138 – 1143 એ રીતે આ ગણની કુલ – ૧૪ ધાતુઓ છે. – ગણ : ૨ માં સમાવિષ્ટ હોવાથી ધાતુનો અનુબંધ क् છે જેમકે हुंक् दानादनयोः (हु) 1131 દાન દેવું – જમવું – હોમ કરવો.

(૧) ह्वः शिति ४/१/१२

★ **વૃત્તિ** – ह्वादयः शिति द्विः स्युः / जुहोति जुहुतः अन्तो नो लुक् इति न् लोपे, ह्विणोरप्विति व्वौ, जुह्वति/ जुहोषि १। जुहुयात् २। हुहोतु/जुहुतात्, जुहुताम् जुह्वतु ३। हु धुटो हे धिः / जुहुधि ।१। अजुहोत्, द्वयुक्त जक्ष पञ्चत इत्यतः पुसि, अजुहवु / अजुहो:, अजुहवम् ।४। ■ अहौषीत्, अहौष्टाम ।५।

卐 **વૃત્યર્થ** :- हु વગેરે (ગણ : ૩ ના) ધાતુઓ શિતકાળમાં (૧ થી ૪ કાળ) દ્વિરુક્ત થાય છે (૧-વ) जुहोति તે દાન આપે છે हु+तिव्=हुहु+ति= (गहोज': ४/१/४० થી) जुहु+ति=(ગુણ) जुहोति–जुहुतः (ત્રી પુ બ. વ.) अन्तोनो लुक् ४/२/९४ થી न् લોપ, ह्विणोरप्विति व्वौ ४/१/१५ થી उ નો व्=जुह्व+अन्ति=जुहु+अति=जुह्वति (૨-સ) हु + यात् = जुहु + यात् = जुहुयात्
(૩-પં) अजुहोत् – (બ વ.) द्वयुक्त जक्ष ४/२/९३થી अन् નો पुस् - हु+अन्=जुहु+पुस्=(अट् આગમ) अ+ जुहो + उस् = अजुहव् + उस् अजुहवुः

★ **અનુવૃત્તિ** :- द्विर्धातु परोक्षा ङे ४/१/१थी द्विः

卐 **વિશેષ** :- 0 શિત કાળ :- વર્તમાના, સપ્તમી, પંચમી, હ્યસ્તની

0 हु વગેરે-हु, हा, भी, ह्री, पृ, ऋ, हा, मा, दा, धा, भृ, निज्, विज्, विष्

0 *उत औ विति ४/३/५९ થી औ પ્રાપ્તિ હતી-પણ અહીં દ્વિરુક્તિ છે માટે औ ન થાય.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૫-अ) अहौषीत् = हु+त्=अ+हु+ स्+ई+त्=अ+हौ+ष्+ईत् सिचि परस्मै ४/३/४४थी वृद्धि)

[९२०]

(૨) भीह्री भृहो स्तिव्वत् ३/४/५०

★ **સૂત્રપૃથક્** :- भी – ह्री – भृ – होः तिव् वत्

★ **વૃત્તિ** :- एभ्यश्चतुर्भ्यः परोक्षाया आम् वा स्यात्, स च तिव्वत् । जुहवाञ्चकार / पक्षे जुहाव - जुहुवतुः, ■ हुयात् ७। होता ।८। होष्यति ।९। अहोष्यत् ।१०। ओहांक् त्यागे । जहाति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- भी, ह्री, भृ, हु એ ચાર ધાતુ પરોક્ષામાં आम् વિકલ્પે થાય છે (आम् પછી તુરત कृ, भू अस् ના પરોક્ષાના રૂપો મુકાય છે) आम् ને तिव् જેવો સમજવો. (तिव् ને લીધે થતાં બધા ફેરફારો અહીં થશે) – जुहवाञ्चकार, जुहवाञ्चक्रतुः પક્ષે जुहाव, जुहुवतुः (आम) हु+आम्+कृ-પરોક્ષાનું રૂપ-जुहु+आम्+चकार= जुहवाम् + चकार = जुहवाञ् + चकार

★ **અનુવૃત્તિ** :- धातोः...आम् परोक्षाया कृभ्वस्ति चानु तदन्तम् ३/४/४६

卐 **વિશેષ** :- 0 आम् तिव् જેવો થતા દ્વિત્વ થયું – તથા ગુણ થયો

0 जुहवाम्बभूव કે जुहवामास પણ થઇ શકે.

0 ધાતુ – भी -1132, ह्री–1133, भृ–1140 પછીના સૂત્રોમાં આવશે.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૭-आ) हूयात्=हु+क्यात् (૮-શ્વ) होता = हु + ता – વગેરે વૃત્તિ મુજબ.

0 हा (ओहांक् त्यागे) जहाति – **તે છોડે છે–ત્યાગ કરે છે** – 1131

[९२१]

(૩) हाकः ४/२/१००

★ **વૃત્તિ** :- हाको व्यञ्जनादौ सित्यविति आत इर्वा स्यात् । जहितः । पक्षे ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- हाक् ધાતુના आ નો વ્યંજનાદિ अवित् शित्–પ્રત્યય લાગતાં વિકલ્પે इ થાય છે-हा+तस्

---

*उत औः ધાતુ પારાયણમ્ પૃ. १९१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

= जहा + तस् = (આ સૂત્રથી इ) = जहि + तस् = जहित પક્ષે સૂત્ર : ૪

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) एषाम् ई र्व्यञ्जने...४/२/९७ થી व्यञ्जने (२) श्नश्चातः ४/२/९६ થી आतः (३) वय्यविति ४/२/८७ થી अविति (४) अतः शिति ४/२/८९ થી शिति (५) इर्दरिद्रः ४/२/९७ થી इः (६) मियोनवा थी नवा

卐 **વિશેષ** : 0 વ્યઞ્જને કેમ કહ્યું ?
जहति = हा + अन्ति - સ્વરાદિ છે માટે આ સૂત્ર લાગી इ ન થાય.
0 अवित् કેમ કહ્યું ?
जहाति – हा + तिव्
0 हाक् એવો क् અનુબંધ મુકવાથી આ સૂત્ર यङ्-लुबन्तમાં ન લાગે

[९१२]

(४) एषामीर्व्यञ्जनेऽदः ४/२/९७

★ **સૂત્રપૃથક** :- एषाम् ईः व्यञ्जने अदः

★ **વૃત્ત** :- एषामिति द्र्युक्तानां जक्षपञ्चतः श्नश्चातः ङित्यविति व्यञ्जना दावी स्यात् ,दास ञ वर्जयित्वा । जहीतः।

■ श्नश्चात् इत्यालुकि, जहति । जहासि, जहिथः/जहीथः, जहिथ / जहीथ

卐 **વૃત્યર્થ** :- દ્વિરુક્ત ધાતુ जक्षादि પાંચ ધાતુ અને श्ना પ્રત્યયના आ નો વ્યંજનાદિ अवित् शित् પ્રત્યય લાગતા आ નો ई થાયછે આસૂત્ર दा સંજ્ઞક ધાતુને લાગતું નથી. हा + तस् = जहा + तस् = (આ સૂત્રથી) जहीतः

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) श्नश्चातः ४/२/९६ થી आतः (२) वय्यविति ४/२/८७ થી अविति (३) अतः शिति ४/२/८९ થી शिति

卐 **વિશેષ** :- 0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?
जहति – अन्ति સ્વરાદિ છે,
0 अदः કેમ કહ્યું ?
दत्तः = दा + तस् = ददा + तम् = दद् + तम्

■ **શેષવૃત્તિ** :- श्नश्चातः ४/२/९६ थी अवित् शित् પ્રત્યય લાગતાં आ લોપ जहति=हा+अन्ति=जहा+अन्ति अन्तोनो लुक् ४/२/९४ થી न् લોપ. जह्+अति – तेओ त्यागे छे બી. પુ – जहासि, (हाकः ४/४/१०० થી વિકલ્પે इ, एषामीर्व्यञ्जने ४/२/९७ થી ई) जहिथः પક્ષે जहीथः

[९१३]

(५) यि लुक् ४/२/१०२

★ **વૃત્ત** :- यादौ शिति हाक आ लुक् स्यात् । जह्यात् ।२।

■ जहातु/जहितात् / जहीतात् , जहतु ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- य કારાદિ शित् (કાળના) પ્રત્યય લાગતા हाक् (हा) ધાતુના आ નો લોપ થાયછે. (२–स) जहा + यात् = जह् + यात् = जह्यात् (આ સૂત્રથી आ લોપ)

★ **અનુવૃત્ત** :- (१) हाकः ४/२/१०० (२) आ च ४/२/१०१ થી आ (३) अतः शिति ४/२/८९ થી शिति

卐 **વિશેષ** :- 0 સ્પષ્ટમ્

■ **શેષવૃત્તિ** :- (३–पं) हा + तुव् = जहातु પક્ષે हा + तातङ् = (हाकः) जहितात् પક્ષે (एषामीर्व्यञ्जने-ऽदः) जहीतात्

[९१४]

(६) आ च हौ ४/२/१०१

★ **વૃત્તિ** :- हाको हौ आ इश्च वा स्याताम्। जहाहि/जहिहि પક્ષે जहीहि ।३।

■ अजहात् , अजहिताम् / अजहीताम् , अजहुः ।४। अहासीत् ।५। जहौ, जहतुः, जहिथ/जहाथ ।६। गापास्थे त्येत्वे, हेयात् ।७। हाता ।८। हास्यति ।९। अहास्यत् जीभीं कृ भये । बिभेति।१।

卐 **વૃત્યર્થ** :- हि પ્રત્યય લાગતા हाक् ધાતુના आ નો आ અને હ્રસ્વ ई વિકલ્પે થાયછે (વિકલ્પે દીર્ઘ ई પણ થાય) हा+हि=(आ) जहाहि પક્ષે (इ) जहिहि પક્ષે (ई) जहीहि - તું છોડ

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) हाकः ४/२/१०० (२) मियो नवा थी नवा

卐 **વિશેષ** :- 0 દીર્ઘ ई ની પ્રાપ્તિ एषाम् ईर्व्यञ्जनेऽद ४/२/९७ થી થઇ છે.

★ **શેષવૃત્તિ** :- (४-ह्य) – अजहात्
0 ६ થી १० કાળના રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે. अशित् કાળમાં દ્વિરુક્તિ થતી નથી.
(७-आ) गापास्था...४/३/९६ थी आ નો ए हा+क्यात् = हे + यात् = हेयात्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 भी (ञिभींक् भये) બીવું – 1132 बिभेति – તે ભય પામે છે

[८२५]

(७) भियो नवा ४/२/९९

★ વૃત્તિ :– भियो व्यञ्जनादौ शित्यविति इ र्वा स्यात् । बिभित / बिभीतः, (बिभ्यति) १। बिभियात् / बिभीयात् २। (बिभेतु) / बिभितात् / बिभीतात् ।३। अबिभिताम् / अबिभीताम्

■ अबिभयुः ।४। अभैषीत् ।५। भीह्रीभृहुवां तिव्वत् इति बिभयाञ्चकार । पक्षे बिभाय, बिभ्यतुः । बिभयिथ / बिभेथ ।६। भीयात् ।७। भेता ।८। भेष्यति ।९। अभेष्यत्

ह्रींक् लज्जायाम् । जिह्रेति, जिह्रीतः, संयोगादितीया देशे, जिह्रियति ।१। जिह्रीयात् ।२। जिह्रेतु/जिह्रीतात् ।३। अजिह्रेत्, अजिह्रीताम्, अजिह्रयुः ।४। अह्रैषीत् ।५। जिह्रयाञ्चकार । जिह्राय ।६। ह्रीयात् ।७। ह्रेता ।८। ह्रेष्यति ९। अह्रेष्यत् पृक् पालनपूरणयोः ।

卐 વૃત્યર્થ :– भी ધાતુના દીર્ઘ ई ને આદિમાં વ્યંજનવાળા શિત્ અવિત્ પ્રત્યય લાગે ત્યારે વિકલ્પે હ્રસ્વ इ થાય છે. (१-ब) बिभितः પક્ષે बिभीतः भी+तस् = (દ્વિરુક્તિ) बिभी+तस् (આ સૂત્રથી વિકલ્પે હ્રસ્વ) बिभि+तस् એજ રીતે (२-स) बिभियात् / बिभीयात्

★ અનુવૃત્તિ :– (१) इर्दरिद्रः ४/२/९८ થી इः (२) ऐषामी ४/२/९७ થી व्यञ्जने (३) अतः शिति ४/२/९८ થી शिति

卐 વિશેષ :– 0 વ્યંજનાદિ કેમ કહ્યું ?

बिभ्यति – भी + अन्ति = बिभी + अन्ति (अन्तो नो लुक् ४/२/९४) बिभी + अति = (योऽनेक स्वरस्य २/१/५६ थी यत्व)

0 शित् કેમ કહ્યું ?

(५ अ) अभैषीत् = भी + त् = अ + भै + स् + ई + त् (भी ના વૃદ્ધિ - सिचि परस्मै ४/३/४४)

0 अवित् કેમ કહ્યું ?

(४-ब.) अबिभेत् – भी + दिव् છે.

■ શેષવૃત્તિ :– (६-प) – भीह्रीभृहोः...३/४/५० થી વિકલ્પે आम् વાળા રૂપો થશે. बिभाय પક્ષે बिभयाञ्चकार – भी + णव्

(७-आ. – १० – क्रि ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે)

0 ह्री (ह्रींक् लज्जायाम्) શરમાવું–લજ્જા પામવી. – 1133 अनिट् जिह्रेति (संयोगात् २/१/५२ થી – સ્વરાદિ પ્રત્યય લાગતા– અન્ય પ્રક્રિયા ન હોયતો ई નો इय् થાય)

(१-ब) जिह्रियति = ह्री + अन्ति (દ્વિરુક્તિ गहोर्जः થી ह् નો ज्, न् લોપ) – અન્ય રૂપો વૃત્તિમાં જણાવ્યા મુજબ થશે.

0 (पृक् - पालनपूरणयोः) पृ=પાળવું પોષવું–1134 अनिट्

[८२६]

(८) पृभृमाहाङामिः ४/१/५८

★ સૂત્રપૃથક :– पृ–ऋ–भृ–मा–हाङाम् इः

★ વૃત્તિ :– एषां पञ्चानां शिति द्वित्वे पूर्वस्य इः स्यात्ततो गुणे, पिपर्ति, पिपृतः, पिप्रति ।१।

■ पिपृयात् २। पिपर्तु पिपृतात् ३। अपिपः, अपिपृताम्, अपिपरुः । अपिपः ।४। अपार्षीत्, अपार्ष्टाम् ।५। पपार, पप्रतुः, पप्रुः ।६। प्रियात् ।७। पर्ता ।८। ह्रनृत इतीडागमे परिष्यति ।९। अपरिष्यत् ।१०।

पॄ इति सेट् । दीर्घान्तोऽयमिति केचित्

卐 વૃત્યર્થ :– पृ, ऋ, भृ, मा, हाङ् (આત્મનેપદી हा) ધાતુઓને શિત્ કાળમાં દ્વિત્વ થયે છતે પૂર્વના (દ્વિર્ભાવના પ્રથમ અંશના સ્વરનો) इ થાયછે (ત્યાર પછીનો ગુણ થતા––)

(१-ब) पृ + तिव् = पिपृ + ति = पिपर्ति – તે પાળે છે. ...पृ + तस् = पिपृतः એજરીતે पिप्रति

★ અનુવૃત્તિ :– (१) निजां शिति ४/१/५७ शिति (२) "पूर्वस्य ४/१/३७

卐 વિશેષ :– 0 शित् કેમ કહ્યું ?

(५–अ) अपार्षीत् – અશિત્ કાળ છે

0 हाङ् કેમ કહ્યું ?

हाक् 1131 પરસ્મૈપદી છે. जहाति – તે છોડે છે.

0 शित् વિશેષણ કેમ કહ્યું ?

शित् ને લીધે દ્વિત્વ થાય તોજ, અન્ય કારણે દ્વિત્વ થાય તો इ ન થાય જેમકે –

(६–प) पपार – पृ + णव् માં इ ન થાય.

■ શેષવૃત્તિ :– (७-आ) प्रियात् = पृ + क्यात् = रिः शक्याशीर्ये ४/३/११० થી प्रि + यात्

(८–श्वा) पृ + ता = पर् + ता = पर्ता

(९–भ.) हनृतः स्यस्य ४/४/४९ થી इट्=पृ+इ+स्यति

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

= पर् + इ + ष्यति = परिष्यति

0 કેટલાકને મતે पॄ દીર્ઘ – સેટ્ છે જુઓ સૂત્ર : ૯

[૯૧૭]

(૯) ओष्ठ्यादुर् ४/४/११७

★ સુત્રપૃથ૦ :- ओष्ठ्यात् उर्

★ વૃત્તિ :- धातोरोष्ठ्यात्परस्य ऋतः क्ङित्युर् स्यात् । भ्वादेर्नामिन इति दीर्घे, पिपूर्तः, पिपुरति ।१। पिपूर्यात् ।२। ■ पिपर्तु / पिपूर्ताम् ।३। अपिपः ।४। अपारीत्, अपारिष्टाम् ।५। पपार

卐 વૃત્યર્થ :- ધાતુના (અન્ત્ય) ઓષ્ઠ્ય વર્ણ (પ વર્ગ, ઉ વર્ણ, व्) થી પર રહેલા દીર્ઘ ऋ નો कित्, ङित् પ્રત્યય લાગતાં उर् થાય છે (भ्वादेर्नामिनो...२/१/६३ થી વ્યંજન પૂર્વે દીર્ઘ) (१-व) त्री. पु. द्वि. व.– पिपूर्तः=पॄ+तस् = (દ્વિત્વ સૂત્ર : ૮ થી इ) पिपॄ+तस्= शिदवित् થી तस् વગેરે ङित् (આ સૂત્રથી उर्) पिपुर्+तस् पिपूर्+तस् (१-व) त्री पु. બ.વ पिपुरति पॄ+अन्ति= पिपुर्+अन्ति (न् લોપ) पिपुर्+अति (સ્વર છે માટે દીર્ઘ ન થાય) पिपुरति

★ અનુવૃત્તિ :- ऋतां क्ङितीर्...४/४/११६

卐 વિશેષ :- 0 कित् ङित् કેમ કહ્યું ? पॄ + तिव् = पिपर्ति (नामिनोगुणो થી ગુણ)

0 ओष्ठ्यात् કેમ કહ્યું ?

कॄ+अति=कॄ+श+तिव् – (श् इत् છે ङिद्वत् થતાં)=(ऋतां क्ङिति). कीर्+अति અહીં कॄ કંઠ્યથી પર ऋ છે માટે માટે આ સૂત્ર ન લાગે.

0 धातोः લખવાથી ધાતુમાંજ उर् થાય નામમાં નહીં.

[૯૧૮]

(१०) ऋः शॄ दॄ प्रः ४/४/२०

★ વૃતિ :- एषां परोक्षायामृर्वा स्यात् । पप्रतुः पक्षे स्कृच्छृतोऽकि परोक्षायाम् इति गुणे, पपरतुः पप्रुः/पपरुः ■ थवि स्क्रसृव्रितीटि, पपरिथ, पपरिव पूर्यात् ।७। परिता / परीता ।८। परिष्यति / परीष्यति ।८। अपरिष्यत् / अपरीष्यत् ।१०।

ऋंक् गतौ । द्वित्वे तु पॄ भृ इति पूर्वस्य इत्वे, पूर्वस्याऽस्वे स्वरे य्वोरियुविति यादेशे, नामिन इति गुणे च इयर्ति, इयृतः, इय्रति ।१। इयृयात् ।२। इयर्तु/इयृतात्, इयृहि / इयृतात् इयराणि ।३। ऐयः, ऐयृताम्, ऐयरुः / ऐयरम्, ऐयृव ।४।

卐 વૃત્યર્થ - शॄ, दॄ पॄ ને પરોક્ષાના પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે દીર્ઘ ऋ નો વિકલ્પે હ્રસ્વ ऋ થાય છે. (પરોક્ષા) पप्रतुः પક્ષે पपरतुः – पॄ+अतुस्:पपॄ+अतुस्= पप्र+अतुस्=पप्रतुः પક્ષે स्कृच्छृतोऽकि ४/३/८ થી ગુણ– पपर्+अतुस्=पपरतुः એજ રીતે पप्रुः પક્ષે पपरुः

★ અનુવૃત્તિ :- परोक्षायां नवा ४/४/१८

卐 વિશેષ :- 0 ધાતુ :- शॄ (शृश्-हिंसायाम्) 1531 क्रयादि(९), दॄ (दृश्-विदारणे) (९) क्रयादि-1535

■ શેષવૃત્તિ :- स्क्रसृवृभृ...४/४/८१ થી इट् થતાં – पॄ + थव् = पॄ + इ + थव् = पपरिथ (७-आ)

पूर्यात् = पॄ + क्यात् (સૂત્રઃ ९) पूर् + यात्

(८-श्व.) परिता પક્ષે परीता (वृतोनवाऽनाशीः...४/४/३५ થી ई દીર્ઘ થશે, सेट् इ)

0 ऋ (ऋंक् गतौ) જુઓ. – 1135 ऋ-દ્વિત્વ થતાં (पृभृमाहाङा ४/१/५८ થી પૂર્વના સ્વરનો इ થતાં) इ ऋ, અસ્વ સ્વર હોવાથી (पूर्वस्यास्वे ४/१/३७) इय्+ऋ= (नामिनो गुणो) इय्+अर्=इयर्ति એજ રીતે દ્વિ.વ.માં इयृतः=ऋ+तस् ગુણ ન થાય માટે इय्+ऋ+तस् (બ.વ.) इय्रति = ऋ + अन्ति = इय् + ऋ + अति = इय् + र् + अति એ – જ – રી – તે ચારે કાળના રૂપો થશે.

0 હ્યસ્તનીમાં स्वरादेस्तासु થી વૃદ્ધિ થશે.

[૯૧૯]

(११) सर्त्यर्तेर्वा ३/४/६१

★ સૂત્રપૃથ :- सर्ति – अर्तेः वा

★ વૃત્તિ :- आभ्यामद्यतन्यामङ् वा स्यात् । स्वरादेरिति वृद्धौ, आरत् । पक्षे सिचि परस्मै इति वृद्धौ, आर्षीत् ।५। ■ आर, आरतुः । ऋ-वृ-व्येऽद इतीडागमे, आरिथ ।६। अर्यात् ।७। अर्ता ।८। अरिष्यति ।९। आरिष्यत् ।१०।

षडेते परस्मैपदिनः ओहाङ्क् गतौ । एषामीरितीत्वे, जिहीते । श्नश्चेरयालुकि जिहाते, जिहते, जिहीषे ।१। जिहीत ।२। जिहीताम् ।३। अजिहीत, अजिहत ।४। अहास्त ।५। जहे ।६। हासीष्ट ।७। हाता ।८। हास्यते ।९। अहास्यत ।१०।

माङ्क् मानशब्दयोः । मिमीते/मिमाते, मिमते, मिमीषे ।१। मिमीत ।२। मिमीताम् ।३। अमिमीत ।४। अमास्त ।५। ममे ६। मासीष्ट ७। माता ८। मास्यते ९। अमास्यत ।१०।

द्वावात्मनेपदिनौ । डुदांग्क् दाने । दा धातुः शेषा इतः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

द्वित्वे ह्रस्वे, ददाति । श्नश्चेत्यालुकि दत्तः, ददति । ददासि, दत्थ, दत्थ दद्यात् ।२। ददातु / दत्तात् ।

卐 વૃત્યર્થ :- सृ અને ऋ ધાતુઓને અદ્યતનીમાં अङ् પ્રત્યય વિકલ્પે થાય છે. (स्वरादेस्तासु ४/४/३१ થી વૃદ્ધિ) ऋ + त = आर् + अङ् + त् = आरत् પક્ષે (सिचि परस्मै...४/३/४४ થી વૃદ્ધિ) आर् + स् + ई + त् (ई – सः सिजस्ते दिंस्योः ४/३/६५ થી થયો) = आर्षीत् = તે ગયો

★ અનુવૃત્તિ :- (१) शास्त्यसू...अङ् ३/४/६० થી अङ् (२) सिजद्यतन्याम् ३/४/५३

卐 વિશેષ :- 0 तिव् વાળો પ્રયોગ સૂત્રમાં હોવાથી यङ्लुबन्त માં આ સૂત્ર ન લાગે.

■ શેષવૃત્તિ :- (६-प) आर, आरतुः

0 ऋवृव्येऽद...થી इट् આગમ થતાં પરોક્ષા–બી પુ એ વ. ऋ + इ + थव् = आरिथ

(७ आ) ऋ + क्यात् = (क्ययङाशीये ४/३/१० थी ગુણ) = अर् + यात् = अर्यात्

(८–શ્વ.) ऋ + ता = (नामिनो गुणो) अर्ता

(९–ભ.) ऋ + स्यति (हनृतः स्यस्य थी इट) अर्+ इ + स्यति = अरिष्यति

0 हा (ओहाङ्क्-गतौ) જવું – આત્મનેપદ–1136 -हा + ते = द्वित्व, गहोर्जः थी ह નેा ज्, ह्रस्वः ४/१/३९, एषामीर्व्यञ्जने ४/२/९७ थी आ नो ई = जिहीते – તે જાય છે. – हा + अते = (पृभृमा... ४/१/५८ थी શિતકાળમા પૂર્વમાં इ) जिहा+अते(श्नश्चातः ४/२/९६ થી आ લોપ) जिहते

0 ચારે કાળના રૂપો આ રીતે વૃત્તિ મુજબ જાણવા, અશિતકાળમાં દ્વિત્વ નથાય–બાકી રૂપો વૃત્તિ અનુસાર થશે

0 मा (माङ्क्-मान शब्दयोः) માપવું–આત્મને–1137 શિત્‌કાળમાં દ્વિત્વ, पृभृमा ४/१/५८ થી પૂર્વનો સ્વર इ, एषाम् इर्व्यञ्जने ४/२/९७ थी ई

(१–व) मिमीते, मिमाते, मिमते એ રીતે ચારે કાળના રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે

(५–अ) अमास्त – मा + त = अ + मा + स् + त

(६–प) ममे – मा + ए = ममा + ए (इडेत् पुसि चातो लुक् ४/३/९४) मम् +ए એ–જ–રી–તે

૭ થી ૧૦ કાળના રૂપો સમજવા.

0 दा (डुदांग्क्-दाने) આપવું–ઉભયપદી–1138 परस्मै – (१-व) दा – (દ્વિત્વ) दादा (હ્રસ્વઃ) ददाति, (श्नश्चातः થી આ લોપ) – दद् + तस् = दत् + तस् + दत्तः

(२–स) दद्यात् = दा + यात् = दद् + यात्

એ રીતે બધાં રૂપો સમજવા.

[९२०]

(१२) हौ दः ४.१/३१

★ વૃત્તિ :- दा संज्ञस्य हौ परे एः स्यान्न च द्विः । देहि ।

■ दत्तात् ।३। अददात्. अदत्ताम्, अददुः ।४। अदात्, अदाताम्, अदुः ।५। ददौ, ददिथ/ददाथ ।६। देयात् ।७। दाता ।८। दास्यति ।९। अदास्यत् ।१०। दत्ते, ददाते, ददते। दत्से ।१। ददीत ।२। दत्ताम ।३। अदत्त ।४। इश्च स्थाद इतीत्वे, अदित, अदिषाताम्, अदिषत ।५। ददे ।६। दासीष्ट ।७। दाता ।८। दास्यते ।९। अदास्यत ।१०।

0 डुधांग्क् धारणे च । द्वितीयतुर्ययोरिति दत्वे, दधाति

卐 વૃત્યર્થ :- दा સંજ્ઞાવાળા ધાતુના आ નો हि (પંચમી બીપુ એ.વ.) પ્રત્યય લાગતા ए થાય છે. પણ દ્વિત્વ થતું નથી. दा + हि = देहि = તું આપ

★ અનુવૃત્તિ :-(१) अवित्परोक्षा एः ४/१/२३ થી ए (२) ...न च द्विः ४/१/१६

卐 વિશેષ :- 0 हि એવા સ્પષ્ટ નિર્દેશથી વિકલ્પે तातङ् પ્રત્યયમાં ए નથાય. તેથી दत्तात (आशिषी तु ह्यो स्तातङ् ४/२/११९ થી तातङ्

■ શેષવૃત્તિ :- (५-अ) दा + त् = दा + सिच् + त् = (पिबैतिदाभूस्थ ४/३/६६ दा + त् = (अद् આગમ) अदात्

(६–प) ददौ = दा + णव् = आतो णव् औ = दा+ औ = ददा + औ = ददौ

(७–आ) देयात् = दा + क्यात् = गापास्था ४/३/९६ = दे + यात्

આત્મને :- શિત્‌કાળમાં श्नश्चातः થી બધે જ आ લોપ

(१–व) दत्ते – दा + ते (५–अ) अदित – दा + त (इश्चस्था0 ४/३/४१ थी आ નો इ) दि + त

(નોંધ :- धुड् ह्रस्वाल्लुग् ४/३/७० થી અહીં सिच् નો લોપ થયો છે.)

(६–प) ददे = दा + ए = ददा + ए= दद् + ए

0 धा (डुधांग्क् धरणे) ધારણ કરવું. द्वितीय तुर्ययो पूर्वौ ४/१/४२ થી ध् નો द् (परस्मै १-व) दधाते – તે ધારણ કરે છે.

[९२१]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(१३) धागस्तथोश्च २/१/७८

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– धाग: त – थोः च

★ **વૃત્તિ** :– चतुर्थान्तस्य धाग आदेश्चतुर्थं स्यात्तथोः स्ध्वोश्च परयोः घत्तः

■ दधति/दधासि, धत्थः, धत्थ ।१। दध्यात् ।२। दधातु/धत्तात्, दधतु ।३। अदधात् ।४। अधात् ।५। दधौ ।६। धेयात् ।७। धाता ।८। धास्यति ।९। अधास्यत् ।१०। धत्ते, दधाते, दधते / धत्से, दधाथे *धध्वे दधीत ।१। धत्ताम् ३। अधत्त ४। अधित ५। दधे ६। धासीष्ट ७। धाता ।८। धास्यते ।९। अधास्यत ।१०।

डुभृंग्क् धारणपोषणयोः । पृभृ इती त्वे, बिभर्ति, बिभृतः, बिभ्रति । बिभर्षि ।१। बिभृयात् ।२। बिभर्तु ।३। अबिभः, अबिभरुः ।४। अभार्षीत् ।५। भीह्रीभृ इत्यामि, बिभरांबभूव । पक्षे बभार । स्क्रसृवृभृ इति सूत्रे भृव्रजनेनेड् निषेधात्, बभर्थ, बभृव ।६। भ्रियात् ।७। भर्ता ।८। भरिष्यति ।९। अभरिष्यत् ।१०। बिभृते, बिभ्राते ।१। बिभ्रीत ।२। बिभृताम् ३। अबिभृत ४। अभृत, अभृषाताम् ५। बिभराञ्चक्रे / बभ्रे ।६। भृषीष्ट ।७। भर्ता ।८। भरिष्यते ९। अभरिष्यत ।१०। णिजृंकी शौचे

卐 **વૃત્યર્થ** :– અન્તે ચતુર્થ વર્ણ છે. તેવા धाग् ધાતુના આદિનો (द કારનો) त्, थ्, स् કે ध्व થી શરૂ થતો પ્રત્યય લાગેતો ચતુર્થવર્ણ (ध्) થાયછે જેમકે (૧-વ-ત્રી.પુ. દ્વિત્વ) धत्तः – धा + तस् = धधा + तस् (द्वितीय तुर्ययो पूर्वौ) दधा + तस् – (श्नश्चातः दध् + तस् (આ સૂત્રથી) धध् + तस् (अघोषे प्रथमो) धत् + तस् – धत्तः એ જરીતે धत्थः (धा+थस्), धत्से (धा+से), धत्तात् (धा+तातङ्) **થશે.**

★ **અનુવૃત્તિ** :– (ग – ड – द् – ब्) आदेश्चतुर्थान्तस्य
.. आदेश्चतुर्थः स्ध्वोश्च प्रत्यये

卐 **વિશેષ** :– 0 तथोश्च કેમ કહ્યું ?
दधति = धा + अति સ્વરાદિ **છે.**
0 ध् થી પર કેમ કહ્યું ?
दधसि – आ थी पर सि छे

° ° ° ° ° ° ° • ° ° ° ° ° ° ° ° ° ° °

*धध्वे–હૈમપ્રકાશમાં પણ અશુદ્ધ પ્રયોગ લાગે છે. ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય મુજબ–धा+ध्वे=धाधा+ध्वे=धधा+ध्वे=दधा+ध्वे = दध्+ध्वे = (પ્રસ્તુત સૂત્રથી) धध्+ध्वे = धद्+ध्वे = धद्ध्वे જ થાય.

■ **શેષવૃત્તિ** :– પરસ્મૈ તથા આત્મને બંનેના રૂપો વૃત્તિમાં દર્શાવ્યા મુજબ અથવા સૂત્ર ૧૧ – ૧૨ દા ના રૂપો જેવા થશે માત્ર પૂર્વના द् નો ध् સીધાંજ त्, थ्, स् કે ध्व થી શરૂ થતાં પ્રત્યયો લાગે ત્યારે થશે.

0 भृ (डुभृंग्क्–पोषणे च) **પોષવું–1140 –ઉભયપદી**–पृभृमाहा...४/१/५८ થી શિત્કાળમાં દ્વિત્વ થતા પૂર્વના સ્વરનો इ बिभर्ति–भृ+तिव् – તે પોષેછે.
(૪–હ્ય) व्यञ्जनाद्देः ४ ३/७८ થી दिव् લોપ–अबिभः – भृ + दिव्, सेरद्धां...४/३ ७९ થી सि લોપ–अबिभः
(૫–અ) सिचि परस्मै समानस्य ४/३/४४ થી भृ ની વૃદ્ધિ भार् – अभार्षीत्
(૬–પ) भीह्रीभृ ..३/४/५० थी आम् बिभराञ्चकार પક્ષે बभार (भृ + णव्)
(७–आ) रिः शक्याशीर्ये ४/३/११० થી ऋ નો रि– भ्रियात् – भृ + क्यात्
(९–श्व.) हनृतः स्यस्य થી इट्–भरिष्यति–भृ+इ+स्यति એ–જ–રી–તે આત્મનેપદી ના રૂપો સમજવા.

0 **निज्** (णिजृंकीशौचे) **શુદ્ધ કરવું–1141–ઉભયપદી**

[૯૨૨]

(१४) निजां शित्येत् ४/१/५७

★ **સૂત્રપૃથ૦** :– निजां शिति एत्

★ **વૃત્તિ** :– निजिविजिविषां सिति द्वित्वे पूर्वस्य एत् स्यात्। नेनेक्ति, नेनिक्तः नेनिजति/नेनेक्षि १। नेनिज्यात् २। नेनेक्तु / नेनिक्तात्, नेनेग्धि ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– विज्, विज्, विष् ધાતુઓને શિત્કાળમાં દ્વિત્વ થતાં પૂર્વના સ્વરનો ए **થાય છે.**
निज्+तिव्=निनिज्+ति = (लघोरुपान्त्यस्य થી ગુણ પુર્વના इ નો ए=नेनेज्+ति (चजः कगम् થી ग् પછી क्) =नेनेक्+ति=नेनेक्ति (૩–પં) निज्+हि=(આ સૂત્રથી ए) नेनिज्+हि = हुधुटोहेर्धिः ४/२/८३ = नेनिग् + धि = नेनिग्धि એ – જ – રી – તે ચારે કાળના રૂપો થશે.

★ **અનુવૃત્તિ** :– पूर्वस्य ..(उव्) ४/१/३७

卐 **વિશેષ** :– 0 શિત્ કેમ કહ્યું ?
निनेज – પરોક્ષા–અશિત્ છે. માટે ને ન થયો.
0 निजां એવું બ.વ. કરવાથી विज्,विष्नो સમાવેશ થયો છે
0 ધાતુ विज्(1142), विष् (1143) સૂત્ર: ૧૫ માં

[૯૨૩]

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

(૧૫) द्व्युक्तोपान्त्यस्य शिति स्वरे ४/3/१४

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- द्वयुक्त उपान्त्यस्य शिति स्वरे

★ **વૃતિ** :- द्विरुक्तस्य धातोरुपान्त्यस्य नामिनः शिति स्वरादौ गुणो न । नेनिजानि

■ अनेनेक्-ग्, अनेनिजुः, अनेनिजम् ।४। ऋदिच्छिव-इत्यादिना वाङि, अनिजत्, अनिजताम् / अनैक्षीत्, अनैक्ताम्. अनैक्षु ५ निनेज ६। निज्यात् ७। नेक्ता ८। नेक्ष्यति ।९। अनेक्ष्यत् ।१०। नेनिक्ते ।१। नेनिजीत् ।२। नेनिक्ताम् ।३। अनेनिक्त ।४। अनिक्त, अनिक्षाताम् ।५। निनिजे ६। निक्षीष्ट ७। नेक्ता ८। नेक्ष्यते ९। अनेक्ष्यत १०।

विज़् की पृथग् भावे वेवेक्ति ।१०। इत्याति निजिवत्।

विष्लृ कीं व्याप्तौ/वेवेष्टि, वेविष्टः १। वेविष्यात् २। वेवेष्टु / वेविष्टात् ।३। अवेवेट्-ड् ।४। लृदि·वादङ्· अविषत् ५। विवेष ६। विष्यात् ७। वेष्टा ८। वेक्ष्यति ९। अवेक्ष्यत् ।१०। वेविष्टे ।१। वेविषीत् ।२। वेविष्टाम् ।३। अवेविष्ट ।४। हशिट इति सकि, अविक्षत ।५। विविषे ।६। विक्षीष्ट ।७। वेष्टा ।८। वेक्ष्यते ।९। अवेक्ष्यत ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ** :- દ્વિર્ભાવ થયેલા ધાતુઓના ઉપાન્ત્ય નામિ સ્વરનો સ્વરાદિ શિત્ પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે ગુણ ન થાય. (૩-પં) नेनिजानि निज्+आनिव्= (સૂત્ર : ૧૪ થી) नेनिज्+आनिव् (આ સૂત્રથી ગુણ નિષેધ થશે.) = नेनिजानि એ જ રીતે नेनिजाव...

★ **અનુવૃતિ** :- (૧) नामिनो गुणो ४/३/१
(૨) न वृद्धिश्च ४/३/११ थी न

卐 **વિશેષ** :- 0 नामि – ઉપાન્ત્ય કેમ કહ્યું ?
बिभराणि – भृ + आनिव् – નામ્યન્ત છે માટે ગુણ થયો.
0 शित् કેમ કહ્યું ?
निनेज – પરોક્ષા છે માટે ગુણ થયો
0 स्वरे કેમ કહ્યું ?
नेनेक्ति – निज् + तिव् – વ્યંજનાદિ છે.
0 ગુણ નિષેધથી આત્મનેપદમાં
नेनिजै, नेनिजावहे......થશે

■ **શેષવૃતિ** :- (૪-ઘ) अनेनेक्–ग्–निज्+दिव्= (व्यञ्जनाद् देः...) दिव् લોપ થશે–अट् આગમ, ગુણ– अनेनेज् = चजः कगम् થી अनेनेग् / अनेनेक्
(૫-अ) ऋदिच्छ्वि...वा ३/४/६५ थी વિકલ્પે अङ्· પ્રત્યય अनिजत् પક્ષે सिच् अनैक्षीत् – निज् + सिच् + त् (व्यञ्जनानाम् वृद्धि) नैज् + स् + त् = (ईत्–આગમ, ज्नो क्, स् नो ष्) अ + नैक् + ष् + ई + त् = अनैक्षीत्
-- કાળ ૬ થી ૧૦ ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ —
-0- આત્મનેપદ–(૧ व) नेनिक्ते- निज्+ते=निनिज्+ते= (સૂત્ર : ૧૪) नेनिज्+ते બાકીના ૨ થી ૧૦ કાળ–સીધાં પ્રત્યયો વૃત્તિ મુજબ થશે.

0 विज् (विज़्की पृथग् भावे) જુદું કરવું– 1142–ઉભયપદી-विज् ના રૂપો निज् ના રૂપો જેવા થશે.

0 विषू (विष्लृ की–व्याप्तौ) વ્યાપવું – 1143 ઉભયપદી–(૧-व) वेवेष्टि–विष् + तिव् = (निज् મુજબ) वेवेष् + टि
(૫-अ) लृदिद् द्युतादि ३/४/६४ थी अङ् अविषत् – विष् + अङ्· + त्
— કાળ : ૬ થી ૧૦ ના રૂપો निज् જેવા થશે. —
–0 आत्मने – (१-व) वेविष्टे – विष्+ते = विविष्+ते = वेविष् + टे
(૫–अ) हशिटो ना ..सक् ३/४/५५थी सक्=अविक्षत– विष्+त=विष्+सक्+त = (षढोः कस्सि) विक् + ष + त= (अट् આગમ) अविक्षत

અન્ય ૬ થી ૧૦ કાળના રૂપો निज् ના રૂપો જેવા થશે.

[૯૨૪]

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ હૈમ લઘુપ્રક્રિયાના દ્વાદશ ગણ (૩) નો ...તપાગચ્છીય જૈનાચાર્ય શ્રી પૂ. આનંદસાગરસૂરીશ્વરજીના સમુદાયના પૂ. તપસ્વી પંન્યાસ શ્રી સુશીલસાગરજી મ. સા. ના શિષ્યરત્ન જ્ઞાનયોગી પરમ પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ.સા. ના શિષ્ય મુનિ દીપરત્નસાગરજી M. Com., M.Ed., કરેલ ગુજરાતી અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દિવાદય:

ગણ : ૪ दिवादि – નો વિકરણ પ્રત્યય य છે. તેના રૂપોમાં પ્રથમ ગણના ધાતુઓના રૂપો સાથે વિશેષ સામ્ય છે. – આ ધાતુઓ "च" અનુબંધ વાળા છે.

પરસ્મૈપદી ધાતુ – 1144 – 1241. આત્મનેપદી – 1242 – 1279. ઉભયપદી – 1280-1285 વર્ણક્રમ થી આ ધાતુઓ ક્રમશઃ લેવામાં આવેછે. – 1144 दिवूच् – क्रीडाजयेच्छा पण द्युति स्तुति गतिषु – (दिव्) – ક્રીડા કરવી, જીતવાની ઇચ્છા કરવી, ચળકવું, સ્તુતિ, ગતિ

(१) दिवादेः श्यः ३/४/७२

★ વૃત્તિ :– कर्तरि शिति दिवादेः श्यः स्यात् । शकार इत् । भ्वादेर्नामिन इति दीर्घे, दीव्यति ।१। दीव्येत् ।२। दीव्यतु ।३। अदीव्यत्

■ अदेवीत्५। दिदेव, दिदिवतुः दिदेविथ ६। दीव्यात् ७। देविता ।८। देविष्यति ।९। अदेविष्यत् ।१०।

जृष् झृष् च जरसि । ऋतां क्ङितीर् जीर्यति ।४। ऋदिच्छ्वीत ङ् वा । अजरत् । अजारीत् ।५। जजार । स्कृच्छृतोऽकीति गुणे, जृभ्रमेति वा एत्वे,जेरतुः जजरतुः ६। जीर्यात् ।७। जरिता / जरीता ।८। जरिष्यति/जरीष्यति ।९। शोंच् तक्षणे ।

卐 વૃત્યર્થ :– કર્તરિ પ્રયોગમાં शित् કાળમાં (૪) દિવાદિ ગણના ધાતુઓને श्य (य) પ્રત્યય (વિકરણ) થાયછે (भ्वादेर्नामिनो २/१/६३ થી દીર્ઘ) दिव् + य + तिव् = दीव्यति – તે રમેછે. – दीव्येत्, दीव्यतु

★ અનુવૃત્તિ :– (१) कयः शिति ३/४/७० थी शिति (२) कर्तर्य0 ३/४/७१ थी कर्तरि

卐 વિશેષ :– 0 कर्तर्यनद्भ्यः शव् ३/४/७१ थी થતા शव् પ્રત્યયનો અપવાદ કરીને આ સૂત્રથી श्य થયો છે. 0 श्य માં મુકેલ श् – शित् કાર્યોને માટે છે.

■ શેષવૃત્તિ :– (५-अ) दिव्+त् = दिव्+इट्+सिच्+ईत्+त्=(इट ईति)दिव्+इ+ई+त् = अ+देव्+ई+त् = अदेवीत्

-0- अदेविष्टाम् – दिव् + इट् + सिच् + ताम्

(६ प) दिदेव – दिव् + णव् = दिदिव् + णव् =(गुण) दिदेव् + अ

(७–आ) दीव्यात् दिव् + क्यात् = દીર્ઘત્વ

0 ८ થી १० ત્રણેમાં स्ताद्यशितोऽत्रोणादेरिट् थी इट् લાગશે – (८–श्व.) देविता

0 जृ (जृष् जरसि) જીર્ણ થવું – વૃદ્ધ થવું – 1145 – સેટ્ – जीर्यति – તે જીર્ણ થાયછે. जृ + श्य + तिव् = (ऋतां क्ङितीर् ४/४/११६) जिर् + य + ति (शिदविद् ४/४/११६ थी ङितवत्)

(५-अ) ऋदिच्छ्वि ... वा ३/४/६५ થી अङ् અને ऋवर्णदृशो थी ગુણ પક્ષે सिच् – अजरत्, अजरताम् પક્ષે अजारीत्, अजारिष्टाम्

(६–प) स्कृच्छृतोऽकि ४/३/८ ગુણ અને जृभ्रम... ४/१/२६થી વિકલ્પે ए जजार-जृ+णव्, जृ+अतुस्=जेरतुः પક્ષે जजरतुः–श्व વગેરેમાં वृतोनवाऽनाशी.४/४/३५थ.દીર્ઘ (८ – श्व.) जरिता પક્ષે जरीता

0 शो (शोंच् तक्षणे) છોલવું – 1147

[૯૨૫]

(२) ओतः श्ये ४/२/१०३

★ વૃત્તિ :– धातोरोतः श्ये लुक् ।श्यति ।१। श्येत् ।२। श्यतु ।३। अश्यत् ।४।

■ आत्सन्ध्यक्षरस्येत्यात्वे, ट्धे–घ्राशेति वा सिज् लुपि – अशात, अशासीत् ।५। शशौ ।६। शायात् ।७। शाता ।८। एवं दोंछोंच् छेदने । षोंच् अन्तकर्मणि । द्यतीत्यादि । नृतीच् नर्तने । नृत्यति ।४। अनर्तीत् ।५। ननर्त ।६। नृत्यात् ।७। नर्तिता ।८।

卐 વૃત્યર્થ :– (दिवादेः श्यः ३/४/७२) श्य લાગતા (ओ કારાન્ત ધાતુના) ओ નો લોપ થાય છે (१–व) श्यति–તે છોલે છે शो+श्य+तिव् – श्+य+ति

★ અનુવૃત્તિ :– यि लुक् ४/२/१०२ થી लुक्

卐 વિશેષ :– 0 श्य કેમ કહ્યું ? शो+ता=शाता – તે છોલશે – અહીં અશિત્ કાળ છે માટે आत्सन्ध्यक्षरस्य थी आ થયો – લોપ નહીં.

■ શેષવૃત્તિ :– 0 आत्सन्ध्यक्षरस्य थी ओ नो आ, ट्धेघ्राशो...४/३/६७ થી વિકલ્પે सिच् લોપ થતાં (५–अ) अशात् પક્ષે अशासीत् – शो + त् = अ +

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शा + इट् + स् + ई + त् (ह्वे प्रा० થી સિચ્ લોપ થાય તેથી इट् ન લાગે) अशात् (દ્વિ.વ.) अशासिष्टाम् - *[1] અન્તેમાં यमिरमि० ४/४/८६ થી इट् અને स् અન્ત આગમ થયો છે.

(६-प) शशौ - शा + णव् = शशा + णव् = शशा + औ = (ऐदौत् १/२/१२) शशौ

0 ७ થી १० કાળમા સીધા જ પ્રત્યયો લાગશે.

0 दो (दोंच्-छेदने) છેદવું-1149, छो छोंच् छेदने) છેદવું-1150, सा (षोंच् अन्तकर्मणि) અંત આણવો- બધા રૂપો शो इयति જેવા થશે...માત્ર दो-अद्यतनीमां ફેરફાર છે તેમાં સિચ્ના રૂપો વિકલ્પે ન થતાં-अदात् એવું એક જ રૂપ થશે અને (७) आशीःमां गापास्थादा थी देयात् થશે

0 नृत् (नृतीच्-नर्तने) નૃત્ય કરવું-1152 (१-व) नृत्यति (५-अ)-सेट् सिच्-*[2] अनर्तित (६-) ननर्त- नृत्+णव् (८-श्व) नर्तिता - नृत + इ + ता

[९२६]

(३) कृतचृतनृतच्छृदितृदोऽ सिचः सादेर्वा ४/४/५०

★ સૂત્રપૃથ :- कृत चृत-नृत च्छृदि-तृदः असिचः सादे वा

★ વૃત્તિ :- एभ्यः पञ्चभ्यः परस्याऽसिचः सादेरशित आदिरिड् वा स्यात् । नर्तिष्यति / नर्त्स्यति ।१।

कुथच् पूतीभावे । कुथ्यति ।४। अकोथित् ।५। चुकोथ ।६। कोथिता ।७। व्यधंच् ताडने

卐 વૃત્યર્થ :- कृत्, चृत्, नृत्, छृद्, तृद् એ પાંચે ધાતુઓને સિચ્ સિવાયના स કારાદિ अशित् પ્રત્યયો પૂર્વે વિકલ્પે इट् થાયછે.

(९-भ) नर्तिष्यति પક્ષે नर्त्स्यति - नृत् + स्यति

★ અનુવૃત્તિ :- (१) इट् सिजाशिषो ४/४/३६थी इट् (२) स्ताद्यशितो० થી अशित इट्

卐 વિશેષ :- 0 ધાતુ પરીચય :-

कृत् - કાપવું - 1325 ગણ ६, 1490 ગણ ७

चृत् - ગુંથવું - 1369 ગણ ६ तुदादि

छृद् - દીપવું - 1480 ગણ - ६ - तुदादि

तृद् - હિંસા કરવી. 1481 ગણ - ६ - तुदादि

0 असिचः કેમ કહ્યું ?

अनर्तिषम् - સિચ્ છે માટે इ વિકલ્પે ન થાય.

0 सादेः કેમ કહ્યું ?

नर्त्तिता - नृत् + ता - त કારાદિ છે.

★ શેષવૃત્તિ :- कुथ् (कुथच् पूतीभावे) કોહવું - સડવું-1153 सेट् (१-व) कुथ्यति (५-अ) अकोथीत् - कुथ् + त् (उ નો ગુણ) (६-प) चुकोथ-कुथ+णव्= (દ્વિરુક્ત, ગુણ क नो च् = चुकोथ् + अ)

(९-भ) कोथिष्यति - कुथ् + इ + स्यति

0 व्यध् (व्यधंच् ताडने) મારવું - 1157 अनिट्

[९२७]

(४) ज्याव्यधः क्ङिति ४/१/८१

★ વૃત્તિ :- अनयोः सस्वरान्तस्था क्ङिति परे य्वृत्स्यात् । विध्यति ।५।

■ अज्यासीत्, अज्याद्याम्, अव्यात्सुः ।५। ज्याव्येव्यधीति पूर्वस्य इत्वे, विव्याध । य्वृति द्वित्वे च विविधतुः । विव्यधिथ, विव्यद्ध ।६। विध्यात् ।७। व्यद्धा ।८। व्यत्स्यति ।९। अव्यत्स्यत् ।१०।

षिवूच् उतौ । सीव्यति ४। असेवीत् ५। सिषेव ६। ष्ठिवू क्षिवू च निरसने / निष्ठीव्यति तिष्ठेव, टिष्ठेव ।

त्रसैच् भये । भ्रासम्लासेति वा श्ये त्रस्यति/त्रसति ३। अत्रासीत् / अत्रसीत् ।५। तत्रास / जृभ्रमेति वा एत्वे, त्रेसतुः/ तत्रसतुः ।६।

पुषंच् पुष्टौ/पुष्यति ।४। लृदिद्युतादि पुष्यादेरित्यङि, अपुषत् ५। पुपोष ६। पुष्यात् ७। पोष्टा ७। पोक्ष्यति ८।

शुषंच् शोषणे । दुषंच् वैकृत्ये । ञितृषंच् पिपासायाम् । तुषं हृषं च तुष्टौ । रुषंच् रोषे इत्यादि पुष्यादयः सप्तषष्टि । क्लिदौच् आर्द्रभावे । क्लिद्यति ।१०। जिमिदाच् स्नेहने ।

卐 વૃત્યર્થ :- ज्या અને व्यध् ધાતુઓને कित् અને ङित् પ્રત્યય લાગે ત્યારે અન્તસ્થા (य्) નો સ્વર સહિત य्वृत् (इ) થાય व्यध् + तिव् - व्यध् + य + ति = (આ સૂત્રથી - य्वृत्) व् + इ + ध् + य + ति = विध्यति - તે મારેછે. (श्य પ્રત્યય अवित् शित् છે. તેથી ४/३/२० થી ङित्वत्) शित् કાળના તમામ રૂપો 'માં य्वृत् થી 'विध्य' થશે.

★ અનુવૃત્તિ :- (यजादि) सस्वरान्तेस्था य्वृत् ४/१/७२

---

*[1] यमिरमि... ધાતુ પારાયણમ્ - પૃ २०३

*[2] કેટલાંક રૂપોમાં અહીં त् છે. હૈમપ્રકાશમાં त्त છે તે र्हादर्हः १/३/३१થી વિકલ્પે બેવડાય છે-તે આધારે સમજવું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 विशेष :– 0 धातु :– (ज्यांश् हानौ) ज्या क्षीण थवुं – 1524 (९) क्र्यादि – जिनाति
0 किङति केम कह्युं ?
व्यद्धा – व्यध् + ता – कित् ङित् नथी

■ शेषवृत्ति :– (५-अ) अव्यात्सीत् व्यध् + त् = अ+व्यध्+स्+ई+त् (व्यञ्जनानामनिटि वृद्धि) अ+व्याध्+सीत् = (अघोषे प्रथमो) अ + व्यात् + सीत्
(६-प) विव्याध – व्यध् + णव् = (द्वित्व, ज्याव्येव्यधि ४/१/७१ पूर्वनो स्वर संहित इ) विव्यध्+णव्=उपान्त्य अ नी वृद्धि – विव्याध् + अ
द्वि. व. – विविधतुः = व्यध्+अतुस् = (द्वित्व–द्वित्व–अवित् परोक्षा कित् वत् थशे) विविध् + अतुस्
0 ७ थी १० ह.णना रूपो वृत्ति मुजब समजवा.
0 सिव् (षिवूच् उतौ) सीववुं, ओटवुं – 1164 –दिव् 1144 सूत्र (१) मुजब बधां रूपो थशे.
0 ष्ठिव् (ष्ठिवूच्-निरसने) थुंकवुं – 1166 – दिव् –1144 सूत्र (१) मुजब रूपो छे.
(१ व) ष्ठीव्यनि – ष्ठिव् + य + तिव् = (*ष्ठिवू-क्लम्वाचम: श्यादे, २/१/६३ थी काळमां सर्वत्र दीर्घ) ष्ठीव् + य + ति – ते थुंकेछे. – नि+ष्ठिव्=निष्ठीव्यति
(६-प) *[2] तिर्वाष्ठिवः ४/१/४३ थी द्वित्व थतां विकल्पे ति = तिष्ठेव पक्षे द्वितीय तुर्ययो: पूर्वो थी ठ् नो ट्– टिष्ठेव । ष्ठि + णव् = (द्वित्व पछी अघोषे शिटः थी पूर्वनो ष् लोप थयो) टिष्ठिव्+णव्=(१) तिष्ठिव्+णव्= (गुण तिष्ठेव्+अ पक्षे (२) टिष्ठिव्+णव्=टिष्ठेव्+णव्=
0 त्रस् (त्रसौच् भये) बीवुं – 1171 – भ्राशभ्लास भ्रम ३/४/७३ थी विकल्पे श्य पक्षे शव् थशे. तथी गण : १ अने गण : ४ ए रीते शित् काळमां बब्बे रूपो थशे (१–व) त्रसति पक्षे त्रस्यति
(५-अ) अत्रासीत् पक्षे अत्रसीत्–व्यञ्जनादेर्वा ४/३/४७ थी विकल्पे अ वृद्धि (६–प) जृ भ्रम वम वा ४/१/२६ थी विकल्पे ए थशे. (णव् मां नहीं) तत्रास, त्रेसतुः/तत्रसतुः (७-आ) त्रस्यात् (८–श्व) त्रसिता...वगेरे

* (१) ष्ठिवूक्लम्वाचम: ४/२/११० शित् प्रत्यय लागे त्यारे ष्ठिव् नुं ष्ठीव्, क्लम् नुं क्लाम्, आ+चम् नुं आचाम् थाय छे. [५०४]
(२) तिर्वाष्ठिवः ४/१/४३ ष्ठिव् धातुनो द्विर्भाव थाय त्यारे पूर्व ष्ठि नो ति विकल्पे थाय छे. [५०५]

0 पुष् (पुषंच् पुष्टौ) पुष्ट थवुं –1175 (४) दिवादि (पेटा गण–पुषादि 1175 – 1241)
(१–व) पुष्यति (२–स) पुष्येत्
(५–अ) अपुषत् – पुष् + त् = लृदिद्द्युतादि...अङ् – अ + पुष् + अङ् + त्
(६–प) पुपोष–पुष् + णव् – अन्य रूपो वृत्ति मुजब
0 शुष् (शुषंच्) शोषवुं – 1208 – शुष्यति
0 दुष् (दुषंच्) विकार थवो – 1209 – दुष्यति
0 तृष् (ञितृषंच्) तरश लागवी – 1212 – तृष्यति
0 तुष् (तुषंच्) तुष्ट थवुं – 1213 तुष्यति
0 रुष् (रुषंच्) रोष पामवो – 1214 रुष्यति – वगेरे
1175 थी 1241 कुल ६७ धातुओ पुषादि धातुओ छे
0 क्लिद् (क्लिदौच् आर्द्रभावे) भींजावुं – 1179 क्लिद्यति – ते भींजाय छे.
(५ अ) अक्लिदत – पुष्यादिमां अङ्
(६ प) चिक्लेद – क्लिद् + णव्
(७-आ) क्लिद्यात – क्लिद् + यात् – श्व. वगेरेमां धुगौदितः ४/४/३८ थी औ छे माटे विकल्पे इट–क्लेत्ता पक्षे क्लेदिता
0 मिद् (ञिमिदाच्–स्नेहने) स्नेहवाळा थवुं,–1180 मेद्यति

[६२८]

(५) मिदः श्ये ४/३/५

★ वृत्ति :– मिदेरुपान्त्यस्य श्ये गुणः स्यात् । मेद्यति ।४।
■ अमिदत् ।५। क्षुधंच् बुभुक्षायाम् । क्षुध्यति ।१०। शुधंच् शौचे / शुध्यति १०। क्रुधंच् कोपे / क्रुध्यति १०। तृपौच् प्रीतौ तृप्यति ।४। स्पृशमृशेति सिज् विकल्पे, स्पृशादिसृपो वेत्येद्रिकल्पे त्रप् इति जाते वृद्धौ च अत्राप्सीत् / पक्षे/अताप्र्सीत् । पक्षे औदित्वादिटि, अतर्पीत् । पक्षेऽङि अतृपत् ४। ततर्प ६। तृप्यात् ७। त्रप्ता/तर्प्ता/तर्पिता ८। त्रप्स्यति / तर्प्स्यति / तर्पिष्यति ।९। दृपौच् हर्षमोहनयो: / दृप्यति ।१०। लुभच् गार्द्ध्ये लुभ्यति ।१०। क्षुभच् संचलने । क्षुभ्यति ।१०। नशौच् अदर्शने ।

卐 वृत्त्यर्थ :– मिद् धातुने श्य प्रत्यय लागे त्यारे उपान्त्यनो गुण थायछे मेद्यति = मिद् + श्य तिव् = मेद् + य + ति

★ अनुवृत्ति :– (१) लघोरुपान्त्यस्य ४/३/४
(२) नामिनो गुणो थी गुण:

卐 विशेष :– 0 श्य प्रत्यय अवित् शित्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

હોવાથી ङित्‌वत् છે. તેનો અપવાદ કરી અહીં ગુણ કર્યોછે

શેષવૃતિ :- (૫-अ) अमिदत् (૬-प) मिमेद એ રીતે બધાંજ પ્રત્યયો સીધાં લાગશે.

0 क्षुध् क्षुधंच्) ભુખ લાગવી – 1182 क्षुध्यति

0 शुध् (शुधंच्) શુદ્ધ થવું – 1183 शुध्यति

0 क्रुध् (क्रुधंच्) ગુસ્સે થવું – 1184 क्रुध्यति

0 तृप् (तृपौच्) **તૃપ્ત થવું** – 1185 तृप्यति

औ – इत् હોવાથી तृप् ધાતુ વિકલ્પે इट् થશે. अद्यतनी માં ચાર રૂપો **થશે.**

(૧) अङ्--अतृपत् પક્ષે (૨) अनिट् सिच्–स्पृशादि सृपो वा ૪/૪ ૧૧૨ થી વિકલ્પે अ ઉમેરાય – પછી **वृद्धि** अत्राप्सीत् પક્ષે (૩) सेट् सिच् – **ગુણ** – अतर्पीत्, अतर्पिष्टाम पक्षे (૪) अनिट् – वृद्धि – अताप्सीत्

0 વિકલ્પ-૨ અને ૪ની वृद्धि व्यञ्जनानामनिटि ૪/૩/૪૫ થી થઇ છે, सिच् પ્રત્યય-स्पृश्-मृश्-कृष्–तृप् ૩/૪/૫૪ થી વિકલ્પે થયોછે.

((૬–प) ततर्प, ततृपतुः (૭-आ) तृप्यात्

0 શ્વસ્તની વગેરેમાં ત્રણ વિકલ્પો

0 આગમ अ-त्रप्ता પક્ષે (૨) **ગુણ**–तर्प्ता પક્ષે **(૩)** इट् – तर्पिता

0 दृप् (दृपौच्-हर्षमोहनयोः) **ખુશ થવું** 1190 – तृप् મુજબ રૂપો થશે

0 लभ् (लुभच्) લોભ કરવો – **1198**

0 क्षुभ् (क्षुभच्) ક્ષોભ પામવો – **1199**

0 नश् (नशौच्) **નાશ પામવું** – **1202** – **वेट्**

[૯૨૯]

(૬) **नशः शः** ૨/૩/૭૭

★ **વૃત્તિ :-** अदुरुपसर्गान्तः स्थाद्रादेः परस्य शान्तस्य नशेर्णत्वं स्यात् । प्रणश्यति / शान्तस्येति किम् । प्रनष्ट इत्यादौ शस्य षत्वे न भवति ।

卐 **વૃત્યર્થ :-** दुर् સિવાયના ઉપસર્ગમાં **રહેલ** र, ष्, ऋ વર્ણ પછી આવેલ श् કારાન્ત नश् ધાતુના न् નો ण् થાય છે प्र+नश्=प्रणश्यति - તે વધુ **નાશ પામે છે.**

0 श् અન્ત કેમ કહ્યું ?

प्रनष्ट વગેરેમાં श् નો ष् થયા બાદ न् નો ण् ન થાય.

★ **અનુવૃત્તિ :-** अदुरुपसर्गान्तरो ण ..૨/૩/૭૭

卐 **વિશેષ :-** 0 नश् ધાતુ ण કારાદિ નથી માટે પૂર્વ સૂત્રથી णत्व ની પ્રાપ્તિ ન હતી તેથી આ સૂત્ર પ્રાપ્તિ * વિધિને માટે બનાવેલ છે. – તે સૂચવે છે કે श् અન્ત્ય હોય તોજ न् નો ण् થાય

0 રૂપો (૧-व) नश्यति (૨-स) नश्येत्

[૯૩૦]

(૭) **नशेर्नेश्वाऽङि** ૪/૩/૧૦૨

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** नशेः नेश् वा अङि

★ **વૃત્તિ :-** नशोऽङि नेश् वा स्यात् । अनेशत् / अनशत् ।५।

■ ननाश ।६। नश्यात् ।७।

卐 **વૃત્યર્થ :-** नश् ધાતુને (अद्यतनी માં) अङ् પ્રત્યય લાગતા नेश् વિકલ્પે થાય. अनेशत् પક્ષે अनशत् – તે નાશ પામ્યો (लृदित् पुष्यादि...૩/૪/૬૪ થી अङ् પ્રત્યય)

卐 **વિશેષ :-** 0 अङ् કેમ કહ્યું ?

नश्यति – 'श्य' પ્રત્યય છે માટે વિકલ્પે नेश् ન થયો.

■ **શેષવૃત્તિ :-** (૬-प) ननाश, नेशतुः अनादेशादेरेक व्यञ्जन...૪/૧/૨૪ થી अ નો ए થયો પછી **द्वित्व** ન થાય. (૭-आ) नश्यात् – नश् + क्यात्

[૯૩૧]

(૮) **नशो धुटि** ૪/૪/૧૦૯

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** नशः धुटि

★ **વૃત્તિ :-** नशः स्वरात्परो नोऽन्तः स्यात् धुडादौ । नंष्टा પક્ષે इटि नशिता नङ्क्ष्यति / नशिष्यति

■ श्लिषंच् आलिङ्गने । श्लिष्यति ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ :-** જે આદિમાં धुट् વર્ણવાળા પ્રત્યય લાગ્યા હોયતો नश् ધાતુના સ્વર પછી न् આગમ થાય છે. नश् + ता = नन्श् + ता = (शिड्हेऽनुस्वारः) नंश् + ता = नंष् + टा = नंष्टा પક્ષે इट् = नश् + इ + ता = नशिता એજરીતે (९–भ.) नङ्क्ष्यति પક્ષે नशिष्यति

★ **અનુવૃત્તિ :-** (उदित्) स्वरान्नोऽन्तः

卐 **વિશેષ :-** 0 ધુડાદિ કેમ કહ્યું ?

नशिता – इट् ધુડાદિ નથી માટે સૂત્ર ન લાગે.

0 नश् ધાતુમાં औ-इत् છે માટે वेट् થશે.

■ **શેષવૃતિ :-** श्लिष् (श्लिषंच् आलिङ्गने)

* नशेरणोपदेशात् – બૃહદ્‌વૃત્તિ ભા ૧, પૃ. ૧૧૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આલિંગન કરવું - 1210-अनिट्
(૧-व) श्लिष्यति - તે આલિંગે છે.

[૮૩૨]

(૯) श्लिषः ૩/૪/૫૬

★ વૃત્તિ :- श्लिषोऽनिटोऽद्यतन्यां सक् स्यात् (नत्वजीवाश्लेषे।) आश्लिक्षत् ।५। अजीवाश्लेषे तु आश्लिषज्जतु काष्ठम् ।५।
■ शिश्लेष ।६। श्लिष्यात् ।७। श्लेष्टा ।८।
असूच् क्षेपणे । अस्यति ।४। शास्त्यसू इत्यङि, श्वयत्यसू इत्यस्थादेशे, आस्थत् ५। आस ६। अस्यात् ७। असिता ।८। शमू दमू च उपशमे ।२। तमूच् काङ्क्षायाम् ।३। श्रमूच् खेदतपसो: ।४। भ्रमूच् अनवस्थाने ।५। क्षमौच् सहने ।६। मदैच् हर्षे ।७। इति शमशाप्तकम्।

卐 વૃત્યર્થ :- અનિટ્ એવા श्लिष् ધાતુને અદ્યતનીના પ્રત્યયો લાગતા सक् ઉમેરાય છે.- [1] आश्लिक्षत् - आ + श्लिष् + सक् + त्
(3) नासत्वाऽऽश्लेषे ३/४/५७ અસત્વ-અપ્રાણીનું ભેટવુ-ચોટવુ અર્થમાં श्लिष ધાતુને (अद्यतनी માં) सक् ન લાગે - आश्लिषत् जतु काष्ठम् લાખ લાકડાને ચોટે છે આશ્લિષ્ + अङ् + त् થાય सक् ન લાગે [૫૦૬]
★ અનુવૃત્તિ :- (૧)हशिटो नाम्युपान्त्या...सक् ३/४/५५ થી अनिट् सक् (२) सिजद्यतन्याम्

卐 વિશેષ :- 0 [1] आश्लिक्षत् માં आ + श्लिष् + सक् + त् છે. (પઢો. कस्सि થી ष् નો क् થયો, नाम्यन्तस्था क वर्गात् થી स् નો ष् થતાં क्ष થઇ आश्लिक्षत् થયું
0 *[1] सक् ની પ્રાપ્તિ हशिटो नाम्युपान्त्य થી હતી પણ लृदिद् पुष्यादि થી अङ् પ્રત્યય થયો-તેથી તેનો નિષેધ કરી ફરી श्लिष सूत्र બનાવી सक् ની પ્રાપ્તિ કરી છે.
0 अनिट् કેમ કહ્યું ?
अश्लेषीत् - તેણે બાળ્યું - ગણ: ૧ નો श्लिष् ધાતુ સેટ્ છે માટે આ સૂત્ર ન લાગે
0 आश्लेषि कन्या देवदत्तेन અહીં सक् કેમ ન થયો ? आ + श्लिष् + जिच् - *[2] ઉત્તર વિધિ છે.
(નોંધ :- भाव कर्मणोः ३/४/६८ થી जिच् પ્રત્યય લાગતાં અદ્યતની નો त લોપાય છે)
- ન્યાય - "પૂર્વેઽપવાદા મુજબ-અપવાદ વિધિ પૂર્વે કહેવાય હોયને અનન્તર વિધિનો નિષેધ થાય - પરંપર વિધિનો નહીં"

■ શેષવૃત્તિ :- (૬-प) शिश्लेष - श्लिष् + णव् = (દ્વિત્વ, ગુણ) शिश्लेष् + अ
(७-आ) श्लिष्यात् (૮-શ્વ.) श्लेष्टा
0 अस् (असूच् क्षेपणे) ફેંકવું 1221.
(૧-व) अस्यति - તે ફેંકે છે (૫-अ) आस्थत् अस् + त् = शास्त्यसू ३/४/६० થી अङ् પ્રત્યય, श्वयत्यसूवच ...४/१/१०३ થી आस्थ् આદેશ - आस्थ् + अङ् + त्=आस्थत् - પરોક્ષાદિ ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ સમજવા
0 शम् सप्तक 1230 થી 1236
(1) शम् (शमूच्) શાંત થવું, (2) दम् (दमूच्) શાંત થવું, (3) तम (तमूच्) આકાંક્ષા કરવી, (4) श्रम् (श्रमूच्) શ્રમ કરવો, (5) भ्रम् (भ्रमूच्) ભમવું, (6) क्षम् (क्षमूच्) ક્ષમા કરવી, (7) मद् (मदैच्) હર્ષ થવો.

[૮૩૩]

(૧૦) शम सप्तकस्य श्ये ४/२/१११

★ વૃત્તિ :- श्ये दीर्घ: स्यात् । शाम्यति ।४।
■ अशमत् ।५। शमिता ।८। क्षाम्यति ।४। औदित्वात् क्षमिता/क्षन्ता ९।मुहौच् वैचित्ये। मुह्यति इड्विकल्पे मुहद्रुहस्नुह स्निहो वेति घत्व-ढत्वाभ्यां च मोढा । मोग्धा/मोहिता ।८। मोक्ष्यति / मोहिष्यति ।९। द्रुहौच् जिघांसायाम् । ध्रोक्ष्यति / द्रोहिष्यति । ष्णिहौच् प्रीतौ । स्नेग्धा/स्नेढा/स्नेहिता ।८।

卐 વૃત્યર્થ :- श्य પ્રત્યય લાગતા (शम्, दम्, तम्, श्रम्, भ्रम्, क्षम, मद्) દીર્ઘ થાય છે (अ નો आ થાય) शाम्यति = शम + य + तिव् = (આ સૂત્રથી) शाम् + य + ति - તે શાંત થાય છે. એ-જ-રી-તે क्षाम्यति = क्षम् + य + तिव्
★ અનુવૃતિ :- क्रमः दीर्घः ४/२/१०९ થી दीर्घ:

卐 વિશેષ :- 0 श्य કેમ કહ્યું ?
भ्रमति - भ्रम्+शव् છે (कर्तर्यनo...३/४/७१ થી शव्)
0 शमादि કેમ કહ્યું ?
अस्यति - शमादि નથી.

■ શેષવૃતિ :- 0 शम् (૫-अ) अशमत्
(૬-प) शशाम, शेमतु: (७-आ) शम्यात् (૮-શ્વ.) शमिता (૧૦-ક્રિ.) अशमिष्यत्

---

*[1] सक् ની...બૃહદ્ હૈમ પ્રક્રિયા - श्लिषः
*[2] पूर्वेऽपवादा अनन्तरान् विधिन् बाधन्ते नोत्तरान्-ન્યાય - ૩૬, પૃ ૩૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 दम्- भ्रम्‌ના રૂપો શમ્ જેવા થશે-માત્ર भ्रम्‌માં વિકલ્પે શ્યવ્ થી પહેલા ગણના રૂપો भ्रमति વગેરે થાય.

0 क्षम् – औ – इत् હોવાથી વિકલ્પે इट् क्षम् + ता = (૮-શ્વ.) क्षन्ता પક્ષે क्षमिता (૬-प) चक्षाम्, चक्षमतुः

0 मुह् (मुहौच् – वैचित्ये) મૂઢ થવું – 1238

(૧-व) मुह्यति – તે મૂઢ થાય છે –

-0- औ-इत् છે માટે इट् વિકલ્પે થતા શ્વસ્તની વગેરે ત્રણમાં વિકલ્પે બે-બે રૂપો થશે–मुह द्रुहस्नुह वा २/१/८४ થી ह् નો घ् વિકલ્પે, अधश्चतुर्थात् . २/१/७९ થી ता નો धा मुह+ता=(१) मोघ+धा=मोग्धा પક્ષે (२) इट्=मोहिता પક્ષે (३)-हो धुट् पदान्ते २/१/८२ થી ह् ના યોગે धा નો ढा – પૂર્વનો ह् લોપ–मोढा (९–भ.) मोक्ष्यति પક્ષે मोहिष्यति – मुह + स्यति = मोढ् + स्यति = मोक् + ष्यति

0 द्रुह् (द्रुहौच्) દ્રોહ કરવો=1239–मुह् મુજબ રૂપો થશે.–भवि., क्रिया. માં द् નો ध्-गडदबादे २/१/७७ થી ચોથો અક્ષર ध्रोक्ष्यति પક્ષે द्रोहिष्यति

0 स्निह् (ष्णिहौच) સ્નેહ કરવો – 1241 – मुह् મુજબ રૂપો થશે. (१–व) स्निह्यति

— પરસ્મૈપદી રૂપો સમાપ્ત —

0 આત્મનેપદી :- पद् (पदिंच्–गतौ) ગતિ કરવી. 1257 – (१ – व) पद्यते – ગતિ કરે છે.

[૯૩૪]

(૧૧) ञिच् ते पदस्तलुक् च ३/४/६६

★ સૂત્રપૃથ :- ञिच् ते पदः त लुक् च

★ વૃત્તિ :- पद्यतेरद्यतन्यास्ते परे ञिच् स्यात्तलुक् च । अपादि ।

■ अपत्साताम्, अपत्सत ।५। पेदे ।६। पत्सीष्ट ।७। पत्ता ।८। पत्स्यते ।९। अपत्स्यत् ।१०। युधिंच् सम्प्रहारे । युध्यते ४। सिजाशिषोरत्र कित्त्वात् । अयुद्ध ५। युयुधे ।६। युत्सीष्ट ।७। योद्धा ।८। योत्स्यते ।९। बुधिं मनिंच् ज्ञाने । बुध्यते ।१। अबुद्ध / अबोधि ५। बुबुधे ६। भुत्सीष्ट ।७। बोद्धा ।८। भोत्स्यते ।९। जनैचि प्रादुर्भावे ।

卐 વૃત્યર્થ :- पद् (ચોથા ગણ) ને अद्यतनी નો ત્રી પુ એ. વ. નો त પ્રત્યય લાગે ત્યારે પ્રત્યયની પૂર્વે इ (ञिच्) થાય છે. અને त નો લોપ થાય છે.

(૫-अ) अपादि = पद् + त = अ + पद् + (इ) ञिच् (આ સૂત્રથી त લોપ)=વૃદ્ધિ अ+पाद्+इ=अपादि

★ અનુવૃત્તિ :- सिजद्यतन्याम् ३/४/५३ થી अद्यतन्याम्

卐 વિશેષ :- 0 त કેમ કહ્યું ?

अपत्साताम् अपत्सत અહીં पद् ને आताम् અને अत પ્રત્યય લાગ્યા છે તેથી सिच् પ્રત્યય લાગ્યો પણ ञिच् ન લાગ્યો

0 पद्यते ના વિધાનથી અદ્યતની આત્મનેપદનો त કાર જ ગ્રહણ થાય.

0 ञिच् માં ञ् – ञ्णिति ४/३/५० થી વૃદ્ધિ માટે છે. च् કાર न कर्मणा ञिच् ३/४/८८ ના વિશેષણ માટે છે.

■ શેષવૃત્તિ :- (६-प) पेदे, पेदाते, पेदिरे-अनादेशादेरेक...४/१/२४ થી ए – એ રીતે કાળ-૬ થી ૧૦ ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા

0 युध् (युधिंच् सम्प्रहारे) યુદ્ધ કરવું – 1260 (१-व) युध्यते – તે યુદ્ધ કરે છે. सिजाशिषौ आत्मने થી अनिट् सिच् અને आशीः બન્ને किंद्वत् થશે. ... ગુણ નિષેધ થશે.

(૫-अ) अयुद्ध – युध् + त, अयुत्साताम् (त કારાદિ પૂર્વે धुडह्रस्वाल्लुग् થી सिच् લોપ)

-0- કાળ ૬ થી ૧૦ ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે.

0 बुध् (बुधिंच् ज्ञाने) જાણવું – બોધ થવો-1262 बुध्यते – તે બોધ પામે છે.

(૫ अ) अबुद्ध પક્ષે अबोधि...दीपजन बुध ..वा ३/४/६७ થી ત્રી પુ. એ.વ. માં ञिच् વિકલ્પે થાય. – अबोधि પક્ષે अबुध, अभुत्साताम् – (गडदबादे...२/१/७७ થી ब् નો भ् અને अघोषे प्रथमो થી ध् નો त् થશે) – કાળ ૬ થી ૧૦ ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ

0 जन् (जनैचि प्रादुर्भावे) જન્મવું. ઉત્પન્ન થવું-1265

[૯૩૫]

(૧૨) जा ज्ञाजनोऽत्यादौ ४/२/१०४

★ સૂત્રપૃથ૦ :- जा ज्ञा-जनः अ - त्यादौ

★ વૃત્તિ :- ज्ञा जनोः शिति जा स्यान्नत्वनन्तरेत्यादौ। जायते ।४।

卐 વૃત્યર્થ :- ज्ञा અને जन् ધાતુઓનો શિત્-કાળમાં जा આદેશ થાય છે. પણ પરમાં અનન્તર तिवादि (तिव्–तम्...વગેરે) પ્રત્યયો ન લાગ્યા હોવા જોઈએ. जायते – તે જન્મે છે. जन्+य+ते=जा+य+ते

★ અનુવૃત્તિ :- अतः शिति ४/२/८९ થી शिति

卐 વિશેષ :- 0 ઉદા. – ज्ञा – जानाति – તે જાણે છે, (ज्ञा–1540-ગણ-(९) ક્ર્યાદિ

0 अनन्तर કેમ નહીં ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जज्ञन्ति – અહીં यङ् લુબન્ત પ્રયોગ છે. માટે जा ન થયો (श्य કે श्ना પ્રત્યય પછી तिवादि હોયતો जा થાય)

0 शित् કેમ કહ્યું ?

जनिता – શ્વસ્તની અશિત્ છે.

[૯૩૪]

(૧૩) न जनवधः ४/३/५४

★ **વૃતિ** :– अनयोः कृति ञ्णिति औ च वृद्धि नं स्यात्। अजनि / अजनिष्ट ।५।

■ गमहनजनेत्युपान्त्यलुकि, जज्ञे ।६। जनिषीष्ट ।७। दीपैचि दीप्तौ । दीप्यते ।४। दीपजनबुधीति ञिञ्विकल्पे अदीपि /अदीपिष्ट ।५। दिदीपे ।६। दीपिषीष्ट ।७।

इत्यात्मनेपदिनः

णहींच् बन्धने । नह्यति ४। नहाहोर्धतौ/अनात्सीत् ५। ननाह ।६। नह्यात् ७। नद्धा ८। नत्स्यति ९। नह्यते ४। अनद्ध, अनत्साताम् ५। नेहे ६। नत्सीष्ट ७। नत्स्यते ९।

卐 **વૃત્યર્થ** :– जन् – वध् ધાતુઓને કૃદન્તના ञित्, णित्, તથા ભૂતકાળનો ञि લાગ્યો હોય તો વૃદ્ધિ ન થાય.

(૫-अ) अजनि-તે જન્મ્યો. जन् + त = अजन् + ञिच् (ञिच् લાગતા त પ્રત્યય લોપાય)=अजनि પક્ષે अजनिष्ट (કેમકે दीपजनबुधि...वा ૩/૪/૬૭થી વિકલ્પે ञिच् લાગે) अजनि માં આ સૂત્ર લાગવાથી વૃદ્ધિ થશે નહીં

★ **અનુવૃત્તિ** :– (૧) ञ्णिति ४/३/५०
(૨) आतः ऐः कृञ्ञौ ४/३/५३ થી कृञ्-ञौ

卐 **વિશેષ** :– 0 ૨૫૯૮ –

■ **શેષવૃતિ** :– (૬-प) गमहनजन क्ङिति ४/२/४४ થી ઉપાન્ત્ય अ લોપ, अवित् પરોક્ષા कित् જેવા થવાથી जज्ञे – जन् + ए = जजन् + ए = जज्न् + ए = जज्ञ् + ए
(૭-आ) जनिषीष्ट   (૮-શ્વ.) जनिता

0 दीप् (दीपैचि – दीप्तौ) ચળકવું – 1266

(૧-व) दीप्यते – રૂપો जन् ધાતુના રૂપ જેવા જ થશે. જુઓ વૃત્તિમાં –

આત્મનેપદી – સમાપ્ત.

0 नह् (णहींच् बन्धने) બાંધવું – ઉભયપદી – 1285 अनिट् – परस्मै – नह्यति – તે બાંધે છે.

(૫-अ) नहाहोर्धतौ ૨/૧/૮૫ ह् નો ध् अघोषे प्रथमो થી ध् નો त् થતાં अनात्सीत् नह् + त् = (ઉપર મુજબ) नत् + सिच् + त (व्यञ्जनानामनिटि ४/३/४५ થી વૃદ્ધિ, अट् આગમ) अ + नात् + स् + ई + त् (सःसिजस्ते... ४/३/६५ થી ई) = अनात्सीत्

(६ – प) ननाह – नह् + णव्, नेहतुः

(८–श्व) नद्धा = नह् + ता = नध् + धा

आत्मने :– (१-व) नह्यते (५-अ) अनद्ध (६–प) नेह (७–आ) नत्सीष्ट...વગેરે.

દિવાદય – સમાપ્ત.

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ હૈમ લઘુપ્રક્રિયાના દિવાદિ ગણનો... તપાગચ્છીય આચાર્ય આગમોધ્ધારક પૂ. આનંદસાગર સૂરિજીના સમુદાયના તપસ્વી પૂ. પંન્યાસજી સુશીલસાગરજી ગણિવર્યના શિષ્યરત્ન ક્રિયા રૂચિવંત પૂ. મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ના શિષ્ય મુનિ દીપરત્ન સાગર (M. Com., M. Ed.,) કરેલ..... ગુજરાતી અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

સ્વાદયઃ

સ્વાદિ વગેરે ગણ : ૫ ના ધાતુઓ છે. તેને શ્નુ (વિકરણ) પ્રત્યય લાગેછે.

0 ધાતુ :- પરસ્મૈપદી - 1295 થી 1312, આત્મનેપદી - 1313 - 1314, ઉભયપદી1286 - 1294 કુલ - ૨૯ ધાતુઓ છે, સામાન્યથી પહેલાં પરસ્મૈપદી ધાતુઓ હોય, પણ આ ગણમાં પ્રથમ ઉભયપદી ધાતુઓ છે...स्वादि ગણનો અનુબંધ ट् છે.

0 षुंगट् अभिषेवे (सु) મંથન કરવું - સોમરસ કાઢવો ઉભયપદી - 1286

(१) स्वादेः श्नुः ३/४/७५

★ **વૃત્તિ** :- स्वादेः कर्तृविहिते शिति श्नुः स्यात् । उश्नोरिति गुणे, सुनोति ।

■ सुनुतः, सुन्वन्ति ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- स्वादि (ગણ : ૫) ધાતુઓને કર્તરી પ્રયોગમાં शित् કાળના પ્રત્યયો લાગે ત્યારે श्नु (नु-વિકરણ) પ્રત્યય થાય છે. - उश्नोः ४/३/२થી ગુણ થતાં सुनोति - તે સોમરસ કાઢે છે. सु+तिव् सु+श्नु+तिव्= सु + नो + ति

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) क्यःशिति થી शिति
(२) कर्तयनदम्यः થી कर्तरि

卐 **વિશેષ** :- 0 कर्तर्यनद्भ्यः शव् ३/४/७१થી शव्‌ને બદલે श्नु પ્રત્યય કરવા આ સૂત્ર બનાવેલ છે. 0 श्नु માં श् - शित् કાર્ય માટે છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (१ - व) परस्मै - सुनोति, सुनुतः सुन्वन्ति - सु + नु + अन्ति - सु + न्व् + अन्ति

[૯૩૮]

(२) वम्यविति वा ४/२/८७

★ **સૂત્રપૃથ0** :- वमि अविति वा

★ **વૃત્તિ** :- असंयोगात्परस्य प्रत्ययस्य उतो लुग् वा स्यात् अविति वादौ मादौ च परे । सुन्वः / सुनुवः । सुन्मः / सुनुमः ।१।

■ सुनुयात् ।२। सुनोतु / सुनुतात् । असंयोगादेरिति हेर्लुक् सुनु / सुनुतात् सुनवानि ।३। असुनोत् ।४। धूगसुस्तोरितीटि, असावीत् ।५। सुषाव ।६। सुयात् ।७। सोता ।८। सोष्यति ९। सुनुते/सुन्वाते सुन्वते।सुन्वहे/सुनुवहे १। सुन्वीत २। सुनुताम्, सुनवै ।३। असुनुत ।४। असोष्ट ।५। सुषुवे ।६। सेषीष्ट ।७। सोता ।८। सोष्यते ।९। असोष्यत ।१०।

卐 **વૃત્યર્થ** :- અન્તે સંયોગ ન હોય તેવા ધાતુથી પર પ્રત્યયના उ નો अवित् એવા व કારાદિ म કારાદિ પ્રત્યય લાગતા વિકલ્પે લોપ થાયછે. જેમકે (१-व-५ ५) सु + नु + वस् = सुन्वः પક્ષે सुनुवः सु + नु + मस् = सुन्मः પક્ષે सुनुमः

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) असंयोगाद् ओः
(२) अतः प्रत्ययाल्लुक् ४/२/८५ થી लुक्

卐 **વિશેષ** :- 0 अवित् કેમ કહ્યું ?
सुनोमि - म કારાદિ છે પણ वित् છે.
0 संयोग કેમ કહ્યુ ?
तक्ष्णुवः અન્તે સંયોગ છે.
0 उतः કેમ કહ્યું ?
क्रीणीमः અમે ખરીદીએ છીએ - ई કાર છે.
0 પૂર્વનો ओः પંચમી છે તેની અહીં ષષ્ઠી થઇ તે
*अर्थवशाद् विभक्ति परीणाम થી થઇ

■ **શેષવૃત્તિ** :- (२-स) सुनुयात् (३-पं) सुनोतु (ગુણ) પક્ષે सुनुतात् . सुनु+हि=असंयोगादोः ४/२/८६ થી हि લોપ પક્ષે तातङ्· सुनुतात्
(४-ह्य) असुनोत् - सु+नु+दिव् = (ગુણ) सु+नो+त्= (अट् આગમ) असुनोत्
(५-अ) धूगसुस्तोः परस्मै ४/४/८५ થી इट् असावीत्= अ+सु+इ+सिच्+ई+त् = सिचि परस्मै ४/३/४४ થી वृद्धि अ + सौ + ई + त् = अ + साव् + ई + त्, असाविष्टाम्
(६-प) सुषाव - सु + णव् = सुषु + णव् = सुषौ + णव् = सुषाव् + अ. 0 અન્ય રૂપો વૃત્તિ મુજબ
0 आत्मने :- (१-व) सुनुते આત્મને માં अनिट् છે - તથા ગુણ થશે. (५-अ) असोष्ट
બાકી ૬ થી ૧૦ કાળના રૂપો વૃત્તિ મુજબ

[૯૩૯]

*अर्थवशाद् - ન્યાય ૧૩, પૃ. ૧૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૩) उपसर्गात् सुग्सुवसोस्तुस्तुभोऽ ट्यप्यद्वित्वे २/३/३९

★ સુત્રપૃથ૦ :- उपसर्गात् सुग् सुव-सो-स्तु-स्तुभः अटि अपि अ-द्वित्वे

★ વૃત્તિ :- अद्वित्वे सति सुनोति सुवति स्यतिस्तौति-स्तोभतीनां सकारस्योपसर्गस्थान्नाम्यादेः परस्य सस्य षः स्यात्, अट्यपि । अभिषुणोति । शिड्नान्तरेऽपि, निःषुणोति / अट्यपि अभ्यषुणोत् ।

■ चिंगट् चयने । चिनोति ।४। अचैषीत् ।५।

卐 વૃત્યર્થ :- દ્વિર્ભાવ ન થયો હોય ત્યારે सुग् (सु-ગણ : ૫), सुव् (ગ : ૬ 1332), सो (ગ : ૪-1150), स्तु (ગ : ૨-1124) અને स्तुभ् (ગ : ૧-781)ના स् નો ઉપસર્ગમાં રહેલા नामि સ્વર, અંતસ્થા, क વર્ગ પછી ष् થાય છે. ઉપસર્ગ પછી अट् હોય તો પણ (ष् થાય) अभिषुणोति – अभि+सु+नु+तिव् = अभि+षु+णो+ति

0 शिट् – निस् + सु + नु + ति = निःषुणोति

0 अट् – अभ्यषुणोत् – अभि + अ + सु + नु + त्

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) नाम्यन्तस्था क वर्गात् सः शिड्नान्तरेऽपि २/३/१५ (२) नामिनः २/३/८ થી षः

卐 વિશેષ :- 0 अद्वित्व કેમ કહ્યું ?

अभिसुसूषति – તે સ્નાન કરવાને ઇચ્છે છે.

0 ઉપસર્ગથી પર કેમ કહ્યું ?

दधि सुनोति – दधि ઉપસર્ગ નથી માટે ष् ન થયો.

0 ઉદાહરણ :- सुव् – अभिषुवति – તે ફેંકે છે.

सो अभिष्यति – તે સામે છેદે છે

0 પદની આદિમાં स् ના ष् ની પ્રાપ્તિનો પ્રતિષેધ હતો– તે આ સૂત્રથી પ્રાપ્તિ થઇ.

■ શેષવૃત્તિ :- चि (चिंगट् चयने) ચણવું, ભેગું કરવું – 1290 ઉભયપદી

0 परस्मै :- (१-व) चिनोति – તે ભેગું કરે છે - चि+नु+तिव् – (५-अ) अचैषीत्, अचैष्टाम् – चि ની વૃદ્ધિ सिचि परस्मै ४/३/४४ થી થઇ चै થયું છે.

[૯૪૭]

(४) चेः किर्वा ४/१/३६

★ સુત્રપૃથ૦ :- चेः किः वा

★ વૃત્તિ :- सन्परोक्षयो द्वित्वे सति पूर्वात् परस्य चेः कि र्वा स्यात् । चिकाय/चिचाय, चिक्यतुः/चिच्यतु ।६। ■ चीयात् ।७। चेता ।८।...चिनुते ।४। अचेष्ट, अचेढ्वम् ।५। चिक्ये / चिच्ये चिच्याते ।६। चेषीष्ट, चेषीढ्वम् ।७। धूगट् कम्पने । धूनोति ।४। धूग् सुस्तोः, अधावीत् ।५। दुधाव ।६। धूनुते ।४। धूगौदित इतीड्विकल्पे अधोष्ट/अधविष्ट ।५। दुधुवे ।६। धोषीष्ट / धविषीष्ट ।७। धोता / धविता ।८। धोष्यते, धविष्यते ।९। स्तृगट् आच्छादने। स्तृणोति ।४। अस्तार्षीत् ।५। संयोगादृदर्तेरिति गुणे, तस्तरतुः, तस्तर्थ ।६। स्तर्यात् ।७। स्तर्ता ।८। स्तरिष्यति ।९। स्तृणुते ।४।

卐 વૃત્યર્થ :- सन् પ્રત્યય કે परोक्षा ના પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે દ્વિત્વ થયેલા પૂર્વથી પરના चि નો कि વિકલ્પે થાય

(६-प) चिचाय પક્ષે चिकाय – चि + णव् = चिचि + णव् =चिचै+अ=चिचय्+अ વિકલ્પે कि થાય તો-चिकाय्+अ

★ અનુવૃત્તિ :- (१) (जेर्गिः) सन् – परोक्षयोः (२) पूर्वात् ४/१/३४

卐 વિશેષ :- 0 सन्-परोक्षयोः કેમ કહ્યું ?

चेचीयते – યઙ્ન્ત છે.

■ શેષવૃત્તિ :- (७-आ) चीयात्–चि=क्यात् (दीर्घ-श्च्वियङ्..) ची+यात् (८-श्व.) चेता

आत्मने :- (१-व) चिनुते (५-अ) अचेष्ट अ+चि+स्+त्=अ+चि+ष्+ट (नाम्यन्तस्थाथी ष तवर्ग ટવર્ગથી ट) =ગુણ अ+चे+ष्ट, अचेढ्वम् = अ+चि+ध्वम् = (नाम्यन्ताम् ...धोढः २/१/८०) अ+चि+ढ्वम् = अ+चे+ढ्वम्...એ રીતે વૃત્તિ મુજબ બધાં રૂપો થશે.

0 धू (धूगट् कम्पने) કંપવું-ધુણવું–1291

(१-व) धूनोति – તે કંપે છે. (५-अ) धूग् सुस्तोः परस्मै ४/४/८५ થી इट् – अधावीत् अधाविष्टाम्

(६-प) दुधाव = धू + णव् = दुधू + णव् = दुधौ + णव् = दुधाव् + अ (द्वितीय तुर्ययो – ४/१/४२થી ध् નો द् અને ह्रस्वः થી ऊ નો उ) (७-आ) धूयात्

-0- धुगौदितः ४/४/३८ થી इट् વિકલ્પે

(८-श्व) धोता પક્ષે धविता

0 आत्मने – धूनुते...એ રીતે દરેક કાળના રૂપો સમજવા

0 स्तृ (स्तृगट् आच्छादने) ઢાંકવું – 1292

(१ व) स्तृणोति – તે ઢાંકે છે.

(५-अ) अस्तार्षीत् – स्तृ + त्

(६-प) स्तृ + णव् = स्तृस्तृ + णव् अघोषे शिटः ४/१/४५થી शिट् લોપ तुस्तृ + णव् = ऋतोऽत्‌થી तस्तृ + णव् = વૃદ્ધિ तस्तार् + अ = तस्तार, तस्तरतुः –

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

स्तृ + अतुस् = ગુણ થાય.
(૭-આ) स्तृ + क्यात् – क्ययङाशीर्ये ४/३/१० થી
ગુણ – स्तर् + यात् = स्तर्यात्
બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ સમજવા.
आत्मने :- (१-व) स्तृणुते

[८४१]

(५) संयोगादृतः ४/४/३७

★ **સૂત્રપૃથ** :- संयोगात् – ऋतः
★ **વૃત્તિ** :- संयोगात्परो य ऋस्ततः परयोरात्मनेपदे सिजाशिषोरादिरिड्वा स्यात् । अस्तरिष्ट / अस्तृत ।५। ■ तस्तरे ।६। स्तरिषीष्ट ।७।

वृगट् वरणे । वृणोति ।४। अवारीत् ।५। ववार, ववरिथ, ववृव ।६। व्रियात् ।७। वृतो नवेति वा दीर्घः, वरिता/वरीता ।८। वरिष्यति/वरीष्यति ।९। वृणुते ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :- સંયોગથી પર જે ऋ તેને આત્મનેપદી सिच् અથવા आशीः ના પ્રત્યયો લાગતા પ્રત્યયની પૂર્વે इट् વિકલ્પે થાયછે. (५-अ) स्तृ + त= (इट्) अस्तृ + इ + स् + त = अस्तरिष्ट પક્ષે (अनिट्) अस्तृत (७ आ) स्तृ + सीष्ट = स्तरिषीष्ट પક્ષે स्तृषीष्ट

★ **અનુવૃત્તિ** :-(१) इट् सिजाशिषोः आत्मने ४/४/३६
(२) वृतो नवा० ४/४/३५ થી नवा

卐 **વિશેષ** :- 0 संयोग કેમ કહ્યું ?
अकृत – कृ માં ऋ સંયોગથી પર નથી માટે इ ન લાગે
0 આત્મને કેમ કહ્યું ?
પરસ્મૈ માં अस्तार्षीत् થયું

■ **શેષવૃત્તિ** :- (६-प) तस्तरे (७-आ) स्तरिषीष्ट (८-भ) हन्तृतः स्यस्य થી इट् – स्तरिष्यते
0 वृ (वृंगट् वरणे) વરવું-1254 ઉભય (१-व) वृणोति – તે વરેછે. (५-अ) अवारीत् वृ + त् = सिचि परस्मै ४/३/४४ થી વૃદ્ધિ अ + वार् + ई + त् (सिच् લોપ થયો છે), अवारिष्टाम् (६-प) ववार, ववतुः
(८-श्व,) वृतो नवाऽनाशि...च ४/४/३५ થી વિકલ્પે દીર્ઘ – वरिता પક્ષે वरीता
(१० क्रि) अवरिष्यत् પક્ષે अवरीष्यत्
आत्मने :- (१-व) वृणुते (२-स) वृण्वीत – वृ + श्नु + इत = वृ + न्व् + इत

[८४२]

(६) इट् सिजाशिषोरात्मने ४/४/३६

★ **સૂત્રપૃથ०** :- इट् सिच् – आशिषोः आत्मने
★ **વૃત્તિ** :- वृभ्यामृदन्तेभ्यश्च परयोरात्मनेपदे सिजाशिषोरादिरिड्वा स्यात् । अवरिष्ट/अवरीष्ट/अवृत।५। (वव्रे।६। वृषीष्ट । वरिषीष्ट (७)

इत्युभयपदिनः

हिंट् गतिवृद्धयोः । हिनोति ।४। अदुरुपसर्गेति णत्वे प्रहिणोति । अहैषीत् ।५। अङे हि हनो हो घ इति जिघाय ।६। हीयात् ।७। हेता ।८। हेष्यति ।९।

श्रुंट् श्रवणे । श्रोति – इत्यादिना, श्रृणोति ।४। अश्रौषीत् ।५। शुश्राव, शुश्रोथ ।६।

शक्लं शक्तौ/शक्नोति, शक्नुतः । भ्रूश्नोरिय्युवादेशे शक्नुवन्ति। संयोगादेर्हेश्लोपाभावः । शक्नुहि, लदित्वादङ् अशकत् ।५। शशाक ।६। एवं आप्लं व्याप्तौ । आप्नोति ।

इत्यात्मनेपदिनः

卐 **વૃત્યર્થ** :- (वृग् અને वृङ्) બન્ને वृ તથા દીર્ઘ ॠ કારાન્ત ધાતુથી પર આત્મનેપદમાં सिच् પ્રત્યય અને आशीः ના પ્રત્યયો પૂર્વે इट् વિકલ્પે થાય છે
0 આત્મને :- (अद्य) अवृत, अवृषाताम् પક્ષે (इट्) – अवरिष्ट, अवरिषाताम् પક્ષે वृतो नवा ४/४/३५ થી इ દીર્ઘ अवरीष्ट

★ **અનુવૃત્તિ** :- वृतो नवा...४/४/३५

卐 **વિશેષ** :- 0 આત્મને કેમ કહ્યું ?
परस्मै માં अवारीत् – વિકલ્પે इट् ન થાય. પણ નિત્ય इट् થાય.
0 वृतः કેમ કહ્યું ?
कृ करिष्यति દીર્ઘ ॠ નથી.
0 सिजाशिषोः કેમ કહ્યું ?
(પરીક્ષા) वव्रे – वव्राते

ઉભયપદી રૂપો – સમાપ્ત.

■ **શેષવૃત્તિ** :- 0 हि (हिंट् गतिवृद्धयोः) ગતીકરવી, વધવું – 1295 પરસ્મૈપદી अनिट् (१-व) हिनोति તે વધેછે. प्र+हि=(अदुरुपसर्गान्त २/३/७७ થી ण्) प्रहिणोति
(५-अ) अहैषीत् , अहैष्टाम्
(६-प) हि + णव् = (अङे हिं हनो हो घः ४/१/३४ થી ह् નો घ् થયો. પૂર્વના ह् નો गहोर्जः થી ज् થતાં जिघि + णव् = जिघाय, जिघ्यतुः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૭-आ) हि + क्यात् = ही + यात् = हीयात्
(૮-શ્વ) हि + ता = हेता
0 श्रु (श्रु ट्श्रवणे) સાંભળવું – 1296 – પરસ્મૈ
(૧ व) श्रृणोति – તે સાંભળે છે – श्रु + श्नु + तिव् =
(श्रौतिकृवु...૪/૨/૧૦૮ થી) શીત કાળમાં श्रु નો श्रृ
થશે (૨-स) श्रृणुयात् (૫-अ) अश्रौषीत्, अश्रौष्टाम्
(૬-प) शुश्राव – श्रु + णव् – બી. પુ માં – शुश्रोथ માં
स्कसृवृभृ...૪/૪/૮૧ થી इट्‌ ન લાગે માટે ગુણ થવાથી
शुश्रो થયું છે – પ. પુ. – शुश्रुव (૭ – आ) श्रूयात्
(૮ – ભ.) श्रोता

0 शक् (शक्लृ ट्शक्तौ) શકવું – 1300 – પરસ્મૈ
(૧-व) शक्नोति, शक्नुतः, शक्नुवन्ति – शक् + नु +
अन्ति=श्नुश्नो: ૨/૧/૫૩ થી उव् = शक् + नुव् + अन्ति
-0- (બી.પુ) शक्नुहि–(असंयोगाद् ૪/૨/૮૬ થી हि નો
લોપ ન થાય)
(૫-अ)लृदित्द्युतादि...૩/૪/૬૪થી अङ् अशकत्, अशकताम्
(૬-प) शशाक, शेकतुः (૭-आ) शक्यात्

0 आप् (आप्लृ व्याप्तौ) વ્યાપવું – 1307
शक् જેવા રૂપો થશે – (૧-व) आप्नोति

પરસ્મૈપદી – સમાપ્ત.

0 अश् (अशौटि व्याप्तौ) વ્યાપવું–1314 આત્મને-
वेट् (૧ व) अश्नुते (૨-स) अश्नुवीत (૪-ध्व) आश्नुत
(૫-अ) धूगौदितः વિકલ્પે – इट् – आशिष्ट, आशिषाताम्
પક્ષે आष्ट, आक्षाताम् – (यजसृज...૨/૧/૮૭ થી श्
નો ष्, षढोः कसि થી ष् નો क्, नाम्यन्तस्था...થી
स् નો ष् થયો)
(૬-प) अनातोनश्चात ऋदाद्यशौ संयोगस्य...૪/૧/૬૯થી
પૂર્વમાં आ પછી न् આગમ–आनशे–आनशाते–आनशिरे
(૮-શ્વ) अशिता પક્ષે अष्टा
(૯ ભ) अशिष्यति પક્ષે अक्ष्यति

— આત્મનેપદી સમાપ્ત —

[૯૪3]

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ स्वादयः प्रक्रिया પકરણનો .. શૈલાણા નરેશ પ્રતિબોધક આચાર્યદેવ શ્રી પૂ. આનંદસાગરસૂરિજીના સમુદાયના સરળ સ્વભાવી પૂ. પંન્યાસશ્રી સુશીલસાગરજીના શિષ્યરત્ન ગ્રેજ્યુએટ પ્રવચનકાર પૂ. મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ના શિષ્ય મુનિ દીપરત્ન સાગર (M. Com., M. Ed.,) કરેલ..... ગુજરાતી અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

પૂ. આગમોદ્ધારક આ. દેવ શ્રી આનંદસાગર સૂરિજી મ. સા. ના પટ્ટાલંકાર પૂ. આ.દેવશ્રી ચંદ્રસાગરસૂરિજીના પટ્ટધર અપ્રતિમ સંયમરાગી, જ્ઞાન પિપાસુ પૂ. ગચ્છાધિપતિ આ.દેવશ્રી દેવેન્દ્રસાગરસૂરિજી મ.સા. જેઓશ્રીની નિશ્રામાં જામનગર મુકામે પાઠશાળાના હોલમાં અભિનવ હેમ લઘુપ્રક્રિયાના પ્રથમ ભાગના વિમોચનનો શાનદાર કાર્યક્રમ યોજાયેલ.

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

તુદાદય:

(तुदादयः) तुद् વગેરે ધાતુઓ (ગણ : ૬) અનુક્રમે વર્ણવાય છે. આ ગણના ધાતુઓના રૂપો પહેલા ગણના ધાતુઓ સાથે કેટલુંક, સામ્ય ધરાવે છે. તેનો (વિકરણ) પ્રત્યય श (अ) છે. અને तुद् વગેરે ધાતુઓ त् અનુબંધવાળી છે.

ધાતુ :- પરસ્મૈપદી – 1325 – 1461, આત્મનેપદી – 1462 – 1472, ઉભયપદી – 1315 – 1324

આ ગણમાં પણ પ્રથમ ઉભયપદી ધાતુ લીધાં છે. – (કુલ – ૧૫૮ ધાતુ)

तुदादि ગણમાં मुचादि – 1320 – 1327, कुटादि – 1462 – 1464 પેટા ગણ છે.

0 तुदींत् व्यथने – (तुद्) વ્યથા કરવી. 1315

(૧) तुदादेः शः ३/४/८१

★ **વૃત્તિ** :- एभ्यः कर्तुविहिते शिति शः स्यात् । तुदति ।१। तुदेत् ।२। तुदतु ।३। अतुदत् ।४। ■ अतौत्सीत् ।५। तुतोद ।६। तुद्यात् ।७। तोत्ता, तोत्तारौ ।८। तोत्स्यति ।९। अतोत्स्यत् ।१०। तुदते ।१। तुदेत २। तुदताम् ३। अतुदत ४। अतुत्त, अतुत्साताम् ५। तुतुदे ।६। तुत्सीष्ट ।७। भ्रस्जींत् पाके ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- तुद् વગેરે (ગણ : ૬ ના) ધાતુઓને કર્તરિમાં શિત કાળમાં श (अ – વિકરણ) પ્રત્યય લાગે છે (૧-વ) तुदति तुद्+श (अ)+तिव्=तुद्+अ+ति=तुदति – તે વ્યથા કરે છે. (નોંધ :- श-अवित् शित् છે તેથી ङित् જેવા થતાં ગુણ ન થાય)

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) क्यः शिति થી शिति (૨) कर्तरि ३/४/७१

卐 **વિશેષ** :- 0 कर्तर्यदभ्यः शव् ३/४/७१ થી થતા शव् પ્રત્યયનો અપવાદ કરી આ સૂત્ર બનાવેલ છે. 0 श् इत् शित् કાર્યને માટે છે.

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૫-अ) अतौत्सीत्, अतौत्ताम्, तु ની વૃદ્ધિ तौ – सिचि परस्मै થી થઇ છે. (૬-प) तुतोद, तुतुदतुः (७ – आ) तुद्यात्

(૮-શ્વ) तोत्ता – तुद्+ता = तोद्+ता = (अघोषे प्रथमो)- तोत् + ता = तोत्ता

आत्मने :- (૧-व) तुदते (૫-अ) अतुत्त, अतुत्साताम् (૬ – प) तुतुदे

બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ સમજવા.

0 भ्रस्ज् (भ्रस्जींत् पाके) પકવવું - 1316 ઉભયપદી – अनिट्

[૯૪૪]

(૨) ग्रहव्रश्चभ्रस्जप्रच्छः ४/१/८४

★ **વૃત્તિ** :- एषां सस्वरान्तस्था क्ङिति य्वृत्स्यात् । सस्य शषौ इति सस्य शत्वे, तृतीयस्तृतीयश्चतुर्थे इति शस्य जत्वे, भृज्जति ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ग्रह्, व्रश्च्, भ्रस्ज्, प्रच्छ् ધાતુઓને कित्-ङित् પ્રત્યય લાગતાં સ્વર સહિત અન્તસ્થા य्वृत् થાય છે. (र् નો ऋ થાય છે) – सस्य शषौ १/३/६१ થી स् નો श् થાય – भ्रस्ज्+श+तिव्=भ्रश्ज्+अ+ति= तृतीयस्तृतीय...१/३/४९ થી श् નો ज् થતાં भ्रज्ज्+अ+ति = આ સૂત્રથી – भृज्जति. (૨–स) भृज्जेत्

★ **અનુવૃત્તિ** :- (૧) ज्याव्यधः ४/१/८१ થી क्ङिति (૨) यजादि वश ..४/१/७२ થી सस्वराऽन्तस्था य्वृत्

卐 **વિશેષ** :- 0 २५७८

0 ઉદાહરણ :- व्रश्च् = वृश्चति – તે કાપે છે. प्रच्छ् = पृच्छति – તે પૂછે છે.

[૯૪૫]

(૨) भृज्जो भर्ज् ४/४/६

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- भृज्जः भर्ज्

★ **વૃત્તિ** :- भृज्जतेरशिति भर्ज् वा स्यात् । अभार्क्षीत् । संयोगस्यशादाविति स्लुकि अभ्राक्षीत् ।५। बभर्ज / बभ्रज्ज बभर्जतुः / बभ्रज्जतुः

■ संयोगाद् *वित्परोक्षायाः कित्वाभावः । बभर्जिथ/बभर्ष्ठ/ बभ्रज्जिथ/बभ्रष्ट ।६। भृज्ज्यात् ।७। भर्ष्टा / भ्रष्टा ।८। भर्क्ष्यति / भ्रक्ष्यति ।९। भृज्जते ।४। अभर्ष्ट / अभ्रष्ट ।५।

*संयोगाद् નહીં પણ संयोगाद – હૈમપ્રકાશમાં પણ કેમ संयोगाद् છે તે વિચારણીય છે – કેમકે अवित् પરોક્ષા- किद्वत् થાય वित् પરોક્ષા નહીં.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बभजे / बभ्रज्जे ।६। मर्क्षीष्ट / भ्रक्षीष्ट ।७। क्षिपींत् क्षरणे क्षिपति ।४। अक्षैप्सीत् ।५। क्षेप्ता ।८। क्षेप्स्यति ।९। ...क्षिपते ।४। अक्षिप्त ।५। प्रत्यम्यतेः "क्षिपः" परस्मैपदमेव । दिशींत् अतिसर्जने दाने इत्यर्थः । दिशति ।४। अदिक्षत् ५। देष्टा ८। दिशते ४। अदिक्षत ५। दिक्षीष्ट ७। .. कृषांत् - विलेखने । कृषति, कृषते ।४। स्पृशमृशेति वा सिजि, स्पृशादि सृपो वेत्यदागमे, अक्राक्षीत् / अकार्क्षीत् / अकृक्षत् ।५। क्रष्टा / कर्ष्टा ।८। अकृष्ट ।५। कृक्षीष्ट ।७। क्रक्ष्यते / कर्क्ष्यते ।९। ...मुच्लंती मोक्षणे ।१। षिचींत् क्षरणे २। विद्लंती लाभे ३। लुप्लंती छेदने ४। लिपींत् उपदेहे ।५। कृतैत् छेदने ।६। खिदंत् परिघाते ७। पिशत् अवयवे ।८। इत्यष्टौ मुचादयो ज्ञेयाः ।

卐 વૃત્યર્થ :- भृज्जतेः (भ्रस्ज् ગણ : ६) અશિત્ પ્રત્યય લાગ્યા હોય ત્યારે ભૃજ્જ્ ને બદલે भर्ज् વિકલ્પે થાય છે. (૫-અ) अभार्क्षीत, अभार्ष्टाम्, अभार्क्षुः भृज्ज्+न्=भर्ज्+स्+ई+त्=(व्यञ्जनानामनिटि ४/३/४५ થી વૃદ્ધિ) भार्ज्+सीत् = भार्ष्+सीत् = मार्क्+षीत् = अभार्क्षीत् પક્ષે अभ्राक्षीत्=भ्रज्+त्=संयोगस्यादौस्कोल्ंक् २/१/८८ થી भ्रज्+त्=(ઉપર મુજબ) अभ्राक्षीत् એ-જ-રી-તે (६-प) बभर्ज પક્ષે बभ्रज्ज

★ **અનુવૃત્તિ :-** अस्ति ब्रुवो...४/४/१ થી अशिति

卐 **વિશેષ :-** 0 अशित् કેમ કહ્યું ?
(१-व) भृज्जति – शित् છે.
0 * भृज्यात्, भृज्यते કેમ થયું ?
જો भर्ज् આદેશ કરે તો ग्रहव्रश्च ४/१/८४ સૂત્રથી– (स्थानिवद्भाव થી પૂર્વના સ્વર સહિત ब्वृत् થતાં र् નો ऋ જ થવાનો છે. માટે भृज्यात् એવું એક રૂપ થશે

■ **શેષવૃત્તિ :-** (६-प्र) સંયોગવાળી ધાતુ છે તેથી इन्ध्यसंयोगात्...४/३/२१ સૂત્ર લાગી कित्वत् થશે નહીં તેથી ब्वृत् પણ નહીં થાય-બી પુ એ વ.-૪ વિકલ્પ (१) बभर्जिथ પક્ષે (२) बभर्ष्ठ પક્ષે (३) बभ्रज्जिथ પક્ષે (४) बभ्रष्ठ
-0- કાળ ६ થી १० ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ.
आत्मने (१-व) भृज्जते – भ्रस्ज् + श + ते એજ રીતે વૃત્તિ મુજબ અન્ય રૂપો સમજવા.
0 क्षिप् (क्षिपींत् प्रेरणे) ફેંકવુ - 1317 - ઉભયપદી

(१-व) क्षिपति – તે ફેંકે છે. (४-ह्य.) अक्षिपत् (५-अ) अक्षैप्सीत् (६-प) चिक्षेप, चिक्षिपतुः क्षिप्+णव्–=कङश्चञ् ४/१/४६ થી क् નો च् = चिक्षेप (७-आ) क्षिप्यात्
(१) प्रत्यभ्यतेः क्षिपः ३/३/१०२ प्रति, अभि, अति માંના કોઇ એક ઉપસર્ગથી પર क्षिप् ધાતુને કર્તામાં પરસ્મૈપદ જ થાય છે. प्रतिक्षिपति [૫૦૭]
0 दिश् (दिशींत् अतिसर्जने-दाने) ત્યાગ કરવો–દાન દેવું – 1318 – ઉભયપદી – अनिट्
(१-व) दिशति (५-अ) अदिक्षत्- दिश् + त् – हशिटो नाम्युपान्त्यात् ३/४/५५ થી सक् आत्मने (१-व) दिशते (५-अ) अदिक्षित – બાકી બધા રૂપો क्षिप् ના રૂપો જેવા થશે
0 कृष् (कृषींत् विलेखने) ખેડવું-1319-ઉભયપદી - अनिट् (१-व) कृषति – તે ખેડે છે (५-अ) स्पृशादि सृपो वा ४/४/११२ થી अकित् પ્રત્યયોમાં સ્વર પછી વિકલ્પે अ આગમ, स्पृश मृश कृष तृप दृपो वा ३/४/५४ થી વિકલ્પે सिच् તેથી (१) सक् (२) सिच्+अ+वृद्धि (३) सिच्+वृद्धि – એમ ત્રણ રૂપો થશે. अकृक्षत् પક્ષે अक्राक्षीत् પક્ષે अकार्क्षीत्...(६-प) चकर्ष (७-आ) कृष्यात् (८-श्व) कर्ष्टा પક્ષે क्रष्टा
आत्मने : - (१-व) कृषते (५-अ) વૃદ્ધિ અભાવે – सिजाशिषावात्मने ४/३/३५ થી आत्मने માં सिच् कित्वत् થતાં अ લાગશે નહીં તેથી अकृष्ट, अकृक्षाताम् પક્ષે अकृक्षत, अकृक्षाताम
(६-प) मुचादय :- (१) मुच्-મુકવું-1320 (२) सिच् છાંટવું – 1321 (३) विद् – લાભ લેવો–1322 (४) लुप्-લોપ કરવો–1323 (५) लिप्-લેપ કરવો - 1324 (६) कृत्-કાપવું-1325 (७) खिद्-ખેદ કરવો– 1326 (८) पिश्-પીસવું-1327 આ આઠ मुचादि છે.

[૬૪૪]

(४) मुचादितृफदृफगुफशुभोभः शे ४/४/९९

★ **સૂત્રપૃથ૦ :-** मुच् आदि तृफ-दृफ - गुफ–शुभ उभः शे

★ **વૃત્તિ :-** एषां शे परे स्वरान्नोऽन्तः स्यात् । मुञ्चति ।१। अमुञ्चत् ।४।

■ लृदित्वादङ् अमुचत् ।४। मोक्ता ।८। मुञ्चते ।४। अमुक्त ।४। सिञ्चति । ह्वालिप् सेच इत्यङि, असिचत् ।५। सिञ्चते ।४। वात्मने, असिचत / असिक्त ।५। विन्दति ।१।

---

* भृज्यात् – હૈમ પ્રકાશ – ઉત્તરાર્ધ – પૃ. ७०६

अचिदत् / अवित्त ।५। वेत्ता ।८। वेत्स्यते ।९।
लुम्पति ।४। अलुपत् ।५। लुम्पते ।४। अलुप्त ।५।
लिम्पति ।४। अलिपत् ।५। अलिपत / अलिप्त ।५।

इत्युभयपदिनः

कृतैत् छेदने । मुचादित्वान्नोऽन्ते, कृन्तति ।४। अकर्तीत् ।५। चकर्त ।६। कृत्यात् ।७। कर्तिता ।८। कर्तिष्यति ।९। अकर्तिष्यत् ।१०। मृंत् प्राणत्यागे ।

卐 વૃત્યર્થ :- मुचादि (मुच्, सिच्, विद्, लुप्, लिप्, कृत्, खिद्, पिश्) એ આઠ ધાતુઓને તથા ગણ : ૬ ના જ तृफ (1377), दृफ (1381), गुफ (1383), उम्भ् (1385) शुम्भ् (1387) ધાતુઓને 'श' પ્રત્યય લાગતા સ્વર પછી 'न्' આગમ થાય છે. मुञ्चति- તે મુકે છે (१-व) मुच्+श्+तिव् = मुनच् + अति = (म्नां धुड्वर्गे' १/३/३९) मुञ्चति (३-प) मुञ्चतु/मुञ्चतात

★ અનુવૃતિ :- (उदितः) स्वरान्नोऽन्त

卐 વિશેષ :- 0 तृफ - तृम्फति - તે તૃપ્ત કરે છે.
0 गुफ - गुम्फति - તે ગુંથે છે
0 * तृम्फ् વગેરેના न् નો श પ્રત્યય પર છતાં લોપ થાય છે. જેમકે तृम्फ्-1387 ધાતુનો व्यञ्जनस्य ..४/२/४८ થી લોપ થાય-જ્યારે આ સૂત્રમાં न् આગમ કર્યો છે તેથી श પ્રત્યય પર છતાં લોપ ન થયો - વિધાન સામર્થ્યથી तृम्फति રૂપ સિદ્ધ થશે तृम्फ् ધાતુનું तृफति થશે.
0 श કેમ કહયો ?
अमुचत् -(५-अ) અહીં अङ् પ્રત્યય થયો અશિત્ છે માટે न् આગમ ન થાય
0 एषाम् કેમ કહ્યું ?
तुदति - तुद् + श + तिव् - मुचादि નથી

■ શેષવૃતિ :- मुच् (પરસ્મૈ) (६ प) मुमोच, मुमुचतुः (७-आ) मुच्यात् (८-श्व) मोक्ता (९-भ) मोक्ष्यति (१०-क्रि.) अमोक्ष्यत्
आत्मने :- (१-व) मुञ्चते (५-अ) सिच् પ્રત્યય-अमुक्त, अमुक्षाताम् (६-प) मुमुचे (७-आ) मुक्षीष्ट (९-भ) मोक्ष्यते
0 सिच् (षिचींत्) સિંચવું-1321 (१-व) सिञ्चति તે સિંચે છે. (५-अ) ह्वा लिप् सिच्...३/४/६२ થી अङ्-असिचत् અન્ય રૂપો 'मुच्' ના જેવા થશે
आत्मने :- (१-व) सिञ्चते (५-अ) वात्मने ३/४/६३

थी विकल्पे अङ्-असिचत् પક્ષે असिक्त-બાકી રૂપો 'मुच्' જેવા થશે.
0 विद् (विद्लृंति) મેળવવું-1322-પરસ્મૈ (१ व) विन्दति (५-अ) लृदित् હોવાથી अङ् પ્રત્યય अविदत् બાકી રૂપો मुच् જેવા થશે आत्मने-(१-व) विन्दते (५-अ) अवित्त, अवित्साताम् (सिच्)-બાકી 'मुच्' જેવા થશે.
0 लुप् (लुप्लृंति) લોપ થવો - 1323
विद् જેવા જ રૂપો થશે
0 लिप् (लिपींत्) લેપ કરવો - 1324
सिच् જેવા જ રૂપો થશે

— ઉભયપદી સમાપ્ત —

0 कृत् (कृतैत् - छेदने) છેદવું-કાપવું-પરસ્મૈ-सेट् (१-व) कृन्तति - તે છેદે છે (५-अ) ગુણ-अकर्तीत्, अकर्तिष्टाम् બાકી વૃત્તિ મુજબ. જેમકે (६-प) चकर्त
0 मृ (मृंत्-प्राण त्यागे) મરવું-1333 પરસ્મૈ अनिट्

[૯૪૭]

(५) म्रियतेरद्यतन्याशिषि च ३/३/४२

★ સૂત્રપૃથ૦ :- म्रियतेः अद्यतनी-आशिषि च

★ વૃતિ :- अद्यतन्यामाशिषि शिद्विषये च म्रियतेरात्मनेपदं स्यात् । नान्यत्र, ऋतोरिः, इति रित्वे, इयादेशे, म्रियते ।४। ■ अमृत ।५। ममार ।६। मृषीष्ट, मृषीयास्ताम् ।७। मर्ता, मर्तारौ ।८। मरिष्यति ।९। अमरिष्यत ।१०।...कृत् विक्षेपे । गृत् निगरणे ऋतां क्ङितीर्, गिरति ।

卐 વૃત્યર્થ :- अद्यतनी - आशीः અને शित् (કાળના) પ્રત્યયો લાગે ત્યારે मृ (ગણ : ६) ધાતુને કર્તામાં आत्मनेपद થાય છે અન્યત્ર નહીં रिःशक्याशीर्ये' ४/३/११० થી ऋ નો रि - संयोगात् २/१/५२ इय् (१-व) म्रियते - मृ+श+त् = (ઉપર મુજબ) म्रियते - તે મરે છે. (२-स) म्रियेत (३ प) म्रियताम् (४-ह्य) अम्रियत् (५-अ) अमृत

★ અનુવૃતિ :- (१) शदेः शिति ३/३/४१ थी शिति (२) (पराणि)... आत्मनेपदम् ३/३/२०

卐 વિશેષ :- 0 अद्यतनी-आशिषि કેમ કહ્યું ?
(६-प) ममार (७-श्व) मर्ता (९-भ.) मरिष्यति બધે જ પરસ્મૈપદ રહેશે.
0 સૂત્રમાં शित् નિર્દેશથી अङ्-લુપ્તમાં આત્મનેપદ ન થાય.
0 अद्यमां सिच् નો त् - थ् પ્રત્યયો પૂર્વે લોપ થયો છે -धुड्ह्रस्वाल्लुग् થી છે.

---

* तृम्फ्... હૈમપ્રકાશ - પૃ ७०७ - લીટી २२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શેષવૃતિ :- कृ (कृत् विक्षेपे) **विक्षेप - કરવો**
1334 - (१-व) किरति ।
गृ (गृत् निगरणे) **ગળી જવું** - ऋतां क्ङितीर्
४/४/११२ થી ऋ નો इर् (१ - व) गिरति

[૯૪૮]

(६) नवा स्वरे २/3/१०२

★ **વૃત્તિ :-** गिरते रस्य लो वा स्यात् स्वरे परे । गिलति ।४।

अगारीत् ।५। जगार ।६। गीर्यात् ।७। गरिता / गरीता ।८। (अवात् गिरि आत्मनेपदम्) अवगिरते (संपूर्वात्प्रतिज्ञार्थाद्धात्स्याद्) वादं संगिरते/संगिरति । ओव्रश्चौत् छेदने / वृश्चति ।४। वेट्त्वात् अव्रश्चीत् । सकारपदिष्ट शकारस्यापि, अव्राक्षीत् ।५। वव्रश्च, वव्रश्चिथ, वव्रष्ठ ।६। वृश्च्यात् ।७। व्रष्टा / व्रश्चिता ।८। प्रच्छंत् ज्ञीप्सायाम् । ग्रहव्रश्चेति य्वृत्, पृच्छति

卐 **વૃત્યર્થ :-** આદિમાં સ્વરવાળા પ્રત્યય લાગે ત્યારે (गृ) गिर् ના र् નો ल् વિકલ્પે થાય છે.
(१ - व) गिरति પક્ષે गिलति - તે ગળે છે.

★ **અનુવૃત્તિ :-** (१) ग्रो यङि २/3/१०१ થી ग्रो
(२) ऋरलृल २/3/૯૯ થી र् નો ल्

卐 **વિશેષ :- 0** गिरते કેમ કહ્યું ?
गिर् + अम् = विविधवाणी - અહીં गिर् શબ્દ છે. गृ ધાતુ નહીં માટે ल् ન થાય.
0 स्वरे કેમ કહ્યું ?
गीर्यात् - य વ્યંજનાદિ છે.
0 आशी. સિવાયના બધા રૂપો વિકલ્પે ल् થાય.

શેષવૃતિ :- (२-स) गिरेत्/गिलेत् (३-पं) गिरतु/ गिलतु (४-ह्य) अगिरत् / अगिलत् (५-अ) अगारीत् / अगालीत्, अगारिष्टाम् / अगालिष्टाम् (६-प) जगार / जगाल (७-आ. गीर्यात् (८-श्व.) गरिता પક્ષે गलिता પક્ષે गरीता પક્ષે गलीता
(२) अवात् 3/3/६७ अव ઉપસર્ગ સાથેના તુદાદિ ગણના गृ ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ થાયછે. अवगिरते - તે ગળેછે. [૫૦૮]
(3) समो गिरः 3/3/६६ सम् ઉપસર્ગ પૂર્વક પ્રતિજ્ઞા અર્થવાળા गृ ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ થાયછે. गृ

* संगिरते - તે પ્રતીજ્ઞા કરેછે. [૫૦૯]
0 व्रश्च् - (ओव्रश्चौत् छेदने) **કાપવું / છેદવું-1341** પરસ્મૈ - वेट् (१-व) वृश्चति व्रश्च् + श + तिव् = (ग्रहव्रश्च्...४/१/८४ થી य्वृत्) वृश्च् + अ+ ति (५ अ) - वेट् अव्रश्चीत् પક્ષે अव्राक्षीत् - अ + व्रश्च् + सिच् + ई + त् = (संयोगस्यादौ २/१/८८) स् લોપ - अ + व्रच् + स् + ईत् = यजसृज २/१/८७ થી च् નો ष्, वृद्धि, षढोः कस्सि થી ष् નો क्, नाम्यन्तस्था...स् નો ष् अव्राक्षीत् - અન્ય રૂપો વૃત્તિ મુજબ સમજવા જેમકે (૯-ભ) व्रश्चिष्यति પક્ષે व्रक्ष्यति
0 प्रच्छ् (प्रच्छंत् ज्ञीप्सायाम्) **પૂછવું-1347** (१-व) **पृच्छति** - તે પૂછે છે - ग्रहव्रश्च भ्रस्जप्रच्छ ४/१/८४ થી क्ङिति - य्वृत्, शिद्वित् - ङित्वत् થતા शित કાળના બધાં રૂપોમાં पृच्छ् થશે.

[૯૪૯]

(७) अनुनासिके च च्छ्वः शूट् ४/१/१०८

★ **સુત્રપૃથ0 :-** अनुनासिके च च्छ्वः शूट्
★ **વૃત્તિ :-** अनुनासिकादौ क्वौ धुडादौ च प्रत्यये धातोः च्छ्वोः शूटौ स्याताम् । अप्राक्षीत् ।५।
प्रपच्छ ।६। पृच्छ्यात् ।७। प्रष्टा ।८। प्रक्ष्यति ।९। आङ्पूर्वात्पृच्छतेरात्मनेपदम्) आपृच्छते ।...सृजंत् विसर्गे सृजति ।४। अः सृजिदृशोऽकिति अस्राक्षीत् ।५। ससर्ज । सृजिदृशीति वेटि सस्रष्ठ/ससर्जिथ ।६। सृज्यात् ।७। स्रष्टा ८। टुमस्जोंत् शुद्धौ । मज्जति ।४।

卐 **વૃત્યર્થ :-** આદિમાં અનુનાસિકવાળા પ્રત્યયો, क्विप् પ્રત્યય કે આદિમાં धुट् વર્ણવાળા પ્રત્યયો લાગ્યા હોય ત્યારે ધાતુના छ् કે च्छ् નો श् અને व् નો ऊट् (ऊ) થાયછે.
(५-अ) अप्राक्षीत् - प्रच्छ् + त् = अ + प्रच्छ् +स् + ई + त् = (સૂત્ર મુજબ) अ + प्रश् +स् + ईत् = अ + प्रष् + स् + ईत् = (वृद्धि, ष् નો क्, स् નો ष्) अप्राक् + षीत् = अप्राक्षीत्

★ **અનુવૃત્તિ :-** (१) अहन्पञ्चम स्य क्वि ४/१/१०७ थी क्वि
(२) स्वर हन...४ १/१०४ થી धुटि

卐 **વિશેષ :-** 0 સૂત્રમાં च्छ् મુકવાથી स्वरेभ्यः

* संगिरति - એમ ટીકામાં પૂ મહોપાધ્યાયજી લખેછે તે મતાંતર છે - સ્વમતે તો આત્મનેપદ જ થાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્ર લાગી છ્નો ચ્છ્ થયો હોય તો તેનું પણ ગ્રહણ થશે.
0 સૂત્રમાં મુકેલ च કાર क्विप् અને धुट् ની અનુવૃત્તિ માટે છે.

0 ઉદાહરણ :- दिव्+त् = दि+ऊ+त् = द्यूत: = જુગાર, प्रच्छ्+न = प्रश्+न = प्रश्न: = પ્રશ્ન

શેષવૃત્તિ :- (૬-પ) पप्रच्छ, पप्रच्छतु:
(७-आ) पृच्छ्यात् (८-श्व) प्रष्टा (૯-ભ.) प्रक्ष्यति
0 नुप्रच्छ: ३/३/५४ થી आ+प्रच्छ् आत्मने થાય-आपृच्छते
0 सृज् (सृजंत् विसर्गे) સર્જવું - 1349 अनिट्-परस्मै (१-व) सृजति – તે સર્જે છે. (५-अ) अ: सृजिदृशोऽकिति ४/४/१११ થી सृज्‌માં अ આગમ થતાં सृ+अ+ज्=स्रज् - अस्राक्षीत् – अ + सृज् + स् + ई + त्, अस्राष्टाम् अस्राक्षु:
(૬-પ) ससर्ज, ससृजतु:, (सृजिदृशि... ४/४/७८ થી વિકલ્પે इट्) - ससर्जिथ પક્ષે सस्रष्ठ (७-आ) सृज्यात् (८-श्व.) स्रष्टा
0 मस्ज् (टुमस्जोंत) નહાવું-સાફ કરવું (१-व) मज्जति – તે સાફ કરે છે मस्ज् + श + ति = मस्ज + अ + ति = मज्जति

[૯૫૦]

(૮) मस्जे: स: ४/४/११०

★ **વૃત્તિ :-** मस्जे: स्वरात्परस्य सस्य स्थाने धुटि परे नोऽन्त: स्यात् । अमाङ्क्षीत्, अमाङ्क्ताम् ।५।
■ ममज्ज, ममज्जिथ/ममङ्क्थ ।६। मज्ज्यात् ।७। मङ्क्ता ।८। मङ्क्ष्यति ।९।
णुदंत् प्रेरणे । नुदति ।१०। पानीयास्त्वेनमुभयपदिनं पठन्ति । नुनुदे । स्पृशंत् संस्पर्शे । स्पृशति ।४। अस्प्राक्षीत् / अस्पार्क्षीत् अस्पृक्षत् ।५। स्प्रष्टा/स्पर्ष्टा ।८। स्प्रक्ष्यति/स्पर्क्ष्यति ।९।
विशंत् प्रवेशने । अविक्षत् ।५। वेष्टा ।८। वेक्ष्यति।९। निपूर्वाद्विश आत्मनेपदं भवति । निविशते । एवं मृशंत् आमर्शने । इषत् इच्छायाम् । गमिषद्यमश्छ: । इच्छति ।४। ऐषींत्, ऐषिष्टाम् ।५। इयेष ।६।

इति परस्मैपदिन:

ओविजैति भयचलनयो: प्रायोऽयमुत्पूर्व: । उद्विजते ४। (विजेरिट् ङित्-स्यात्) उद्विजिता ।८। ओलज्जैति व्रीडे । लज्जते ।४। अलज्जिष्ट ।५। ललज्जे ।६। लज्जिषीष्ट ।७। जुषैति प्रीति सेवनयो: जुषते ।१०। इत्यात्मनेपदिन:

卐 **સૂત્રાર્થ :-** मस्ज् ધાતુને આદિમાં धुट् હોય તેવા પ્રત્યય લાગતાં સ્વર પછી स् ને સ્થાને न् આદેશ થાય છે.
(५-अ) अमाङ्क्षीत् – मस्ज्+त् = अमन्ज्+स्+ईत्= (ज् નો ग्, ग् નો क् તથા क् ના યોગમાં न् નો ङ् થાય) =अमङ्क्+स्+ईत्=(વૃદ્ધિ) अमाङ्क्+षीत्=अमाङ्क्षीत्, अमाङ्क्ताम्

★ **અનુવૃત્તિ :-** (१) (उदित:) स्वरान्नोऽन्त: ४/४/९८ (२) (नश:) धुटि ४/४/१०९

卐 **વિશેષ :-** 0 *स् નો न् થાય તેમ કહેવાને બદલે न् આગમ થાય તેમ કહ્યું હોત તો પણ संयोगस्या-दौस्कोर्लुक् થી स् લોપ થઈ શકત છતાં न् આગમ થાય તેમ કહ્યું, કારણ કે નો व्यञ्जनस्यानुदित: થી न् નો લોપ કરીએ ત્યારે स् નો થયેલ લોપ असत् થાય. स् स्थानीवत् થઈ ઉપાન્ત્ય થતાં न् લોપ ન થાય.

■ **શેષવૃત્તિ :-** (૬-પ) ममज्ज, ममज्जतु:
(७-आ) मज्ज्यात् (८-श्व) मङ्क्ता
0 नुद् (णुदंत् प्रेरणे) પ્રેરણા કરવી-1370 પરસ્મૈ-अनिट् (१-व) नुदति-બધાં રૂપો तुद् ના જેવા થશે. સૂત્ર : ૧ (નોંધ :- પાણિની-વૈયાકરણ ના મતે આ ધાતુ ઉભયપદી છે)
0 (स्पृश् स्पृशंत् स्पर्शे) સ્પર્શ કરવો-1412-પરસ્મૈ – अनिट् (१-व) स्पृशति
(५-अ) (1) स्पृशादि सृपो वा ४/४/११२ થી अकित् પ્રત્યયોમાં વિકલ્પે अ આગમ
(2) स्पृश मृश कृश...३/४/५४ થી વિકલ્પે सिच्-વૃદ્ધિ
(3) हशिटो नाम्युपान्त्य ३/४/५५થી सक्-त्रણ વિકલ્પો :-
(1) अस्प्राक्षीत् (2) अस्पार्क्षीत् (3) अस्पृक्षत्
(६-प) पस्पर्श – स्पृश+णव् – (દ્વિત્વ, अघोषे शिट: થી स् લોપ, ऋ નો अ થતાં) पस्पृश्+णव्=(ગુણ) पस्पर्श्+अ
(७-आ) स्पृश्यात् (१०-क्रि.) अस्प्रक्ष्यत् પક્ષે अस्पर्क्ष्यत्-
0 विश् (विशंत् प्रवेशने) પ્રવેશવું-1415-પરસ્મૈ-अनिट् (१-व) विशति (५-अ) सक्-अविक्षत् (६-प) विवेश, विविशतु: - બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે.
(४) निविश: ३/३/२४ नि પૂર્વક विश् ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ થાય છે. निविशते नि+विश्+श+ते [૫૧૦]
0 मृश् (मृशंत् आमर्शने) સ્પર્શવું-1416 – પરસ્મૈ-अनिट् - (१-व) मृशति – (स्पृश् જેવા થશે)
0 इष् (इषत् इच्छायाम्) ઇચ્છવું – 1419 सेट्-પરસ્મૈ

*स् નો न्...મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ ભા. ૨, પૃ. ૧૫૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧-व) मृशति – (गमिषद्यमच्छ ४/२/१०६ થી इष् નું इ च्छ्, स्वरेभ्य: १/३/३० થી इच्छ्-શિતકાળમાં इच्छ्)
(५-अ) ऐषीत्, ऐषिष्टाम् – सिच् પ્રત્યય इष्+इट्+सिच् + ईत् + त्
(६-प) इयेष, ईषतु:, ईषु: – इष्+णव् = (पूर्वस्यास्वेस्वरे इय ४/१/३७ થી દ્વિત્વ, ગુણ) -इ इष्+णव्=इ+एष्+अ इय्+एष (७-आ) इष्यात् (८-श्व) एष्टा
(९-भ) एषिष्यति

— પરસ્મૈપદી સમાપ્ત. —

0 विज् (ओविजैति-भयचलनयो:) બીવું – ધ્રુજવું – 1468–आत्मने–આ ધાતુઓ સામાન્ય રીતે उत् પૂર્વક હોયછે. (૧-व) उद्विजते
(५-अ) उद्विजिष्ट (६-प) उद्विविजे (७-आ) उद्विजिषीष्ट
(८-श्व) उद्विजिता
(५) विजेरिट् ४/3/१८ विज् ધાતુને લાગેલો इट् પ્રત્યય ङित्वत् થાય. [५११]
-0- ङित्वत् થવાથી ગુણ થશે નહીં
0 ओलस्जैति (लस्ज्) व्रीडे – લાજવું – 1470
(१-व) लज्जते (५-अ) अलज्जिष्ट, अलज्जिषाताम्
(लस्ज् - स् નો श् નો ज्)
(६-प) ललज्जे (७-आ) लज्जिषीष्ट
(८-श्व) लज्जिता
0 जुष् (जुषैति प्रीतिसेवनयो:) પ્રીતિ કરવી – સેવા કરવી. (१-व) जुषते

[८५१]

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ तुदादि प्रक्रियानो .....પૂ. ધ્યાનસ્થ આચાર્યદેવ શ્રી આનંદસાગર સૂરિશ્વરજીના ઉદારદિલ શિષ્ય પૂ. ઉપાધ્યાય ક્ષમાસાગરજીના પ્રશિષ્ય નિસ્પૃહી તપસ્વી પૂ. પંન્યાસ શ્રી સુશીલસાગરજી ગણી. ના શિષ્યરત્ન સંવેદનશીલ પૂ. મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ના શિષ્ય મુનિ દીપરત્ન સાગર (M. Com., M. Ed.,) કરેલ .....ગુજરાતી અનુવાદ તથા સન્દર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

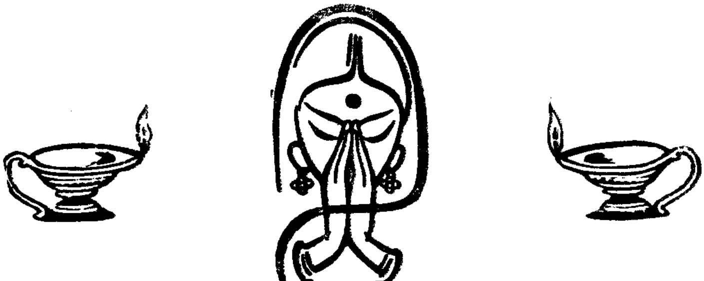

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

રુધાદયઃ

(रुधादि) - ગણ ૭ - रुधू વગેરે ધાતુઓને श्न (न) (વિકરણ) પ્રત્યય લાગેછે. આ ધાતુઓની વિશેષતા એ છે કે તેમાં ધાતુને અન્તે નહીં પણ ધાતુના સ્વર પછી (વિકરણ) પ્રત્યય લાગેછે....આ ધાતુ ष અનુબંધ વાળા છે.

ધાતુ :- પરસ્મૈપદી - 1482 થી 1495, આત્મનેપદી - 1496 થી 1498, ઉભયપદી - 1473 - 1481 કુલ - ૨૬ ધાતુઓ છે.

0 रुधू (रुधूंपी आवरणे) રુંધવું - ઉભયપદી - अनिट् - 1473

(१) रुधां स्वराच्छ्नो न लुक् च ३/४/८२

★ સૂત્રપૃથ૦ :- रुधां स्वरात् श्नः न लुक् च

★ વૃત્તિ :- रुधादीनां स्वरात्परः कर्तर्यथे शिति श्नः स्यात्तद्योगे प्रकृते र्न लुक् च रुणद्धि ।

■ अविति शिति श्नास्त्योर्लुगित्यकारलुकि, रुन्द्धः, रुन्धन्ति। रुणत्सि, रुन्द्धः, रुन्द्ध/रुणध्मि, रुन्ध्वः, रुन्ध्मः ।१। रुन्ध्यात् ।२। रुणद्धु, रुन्द्धि/रुन्द्धात्, रुणधानि ।३। अरुणत्, अरुन्धन् ।४। ऋदित्त्वाद्वाङि, अरुधत्, अरौत्सीत् ।५। रुरोध ।६। *रुन्ध्यात् ।७। रोद्धा ।८। रोत्स्यति ।९। अरोत्स्यत् ।१०।...रुन्द्धे, रुन्धते ।१। रुन्धीत ।२। रुणधाम्, रुणधै ।३। अरुन्द्ध ।४। अरुद्ध ।५। रुरुधे ।६। रुत्सीष्ट ।७।

युजूंपी योगे। युनक्ति, युङ्क्तः ।१। अयुनक् ।२। अयुजत्, अयौक्षीत् ।५। युयोज ।६। योक्ता ।८।... युङ्क्ते ।४। अयुक्त ।५। युयुजे ।६। युक्षीष्ट ।७। योक्ता ।८।

भिदृंपी विदारणे। भिनत्ति, भिन्तः ।४। अभिदत्, अभैत्सीत् ।५। ...भिन्ते ।४। अभित्त ।५। ...छिदृंपी द्वैधीकरणे ।

इत्युभयपदिनः

भञ्जौप् आमर्दने । भनक्ति, भङ्क्तः। अभनक् अभनजम् अभाङ्क्षीत् ।५। बभञ्ज ।६। भज्यात् ।७। भङ्क्ता ।८। भङ्क्ष्यति ।४। अभौक्षीत् ।५। बुभोज ।६। भुज्यात् ।७

卐 વૃત્યર્થ :- रुध् વગેરે (ગણ : ૭) ના ધાતુઓને સ્વર પછી श्नः (न-વિકરણ) પ્રત્યય કર્તામાં શિત્ (કાળમાં) પ્રત્યયો પર છતાં લાગેછે તેના યોગમાં ધાતુનાં (પ્રકૃતિના) "न" નો લોપ થાયછે

* रुध्यात् - रुन्ध्यात् અશુદ્ધ છે 0 ક્રિયારત્ન સમૂચ્ચયમાં रुध्यात् છે.

(१-व) रुणद्धि = તે રુંધેછે.-रुधू+तिव्=रुनधू+ति (નોંધ :- સ્વર પછી ધાતુની વચ્ચે "श्न" થાય) = रुणधू + ति = (થી तू નો द् થતાં - रुणद्+धि=रुणद्धि

卐 વિશેષ :- 0 कर्तर्यनद्भ्यः शव् ३/४/७१ થી થતાં शव् ને બદલે આ સૂત્ર "श्न" પ્રત્યયનું વિધાન કરેછે.

श्न માં श-इत् છે તે शित् કાર્ય માટે છે.

0 વિધાન સામર્થ્યથી પ્રત્યયનાં न् કારનો લોપ ન થાય.

■ શેષવૃત્તિ :- अवित् शित् પ્રત્યય પર છતાં श्नास्त्योर्लुक् ४/२/९० થી अ નો લોપ થશે - रुन्द्धः=रुधू+तस्=रुनधू+तस्=(अ લોપ થતા) रुन्ध्+तस्=अधश्चतुर्थात्...થી रुन्द्धः (२-स) रुन्ध्यात् (३-प) रुणध्धु/रुन्द्धात् (४-ह्य)अरुणत् । द् (धू नो द्/त्) (५-अ) ऋदिच्छ्विव...वा ३/४/६५ થી વિકલ્પે अङ् પ્રત્યય. अरुधत् - તેણે રૂંધ્યું પક્ષે सिच् - अरौत्सीत् (६ प) रुरोध

બાકી કાળ ૭ થી ૧૦ ના રૂપો વૃત્તિ મુજબ.

आत्मने :- (१-व) रुन्द्धे - रुधू + ते

(५-अ) अरुद्ध, अरुत्साताम् - માત્ર 'सिच्' લાગે વિકલ્પે રૂપ ન થાય. (६-प) रुरुधे

બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ જાણવા

0 युज् (युजूंपी योगे)-1476-ઉભયપદી अनिट्-(१-व) युनक्ति-युज्+ति=युनज्+ति=(चजः कगम्) युनक्+ति, युङ्क्तः, युञ्जन्ति (બી पु.) युनक्षि...

(२-स) युञ्ज्यात् (३-प) युनक्तु/युङ्क्तात्

(५-अ)ऋदिच्छ्विव वा ३/४/६५ थी વિકલ્પેअङ् પક્ષે सिच् वृद्धि-व्यञ्जनानामनिटि ४/३/४५ થી થશે अयुजत् પક્ષે अयौक्षीत् (६-प) युयुजे (७-आ) युज्यात्

आत्मने :- (१-व) युङ्क्ते, युञ्जाते

(५-अ) अयुक्त, अयुक्षाताम् - બાકી વૃત્તિ મુજબ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 **भिद्** – (भिदृंपी विदारणे) **વિદારવું – 1478** – ઉભયપદી – अनिट् – આ રૂપો युज् જેવા **થશે** માત્ર इ નો ગુણ ए થશે. – દ્વિરુક્તિમાં भ् નો ब् થશે.
(૧-व) **भिनत्ति** (५-अ) अभैत्सीत् (६-प) बिभेद

— ઉભયપદી રૂપો સમાપ્ત —

0 **भञ्ज** (भञ्जोंप् आमर्दने) **ભાંગવું**–1486– પરસ્મૈ अनिट् (१-व) भनक्ति, भङ्क्तः धातु–भञ्ज् न् (ञ्) નો લોપ, – रुधां स्वराच्छ्नो न लुक् ३/४/८२ થી પ્રકૃતિ નો न् લોપાય – અને 'श्न' નો न આગમ થાય–તેમજ अवित् शित् માં श्नास्त्तयो लुग् થી अ લોપાય – (५-अ) अभाङ्क्षीत् – भञ्ज् + त् (६-प) बभञ्ज

0 **भुज्** (भुजंप् पालनाभ्यवहारयोः) **પાલન કરવું ભોગવવું**–1487 (१-व) **भुनक्ति** તે પાલન કરે છે. (२-स) भुञ्ज्यात् (३-पं) भुनक्तु (५-अ) अभौक्षीत्, अभौक्ताम् (६-प) बुभोज, बुभुजतुः (८-श्व) भोक्ता (९-भ) भोक्ष्यति

[૯૫૨]

(२) भुनजोऽत्राणे 3/3/3७

★ **સૂત્રપૃથ0** :– भुनजः अ – त्राणे

★ **વૃતિ** – पालनादन्यार्थाद् भुनक्तेः कर्तर्यात्मनेपदं स्यात्। भुङ्क्ते ।५। बुभुजे ।६। भुक्षीष्ट ।७।

■ अञ्जौप् व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु । अनक्ति, अङ्क्तः ।१। अञ्ज्यात् ।२। अनक्तु, अङ्ग्धि / अङ्क्तात् ।३। आनक् ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :– 'પાલન કરવું' સિવાયના (અન્ય) અર્થમાં (भुनक्ति) ગણ : ७ રૂધાદિના "भुज्" ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ થાયછે. (१-व) भुङ्क्ते–તે ખાયછે ("પાલન કરવું" અર્થ નથી માટે આત્મને થયું) (२-स) भुञ्जीत (३-पं) भुङ्क्ताम् (४-ह्य) अभुङ्क्त (५-अ) अभुक्त (९-भ.) भोक्ष्यते –

★ **અનુવૃત્તિ** :– [पराणि]...आत्मनेपदम् ३/३/२०

卐 **વિશેષ** :– 0 પાલન કરવું કેમ નહીં ? पृथ्वीं भुनक्ति – પાલન અર્થમાં પરસ્મૈ થયું
0 भुनजः કેમ લખ્યું ?
[ગણ : ६ – તુદાદિ – 1351] भुजति ને ન લાગે

■ **શેષવૃતિ** :– **अञ्जु** (अञ्जौप् व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु) **વ્યક્ત કરવું, આંજવું, ચોપડવું, ગતિ કરવી.** 1488–પરસ્મૈ–वेट् [१-व] अनक्ति, अङ्क्तः न् લોપ न् આગમ [४-ह्य] आनक्, आङ्क्ताम् – [स्वरादेस्तासु ४/४/३१ પૂર્વનો अ વૃદ્ધિ]

[૯૫૩]

[3] सिचोऽञ्जेः ४/४/८४

★ **સૂત્રપૃથ0** :– सिचः अञ्जेः

★ **વૃત્તિ** :– अञ्जेः सिच आदिरिट् स्यात् । आञ्जीत् ।५।

■ आनञ्ज ।६। अज्यात् ।७। औदित्वात् अङ्क्ता, अञ्जिता ।८। शिष्लृंप् विशेषणे । शिनष्टि, शिंष्टः, शिंषन्ति ।१। शिंष्यात् ।२। शिनष्टु । शिन्ष्हि इति स्थिते । हेर्धिः धुटस्तृतीयेति षस्य डः, तवर्गश्चवर्गेति धेर्ढिः । म्नां धुड्वर्गे इति नस्य णः ।

卐 **વૃત્યર્થ** :– अञ्ज् ધાતુને सिच् પ્રત્યયની પૂર્વે इट् થાય છે [५-अ] आञ्जीत अञ्ज+त्=अञ्ज्+इट् +सिच्+ईत्+त् = [વૃદ્ધિ, सिच् લોપ] आञ्ज्+इ+ई+त् **તેણે** આંજયું आञ्जिष्टाम्

★ **અનુવૃત્તિ** :– ऋ वृ व्ये ४/४/८० થી इट्

卐 **વિશેષ** :– 0 औ – इत् હોવાથી વિકલ્પે इट् ની પ્રાપ્તિ હતી તે અહીં નિત્ય થાય છે.
0 सिच् કેમ કહ્યું ?
(९ भ) अञ्जिष्यति પક્ષે अङ्क्ष्यति

■ **શેષવૃત્તિ** :– (६-प) आनञ्ज, आनञ्जतुः अञ्ज्+णव्=अअञ्ज+णव्–(न् આગમ *अनातो नश्चान्तः ४/१/६९ થી થયો છે) आ + न् + अञ्ज् + अ
(७-आ) अज्यात् – न् (ञ्) નો લોપ – નો व्यञ्जनस्या ४/२/४५ થી થયો છે. (८ – श्व) औ-इत् હોવાથી अञ्जिता / अङ्क्ता

0 **शिष्** (शिष्लृंप् विशेषणे) **ગુણયુક્ત કરવું, વિશેષ કરવું**–1492–પરસ્મૈ–अनिट् (१-व) **शिनष्टि**, शिंष्टः = शिष्+तस् = शिन्ष्+तस् = (शिड्ढेऽनुस्वार) शिंष्+टः
(३-पं) शिष्+हि=शि+न्+ष्+हि=(श्नास्त्योर्लुग् ४/२/९० થી अ લોપ) – शि+न्+ष्+हि=(हु धुटो हे र्धिः ४/२/८३ થી ध्)=शिन्+ष्+धि=धुटस्तृतीय થી ष् નો ड, तवर्गश्चवर्ग થી ध् નો ढ, म्नां धुड्वर्गे १/३/३९ થી न् નો ण्=शिण्ड् + ढि – જુઓ સૂત્ર : ४ शिण्ढि

[૯૫૪]

---

* अनातो...ધાતુ પારાયણમ્ – પૃ. २८२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(४) धुटो धुटि स्वे वा १/३/४८

★ વૃત્તિ :- व्यञ्जनात्परस्य धुटो धुटि स्वे परे लुग्वा स्यात् । इति ड लोपे शिण्ढि

▨ शिनषाणि ।३। अशिनट्-ड् ।४। अशिषत् ।५। शिशेष ।६। शिष्यात् ।७। शेष्टा ।८। शेक्ष्यति ।९।...
हिसु तृहप् हिंसायाम् । उदितः स्वरादिति नागमे, तल्लोपे च हिनस्ति, हिंस्तः, हिंसन्ति ।१। हिंस्यात् ।२। हिनस्तु, हिन्धि ।३। व्यञ्जनाद्देः सश्च दः । अहिनत्-द् ।४। अहिंसीत् ।५। जिहिंस ।६। हिंस्यात् ।७।

卐 વૃત્યર્થ :- વ્યંજન પછી ધુટ્ વર્ણ આવેલો હોય તેની પછી સ્વ (તેજ વર્ગનો) ધુટ્ વર્ણ આવે તો પૂર્વનો ધુટ્ વિકલ્પે લોપ પામે છે –શિણ્ઢિ પક્ષે શિણ્ડ્ઢ (સૂત્ર : ૩ ની અધુરી પ્રક્રિયા પરથી)

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) रो रे लुग्...૧/૩/૪૧ થી लुग्
(૨) व्यञ्जनात् – ૧/૩/૪૭

卐 વિશેષ – 0 स्व धुट् કેમ કહ્યું ?
तर्प्ता – તૃપ્ત કરનાર – तर् + प् + ता અહીં स्व धुट् નથી, માટે લોપ ન થયો.

▨ શેષવૃત્તિ :- (૩-પં) शिनषाणि
(૪–હ્ય.) अशिनट्-ड् – शिष् + दिव् – (व्यञ्जनाद्देः सश्चदः ૪/૩/૭૮ થી दिव् લોપ, धुटस्तृतीयः થી ष् નો ड् થયો. (૫–અ) अशिषत् (ऌदित् – હોવાથી अद्य માં अङ्) – બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ

0 हिंस् (हिंसुप्-हिंसायाम) હિંસા કરવી – 1494
પરસ્મૈ – उदित स्वराल्नोऽन्तः ૪/૪/૯૮ થી न् આગમ, श्नास्त्योर्लुक् स्वरात्...૩/૪/૮૨ થી શિતકાળમાં न् લોપ.
(૧-વ) हिनस्ति, हिंस्तः (૪–હ્ય) अहिनत्
(૫-અ) अहिंसीत् (૬-પ) जिहिंस-(गहोर्जः થી ह નો ज)–
(૯–ભ) हिंसिष्यति

0 तृह् (तृहप् हिंसायाम्) હિંસા કરવી – 1495
સેટ્ – પરસ્મૈ.

[૯૫૫]

(૫) तृहः श्नादीत् ૪/૩/૬૨

★ સૂત્રપૃથ0 :- तृहः श्नात् ईत्

★ વૃતિ :- तृहः श्नात्पर ईत् स्याद् व्यञ्जनादौ विति / तृणेढि । तृणेक्षि, तृणेह्मि

▨ तृण्ढः, शिड्हेऽनुस्वार इति तृंहन्ति ।१। तृंह्यात् ।२। तृणेढु । हौ तृण्ढि, तृणहानि ।३। अतृणेट्, अतृण्ढाम्, अतृंहन् ४। अतर्हीत् ५। ततर्ह ।६। तृह्यात् ।७। तर्हिता ।८।

卐 વૃત્યર્થ :- तृह् ધાતુને श्न પ્રત્યય લાગે ત્યારે न પછી ईत् ઉમેરાય છે. જો આદિમાં વ્યંજનવાળા वित् પ્રત્યય લાગ્યા હોય તો – (૧–વ) तृणेढि–તે હિંસા કરે છે. – तृह्+तिव् = तृ+न+ई+ह्+ति = तृणे+ह्+ति (हो धुट् पदान्ते ૨/૧/૮૨ થી ह् નો ढ्) = (अधश्चतुर्थात् થી त् નો ध्, तवर्गस्य श्चवर्ग थी ढ, ढस्तड्ढे થી પૂર્વનો ढ લોપ)= तृणेढि એ–જ–રી–તે (બી.પુ) तृणेक्षि – तृणेढ् + सि= तृणेक्+षि (પ. પુ.) तृणेह्मि... (૩–પં) तृणेढु

★ અનુવૃત્તિ :- (उत औः) विति व्यञ्जने ૪/૩/૫૯

卐 વિશેષ :- 0 વ્યંજનાદિ वित् કેમ ?
तृणहानि – आनिव् સ્વરાદિ છે.
0 वित् કેમ કહ્યું ?
तृण्ढः = तृह् + तस्

▨ શેષવૃત્તિ :- (૧-વ) तृंहन्ति (૨–સ) तृंह्यात् (૪–હ્ય.) अतृणेट् – ड्, अतृण्ढाम् (૫–અ) अतर्हीत्, अतर्हिष्टाम् (૬–પ) ततर्ह, ततृहतुः (૯–ભ.) तर्हिष्यति (૧૦–ક્રિ) अतर्हिष्यत्

— પરસ્મૈપદ સમાપ્ત. —

[૯૫૬]

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ – રુધાદિ – ધાતુ પ્રક્રિયા નો ....
તપાગચ્છીય જૈનાચાર્ય આગમ દિવાકર પૂ. આનંદસાગર સૂરીશ્વરજીના સમુદાય વર્તી પૂજ્ય ગ્રેજ્યુએટ પ્રવચનકાર મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ના શિષ્ય મુનિ દીપરત્ન સાગર (M. Com , M. Ed.) કરેલ ગુજરાતી અનુવાદ તથા સરાંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તનાદયઃ

ગણ : ૮ તનાદિ નો (વિકરણ) પ્રત્યય उ છે. તેના રૂપો પાંચમાં ગણના રૂપો સાથે સામ્યતા ધરાવે છે. આ ધાતુઓ "य" અનુબંધથી ઓળખાય છે. તેમાં ખાસ વિશેષતા એ છે કે પરસ્મૈપદી ધાતુઓ છે જ નહીં. આત્મનેપદી - 1506-7 ઉભયપદી - 1499 - 1505 - એમ નવ (9) ધાતુઓ છે.

0 तन् (तनूयी विस्तारे) - તાણવું, વિસ્તારવું - 1499 ઉભયપદી

0 कृग् तनादेरुः ३/४/८३ - कृ તથા तनादि ધાતુઓને કર્તરિમા शित् પ્રત્યયો લાગતા उ (વિકરણ) પ્રત્યય થાય છે. (१-व) तनोति - તે વિસ્તારે છે. तन् + उ + तिव् = (ગુણ) तनो + ति तनोति, तनुतः, तन्वन्ति, तनोषि -0- वम्यविति वा ४/२/८७ થી વિકલ્પે उ લોપ થતાં (પ પુ) तनुवः/तन्वः, तनुमः / तन्म (२-स) तनुयात् (३-पं) तनोतु (४-ह्य.) अतनोत्, अतनुताम् (५-अ) अतानीत् / अतनीत् - व्यञ्जनादेर्वोपान्त्यस्य ४/३/४७ થી વિકલ્પે વૃદ્ધિ (६-प) ततान, तेनतुः (अनादेशादेरेक ४/१/२४ થી ए) (९-भ) तनिष्यति

-0- आत्मने :- (१-व) तनुते (२-स) तन्वीत (३-पं) तनुताम् (४-ह्य.) अतनुत

(१) तन्भ्यो वा तथसि न्णोश्च ४/३/६८

★ સૂત્રપૃથ૦ :- तन्भ्यः वा त-थासि न् णः च

★ વૃત્તિ :- तनादिभ्यः परस्य सिचस्ते थासि च लुब् वा स्यात्तद्योगे न्णोश्च लुप् न चेट्। अतत अतनिष्ट

अतनिषाताम्, अतनिषत। अतथाः। अतनिष्ठाः ।५। तेने ।६। तनिषीष्ट ।८। ...षणूयी दाने। सनोति ।४। असानीत् / असनीत् ।५। ससान ।६। सनुते ।४।

卐 વૃત્ત્યર્થ :- तनादि (ગણ : ૯ના तन् વગેરે) ધાતુઓને त અને थास् પ્રત્યયો પૂર્વે सिच् નો લોપ વિકલ્પે થાય છે. તેના યોગમાં ધાતુના અન્ત્ય न् કે ण् નો લોપ થાય છે. અને इट् લાગતો નથી (५-अ) अतत પક્ષે अतनिष्ट = तन्+त = अ+तन्+इट्+सिच्+त = अतनिष्ट પક્ષે (આ સૂત્રથી न्, इट् લોપ सिच् નિષેધ) अ+त+त= अतत-તેણે તાણ્યું. એ-જ-રી-તે अतथाः પક્ષે अतनिष्ठाः

★ અનુવૃત્તિ :- (विनीति)...सिच् लुप् न चेट् ४/३/६६

卐 વિશેષ :- 0 थास् ના ગ્રહણથી त પ્રત્યય પણ આત્મનેપદી જ લેવો

▩ શેષવૃત્ત :- (५-अ) દ્વિ.વ. - अतनिषाताम् (६-प) तेने, - तेनाते (८-श्व) तनिता (९-भ.) तनिष्यते

0 सन् (षणूयी दाने) - દાન દેવું-1500-ઉભયપદી - अनिट् - (१-व) પરસ્મૈ - सनोति - તે દાન દે છે. દશે કાળના રૂપો तन् જેવા થશે.

आत्मने :- (१-व) सनुते - तन् જેવા થશે.

[૯૫૭]

(२) सनस्तत्रावा ४/३/६९

★ સુત્રપૃથ૦ :- सनः तत्र आ वा

★ વૃત્તિ :- सनो न् लुपि सत्या वा स्यात् असात / असत / असनिष्ट, असाथाः / असथाः / असनिष्ठाः ।४।

▩ सेने ।६।...क्षणूग्-क्षिणूयी हिंसायाम् । क्षणोति ।४। न श्विजागृशसेनि वृद्धि निषेधे, अक्षणीत् ।५। चक्षाण ।६। क्षण्यात् ।७। क्षणिता ।८। क्षणुते ।४। अक्षत/अक्षणिष्ट, अक्षथाः / अक्षणिष्ठाः ।५। चक्षणे ।६। क्षणिषीष्ट ।७। क्षणिष्यते ।९। अक्षणिष्यत ।१०। एवं क्षिणोतेरपि क्षिणोति। क्षिणुते ।४। अक्षेणीत् /अक्षेणिष्ट ।५। चिक्षेण/चिक्षिणे ।६।

इत्युभयपदिनः

वनूयि याचने । मनूयि बोधने । आत्मनेपदिनौ। वनुते ।१०। मनुते ।१०।

卐 વૃત્ત્યર્થ :- सन् નો न् લોપ થતાં ધાતુના અન્ત્યનો आ વિકલ્પે થાય છે. (न् લોપ - तन्भ्यो वा तथासि ४/३/६८ થી) વિકલ્પો (१) असात (२) असत (३) असनिष्ट

0 સૂત્ર : ૧ મુજબ न् લોપે सिच् લોપ - इट् નિષેધ, તેથી असत પક્ષે (आ) असात અન્યથા असनिष्ट એજ રીતે असाथाः / असथाः / असनिष्ठाः

卐 વિશેષ :- 0 સૂત્રમાં લખેલ तत्र નો અર્થ પૂર્વ સૂત્રમાં न् લોપ થાય ત્યારે એમ લીધો છે. -જો न् લોપ થાય તો अ નો आ થાય.

▩ શેષવૃત્તિ :- પરોક્ષાદિ (૬) થી ૧૦ કાળના રૂપો आत्मनेपदी तन् ધાતુના જેવા થશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

0 क्षणू (क्षणुग् हिंसायाम्) 1502 ઉભયપદી - સેટ્ (परस्मै) (१-व) क्षणोति - તે હિંસા કરે છે - ૧ થી ૪ કાળ तन् મુજબ (૫-अ) न श्वि जागृ शम् ४/३/४९ થી વૃદ્ધિ નિષેધ - अक्षणीत् , अक्षणिष्टाम्

(૬-प) चक्षाण - क्षण् + णव् + क्षक्षण् - कक्षण् - चक्षण् + णव् = चक्षाण બાકીના રૂપો વૃત્તિ મુજબ

(૯ भ) क्षणिष्यति

आत्मने :- ૧૦ કાળના રૂપો तन् જેવા જ - વૃત્તિમાં દર્શાવ્યા મુજબ થશે. (१-व) क्षणुते માત્ર પરોક્ષામાં સંયોગ હોવાથી चक्षणे, चक्षणाते...થશે

क्षिण् (क्षिणूयी हिंसायाम्) હિંસા કરવી - 1502 - આ રૂપો क्षण् જેવા થશે. વિશેષમાં क्षि નો अकिंत् ङित् પ્રત્યયમાં ગુણ થશે क्षेणोति વગેરેમાં ગુણ-*કેટલાંક ગુણ નથી કરતા તેમના મતે क्षिणोति

(७-आ) - (प) क्षिण्यात् (आ) क्षेणिषीष्ट

— ઉભયપદી સમાપ્ત —

0 वन् (वनूयि) માંગવું - 1506, 0 मन् (मनूयि) જાણવું - 1507 - બંને આત્મપદી છે. બન્નેના રૂપ तन्-आत्मने જેવા થશે માત્ર वन्ના પરોક્ષામાં वेने ન થતાં ववने, ववनाते થશે... (न शस् ददवादि गुणिनः ४/१/३० થી व કારાદિમાં ए ન થાય)

[૯૫૮]

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ હૈમ લઘુપ્રક્રિયા तनादि ધાતુ પ્રક્રિયાનો ગુજરાતી અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

ક્યાદય:

ગણ (૯) क्र्यादि श्ना (વિકરણ) પ્રત્યય લેતો ધાતુ છે. જે श् અનુબંધથી ઓળખાયછે. જેમાં કુલ ૬૦ ધાતુઓ છે. - પરસ્મૈપદી - 1524 થી 1566, આત્મને - 1567, ઉભયપદી - 1508 થી 1523. આ ગણમાં शित् કાળમાં એ વિશેષતા છે કે श्ना (ना) પ્રત્યય ની, नू રૂપે પણ ફેરફાર પામે છે.

0 क्री (डुक्रींग्श् - द्रव्यविनिमये) - ખરીદવું - 1508 - अनिट्

(१) क्र्यादेः ३/४/७९

★ **સુત્રપૃથ0** :- क्री - आदेः

★ **વૃત્તિ** :- क्र्यादिनां कर्तृविहिते शिति श्नाः स्यात्। क्रीणाति

■ एषामीर्व्यञ्जनेऽदः इतीत्वे, क्रीणीतः। श्नश्चात इत्यालोपे क्रीणन्ति।१। क्रीणीयात्।२। क्रीणातु/क्रीणीतात्, क्रीणीहि।३। अक्रीणात्।४। अक्रैषीत्।५। चिक्राय, चिक्रियतुः, चिक्रयिथ/चिक्रेथ ६। क्रीयात् ७। क्रेता ८। क्रेष्यति ९। अक्रेष्यत्।१०। .. क्रीणीते, क्रीणाते, क्रीणते, ।४। अक्रेष्ट।५। चिक्रिये।६। क्रेषीष्ट।७। (परिव्ययात् क्रिय आत्मनेपदमेव) एवं प्रींग्श् तृप्ति कान्त्योः। प्रीणाति।१०। प्रीणीते।१०। मींग्श् हिंसायाम्। अदुरुपसर्गेति णत्वे प्रमीणाति।४।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :- क्री વગેરે ધાતુઓને કર્તામાં शित् પ્રત્યય લાગે ત્યારે પૂર્વે "श्ना" (ना) (વિકરણ) પ્રત્યય લાગેછે (१-व) क्रीणाति - તે ખરીદે છે. क्री+ श्ना (ना) + तिव् = क्री + णा + ति

卐 **વિશેષ** :- 0 ૨૫૪

■ **શેષવૃત્તિ** :- 0 एषामीर्व्यञ्जनेऽदः ४/२/९७ સૂત્ર મુજબ शित्-अवित् વ્યંજનાદિ પ્રત્યય પૂર્વે आ નો ई થાય क्री + ना + तस् = क्री + नी + तस् = क्रीणीतः

0 श्नश्चातः ४/२/९६ થી आ લોપ થતાં क्री + ना+ अन्ति=क्री +न्+अन्ति=क्रीणन्ति - (१-व) क्रीणाति, क्रीणीतः क्रीणन्ति (२-स) क्रीणीयात् (३-पं) क्रीणातु/क्रीणीतात् (४-ह्य) अक्रीणात्, अक्रीणीताम्, अक्रीणन् (५-अ) अक्रैषीत् अक्रैष्टाम् (अनिट् सिच् - सिचि समानस्य - ४/३/४४ થી વૃદ્ધિ) (६-प) चिक्राय, चिक्रियतुः

બાકી કાળ ७ થી १० મુજબના રૂપો વૃત્તિ અનુસાર થશે

आत्मने :- (१-व) क्रीणीते, क्रीणाते (२-स) क्रीणीत (३-पं) क्रीणीताम्, क्रीणाताम् (४-ह्य) अक्रीणीत (५-अ) अक्रेष्ट (६-प) चिक्रिये (धातोरिवर्णो २/१/५० थी

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઈ નો ઇય્ થયો) (૭-આ) क्रेषीष्ट (૮-શ્વ.) क्रेता

(१) परिव्यवात् क्रियः 3/3/૨૭ परि, वि અને अव પૂર્વક क्री ધાતુને કર્તામાં આત્મનેપદ જ થાય છે-परिक्रीणीते તે ખરીદે છે. [૫૧૨]

0 प्री (प्रींग्श् - तृप्तीकान्त्योः) **તૃપ્ત થવું, ઇચ્છા રાખવી-1510** ઉભયપદી - अनिट् (१-व) **प्रीणाति** (१-व) प्रीणीते - क्री જેવા રૂપ થશે.

0 मी (मींग्श् हिंसायाम्) **હિંસા કરવી - 1512** ઉભયપદી-अनिट् - (પરસ્મૈ) (१-व) **मीनाति** શિત-કાળના રૂપો क्री જેવા થશે

-0- अदुरुपसर्गान्त...२/३/७७ થી न् નો ण् प्रमीणाति

[૯૫૯]

(२) मिग्मीगोऽखलचलि ४/२/८

✱ **સૂત્રપૃથ૦** :- मिग्—मीगः अ-खल् अच्—अलि

★ **વૃત્તિ** :- अनयोर्वापि खल् अच् अल् वर्जे ऽक्ङिति च विषये आः स्यात् । अमासीत ।५।

■ ममौ, मिम्यतु:, ममिथ / ममाथ ।६। मीयात् ।७। माता ।८। प्रमीणीते ।४। अमास्त ।५। मिम्ये ।६। मासीष्ट ।७। .. ग्रहीश् उपादाने । ग्रहव्रश्चेति स्वृत्, गृह्णाति ।१। गृह्णीयात् ।२। गृह्णातु ।३।

卐 **વૃત્યર્થ** :- मिग् (ગણ - ५/1289) તથા मीग् ગણ ૯/1512) ને यप् પ્રત્યય લાગ્યો હોય ત્યારે અને खल्, अच्, अल् તથા कित्ङित् પ્રત્યયો ન લાગ્યા હોય ત્યારે હ્રસ્વ કે દીર્ઘ ઈ નો આ થાય છે.

(૫-અ) अमासीत् - मी+त् (આ કારા. થતાં यमिरमिनम्यातः सोऽन्तः ४/४/८६ થી स् આગમ, इट् થાય), अमासिष्टाम् = मि+ताम् = अ + मा + स् + इट् + सिच् + ताम्=अमासि + ष् + टाम्

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) यप् अक्ङिति ४/२/७

(२) आत् सन्ध्यक्षरस्य ४/२/१ થી आत्

卐 **વિશેષ** :- 0 अक्ङिति કેમ ?

मीनाति - मी+श्ना - श्ना પ્રત્યય અવિત્ શિત્ હોવાથી ङित्वत् છે માટે ઈ નો આ ન થાય.

0 मीग् એવા ग् કાર નિર્દેશથી यङ् लुबन्तમાં આ ન થાય.

0 ગણ-૫ નો मि, ગણ-૯ નો मी ધાતુ જ લેવાનો છે. અન્ય નહીં

■ **શેષવૃત્તિ** :- (૬-૫) ममौ - मी+णव्=मा+णव्= ममा+औ=ममौ, मिम्यतुः (૯-ભ) मास्यति

(१०-क्रि.) अमास्यत्

-0- आत्मने - (१-व) मीनीते - क्री જેવા રૂપો થાય.

(૫-અ) अमास्त, अमासाताम् (६-प) मिम्ये, मिम्याते- (अवित् પરોક્ષા कित्वत् થતા ઈ નો આ ન થાય.

(૮-શ્વ.) माता (૯-ભ) मास्यते

0 ग्रह् (ग्रहीश् उपादाने) **ગ્રહણ કરવું - 1517** ઉભયપદી. ग्रहव्रश्चभ्रस्ज् ४/१/८४ થી स्वृत् (कित्ङित् પ્રત્યય લાગતા) શિત્કાળમાં સર્વત્ર गृह् થશે. (१-व) **गृह्णाति** (२-स) गृह्णीयात् (३-पं) गृह्णातु

[૯૬૦]

(3) व्यञ्जनाच्छ्नाहेरानः 3/४/८०

✱ **સૂત્રપૃથ૦** :- व्यञ्जनात् श्ना-हेः आनः

★ **વૃત્તિ** :- व्यञ्जनात्परस्य श्नायुक्तस्य हेरानः स्यात् । गृहाण ।३। अगृह्णात् ।४।

卐 **વૃત્યર્થ** :- વ્યંજનથી પર રહેલા "श्ना" (વિકરણ) પ્રત્યયવાળા (क्र्यादि ગણના) ધાતુને हि (પંચમી બી પુ. એ વ) લાગે ત્યારે 'श्ना' સહિત 'हि' નો आन આદેશ થાય છે. ग्रह् + हि = गृह् + श्ना + हि = (આ સૂત્રથી) गृह् + आन् = गृहाण

0 श्ना हेः કેમ કહ્યું ?

(४-ह्य) अगृह्णात् અહીં "त्" છે.

卐 **વિશેષ** :- 0 વ્યંજનાન્ત કેમ કહ્યું ?

लुनीहि - तु કાપ - સ્વરાન્ત ધાતુ છે.

[૯૬૧]

(3) गृह्णोऽपरोक्षायां दीर्घः ४/४/३४

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- गृह्णः अ-परोक्षायां दीर्घः

★ **વૃત્તિ** :- ग्रहेर्योविहित इट् तस्य दीर्घः स्यात् न तु परोक्षायाम् । न श्वीति वृद्धि निषेधे दीर्घस्य स्थानिवद्भावात् इट ईतीति सिच् लुक् । अग्रहीत्, अग्रहीष्टाम् अग्रहीषुः ।५।

■ जग्राह, जगृहतुः, जगृहुः । जग्रहिथ ।६। गृह्यात् गृह्यास्ताम्, गृह्यासुः ७। ग्रहीता ग्रहीतारौ ८। ग्रहीष्यति ९। अग्रहीष्यत् ।१०। गृह्णीते १। गृह्णीत २। गृह्णीताम् ३। अगृह्णीत ।५। अग्रहीष्ट । हान्तस्येति वा ढत्वे अग्रहीढ्वम् अग्रहीध्वम् ।५। जगृहे, जगृहिढ्वे-ध्वे ।६। ग्रहीषीष्ट, ग्रहीषीढ्वम् - ध्वम् !...पुंग्श् पवने ।

卐 **વૃત્યર્થ** :- ગ્રહ ધાતુને લાગેલ इट् પરોક્ષા સિવાયના પ્રત્યયો પર છતાં દીર્ઘ થાય છે. (न श्वि जागृ ...४/३/४૯ થી વૃદ્ધિ અભાવે - દીર્ઘનો સ્થાનિવત્

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ક્રાવ ૬ઈ इट ईति ४/३/७१ થી ત્રી પુ – ખી પુ – એ.વ. માં सिच् (५) परस्मै – (१–व) अग्रहीत्, अग्रहीष्टाम् અહીં ग्रह् + ताम् માં अ + ग्रह् + इट् + सिच् + ताम् એ સ્થિતિમાં इ દીર્ઘ થયેછે.

★ અનુવૃતિ :– स्ताद्यशितो...४/४/३२ થી इट्

卐 વિશેષ :– 0 અપરોક્ષા કેમ કહ્યું ? जग्रहिथ, जगृहिव માં इ દીર્ઘ ન થયો
0 વૃતિમાં વિહિત શબ્દ કેમ મુકયો ? यङ्‌न्त માં इ દીર્ઘ ન થાય
0 लुप्त तिव् નિર્દેશથી यङ्‌-લુબન્તમાં પણ इ દીર્ઘ નથાય

■ શેષવૃતિ :– (६–प) जग्राह, जगृहतुः
(७–आ) गृह्यात् (८ થી १० કાળમાં इ દીર્ઘ આ સૂત્રથી થયેછે) (८–શ્વ) ग्रहिता
आत्मने :– (१–व) गृह्णीते (२–स) गृह्णीत
(३–प) गृह्णीताम् – शित् કાળમાં 'क्री' મુજબ.
(५–अ) अग्रहीष्ट–हान्तस्था...२/१/८१ થી વિકલ્પે ढ्– अग्रहीध्वम् पक्षे अग्रहिढ्वम् (६–प) जगृहे (७–आ) ग्रहिषीष्ट
0 पू (पूंग्श–पवने) પવિત્ર કરવું –1518 ઉભયપદી–સેટ્

[६९२]

(५ प्वादेर्ह्रस्वः ४/२/१०५

★ સૂત્રપૃથ૦ :– पू – आदेः ह्रस्वः

★ વૃતિ – प्वादेः शित्यत्यादौ ह्रस्वः स्यात्। पुनाति ३।

■ अपावीत् ।५। पुपाव ।६। पूयात् ।७। पविता ।८। पुनीते ४। अपविष्ट ५। पुपुवे ६। पविषीष्ट ।७। पविष्यते ।९। अपविष्यत ।१०।...एवं लूग्श् छेदने । लुनाति ।१०।... लुनीते १०।...धूग्श् कम्पने । धुनाति १०।...धुनीते ।१०। स्तृग्श् आच्छादने । प्वादित्वात् ह्रस्वे, स्तृणाति ।४। अस्तारीत् ।५। तस्तार ।६। स्तीर्यात् ।७। स्तरिता/स्तरीता ८। स्तृणीते ।४। इट् सिज शिषोरिति वेटि, वृतो नवेति वा दीर्घे अस्तरिष्ट । ऋवर्णादिति सिचः कित्वे, अस्तीर्ष्ट ।४। वृग्श् वरणे/वृणाति ।४। अवारीत् ।५। ववार ।६। वूर्यात् ७। वरिता/वरीता ।८। वृणीते ।४। अवरिष्ट/अवरीष्ट । अवृष्ट ५। स्कृच्छृतोऽकि इति गुणे ववरे ।६। वरिषीष्ट/वूर्षीष्ट

इत्युभयपदिनः

ज्यांश् वयोहानौ/ज्यावयः किङतीति य्वृति

卐 વૃત્યર્થ :– पू વગેરે (1518 થી 1539) ધાતુઓને शित् પ્રત્યય પર છતાં તેનો દીર્ઘ સ્વર હ્રસ્વ થાય છે (अ–प्वादौ) तिव् तस् વગેરે પર છતાં આ સૂત્ર ન લાગે.

(१–व) पू + श्ना + तिव् = (આ સૂત્રથી હ્રસ્વ થતા) पु + ना + ति = पुनाति – તે પવિત્ર કરેછે. – એ રીતે शित् કાળમાં સર્વત્ર पु

★ અનુવૃતિ :– (१) अतः शिति...४/२/८९ થી शिति (२) जा ज्ञा ४/२/१०४ થી अत्यादौ

卐 વિશેષ :– 0 पू વગેરે ધાતુઓ :–
पू, लू, धू, स्तॄ, कॄ वॄ, ज्या, री, ली, ब्ली, प्ली, कॄ, मॄ, शॄ, पॄ, वॄ, भॄ, दॄ, जॄ, नॄ, गॄ ॠ
0 प्वादि કેમ કહ્યું ?
क्रीणाति – क्री – દીર્ઘ છે. પણ प्वादि નો નહીં.
0 अनन्तर–એવું સિદ્ધહેમવૃતિમાં લખ્યું તેથી यङ्लुबन्त માં દ્વિત્વ થતાં प्वादि अनन्तर હોયતો આ સૂત્ર ન લાગે

■ શેષવૃતિ :– शित् કાળમાં पू નો पु ह्रस्वः સૂત્રથી હ્રસ્વ થયો અને धातोरिवर्णो...२/१/५० થી ऊ નો उव् થયો છે. (९–भ) पविष्यति – पू + इ + ष्यति (ગુણ) आत्मने :– पुनीते – ચારે કાળમાં क्री જેમ (५–अ) अपविष्ट, अपविषाताम्, (६–प) पुपुवे બાકી ७ થી १० કાળના રૂપો વૃત્તિ મુજબ.

0 लू (लूग्श्) કાપવું – લણવું – 1519

0 धू (धूग्श्) ધ્રુજવુ –1520 બન્નેના રૂપો 'पू' જેવાજ થશે. પણ धू ને પરોક્ષામાં દ્વિત્વ થાય ત્યારે धू નો दु થતાં दुधाव, दुधविथ...વગેરે રૂપો થાય. (५–अ)–परस्मै धूग्सुस्तोः ४/४/८५ થી इट् – अधावीत्, अधाविष्टाम् आत्मने-धुगौदितः ४/४/३८ વિકલ્પે इट् अधविष्ट पक्षे अधोष्ट

0 स्तॄ (स्तॄग्श् आच्छादने) 1521 प्वादे र्ह्रस्वः થી शित् કાળમાં બધે ह्रस्व (१–व) स्तृणाति – તે ઢાંકેછે.–વૃત્તિ મુજબ રૂપો જાણવા – स्तरिता पक्षे स्तरीता વગેરેમાં દીર્ઘ इ–वृतोनवाऽनाशीः થી (९–भ) स्तरिष्यति/स्तरीष्यति आत्मने :– (१–व) स्तृणीते (५–अ) इट् सिजाशिषो થી વિકલ્પે इट्, वृतो नवाऽनाशीः ४/४/३५ થી વિકલ્પે દીર્ઘ, ऋ वर्णात् ४/३/३६ થી कित्वत् થતાં अस्तरिष्ट पक्षे अस्तरीष्ट पक्षे ऋतां क्ङितीर् ४/४/११६ प्वादेः २/१/६३ થી अस्तीर्ष्ट (७–आ) स्तरिषीष्ट पक्षे स्तीर्षीष्ट

0 वॄ (वॄग्श् वरणे) 1523 વરવું–રૂપો स्तॄ જેવા થશે– परस्मै – (१–व) वृणाति (१ व) आत्मने – वृणीते (५–अ) इट् सिजाशिषो ४/४/३६ – अवरिष्ट पक्षे वृतो नवा...अवरीष्ट पक्षे ऋवर्णात् ४/३/३६ થી कित्वत् થતાં ओष्ठयादुर् ४/४/११७ થી अवूर्ष्ट થશે. (दीर्घश्चवीयङ्थी

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દીર્ઘ') (૬-પ) સ્કૃચ્છૃતો ૪/૩/૮ થી ગુણ વગેરે (૭-આ) વરિષીષ્ટ પક્ષે વૂર્ષીષ્ટ

— ઉભયપદી સમાપ્ત. —

0 ज्या (ज्यांश्) વૃદ્ધ થવું – 1524 પરસ્મૈ અનિટ્, ज्याव्यध: क्ङिति ૪/૧/૮૧ થી ય્વૃત્, शित् अवित् થી श्ना પ્રત્યય ङित्वत् થશે – સર્વત્ર શિત્કાળમાં ज्या નો जि થઇ જશે.

[૯૬૩]

(६) दीर्घमवोऽन्त्यम् ४/१/१०३

★ સુત્રપૃથ૦ :- दीर्घम् अव: अन्त्यम्

★ વૃત્તિ :- वेगुवर्जस्य य्वृदन्त्यं दीर्घं स्यादिति दीर्घे, प्वादेरिति ह्रस्वे च जिनाति ।४।

■ अज्यासीत् ।५। ज्याव्यधिवचेरिति पूर्वस्य इत्वे, जिज्यौ ।६। जीयात् ।७। ज्याता ।८। ज्यास्यति ।९। ...बन्धंश् बन्धने । बध्नाति, बधान ।४। अभान्त्सीत् ।५। बबन्ध ।६। बध्यात् ।७। बन्द्धा ।८। भन्त्स्यति

अशश् भोजने । अश्नाति, अशान ।४। आशीत् ।५। आश ।६। अश्यात् ।७। अशिता ।८।

मुषश् स्तेये मुष्णाति, मुषाण ।४। अमोषीत् ।५। मुमोष ।६। मुष्यात् ।७। मोषिता ।८। एवं पुषश् पुष्टौ । पुष्णाति ।१०। इत्यादि ।

ज्ञांश् अवबोधने । जाज्ञाजनोऽत्यादौ । जानाति ।४। अज्ञासीत् ।५। जज्ञौ ।६। ज्ञायात् / ज्ञेयात् ।७। ज्ञाता ।८। ज्ञास्यति ९। अज्ञास्यत् १०। ज्ञोऽकर्मकत्वे आत्मनेपदमेव। जानीते

卐 વૃત્યર્થ :- वेगू સિવાયના ધાતુઓને અંતમાં य्वृत् કર્યા પછી (य्वृत् નો સ્વર) દીર્ઘ થાય છે – તેથી દીર્ઘ-प्वादे: ૪/૨/૧૦૫ થી ह्रस्व-(૧-व) जिनाति ज्या+श्ना+तिव्=जि+ना+ति – (અહીં ज्याव्यध: થી य्वृत्, આ સૂત્રથી દીર્ઘ प्वादे: થી હ્રસ્વ થયું) શિત્ કાળમાં બધે जि થશે. (૭-આ) जीयात्- जि+क्यात् = जी+यात् (અહીં प्वादेर्ह्रस्व ન લાગતા जि ન થાય)

★ અનુવૃત્તિ :- य्वृत् सकृत् ૪/૧/૧૦૨ થી य्वृत्

卐 વિશેષ :- 0 अव: કેમ કહ્યું ?
वे + तस् = वा + त: = उत: વગેરેનું उ દીર્ઘ ન થયો
0 अन्त्य કેમ કહ્યું ?

स्वप् + तस् = सुप् + तस् = सुप्त:

■ શેષવૃત્તિ :- (૫-अ) अज्यासीत्, अज्यासिष्टाम् (૬-प) ज्याव्यधिवचे: ૪/૧/૭૧ થી પરોક્ષામાં પૂર્વમાં य्वृत् થતા जिज्या + णव् = जिज्या + औ = जिज्यौ, जिज्यतु: जिज्या+अतुस् जिज्य्+अतुस्...બાકી વૃત્તિ મુજબ થશે.

0 बन्ध (बन्धंश्) બાંધવું -1552 પરસ્મૈ નો व्यञ्जनस्या ૪/૨/૪૫થી ઉપાન્ત્ય "न्" નો कित्ङित् પર છતાં લોપ થશે-તેથી शित् अवित् ङित्वित् થતાં શિત્કાળમાં સર્વત્र न् નો લોપ – "बध्" થશે.

(૧-व) बध्नाति – તે બાંધેછે. (૫-अ) अभान्त्सीत्, अबान्धाम्, अभान्त्सु:

- 0– बन्ध्+त् = अ+बन्ध्+स्+त्= (सिजद्यतन्याम् થી स्, व्यञ्जनानाम् ૪/૩/૪૫ થી વૃદ્ધિ, स: सिजस्ते: ૪/૩/૬૫ થી ई. गडदबादे...२/१/૭૭ થી ब् નો भ्, अघोषे प्रथमो થી ध् નો त् થતાં अभान्त्सीत्,

–0– बन्ध्+ताम् – अबन्ध्+सिच्+ताम् (धुड्ह्रस्वात्... ૪/૩/૭૦ થી सिच् લોપ, વૃદ્ધિ, अधश्चतुर्थात् થી त् નો ध् तृतीयस्तृतीय થી ध् નો द्) अबान्धाम्

(૬-प)बबन्ध,बबन्धिथ(૭-आ)बध्यात्-बन्ध्+क्यात्(न् લોપ)

0 अश्(अशश् भोजने) ખાવુ -1558 પરસ્મૈ-સેટ્વૃત્તિમુજબ

0 मुष् (मुषश् स्तेये) ચોરવુ – 1563 પરસ્મૈ સેટ્ રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે.

मु નો ગુણ मो – (૫-अ) अमोषीत्

0 पुष् (पुषश्) પુષ્ટ થવું – 1564 मुष् જેવા (૧-व) पुष्णाति

0 ज्ञा (ज्ञांश्) જાણવુ -1540 પરસ્મૈ–અનિટ્-जाज्ञाजनो ૪/૨/૧૦૪ થી શિત્માં जा (૧-व) जानाति–તે જાણે છે. (૫-अ) अज्ञासीत् (૬-प) जज्ञौ+ज्ञा+णव् = (અનાદિ વ્યંજન લોપાતા જ રહે जा નું હ્રસ્વ થતાં ज) जज्ञा+णव्=(आतो णव् औ) जज्ञा+औ=जज्ञौ (૭-अ) ज्ञायात् પક્ષે ज्ञेयात्–(संयोगादेर्वा ૪/૨/૯૫થી વિકલ્પે ए થયો. (૮-श्व) ज्ञाता

(२) ज्ञोऽनुपसर्गात् 3/3/९६ – ઉપસર્ગ સિવાયના ज्ञा ધાતુનો કર્તા ફળવાન્ હોયતો કર્તા અર્થમાં ज्ञा ધાતુને આત્મનેપદ થાયછે (૧ व) जानीते [૫૧૩]

[૯૬૪]

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવરે રચેલ क्र्याद्य: ધાતુ પ્રક્રિયાનો ... મુનિ દીપરત્નસાગર (M. Com., M. Ed.) કરેલ ગુજરાતી અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સ્વાર્થિક પ્રત્યયાન્તા:

(१) गुपौ धूपविच्छिपणिपनेराय: 3/४/१

★ **સૂત્રપૃથ૦** :- गुपौ-धूप-विच्छि-पणि-पने: आय:

★ **વૃત્તિ** :- एभ्य: पञ्चभ्य: स्वार्थे आय: प्रत्ययो भवति । गोपायति । धूपायति । पणायति । पनायति ।

कमेर्णिङ् । कामयते । ऋतेर्डीय: । ऋतीयते ।५।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :- गुप् (ગ-૧/332), धूप्- (ગ-૧/334); विच्छ् (ગ-૬/1314), पण् (ગ-૧/710) पन् (ગ-૧/748), ધાતુઓને સ્વાર્થમાં आय પ્રત્યય થાય છે **गोपायति**-गुप्+आय+अ+तिव्-તે રક્ષા કરે છે. धूपायति-તે સંતાપે છે., पणायति - તે સ્તુતિ કરે છે., पनायति - તે સ્તુતિ કરે છે.

卐 **વિશેષ** :- 0 સૂત્રમાં गुप् સાથે औ મુકતા यङ् लुबन्त માં आय् ન લાગે.

0 *गुपि - ગોપન અર્થમાં ગણતા गुपण् भासार्थ:, गुपच् व्याकुलत्वे એ બધાંનો સમાવેશ થશે નહીં.

શેષવૃત્તિ :- (१) कमेर्णिङ् 3/४/२ णिङ् પ્રત્યય લાગ્યા પછીજ कम् ધાતુનો ક્રિયાપદ રૂપે વ્યવહાર થાય છે. कामयते-कम+इ+अ+ते=कामि+अ+ते=कामयते [૫૧૪]

(२) ऋतेर्डीय: 3/४/3 डीय પ્રત્યય લાગ્યા પછી જ ऋत् ધાતુનો ક્રિયાપદ રૂપે વ્યવહાર થાય છે.-ऋतीयते-ऋत्+डीय्+अ+ते=ऋतीय्+ते - ઘૃણા કરે છે. [૫૧૫]

[૮૬૫]

(२) अशवि ते वा 3/४/४

★ **વૃત્તિ** :- गुपादिभ्य: सप्तभ्योऽशव् विषये आयादयो वा स्यु: । अगोपायीत् (औदित्वादिड् वा) अगोपीत् ।

व्यञ्जनानामनिटीति वृद्धौ, अगौप्सीत् गोपायमास । जुगोप ।६। गोपाय्यात् गुप्यात् ।७। गोपायिता / गोपिता / गोप्ता आर्तीयिष्ट । डीयाभावे आर्तीत् ।५। ऋतीयांचक्रे, आनर्त ।६। ऋतीयिषीष्ट / ऋत्यात् ।७। ऋतीयिता / अर्तिता ।८। ऋतीयिष्यते । अर्तिष्यति । (धातो: कण्ड्वा-देर्यक्) कण्डूयति ।१। अकण्डूयीत् ।५। कण्डूयामास ।६। कण्डूयिता ।८। एव कण्डूयते ।४। कण्डूयिष्ट ।५।

卐 **વૃત્ત્યર્થ** :- गुप्, धूप्, विच्छ्, पण्, पन्, कम्, ऋत्, એ સાત ધાતુઓને शव् (शव्-श्य-श-श्ना વગેરે) ન લાગે ત્યારે ઉપરોક્ત (સૂત્ર: ૧) ના आय, णिङ्, डीय् પ્રત્યયો વિકલ્પે લાગે.

(૫-अ) अगोपायीत् પક્ષે अगोपीत्

★ **અનુવૃત્તિ** :- (१) गुपौ धूपविच्छि...3/४/१ (२) कमेर्णिङ् ૩/૪/૨ (३) ऋतेर्डीय: ૩/૪/૩

卐 **વિશેષ** :- 0 સ્પષ્ટ

શેષવૃત્તિ :- (૫-अ) औ-इत् છે માટે વિકલ્પે इट्-व्यञ्जनानाम થી વૃદ્ધિ થતાં વિકલ્પે ત્રણ રૂપો થાય. (१) अगोपायीत् (२) अगोपीत् (३)अगौप्सीत् (६-प) आय વિકલ્પે गोपायमास પક્ષે जुगोप (૯-भ) गोपायिष्यति પક્ષે गोपिष्यति

0 ऋत् (ગ-१/287)-વૃત્તિ મુજબ-બન્ને રૂપ डीय् (इय) પ્રત્યય સહિત / રહિત

(५-अ) आर्तीयिष्ट પક્ષે आर्तीत्

0 (3) धातो:कण्ड्वादेर्यक् 3/४/८ कण्डू વગેરે ધાતુઓને यक् (य) પ્રત્યય લાગે છે. (નોંધ :- कण्डू વગેરે ૫૪ ધાતુઓ છે. જે ૧૦ ગણ સિવાયનાં અલગ વિભાગમાં આવેલ છે- *[1] ધાતુરત્નાકરમાં 1992 થી 2045 માં તેના રૂપો છે., ધાતુ પારાયણમાં પણ અલગ *[2] પરિશિષ્ટ રૂપે તેની માત્ર નોંધ છે *[3] લઘુવૃત્તિ ભાષાન્તર ભા ૧ તેના અર્થ સહિત ધાતુઓ આપેલ છે.

(१-व) कण्डूयति - તે ખજવાળે છે.

(५-अ) अकण्डूयीत्, अकण्डूयिषाम्

(६-प) अकण्डूयाञ्चकार (७-आ) कण्डूय्यात्

(८-श्व) कण्डूयिता (९-भ.) कण्डूयिष्यति

आत्मने : (१-व) कण्डूयते (५-अ) अकण्डूयिष्ट

(६-प) कण्डूयाञ्चक्रे (७-आ) कण्डूयिषीष्ट [૫૧૬]

[૮૬૬]

— સ્વાર્થિક પ્રત્યયો સમાપ્ત —

*गुपि-ગોપન-બૃહદ્વૃત્તિ-ન્યાસ સંવલિત ભા. ૨, પૃ. ૪૧

*૧ ધાતુરત્નાકર ભા. ૧-૫ ૬૯૭ થી...

*૨ ધાતુ પારાયણમ્ - પરિશિષ્ટ - ૧, પૃ. ૩૫૯

*૩ कण्ड्वादि ધાતુ - લઘુ. ભાષા પૃ. ૫૫૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ચુરાદયઃ

चुरादि ગણ – દશમો અને ગણજ ધાતુઓમાં છેલ્લો ગણ છે. તેમાં कर्तर्यनद्भ्यः નો शव् પ્રત્યયજ લાગેછે. પણ णि ઉમેરીને આ ધાતુ પ્રયોજાયછે. તે તેની વિશેષતા છે. તેથી શિત્‌કાળમા णि (इ) + अ = "अय" સ્વરૂપનો (વિકરણ) પ્રત્યય હોય તેવું જણાય છે. – ધાતુની ઓળખ માટે "णू" અનુબન્ધ છે. આ ગણમાં 1568 થી 1981 સુધીમાં કુલ ૪૧૪ ધાતુઓ – ધાતુપાઠમાં છે – જેમાં अ કારાન્ત अन् अ કારાન્ત એવા બે ભાગ છે, એટલે કે અન્તે વ્યંજનવાળા અને अदन्त ધાતુ એવા બે પ્રકાર થશે. – વળી युजादि (1941-1981) એવા ૪૧ સેટ્ ધાતુઓનો પેટાગણ છે.

(૧) चुरादिभ्यो णिच् ३/४/१७

★ **વૃત્તિ :–** एभ्यः स्वार्थे णिच् स्यात् । वर्तमाना तिव् । कर्तर्यनद्भ्यः शव्, गुणेऽयादेशे, लघोरुपान्त्यस्येति पूर्वस्य गुणे,चोरयति ।१। चोरयेत् ।२। चोरयतु/चोरयतात्।३। अचोरयत् ।४।

卐 **વૃત્યર્થ :–** चुर् વગેરે (ગણ : ૧૦ ના) ધાતુઓને સ્વાર્થમાં णिच् (इ) પ્રત્યય લાગેછે.

-0- कर्तर्यनद्भ्यः ૩/૪/૭૧ થી शव् પ્રત્યય, इ નો ગુણ ए, અને ए + अ = (एदैतोऽयाय् થી) अय થશે लघोरुपान्त्य ૪/૩/૪ થી પૂર્વના સ્વરનો ગુણ

-0- चोरयति – તે ચોરેછે. चुर् + णिच् (इ) + शव् (अ) + तिव् = चोर् + अय + ति

卐 **વિશેષ :–** 0 चुर् ધાતુ – चुरण स्तेय – 1588 – ચોરવું – પરસ્મૈ – સેટ્

0 णिच् માં ण् કાર વૃદ્ધિને માટે છે.

0 રૂપો – (૧–વ) चोरयति (૨–સ) चोरयेत्

(૩ પં) चोरयतु/चोरयतात् (૪–હ્ય) अचोरयत्

0 સૂત્રમાં બ વ. આકૃતિ ગણને માટે છે.

[૮૪૭]

(૨) उपान्त्यस्यासमानलोपिशास्वृदितो ङे ४/२/३५

★ **સૂત્રપૃથ૦ :–** उपान्त्यस्य असमान–लोपि शास् ऋदृ – ईतः ङे

★ **વૃત્તિ :–** समान लोपि शास्वृदिद्वर्जस्य धातोरुपान्त्यस्य ङपरे णौ ह्रस्वः स्यात् । तत आद्योंश एकस्वर इति द्वित्वे चुचुरि इति द्वित्वे ।

卐 **વૃત્યર્થ :–** જેમાં સમાન સંજ્ઞાવાળા સ્વર નો લોપ થતો નથી તેવા ધાતુઓને ङ પ્રત્યય પરમાં હોય તેવો णि લાગે ત્યારે ધાતુનો ઉપાન્ત્ય સ્વર હ્રસ્વ થાયછે. – આ સૂત્ર शास् અને ऋ–इत् છે તેવા ધાતુઓને વર્જીને લાગશે. – પછી – आद्योंऽश एकस्वरः ૪/૧/૨ થી પૂર્વનો દ્વિત્વ થતા चुचुरि થાય જુઓ સૂત્રઃ ૩

✶ **અનુવૃત્તિ :–** (૧) घटादे ह्रस्वः ૪/૧/૨૪ થી ह्रस्वः (૨) णौक्रीजीङः ૪/૨/૧૦ થી णि

卐 **વિશેષ :–** 0 જ્યાં ધાતુના સમાન સ્વરનો લોપ થતો હોય, ધાતુપાઠમાં ऋ નિશાનીવાળી (ऋदित्) ધાતુ હોય ત્યાં આ સૂત્ર ન લાગે

0 णि श्रि द्रु...कर्तरि ३/४/५८ થી ङ થશે.

0 બૃહદ્વૃત્તિમાં સમાન લોપ, ऋदित् તથા शास् ધાતુને નિયમ ન લાગવા વિષેના વિભિન્ન ઉદાહરણો છે–તેમજ મધ્યમ વૃત્તિમાં તે અંગેની સાધાનકા પણ આપેલ છે.

[૮૪૮]

(૩) लघोर्दीर्घोऽस्वरादेः ४/१/६४

✶ **સૂત્રપૃથ૦ :–** लघोः दीर्घः अ–स्वरादेः

★ **વૃત્તિ :–** नास्ति समानलोपो यस्मिंस्तस्मिन् ङपरे णौ अस्वरादेर्धातोर्द्वित्वे पूर्वस्य लघोर्लघुनि धात्वक्षरे परेदीर्घःस्यात्।

卐 **વૃત્યર્થ :–** જેમાં સમાન સ્વરનો લોપ ન થયો હોય તેવા ધાતુઓને–ङ પરમાં છે જેને તેવો णि પર છતાં (ધાતુ+णि+ङ) જો ધાતુ સ્વરાદિ ન હોય તો દ્વિત્વ થતાં પૂર્વના લઘુ સ્વરનો લઘુ ધાતુ અક્ષર પર છતા દીર્ઘ થાય. સંક્ષિપ્તમાં (૧) ધાતુ સ્વરાદિ ન હોય (૨) સમાન સ્વરનો લોપ ન થયો હોય (૩) ધાતુ+णि +ङ એ સ્થિતિ હોય (૪) દ્વિરુક્તિનો પૂર્વ તથા પર સ્વર લઘુ હોય તો – દ્વિત્વમાં પૂર્વના લઘુસ્વર દીર્ઘ થાય (ઉદા. સૂત્ર : ૪ માં જુઓ) – વિશેષ જુઓ.

★ **અનુવૃત્તિ :–** (૧) असमान लोपे...लघुनि ङे ४/१/६३ (૨) स्वपो...णौ ४/१/६२ થી णौ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૩) પૂર્વસ્ય૦...૪/૧/૩૭

卐 **વિશેષ :–** 0 સૂત્રની સમજ માટે અહીં એક ઉદાહરણ લીધેલ છે.

कृ + तृ = (१) धातु + णि + ङ = अ + कृ + णि + ङ + तृ (२) वृद्धि :- कार् + णि + ङ+तृ (૩) દ્વિત્વ - कृ + तार् + णि + ङ + तृ = (४) ककार् + णि + ङ + तृ = (५) चकार् + णि+अत् = (५) ૪/૧/૬૩ થી सन्वत् થતાં ૪/૧/૫૯ થી चिकार् + णि + अत् = (णि લોપ) अचिकरत પછી આ સૂત્ર લાગી દીર્ઘ થતાં अचीकरत અહીં – સમાન સ્વરનો લોપ થયો નથી – તથા – ધાતુ અંત્યનાન્ત છે માટે હ્રસ્વ चि નો લઘુઅક્ષર क પર છતાં દીર્ઘ થયો.

0 લઘુ કેમ કહ્યું ?

अचिक्षणत्–क्ष છે માટે પૂર્વનો इ ગુરૂ થતાં દીર્ઘ ન થાય.

0 अस्वरादि કેમ કહ્યું ?

औण्र्णुनवत्–તેણે ઢંકાવ્યું. ऊर्णु માં આદિ સ્વર છે માટે આ સૂત્ર ન લાગે. – બૃહદ્વૃત્તિમાં આના બધાં પ્રતિ ઉદાહરણો છે તે ખાસ જોઈ જવા (ભા. ૧–પૃ. ૨૬૫)

[૯૬૯]

(૪) णेरनिटि ૪/૩/૮૩

★ **સૂત્રપૃથક્ :–** णेः अन् – इटि

★ **વૃત્તિ :–** अनिट्यशिति प्रत्यये णेर्लुक् स्यात् । अचूचुरत्, अचूचुरताम् ।५।

▩ धातोरनेकस्वरादाम् । चोरयामास ।६। चोर्यात् ।७। चोरयिता ।८। चोरयिष्यति ।९। अचोरयिष्यति ।१०। पूजण् पूजायाम् । पूजयति ।४। अपूपुजत ।५। चितुण् स्मृत्याम् । उदितः स्वराक्षोऽन्तः । चिन्तयति ।४। अचिन्तत् ।५।...कृतण् संशब्दने ।

卐 **સૂત્રાર્થ :–** अनिट् એવા अशित् (शित् સિવાયના) પ્રત્યયો આગળ હોય ત્યારે णि નો લોપ થાય છે (५ अ) अचूचुरत्, अचूचुरताम्

–0– चुर्+तृ = (સૂત્ર : २) चुर्+णि+ङ દ્વિત્વ-હ્રસ્વ–चुचुर्+णि+अ (આ સૂત્રથી) णि લોપ–चुचुर्+अ= (अद् આગમ, સૂત્ર ૩ થી उ દીર્ઘ) अचूचुरत्

★ **અનુવૃત્તિ :** (१) (णेः) अशिति ૪/૩/૮૦

(२) धूड्ड ह्रस्वान्...૪/૩/૭૦ થી लुक्

卐 **વિશેષ :–** 0 अनिट् કેમ કહ્યું ?

कारयिता – इट् છે માટે णि લોપ ન થયો અને कृ ની વૃદ્ધિ कार् ચાલુ રહી.

0 अशित् કેમ કહ્યું ?

कारयति - तिव् પ્રત્યય शित् છે.

▩ **શેષવૃત્તિ :–** (६–प) धातोः अनेकस्वरात् ૩/૪/૪૬ થી अम्–चोरयामास/चोरयाञ्चकार (८–श्व) चोरयिता–चुर्+णि+ता=चोरि+इट्+ता=चोरे+इ+ता = चोरय्+इ+ता – બાકી રૂપો વૃત્તિ મુજબ થશે.

0 पूज् (पूजण्) **પૂજવું** – 1586 પરસ્મૈ – સેટ્
पूजयति – તે પૂજે છે – દશે કાળના રૂપો चुर् જેવા થશે.

0 *चित् (चितिण् संवेदने) – **चेतयते** (२–स) चेतयेत (४–ह्य) अचेतयत (५–अ) अचीचितत (६–प) चेतयाञ्चक्रे

0 चिन् (चितुण् स्मृत्याम्) **યાદ કરવું** –1645 પરસ્મૈ સેટ્ – उदितः स्वराक्षोऽन्तः ૪/૪/૯૮ થી न् આગમ – (१–व) चिन्तयति – તે યાદ કરે છે. ચારે કાળના રૂપો चुर् ના જેવા થશે (५–अ) अचिचिन्तम् = चिन्त् + तृ (અહીં લઘો દીર્ઘો...૪/૧/૬૪ ન લાગે.) તેથી चि દીર્ઘ ન થતાં હ્રસ્વ જ રહેશે)

(६–प) चिन्तयाञ्चकार – બાકી चुर् જેવા જ રૂપો થશે.

0 **कृत्** (कृतण् संशब्दने) **કીર્તન કરવું – પ્રખ્યાત કરવું** – 1649 – પરસ્મૈ સેટ્

[૯૭૦]

(५) कृतः कीर्तिः ૪/૩/૧૨૨

★ **વૃત્તિ :–** कृतणः कीर्त् इत्यादेशः स्यात् कीर्त्तयति ।४।

卐 **સૂત્રાર્થ :–** कृत् (ગણ–૧૦ कृतण) નો कीर्त् આદેશ થાય છે. – कीर्तयति – તે કીર્તન કરે છે
कीर्त् + णि + अ + तिव्

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

*चेतयते :– નોંધ :– લઘુપ્રક્રિયા તથા હૈમપ્રકાશ બંનેમાં चेतयति–એમ પરસ્મૈપદ દર્શાવે છે – પણ ધાતુપાઠ તથા ધાતુપારાયણમાં તે આત્મને દર્શાવેલ જ છે. ધાતુપારાયણમાં રૂપ પણ चेतयते જ છે. અનુબંધ પણ इ છે છતાં અહીં પરસ્મૈ કેમ કહ્યું તે વિચારણીય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

卐 વિશેષ :- ૦ कीर्ति એવો इ કાર કેમ મુકયો અન્ત્ય इ મંગલ રૂપે છે. પ્રયોગમાં લેવાનો નથી. - ✱ચતુર્થ અધ્યાયની સમાપ્તિના સૂત્ર રૂપે મધ્યમંગલને માટેછે.
0 कृत् નો कीर्त् આદેશ કર્યો તો ધાતુપાઠમાં कीर्त् કેમ ન કર્યું ?
- ऋत्वर्णस्य ४/२/३७થી વિકલ્પે હ્રસ્વ ऋની પ્રાપ્તિ માટે

[૯૭૧]

(૬) ऋद्दवर्णस्य ४/२/३७

★ સૂત્રપૃથ૦ :- ऋद् ऋवर्णस्य

★ વૃત્તિ - उपान्त्यस्य ऋवर्णस्य ङ परे णौ वा ऋः स्यात् । अचीकृतत् / अचिकीर्त्तत् ।५।

▪ गणण् सङ्ख्याने । गणयति ।४।

卐 વૃત્યર્થ :- ઉપાન્ત્ય ऋ વર્ણનો ङ છે પરમાં જેને તેવો णि પર છતાં વિકલ્પે હ્રસ્વ ऋ થાય છે. (ધાતુ + णि + ङ) अचीकृतत् પક્ષે अचिकीर्त्तत्
0 कृत् + त् = कृत् + णि + ङ + त् = (દ્વિત્વ) अचकृत् + णि + अ + त् = णेरनिटि ४/३/८३ થી णि લોપ - अचकृत्+अत्=असमान लोपे...४/१/६३ થી इ અને આ સૂત્રથી વિકલ્પે ऋ (ऋ) अचीकृतत् પક્ષે कृतः कीर्तिः ४/४/१२२ થી कीर्त् = अचिकीर्तत् (ऋ વિકલ્પ પક્ષે ची દીર્ઘ થયો તે लघोर्दीर्घो ४/१/६४ થી થયો છે.

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) उपान्त्यस्य ..ङे ४/२/३५થી ङे
(२) णौ क्रीजि...४/२/१० થી णौ

卐 વિશેષ :- 0 વચન સામર્થ્યથી ऋ નો अर् થશે નહીં.
0 ઉપાન્ત્યનો જ કેમ કહ્યું ?
अचीकरत् - कृ ધાતુ છે - અન્ત્ય ऋ છે.

▪ શેષવૃત્તિ :- (૬ - प) कीर्तयाञ्चकार
0 गण् (गणण् सङ्ख्याने) ગણવું -1874 (*આ अदन्त ધાતુ છે) - ઉપાન્ત્ય ण् થતાં ञ्णिति ४/३/५० થી વૃદ્ધિ ન થાય.
(૧ - व) गणयति - તે ગણે છે.
-0- જો કે અશિત્ કાળમાં अतः ४/२/८३ થી अ લોપ થશે તે ખ્યાલમાં રાખવું

[૯૭૨]

(७) ई च गणः ४/१/६७

★ વૃત્તિ :- गणेङ्परे णौ द्वित्वे पूर्वस्य ईरश्च स्याताम् । अजीगणत् / अजगणत्

▪ कथण् वाक्यप्रबन्धे । कथयति । अत इत्यकारलोपेन समानलोपित्वान्न सन्वद्भावः । अचकथत् ।५।

卐 વૃત્યર્થ :- गण ધાતુને ङ છે પર જેને તેવો णि લાગે ત્યારે દ્વિત્વ થયેલા પૂર્વના સ્વરનો ई અને अ થાય છે.
(૫-अ) अजीगणत् પક્ષે अजगणत् - તે ગણતો હતો
- गण + त् = अ + गण + णि + ङ + त् =(अतः ४/३/८२ થી અન્ત્ય अ લોપ), (દ્વિત્વ, गहोर्जः થી ग् નો ज्) अजगण् + णि + ङ + त् (णेरनिटि થી णि લોપ) अजगण् + अत् = (આ સૂત્રથી વિકલ્પે ई અને अ) अजीगणत् પક્ષે अजगणत्

★ અનુવૃત્તિ :- (૧) स्मृदृ...अः ४/१/६५ થી अ
(२) असमानलोपे...४/१/६३ થી ङे
(३) स्वपो णौ ४/१/६२ થી णौ

卐 વિશેષ :- 0 गण ના અન્ત્ય अ નો (સમાનનો) લોપ થયો હોવાથી लघोर्दीर्घो...४/१/६४ થી દીર્ઘ ન થાય.

▪ શેષવૃત્તિ :- (૬-प) गणयाञ्चकार (૭-आ) गण्यात्
(૮-શ્વ.) गणयिता
0 कथ (कथण्) કહેવું - 1880 अदन्त પરસ્મૈ સેટ્
(૧-व) कथयति - તે કહે છે.
-0- अतः ४/२/८३ થી अ લોપ, असमानलोपे... ६/१/६३થી सन्वत् ન થાય તથા लघो दीर्घो ..४/१/६४થી દીર્ઘ ન થાય.
(૫-अ) अचकथत् - અન્ય રૂપો કાળ ૬ થી ૧૦ ના गण ના રૂપો જેવા થશે

[૯૭૩]

(૮) युजादेर्नवा ३/४/१८

★ સૂત્રપૃથ૦ :- युजादेः नवा

★ વૃત્તિ :- एभ्यो णिच् वा स्यात् । युजण् संपर्चने । योजयति/योजति ।१०।

▪ सहण् मर्षणे । साहयति/सहति ।१०।

卐 વૃત્યર્થ :- युजादि (चुरादि નો પેટાગણ 1941 - 1981) ધાતુઓને णिच् (इ) વિકલ્પે થાય છે.

---

* इतोऽदन्ताः ધાતુપારાયણમ્ પૃ. ૨૩૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

युज् (युजण्) સંપર્ક કરવો. પરસ્મૈ – सेट् – योजयति પક્ષે योजति – તે સંપર્ક કરે છે – युज्+णि+अ+तिव् પક્ષે युज् + अ + तिव्

★ **અનુવૃત્તિ** :– चुरादिभ्यो णिच् ૩/૪/૧૭થી णिच्

卐 **વિશેષ** :– 0 જો णिच् ન લાગે તો युजादिના રૂપો પહેલા ગણના જેવા થાય, જો णिच् લાગે તો चुर् ના જેવા રૂપો થશે

■ **શેષવૃત્તિ** :– (૫-अ) अयोजीत्, अयोजिष्टाम् પક્ષે अयूयुजत् / अयूयुजाताम्

(૬–प) योजयाञ्चकार પક્ષે युयोज

(૭-आ) योज्यात् પક્ષે युज्यात्

0 सह् (षहण्) સહન કરવું – 1981 – પરસ્મૈ सेट्

(१–व) साहयति પક્ષે सहति

ગણ : ૧૦ ના कृत् –1694 જેવા રૂપો થશે.

(૫–अ) असीषहत् / असहीत्

(६–प) साहयाञ्चकार / ससाह

દશે ગણના રૂપો સહિત કર્તરીમાં પ્રક્રિયા સમાપ્ત.

[૯૭૪]

પૂ. મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી ગણિવર રચિત – चुरादि ગણ સમેત – દશે ગણની આખ્યાત પ્રક્રિયા કર્તરિ પ્રક્રિયાનો ભાગ ત્રીજો સમાપ્ત –

અપ્રતિમ દેશના દક્ષ, સુવિશુદ્ધ સંયમી, આગમ વાચના દાતા, નિર્મલ સંયમી તાર્કિક શિરોમણી તપાગચ્છીય આચાર્યદેવ પૂ. આનંદસાગર સૂરિજી મ. સા. ના પ્રશિષ્ય સરલ સ્વભાવી પૂ. પંન્યાસજી સુશીલસાગરજી મ. સા. ના સુવિનિત શિષ્ય રત્ન પ્રાચીન અને શાસ્ત્રીય વાંચન પ્રેમી, ઐજયુએટ પ્રવચનકાર પૂ. મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ.સા. ના શિષ્ય મુનિ દીપરત્નસાગર(M. Com., M. Ed.) કરેલ કર્તરી પ્રક્રિયાનો સરળ – સ્પષ્ટ અનુવાદ તથા સસંદર્ભ વિવરણ સમાપ્ત

આ "*અભિનવ હેમલઘુ પ્રક્રિયા*" ના અભ્યાસ થકી સંસ્કૃત સાહિત્ય વાંચન ક્ષમતા મેળવી શાસ્ત્ર વાંચન દ્વારા નિર્મલ બોધ પામી પરંપરાએ મોક્ષ થાઓ એજ શુભેચ્છા.........

— મુનિ દીપરત્નસાગર

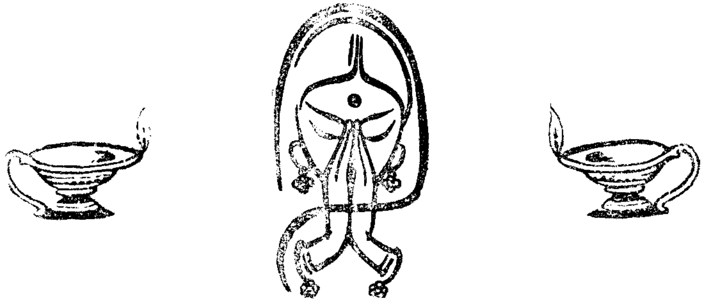

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ – (૧) અકારાદિ સૂત્રક્રમ

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક	સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
अ:सृजिदृशो0	૪-૪-૧૧૧	૭૫૦	૪૨	अस्तिब्रुवोर्भूव0	૪-૪-૧	૮૯૪	૧૦૦
अकट् घिनोश्च रञ्जेः	૪-૨-૫૦	૮૪૪	૮૧	अस्तेः सि ति	૪-૩-૭૩	૮૯૨	૧૦૦
अघोषे शिटः	૪-૧-૪૫	૭૧૦	૨૫	अस्थादेराः परोक्षायां	૪-૧-૬૮	૮૪૯	૮૪
अङे हिहनो...तू	૪-૧-૩૪	૮૮૮	૯૯	आङो ज्योति...मे	૩-૩-૫૨	૭૯૧/488	૬૧
अङ्धातो...ङा	૪-૪-૨૯	૬૬૫	૮	आङो यमहनः...च	૩-૩-૮૬	૮૦૧	૬૪
अतः	૪-૩-૮૨	૮૮૬	૯૮	आ च हौ	૪-૨-૧૦૧	૯૧૫	૧૧૧
अतः प्रत्ययाल्लुक्	૪-૨-૮૫	૬૬૩	૭	आतामाते आथादिः	૪-૨-૧૨૧	૭૬૩	૪૯
अतः शित्युत्	૪-૨-૮૯	૮૦૯	૬૮	आतो णव औः	૪-૨-૧૨૦	૬૯૬	૧૯
अदश्चाट्	૪-૪-૯૦	૮૪૬	૮૩	आत् सन्ध्यक्षरस्य	૪-૨-૧	૭૨૫	૩૧
अदुरुपसर्गा...नेः	૨-૩-૭૭	૭૩૯	૩૮	आद्यो ऽश एकस्वरः	૪-૧-૨	૮૭૫	૯૪
अद्यतनी	૫-૨-૪	૬૬૮	૯	आमः कृगः	૩-૩-૭૫	૭૬૯	૫૦
अद्यतनी...महि	૩-૩-૧૧	૬૬૯/468	૯	आशिषि तु-तङ्	૪-૨-૧૧૯	૬૬૨/465	૭
अद्यतन्यां वा...ने	૪-૪-૨૨	૮૮૫	૯૮	आशिषि नाथः	૩-૩-૩૬	૮૦૪	૬૬
अधश्चतुर्थात् धः	૨-૧-૭૯	૭૫૭	૪૬	आशिषीणः	૪-[illegible]-૧૭	૮૫૬	૮૭
अनतोऽन्तो...ने	૪-૨-૧૧૪	૭૬૪	૪૯	आशिष्याशीः पञ्च0	૫-૪-૩૮	૬૮૧	૧૩
अनद्यतने श्वस्तनी	૫-૩-૫	૬૮૨	૧૪	आशीः क्यात् सी0	૩-૩-૧૩	૬૮૧/470	૧૪
अद्यतने ह्यस्तनी	૫-૨-૭	૬૬૪	૮	इको वा	૪-૩-૧૬	૮૫૭	૮૭
अनातो नश्चान्त0	૪-૧-૬૯	૭૨૮	૩૩	इट् ईति	૪-૩-૭૧	૭૦૪	૨૨
अनादेशादे...तः	૪-૧-૨૪	૭૩૬	૩૬	इट् सिजाशिषो...ने	૪-૪-૩૬	૯૪૩	૧૨૬
अनुनासिके च...ट्	૪-૧-૧૦૮	૯૫૦	૧૩૧	इडेत्पुसि...लुक्	૪-૩-૯૪	૬૯૪	૧૯
अनोः कर्मण्यसति	૩-૩-૮૧	૭૯૨/490	૬૨	इणः	૨-૧-૫૧	૮૫૫	૮૭
अन्तो नो लुक्	૪-૨-૯૪	૮૬૪	૯૧	इणिकोर्गाः	૪-૪-૨૩	૮૫૩	૮૬
अन्वाङ् परे	૩-૩-૩૪	૭૯૯	૬૪	इन्ध्य संयोगा ..त्	૪-૩-૨૧	૬૯૭	૧૯
अयदि स्मृ...न्तो	૫-૨-૯	૬૮૮	૧૬	इर्दरिद्रः	૪-૨-૯૮	૮૬૬	૯૧
अयि रः	૪-૧-૬	૯૦૫	૧૦૭	इश्च स्थादः	૪-૩-૪૧	૭૮૫	૫૯
अवात्	૩-૩-૧૭	૯૪૯/508	૧૩૧	इसासः शासोऽङ्‌व्य	૪-૪-૧૧૮	૮૧૬	૯૪
अविति वा	૪-૧-૭૫	૮૨૯	૭૫	ईङितः	૩-૩-૯૫	૮૦૭	૬૭
अविवक्षिते	૫-૨-૧૪	૬૬૬	૮	ईच्च गणः	૪-૧-૬૭	૯૭૩	૧૪૫
अवौ दाधौ दा	૩-૩-૫	૭૧૧	૨૫	ईशीडः...मोः	૪-૪-૮૭	૮૯૮	૧૦૩
अशवि ते वा	૩-૪-૪	૯૬૬	૧૪૨	उत औविति व्य0	૪-૩-૫૯	૮૫૮	૮૮
अशित्यस्सन् टि	૪-૩-૭૭	૮૭૦	૯૨	उदः स्थास्तम्भः सः	૧-૩-૪૪	૭૮૮	૬૦
असंयोगादोः	૪-૨-૮૬	૮૧૨	૬૮	उदश्चरः साप्यात्	૩-૩-૩૧	૭૯૬	૬૩
असोङ् सिवू...टाम्	૨-૩-૪૮	૭૮૧	૫૭				

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
उदितः स्वराज्ञोन्तः	૪-૪-૯૮	૭૩૮	૩૭
उदोऽनूर्ध्वे हे	૩-૩-૬૨	૭૮૭	૬૦
उपसर्गस्यायौ	૨-૩-૧૦૦	૭૭૮/484	૫૬
उपसर्गात् सुग्0	૨-૩-૩૯	૯૪૦	૧૨૫
उपात् स्थः	૩-૩-૮૩	૭૯૦	૬૧
उपाद् भूषासमवाय0	૪-૪-૯૨	૮૧૯	૭૧
उपान्त्यस्यासमा...ङे	૪-૨-૩૫	૯૬૮	૧૪૩
उश्नोः	૪-૩-૨	૭૬૦	૪૭
ऋः शॄ दॄ प्रः	૪-૪-૨૦	૯૧૯	૧૧૩
ऋतः	૪-૪-૭૯	૭૧૭	૨૮
ऋतः स्वरे वा	૪-૩-૪૩	૮૮૦	૯૬
ऋतेर्डीयः	૩-૪-૩	૯૬૫/515	૧૪૨
ऋतोऽत्	૪-૧-૩૮	૭૧૫	૨૭
ऋवर्णस्य	૪-૨-૩૭	૯૭૨	૧૪૫
ऋर् लृ...लु	૨-૩-૯૯	૭૭૩	૫૩
ऋवर्णदृशोऽङि	૪-૩-૭	૭૪૯	૪૨
ऋवर्णात्	૪-૩-૩૬	૮૧૪	૬૯
ऋव्र्व्येद इट्	૪-૪-૮૦	૮૩૧	૭૬
ऋतां क्ङितीर्	૪-૪-૧૧૬	૭૨૨	૩૦
ऋदिच्छ्रिव स्तम्भू	૩-૪-૬૫	૭૪૮	૪૧
लृदिद्द्युतादि-स्मै	૩-૪-૬૪	૭૩૪	૩૫
एक स्वरादनुस्वारेतः	૪-૪-૫૬	૭૦૦	૨૧
एताः शितः	૩-૩-૧૦	૬૧૬	૪
एत्यस्तेर्वृद्धि	૪-૪-૩૦	૮૫૨	૮૬
एषामीर्व्यंजनेऽदः	૪-૨-૯૭	૯૧૩	૧૧૧
ओतः श्ये	૪-૨-૧૦૩	૯૨૬	૧૧૭
ओष्ठ्यादुर्	૪-૪-૧૧૭	૯૧૮	૧૧૩
कङश्चञ्	૪-૧-૪૬	૭૪૭	૪૧
कदाकर्ह्योर्न वा	૫-૩-૮	૬૮૫/473	૧૫
कर्मणिङ्	૩-૪-૨	૯૬૫ 514	૧૪૨
कर्तर्यनद्भ्यः शव्	૩-૪-૭૧	૬૫૭	૪
कर्तृस्थामूर्ताप्यात्	૩-૩-૪૦	૮૨૧	૭૨
कुरुच्छुरः	૨-૧-૬૬	૮૧૧	૬૮
कुगोपिच	૪-૨-૮૮	૮૧૦	૬૮
कृग् तनादेरुः	૩-૪-૮૩	૮૦૮	૬૭
कृताचृतच्छृत ...र्वा	૪-૪-૫૦	૯૨૭	૧૧૮

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
कृता स्मरणा...क्षा	૫-૨-૧૧	૬૮૦	૧૩
कृपः श्वस्तन्याम्	૩-૩-૪૬	૭૭૫	૫૪
कृतः कीर्ति	૪-૪-૧૨૨	૯૭૧	૧૪૪
क्य यङाशीर्ये	૪-૩-૧૦	૭૧૮	૨૮
क्रमः	૪-૪-૫૩	૭૪૫	૪૦
क्रमो दीर्घः परस्मै	૪-૨-૧૦૯	૭૪૪	૪૦
क्रमोऽनुपसर्गात्	૩-૩-૪૭	૭૯૧/487	૬૧
क्रियातिपत्तिः...हि	૩-૩-૧૬	૬૯૧/477	૧૭
क्रियार्थो धातुः	૩-૩-૩	૬૫૨	૨
क्रियाव्यति...थे	૩-૩-૨૩	૮૦૩	૬૫
क्रीडोऽकूजने	૩-૩-૩૩	૭૯૮	૬૪
क्र्यादेः	૩-૪-૭૯	૯૫૯	૧૩૮
ख्याते दृश्ये	૫-૨-૮	૬૬૪/466	૮
गमहनजन...लुक्	૪-૨-૪૪	૭૪૧	૩૯
गमिषद्यमश्छः	૪-૨-૧૦૬	૭૪૦	૩૮
गमेः क्षान्तौ	૩-૩-૫૫	૭૯૫/491	૬૩
गमोऽनात्मने	૪-૪-૫૧	૭૪૨	૩૯
गमो वा	૪-૩-૩૭	૭૯૪	૬૨
गहोर्जः	૪-૧-૪૦	૭૦૬	૨૩
गाः परोक्षायाम्	૪-૪-૨૬	૮૯૬	૧૦૨
गापास्थासादा...कः	૪-૩-૯૬	૬૯૯	૨૦
गुपौ धूपवि...यः	૩-૪-૧	૯૬૫	૧૪૨
गुरुनाम्यादे...र्णोः	૩-૪-૪૮	૭૬૬	૫૦
ग्लोऽपरोक्षायां0	૪-૪-૩૪	૯૬૨	૧૩૯
गोहः स्वरे	૪-૨-૪૨	૮૪૦	૮૦
ग्रह व्रश्च भ्रस्ज प्रच्छः	૪-૧-૮૪	૯૪૫	૧૨૮
घस्लृ सन...लि	૪-૪-૧૭	૮૪૭	૮૪
घसेर्वसः	૨-૩-૩૬	૮૩૯	૭૯
चक्षो वाचि ग्	૪-૪-૪	૮૯૯	૧૦૪
चुरादिभ्यो णिच्	૩-૪-૧૭	૯૬૭	૧૪૩
चेः किर्वा	૪-૧-૩૬	૯૪૧	૧૨૫
जागुः किति	૪-૩-૬	૮૭૫/500	૯૧
जागुर्ञिणवि	૪-૩-૫૨	૮૭૫ 499	૯૪
जागृषसमिन्धेर्नवा	૩-૪-૪૯	૮૭૪	૯૩
जा ज्ञ जनो...दौ	૪-૨-૧૦૪	૯૩૬	૧૨૨
जृभ्रमवम ..वा	૪-૧-૨૬	૮૬૩	૮૧
जेर्गिः सनपरोक्षयोः	૪-૧-૩૫	૭૧૩	૨૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
ज्ञीप्सा स्थेये	३-३-६४	७८८	६०
ज्ञोऽनुपसर्गात्	३-३-८६	६६४/513	१४१
ज्याव्यधः क्ङिति	४-१-८१	६२८	११८
ज्याव्येव्यधि०	४-१-७१	८३०	७५
ञिन् ते पद...च	३-४-६६	६३५	१२२
ञिणवि घन्	४-३-१०१	८८१	९८
ञ्णिति	४-३-५०	७३१	३४
ट्धेघ्राशाछासो वा	४-३-६७	७०१	२१
टुवेश्वेर्वा	३-४-५९	७२६	३१
डस्तड्डे	१-३-४२	७५८	४६
णिङन्तो णव्	४-३-५८	७१४	२७
णिश्रिद्रुस्रु...ङः	३-४-५८	८२२	७२
णेरनिटि	४-३-८३	६७०	१४४
तक्षः स्वार्थे	३-४-७७	७६०/481	४८
तन्भ्योवाश्च	४-३-६८	६५१	१३१
तिर्वा ष्ठिवः	४-१-४३	६२८/515	११९
तिवां णवः परस्मै	४-२-११७	८८१	६६
तुदादेः शः	३-४-८१	६४४	१२८
तृहः श्नादीत्	४-३-६२	६५६	१३६
तृत्रपफलभजाम्	४-३-२५	७२१	३
त्रीणि त्रीण्य...दि	३-३-१७	६५४	३
दंश सञ्जः शवि	४-२-४९	७५२/480	४३
दयायास्कासः	३-४-४७	७७६	५६
दरिद्रोऽद्यतन्यां वा	४-३-७६	८६८	९२
दिवादेः श्यः	३-४-७२	६२५	११७
दिस्योरीट्	४-४-८९	८६२	८९
दीपजनबुध...वा	३-४-६७	७७७	५६
दीर्घमवोऽन्त्यम्	४-१-१०३	६६४	१४१
दुह दिह लिह...कः	४-३-७४	८४१	८०
दृशः क्वनिप्	५-१-१६६	६८९/474	१६
देवार्चामैत्री स्थः	३-३-६०	७८४	५९
द्युनेरिः	४-१-४१	७६९	५१
द्युद्भ्योऽद्यतन्याम्	३-३-४४	७६९	५१
द्वितीयतुर्य...वौ	४-१-४२	६७७	१२
द्वित्वे ह्वः	४-१-८७	८३३	७९
द्विर्धातुः परोक्षाङे०	४-१-१	६७५	११

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
द्व्युक्त जक्षपञ्चतः	४-१-८३	८६१	९१
द्व्युक्तोपान्त्य...रे	४-३-१४	६२४	११६
धागस्तथोश्च	२-१-७८	६२२	११५
धातोः कण्ड्वादेर्यक्	३-४-८	६६६/517	१४२
धातोः सम्बन्धे०	५-४-४१	६८९	१६
धातोरनेकस्वरा०	३-४-४६	८६९	९२
धुटो धुटि...वा	१-३-४८	६५५	१३६
धुड् ह्रस्वा...षोः	४-३-७०	७३०	३४
धूगौदितः	४-४-३८	७६२	४७
धूग सुस्तोः परस्मै	४-४-८५	८५९	८८
न जन वध	४-३-५४	६३७	१२३
न दिस्योः	४-३-६१	६०१	१०६
न वयो य्	४-१-७३	८२७	७४
नवाद्यानिशतृ०	३-३-१९	६५३	२
नवा परोक्षायाम्	४-४-५	८९९/503	१०५
नवा स्वरे	२-३-१०२	६४९	१३१
न वृद्भ्यः	४-४-५५	७७१	५२
नशः शः	२-३-७८	६३०	१२०
न शिति	४-२-८	७२५/20	३१
नशेर्नेश् वाङि	४-३-१०२	६३१	१२०
नशो धुटि	४-४-१०९	६३२	१२०
न श्विजागृ...ता	४-३-४९	७४६	४०
नहाहोर्धतौ	२-१-८५	६०६	१०८
नाथः	३-३-१०	८०५	६६
नामिनोऽकलिहलेः	४-३-५१	६७८	१२
नामिनो गुणोऽक्ङिति	४-३-१	६५८	४
नसत्ताश्लेषे	३-४-५७	६३३,506	१२१
निजां शित्येत्	४-१-५७	६२३	११५
निरभ्यनोश्च...नि	२-३-५०	७७२	५३
निविशः	३-३-२४	६५२/510	१३२
नुप्रच्छः	३-३-५४	७६७/492	६३
नेङ्मादापत...घो	२-३-७९	७३३	३५
नो व्यञ्जनस्या...तः	४-२-४५	७५३	४४
पञ्चमी-आमहैत्	३-३-८	६६२/465	७
पञ्चम्याः कृग्	३-४-५२	८८२	८७
पराणिकानान...दम	३-३-२०	६५३/459	३
परानोः कृगः	३-३-१०१	८२०/494	७१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
परावेजे':	३-३-२८	८०५	६६
परिनिवेः सेवः	२-३-४६	७८०	५७
परिव्यवात् क्रियः	३-३-२७	९५५/512	१३५
परेमृ'षश्च	३-३-१०४	८३६/498	७८
परोक्षा...महे	३-३-१२	६७३/469	११
परोक्षायां नवा	४-४-१८	८४८	८४
परोक्षे	५-२-१२	६७४	११
पाठे धात्वादेर्णोनः	२-३-९७	७३७ 479	३७
पिबैतिदाभूस्थः०	४-३-६६	६७१	१०
पुरायावतोर्वर्तमाना	५-३-७	६८५	१५
पुस्पौ	४-३-३	८७२	९३
पूज.चार्य'क...य	३-३-३९	८२१/496	७८
पूर्व'स्याऽस्वे स्वरे०	४-१-३७	८५४	८६
प्रभुमाहाङामिः	४-१-५८	९१७	११२
प्यायः पीः	४-१-९१	७७८	५६
प्रचये नवा...स्य	५-४-४३	६९०	१६
प्रतिज्ञायाम्	३-३-६५	७८९/485	६०
प्रत्यभ्यनेः क्षिपः	३-३-१०२	९४६/507	१२९
प्रादुरुपसर्गा...स्तेः	२-३-५८	८९४	१०१
प्राद्वहः	३-३-१०३	८३६/497	७८
प्रैषानुज्ञावसरे०	५-४-२९	६६२	७
प्रोपादारम्भे	३-३-५१	७९१	६१
प्वादेर्ह्रस्वः	४-२-१०५	९६३	१४०
ब्रूगः पञ्चानां श्च	४-२-११८	९०८	१०८
ब्रूतः परादिः	४-३-६३	९०७	१०८
भवतेः सिज्लुपि	४-३-१२	६७२	१०
भविष्यन्ती	५-३-४	६८४	१५
भविष्यन्ती...हे	३-३-१५	६८४/472	१५
भियो नवा	४-२-९९	९१६	११२
भीह्रीभृहोस्तिव्वत्	३-४-५०	९११	११०
भुनजोऽत्राणे	३-३-३७	९५३	१३५
भुवो वः...न्योः	४-२-४३	६७३	१०
भूस्वपोरदुतौ	४-१-७०	६७६	१२
भृज्जो भर्ज्	४-४-६	९४६	१२८
भृशाभीक्ष्ण्येहि...दि	५-४-४२	६९०/466	१६
भ्रास भ्लास...वा	३-४-७३	७४३	४०
भ्वादेर्नामिनो...ने	३-४-७३	७२३	३०
मव्यस्याः	४-२-११३	९५९	५
मस्जेः सः	४-४-११०	९५१	१३२
मार्ड्ढयद्यतनी	५-४-३९	६८६	१५
मिगूमीगोऽख...लि	४-२-८	९६०	१३९
मिदः श्ये	४-३-५	९०९	११९
मुचादितृफ...शे	४-४-९९	९४७	१२९
मृजोऽस्य वृद्धिः	४-३-४२	८७९	९६
म्रियतेरद्यत...च	३-३-४२	९४८	१३०
यः सप्तम्याः	४-२-१२२	६६१	६
यङ्तुरुस्तो...म्	४-३-६४	८६०	८८
यजादि वचेः किति	४-१-७९	८२५	७३
यजादि वश्च...वृत्	४-१-७२	८२४	६५
यमः सूचने	४-३-३९	८०२	६५
यमिरमिनमिगमि०	४-३-५५	७९५	६२
यमिरमिनम्या...श्च	४-४-८६	७०३	२२
याम्युसोरिय...सौ	४-२-१२३	६६१/463	७
यि लुक्	४-२-१०२	९१४	१११
युजादेर्न वा	३-४-१८	९७४	१४५
रिः शक्यार्शीर्ये	४-३-११०	८१३	६९
रुत्पञ्चकाच्छिदयः	४-४-८८	८६१	८९
रुधां स्वराच्छ्नो...च	३-४-८	९५२	१३४
र्नाम्यन्तात्...ढः	२-१-८०	८१५	७०
लघोर्दीर्घोऽस्वरादेः	४-१-६४	९६९	१४३
लघोरुपान्त्यस्य	४-३-४	७५२	४३
लुक्	१-३-१३	८१८	७०
वदव्रजल:	४-३-४८	७३२	३४
वमि वा	२-३-८३	८८४	९७
वय्यविति वा	४-२-८७	९३६	१२४
वर्तमाना महे	३-३-६	६५५/460	३
वर्त्स्य'ति गम्यादिः	५-३-१	६८९/475	१६
वषोरयङि	४-१-८३	८९०	९९
वाक्ष	३-४-७६	७५९	४७
वात्मने	३-४-६३	८३४	७७
वाद्य नी...गीङ्	४-४-२८	८९५	१०२
वाद्विषातोऽनः पुस्	४-२-९१	८५०	८४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
वा परोक्षा यङि	૪-૧-૯૦	૮૩૭	૭૮
वा लिप्सायाम्	૩-૩-૬૧	૭૮૬	૬૦
वा स्वीकृतौ	૪-૩-૪૦	૮૦૨/493	૬૫
विजेरिट्	૪-૩-૧૮	૯૫૧/511	૧૩૩
विधिनिमन्त्रणा...ने	૫-૪-૨૮	૬૬૦	૫
विवादे वा	૩-૩-૮૦	૭૯૨/489	૬૧
विशेषाविव.. श्रे	૫-૨-૫	૬૬૯	૯
वृद्भ्यः स्यसनोः	૩-૩-૪૫	૭૧૦	૫૨
वृतो नवाऽना च	૪-૪-૩૫	૭૨૪	૩૧
वेः कृगः...श्रु	૩-૩-૮૫	૮૨૦	૭૧
वेत्तेः कित्	૩-૪-૫૧	૮૩૩	૯૭
वेरयः	૪-૧-૭૪	૮૨૮	૭૫
वेवर्य्	૪-૪-૧૯	૮૨૬	૭૪
वोर्णुगः सेटि	૪-૩-૪૬	૯૦૨	૧૦૬
वोर्णोः	૪-૩-૧૯	૯૦૩	૧૦૬
वोर्णोः	૪-૩-૬૦	૯૦૦	૧૦૬
व्यक्तवाचां सहोक्तौ	૩-૩-૭૯	૭૯૨	૬૧
व्यञ्जनस्या...लुक्	૪-૧-૪૪	૭૦૫	૨૩
व्यञ्जनाच्छू...नः	૩-૪-૮૦	૯૬૧	૧૩૯
व्यञ्जनाद्देः दः	૪-૩-૭૮	૮૭૧	૯૩
व्यञ्जनादेर्वोः...तः	૪-૩-૪૭	૭૩૭	૩૭
व्यञ्जनानामनिटि	૪-૩-૪૫	૭૨૯	૪૩
व्याङ् परे रमः	૩-૩-૧૦૫	૭૭૫/482	૫૫
व्युदस्तपः	૩-૩-૮૭	૮૦૦	૬૪
शप उपलम्भने	૩-૩-૩૫	૮૨૪	૭૩
शम् सप्तकस्य श्ये	૪-૨-૧૧૧	૯૩૪	૧૨૧
शास ह हि	૪-૨-૮૪	૮૭૭	૯૫
शास्त्य सूक्ति...ङ्	૩-૪-૬૦	૮૭૮	૯૫
शिदवित्	૪-૩-૨૦	૭૬૧	૪૭
शीङ एः शिति	૪-૩-૧૦૪	૮૯૬/501	૧૦૨
शीङो रत्	૪-૨-૧૧૫	૮૯૭	૧૦૩
श्नश्चातः	૪-૨-૯૬	૮૬૭	૯૧
श्नास्त्योर्लुक्	૪-૨-૯૦	૮૯૧	૧૦૦
श्रौति कृवु म्	૪-૨-૧૦૮	૬૯૨	૧૮
श्लिषः	૩-૪-૫૬	૯૩૩	૧૨૧
श्वयत्यसूवच-म	૪-૩-૧૦૩	૭૩૫	૩૬
श्वस्तनी ता हे	૩-૩-૧૪	૬૮૨/471	૧૪

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
षः सोऽष्ट्यै...ष्कः	૨-૩-૯૮	૭૦૮	૨૪
षढोः कः सि	૨-૧-૬૨	૭૫૧	૪૨
ष्ठिवूक्लम्वाचमः	૪-૨-૧૧૦	૯૨૮/504	૧૧૯
संनिवेः	૩-૩-૫૭	૮૩૬	૭૭
संपरेः कृगः स्सट्	૪-૪-૯૧	૮૧૬	૭૦
संभावनेऽलमर्थे0	૫-૪-૨૨	૬૬૦/461	૬
संयोगादृतः	૪-૪-૩૭	૯૪૨	૧૨૬
संयोगाद्ददतेः	૪-૩-૯	૭૧૬	૨૮
संयोगादेर्वा...ष्ये	૪-૩ ૯૫	૭૦૭	૨૩
संविप्रावात्	૩-૩-૬૩	૭૮૯/486	૬૧
सः सिजस्तेर्दिस्योः	૪-૩-૬૫	૭૦૨	૨૨
सति	૫-૨-૧૯	૬૫૫	૩
सनस्तत्रवा	૪-૩-૧૯	૯૫૮	૧૩૭
सप्तमी...ईमहि	૩-૩-૭	૬૬૦/462	૬
सप्तम्यर्थे...तिः	૫-૪-૯	૬૯૧	૧૭
समस्तृतीयया	૩-૩-૩૨	૭૯૭	૬૩
समोगमृ...श	૩-૩-૮૪	૭૬૩	૬૨
समोगिरः	૩-૩-૬૬	૯૪૯/5)9	૧૩૧
सर्त्यर्तेर्वा	૩-૪-૬૧	૯૨૦	૧૧૩
सस्तः सि	૪-૩-૯૨	૮૩૮	૭૯
सस्मे ह्यस्तनी च	૫-૪-૪૦	૬૮૭	૧૫
सह लुभेच्छा...देः	૪-૪-૪૬	૭૮૨	૫૮
सहिवहे.. स्य	૧-૩-૪૩	૭૮૩	૫૮
सिचि परस्मै ति	૪-૩-૪૪	૭૧૨	૨૬
सिचोऽञ्जेः	૪-૪-૮૪	૯૫૪	૧૩૫
सिजद्यतन्याम्	૩-૪-૫૩	૬૭૦	૧૦
सिजाशिषावात्मने	૪-૩-૩૫	૭૭૪	૫૪
सिविदोऽभुवः	૪-૨-૯૨	૬૯૩	૧૮
सूतेः पञ्चमे म्	૪-૩ ૧૩	૮૯૭/502	૧૦૩
सृजिदृशि...वः	૪-૪-૭૮	૬૯૮	૨૦
सेः सृ द् धां च रुर्वा	૪-૩-૭૯	૮૭૩	૯૩
सोधिवा	૪-૩-૭૨	૭૬૫	૫૦
स्कृच्छ्रतो...याम्	૪-૩-૮	૭૨૦	૨૯
स्क्रसृवृभृ...याः	૪-૪-૮૧	૬૭૯	૧૨
स्ताद्यशितो...रिट्	૪-૪-૩૨	૬૮૩	૧૪
स्तुस्वञ्जा वा	૨-૩-૪૯	૯૦૬	૧૦૭
स्थासेनिसेध...धि	૨-૩-૪૦	૭૦૯	૨૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્ર	સિદ્ધહેમ	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
स्पृश मृश कृष...वा	૩-૪-૫૪	૭૫૪	૪૪
स्पृशादि सृपो वा	૪-૪-૧૧૨	૭૫૫	૪૪
स्मे च वर्तमाना	૫-૨-૧૬	૬૬૭	૮
स्वपेर्यङ्ङे च	૪-૧-૮૦	૮૬૩	૯૦
स्वरादेर्द्वितीयः	૪-૧-૪	૯૦૪	૧૦૭
स्वरादे स्तासु	૪-૪-૩૧	૭૨૭	૩૨
स्वरेऽतः	૪-૩-૭૫	૮૪૨	૮૧
स्वादेः श्नुः	૩-૪-૭૫	૯૩૮	૧૨૪
स्सटि समः	૧-૩-૧૨	૮૧૭	૭૦
हनः	૨-૩-૮૨	૮૮૪	૯૭
हनृतः स्यस्य	૪-૪-૪૯	૭૧૯	૨૯
हनो वध आ-जौ	૪-૪-૨૧	૮૮૯	૯૯
हवः शिति	૪-૧-૧૨	૯૧૦	૧૧૦
हशिटो ना...सक्	૩-૪-૫૫	૭૫૬	૪૫
हाकः	૪-૨-૧૦૦	૯૧૨	૧૧૦
हान्तस्थाञ्...वा	૨-૧-૮૧	૭૭૬	૫૫
हुधुटो हेर्धिः	૪-૨-૮૩	૮૪૫	૮૩
हृगो गतताच्छील्ये	૩-૩-૮૩	૮૨૦/495	૭૧
हौ दः	૪-૧-૩૧	૯૨૧	૧૧૪
ह्रस्वः	૪-૧-૩૯	૬૯૫	૧૬
ह्यस्तनी...महि	૩-૪-૯	૬૬૪/467	૮
ह्वः स्पर्धे	૩-૩-૫૬	૮૩૫	૭૭
ह्वालिप् सिचः	૩-૪-૬૨	૮૩૨	૭૬
ह्रिवर्णोरविति व्यौ	૪-૩-૧૫	૮૫૧	૮૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ – (૨) સિદ્ધહેમ સૂત્રક્રમ

પહેલો અધ્યાય ત્રીજું પાદ ૧/૩

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૧૨	स्सटि समः	૮૧૭	૭૦
૧૩	लुक्	૮૧૮	૭૦
૪૨	ढस्तड्ढे	૭૫૮	૪૬
૪૩	सहिवहेरोच्चा...य	૭૮૩	૫૮
૪૪	उदः स्था स्तम्भः सः	૭૮૮	૬૦
૪૮	धुटो धुटि स्वे वा	૯૧૫	૧૩૬

બીજો અધ્યાય – પહેલું પાદ ૨/૧

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૫૧	इणः	૮૫૫	૮૭
૬૨	षढोः कस्सि	૭૫૧	૪૨
૬૩	भ्वादेर्नामिनो...ने	૭૨૩	૩૦
૬૬	कुरुच्छुरः	૮૧૧	૬૮
૭૮	धागस्तथोश्च	૯૨૨	૧૧૫
૭૯	अधश्चतुर्थात्तथोर्धः	૭૫૭	૪૬
૮૦	नाम्यन्ता...धोढः	૮૧૫	૭૦
૮૧	हान्तस्था...वा	૭૭૬	૫૫
૮૫	नहाहोर्धतौ	૯૦૯	૧૦૮

બીજો અધ્યાય – બીજું પાદ ૨/૨

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૧૦	नाथः	૮૦૫	૬૬

બીજો અધ્યાય – ત્રીજું પાદ ૨/૩

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૩૬	घस्सः	૮૩૯	૭૯
૩૯	उपसर्गात् सुग्...स्वे	૯૪૦	૧૨૫
૪૦	स्थासेनिसेध...पि	૭૦૯	૨૪
૪૬	परि-निवेः सेवः	૭૮૦	૫૭
૪૮	असोङ सिवू सह म्	૭૮૧	૫૭
૪૯	स्तुस्वञ्ज...नवा	૯૦૬	૧૦૭
૫૦	निरभ्यनोश्च...नि	૭૭૨	૫૩
૫૮	प्रादुरुपसर्गाद्य...तेः	૮૯૪	૧૦૧
૭૭	अदुरुपसर्गान्तरो...नेः	૭૩૯	૩૮
૭૮	नशः शः	૯૩૦	૧૨૦
૭૯	नेर्ङ्मादापत पद धौ	૭૩૩	૩૫
૮૨	हनः	૮૮૪	૯૭
૮૩	(हनो) वमि वा	૮૮૪	૯૭
૯૭	पाठे धात्वादे र्णो नः	૭૩૭/479	૩૭
૯૮	षः सोऽष्ट्यैष्ठिव...कः	૭૦૮	૨૪
૯૯	ऋ र ऌ लं कृपो षु	૭૭૩	૫૩
૧૦૦	उपसर्गस्यायौ	૭૭૮/483	૫૬
૧૦૨	नवा स्वरे	૯૪૯	૧૩૧

ત્રીજો અધ્યાય – ત્રીજું પાદ ૩/૩

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૩	क्रियाऽर्थो धातुः	૬૫૨	૨
૫	अवौ दाधौ दा	૭૧૧	૨૫
૬	वर्तमाना महे	૬૫૫/460	૩
૭	सप्तमी ईमहि	૬૬૦/462	૬
૮	पञ्चमी...आमहैव्	૬૬૨/464	૭
૯	ह्यस्तनी...महि	૬૬૪/467	૮
૧૦	एताः शितः	૬૫૬	૪
૧૧	अद्यतनी...हि	૬૬૯/468	૯
૧૨	परोक्षा महे	૬૭૪/469	૧૧
૧૩	आशीः सीवहि	૬૮૧/470	૧૪
૧૪	श्वस्तनी तास्महे	૬૮૨/471	૧૪
૧૫	भविष्यन्ति स्यामहे	૬૮૪/472	૧૫
૧૬	क्रियातिपत्तिः स्यामहि	૬૯૧/477	૧૭
૧૭	त्रीणि त्रीणि...दि	૬૫૪	૩
૧૯	नवाऽऽद्य नि...पदम	૬૫૩	૨
૨૦	पराणि कानानशौ पदम्	૬૫૩/459	૩
૨૩	क्रियाव्यतिहारे...र्थे	૮૦૩	૬૫
૨૪	निविशः	૯૫૧/510	૧૩૨
૨૭	परिव्यवात् क्रियः	૯૫૯/512	૧૩૯
૨૮	परा-वेर्जेः	૮૦૬	૬૬
૩૧	उदश्चरः साप्यात्	૭૯૬	૬૩
૩૨	समस्तृतीयया	૭૯૭	૬૩
૩૩	क्रीडोऽकूजने	૭૯૮	૬૪
૩૪	अन्वाङ् परे	૭૯૯	૬૪
૩૫	शप उपलम्भने	૮૦૪	૭૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સિદ્ધહેમ સૂત્ર		સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૩૬	आशिषि नाथः	૮૦૪	૬૬
૩૭	भुनजोऽत्राणे	૯૫૩	૧૩૫
૩૮	हृगो गततात्च्छील्ये	૮૨૦/495	૭૧
૩૯	पूजाचार्यक भृत्युत्क्षेप०	૮૨૧/496	૭૨
૪૦	कर्तृस्थामूर्ताप्यात्	૮૨૧	૭૨
૪૨	म्रियतेरद्यतन्याशिषि च	૯૪૮	૧૩૦
૪૪	द्युद्भ्योऽद्यतन्याम्	૭૬૮	૫૧
૪૫	वृद्भ्यः स्यसनोः	૭૭૦	૫૨
૪૬	कृपः श्वस्तन्याम्	૭૭૫	૫૪
૪૭	क्रमोऽनुपसर्गात्	૭૯૧/487	૬૧
૫૧	प्रोपादारम्भे	૭૯૧	૬૧
૫૨	आङो ज्योतिरुद्गमे	૭૯૧/488	૬૧
૫૪	नु प्रच्छः	૭૯૭/492	૬૩
૫૫	गमे क्षान्तौ	૭૯૫/491	૬૩
૫૬	ह्वः स्पर्द्धे	૮૩૫	૭૭
૫૭	सं-नि-वेः	૮૩૬	૭૭
૬૦	देवाऽर्चा मैत्री...स्थः	૭૮૪	૫૯
૬૧	वा लिप्सायाम्	૭૮૬	૬૦
૬૨	उदोऽनूर्ध्वेहे	૭૮૭	૬૦
૬૩	स विप्राऽवात्	૭૮૯/486	૬૧
૬૪	ज्ञीप्सा स्थेये	૭૮૯	૬૦
૬૫	प्रतिज्ञायाम्	૭૮૯/485	૬૦
૬૬	समो गिरः	૯૪૯/509	૧૩૧
૬૭	अवात्	૯૪૯/508	૧૩૧
૭૫	आमः कृगः	૭૬૭	૫૦
૭૯	व्यक्तवाचां सहोक्तौ	૭૯૨	૬૧
૮૦	विवादे वा	૭૯૨/489	૬૧
૮૧	अनोः कर्मण्यसति	૭૯૨/490	૬૨
૮૩	उपात्स्थः	૭૯૦	૬૧
૮૪	समो गमृच्छि...दृशेः	૭૯૩	૬૨
૮૫	वेः कृगः शब्दे...शे	૮૨૦	૭૧
૮૬	आङो यम हनः...च	૮૦૧	૬૪
૮૭	व्युदस्तपः	૮૦૦	૬૪
૯૫	ईगितः	૮૦૭	૬૭
૯૬	ज्ञोऽनुपसर्गात्	૯૬૬/513	૧૪૧
૧૦૧	परानोः कृगः	૮૨૦/494	૭૧
૧૦૨	प्रत्यभ्यतेः क्षिपः	૯૪૬/507	૧૨૯
૧૦૩	प्राद्वहः	૮૩૬/497	૭૮
૧૦૪	परेर्मृषश्च	૮૩૬/498	૭૮
૧૦૫	व्याङ्परे रमः	૭૭૫/482	૫૫
	ત્રીજો અધ્યાય – ચોથું પાદ 3/4		
૧	गुपौ धूप विच्छि...यः	૯૬૫	૧૪૨
૨	कमेर्णिङ्	૯૬૫/514	૧૪૨
૩	ऋतेर्ङीयः	૯૬૫/515	૧૪૨
૪	अशवि ते वा	૯૬૬	૧૪૨
૮	धातोः कण्ड्वादेर्यक्	૯૬૬/516	૧૪૨
૧૭	चुरादिभ्यो णिच्	૯૬૭	૧૪૩
૧૮	युजादेर्नवा	૯૭૪	૧૪૫
૪૬	धातोरनेकस्वरादाम्०	૮૬૯	૯૨
૪૭	दयाऽयाऽऽस्कासः	૭૭૯	૫૬
૪૮	गुरुनाम्यादेरनृच्छूर्णोः	૭૬૬	૫૦
૪૯	जागुष समिन्धेर्नवा	૮૭૪	૯૩
૫૦	भीह्रीभृहोस्तिव्वत्	૯૧૧	૧૧૦
૫૧	वेत्तेः कित्	૮૮૩	૯૭
૫૨	पञ्चम्याः कृग्	૮૮૨	૯૭
૫૩	सिजद्यतन्याम्	૬૭૦	૧૦
૫૪	स्पृश-मृश कृष...वा	૭૫૪	૪૪
૫૫	हशिटोनाम्युपान्त्या सक्	૭૫૬	૪૫
૫૬	श्लिषः	૯૩૩	૧૨૧
૫૭	नाऽसत्वाश्लेषे	૯૩૩/506	૧૨૧
૫૮	णिश्रिद्रुस्रु...ङः	૮૨૨	૭૨
૫૯	ट्धे श्वेर्वा	૭૨૬	૩૧
૬૦	शास्त्यसूवक्ति...ङ्	૮૭૮	૯૫
૬૧	सर्त्यर्तेर्वा	૯૨૦	૧૧૩
૬૨	ह्वा लिप् सिचः	૮૩૨	૭૬
૬૩	वाऽऽत्मने	૮૩૪	૭૭
૬૪	लृदिद् द्युतादि...परस्मै	૭૩૪	૩૫
૬૫	ऋदिच्छ्वि स्तम्भू...वा	૭૪૮	૪૧
૬૬	ञिच् ते पदस्तलुक् च	૯૩૫	૧૨૨
૬૭	दीपजन बुधि...वा	૭૭૭	૫૬
૭૧	कर्तर्यनद्भ्यः शव्	૬૫૭	૪
૭૨	दिवादेः श्यः	૯૨૫	૧૧૭
૭૩	भ्रास म्लास भ्रम...वा	૭૪૩	૪૦
૭૫	स्वादेः श्नुः	૯૩૮	૧૨૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૭૬	वाऽक्षः	૭૫૯	૪૭
૭૭	तक्षः स्वार्थे वा	૭૬૨/481	૪૮
૭૯	क्रयादेः	૯૫૯	૧૩૮
૮૦	व्यञ्जनाच्छ्...नः	૯૬૧	૧૩૯
૮૧	तुदादेः शः	૯૪૪	૧૨૮
૮૨	रुधांस्वराच्छ्नो च	૯૫૨	૧૩૪
૮૩	कृग तनादे रुः	૮૦૮	૬૭
	ચોથો અધ્યાય – પહેલું પાદ ૪/૧		
૧	द्विर्धातु परोक्षा . धेः	૬૭૫	૧૧
૨	आद्योंऽश एकस्वरः	૮૭૫	૯૪
૪	स्वराऽऽदेर्द्वितीयः	૯૦૪	૧૦૭
૬	अयि रः	૯૦૫	૧૦૭
૧૨	हवः शिति	૯૧૦	૧૧૦
૨૪	अनादेशादेरेक व्यञ्जने0	૭૩૬	૩૬
૨૫	तृत्रपफलभजाम्	૭૨૧	૩૦
૨૬	जृभ्रमवमत्रस ..वा	૮૪૩	૮૧
૩૧	हौ दः	૯૨૧	૧૧૪
૩૪	अङे हि हनोः...पूर्वात्	૮૮૮	૯૯
૩૫	जेर्गिः सन्परोक्षयोः	૭૧૩	૨૬
૩૬	चेः किर्वा	૯૪૧	૧૨૫
૩૭	पूर्वस्याऽस्वे स्वरे...युव्	૮૫૪	૮૬
૩૮	ऋतोऽत्	૭૧૫	·૭
૩૯	ह्रस्वः	૬૯૫	૧૯
૪૦	गहोर्जः	૭૦૬	૨૩
૪૧	द्युतेरिः	૭૬૯	૫૧
૪૨	द्वितीय तुर्ययोः पूर्वौ	૬૭૭	૧૨
૪૩	तिर्वाष्ठिवः	૯૨૮/505	૧૧૯
૪૪	व्यञ्जनस्या लुंक्	૭૦૫	૨૩
૪૫	अघोषे शिटः	૭૧૦	૨૫
૪૬	कङश्चञ्	૭૪૭	૪૧
૫૭	नीजां शित्येत्	૯૨૩	૧૧૫
૫૮	पृभृमाहाङामिः	૯૧૭	૧૧૨
૬૪	लघोर्दीर्घोऽ स्वरादेः	૯૬૯	૧૪૩
૬૭	ई च गणः	૯૭૩	૧૪૫
૬૮	अस्यादेराः परोक्षायाम्	૮૬૯	૮૪
૬૯	अनातो नश्चात...स्य	૭૨૮	૩૩
૭૦	भू स्वपोरदुतौ	૬૭૬	૧૨
૭૧	ज्या व्येव्यधि...रिः	૮૩૦	૭૫
૭૨	यजादि वश् वचः...य्वृत्	૮૨૪	૭૩
૭૩	न वयो य्	૮૨૭	૭૪
૭૪	वेरयः	૮૨૮	૭૫
૭૫	अविति वा	૮૨૯	૭૫
૭૯	यजादि वचेः किति	૮૨૫	૭૪
૮૦	स्वपेर्यङ्ङे च	૮૬૩	૯૦
૮૧	ज्या व्यधः क्ङिति	૯૨૮	૧૧૮
૮૩	वशेरयङि	૮૯૦	૯૯
૮૪	ग्रह व्रश्च भ्रस्ज प्रच्छः	૯૪૫	૧૨૮
૮૭	ह्वित्वे ह्वः	૮૩૩	૭૭
૯૦	वा परोक्षा यङि	૮૩૭	૭૮
૯૧	प्यायः पी	૭૭૮	૫૬
૧૦૩	दीर्घमवोऽन्त्यम्	૯૬૪	૧૪૧
૧૦૮	अनुनासिके...शूट्	૯૫૦	૧૩૧
	ચોથો અધ્યાય – બીજું પાદ ૪/૨		
૧	आत्सन्ध्यक्षरस्य	૭૨૫	૩૧
૨	न शिति	૭૨૫/20	૩૧
૮	मीगूमीगोऽखल चलि	૯૬૦	૧૩૯
૩૫	उपान्त्यस्या...ङे	૯૬૮	૧૪૩
૩૭	ऋद्वर्णस्य	૯૭૨	૧૪૫
૪૨	गोहः स्वरे	૮૪૦	૮૦
૪૩	भुवो वः परोक्षा न्योः	૬૭૩	૧૦
૪૪	गमहनजनखन लुक्	૭૪૧	૩૯
૪૫	नो व्यञ्जनस्याऽनु दितः	૭૫૩	૪૪
૪૯	दंश सञ्जः शवि	૭૫૨/480	૪૩
૫૦	अकट् घिनोश्च रञ्जेः	૮૪૪	૮૧
૫૫	यमिरमिनमि...क्ङिति	૭૯૫	૬૨
૮૩	हु धुटो हे र्धिः	૮૪૫	૮૩
૮૪	शासस् हनः... जहि	૮૭૭	૯૫
૮૫	अतः प्रत्ययाल्लुक्	૬૬૩	૭
૮૬	असयोगादोः	૮૧૨	૬૮
૮૭	वम्यविति वा	૯૩૯	૧૨૪
૮૮	कृगो यि च	૮૧૦	૬૮
૮૯	अतः शित्युत्	૮૦૯	૬૮
૯૦	श्नाऽस्त्योर्लुक्	૮૯૧	૧૦૦
૯૧	वा द्विषातोऽनः पुस्	૮૫૦	૮૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૯૨	सिज्विदोऽभुवः	૬૯૩	૧૮
૯૩	द्व्युक्त जक्षपञ्चतः	૮૬૫	૯૧
૯૪	अन्तो नो लुक्	૮૬૪	૯૧
૯૬	श्नश्चाऽऽतः	૮૬૭	૯૧
૯૭	एषामी व्यंञ्जनेऽदः	૯૧૩	૧૧૧
૯૮	इदंरिद्रः	૮૬૬	૯૧
૯૯	भियो नवा	૯૧૬	૧૧૨
૧૦૦	हाकः	૯૧૨	૧૧૦
૧૦૧	आ च हौ	૯૧૫	૧૧૧
૧૦૨	यि लुक्	૯૧૪	૧૧૧
૧૦૩	ओतः श्ये	૯૨૬	૧૧૭
૧૦૪	जा ज्ञा जनोऽत्यादौ	૯૩૬	૧૨૨
૧૦૫	प्वादे ह्रंस्वः	૯૬૩	૧૪૦
૧૦૬	गमिषद्यमश्छः	૭૪૦	૩૮
૧૦૮	श्रौति कृवु...सीदम्	૬૯૨	૧૮
૧૦૯	क्रमो दीर्घः परस्मै	૭૪૪	૪૦
૧૧૦	ष्ठिवू क्लम्वाऽऽचमः	૯૨૮/504	૧૧૯
૧૧૧	शम् सप्तकस्य श्ये	૯૩૪	૧૨૧
૧૧૩	मव्यस्याः	૬૫૯	૫
૧૧૪	अनतोऽन्तोऽदात्मने	૭૬૪	૪૯
૧૧૫	शीङोरत्	૮૯૭	૧૦૨
૧૧૭	तिवां णवः परस्मै	૮૮૧	૯૬
૧૧૮	ब्रूग पञ्चानां...श्च	૯૦૮	૧૦૮
૧૧૯	आशिषी तुह्योस्तातङ्	૬૬૨/465	૭
૧૨૦	आतो णव औः	૬૯૬	૧૯
૧૨૧	आतमाते आथा...दिः	૭૬૩	૪૯
૧૨૨	यः सप्तम्याः	૬૧૧	૬
૧૨૩	याम् युसोरियमियुसौ	૬૬૧/463	૭

ચોથો અધ્યાય – ત્રીજો પાદ ૪/૩

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૧	नामिनो गुणोऽक्ङिति	૬૫૮	૪
૨	उश्नोः	૭૬૦	૪૭
૩	पुस् पौ	૮૭૨	૯૩
૪	लघोरुपान्त्यस्य	૭૫૨	૪૩
૫	मिदः श्ये	૯૨૯	૧૧૯
૬	जागुः किति	૮૭૫/500	૯૪
૭	ऋवर्णदृशोऽङि	૭૪૯	૪૨
૮	स्कृच्छ्रतोऽकि...याम्	૭૨૦	૨૯
૯	संयोगाद्दर्तेः	૭૧૬	૨૮
૧૦	क्ययङ्।ऽऽशीये	૭૧૮	૨૮
૧૨	भवतेः सिज्लुपि	૬૭૨	૧૦
૧૩	सूतेः पञ्चम्याम्	૮૯૭/502	૧૦૩
૧૪	द्वयुक्तोपान्त्यस्य...स्वरे	૯૨૪	૧૧૬
૧૫	ह्रिणोरप्विति व्यौ	૮૫૧	૮૫
૧૬	इ को वा	૮૫૭	૮૭
૧૮	विजेरिट्	૯૫૧/511	૧૩૩
૧૯	वोर्णोः	૯૦૩	૧૦૬
૨૦	शिदवित्	૭૬૧	૪૭
૨૧	इन्ध्यसंयोगात्...किद्वत्	૬૬૭	૧૯
૩૫	सिजाशिषा वात्मने	૭૭૪	૫૪
૩૬	ऋ वर्णात्	૮૧૪	૬૯
૩૭	गमो वा	૭૯૪	૬૨
૩૯	यमः सूचने	૮૦૨	૬૫
૪૦	वा स्वीकृतौ	૮૦૨/493	૬૫
૪૧	इश्च स्थादः	૭૮૫	૫૯
૪૨	मृजोऽस्य वृद्धिः	૮૭૯	૯૬
૪૩	ऋतः स्वरे वा	૮૮૦	૯૬
૪૪	सिचि परस्मै...ति	૭૧૨	૨૬
૪૫	व्यञ्जनानामनिटि	૭૨૯	૩૩
૪૬	वोर्णुगः सेटि	૯૦૨	૧૦૬
૪૭	व्यञ्जनादेर्वो...तः	૭૩૭	૩૭
૪૮	वदव्रज लॄः	૭૩૨	૩૪
૪૯	न श्वि जागृशस०	૭૪૬	૪૦
૫૦	ञिणति	૭૩૧	૩૪
૫૧	नामिनोऽ कलिहलेः	૬૭૮	૧૨
૫૨	जागुर्ञि—णवि	૮૭૫/499	૯૪
૫૪	न जन वधः	૯૩૭	૧૨૩
૫૮	णिद्वाऽन्त्यो णव्	૭૧૪	૨૭
૫૯	उत औविति...द्वे:	૮૫૮	૮૮
૬૦	वोर्णोः	૯૦૦	૧૦૬
૬૧	न दिस्योः	૯૦૧	૧૦૬
૬૨	तृह श्नादीत्	૯૫૬	૧૩૬
૬૩	ब्रूतः परादिः	૯૦૭	૧૦૮
૬૪	यङ्तुरुस्तोर्बहुलम	૮૬૦	૮૮
૬૫	सः सिजस्तेर्दिस्योः	૭૦૨	૨૨
૬૬	पिबैति दाभूस्थः चेट्	૬૭૧	૧૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૬૭	दृधे घ्रा शाच्छासोवा	૭૦૧	૨૧
૬૮	तन्म्यो वा ..श्च	૯૫૭	૧૩૭
૬૯	सनस्तत्राऽऽवा	૯૫૮	૧૩૭
૭૦	धुड्ह्रस्वाल्लुग...थोः	૭૩૦	૩૪
૭૧	इट ईति	૭૦૪	૨૨
૭૨	सोचिवा	૭૬૫	૫૦
૭૩	अस्तेः सिहस्त्वेति	૮૯૨	૧૦૦
૭૪	दुहदिह लिह...सकः	૮૪૧	૮૦
૭૫	स्वरेऽतः	૮૪૨	૮૧
૭૬	दरिद्रोऽद्यतन्यां वा	૮૬૮	૯૨
૭૭	अशित्यस्सन्...टि	૮૭૦	૯૨
૭૮	व्यञ्जनादेः सश्चदः	૮૭૧	૯૩
૭૮	सेः सृद्धांचरुर्वा	૮૭૩	૯૩
૮૨	अतः	૮૮૬	૯૮
૮૩	णेरनिटि	૯૭૦	૧૪૪
૯૨	सस्तः सि	૮૩૮	૭૯
૯૪	इडेत्पुसि चाऽऽतो लुक्	૬૯૪	૧૯
૯૫	संयोगादेर्वा शिष्यः	૭૦૭	૨૩
૯૬	गापास्थासादामा हाकः	૬૯૯	૨૦
૧૦૧	जिणवि घन्	૮૮૭	૯૮
૧૦૨	नशेर्नेश् वाऽङि	૯૩૧	૧૨૦
૧૦૩	श्वयत्यसूवच...म	૭૩૪	૩૬
૧૦૪	शीङ ए शिति	૮૯૬/501	૧૦૨
૧૦૭	आशिषीणः	૮૫૬	૮૭
૧૧૦	रिः शक्याऽऽशीर्ये	૮૧૩	૬૯

ચોથો અધ્યાય – ચોથું પાદ

સિદ્ધહેમ	સૂત્ર	સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૧	अस्तिब्रुवोर्भू...शिति	૮૯૩	૧૦૦
૪	चक्षोवाचि ख्यांग्	૮૯૯	૧૦૪
૫	नवा परोक्षायाम्	૮૯૯/503	૧૦૫
૬	भृज्जो भर्ज्	૯૪૬	૧૨૮
૧૭	घस्ल सनद्यतनी...लि	૮૪૭	૮૪
૧૮	परोक्षायां नवा	૮૪૮	૮૩
૧૯	वेर्वय्	૮૨૬	૭૪
૨૦	ऋः शॄ दॄ प्रः	૯૧૯	૧૧૩
૨૧	हनो वध आशिष्यञौ	૮૮૯	૯૯
૨૨	अद्यतन्यां वा त्वात्मने	૮૮૫	૯૮
૨૩	इणिकोर्गा	૮૫૩	૮૬
૨૬	गाः परोक्षायाम्	૮૯૬	૧૦૨
૨૮	वाऽद्यतनी...गीङ्	૮૯૫	૧૦૨
૨૯	अङ्घातेरादि...ङा	૬૬૫	૮
૩૦	एत्यस्तेर्वृद्धिः	૮૫૨	૮૬
૩૧	स्वरादेस्तासु	૭૨૭	૩૨
૩૨	स्ताद्यशितो...रिट्	૬૮૩	૧૪
૩૪	ग्रहोऽपरोक्षायाम् दीर्घः	૯૬૨	૧૩૯
૩૫	वृतो नवाऽनाशीः...च	૭૨૪	૩૧
૩૬	इट् सिजाशिषो...ने	૯૪૩	૧૨૬
૩૭	संयोगादृतः	૯૪૨	૧૨૬
૩૮	धूगौदितः	૭૬૨	૪૭
૪૬	सह लुभेच्छ देः	૭૮૨	૫૮
૪૯	हनृतः स्यस्य	૭૧૯	૨૯
૫૦	कृतचृतनृत...देर्वा	૯૨૭	૧૨૮
૫૧	गमोऽनात्मने	૭૪૨	૩૯
૫૩	क्रमः	૭૪૫	૪૦
૫૫	न वृद्भ्यः	૭૭૧	૫૨
૫૬	एकस्वरादनु...तः	૭૦૦	૨૧
૭૮	सृजिदृशिस्कृ थवः	૬૯૮	૨૦
૭૯	ऋतः	૭૧૭	૨૮
૮૦	ऋवृव्येऽद इट्	૮૩૧	૭૬
૮૧	स्क्रसृवृभृ परोक्षायाः	૬૭૯	૧૨
૮૪	सिचोऽञ्जेः	૯૫૪	૧૩૫
૮૫	धुग् सुस्तोः परस्मै	૮૫૯	૮૮
૮૬	यमिरमिनम्यातः0	૭૦૩	૨૨
૮૭	ईशीडः सेध्वे मोः	૮૯૮	૧૦૩
૮૮	रुत्पञ्चकाच्छिदयः	૮૬૧	૮૯
૮૯	दिस्योरिट्	૮૬૨	૮૯
૯૦	अदश्चाऽट्	૮૪૬	૮૩
૯૧	संपरेः कृगः स्सट्	૮૧૬	૭૦
૯૨	उपाद् भूषा...हारे	૮૧૯	૭૧
૯૮	उदितः स्वरान्नोऽन्तः	૭૩૮	૩૭
૯૯	मुचादि तृफ...शे	૯૪૭	૧૨૯
૧૦૯	नशो धुटि	૯૩૨	૧૨૦
૧૧૦	मस्जेः सः	૯૫૧	૧૩૨
૧૧૧	अः सृजिदृशोऽकिति	૭૫૦	૪૨
૧૧૨	स्पृशादि सृपो वा	૭૫૫	૪૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સિદ્ધહેમ સૂત્ર		સૂત્રાંક	પૃષ્ઠાંક
૧૧૬	ऋतां क्ङितीर्	૭૨૨	૩૦
૧૧૭	ओष्ठयादुर्	૯૧૮	૧૧૩
૧૧૮	इसास: शासोऽङ्...ने	૮૭૬	૯૪
૧૨૨	कृत; कीर्ति;	૯૭૧	૧૪૪
પાંચમો અધ્યાય – પહેલું પાદ			
૧૬૬	दृश. क्वनिप्	૬૮૯/474	૧૬
પાંચમો અધ્યાય – બીજું પાદ			
૪	अद्यतनी	૬૬૮	૯
૫	विशेषाऽविवक्षा व्यामिश्रे	૬૬૯	૯
૭	अनद्यतने ह्यस्तनी	૬૬૪	૮
૮	ख्याते दृश्ये	૬૬૪/466	૮
૯	अयदि स्मृत्यर्थे...न्ती	૬૮૮	૧૬
૧૧	कृताऽस्मरणा...परोक्षा	૬૮૦	૧૩
૧૨	परोक्षे	૬૭૪	૧૧
૧૪	अविवक्षिते	૬૬૬	૯
૧૬	स्मे च वर्तमाना	૬૬૭	૯
૧૯	सति	૬૫૫	૩
પાંચમો અધ્યાય – ત્રીજું પાદ			
૧	वर्त्स्यति गम्यादि:	૬૮૯/475	૧૬
૪	भविष्यन्ती	૬૮૪	૧૫
૫	अनद्यतने श्वस्तनी	૬૮૨	૧૪
૭	पुरायावतोर्वर्त्तमाना	૬૮૫	૧૫
૮	कदा कर्ह्योर्नवा	૬૮૫/473	૧૫
પાંચમો અધ્યાય – ચોથું પાદ			
૯	सप्तम्यर्थे क्रिया...तौ	૬૯૧	૧૭
૨૨	सम्भावनेऽलमर्थे...क्तौ	૬૬૦/461	૬
૨૮	विधि निमन्त्रणा...प्रार्थने	૬૬૦	૫
૨૯	प्रैषाऽनुज्ञाऽवसरे...म्यौ	૬૬૨	૭
૩૮	आशिष्याशी: पञ्चम्यौ	૬૮૧	૧૩
૩૯	माङ्यद्यतनी	૬૮૬	૧૫
૪૦	सस्मे ह्यस्तनी च	૬૮૭	૧૫
૪૧	धातो: सम्बन्धे प्रत्यया:	૬૮૯	૧૬
૪૨	भृशाभीक्ष्ण्ये...दि	૬૯૦/476	૧૭
૪૩	प्रचयेनवा...स्य	૬૯૦	૧૬

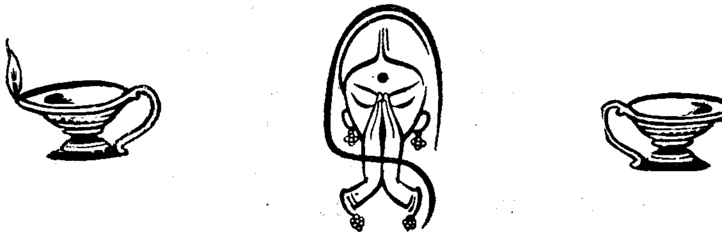

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શુદ્ધિ પત્રક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૩	આખ્યાર	આખ્યાત્	૩૭	૨-૨૮	+ चूसि	+ सिचू
૨	૧-૨૯	रुधाधि	रुधादि	૩૮	૨-૨૩	णिद्वान्त्रो	णिद्वान्त्यो
૨	૨-૪	कण्ड्डु	कण्डु	૩૯	૨-૭	स्वन्	खन्
૩	૨-૩૨	मिव	मिव्	૩૯	૨-૧૯	स्याति	स्यादि
૩	૨-૩૫	ઉતૃરાર્ધ	ઉતરાર્ધ	૪૦	૧-૧	भ्राम	भ्रम
૭	૨-૧૬	तम	तम्	૪૦	૧-૬	या स्यात्	वा स्यात्
૭	૨-૩૬	કેમ ?હ્યું ?	કેમ કહ્યું ?	૪૩	૨-૨૯	दंश् + तृ +	दंश् + शव् =
૮	૨-૩૨	इ् કાર	इ કાર	૪૫	૧-૧૮	हान्ताच्छिऽस्यन्ता	हान्ताच्छिऽन्ता
૧૦	૧-૩૩	डुधांगक्रु	डुधांगक्	૪૫	૧-૩૩	अक्षकृत्	अकृक्षत्
૧૧	૧-૧૩	विव्रै तिदा	विवैति दा	૪૫	૨-૧૦	कृष् + यव्	कृष् + णव्
૧૧	૧-૧૮	मू + तम्	भू + तम्	૪૭	૨-૧૬	अक्षणुवन्ति	अक्ष्णुवन्ति
૧૨	૧-૨૫	चा नो	च नो	૪૮	૧-૧	पक्षे आक्षौत्	पक्षे आक्षीत्
૧૨	૧-૩૦	कालि	कलि	૫૧	૨-૧૪	વિકલ્લે	વિકલ્પે
૧૨	૨-૩૧	ग्रुस्रो:	श्रु स्रो:	૫૧	૨-૧૪	अद्यतत्	अद्युतत्
૧૩	૧-૧૭	बभव्	बभाव्	૫૨	૨-૧૭	अयदन्	अस्यदन्
૧૫	૧-૧૦	ભાગે	લાગે	૫૨	૨-૨૦	स्यन्त्यते स्यन्त्यति	स्यन्त्स्यते स्यन्त्स्यति
૧૬	૨-૩	द शः	दशः	૫૫	૧-૨૭	अरस्त	अरंस्त
૧૮	૨-૩૦	परस्थान:	परस्थान:	૫૫	૨-૩૨	सिफास्फाय्	फास्फाय्
૨૦	૧-૨૮	त्रैणाहेरिट्	त्रैणादेरिट्	૫૬	૧-૩૦	पययः	प्यायः
૨૨	૧-૩	सिजन्तात	सिजन्तात्	૫૭	૧-૩૪	परिर्षिषेवे	परिषिषेवे
૨૨	૨-૨	अघ्रीसिष्म	अघ्रासिष्म	૫૮	૧-૩	पर्यपहिष्ट	पर्यषहिष्ट
૨૩	૧-૨૧	घ्रघ्रा	घघ्रा	૫૮	૨-૮	ઇચ્વવું	ઇચ્છવું
૨૪	૧-૩૧	ष्विष्क	ष्वष्क:	૬૦	૨-૨૩	प्रतिज्ञायाग०	प्रतिज्ञायाम०
૨૭	૧-૫	जिगेय	जिगेथ	૬૦	૨-૩૧	स्पेय	स्थेय
૨૮	૨-૨૨	सस्मार्	सस्मर्	૬૨	૧-૨૫	સૂત્રને ન લાગે	સૂત્ર ન લાગે
૨૯	૨-૩૩	ધાતુઓ डुकु ग	ધાતુઓ डुकृंग्	૬૨	૨-૧૩	रमिनमिगनि	रमिनमिगमि
૩૦	૧-૧૪	(प-५)	(१-७)	૬૩	૨-૨૯	संवरसि	संचरसि
૩૧	૧-૩૫	नागिनो	नामिनो	૬૪	૨-૬	तितेपिषे	वितेपिषे
૩૩	૨-૩૭	સ્વોપસ	સ્વોપજ્ઞ	૬૫	૨-૪	शास्त्रय्	शास्त्रम्
૩૪	૧-૧૮	व्यथोतिष्ट	व्यद्योतिष्ट	૬૫	૨-૧૭	व्यतिहरन्ने	व्यतिहरन्ते
૩૬	૨-૩	= पपात्	= पपात	૬૬	૨-૨૭	૮૦૫	૮૦૬
૩૭	૧-૨૦	मुजोऽस्य	भूजोऽस्य	૬૮	૨-૯	दीर्घान	दीर्घो न
૩૭	૧-૨૨	मा भयान्	मा भवान्	૬૯	૧-૧૯	कृ + तृ +	कृ + तृ =
૩૭	૧-૩૧	अगादिष्टम्	अगादिष्टाम्	૬૯	૧-૨૩	कृ + णव्	कृ + णव्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬૯	૨-૧૬	स्यत्	स्यते
૭૨	૨-૩૧	अजादे...	अनादे...
૭૩	૨-૧૯	૮૨૪	૮૨૩
૭૫	૧-૩૭	ऊपतु:	उवतु:
૭૬	૨-૨૯	आहवताम्	आह्वताम्
૭૭	૧-૩	स्वेत्यु	स्येत्यु
૭૭	૨-૮	मध्लमा	मल्लमा
૭૮	૧-૩૭	वहू-णव्	वह् + णव्
૭૯	૨-૧૯	याचिषषृ	याचिषिष्ट
૮૦	૧-૮	आयाचीत्	अयाचीत्
૮૦	૨-૪	पढो: कस्सि	षढो: कस्सि
૮૧	૧-૬	गूहषीष्ट	ग्हिषीष्ट
૮૧	૧-૨૨	अघुक्षया:	अघुक्षथा:
૮૨	૧-૧૨	આત્ને	આત્મને
૮૪	૧-૧૮	परोक्षाया	परोक्षायां
૮૪	૨-૧	ક્રેૌ	ક્યૌ
૮૫	૧ ૧૦	द्विप्	द्विषू
૮૬	૧-૨૦	ऐता	ऐत ।
૮૭	૧-૭	उओषू	उवोषू
૯૦	૧-૨	दित्योरादि	दिस्योरादि
૯૦	૨ ૭	मुषुपतु:	सुषुपतु:
૯૦	૨-૭	द्वियुक्त	द्र्युक्त
૯૧	૨-૩૧	मुष्वपिथ	सुष्वपिथ
૯૨	૨-૨૧	/ जागर्धि	। जागर्षि
૯૨	૨-૩૨	दारद्रायक:	दरिद्रायक:
૯૩	૧-૨	जागर्तु	जागर्ति
૯૩	૨-૧૦	+ अजार्	+ जागर्
૯૩	૨-૨૧	जाग्रुस0	जाग्रुष0
૯૬	૧-૩૪	मार्जाथ	मार्जाम
૯૭	૧-૧૨	अवेत्ताम्	अवित्ताम्
૯૭	૧-૧૪	लुँपि	लुंपि
૯૭	૨-૧૦	हथा	हथ
૯૯	૧-૧૭	जन्वतु;	जघ्नतु;
૧૦૧	૧-૫	मूम्वपार0	मूम्वपोर0
૧૦૨	૭	अधीयते अधीयाते	अधीयाते अधीयते

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૦૨	૧-૨૪	गाङ्ग	गीङ्·
૧૦૨	૧-૩૩	रङ्ग	इङ्·
૧૦૩	૨-૧૨	ईडिपीष्ट	ईडिषीष्ट
૧૦૩	૨-૧૮	ईशिपीष्ट	ईशिषीष्ट
૧૦૪	૧-૨	रद्	इद्र्
૧૦૬	૧-૩	वोर्णो	वोर्णौः
૧૦૬	૨-૮	वा अणुंगः	वा उणुंग:
૧૦૭/૯	•	આત્મનેપદી	ઉભયપદી
૧૦૭	૨-૧૪	પગે	પક્ષે
૧૦૮	૧-૩૭	સ્વરાદિ મ ઈ લાગ્યો	સ્વરાદિ છેમાટે ઈનલાગ્યો
૧૦૯	૧-૧	ह्व:	हवः
૧૧૦	૧-૪	हुहोतु	जुहोतु
૧૧૦	૧-૧૩	जुह्नु	जुहु
૧૧૧	૧-૧	जहित	जहित:
૧૧૧	૨-૨૨	जहाय	जहाथ:
૧૧૩	૨-૫	पप्र +	पप्र
૧૧૫	૧-૧૩	अविभ	अबिभ:
૧૧૫	૨-૨૫	विज्	निज्
૧૧૭	૧-૩૨	(ગુ ૧)	(ગુણ)
૧૧૯	૧-૩૩	ष्ठिवूक्व0	ष्ठिवूक्ल
૧૨૦	૧-૧૮	શ્વરની	શ્વરતની
૧૨૦	૧-૨૩	लृभ्	लुभ्
૧૨૦	૨-૨૭	થા ૧ છે	થાય છે
૧૨૪	૨-૧૩	मुनोमि	सुनोमि
૧૨૫	૧-૩૩	૯૪૭	૯૪૦
૧૨૫	૨-૨	धूग् मुस्तो:	धूग् सुस्तो:
૧૨૬	૨-૫	वृवीष्ट	वृषीष्ट
૧૨૮	૧-૧૦	एध्य:	एभ्यः
૧૨૮	૨-૧૭	भृज्चेत्	भृज्जेत्
૧૩૫	૧-૨૦	पालनादनर्थायद्	पालनादन्यार्थाद्
૧૪૦	૨-૩૮	दीर्घश्च्वी0	दीर्घश्च्वि
૧૪૧	૨-૮	ङित्वित्	ङिद्वत्
૧૪૧	૨-૨૮	जज्ञौ + ज्ञा +	जज्ञौ = ज्ञा +
૧૪૪	૧-૬	कृ + तार्	कृ + कार्

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ રૂપાવલી

प्रथमगणगता भ्वादिपरस्मैपदिनो धातवः

1 भू सत्तायाम् – હોવું

व.	भवति	भवतः	भवन्ति
	भवसि	भवथः	भवथ
	भवामि	भवावः	भवामः ।
स.	भवेत्	भवेताम्	भवेयुः
	भवेः	भवेतम्	भवेत
	भवेयम्	भवेव	भवेम ।
प.	भवतु/भवतात्	भवताम्	भवन्तु
	भव ,,	भवतम्	भवत
	भवानि	भवाव	भवाम ।
ह्य.	अभवत्	अभवताम्	अभवन् ।
	अभवः	अभवतम्	अभवत
	अभवम्	अभवाव	अभवाम ।
अ	अभूत्	अभूताम्	अभूवन्
	अभूः	अभूतम्	अभूत
	अभूवम्	अभूव	अभूम ।
प.	बभूव	बभूवतुः	बभूवुः
	बभूविथ	बभूवथुः	बभूव
	बभूव	बभूविव	बभूविम ।
आ.	भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः
	भूयाः	भूयास्ताम्	भूयास्त
	भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म ।
श्व.	भविता	भवितारौ	भवितारः
	भवितासि	भवितास्थः	भवितास्थ
	भवितास्मि	भवितास्वः	भवितास्मः ।
भ.	भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति
	भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ
	भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः ।
क्रि.	अभविष्यत्	अभविष्यताम्	अभविष्यन्
	अभविष्यः	अभविष्यतम्	अभविष्यत
	अभविष्यम्	अभविष्याव	अभविष्याम ॥

2 पां [पा] पाने – પીવું

व.	पिबति	पिबतः	पिबन्ति
	पिबसि	पिबथः	पिबथ
	पिबामि	पिबावः	पिबामः ।
स.	पिबेत्	पिबेताम्	पिबेयुः
	पिबेः	पिबेतम्	पिबेत
	पिबेयम्	पिबेव	पिबेम ।
प.	पिबतु/पिबतात्	पिबताम्	पिबन्तु
	पिब ,,	पिबतम्	पिबत
	पिबानि	पिबाव	पिबाम ।
ह्य.	अपिबत्	अपिबताम्	अपिबन्
	अपिबः	अपिबतम्	अपिबत
	अपिबम्	अपिबाव	अपिबाम ।
अ.	अपात्	अपाताम्	अपुः
	अपाः	अपातम्	अपात
	अपाम्	अपाव	अपाम ।
प.	पपौ	पपतुः	पपुः
	पपाथ/पपिथ,	पपथुः	पप
	पपौ	पपिव	पपिम ।
आ.	पेयात्	पेयास्ताम्	पेयासुः
	पेयाः	पेयास्ताम्	पेयास्त
	पेयासम्	पेयास्व	पेयास्म ।
श्व.	पाता	पातारौ	पातारः
	पातासि	पातास्थः	पातास्थ
	पातास्मि	पातास्वः	पातास्मः ।
भ.	पास्यति	पास्यतः	पास्यन्ति
	पास्यसि	पास्यथः	पास्यथ
	पास्यामि	पास्यावः	पास्यामः ।
क्रि.	अपास्यत्	अपास्यताम्	अपास्यन्
	अपास्यः	अपास्यतम्	अपास्यत
	अपास्यम्	अपास्याव	अपास्याम ।

3 घ्रां [घ्रा] गन्धोपादाने – સુંઘવું

व.	जिघ्रति	जिघ्रतः	जिघ्रन्ति
	जिघ्रसि	जिघ्रथः	जिघ्रथ
	जिघ्रामि	जिघ्रावः	जिघ्रामः ।
स.	जिघ्रेत्	जिघ्रेताम्	जिघ्रेयुः

व – वर्तमाना स – सप्तमी प – पञ्चमी ह्य – ह्यस्तनी अ – अद्यतनी प – परोक्षा
आ – आशीः श्व – श्वस्तनी भ – भविष्यन्ती क्रि – क्रियातिपत्तिः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	जिघ्रेः	जिघ्रेतम्	जिघ्रेत
	जिघ्रेयम्	जिघ्रेव	जिघ्रेम ।
प.	जिघ्रतु/जिघ्रतात्	जिघ्रताम्	जिघ्रन्तु
	जिघ्र ,,	जिघ्रतम्	जिघ्रत
	जिघ्राणि	जिघ्राव	जिघ्राम ।
ह्य.	अजिघ्रत्	अजिघ्रताम्	अजिघ्रन्
	अजिघ्रः	अजिघ्रतम्	अजिघ्रम
	अजिघ्रम्	अजिघ्राव	अजिघ्राम ।
अ.	अघ्रात्	अघ्राताम्	अघ्रुः
	अघ्राः	अघ्रातम्	अघ्रात
	अघ्राम्	अघ्राव	अघ्राम ।
	अघ्रासीत्	अघ्रासिष्टाम्	अघ्रासिषुः
	अघ्रासीः	अघ्रासिष्टम्	अघ्रासिष्ट
	अघ्रासिषम्	अघ्रासिष्व	अघ्रासिष्म ।
प.	जघ्रौ	जघ्रतुः	जघ्रुः
	जघ्राथ/जघ्रिथ	जघ्रथुः	जघ्र
	जघ्रौ	जघ्रिव	जघ्रिम ।
आ.	घ्रेयात्	घ्रेयास्ताम्	घ्रेयासुः
	घ्रेयाः	घ्रेयास्तम्	घ्रेयास्त
	घ्रेयासम्	घ्रेयास्व	घ्रेयास्म ।
	घ्रायात्	घ्रायास्ताम्	घ्रायासुः
	घ्रायाः	घ्रायास्तम्	घ्रायास्त
	घ्रायासम्	घ्रायास्व	घ्रायास्म ।
श्व.	घ्राता	घ्रातारौ	घ्रातारः
	घ्रातासि	घ्रातास्थः	घ्रातास्थ
	घ्रातास्मि	घ्रातास्वः	घ्रातास्मः ।
भ.	घ्रास्यति	घ्रास्यतः	घ्रास्यन्ति
	घ्रास्यसि	घ्रास्यथः	घ्रास्यथ
	घ्रास्यामि	घ्रास्यावः	घ्रास्यामः ।
क्रि.	अघ्रास्यत्	अघ्रास्यताम्	अघ्रास्यन्
	अघ्रास्यः	अघ्रास्यतम्	अघ्रास्यत
	अघ्रास्यम्	अघ्रास्याव	अघ्रास्याम ॥

4 ध्मां [ध्मा] शब्दाऽग्निसंयोगयोः

શબ્દ કરવો (શંખ વગેરે વગાડવા ફુંક દેવી), અગ્નિ સળગાવવા મુખ વગેરેથી ફુંકવું-ધમવું.

व.	धमति	धमतः	धमन्ति
	धमसि	धमथः	धमथ
	धमामि	धमावः	धमामः ।
स.	धमेत्	धमेताम्	धमन्तु
	धमेः	धमेतम्	धमेत
	धमेतम्	धमेव	धमेम ।
प.	धमतु/धमतात्	धमताम्	धमन्तु
	धम/ ,,	धमतम्	धमत
	धमानि	धमाव	धमाम ।
ह्य.	अधमत्	अधमताम्	अधमन्
	अधमः	अधमतम्	अधमत
	अधमन्	अधमाव	अधमाम ।
अ.	अध्मासीत्	अध्मासिष्टाम्	अध्मासिषुः
	अध्मासीः	अध्मासिष्टम्	अध्मासिष्ट
	अध्मासिषम्	अध्मासिष्व	अध्मासिष्म ।
प.	दध्मौ	दध्मतुः	दध्मुः
	दध्माथ/दध्मिथ	दध्मथुः	दध्म
	दध्मौ	दध्मिव	दध्मिम ।
आ.	ध्मेयात्	ध्मेयास्ताम्	ध्मेयास्त
	ध्मेयाः	ध्मेयास्तम्	ध्मेयास्त
	ध्मेयासम्	ध्मेयास्व	ध्मेयास्म ।
	ध्मायात्	ध्मायास्ताम्	ध्मायासुः
	ध्मायाः	ध्मायास्तम्	ध्मायास्त
	ध्मायासम्	ध्मायास्व	ध्मायास्म ।
श्व.	ध्माता	ध्मातारौ	ध्मातारः
	ध्मातासि	ध्मातास्थ;	ध्मातास्थ
	ध्मातास्मि	ध्मातास्वः	ध्मातास्मः ।
भ	ध्मास्यति	ध्मास्यतः	ध्मास्यन्ति
	ध्मास्यसि	ध्मास्यथः	ध्मास्यथ
	ध्मास्यामि	ध्मास्यावः	ध्मास्यामः
क्रि.	अध्मास्यत्	अध्मास्यताम्	अध्मास्यन्
	अध्मास्यः	अध्मास्यतम्	अध्मास्यत
	अध्मास्यम्	अध्मास्याव	अध्मास्याम ।

5 ष्ठां [स्था] गतिनिवृत्तौ – ઉભા રહેવું

व.	तिष्ठति	तिष्ठतः	तिष्ठन्ति
	तिष्ठसि	तिष्ठथः	तिष्ठथ
	तिष्ठामि	तिष्ठावः	तिष्ठामः ।
स.	तिष्ठेत्	तिष्ठेताम्	तिष्ठेयुः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	तिष्ठे:	तिष्ठेतम्	तिष्ठेत
	तिष्ठेयम्	तिष्ठेव	तिष्ठेम ।
प.	तिष्ठतु/तिष्ठतात्	तिष्ठताम्	तिष्ठन्तु
	तिष्ठ ,,	तिष्ठतम्	तिष्ठत
	तिष्ठानि	तिष्ठाव	तिष्ठाम ।
ह्य.	अतिष्ठत्	अतिष्ठताम्	अतिष्ठन्
	अतिष्ठ:	अतिष्ठतम्	अतिष्ठत
	अतिष्ठम्	अतिष्ठाव	अतिष्ठाम् ।
अ.	अध्यष्ठात्	अध्यष्ठाताम्	अध्यष्ठु:
	अध्यष्ठा:	अध्यष्ठातम्	अध्यष्टात
	अध्यष्ठाम्	अध्यष्ठाव	अध्यष्ठाम ।
	अस्थात्	अस्थाताम्	अस्थु:
	अस्था:	अस्थातम्	अस्थात
	अस्थाम्	अस्थाव	अस्थाम ।
प.	अधितष्ठौ/तस्थौ	तस्थतु:	तस्थु:
	तस्थाथ/तस्थिथ	तस्थथु:	तस्थ
	तस्थौ	तस्थिव	तस्थिम ।
आ.	स्थेयात्	स्थेयास्ताम्	स्थेयासु:
	स्थेया:	स्थेयास्तम्	स्थेयास्त
	स्थेयासम्	स्थेयास्व	स्थेयास्म ।
श्व.	स्थाता	स्थातारौ	स्थातार:
	स्थातासि	स्थातास्थ:	स्थातास्थ
	स्थातास्मि	स्थातास्व:	स्थातास्म: ।
भ.	स्थास्यति	स्थास्यत:	स्थास्यन्ति
	स्थास्यसि	स्थास्यथ:	स्थास्यथ
	स्थास्यामि	स्थास्याव:	स्थास्याम: ।
क्रि.	अस्थास्यत्	अस्थास्यताम्	अस्थास्यन्
	अस्थास्य:	अस्थास्यतम्	अस्थास्यन्
	अस्थास्यम्	अस्थास्याव	अस्थास्याम ।

6 म्नां [म्ना] अभ्यासे - આમ્નામાં રહેવું

व.	मनति	मनत:	मनन्ति
	मनसि	मनथ:	मनथ
	मनामि	मनाव:	मनाम:
स.	मनेत्	मनेताम्	मनेयु:
	मने:	मनेतम्	मनेत
	मनेयम्	मनेव	मनेम: ।
प.	मनतु/मनतात्	मनताम्	मनन्तु
	मन/ ,,	मनतम्	मनत
	मनानि	मनाव	मनाम ।
ह्य.	अमनत्	अमनताम्	अमनन्
	अमन:	अमनतम्	अमनत
	अमनम्	अमनाव	अमनाम ।
अ.	अम्नासीत्	अम्नासिष्टाम्	अम्नासीषु:
	अम्नासी:	अम्नासिष्टम्	अम्नासिष्ट
	अम्नासिषम्	अम्नासिष्व	अम्नासिष्म ।
प.	मम्नौ	मम्नतु:	मम्नु:
	मम्नाथ/मम्निथ	मम्नथु:	मम्न
	मम्नौ	मम्निव	मम्न
आ.	म्नेयात्	म्नेयास्ताम्	म्नेयासु:
	म्नेया:	म्नेयास्तम्	म्नेयास्त
	म्नेयासम्	म्नेयास्व	म्नेयास्म ।
	म्नायात्	म्नायास्ताम्	म्नायासु:
	म्नाया:	म्नायास्तम्	म्नायास्त
	म्नायासम्	म्नायास्व	म्नायास्म ।
श्व.	म्नाता	म्नातारौ	म्नातार:
	म्नातासि	म्नातास्थ:	म्नातास्थ
	म्नातास्मि	म्नातास्व:	म्नातास्म: ।
भ.	म्नास्यति	म्नास्यत:	म्नास्यन्ति
	म्नास्यसि	म्नास्यथ:	म्नास्यथ
	म्नास्यामि	म्नास्याव:	म्नास्याम: ।
क्रि.	अम्नास्यत्	अम्नास्यताम्	अम्नास्यन्
	अम्नास्य:	अम्नास्यतम्	अम्नास्यत
	अम्नास्यम्	अम्नास्याव	अम्नास्याम ।

8 दां [दा] दाने - દેવું

प.	यच्छति	यच्छत:	यच्छन्ति
	यच्छसि	यच्छथ:	यच्छथ
	यच्छामि	यच्छाव:	यच्छाम: ।
स.	यच्छेत्	यच्छेताम्	यच्छेयु:
	यच्छे:	यच्छेतम्	यच्छेत
	यच्छेयम्	यच्छेव	यच्छेम ।
	यच्छतु/यच्छतात्	यच्छताम्	यच्छन्तु
	यच्छ ,,	यच्छतम्	यच्छत
	यच्छानि	यच्छाव	यच्छाम ।
ह्य.	अयच्छत्	अयच्छताम्	अयच्छन्
	अयच्छ	अयच्छतम्	अयच्छत
	अयच्छम्	अयच्छाव	अयच्छाम ।
अ.	अदात्	अदाताम्	अदु:
	अदा:	अदातम्	अदात

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	अदाम्	अदाव	अदाम ।
प.	ददौ	ददतुः	ददुः
	ददाथ/ददिथ	ददथुः	दद
	ददौ	ददिव	ददिम ।
आ.	देयात्	देयास्ताम्	देयासुः
	देयाः	देयास्तम्	देयास्त
	देयासम्	देयास्व	देयास्म ।
श्व.	दाता	दातारौ	दातारः
	दातासि	दातास्थः	दातास्थ
	दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः ।
भ.	दास्यति	दास्यतः	दास्यन्ति
	दास्यसि	दास्यथः	दास्यथ
	दास्यामि	दास्यावः	दास्यामः ।
क्रि.	अदास्यत्	अदास्यताम्	अदास्यन्
	अदास्यः	अदास्यतम्	अदास्यत
	अदास्यम्	अदास्याव	अदास्याम ॥

8 जि [जि] अभिभवे – જીતવું

व.	जयति	जयतः	जयन्ति
	जयसि	जयथः	जयथ
	जयामि	जयावः	जयांमः ।
स.	जयेत्	जयेताम्	जयेयुः
	जयेः	जयेतम्	जयेत
	जयेयम्	जयेव	जयेम ।
प.	जयतु/जयतात्	जयताम्	जयन्तु
	ज/य ,,	जयतम्	जयत
	जयानि	जयाव	जयाम ।
ह्य.	अजयत्	अजयताम्	अजयन्
	अजयः	अजयतम्	अजयत
	अजयम्	अजयाव	अजयाम ।
अ.	अजैषीत्	अजैष्टाम्	अजैषुः
	अजैषीः	अजैष्टम्	अजैष्ट
	अजैषम्	अजैष्व	अजैष्म ।
प.	जिगाय	जिग्यतुः	जिग्युः
	जिगयिथ/जिगेथ	जिग्यथुः	जिग्य
	जिगाय/जिगय	जिग्यिव	जिग्यिम ।
आ.	जीयात्	जीयास्ताम्	जीयासुः
	जीयाः	जीयास्तम्	जीयास्त
	जीयासम्	जीयास्व	जीयास्म ।
श्व.	जेता	जेतारौ	जेतारः
	जेतासि	जेतास्थः	जेतास्थ
	जेतास्मि	जेतास्वः	जेतास्मः ।
भ.	जेष्यति	जेष्यतः	जेष्यन्ति
	जेष्यसि	जेष्यथः	जेष्यथ
	जेष्यामि	जेष्यावः	जेष्यामः ।
क्रि.	अजेष्यत्	अजेष्यताम्	अजेष्यन्
	अजेष्यः	अजेष्यतम्	अजेष्यत
	अजेष्यम्	अजेष्याव	अजेष्याम ॥

9 ज्रि [ज्रि] अभिभवे – જીતવું

व.	ज्रयति	ज्रयत	ज्रयन्ति
	ज्रयसि	ज्रयथः	ज्रयथ
	ज्रयामि	ज्रयावः	ज्रयामः ।
स.	ज्रयेत्	ज्रयेताम्	ज्रयेयुः
	ज्रयेः	ज्रयेतम्	ज्रयेत
	ज्रयेयम्	ज्रयेव	ज्रयेम ।
प.	ज्रयतु/ज्रयतात्	ज्रयताम्	ज्रयन्तु
	ज्रयः/ ,,	ज्रयतम्	ज्रयत
	ज्रयाणि	ज्रयाव	ज्रयाम ।
ह्य.	अज्रयत्	अज्रयताम्	अज्रयन्
	अज्रयः	अज्रयतम्	अज्रयत
	अज्रयम्	अज्रयाव	अज्रयाम ।
अ	अज्रैषीत्	अज्रैष्टाम्	अज्रैषुः
	अज्रैषीः	अज्रैष्टम्	अज्रैष्ट
	अज्रैषम्	अज्रैष्व	अज्रैष्म ।
प.	जिज्राय	जिज्रियतुः	जिज्रियुः
	जिज्रयिथ/जिज्रेथ	जिज्रियथुः	जिज्रिय
	जिज्राय/जिज्रय	जिज्रियिव	जिज्रियिम ।
आ.	ज्रीयात्	ज्रीयास्ताम्	ज्रीयासुः
	ज्रीयाः	ज्रीयास्ताम्	ज्रीयास्त
	ज्रीयासम्	ज्रीयास्व	ज्रीयास्म ।
श्व.	ज्रेता	ज्रेतारौ	ज्रेतारः
	ज्रेतासि	ज्रेतास्थः	ज्रेतास्थ
	ज्रेतास्मि	ज्रेतास्वः	ज्रेतास्मः ।
भ.	ज्रेष्यति	ज्रेष्यतः	ज्रेष्यन्ति
	ज्रेष्यसि	ज्रेष्यथः	ज्रेष्यथ
	ज्रेष्यामि	ज्रेष्यावः	ज्रेष्यामः ।
क्रि.	अज्रेष्यत्	अज्रेष्यताम्	अज्रेष्यन्
	अज्रेष्यम्	अज्रेष्यतम्	अज्रेष्यत
	अज्रेष्यम्	अज्रेष्याव	अज्रेष्याम ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

18 स्मृं [स्मृ] चिन्तायाम् – યાદ કરવું

व.	स्मरति	स्मरतः	स्मरन्ति
	स्मरसि	स्मरथः	स्मरथ
	स्मरामि	स्मरावः	स्मरामः ।
स.	स्मरेत्	स्मरेताम्	स्मरेयुः
	स्मरेः	स्मरेतम्	स्मरेत
	स्मरेयम्	स्मरेव	स्मरेम ।
प.	स्मरतु/स्मरतात्	स्मरताम्	स्मरन्तु
	स्मर/ ,,	स्मरतम्	स्मरत
	स्मराणि	स्मराव	स्मराम ।
ह्य.	अस्मरत्	अस्मरताम्	अस्मरन्
	अस्मरः	अस्मरतम्	अस्मरत
	अस्मरम्	अस्मराव	अस्मराम ।
अ.	अस्मार्षीत्	अस्मार्ष्टाम्	अस्मार्षुः
	अस्मार्षीः	अस्मार्ष्टम्	अस्मार्ष्ट
	अस्मार्षम्	अस्मार्ष्व	अस्मार्ष्म ।
प.	सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः
	सस्मर्थ	सस्मरथुः	सस्मर
	सस्मार/सस्मर	सस्मरिव	सस्मरिम ।
आ.	स्मर्यात्	स्मर्यास्ताम्	स्मर्यासुः
	स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त
	स्मर्यासम्	स्मर्यास्व	स्मर्यास्म ।
श्व.	स्मर्त्ता	स्मर्त्तारौ	स्मर्त्तारः
	स्मर्त्तासि	स्मर्त्तास्थः	स्मर्त्तास्थ
	स्मर्त्तास्मि	स्मर्त्तास्वः	स्मर्त्तास्मः ।
भ.	स्मरिष्यति	स्मरिष्यतः	स्मरिष्यन्ति
	स्मरिष्यसि	स्मरिष्यथः	स्मरिष्यथ
	स्मरिष्यामि	स्मरिष्यावः	स्मरिष्यामः ।
क्रि.	अस्मरिष्यत्	अस्मरिष्यताम्	अस्मरिष्यन्
	अस्मरिष्यः	अस्मरिष्यतम्	अस्मरिष्यत
	अस्मरिष्यम्	अस्मरिष्याव	अस्मरिष्याम ।

27 तॄ प्लवन-तरणयोः, प्लवनं मज्जनम्, तरणमुल्लङ्घनम्
પાણીમાં ન્હાવું, તરવું, તરી જવું.

व.	तरति	तरतः	तरन्ति
	तरसि	तरथः	तरथ
	तरामि	तरावः	तरामः ।
स.	तरेत्	तरेताम्	तरेयुः
	तरेः	तरेतम्	तरेत
	तरेयम्	तरेव	तरेम ।
प.	तरतु/तरतात्	तरताम्	तरन्तु
	तर/ ,,	तरतम्	तरत
	तराणि	तराव	तराम ।
ह्य.	अतरत्	अतरताम्	अतरन्
	अतरः	अतरतम्	अतरत
	अतरम्	अतराव	अतराम ।
अ.	अतारीत्	अतारिष्टाम्	अतारिषुः
	अतारीः	अतारिष्टम्	अतारिष्ट
	अतारिषम्	अतारिष्व	अतारिष्म ।
प.	ततार	तेरतुः	तेरुः
	तेरिथ	तेरथुः	तेर
	ततार/ततर	तेरिव	तेरिम ।
आ.	तीर्यात्	तीर्यास्ताम्	तीर्यासुः
	तीर्याः	तीर्यास्तम्	तीर्यास्त
	तीर्यासम्	तीर्यास्व	तीर्यास्म ।
श्व.	तरीता	तरीतारौ	तरीतारः
	तरीतासि	तरीतास्थः	तरीतास्थ
	तरीतास्मि	तरीतास्वः	तरीतास्मः ।
	तरिता	तरितारौ	तरितारः
	तरितासि	तरितास्थः	तरितास्थ
	तरितास्मि	तरितास्वः	तरितास्मः ।
भ.	तरीष्यति	तरीष्यतः	तरीष्यन्ति
	तरीष्यसि	तरीष्यथः	तरीष्यथ
	तरीष्यामि	तरीष्यावः	तरीष्यामः ।
	तरिष्यति	तरिष्यतः	तरिष्यन्ति
	तरिष्यसि	तरिष्यथः	तरिष्यथ
	तरिष्यामि	तरिष्यावः	तरिष्यामः ।
क्रि.	अतरीष्यत्	अतरीष्यताम्	अतरीष्यन्
	अतरीष्यः	अतरीष्यतम्	अतरीष्यत
	अतरीष्यम्	अतरीष्याव	अतरीष्याम ।
	अतरिष्यत्	अतरिष्यताम्	अतरिष्यन्
	अतरिष्यः	अतरिष्यतम्	अतरिष्यत
	अतरिष्यम्	अतरिष्याव	अतरिष्याम ।

28 ट्धें [धे] पाने – પીવું

व.	धयति	धयतः	धयन्ति
	धयसि	धयथः	धयथ
	धयामि	धयावः	धयामः ।
स.	धयेत्	धयेताम्	धयेयुः
	धयेः	धयेतम्	धयेत

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	धयेयम्	धयेव	धयेम ।
प.	धयतु/धयतात्	धयताम्	धयन्तु
	धय/ ,,	धयतम्	धयत
	धयानि	धयाव	धयाम ।
ह्य.	अधयत्	अधयताम्	अधयन्
	अधयः	अधयतम्	अधयत
	अधयम्	अधयाव	अधयाम ।
अ.	अदधत्	अदधताम्	अदधन्
	अदधः	अदधतम्	अदधत
	अदधम्	अदधाव	अदधाम ।
	अधात्	अधाताम्	अधुः
	अधाः	अधातम्	अधात
	अधाम्	अधाव	अधाम ।
	अधासीत्	अधासिष्टाम्	अधासिषुः
	अधासीः	अधासिष्टम्	अधासिष्ट
	अधासिषम्	अधासिष्व	अधासिष्म ।
प.	दधौ	दधतुः	दधुः
	दधाथ/दधिथ	दधथुः	दध
	दधौ	दधिव	दधिम ।
आ.	धेयात्	धेयास्ताम्	धेयासुः
	धेयाः	धेयास्तम्	धेयास्त
	धेयासम्	धेयास्व	धेयास्म ।
श्व.	धाता	धातारौ	धातारः
	धातासि	धातास्थः	धातास्थ
	धातास्मि	धातास्वः	धातास्मः ।
भ	धास्यति	धास्यतः	धास्यन्ति
	धास्यसि	धास्यथः	धास्यथ
	धास्यामि	धास्यावः	धास्यामः ।
क्रि.	अधास्यत्	अधास्यताम्	अधास्यन्
	अधास्यः	अधास्यतम्	अधास्यत
	अधास्यम्	अधास्याव	अधास्याम ॥

30 ध्यै [ध्यै] चिन्तायाम् – ધ્યાન કરવું

व.	ध्यायति	ध्यायतः	ध्यायन्ति
	ध्यायसि	ध्यायथः	ध्यायथ
	ध्यायामि	ध्यायावः	ध्यायामः ।
स.	ध्यायेत्	ध्यायेताम्	ध्यायेयुः
	ध्यायेः	ध्यायेतम्	ध्यायेत
	ध्यायेयम्	ध्यायेव	ध्यायेम ।
प.	ध्यायतु/ध्यायतात्	ध्यायताम्	ध्यायन्तु
	ध्याय/ध्यायतात्	ध्यायतम्	ध्यायत
	ध्यायानि	ध्यायाव	ध्यायाम
ह्य.	अध्यायत्	अध्यायताम्	अध्यायन्
	अध्यायः	अध्यायतम्	अध्यायत
	अध्यायम्	अध्यायाव	अध्यायाम ।
अ.	अध्यासीत्	अध्यासिष्टाम्	अध्यासिषुः
	अध्यासीः	अध्यासिष्टम्	अध्यासिष्ट
	अध्यासिषम्	अध्यासिष्व	अध्यासिष्म ।
प.	दध्यौ	दध्यतुः	दध्युः
	दध्याथ/दध्यिथ	दध्यथुः	दध्य
	दध्यौ	दध्यिव	दध्यिम ।
आ.	ध्येयात्	ध्येयास्ताम्	ध्येयासुः
	ध्येयाः	ध्येयास्तम्	ध्येयास्त
	ध्येयासम्	ध्येयास्व	ध्येयास्म ।
	ध्यायात्	ध्यायास्ताम्	ध्यायासुः
	ध्यायाः	ध्यायास्तम्	ध्यायास्त
	ध्यायासम्	ध्यायास्व	ध्यायास्म ।
श्व.	ध्याता	ध्यातारौ	ध्यातारः
	ध्यातासि	ध्यातास्थ	ध्यातास्थ
	ध्यातास्मि	ध्यातास्वः	ध्यातास्मः ।
भ.	ध्यास्यति	ध्यास्यतः	ध्यास्यन्ति
	ध्यास्यसि	ध्यास्यथः	ध्यास्यथ
	ध्यास्यामि	ध्यास्यावः	ध्यास्यामः ।
क्रि.	अध्यास्यत्	अध्यास्यताम्	अध्यास्यन्
	अध्यास्यः	अधास्यतम्	अधास्यत
	अधास्यम्	अध्यास्याव	अध्यास्याम ॥

104 अर्च [अर्च्] पूजायाम् – પૂજવું

व.	अर्चति	अर्चतः	अर्चन्ति
	अर्चसि	अर्चथः	अर्चथ
	अर्चामि	अर्चावः	अर्चामः ।
स.	अर्चेत्	अर्चेताम्	अर्चेयुः
	अर्चेः	अर्चेतम्	अर्चेत
	अर्चेयम्	अर्चेव	अर्चेम ।
प.	अर्चतु/अर्चतात्	अर्चताम्	अर्चन्तु
	अर्च/ ,,	अर्चतम्	अर्चत
	अर्चानि	अर्चाव	अर्चाम ।
ह्य	आर्चत्	आर्चताम्	आर्चन्
	आर्चः	आर्चतम्	आर्चत
	आर्चम्	आर्चाव	आर्चाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	आर्चीत्	आर्चिष्टाम्	आर्चिषुः
	आर्चीः	आर्चिष्टम्	आर्चिष्ट
	आर्चिषम्	आर्चिष्व	आर्चिष्म ।
प.	आनर्च	आनर्चतुः	आनर्चुः
	आनर्चिथ	आनर्चथुः	आनर्च
	आनर्च	आनर्चिव	आनर्चिम ।
आ.	अर्च्यात्	अर्च्यास्ताम्	अर्च्यासुः
	अर्च्याः	अर्च्यास्तम्	अर्च्यास्त
	अर्च्यासम्	अर्च्यास्व	अर्च्यास्म ।
श्व.	अर्चिता	अर्चितारौ	अर्चितारः
	अर्चितासि	अर्चितास्थः	अर्चितास्थ
	अर्चितास्मि	अर्चितास्वः	अर्चितास्मः ।
भ.	अर्चिष्यति	अर्चिष्यतः	अर्चिष्यन्ति
	अर्चिष्यसि	अर्चिष्यथः	अर्चिष्यथ
	अर्चिष्यामि	अर्चिस्यावः	अर्चिष्यामः ।
क्रि.	आर्चिष्यत्	आर्चिष्यताम्	आर्चिष्यन्
	आर्चिष्यः	आर्चिष्यतम्	आर्चिष्यत
	आर्चिष्यम्	आर्चिष्याव	आर्चिष्याम ।

137 व्रज [व्रज्] गतौ – જવું

व.	व्रजति	व्रजतः	व्रजन्ति
	व्रजसि	व्रजथः	व्रजथ
	व्रजामि	व्रजावः	व्रजामः ।
स.	व्रजेत्	व्रजेताम्	व्रजेयुः
	व्रजेः	व्रजेतम्	व्रजेत
	व्रजेयम्	व्रजेव	व्रजेम ।
प.	व्रजतु/व्रजतात्	व्रजताम्	व्रजन्तु
	व्रज/ ,,	व्रजतम्	व्रजत
	व्रजानि	व्रजाव	व्रजाम ।
ह्य.	अव्रजत्	अव्रजताम्	अव्रजन्
	अव्रजः	अव्रजतम्	अव्रजत
	अव्रजम्	अव्रजाव	अव्रजाम ।
अ.	अव्राजीत्	अव्राजिष्टाम्	अव्राजिषुः
	अव्राजीः	अव्राजिष्टम्	अव्राजिष्ट
	अव्राजिषम्	अव्राजिष्व	अव्राजिष्म ।
प	वव्राज	वव्रजतुः	वव्रजुः
	वव्रजिथ	वव्रजथुः	वव्रज
	वव्राज/वव्रज	वव्रजिव	वव्रजिम ।
आ.	व्रज्यात्	व्रज्यास्ताम्	व्रज्यासुः
	व्रज्याः	व्रज्यास्तम्	व्रज्यास्त
	व्रज्यासम्	व्रज्यास्व	व्रज्यास्म ।
श्व.	व्रजिता	व्रजितारौ	व्रजितारः
	व्रजितासि	व्रजितास्थः	व्रजितास्थ
	व्रजितास्मि	व्रजितास्वः	व्रजितास्मः ।
भ.	व्रजिष्यति	व्रजिष्यतः	व्रजिष्यन्ति
	व्रजिष्यसि	व्रजिष्यथः	व्रजिष्यथ
	व्रजिष्यामि	व्रजिष्यावः	व्रजिष्यामः ।
क्रि.	अव्रजिष्यत्	अव्रजिष्यताम्	अव्रजिष्यन्
	अव्रजिष्यः	अव्रजिष्यतम्	अव्रजिष्यत
	अव्रजिष्यम्	अव्रजिष्याव	अव्रजिष्याम ॥

172 त्यज [त्यज्] हानौ, हानिस्त्यागः
ત્યાગ કરવો.

व.	त्यजति	त्यजतः	त्यजन्ति
	त्यजसि	त्यजथः	त्यजथ
	त्यजामि	त्यजावः	त्यजामः ।
स.	त्यजेत्	त्यजेताम्	त्यजेयुः
	त्यजेः	त्यजेतम्	त्यजेत
	त्यजेयम्	त्यजेव	त्यजेम ।
प.	त्यजतु/त्यजतात्	त्यजताम्	त्यजन्तु
	त्यज/ ,,	त्यजतम्	त्यजत
	त्यजानि	त्यजाव	त्यजाम ।
ह्य.	अत्यजत्	अत्यजताम्	अत्यजन्
	अत्यजः	अत्यजतम्	अत्यजत
	अत्यजम्	अत्यजाव	अत्यजाम ।
अ.	अत्याक्षीत्	अत्याक्ताम्	अत्याक्षुः
	अत्याक्षीः	अत्याक्तम्	अत्याक्त
	अत्याक्षम्	अत्याक्ष्व	अत्याक्ष्म ।
प.	तत्याज	तत्यजतुः	तत्यजुः
	तत्यजिथ/तत्यक्थ	तत्यजथुः	तत्यजथ
	तत्याज/तत्यज	तत्यजिव	तत्यजिम ।
आ.	त्यज्यात्	त्यज्यास्ताम्	त्यज्यासुः
	त्यज्याः	त्यज्यास्तम्	त्यज्यास्त
	त्यज्यासम्	त्यज्यास्व	त्यज्यास्म ।
श्व.	त्यक्ता	त्यक्तारौ	त्यक्तारः
	त्यक्तासि	त्यक्तास्थः	त्यक्तास्थ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	त्यक्तास्मि	त्यक्तास्वः	त्यक्तास्मः ।
भ.	त्यक्ष्यति	त्यक्ष्यतः	त्यक्ष्यन्ति
	त्यक्ष्यसि	त्यक्ष्यथः	त्यक्ष्यथ
	त्यक्ष्यामि	त्यक्ष्यावः	त्यक्ष्यामः ।
क्रि.	अत्यक्ष्यत्	अत्यक्ष्यताम्	अत्यक्ष्यन्
	अत्यक्ष्यः	अत्यक्ष्यतम्	अत्यक्ष्यत
	अत्यक्ष्यम्	अत्यक्ष्याव	अत्यक्ष्याम ।

243 क्रीड् [क्रीड्] विहारे – ક્રીડા કરવી.

व.	क्रीडति	क्रीडतः	क्रीडन्ति
	क्रीडसि	क्रीडथः	क्रीडथ
	क्रीडामि	क्रीडावः	क्रीडामः ।
स.	क्रीडेत्	क्रीडेताम्	क्रीडेयुः
	क्रीडेः	क्रीडेतम्	क्रीडेत
	क्रीडेयम्	क्रीडेव	क्रीडेम ।
प.	क्रीडतु/क्रीडतात्	क्रीडताम्	क्रीडन्तु
	क्रीड/ ,,	क्रीडतम्	क्रीडत
	क्रीडानि	क्रीडाव	क्रीडाम ।
ह्य.	अक्रीडत्	अक्रीडताम्	अक्रीडन्
	अक्रीडः	अक्रीडतम्	अक्रीडत
	अक्रीडम्	अक्रीडाव	अक्रीडाम ।
अ.	अक्रीडीत्	अक्रीडिष्टाम्	अक्रीडिषुः
	अक्रीडीः	अक्रीडिष्टम्	अक्रीडिष्ट
	अक्रीडिषम्	अक्रीडिष्व	अक्रीडिष्म ।
प.	चिक्रीड	चिक्रीडतुः	चिक्रीडुः
	चिक्रीडिथ	चिक्रीडथुः	चिक्रीड
	चिक्रीड	चिक्रीडिव	चिक्रीडिम ।
आ	क्रीड्यात्	क्रीड्यास्ताम्	क्रीड्यासुः
	क्रीड्याः	क्रीड्यास्तम्	क्रीड्यास्त
	क्रीड्यासम्	क्रीड्यास्व	क्रीड्यास्म ।
श्व.	क्रीडिता	क्रीडितारौ	क्रीडितारः
	क्रीडितासि	क्रीडितास्थः	क्रीडितास्थ
	क्रीडितास्मि	क्रीडितास्वः	क्रीडितास्मः ।
भ.	क्रीडिष्यति	क्रीडिष्यतः	क्रीडिष्यन्ति
	क्रीडिष्यसि	क्रीडिष्यथः	क्रीडिष्यथ
	क्रीडिष्यामि	क्रीडिष्यावः	क्रीडिष्यामः ।
क्रि.	अक्रीडिष्यत्	अक्रीडिष्यताम्	अक्रीडिष्यन्
	अक्रीडिष्यः	अक्रीडिष्यतम्	अक्रीडिष्यत
	अक्रीडिष्यम्	अक्रीडिष्याव	अक्रीडिष्याम ।

297 गद् [गद्] व्यक्तायां वाचि–સ્પષ્ટ બોલવું.

व.	गदति	गदतः	गदन्ति
	गदसि	गदथः	गदथ
	गदामि	गदावः	गदामः ।
स.	गदेत्	गदेताम्	गदेयुः
	गदेः	गदेतम्	गदेत
	गदेयम्	गदेव	गदेम ।
प.	गदतु/गदतात्	गदताम्	गदन्तु
	गद/ ,,	गदतम्	गदत
	गदानि	गदाव	गदाम ।
ह्य.	अगदत्	अगदताम्	अगदन्
	अगदः	अगदतम्	अगदत
	अगदम्	अगदाव	अगदाम ।
अ.	अगादीत्	अगादिष्टाम्	अगादिषुः
	अगादीः	अगादिष्टम्	अगादिष्ट
	अगादिषम्	अगादिष्व	अगादिष्म ।
	अगदीत्	अगदिष्टाम्	अगदिषुः
	अगदीः	अगदिष्टम्	अगदिष्ट
	अगदिषम्	अगदिष्व	अगदिष्म ।
प.	जगाद	जगदतुः	जगदुः
	जगदिथ	जगदथुः	जगद
	जगाद/जगद	जगदिव	जगदिम ।
आ.	गद्यात्	गद्यास्ताम्	गद्यासुः
	गद्याः	गद्यास्तम्	गद्यास्त
	गद्यासम्	गद्यास्व	गद्यास्म ।
श्व.	गदिता	गदितारौ	गदितारः
	गदितासि	गदितास्थः	गदितास्थ
	गदितास्मि	गदितास्वः	गदितास्मः ।
भ.	गदिष्यति	गदिष्यतः	गदिष्यन्ति
	गदिष्यसि	गदिष्यथः	गदिष्यथ
	गदिष्यामि	गदिष्यावः	गदिष्यामः ।
क्रि.	अगदिष्यत्	अगदिष्यताम्	अगदिष्यन्
	अगदिष्यः	अगदिष्यतम्	अगदिष्यत
	अगदिष्यम्	अगदिष्याव	अगदिष्याम ॥

311 णिदु [निन्द्] कुत्सायाम् – નિંદા કરવી.

व.	निन्दति	निन्दतः	निन्दन्ति
	निन्दसि	निन्दथः	निन्दथ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	निन्दामि	निन्दाव:	निन्दाम :
स.	निन्देत्	निन्देताम्	निन्देयु:
	निन्दे:	निन्देतम्	निन्देत
	निन्देयम्	निन्देव	निन्देम ।
प.	निन्दतु/निन्दतात्	निन्दताम्	निन्दन्तु
	निन्द/ ,,	निन्दतम्	निन्दत
	निन्दानि	निन्दाव	निन्दाम ।
ह्य.	अनिन्दत्	अनिन्दताम्	अनिन्दन्
	अनिन्द:	अनिन्दतम्	अनिन्दत
	अनिन्दम्	अनिन्दाव	अनिन्दाम ।
अ.	अनिन्दीत्	अनिन्दिष्टाम्	अनिन्दिषु:
	अनिन्दी:	अनिन्दिष्टम्	अनिन्दिष्ट
	अनिन्दिषम्	अनिन्दिष्व	अनिन्दिष्म ।
प.	निनिन्द	निनिन्दतु:	निनिन्दु:
	निनिन्दिथ	निनिन्दथु:	निनिन्द
	निनिन्द	निनिन्दिव	निनिन्दिम ।
आ.	निन्द्यात्	निन्द्यास्ताम्	निन्द्यासु:
	निन्द्या:	निन्द्यास्तम्	निन्द्यास्त
	निन्द्यासम्	निन्द्यास्व	निन्द्यास्म ।
श्व.	निन्दिता	निन्दितारौ	निन्दितार:
	निन्दितासि	निन्दितास्थ:	निन्दितास्थ
	निन्दितास्मि	निन्दितास्व:	निन्दितास्म: ।
भ.	निन्दिष्यति	निन्दिष्यत:	निन्दिष्यन्ति
	निन्दिष्यसि	निन्दिष्यथ:	निन्दिष्यथ
	निन्दिष्यामि	निन्दिष्याव:	निन्दिष्याम: ।
क्रि.	अनिन्दिष्यत्	अनिन्दिष्यताम्	अनिन्दिष्यन्
	अनिन्दिष्य:	अनिन्दिष्यतम्	अनिन्दिष्यत
	अनिन्दिष्यम्	अनिन्दिष्याव	अनिन्दिष्याम ॥

332 गुपौ [गुप्-गोपाय्] रक्षणे - રક્ષણ કરવું

व.	गोपायति	गोपायत:	गोपायन्ति
	गोपायसि	गोपायथ:	गोपायथ
	गोपायामि	गोपायाव:	गोपायाम: ।
स.	गोपायेत्	गोपायेताम्	गोपायेयु:
	गोपाये:	गोपायेतम्	गोपायेत
	गोपायेयम्	गोपायेव	गोपायेम ।
प.	गोपायतु/गोपायतात्	गोपायताम्	गोपायन्तु
	गोपाय/गोपायतात्	गोपायतम्	गोपायत
	गोपायानि	गोपायाव	गोपायाम ।
ह्य.	अगोपायत्	अगोपायताम्	अगोपायन्
	अगोपाय:	अगोपायतम्	अगोपायत
	अगोपायम्	अगोपायाव	अगोपायाम ।
अ.	अगोपायीत्	अगोपायिष्टाम्	अगोपायिषु:
	अगोपायी:	अगोपायिष्टम्	अगोपायिष्ट
	अगोपायिषम्	अगोपायिष्व	अगोपायिष्म ।
	अगोपीत्	अगोपिष्टाम्	अगोपिषु:
	अगोपी:	अगोपिष्टम्	अगोपिष्ट
	अगोपिषम्	अगोपिष्व	अगोपिष्म ।
	अगौप्सीत्	अगौप्ताम्	अगौप्सु:
	अगौप्सी:	अगौप्तम्	अगौप्त
	अगौप्सम्	अगौप्स्व	अगौप्स्म ।
प.	गोपायाञ्चकार	गोपायाञ्चक्रतु:	गोपायाञ्चक्रु:
	गोपायाञ्चकर्थ	गोपायाञ्चक्रथु:	गोपायाञ्चक्र
	गोपायाञ्चकार-चकर	गोपायाञ्चकृव	गोपायाञ्चकृम ।
	गोपायाम्बभूव ।	गोपायामास ।	
	जुगोप	जुगुपतु:	जुगुपु:
	जुगोपिथ	जुगुपथु:	जुगुप
	जुगोप	जुगुपिव	जुगुपिम ।
आ.	गुप्यात्	गुप्यास्ताम्	गुप्यासु:
	गुप्या:	गुप्यास्तम्	गुप्यास्त
	गुप्यासम्	गुप्यास्व	गुप्यास्म ।
	गोपाय्यात्	गोपाय्यास्ताम्	गोपाय्यासु:
	गोपाय्या:	गोपाय्यास्तम्	गोपाय्यास्त
	गोपाय्यासम्	गोपाय्यास्व	गोपाय्यास्म ।
श्व.	गोपिता	गोपितारौ	गोपितार:
	गोपितासि	गोपितास्थ:	गोपितास्थ
	गोपितास्मि	गोपितास्व:	गोपितास्म: ।
	गोपायिता	गोपायितारौ	गोपायितार:
	गोपायितासि	गोपायितास्थ:	गोपायितास्थ
	गोप्स्यति	गोप्स्यत:	गोप्स्यन्ति
	गोप्स्यसि	गोप्स्यथ:	गोप्स्यथ
	गोप्स्यामि	गोप्स्याव:	गोप्स्याम: ।
क्रि.	अगोपिष्यत्	अगोपिष्यताम्	अगोपिष्यन्
	अगोपिष्य:	अगोपिष्यतम्	अगोपिष्यत
	अगोपिष्यम्	अगोपिष्याव	अगोपिष्याम ।
	अगोपायिष्यत्	अगोपायिष्यताम्	अगोपायिष्यन्
	अगोपायिष्य:	अगोपायिष्यतम्	अगोपायिष्यत
	अगोपायिष्यम्	अगोपायिष्याव	अगोपायिष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	अगोप्स्यत्	अगोप्स्यताम्	अगोप्स्यन्
	अगोप्स्यः	अगोप्स्यतम्	अगोप्स्यत
	अगोप्स्यम्	अगोप्स्याव	अगोप्स्याम ।

385 क्रमू [क्रम्] पादविक्षेपे – ચાલવું.

व.	क्रामति	क्रामतः	क्रामन्ति
	क्रामसि	क्रामथः	क्रामथ
	क्रामामि	क्रामावः	क्रामामः ।
	क्राम्यति	क्राम्यतः	क्राम्यन्ति
	क्राम्यसि	क्राम्यथः	क्राम्यथ
	क्राम्यामि	क्राम्यावः	क्राम्यामः ।
स.	क्रामेत्	क्रामेताम्	क्रामेयुः
	क्रामेः	क्रामेतम्	क्रामेत
	क्रामेयम्	क्रामेव	क्रामेम ।
	क्राम्येत्	क्राम्येताम्	क्राम्येयुः
	क्राम्येः	क्राम्येतम्	क्राम्येत
	क्राम्येयम्	क्राम्येव	क्राम्येम ।
प	क्रामतु/क्रामतात्	क्रामताम्	क्रामन्तु
	क्राम/ ,,	क्रामतम्	क्रामत
	क्रामाणि	क्रामाव	क्रामाम ।
	क्राम्यतु/क्राम्यतात्	क्राम्यताम्	क्राम्यन्तु
	क्राम्य/ ,,	क्राम्यतम्	क्राम्यत
	क्राम्याणि	क्राम्याव	क्राम्याम ।
ह्य	अक्रामत्	अक्रामताम्	अक्रामन्
	अक्रामः	अक्रामतम्	अक्रामत
	अक्रामम्	अक्रामाव	अक्रामाम ।
	अक्राम्यत्	अक्राम्यताम्	अक्राम्यन्
	अक्राम्यः	अक्राम्यतम्	अक्राम्यत
	अक्राम्यम्	अक्राम्याव	अक्राम्याम ।
अ.	अक्रमीत्	अक्रमिष्टाम्	अक्रमिषुः
	अक्रमीः	अक्रमिष्टम्	अक्रमिष्ट
	अक्रमिषम्	अक्रमिष्व	अक्रमिष्म ।
प.	चक्राम	चक्रमतुः	चक्रमुः
	चक्रमिथ	चक्रमथुः	चक्रम
	चक्राम/चक्रम	चक्रमिव	चक्रमिम ।
आ.	क्रम्यात्	क्रम्यास्ताम्	क्रम्यासुः
	क्रम्याः	क्रम्यास्तम्	क्रम्यास्त
	क्रम्यासम्	क्रम्यास्व	क्रम्यास्म ।
श्व.	क्रमिता	क्रमितारौ	क्रमितारः
	क्रमितासि	क्रमितास्थः	क्रमितास्थ
	क्रमितास्मि	क्रमितास्वः	क्रमितास्मः ।
भ.	क्रमिष्यति	क्रमिष्यतः	क्रमिष्यन्ति
	क्रमिष्यसि	क्रमिष्यथः	क्रमिष्यथ
	क्रमिष्यामि	क्रमिष्यावः	क्रमिष्यामः ।
क्रि.	अक्रमिष्यत्	अक्रमिष्यताम्	अक्रमिष्यन्
	अक्रमिष्यः	अक्रमिष्यतम्	अक्रमिष्यत
	अक्रमिष्यम्	अक्रमिष्याव	अक्रमिष्याम ।

388 णमं [नम्] प्रह्वत्वे, नम्रत्वे, इत्यर्थः-નમવું.

व.	नमति	नमतः	नमन्ति
	नमसि	नमथः	नमथ
	नमामि	नमावः	नमामः ।
स.	नमेत्	नमेताम्	नमेयुः
	नमेः	नमेतम्	नमेत
	नमेयम्	नमेव	नमेम ।
प.	नमतु/नमतात्	नमताम्	नमन्तु
	नम/ ,,	नमतम्	नमत
	नमानि	नमाव	नमाम ।
ह्य.	अनमत्	अनमताम्	अनमन्
	अनमः	अनमतम्	अनमत
	अनमम्	अनमाव	अनमाम ।
अ.	अनंसीत्	अनंसिष्टाम्	अनंसिषुः
	अनंसीः	अनंसिष्टम्	अनंसिष्ट
	अनंसिषम्	अनंसिष्व	अनंसिष्म
प.	ननाम	नेमतुः	नेमुः
	नेमिथ/ननन्थ	नेमथुः	नेम
	ननाम/ननम	नेमिव	नेमिम ।
आ	नम्यात्	नम्यास्ताम्	नम्यासुः
	नम्याः	नम्यास्तम्	नम्यास्त
	नम्यासम्	नम्यास्व	नम्यास्म ।
श्व.	नन्ता	नन्तारौ	नन्तारः
	नन्तासि	नन्तास्थः	नन्तास्थ
	नन्तास्मि	नन्तास्वः	नन्तास्मः ।
भ	नंस्यति	नंस्यतः	नंस्यन्ति
	नंस्यसि	नंस्यथः	नंस्यथ
	नंस्यामि	नंस्यावः	नंस्यामः ।
क्रि.	अनंस्यत्	अनंस्यताम्	अनंस्यन्
	अनंस्यः	अनंस्यतम्	अनंस्यत
	अनंस्यम्	अनंस्याव	अनंस्याम ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

396 गम्लृ [गम्] गतौ – જવું

व.	गच्छति	गच्छतः	गच्छन्ति
	गच्छसि	गच्छथः	गच्छथ
	गच्छामि	गच्छावः	गच्छामः ।
स.	गच्छेत्	गच्छेताम्	गच्छेयुः
	गच्छेः	गच्छेतम्	गच्छेत
	गच्छेयम्	गच्छेव	गच्छेम ।
प.	गच्छतु/गच्छतात्	गच्छताम्	गच्छन्तु
	गच्छ/ ,,	गच्छतम्	गच्छत
	गच्छानि	गच्छाव	गच्छाम ।
ह्य.	अगच्छत्	अगच्छताम्	अगच्छन्
	अगच्छः	अगच्छतम्	अगच्छत
	अगच्छम्	अगच्छाव	अगच्छाम ।
अ.	अगमत्	अगमताम्	अगमन्
	अगमः	अगमतम्	अगमत
	अगमम्	अगमाव	अगमाम ।
प.	जगाम	जग्मतुः	जग्मुः
	जगमिथ/जगन्थ	जग्मथुः	जग्म
	जगाम/जगम	जग्मिव	जग्मिम ।
आ.	गम्यात्	गम्यास्ताम्	गम्यासुः
	गम्याः	गम्यास्तम्	गम्यास्त
	गम्यासम्	गम्यास्व	गम्यास्म ।
श्व.	गन्ता	गन्तारौ	गन्तारः
	गन्तासि	गन्तास्थः	गन्तास्थ
	गन्तास्मि	गन्तास्वः	गन्तास्मः ।
भ.	गमिष्यति	गमिष्यतः	गमिष्यन्ति
	गमिष्यसि	गमिष्यथः	गमिष्यथ
	गमिष्यामि	गमिष्यावः	गमिष्यामः ।
क्रि.	अगमिष्यत्	अगमिष्यताम्	अगमिष्यन्
	अगमिष्यः	अगमिष्यतम्	अगमिष्यत
	अगमिष्यम्	अगमिष्याव	अगमिष्याम ॥

495 दृशृ [दृश्] प्रेक्षणे – જોવું.

व.	पश्यति	पश्यतः	पश्यन्ति
	पश्यसि	पश्यथः	पश्यथ
	पश्यामि	पश्यावः	पश्यामः ।
स.	पश्येत्	पश्येताम्	पश्येयुः
	पश्येः	पश्येतम्	पश्येत
	पश्येयम्	पश्येव	पश्येम ।
प.	पश्यतु/पश्यतात्	पश्यताम्	पश्यन्तु
	पश्य/ ,,	पश्यतम्	पश्यत
	पश्यानि	पश्याव	पश्याम ।
ह्य.	अपश्यत्	अपश्यतात्	अपश्यन्
	अपश्यः	अपश्यतम्	अपश्यत
	अपश्यम्	अपश्याव	अपश्याम ।
अ.	अदर्शत्	अदर्शताम्	अदर्शन्
	अदर्शः	अदर्शतम्	अदर्शत
	अदर्शम्	अदर्शाव	अदर्शाम ।
	अद्राक्षीत्	अद्राष्टाम्	अद्राक्षुः
	अद्राक्षीः	अद्राष्टम्	अद्राष्ट
	अद्राक्षम्	अद्राक्ष्व	अद्राक्ष्म ।
प.	ददर्श	ददृशतुः	ददृशुः
	ददर्शिथ/दद्रष्ठ	ददृशथुः	ददृश
	ददर्श	ददृशिव	ददृशिम ।
आ.	दृश्यात्	दृश्यास्ताम्	दृश्यासुः
	दृश्याः	दृश्यास्तम्	दृश्यास्त
	दृश्यासम्	दृश्यास्व	दृश्यास्म ।
श्व.	द्रष्टा	द्रष्टारौ	द्रष्टारः
	द्रष्टासि	द्रष्टास्थः	द्रष्टास्थ
	द्रष्टास्मि	द्रष्टास्वः	द्रष्टास्मः ।
भ.	द्रक्ष्यति	द्रक्ष्यतः	द्रक्ष्यन्ति
	द्रक्ष्यसि	द्रक्ष्यथः	द्रक्ष्यथ
	द्रक्ष्यामि	द्रक्ष्यावः	द्रक्ष्यामः ।
क्रि.	अद्रक्ष्यत्	अद्रक्ष्यताम्	अद्रक्ष्यन्
	अद्रक्ष्यः	अद्रक्ष्यतम्	अद्रक्ष्यत
	अद्रक्ष्यम्	अद्रक्ष्याव	अद्रक्ष्याम ।

496 दंश [दंश] दशने, दशनं दन्तकर्म-ડંખવું

व.	दशति	दशतः	दशन्ति
	दशसि	दशथः	दशथ
	दशामि	दशावः	दशामः ।
स.	दशेत्	दशेताम्	दशेयुः
	दशेः	दशेतम्	दशेत
	दशेयम्	दशेव	दशेम ।
प.	दशतु/दशतात्	दशताम्	दशन्तु
	दश/ ,,	दशतम्	दशत
	दशानि	दशाव	दशाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ह्य.	अदशत्	अदशताम्	अदशन्
	अदशः	अदशतम्	अदशत
	अदशम्	अदशाव	अदशाम ।
अ.	अदाङ्क्षीत्	अदांष्टाम्	अदाङ्क्षुः
	अदाङ्क्षीः	अदांष्टम्	अदांष्ट
	अदाङ्क्षम्	अदाङ्क्ष्व	अदाङ्क्ष्म ।
प.	ददंश	ददंशतुः	ददंशुः
	ददंशिथ/ददंष्ठ	ददंशथुः	ददंश
	ददंश	ददंशिव	ददंशिम ।
आ.	दश्यात्	दश्यास्ताम्	दश्यासुः
	दश्याः	दश्यास्तम्	दश्यास्त
	दश्यासम्	दश्यास्व	दश्यास्म ।
श्व.	दंष्टा	दंष्टारौ	दंष्टारः
	दंष्टासि	दंष्टास्थः	दंष्टास्थ
	दंष्टास्मि	दंष्टास्वः	दंष्टास्मः ।
भ.	दङ्क्ष्यति	दङ्क्ष्यतः	दङ्क्ष्यन्ति
	दङ्क्ष्यसि	दङ्क्ष्यथः	दङ्क्ष्यथ
	दङ्क्ष्यामि	दङ्क्ष्यावः	दङ्क्ष्यामः ।
क्रि.	अदङ्क्ष्यत्	अदङ्क्ष्यताम्	अदङ्क्ष्यन्
	अदङ्क्ष्यः	अदङ्क्ष्यतम्	अदङ्क्ष्यत
	अदङ्क्ष्यम्	अदङ्क्ष्याव	अदङ्क्ष्याम ॥

506 कृषं [कृष्] विलेखने, विलेखनंहलोत्कर्षम् ખેડવું.

व.	कर्षति	कर्षतः	कर्षन्ति
	कर्षसि	कर्षथः	कर्षथ
	कर्षामि	कर्षावः	कर्षामः ।
स.	कर्षेत्	कर्षेताम्	कर्षेयुः
	कर्षेः	कर्षेतम्	कर्षेत
	कर्षेयम्	कर्षेव	कर्षेम ।
प	कर्षतु/कर्षतात्	कर्षताम्	कर्षन्तु
	कर्ष/ ,,	कर्षतम्	कर्षत
	कर्षाणि	कर्षाव	कर्षाम ।
ह्य.	अकर्षत्	अकर्षताम्	अकर्षन्
	अकर्षः	अकर्षतम्	अकर्षत
	अकर्षम्	अकर्षाव	अकर्षाम ।
अ.	अकृक्षत्	अकृक्षताम्	अकृक्षन्
	अकृक्षः	अकृक्षतम्	अकृक्षत
	अकृक्षम्	अकृक्षाव	अकृक्षाम ।
	अक्राक्षीत्	अक्राष्टाम्	अक्राक्षुः
	अक्राक्षीः	अक्राष्टम्	अक्राष्ट
	अक्राक्षम्	अक्राक्ष्व	अक्राक्ष्म ।
	अकार्क्षीत्	अकार्ष्टाम्	अकार्क्षुः
	अकार्क्षीः	अकार्ष्टम्	अकार्ष्ट
	अकार्क्षम्	अकार्क्ष्व	अकार्क्ष्म ।
प.	चकर्ष	चकृषतुः	चकृषुः
	चकर्षिथ	चकृषथुः	चकृष
	चकर्ष	चकृषिव	चकृषिम ।
आ	कृष्यात्	कृष्यास्ताम्	कृष्यासुः
	कृष्याः	कृष्यास्तम्	कृष्यास्त
	कृष्यासम्	कृष्यास्व	कृष्यास्म ।
श्व.	कर्ष्टा	कर्ष्टारौ	कर्ष्टारः
	कर्ष्टासि	कर्ष्टास्थः	कर्ष्टास्थ
	कर्ष्टास्मि	कर्ष्टास्वः	कर्ष्टास्मः ।
	क्रष्टा	क्रष्टारौ	क्रष्टारः
	क्रष्टासि	क्रष्टास्थः	क्रष्टास्थ
	क्रष्टास्मि	क्रष्टास्वः	क्रष्टास्मः ।
भ.	कर्क्ष्यति	कर्क्ष्यतः	कर्क्ष्यन्ति
	कर्क्ष्यसि	कर्क्ष्यथः	कर्क्ष्यथ
	कर्क्ष्यामि	कर्क्ष्यावः	कर्क्ष्यामः ।
	क्रक्ष्यति	क्रक्ष्यतः	क्रक्ष्यन्ति
	क्रक्ष्यसि	क्रक्ष्यथः	क्रक्ष्यथ
	क्रक्ष्यामि	क्रक्ष्यावः	क्रक्ष्यामः ।
क्रि.	अकर्क्ष्यत्	अकर्क्ष्यताम्	अकर्क्ष्यन्
	अकर्क्ष्यः	अकर्क्ष्यतम्	अकर्क्ष्यत
	अकर्क्ष्यम्	अकर्क्ष्याव	अकर्क्ष्याम ।
	अक्रक्ष्यत्	अक्रक्ष्यताम्	अक्रक्ष्यन्
	अक्रक्ष्यः	अक्रक्ष्यतम्	अक्रक्ष्यत
	अक्रक्ष्यम्	अक्रक्ष्याव	अक्रक्ष्याम ॥

551 मिहं [मिह्] सेचने – છાંટવું.

व.	मेहति	मेहतः	मेहन्ति
	मेहसि	मेहथः	मेहथ
	मेहामि	मेहावः	मेहामः ।
स.	मेहेत्	मेहेताम्	मेहेयुः
	मेहेः	मेहेतम्	मेहेत
	मेहेयम्	मेहेव	मेहेम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	मेहतु/मेहतात्	मेहताम्	मेहन्तु
	मेह/ ,,	मेहतम्	मेहत
	मेहानि	मेहाव	मेहाम ।
ह्य	अमेहत्	अमेहताम्	अमेहन्
	अमेहः	अमेहतम्	अमेहत
	अमेहम्	अमेहाव	अमेहाम ।
अ.	अमिक्षत्	अमिक्षताम्	अमिक्षन्
	अमिक्षः	अमिक्षतम्	अमिक्षत
	अमिक्षम्	अमिक्षाव	अमिक्षाम ।
प.	मिमेह	मिमिहतुः	मिमिहुः
	मिमेहिथ	मिमिहथुः	मिमिह
	मिमेह	मिमिहिव	मिमिहिम ।
आ.	मिह्यात्	मिह्यास्ताम्	मिह्यासुः
	मिह्याः	मिह्यास्तम्	मिह्यास्त
	मिह्यासम्	मिह्यास्व	मिह्यास्म ।
श्व.	मेढा	मेढारौ	मेढारः
	मेढासि	मेढास्थः	मेढास्थ
	मेढास्मि	मेढास्वः	मेढास्मः
भ.	मेक्ष्यति	मेक्ष्यतः	मेक्ष्यन्ति
	मेक्ष्यसि	मेक्ष्यथः	मेक्ष्यथ
	मेक्ष्यामि	मेक्ष्यावः	मेक्ष्यामः
क्रि.	अमेक्ष्यत्	अमेक्ष्यताम्	अमेक्ष्यन्
	अमेक्ष्यः	अमेक्ष्यतम्	अमेक्ष्यत
	अमेक्ष्यम्	अमेक्ष्याव	अमेक्ष्याम ॥

552 दहं [दह्] भस्मीकरणे – બાળવું.

व.	दहति	दहतः	दहन्ति
	दहसि	दहथः	दहथ
	दहामि	दहावः	दहामः ।
स.	दहेत्	दहेताम्	दहेयुः
	दहेः	दहेतम्	दहेत
	दहेयम्	दहेव	दहेम ।
प	दहतु/दहतात्	दहताम्	दहन्तु
	दह/ ,,	दहतम्	दहत
	दहानि	दहाव	दहाम ।
ह्य.	अदहत्	अदहताम्	अदहन्
	अदहः	अदहतम्	अदहत
	अदहम्	अदहाव	अदहाम ।
अ.	अधाक्षीत्	अदाग्धाम्	अधाक्षुः
	अधाक्षीः	अदाग्धम्	अदाग्ध
	अधाक्षम्	अधाक्ष्व	अधाक्ष्म ।
प.	ददाह	देहतुः	देहुः
	देहिथ/ददग्ध	देहथुः	देह
	ददाह/ददह	देहिव	देहिम ।
आ.	दह्यात्	दह्यास्ताम्	दह्यासुः
	दह्याः	दह्यास्तम्	दह्यास्त
	दह्यासम्	दह्यास्व	दह्यास्म ।
श्व.	दग्धा	दग्धारौ	दग्धारः
	दग्धासि	दग्धास्थः	दग्धास्थ
	दग्धास्मि	दग्धास्वः	दग्धास्मः ।
भ.	धक्ष्यति	धक्ष्यतः	धक्ष्यन्ति
	धक्ष्यसि	धक्ष्यथः	धक्ष्यथ
	धक्ष्यामि	धक्ष्यावः	धक्ष्यामः ।
क्रि.	अधक्ष्यत्	अधक्ष्यताम्	अधक्ष्यन्
	अधक्ष्यः	अधक्ष्यतम्	अधक्ष्यत
	अधक्ष्यम्	अधक्ष्याव	अधक्ष्याम ॥

570 अक्ष [अक्ष्] अक्षौ व्याप्तौ च चकरात् सङ्घाते – બધે વ્યાપીને રહેવું, એકઠા થવું.

व.	अक्षति	अक्षतः	अक्षन्ति
	अक्षसि	अक्षथः	अक्षथ
	अक्षामि	अक्षावः	अक्षामः ।
	अक्ष्णोति	अक्ष्णुतः	अक्ष्णुवन्ति
	अक्ष्णोषि	अक्ष्णुथः	अक्ष्णुथ
	अक्ष्णोमि	अक्ष्णुवः	अक्ष्णुमः ।
स.	अक्षेत्	अक्षेताम्	अक्षेयुः
	अक्षेः	अक्षेतम्	अक्षेत
	अक्षेयम्	अक्षेव	अक्षेम ।
	अक्ष्णुयात्	अक्ष्णुयाताम्	अक्ष्णुयुः
	अक्ष्णुयाः	अक्ष्णुयातम्	अक्ष्णुयात
	अक्ष्णुयाम्	अक्ष्णुयाव	अक्ष्णुयाम ।
प.	अक्षतु/अक्षयात्	अक्षताम्	अक्षन्तु
	अक्ष/ ,,	अक्षतम्	अक्षत
	अक्षाणि	अक्षाव	अक्षाम ।
	अक्ष्णोतु/अक्ष्णुतात्	अक्ष्णुताम्	अक्ष्णुवन्तु
	अक्ष्णुहि ,,	अक्ष्णुतम्	अक्ष्णुत
	अक्ष्णवानि	अक्ष्णवाव	अक्ष्णवाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ह्य.	आक्षत्	आक्षताम्	आक्षन्
	आक्षः	आक्षतम्	आक्षत
	आक्षम्	आक्षाव	आक्षाम ।
	अक्षणोत्	अक्षणुताम्	अक्षणुवन्
	अक्षणोः	अक्षणुतम्	अक्षणुत
	अक्षणवम्	अक्षणुव	अक्षणुम ।
अ.	आक्षीत्	आक्षिष्टाम्	आक्षिषुः
	आक्षीः	आक्षिष्टम्	आक्षिष्ट
	आक्षिषम्	आक्षिष्व	आक्षिष्म ।
	आक्षीत्	आष्टाम्	आक्षुः
	आक्षाः	आष्टम्	आष्ट
	आक्षम्	आक्ष्व	आक्ष्म ।
प.	आनक्ष	आनक्षतुः	आनक्षुः
	आनक्षिथ	आनक्षथुः	आनक्ष
	आनक्ष	आनक्षिव	आनक्षिम
आ.	अक्ष्यात्	अक्ष्यास्तम्	अक्ष्यासुः
	अक्ष्याः	अक्ष्यास्तम्	अक्ष्यास्त
	अक्ष्यासम्	अक्ष्यास्व	अक्ष्यास्म ।
श्व.	अक्षिता	अक्षितारौ	अक्षितारः
	अक्षितासि	अक्षितास्थः	अक्षितास्थ
	अक्षितास्मि	अक्षितास्वः	अक्षितास्मः ।
	अष्टा	अष्टारौ	अष्टारः
	अष्टासि	अष्टास्थः	अष्टास्थ
	अष्टास्मि	अष्टास्वः	अष्टास्मः ।
भ	अक्षिष्यति	अक्षिष्यतः	अक्षिष्यन्ति
	अक्षिष्यसि	अक्षिष्यथः	अक्षिष्यथ
	अक्षिष्यामि	अक्षिष्यावः	अक्षिष्यामः ।
	अक्ष्यति	अक्ष्यत.	अक्ष्यन्ति
	अक्ष्यसि	अक्ष्यथः	अक्ष्यथ
	अक्ष्यामि	अक्ष्यावः	अक्ष्यामः ।
क्रि.	आक्षिष्यत्	आक्षिष्यताम्	अक्षिष्यन्
	आक्षिष्यः	आक्षिष्यतम्	आक्षिष्यत
	आक्षिष्यम्	आक्षिष्याव	आक्षिष्याम ।
	आक्ष्यत्	आक्ष्यताम्	आक्ष्यन्
	आक्ष्यः	आक्ष्यतम्	आक्ष्यत
	आक्ष्यम्	आक्ष्याव	आक्ष्याम ॥

761 नाथृङ् उपतापैश्वर्याशीःषु च, चकारात् याचने આશીર્વાદ માંગવું.

तत्राशिषि—

व.	नाथते	नाथेते	नाथन्ते
	नाथसे	नाथेथे	नाथध्वे
	नाथे	नाथावहे	नाथामहे
स.	नाथेत	नाथेयाताम्	नाथेरन्
	नाथेथा;	नाथेयाथाम्	नाथेध्वम्
	नाथेय	नाथेवहि	नाथेमहि
प.	नाथताम्	नाथेताम्	नाथन्ताम्
	नाथस्व	नाथेथाम्	नाथध्वम्
	नाथे	नाथावहै	नाथामहै
ह्य.	अनाथत	अनाथेताम्	अनाथन्त
	अनाथथाः	अनाथेथाम्	अनाथध्वम्
	अनाथे	अनाथावहि	अनाथामहि
अ.	अनाथिष्ट	अनाथिषाताम्	अनाथिषत
	अनाथिष्टा;	अनाथिषाथाम्	अनाथिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अनाथिषि	अनाथिष्वहि	अनाथिष्महि
प.	ननाथे	ननाथाते	ननाथिरे
	ननाथिषे	ननाथाथे	ननाथिध्वे
	ननाथे	ननाथिवहे	ननाथिमहे ।
आ.	नाथिषीष्ट	नाथिषीयास्ताम्	नाथिषीरन्
	नाथिषीठाः	नाथिषीयास्थाम्	नाथिषीध्वम्
	नाथिषीय	नाथिषीवहि	नाथिषीमहि ।
श्व.	नाथिता	नाथितारौ	नाथितारः
	नाथिताहे	नातितासाथे	नाथिताध्वे
	नाथिताहे	नाथितास्वहे	नाथितास्महे ।
भ.	नाथिष्यते	नाथिष्येते	नाथिष्यन्ते
	नाथिष्यसे	नाथिष्येथे	नाथिष्यध्वे
	नाथिष्ये	नाथिष्यावहे	नाथिष्यामहे
क्रि.	अनाथिष्यत	अनाथिष्येताम्	अनाथिष्यन्त
	अनाथिष्यथाः	अनाथिष्येथाम्	अनाथिष्यध्वम्
	अनाथिष्ये	अनाथिष्यावहि	अनाथिष्यामहि

आशिषोऽन्यत्र—

व.	नाथति	नाथतः	नाथन्ति
	नाथसि	नाथथः	नाथथ
	नाथामि	नाथावः	नाथामः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

स.	नाथेत	नाथेताम्	नाथेयु:
	नाथे:	नाथेतम्	नाथेत
	नाथेयम्	नाथेव	नाथेम ।
प.	नाथतु/नाथतात्	नाथताम्	नाथन्तु
	नाथ/ ,,	नाथतम्	नाथत
	नाथानि	नाथाव	नाथाम ।
ह्य.	अनाथत्	अनाथताम्	अनाथन्
	अनाथ:	अनाथतम्	अनाथत
	अनाथम्	अनाथाव	अनाथाम ।
अ.	अनाथीत्	अनाथिष्टाम्	अनाथिषु:
	अनाथी:	अनाथिष्टम्	अनाथिष्ट
	अनाथिषम्	अनाथिष्व	अनाथिष्म ।
प.	ननाथ	ननाथतु:	ननाथु:
	ननाथिथ	ननाथथु:	ननाथ
	ननाथ	ननाथिव	ननाथिम ।
आ	नाथ्यात्	नाथ्यास्ताम्	नाथ्यासु:
	नाथ्या:	नाथ्यास्तम्	नाथ्यास्त
	नाथ्यासम्	नाथ्यास्व	नाथ्यास्म ।
श्व.	नाथिता	नाथितारौ	नाथितार:
	नाथितासि	नाथितास्थ:	नाथितास्थ
	नाथितास्मि	नाथितास्व:	नाथितास्म: ।
भ.	नाथिष्यति	नाथिष्यत:	नाथिष्यन्ति
	नाथिष्यसि	नाथिष्यथ:	नाथिष्यथ
	नाथिष्यानि	नाथिष्याव:	नाथिष्याम: ।
क्रि.	अनाथिष्यत्	अनाथिष्यताम्	अनाथिष्यन्
	अनाथिष्य	अनाथिष्यतम्	अनाथिष्यत
	अनाथिष्यम्	अनाथिष्याव	अनाथिष्याम ।

741 ऐधि [एध्] वृद्धौ – વધવું.

व.	एधते	एधेते	एधन्ते
	एधसे	एधेथे	एधध्वे
	एधे	एधावहे	एधामहे ।
स.	एधेत	एधेयाताम्	एधेरन्
	एधेथा:	एधेयाथाम्	एधेध्वम्
	एधेय	एधेवहि	एधेमहि ।
प.	एधताम्	एधेताम्	एधन्ताम्
	एधस्व	एधेथाम्	एधध्वम्
	एधै	एधावहै	एधामहै ।
ह्य.	ऐधत	ऐधेताम्	ऐधन्त
	ऐधथा:	ऐधेथाम्	ऐधध्वम्
	ऐधे	ऐधावहि	ऐधामहि ।
अ.	ऐधिष्व:	ऐधिषाताम्	ऐधिषत
	ऐधिषा:	ऐधिषाथाम्	ऐधिड्ढ्वम्-ध्वम्
	ऐधिवि	ऐधिष्वहि	ऐधिष्महि ।
प.	एधाञ्चक्रे	एधाञ्चक्राते	एधाञ्चक्रिरे
	एधाञ्चकृषे	एधाञ्चक्राथे	एधाञ्चकृढ्वे
	एधाञ्चक्रे	एधाञ्चकृवहे	एधाञ्चकृमहे ।
		एधाम्बभूव,	एधामास ।
आ.	एधिषीष्ट	एधिषीयास्ताम्	एधिषीरन्
	एधिषीष्ठा:	एधिषीयास्थाम्	एधिषीध्वम्
	एधिषीय	एधिषीवहि	एधिषीमहि ।
श्व.	एधिता	एधितारौ	एधितार:
	एधितासे	एधितासाथे	एधिताध्वे
	एधिताहे	एधितास्वहे	एधितास्महे ।
भ.	एधिष्यते	एधिष्येते	एधिष्यन्ति
	एधिष्यसे	एधिष्येथे	एधिष्यध्वे
	एधिष्ये	एधिष्यावहे	एधिष्यामहे ।
क्रि.	ऐधिष्यत	ऐधिष्येताम्	ऐधिष्यन्त
	ऐधिष्यथा:	ऐधिष्येथाम्	ऐधिष्यध्वम्
	ऐधिष्ये	ऐधिष्यावहि	ऐधिष्यामहि ।

742 स्पर्धि [स्पर्ध्] सङ्घर्षे, सङ्घर्ष: पराभिभवेच्छा, कर्मणो धात्वर्थेनोपसङ्ग्रहादकर्मक:–સ્પર્ધા કરવી.

व.	स्पर्धते	स्पर्धेते	स्पर्धन्ते
	स्पर्धसे	स्पर्धेथे	स्पर्धध्वे
	स्पर्धे	स्पर्धावहे	स्पर्धामहे ।
स.	स्पर्धेत	स्पर्धेयाताम्	स्पर्धेरन्
	स्पर्धेथा:	स्पर्धेयाथाम्	स्पर्धेध्वम्
	स्पर्धेय	स्पर्धेवहि	स्पर्धेमहि ।
प.	स्पर्धताम्	स्पर्धेताम्	स्पर्धन्ताम्
	स्पर्धस्व	स्पर्धेथाम्	स्पर्धध्वम्
	स्पर्धै	स्पर्धावहै	स्पर्धामहै ।
ह्य.	अस्पर्धत	अस्पर्धेताम्	अस्पर्धन्त
	अस्पर्धथा:	अस्पर्धेथाम्	अस्पर्धध्वम्
	अस्पर्धे	अस्पर्धावहि	अस्पर्धामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अस्पर्धिष्ट	अस्पर्धिषाताम्	अस्पर्धिषत
	अस्पर्धिष्ठाः	अस्पर्धिषाथाम्	अस्पर्धिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अस्पर्धिषि	अस्पर्धिष्वहि	अस्पर्धिष्महि ।
प.	पस्पर्धे	पस्पर्धाते	पस्पर्धिरे
	पस्पर्धिषे	पस्पर्धाथे	पस्पर्धिध्वे
	पस्पर्धे	पस्पर्धिवहे	पस्पर्धिमहे ।
आ.	स्पर्धिषीष्ट	स्पर्धिषीयास्ताम्	स्पर्धिषीरन्
	स्पर्धिषीष्ठाः	स्पर्धिषीयास्थाम्	स्पर्धिषीध्वम्
	स्पर्धिषीय	स्पर्धिषीवहि	स्पर्धिषीमहि ।
श्व.	स्पर्धिता	स्पर्धितारौ	स्पर्धितारः
	स्पर्धितासे	स्पर्धितासाथे	स्पर्धिताध्वे
	स्पर्धिताहे	स्पर्धितास्वहे	स्पर्धितास्महे
भ.	स्पर्द्धिष्यते	स्पर्द्धिष्येते	स्पर्द्धिष्यन्ते
	स्पर्द्धिष्यसे	स्पर्द्धिष्येथे	स्पर्द्धिष्यध्वे
	स्पर्द्धिष्ये	स्पर्द्धिष्यावहे	स्पर्द्धिष्यामहे
क्रि.	अस्पर्द्धिष्यत	अस्पर्द्धिष्येताम्	अस्पर्द्धिष्यन्त
	अस्पर्द्धिष्यथाः	अस्पर्द्धिष्येथाम्	अस्पर्द्धिष्यध्वम्
	अस्पर्द्धिष्ये	अस्पर्द्धिष्यावहि	अस्पर्द्धिष्यामहि

786 डुलभिष् [लभ्] प्राप्तौ મેળવવું

व.	लभते	लभेते	लभन्ते
	लभसे	लभेथे	लभध्वे
	लभे	लभावहे	लभामहे
स.	लभेत	लभेयाताम्	लभेरन्
	लभेथाः	लभेयाथाम्	लभेध्वम्
	लभेय	लभेवहि	लभेमहि ।
प.	लभताम्	लभेताम्	लभन्ताम्
	लभस्व	लभेथाम्	लभध्वम्
	लभै	लभावहै	लभामहै ।
ह्य	अलभत	अलभेताम्	अलभन्त
	अलभथाः	अलभेथाम्	अलभध्वम्
	अलभे	अलभावहि	अलभामहि ।
अ.	अलब्ध	अलप्साताम्	अलप्सत
	अलब्धाः	अलप्साथाम्	अलब्ध्वम्-ब्द्ध्वम्
	अलप्सि	अलप्स्वहि	अलप्स्महि ।
प.	लेभे	लेभाते	लेभिरे
	लेभिषे	लेभाथे	लेभिध्वे
	लेभे	लेभिवहे	लेभिमहे ।
आ.	लप्सीष्ट	लप्सीयास्ताम्	लप्सीरन्
	लप्सीष्ठाः	लप्सीयास्थाम्	लप्सीध्वम्
	लप्सीय	लप्सीवहि	लप्सीमहि ।
श्व.	लब्धा	लब्धारौ	लब्धारः
	लब्धासे	लब्धासाथे	लब्धाध्वे
	लब्धाहे	लब्धास्वहे	लब्धास्महे ।
भ.	लप्स्यते	लप्स्येते	लप्स्यन्ते
	लप्स्यसे	लप्स्येथे	लप्स्यध्वे
	लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे ।
क्रि.	अलप्स्यत	अलप्स्येताम्	अलप्स्यन्त
	अलप्स्यथाः	अलप्स्येथाम्	अलप्स्यध्वम्
	अलप्स्ये	अलप्स्यावहि	अलप्स्यामहि ॥

799 दयि [दय्] दानगतिहिंसादहनेषु च, चकाराद्रक्षणे
દેવું, જવું, મારવું, બાળવું, રક્ષણ કરવું,

व.	दयते	दयेते	दयन्ते
	दयसे	दयेथे	दयध्वे
	दये	दयावहे	दयामहे ।
स.	दयेत	दयेयाताम्	दयेरन्
	दयेथाः	दयेयाथाम्	दयेध्वम्
	दयेय	दयेवहि	दयेमहि ।
प.	दयताम्	दयेताम्	दयन्ताम्
	दयस्व	दयेथाम्	दयध्वम्
	दयै	दयावहै	दयामहै
ह्य.	अदयत	अदयेताम्	अदयन्त
	अदयथाः	अदयेथाम्	अदयध्वम्
	अदये	अदयावहि	अदयामहि
अ.	अदयिष्ट	अदयिषाताम्	अदयिषत
	अदयिष्ठाः	अदयिषाथाम्	अदयिड्ढ्वम्-ढ्ढ्व
	अदयिषि	अदयिष्वहि	अदयिष्महि
प.	दयाञ्चक्रे	दयाञ्चक्राते	दयाञ्चक्रिरे
	दयाञ्चकृषे	दयाञ्चक्राथे	दयाञ्चकृढ्वे
	दयाञ्चक्रे	दयाञ्चकृवहे	दयाञ्चकृमहे
		दयाम्बभूव,	दयामास ।
आ.	दयिषीष्ट	दयिषीयास्ताम्	दयिषीरन्
	दयिषीष्ठाः	दयिषीयास्थाम्	दयिषीध्वं-ढ्वम्
	दयिषीय	दयिषीवहि	दयिषीमहि

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	दयिता	दयितारौ	दयितारः
	दयितासे	दयितासाथे	दयिताध्वे
	दयिताहे	दयितास्वहे	दयितास्महे ।
भ.	दयिष्यते	दयिष्येते	दयिष्यन्ते
	दयिष्यसे	दयिष्येथे	दयिष्यध्वे
	दयिष्ये	दयिष्यावहे	दयिष्यामहे
क्रि.	अदयिष्यत	अदयिष्येताम्	अदयिष्यन्त
	अदयिष्यथाः	अदयिष्येथाम्	अदयिष्यध्वम्
	अदयिष्ये	अदयिष्यावहि	अदयिष्यामहि ॥

804 स्फायैङ्· [स्फाय्] वृद्धौ. વધવું.

व.	स्फायते	स्फायेते	स्फायन्ते
	स्फायसे	स्फायेथे	स्फायध्वे
	स्फाये	स्फायावहे	स्फायामहे
स.	स्फायेत	स्फायेयाताम्	स्फायेरन्
	स्फायेथाः	स्फायेयाथाम्	स्फायेध्वम्
	स्फायेय	स्फायेवहि	स्फायेमहि ।
प.	स्फायताम्	स्फायेताम्	स्फायन्ताम्
	स्फायस्व	स्फायेथाम्	स्फायध्वम्
	स्फायै	स्फायावहै	स्फायामहै
ह्य.	अस्फायत	अस्फायेताम्	अस्फायन्त
	अस्फायथाः	अस्फायेथाम्	अस्फायध्वम्
	अस्फाये	अस्फायावहि	अस्फायामहि ।
अ.	अस्फायिष्ट	अस्फायिषाताम्	अस्फायिषत
	अस्फायिष्ठाः	अस्फायिषाथाम्	अस्फायिड्ढ्वम् ढ्वम् ध्वम्
	अस्फायिषि	अस्फायिष्वहि	अस्फायिष्महि ।
प.	पस्फाये	पस्फायाते	पस्फायिरे
	पस्फायिषे	पस्फायाथे	पस्फायिध्वे-ढ्वे
	पस्फाये	पस्फायिवहे	पस्फायिमहे ।
आ.	स्फायिषीष्ट	स्फायिषीयास्तां	स्फायिषीरन्
	स्फायिषीष्ठाः	स्फायिषीयास्थाम्	स्फायिषीढ्वम्-ध्वम्
	स्फायिषीय	स्फायिषीवहि	स्फायिषीमहि ।
श्व.	स्फायिता	स्फायितारौ	स्फायितार;
	स्फायितासे	स्फायितासाथे	स्फायिताध्वे
	स्फायिताहे	स्फायितास्वहे	स्फायितास्महे
भ.	स्फायिष्यते	स्फायिष्येते	स्फायिष्यन्ते
	स्फायिष्यसे	स्फायिष्येथे	स्फायिष्यध्वे
	स्फायिष्ये	स्फायिष्यावहे	स्फायिष्यामहे
क्रि.	अस्फायिष्यत	अस्फायिष्येताम्	अस्फायिष्यन्त
	अस्फायिष्यथाः	अस्फायिष्येथाम्	अस्फायिष्यध्वम्
	अस्फायिष्ये	अस्फायिष्यावहि	अस्फायिष्यामहि ॥

805 ओप्यायैङ्· [प्याय्] वृद्धौ. વધવું

व.	प्यायते	प्यायेते	प्यायन्ते
	प्यायसे	प्यायेथे	प्यायध्वे
	प्याये	प्यायावहे	प्यायामहे
स.	प्यायेत	प्यायेयाताम्	प्यायेरन्
	प्यायेथाः	प्यायेयाथाम्	प्यायेध्वम्
	प्यायेय	प्यायेवहि	प्यायेमहि ।
प.	प्यायताम्	प्यायेताम्	प्यायन्ताम्
	प्यायस्व	प्यायेथाम्	प्यायध्वम्
	प्यायै	प्यायावहै	प्यायामहै ।
ह्य	अप्यायत	अप्यायेताम्	अप्यायन्त
	अप्यायथाः	अप्यायेथाम्	अप्यायध्वम्
	अप्याये	अप्यायावहि	अप्यायामहि
अ.	अप्यायि/अप्यायिष्ट	अप्यायिषाताम्	अप्यायिषत
	अप्यायिष्ठाः	अप्यायिषाथाम्	अप्यायिड्ढ्वम्-ध्वम्-ढ्वम्
	अप्यायिषि	अप्यायिष्वहि	अप्यायिष्महि ।
प.	पिप्ये	पिप्याते	पिप्यिरे
	पिप्यिषे	पिप्याथे	पिप्यिध्वे-ढ्वे
	पिप्ये	पिप्यिवहे	पिप्यिमहे
आ.	प्यायिषीष्ट	प्यायिषीयास्ताम्	प्यायिषीरन्
	प्यायिषीष्ठाः	प्यायिषीयास्थाम्	प्यायिषीध्वं-ढ्वम्
	प्यायिषीय	प्यायिषीवहि	प्यायिषीमहि ।
श्व.	प्यायिता	प्यायितारौ	प्यायितारः
	प्यायितासे	प्यायितासाथे	प्यायिताध्वे
	प्यायिताहे	प्यायितास्वहे	प्यायितास्महे
भ.	प्यायिष्यते	प्यायिष्येते	प्यायिष्यन्ते
	प्यायिष्यसे	प्यायिष्येथे	प्यायिष्यध्वे
	प्यायिष्ये	प्यायिष्यावहे	प्यायिष्यामहे ।
क्रि.	अप्यायिष्यत	अप्यायिष्येताम्	अप्यायिष्यन्त
	अप्यायिष्यथाः	अप्यायिष्येथाम्	अप्यायिष्यध्वम्
	अप्यायिष्ये	अप्यायिष्यावहि	अप्यायिष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

819 सेवृङ् [सेव्] सेवने सेवा કરવી

व.	सेवते	सेवेते	सेवन्ते
	सेवसे	सेवेथे	सेवध्वे
	सेवे	सेवावहे	सेवामहे ।
स.	सेवेत	सेवेयाताम्	सेवेरन्
	सेवेथाः	सेवेयाथाम्	सेवेध्वम्
	सेवेय	सेवेवहि	सेवेमहि ।
प.	सेवताम्	सेवेताम्	सेवन्ताम्
	सेवस्व	सेवेथाम्	सेवध्वम्
	सेवै	सेवावहै	सेवामहै ।
ह्य.	असेवत	असेवेताम्	असेवन्त
	असेवथाः	असेवेथाम्	असेवध्वम्
	असेवे	असेवावहि	असेवामहि
अ.	असेविष्ट	असेविषाताम्	असेविषत
	असेविष्ठाः	असेविषाथाम्	असेविड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	असेविषि	असेविष्वहि	असेविष्महि
प.	सिसेवे	सिसेवाते	सिसेविरे
	सिसेविषे	सिसेवाथे	सिसेविध्वे-ढ्वे
	सिसेवे	सिसेविवहे	सिसेविमहे ।
आ.	सेविषीष्ट	सेविषीयास्ताम्	सेविषीरन्
	सेविषीष्ठाः	सेविषीयास्थाम्	सेविषीढ्वम्-ध्वम्
	सेविषीय	सेविषीवहि	सेविषीमहि
श्व.	सेविता	सेवितारौ	सेवितारः
	सेवितासे	सेवितासाथे	सेविताध्वे
	सेविताहे	सेवितास्वहे	सेवितास्महे ।
भ.	सेविष्यते	सेविष्येते	सेविष्यन्ते
	सेविष्यसे	सेविष्येथे	सेविष्यध्वे
	सेविष्ये	सेविष्यावहे	सेविष्यामहे ।
क्रि.	असेविष्यत	असेविष्येताम्	असेविष्यन्त
	असेविष्यथाः	असेविष्येथाम्	असेविष्यध्वम्
	असेविष्ये	असेविष्यावहि	असेविष्यामहि ॥

871 गाहौङ् [गाह्] विलोडने, विलोडनं परिमलनम्. અવગાહન કરવું.

व.	गाहते	गाहेते	गाहन्ते
	गाहसे	गाहेथे	गाहध्वे
	गाहे	गाहावहे	गाहामहे ।
स.	गाहेत	गाहेयाताम्	गाहेरन्
	गाहेथाः	गाहेयाथाम्	गाहेध्वम्
	गाहेय	गाहेवहि	गाहेमहि ।
प.	गाहताम्	गाहेताम्	गाहन्ताम्
	गाहस्व	गाहेथाम्	गाहध्वम्
	गाहै	गाहावहै	गाहामहै
ह्य.	अगाहत	अगाहेताम्	अगाहन्त
	अगाहथाः	अगाहेथाम्	अगाहध्वम्
	अगाहे	अगाहावहि	अगाहामहि ।
अ.	अगाहिष्ट	अगाहिषाताम्	अगाहिषत
	अगाहिष्ठाः	अगाहिषाथाम्	अगाहिड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अगाहिषि	अगाहिष्वहि	अगाहिष्महि ।
	अगाढ	अघाक्षाताम्	अघाक्षत
	अगाढाः	अघाक्षाथाम्	अघाड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अघाक्षि	अघाक्ष्वहि	अघाक्ष्महि ।
प.	जगाहे	जगाहाते	जगाहिरे
	जगाहिषे	जगाहाथे	जगाहिध्वे-ढ्वे
	जगाहे	जगाहिवहे	जगाहिमहे ।
आ.	गाहिषीष्ट	गाहिषीयास्ताम्	गाहिषीरन्
	गाहिषीष्ठाः	गाहिषीयास्थाम्	गाहिषीध्वम्-ढ्वम्
	गाहिषीय	गाहिषीवहि	गाहिषीमहि ।
	घाक्षीष्ट	घाक्षीयास्ताम्	घाक्षीरन्
	घाक्षीष्ठाः	घाक्षीयास्थाम्	घाक्षीध्वम्
	घाक्षीय	घाक्षीवहि	घाक्षीमहि ।
श्व.	गाहिता	गाहितारौ	गाहितारः
	गाहितासे	गाहितासाथे	गाहिताध्वे
	गाहिताहे	गाहितास्वहे	गाहितास्महे ।
	गाढा	गाढारौ	गाढारः
	गाढासे	गाढासाथे	गाढाध्वे
	गाढाहे	गाढास्वहे	गाढास्महे ।
भ.	गाहिष्यते	गाहिष्येते	गाहिष्यन्ते
	गाहिष्यसे	गाहिष्येथे	गाहिष्यध्वे
	गाहिष्ये	गाहिष्यावहे	गाहिष्यामहे
	घाक्ष्यते	घाक्ष्येते	घाक्ष्यन्ते
	घाक्ष्यसे	घाक्ष्येथे	घाक्ष्यध्वे
	घाक्ष्ये	घाक्ष्यावहे	घाक्ष्यामहे

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

क्रि.	अगाहिष्यत	अगाहिष्येताम्	अगाहिष्यन्त
	अगाहिष्यथाः	अगाहिष्येथाम्	अगाहिष्यध्वम्
	अगाहिष्ये	अगाहिष्यावहि	अगाहिष्यामहि ।
	अघाक्ष्यत	अघाक्ष्येताम्	अघाक्ष्यन्त
	अघाक्ष्यथाः	अघाक्ष्येथाम्	अघाक्ष्यध्वम्
	अघाक्ष्ये	अघाक्ष्यावहि	अघाक्ष्यामहि ।

882 ईक्षि [ईक्ष्] दर्शने – દેખવું.

व.	ईक्षते	ईक्षेते	ईक्षन्ते
	ईक्षसे	ईक्षेथे	ईक्षध्वे
	ईक्षे	ईक्षावहे	ईक्षामहे ।
स.	ईक्षेत	ईक्षेयाताम्	ईक्षेरन्
	ईक्षेथाः	ईक्षेयाथाम्	ईक्षेध्वम्
	ईक्षेय	ईक्षेवहि	ईक्षेमहि ।
प.	ईक्षताम्	ईक्षेताम्	ईक्षन्ताम्
	ईक्षस्व	ईक्षेथाम्	ईक्षध्वम्
	ईक्षै	ईक्षावहै	ईक्षामहै ।
ह्य.	ऐक्षत	ऐक्षेताम्	ऐक्षन्त
	ऐक्षथाः	ऐक्षेथाम्	ऐक्षध्वम्
	ऐक्षे	ऐक्षावहि	ऐक्षामहि ।
अ.	ऐक्षिष्ट	ऐक्षिषाताम्	ऐक्षिषत
	ऐक्षिष्ठाः	ऐक्षिषाथाम्	ऐक्षिड्ढ्वम्-ध्वम्
	ऐक्षिषि	ऐक्षिष्वहि	ऐक्षिष्महि ।
प.	ईक्षाञ्चक्रे	ईक्षाञ्चक्राते	ईक्षाञ्चक्रिरे
	ईक्षाञ्चकृषे	ईक्षाञ्चक्राथे	ईक्षाञ्चकृढ्वे
	ईक्षाञ्चक्रे	ईक्षाञ्चकृवहे	ईक्षाञ्चकृमहे ।
		ईक्षाम्बभूव,	ईक्षामास ।
आ.	ईक्षिषीष्ट	ईक्षिषीयास्ताम्	ईक्षिषीरन्
	ईक्षिषीष्ठाः	ईक्षिषीयास्थाम्	ईक्षिषीध्वम्
	ईक्षिषीय	ईक्षिषीवहि	ईक्षिषीमहि ।
श्व.	ईक्षिता	ईक्षितारौ	ईक्षितारः
	ईक्षितासे	ईक्षितासाथे	ईक्षिताध्वे
	ईक्षिताहे	ईक्षितास्वहे	ईक्षितास्महे ।
भ.	ईक्षिष्यते	ईक्षिष्येते	ईक्षिष्यन्ते
	ईक्षिष्यसे	ईक्षिष्येथे	ईक्षिष्यध्वे
	ईक्षिष्ये	ईक्षिष्यावहे	ईक्षिष्यामहे ।
क्रि.	ऐक्षिष्यत	ऐक्षिष्येताम्	ऐक्षिष्यन्त
	ऐक्षिष्यथाः	ऐक्षिष्येथाम्	ऐक्षिष्यध्वम्
	ऐक्षिष्ये	ऐक्षिष्यावहि	ऐक्षिष्यामहि ।

इत्यात्मनेपदिनः ॥

883 श्रिञ् [श्रि] सेवायाम् – સેવવું કરવું.

गित्त्वात फलवति कर्तरि "ईगितः [३. ३. ९५] इत्यात्मनेपदम्, अन्यत्र च "शेषात् परस्मै" [३. ३. १००] परस्मैपदम्, एवं सर्वत्र ।

व.	श्रयति	श्रयतः	श्रयन्ति
	श्रयसि	श्रयथः	श्रयथ
	श्रयामि	श्रयावः	श्रयामः ।
स.	श्रयेत्	श्रयेताम्	श्रयेयुः
	श्रयेः	श्रयेतम्	श्रयेत
	श्रयेयम्	श्रयेव	श्रयेम ।
प.	श्रयतु/श्रयतात्	श्रयताम्	श्रयन्तु
	श्रय/ ,,	श्रयतम्	श्रयत
	श्रयाणि	श्रयाव	श्रयाम ।
ह्य.	अश्रयत्	अश्रयताम्	अश्रयन्
	अश्रयः	अश्रयतम्	अश्रयत
	अश्रयम्	अश्रयाव	अश्रयाम ।
अ.	अशिश्रियत्	अशिश्रियताम्	अशिश्रियन्
	अशिश्रियः	अशिश्रियतम्	अशिश्रियत
	अशिश्रियम्	अशिश्रियाव	अशिश्रियाम ।
प.	शिश्राय	शिश्रियतुः	शिश्रियुः
	शिश्रयिथ	शिश्रियथुः	शिश्रिय
	शिश्राय/शिश्रय	शिश्रियिव	शिश्रियिम ।
आ.	श्रीयात्	श्रीयास्ताम्	श्रीयासुः
	श्रीयाः	श्रीयास्तम्	श्रीयास्त
	श्रीयासम्	श्रीयास्व	श्रीयास्म ।
श्व.	श्रयिता	श्रयितारौ	श्रयितारः
	श्रयितासि	श्रयितास्थः	श्रयितास्थ
	श्रयितास्मि	श्रयितास्वः	श्रयितास्मः ।
भ.	श्रयिष्यति	श्रयिष्यतः	श्रयिष्यन्ति
	श्रयिष्यसि	श्रयिष्यथः	श्रयिष्यथ
	श्रयिष्यामि	श्रयिष्यावः	श्रयिष्यामः ।
क्रि.	अश्रयिष्यत्	अश्रयिष्यताम्	अश्रयिष्यन्
	अश्रयिष्यः	अश्रयिष्यतम्	अश्रयिष्यत
	अश्रयिष्यम्	अश्रयिष्याव	अश्रयिष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व.	श्रयते	श्रयेते	श्रयन्ते
	श्रयसे	श्रयेथे	श्रयध्वे
	श्रये	श्रयावहे	श्रयामहे
स.	श्रयेत	श्रयेयाताम्	श्रयेरन्
	श्रयेथाः	श्रयेयाथाम्	श्रयेध्वम्
	श्रयेय	श्रयेवहि	श्रयेमहि ।
पं.	श्रयताम्	श्रयेताम्	श्रयन्ताम्
	श्रयस्व	श्रयेथाम्	श्रयध्वम्
	श्रयै	श्रयावहै	श्रयामहै ।
ह्य	अश्रयत	अश्रयेताम्	अश्रयन्त
	अश्रयथाः	अश्रयेथाम्	अश्रयध्वम्
	अश्रये	अश्रयावहि	अश्रयामहि ।
अ.	अशिश्रियत	अशिश्रियेताम्	अशिश्रियन्त
	अशिश्रियथाः	अशिश्रियेथाम्	अशिश्रियध्वम्
	अशिश्रिये	अशिश्रियावहि	अशिश्रियामहि ।
प.	शिश्रिये	शिश्रियाते	शिश्रियिरे
	शिश्रियिषे	शिश्रियाथे	शिश्रियिध्वे-ढ्वे
	शिश्रिये	शिश्रियिवहे	शिश्रियिमहे ।
आ.	श्रयिषीष्ट	श्रयिषीयास्ताम्	श्रयिषीरन्
	श्रयिषीष्ठाः	श्रयिषीयास्थाम्	श्रयिषीध्वम्-ढ्वम्
	श्रयिषीय	श्रयिषीवहि	श्रयिषीमहि
श्व.	श्रयिता	श्रयितारौ	श्रयितारः
	श्रयितासे	श्रयितासाथे	श्रयिताध्वे
	श्रयिताहे	श्रयितास्वहे	श्रयितास्महे
भ.	श्रयिष्यते	श्रयिष्येते	श्रयिष्यन्ते
	श्रयिष्यसे	श्रयिष्येथे	श्रयिष्यध्वे
	श्रयिष्ये	श्रयिष्यावहे	श्रयिष्यामहे ।
क्रि.	अश्रयिष्यत	अश्रयिष्येताम्	अश्रयिष्यन्त
	अश्रयिष्यथाः	अश्रयिष्येथाम्	अश्रयिष्यध्वम्
	अश्रयिष्ये	अश्रयिष्यावहि	अश्रयिष्यामहि ।

885 हृग [हृ] हरणे હરણ કરવું.

व.	हरति	हरतः	हरन्ति
	हरसि	हरथः	हरथ
	हरामि	हरावः	हरामः
स.	हरेत्	हरेताम्	हरेयुः
	हरेः	हरेतम्	हरेत
	हरेयम्	हरेव	हरेम ।
पं.	हरतु/हरतात्,	हरताम्	हरन्तु
	हर/हरतात्,	हरतम्	हरत
	हराणि	हराव	हराम ।
ह्य.	अहरत्	अहरताम्	अहरन्
	अहरः	अहरतम्	अहरत
	अहरम्	अहराव	अहराम ।
अ.	अहार्षीत्	अहार्ष्टाम्	अहार्षुः
	अहार्षीः	अहार्ष्टम्	अहार्ष्ट
	अहार्षम्	अहार्ष्व	अहार्ष्म ।
प.	जहार	जह्रतुः	जह्रुः
	जहर्थ	जह्रथुः	जह्र
	जहार/जहर,	जह्रिव	जह्रिम ।
आ.	ह्रियात्	ह्रियास्ताम्	ह्रियासुः
	ह्रियाः	ह्रियास्तम्	ह्रियास्त
	ह्रियासम्	ह्रियास्व	ह्रियास्म ।
श्व.	हर्ता	हर्तारौ	हर्तारः
	हर्तासि	हर्तास्थः	हर्तास्थ
	हर्तास्मि	हर्तास्वः	हर्तास्मः ।
भ.	हरिष्यति	हरिष्यतः	हरिष्यन्ति
	हरिष्यसि	हरिष्यथः	हरिष्यथ
	हरिष्यामि	हरिष्यावः	हरिष्यामः ।
क्रि.	अहरिष्यत्	अहरिष्यताम्	अहरिष्यन्
	अहरिष्यः	अहरिष्यतम्	अहरिष्यत
	अहरिष्यम्	अहरिष्याव	अहरिष्याम ।
व.	हरते	हरेते	हरन्ते
	हरसे	हरेथे	हरध्वे
	हरे	हरावहे	हरामहे ।
स.	हरेत	हरेयाताम्	हरेरन्
	हरेथाः	हरेयाथाम्	हरेध्वम्
	हरेय	हरेवहि	हरेमहि ।
पं.	हरताम्	हरेताम्	हरन्ताम्
	हरस्व	हरेथाम्	हरध्वम्
	हरै	हरावहै	हरामहै ।
ह्य.	अहरत	अहरेताम्	अहरन्त
	अहरथाः	अहरेथाम्	अहरध्वम्
	अहरे	अहरावहि	अहरामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अहृत	अहृषाताम्	अहृषत
	अहृथाः	अहृषाथाम्	अहृड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अहृषि	अहृष्वहि	अहृष्महि ।
प.	जह्रे	जह्राते	जह्रिरे
	जह्रिषे	जह्राथे	जह्रिढ्वे-ध्वे
	जह्रे	जह्रिवहे	जह्रिमहे ।
	हृषीष्ट	हृषीयास्ताम्	हृषीरन्
	हृषीष्ठाः	हृषीयास्थाम्	हृषीढ्वम्
	हृषीय	हृषीवहि	हृषीमहि
श्व.	हर्ता	हर्तारौ	हर्तारः
	हर्तासे	हर्तासाथे	हर्ताध्वे
	हर्ताहे	हर्तास्वहे	हर्तास्महे ।
भ.	हरिष्यते	हरिष्येते	हरिष्यन्ते
	हरिष्यसे	हरिष्येथे	हरिष्यध्वे
	हरिष्ये	हरिष्यावहे	हरिष्यामहे ।
क्रि.	अहरिष्यत	अहरिष्येताम्	अहरिष्यन्त
	अहरिष्यथाः	अहरिष्येथाम्	अहरिष्यध्वम्
	अहरिष्ये	अहरिष्यावहि	अहरिष्यामहि

888 डुकृंग् [कृ] करणे. કરવું

व.	करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति
	करोषि	कुरुथः	कुरुथ
	करोमि	कुर्वः	कुर्मः ।
स.	कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः
	कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात
	कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम ।
प.	करोतु/कुरुतात्,	कुरुताम्	कुर्वन्तु
	कुरु/कुरुतात्,	कुरुतम्	कुरुत
	करवाणि	करवाव	करवाम ।
ह्य.	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्
	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत
	अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म ।
अ.	अकार्षीत्	अकार्ष्टाम्	अकार्षुः
	अकार्षीः	अकार्ष्टम्	अकार्ष्ट
	अकार्षम्	अकार्ष्व	अकार्ष्म ।
प.	चकार	चक्रतुः	चक्रुः
	चकर्थ	चक्रथुः	चक्र
	चकार/चकर,	चकृव	चकृम ।
आ.	क्रियात्	क्रियास्ताम्	क्रियासुः
	क्रियाः	क्रियास्तम्	क्रियास्त
	क्रियासम्	क्रियास्व	क्रियास्म ।
श्व.	कर्ता	कर्तारौ	कर्तारः
	कर्तासि	कर्तास्थः	कर्तास्थ
	कर्तास्मि	कर्तास्वः	कर्तास्मः ।
भ	करिष्यति	करिष्यतः	करिष्यन्ति
	करिष्यसि	करिष्यथः	करिष्यथ
	करिष्यामि	करिष्यावः	करिष्यामः ।
क्रि.	अकरिष्यत्	अकरिष्यताम्	अकरिष्यन्
	अकरिष्यः	अकरिष्यतम्	अकरिष्यत
	अकरिष्यम्	अकरिष्याव	अकरिष्याम ।
व.	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते
	कुरुषे	कुर्वाथे	कुरुध्वे
	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे ।
स.	कुर्वीत	कुर्वीयाताम्	कुर्वीरन्
	कुर्वीथाः	कुर्वीयाथाम्	कुर्वीध्वम्
	कुर्वीय	कुर्वीवहि	कुर्वीमहि
प.	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम्
	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
	करवै	करवावहै	करवामहै ।
ह्य.	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वत
	अकुरुथाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्
	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि ।
अ.	अकृत	अकृषाताम्	अकृषत
	अकृथाः	अकृषाथाम्	अकृड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अकृषि	अकृष्वहि	अकृष्महि ।
प.	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे
	चकृषे	चक्राथे	चकृढ्वे
	चक्रे	चकृवहे	चकृमहे ।
आ.	कृषीष्ट	कृषीयास्ताम्	कृषीरन्
	कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम्	कृषीढ्वम्
	कृषीय	कृषीवहि	कृषीमहि ।
श्व.	कर्ता	कर्तारौ	कर्तारः
	कर्तासे	कर्तासाथे	कर्ताध्वे
	कर्ताहे	कर्तास्वहे	कर्तास्महे

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	करिष्यते	करिष्येते	करिष्यन्ते
	करिष्यसे	करिष्येथे	करिष्यध्वे
	करिष्ये	करिष्यावहे	करिष्यामहे ।
क्रि.	अकरिष्यत	अकरिष्येताम्	अकरिष्यन्त
	अकरिष्यथाः	अकरिष्येथाम्	अकरिष्यध्वम्
	अकरिष्ये	अकरिष्यावहि	अकरिष्यामहि ॥

892 डुपचींष् [पच्] पाके – પકાવવું.

व.	पचति	पचतः	पचन्ति
	पचसि	पचथः	पचथ
	पचामि	पचावः	पचामः ।
स.	पचेत्	पचेताम्	पचेयुः
	पचेः	पचेतम्	पचेत
	पचेयम्	पचेव	पचेम ।
प.	पचतु/पचतात्	पचताम्	पचन्तु
	पच/ ,,	पचतम्	पचत
	पचानि	पचाव	पचाम ।
ह्य.	अपचत्	अपचताम्	अपचन्
	अपचः	अपचतम्	अपचत
	अपचम्	अपचाव	अपचाम ।
आ.	अपाक्षीत्	अपाक्ताम्	अपाक्षुः
	अपाक्षीः	अपाक्तम्	अपाक्त
	अपाक्षम्	अपाक्ष्व	अपाक्ष्म ।
प	पपाच	पेचतुः	पेचुः
	पेचिथ/पपक्थ	पेचथुः	पेच
	पपाच/पपच	पेचिव	पेचिम ।
आ	पच्यात्	पच्यास्ताम्	पच्यासुः
	पच्याः	पच्यास्तम्	पच्यास्त
	पच्यासम्	पच्यास्व	पच्यास्म ।
श्व.	पक्ता	पक्तारौ	पक्तारः
	पक्तासि	पक्तास्थः	पक्तास्थ
	पक्तास्मि	पक्तास्वः	पक्तास्मः ।
भ.	पक्ष्यति	पक्ष्यतः	पक्ष्यन्ति
	पक्ष्यसि	पक्ष्यथः	पक्ष्यथ
	पक्ष्यामि	पक्ष्यावः	पक्ष्यामः ।
क्रि.	अपक्ष्यत्	अपक्ष्यताम्	अपक्ष्यन्
	अपक्ष्यः	अपक्ष्यतम्	अपक्ष्यत
	अपक्ष्यम्	अपक्ष्याव	अपक्ष्याम ॥

व.	पचते	पचेते	पचन्ते
	पचसे	पचेथे	पचध्वे
	पचे	पचावहे	पचामहे ।
स.	पचेत	पचेयाताम्	पचेरन्
	पचेथाः	पचेयाथाम्	पचेध्वम्
	पचेय	पचेवहि	पचेमहि ।
प.	पचताम्	पचेताम्	पचन्ताम्
	पचस्व	पचेथाम्	पचध्वम्
	पचै	पचावहै	पचामहै ।
ह्य.	अपचत	अपचेताम्	अपचन्त
	अपचथाः	अपचेथाम्	अपचध्वम्
	अपचे	अपचावहि	अपचामहि ।
अ.	अपक्त	अपक्षाताम्	अपक्षत
	अपक्थाः	अपक्षाथाम्	अपग्ड्ढ्वम्-ग्ध्वम्
	अपक्षि	अपक्ष्वहि	अपक्ष्महि ।
प.	पेचे	पेचाते	पेचिरे
	पेचिषे	पेचाथे	पेचिध्वे
	पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे ।
आ.	पक्षीष्ट	पक्षीयास्ताम्	पक्षीरन्
	पक्षीष्ठाः	पक्षीयास्थाम्	पक्षीध्वम्
	पक्षीय	पक्षीवहि	पक्षीमहि ।
श्व.	पक्ता	पक्तारौ	पक्तारः
	पक्तासे	पक्तासाथे	पक्ताध्वे
	पक्ताहे	पक्तास्वहे	पक्तास्महे ।
भ.	पक्ष्यते	पक्ष्येते	पक्ष्यन्ते
	पक्ष्यसे	पक्ष्येथे	पक्ष्यध्वे
	पक्ष्ये	पक्ष्यावहे	पक्ष्यामहे ।
क्रि.	अपक्ष्यत	अपक्ष्येताम्	अपक्ष्यन्त
	अपक्ष्यथाः	अपक्ष्येथाम्	अपक्ष्यध्वम्
	अपक्ष्ये	अपक्ष्यावहि	अपक्ष्यामहि ।

893 राजृग् [राज्] दीप्तौ – ચળકવું.

व	राजति	राजतः	राजन्ति
	राजसि	राजथः	राजथ
	राजामि	राजावः	राजामः ।
स.	राजेत्	राजेताम्	राजेयुः
	राजेः	राजेतम्	राजेत
	राजेयम्	राजेव	राजेम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	राजतु/राजतात्	राजताम्	राजन्तु
	राज/ ,,	राजतम्	राजत
	राजानि	राजाव	राजाम ।
ह्य.	अराजत्	अराजताम्	अराजन्
	अराजः	अराजतम्	अराजत
	अराजम्	अराजाव	अराजाम ।
अ.	अराजीत्	अराजिष्टाम्	अराजिषुः
	अराजीः	अराजिष्टम्	अराजिष्ट
	अराजिषम्	अराजिष्व	अराजिष्म ।
प.	रराज	रराजतुः/रेजतुः,	रराजुः/रेजुः,
	रराजिथ/रेजिथ	रराजथुः/रेजथुः,	रराज/रेज,
	रराज	रराजिव/रेजिव	रराजिम/रेजिम ।
आ.	राज्यात्	राज्यास्ताम्	राज्यासुः
	राज्याः	राज्यास्तम्	राज्यास्त
	राज्यासम्	राज्यास्व	राज्यास्म ।
श्व.	राजिता	राजितारौ	राजितारः
	राजितासि	राजितास्थः	राजितास्थ
	राजितास्मि	राजितास्वः	राजितास्मः ।
भ.	राजिष्यति	राजिष्यतः	राजिष्यन्ति
	राजिष्यसि	राजिष्यथः	राजिष्यथ
	राजिष्यामि	राजिष्यावः	राजिष्यामः ।
क्रि.	अराजिष्यत्	अराजिष्यताम्	अराजिष्यन्
	अराजिष्यः	अराजिष्यतम्	अराजिष्यत
	अराजिष्यम्	अराजिष्याव	अराजिष्याम ॥
व.	राजते	राजेते	राजन्ते
	राजसे	राजेथे	राजध्वे
	राजे	राजावहे	राजामहे ।
स.	राजेत	राजेयाताम्	राजेरन्
	राजेथाः	राजेयाथाम्	राजेध्वम्
	राजेय	राजेवहि	राजेमहि ।
प.	राजताम्	राजेताम्	राजन्ताम्
	राजस्व	राजेथाम्	राजध्वम्
	राजै	राजावहै	राजामहै ।
ह्य.	अराजत	अराजेताम्	अराजन्त
	अराजथाः	अराजेथाम्	अराजध्वम्
	अराजे	अराजावहि	अराजामहि ।
अ.	अराजिष्ट	अराजिषाताम्	अराजिषत
	अराजिष्ठाः	अराजिषाथाम्	अराजिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अराजिषि	अराजिष्वहि	अराजिष्महि ।
प.	रेजे	रेजाते	रेजिरे
	रेजिषे	रेजाथे	रेजिध्वे
	रेजे	जिवहे	रेजिमहे ।
	रराजे	रराजथे	रराजिरे
	रराजिषे	रराजाथे	रराजिध्वे
	रराजे	रराजिवहे	रराजिमहे ।
आ	राजिषीष्ट	राजिषीयास्ताम्	राजिषीरन्
	राजिषीष्ठाः	राजिषीयास्थाम्	राजिषीध्वम्
	राजिषीय	राजिषीवहि	राजिषीमहि ।
श्व.	राजिता	राजितारौ	राजितारः
	राजितासे	राजितासाथे	राजिताध्वे
	राजिताहे	राजितास्वहे	राजितास्महे ।
भ.	राजिष्यते	राजिष्येते	राजिष्यन्ते
	राजिष्यसे	राजिष्येथे	राजिष्यध्वे
	राजिष्ये	राजिष्यावहे	राजिष्यामहे ।
क्रि.	अराजिष्यत	अराजिष्येताम्	अराजिष्यन्त
	अराजिष्यथाः	अराजिष्येथाम्	अराजिष्यध्वम्
	अराजिष्ये	अराजिष्यावहि	अराजिष्यामहि ॥

895 भजीं [भज्] सेवायाम् સેવા કરવી.

व.	भजति	भजतः	भजन्ति
	भजसि	भजथः	भजथ
	भजामि	भजावः	भजामः ।
स.	भजेत्	भजेताम्	भजेयुः
	भजेः	भजेतम्	भजेत
	भजेयम्	भजेव	भजेम ।
प.	भजतु/भजतात्,	भजताम्	भजन्तु
	भज/भजतात्,	भजतम्	भजत
	भजानी	भजाव	भजाम ।
ह्य	अभजत्	अभजताम्	अभजन्
	अभजः	अभजतम्	अभजत
	अभजम्	अभजाव	अभजाम ।
अ.	अभाक्षीत्	अभाक्ताम्	अभाक्षुः
	अभाक्षीः	अभाक्तम्	अभाक्त
	अभाक्षम्	अभाक्ष्व	अभाक्ष्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	बभाज	भेजतुः	भेजुः
	भेजिथ/बभक्थ,	भेजथुः	भेज
	बभाज/बभज,	भेजिव	भेजिम ।
आ.	भज्यात्	भज्यास्ताम्	भज्यासुः
	भज्याः	भज्यास्तम्	भज्यास्त
	भज्यासम्	भज्यास्व	भज्यास्म ।
श्व.	भक्ता	भक्तारौ	भक्तारः
	भक्तासि	भक्तास्थः	भक्तास्थ
	भक्तास्मि	भक्तास्वः	भक्तास्मः ।
भ.	भक्ष्यति	भक्ष्यतः	भक्ष्यन्ति
	भक्ष्यसि	भक्ष्यथः	भक्ष्यथ
	भक्ष्यामि	भक्ष्यावः	भक्ष्यामः ।
क्रि.	अभक्ष्यत्	अभक्ष्यताम्	अभक्ष्यन्
	अभक्ष्यः	अभक्ष्यतम्	अभक्ष्यत
	अभक्ष्यम्	अभक्ष्याव	अभक्ष्याम ॥
व.	भजते	भजेते	भजन्ते
	भजसे	भजेथे	भजध्वे
	भजे	भजावहे	भजामहे ।
स.	भजेत	भजेयाताम्	भजेरन्
	भजेथाः	भजेयाथाम्	भजेध्वम्
	भजेय	भजेवहि	भजेमहि ।
प.	भजताम्	भजेताम्	भजन्ताम्
	भजस्व	भजेथाम्	भजध्वम्
	भजै	भजावहै	भजामहै ।
ह्य.	अभजत	अभजेताम्	अभजन्त
	अभजथाः	अभजेथाम्	अभजध्वम्
	अभजे	अभजावहि	अभजामहि ।
अ.	अभक्त	अभक्षाताम्	अभक्षत
	अभक्थाः	अभक्षाथाम्	अभग्ड्ढ्वम्-ध्वम्
	अभक्षि	अभक्ष्वहि	अभक्ष्महि ।
प.	भेजे	भेजाते	भेजिरे
	भेजिषे	भेजाथे	भेजिध्वे
	भेजे	भेजिवहे	भेजिमहे ।
आ.	भक्षीष्ट	भक्षीयास्ताम्	भक्षीरन्
	भक्षीष्ठाः	भक्षीयास्थाम्	भक्षीध्वम्
	भक्षीय	भक्षीवहि	भक्षीमहि ।
श्व.	भक्ता	भक्तारौ	भक्तारः
	भक्तासे	भक्तासाथे	भक्ताध्वे
	भक्ताहे	भक्तास्वहे	भक्तास्महे ।
भ.	भक्ष्यते	भक्ष्येते	भक्ष्यन्ते
	भक्ष्यसे	भक्ष्येथे	भक्ष्यध्वे
	भक्ष्ये	भक्ष्यावहे	भक्ष्यामहे
क्रि.	अभक्ष्यत	अभक्ष्येताम्	अभक्ष्यन्त
	अभक्ष्यथाः	अभक्ष्येथाम्	अभक्ष्यध्वम्
	अभक्ष्ये	अभक्ष्यावहि	अभक्ष्यामहि ।

896 रञ्जी [रञ्ज्] रागे રંગવું.

व.	रजति	रजतः	रजन्ति
	रजसि	रजथः	रजथ
	रजामि	रजावः	रजामः ।
स.	रजेत	रजेताम्	रजेयुः
	रजेः	रजेतम्	रजेत
	रजेयम्	रजेव	रजेम ।
प.	रजतु/रजतात्	रजताम्	रजन्तु
	रज/रजतात्	रजतम्	रजत
	रजामि	रजाव	रजाम ।
ह्य.	अरजत्	अरजताम्	अरजन्
	अरजः	अरजतम्	अरजत
	अरजम्	अरजाव	अरजाम ।
अ.	अराङ्क्षीत्	अराङ्क्ताम्	अराङ्क्षुः
	अराङ्क्षीः	अराङ्क्तम्	अराङ्क्त
	अराङ्क्षम्	अराङ्क्ष्व	अराङ्क्ष्म ।
प.	ररञ्ज	ररञ्जतुः	ररञ्जुः
	ररञ्जिथ/ररङ्क्थ	ररञ्जथुः	ररञ्ज
	ररञ्ज	ररञ्जिव	ररञ्जिम ।
आ.	रज्यात्	रज्यास्ताम्	रज्यासुः
	रज्याः	रज्यास्तम्	रज्यास्त
	रज्यासम्	रज्यास्व	रज्यास्म ।
श्व.	रङ्क्ता	रङ्क्तारौ	रङ्क्तारः
	रङ्क्तासि	रङ्क्तास्थः	रङ्क्तास्थ
	रङ्क्तास्मि	रङ्क्तास्वः	रङ्क्तास्मः ।
भ	रङ्क्ष्यति	रङ्क्ष्यतः	रङ्क्ष्यन्ति
	रङ्क्ष्यसि	रङ्क्ष्यथः	रङ्क्ष्यथ
	रङ्क्ष्यामि	रङ्क्ष्यावः	रङ्क्ष्यामः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

क्रि.	अरङ्‌क्ष्यत्	अरङ्क्ष्याताम्	अरङ्‌क्ष्यन्
	अरङ्‌क्ष्यः	अरङ्‌क्ष्यतम्	अरङ्‌क्ष्यत
	अरङ्‌क्ष्यम्	अरङ्‌क्ष्याव	अरङ्‌क्ष्याम ।
व.	रजते	रजेते	रजन्ते
	रजसे	रजेथे	रजध्वे
	रजे	रजावहे	रजामहे ।
स.	रजेत	रजेयाताम्	रजेरन्
	रजेथाः	रजेयाथाम्	रजेध्वम्
	रजेय	रजेवहि	रजेमहि ।
प.	रजताम्	रजेताम्	रजन्ताम्
	रजस्व	रजेथाम्	रजध्वम्
	रजे	रजावहै	रजामहै ।
ह्य.	अरजत	अरजेताम्	अरजन्त
	अरजथाः	अरजेथाम्	अरजध्वम्
	अरजे	अरजावहि	अरजामहि ।
अ.	अरङ्‌क्त	अरङ्क्षाताम्	अरङ्क्षत
	अरङ्‌क्थाः	अरङ्क्षाथाम्	अरङ्ग्ढ्वम्/ग्ध्वम्
	अरङ्क्षि	अरङ्‌क्ष्वहि	अरङ्‌क्ष्महि ।
प.	ररञ्जे	ररञ्जाते	ररञ्जिरे
	ररञ्जिषे	ररञ्जाथे	ररञ्जिध्वे
	ररञ्जे	ररञ्जिवहे	ररञ्जिमहे ।
आ.	रङ्क्षीष्ट	रङ्क्षीयास्ताम्	रङ्क्षीरन्
	रङ्क्षीष्ठाः	रङ्क्षीयास्थाम्	रङ्क्षीध्वम्
	रङ्क्षीय	रङ्क्षीवहि	रङ्क्षीमहि ।
श्व.	रङ्‌क्ता	रङ्‌क्तारौ	रङ्क्तारः
	रङ्क्तासे	रङ्‌क्तासाथे	रङ्‌क्ताध्वे
	रङ्‌क्ताहे	रङ्‌क्तास्वहे	रङ्‌क्तास्महे ।
भ.	रङ्‌क्ष्यते	रङ्‌क्ष्येते	रङ्‌क्ष्यन्ते
	रङ्‌क्ष्यसे	रङ्‌क्ष्येथे	रङ्‌क्ष्यध्वे
	रङ्‌क्ष्ये	रङ्‌क्ष्यावहे	रङ्‌क्ष्यामहे ।
क्रि.	अरङ्क्ष्यत	अङ्क्ष्येताम्	अरङ्‌क्ष्यन्त
	अरङ्क्ष्यथाः	अरङ्क्ष्येथाम्	अरङ्क्ष्यध्वम्
	अरङ्‌क्ष्ये	अरङ्‌क्ष्यावहि	अरङ्‌क्ष्यामहि ।

935 गुहौंग् [गुह्] संवरणे ढांकवुं.

व	गूहति	गूहतः	गूहन्ति
	गूहसि	गूहथः	गूहथ
	गूहामि	गूहावः	गूहामः ।
स.	गूहेत्	गूहेताम्	गूहेयुः
	गूहेः	गूहेतम्	गूहेत
	गूहेयम्	गूहेव	गूहेम ।
प.	गूहतु/गूहतात्,	गूहताम्	गूहन्तु
	गूह/गूहतात्'	गूहतम्	गूहत
	गूहानि	गूहाव	गूहाम ।
ह्य.	अगूहत्	अगूहताम्	अगूहन्
	अगूहः	अगूहतम्	अगूहत
	अगूहम्	अगूहाव	अगूहाम ।
अ.	अगूहीत्	अगूहिष्टाम्	अगूहिषुः
	अगूहीः	अगूहिष्टम्	अगूहिष्ट
	अगूहिषम्	अगूहिष्व	अगूहिष्म ।
	अघुक्षत्	अघुक्षताम्	अघुक्षन्
	अघुक्षः	अघुक्षतम्	अघुक्षत
	अघुक्षम्	अघुक्षाव	अघुक्षाम ।
प.	जुगूह	जुगूहतुः	जुगूहुः
	जुगूहिथ	जुगूहथुः	जुगुह
	जुगूह	जुगुहिव	जुगुहिम ।
आ.	गुह्यात्	गुह्यास्ताम्	गुह्यासुः
	गुह्याः	गुह्यास्तम्	गुह्यास्त
	गुह्यासम्	गुह्यास्व	गुह्यास्म ।
श्व.	गूहिता	गूहितारौ	गूहितारः
	गूहितासि	गूहितास्थः	गूहितास्थ
	गूहितास्मि	गूहितास्वः	गूहितास्मः ।
	गोढा	गोढारौ	गोढारः
	गोढासि	गोढास्थः	गोढास्थ
	गोढास्मि	गोढास्वः	गोढास्मः ।
भ.	गूहिष्यति	गूहिष्यतः	गूहिष्यन्ति
	गूहिष्यसि	गूहिष्यथः	गूहिष्यथ
	गूहिष्यामि	गूहिष्यावः	गूहिष्यामः ।
	घोक्ष्यति	घोक्ष्यतः	घोक्ष्यन्ति
	घोक्ष्यसि	घोक्ष्यथः	घोक्ष्यथ
	घोक्ष्यामि	घोक्ष्यावः	घोक्ष्यामः ।
क्रि.	अगूहिष्यत्	अगूहिष्यताम्	अगूहिष्यन्
	अगूहिष्यः	अगूहिष्यतम्	अगूहिष्यत
	अगूहिष्यम्	अगूहिष्याव	अगूहिष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	अघोक्ष्यत्	अघोक्ष्यताम्	अघोक्ष्यन्
	अघोक्ष्यः	अघोक्ष्यतम्	अघोक्ष्यत
	अघोक्ष्यम्	अघोक्ष्याव	अघोक्ष्याम ॥
व.	गूहते	गूहेते	गूहन्ते
	गूहसे	गूहेथे	गूहध्वे
	गूहे	गूहावहे	गूहामहे ।
स.	गूहेत	गूहेयाताम्	गूहेरन्
	गूहेथाः	गूहेयाथाम्	गूहेध्वम्
	गूहेय	गूहेवहि	गूहेमहि ।
प.	गूहताम्	गूहेताम्	गूहन्ताम्
	गूहस्व	गूहेथाम्	गूहध्वम्
	गूहै	गूहावहै	गूहामहै ।
ह्य.	अगूहत	अगूहेताम्	अगूहन्त
	अगूहथाः	अगूहेथाम्	अगूहध्वम्
	अगूहे	अगूहावहि	अगूहामहि ।
अ.	अगूहिष्ट	अगूहिषाताम्	अगूहिषत
	अगूहिष्ठाः	अगूहिषाथाम्	अगूहिड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अगूहिषि	अगूहिष्वहि	अगूहिष्महि ।
	अगूढ/अघुक्षत,	अघुक्षाताम्	अघुक्षन्त
	अगूढाः।अघुक्षथाः	अघुक्षाथाम्	अघुढ्वम्-अघुक्षध्वम्
	अघुक्षि/अगुह्वहि	अघुक्षावहि	अघुक्षामहि ।
प.	जुगुहे	जुगुहाते	जुगुहिरे
	जुगुहिषे	जुगुहाथे	जुगुहिध्वे-ढ्वे
	जुगुहे	जुगुहिवहे	जुगुहिमहे ।
आ	गूहिषीष्ट	गूहिषीयास्ताम्	गूहिषीरन्
	गूहिषीष्ठाः	गूहिषीयास्थाम्	गूहिषीध्वम्-ढ्वम्
	गूहिषीय	गूहिषीवहि	गूहिषीमहि ।
	घुक्षीष्ट	घुक्षीयास्ताम्	घुक्षीरन्
	घुक्षीष्ठाः	घुक्षीयास्थाम्	घुक्षीध्वम्
	घुक्षीय	घुक्षीवहि	घुक्षीमहि ।
श्व.	गूहिता	गूहितारौ	गूहितारः
	गूहितासे	गूहितासाथे	गूहिताध्वे
	गूहिताहे	गूहितास्वहे	गूहितास्महे ।
	गोढा:	गोढारौ	गोढारः
	गोढासे	गोढासाथे	गोढाध्वे
	गोढाहे	गोढास्वहे	गोढास्महे ।
भ.	गूहिष्यते	गूहिष्येते	गूहिष्यन्ते
	गूहिष्यसे	गूहिष्येथे	गूहिष्यध्वे
	गूहिष्ये	गूहिष्यावहे	गूहिष्यामहे ।
	घोक्ष्यते	घोक्ष्येते	घोक्ष्यन्ते
	घोक्ष्यसे	घोक्ष्येथे	घोक्ष्यध्वे
	घोक्ष्ये	घोक्ष्यावहे	घोक्ष्यामहे ।
क्रि.	अगूहिष्यत	अगूहिष्येताम्	अगूहिष्यन्त
	अगूहिष्यथाः	अगूहिष्येथाम्	अगूहिष्यध्वम्
	अगूहिष्ये	अगूहिष्यावहि	अगूहिष्यामहि ।
	अघोक्ष्यत	अघोक्ष्येताम्	अघोक्ष्यन्त
	अघोक्ष्यथाः	अघोक्ष्येथाम्	अघोक्ष्यध्वम्
	अघोक्ष्ये	अघोक्ष्यावहि	अघोक्ष्यामहि ।

837 द्युति [द्युत्] दीप्तौ ચળકવું.

व.	द्योतते	द्योतेते	द्योतन्ते
	द्योतसे	द्योतेथे	द्योतध्वे
	द्योते	द्योतावहे	द्योतामहे ।
स.	द्योतेत	द्योतेयाताम्	द्योतेरन्
	द्योतेथाः	द्योतेयाथाम्	द्योतेध्वम्
	द्योतेय	द्योतेवहि	द्योतेमहि ।
प	द्योतताम्	द्योतेताम्	द्योतन्ताम्
	द्योतस्व	द्योतेथाम्	द्योतध्वम्
	द्योतै	द्योतावहै	द्योतामहै
ह्य.	अद्योतत	अद्योतेताम्	अद्योतन्त
	अद्योतथाः	अद्योतेथाम्	अद्योतध्वम्
	अद्योते	अद्योतावहि	अद्योतामहि ।
अ.	अद्योतिष्ट	अद्योतिषाताम्	अद्योतिषत
	अद्योतिष्ठाः	अद्योतिषाथाम्	अद्योतिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अद्योतिषि	अद्योतिष्वहि	अद्योतिष्महि ।
	अद्युतत्	अद्युतताम्	अद्युतन्
	अद्युतः	अद्युततम्	अद्युतत
	अद्युतम्	अद्युताव	अद्युताम ।
प.	दिद्युते	दिद्युताते	दिद्युतिरे
	दिद्युतिषे	दिद्युताथे	दिद्युतिध्वे
	दिद्युते	दिद्युतिवहे	दिद्युतिमहे
आ.	द्योतिषीष्ट	द्योतिषीयास्ताम्	द्योतिषीरन्
	द्योतिषीष्ठाः	द्योतिषीयास्थाम्	द्योतिषीध्वम्
	द्योतिषीय	द्योतिषीवहि	द्योतिषीमहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	द्योतिता	द्योतितारौ	द्योतितारः
	द्योतितासे	द्योतितासाथे	द्योतिताध्वे
	द्योतिताहे	द्योतितास्वहे	द्योतितास्महे ।
भ.	द्योतिष्यते	द्योतिष्येते	द्योतिष्यन्ते
	द्योतिष्यसे	द्योतिष्येथे	द्योतिष्यध्वे
	द्योतिष्ये	द्योतिष्यावहे	द्योतिष्यामहे ।
क्रि.	अद्योतिष्यत	अद्योतिष्येताम्	अद्योतिष्यन्त
	अद्योतिष्यथाः	अद्योतिष्येथाम्	अद्योतिष्यध्वम्
	अद्योतिष्ये	अद्योतिष्यावहि	अद्योतिष्यामहि ।

955 वृतूङ् [वृत्] वर्तने; वर्तनं स्थितिः-वर्तवुं

व.	वर्तते	वर्तेते	वर्तन्ते
	वर्तसे	वर्तेथे	वर्तध्वे
	वर्ते	वर्तावहे	वर्तामहे ।
स.	वर्तेत	वर्तेयाताम्	वर्तेरन्
	वर्तेथाः	वर्तेयाथाम्	वर्तेध्वम्
	वर्तेय	वर्तेवहि	वर्तेमहि ।
प.	वर्तताम्	वर्तेताम्	वर्तन्ताम्
	वर्तस्व	वर्तेथाम्	वर्तध्वम्
	वर्तै	वर्तावहै	वर्तामहै ।
ह्य.	अवर्तत	अवर्तेताम्	अवर्तन्त
	अवर्तथाः	अवर्तेथाम्	अवर्तध्वम्
	अवर्ते	अवर्तावहि	अवर्तामहि ।
अ.	अवर्तिष्ट	अवर्तिषाताम्	अवर्तिषत
	अवर्तिष्ठाः	अवर्तिषाथाम्	अवर्तिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अवर्तिषि	अवर्तिष्वहि	अवर्तिष्महि ।
	अवृतत्	अवृतताम्	अवृतन्
	अवृतः	अवृततम्	अवृतत
	अवृतम्	अवृताव	अवृताम ।
प	ववृते	ववृताते	ववृतिरे
	ववृतिषे	ववृताथे	ववृतिध्वे
	ववृते	ववृतिवहे	ववृतिमहे ।
आ	वर्तिषीष्ट	वर्तिषीयास्ताम्	वर्तिषीरन्
	वर्तिषीष्ठाः	वर्तिषीयास्थाम्	वर्तिषीध्वम्
	वर्तिषीय	वर्तिषीवहि	वर्तिषीमहि ।
श्व.	वर्तिता	वर्तितारौ	वर्तितारः
	वर्तितासे	वर्तितासाथे	वर्तिताध्वे
	वर्तिताहे	वर्तितास्वहे	वर्तितास्महे ।
भ.	वर्तिष्यते	वर्तिष्येते	वर्तिष्यन्ते
	वर्तिष्यसे	वर्तिष्येथे	वर्तिष्यध्वे
	वर्तिष्ये	वर्तिष्यावहे	वर्तिष्यामहे ।
	वर्त्स्यति	वर्त्स्यतः	वर्त्स्यन्ति
	वर्त्स्यसि	वर्त्स्यथः	वर्त्स्यथ
	वर्त्स्यामि	वर्त्स्यावः	वर्त्स्यामः ।
क्रि.	अवर्तिष्यत	अवर्तिष्येताम्	अवर्तिष्यन्त
	अवर्तिष्यथाः	अवर्तिष्येथाम्	अवर्तिष्यध्वम्
	अवर्तिष्ये	अवर्तिष्यावहि	अवर्तिष्यामहि ।
	अवर्त्स्यत्	अवर्त्स्यताम्	अवर्त्स्यन्
	अवर्त्स्यः	अवर्त्स्यतम्	अवर्त्स्यत
	अवर्त्स्यम्	अवर्त्स्याव	अवर्त्स्याम ।

956 स्यन्दौङ् [स्यन्द्] स्रवणे – झरवुं.

व.	स्यन्दते	स्यन्देते	स्यन्दन्ते
	स्यन्दसे	स्यन्देथे	स्यन्दध्वे
	स्यन्दे	स्यन्दावहे	स्यन्दामहे ।
स.	स्यन्देत	स्यन्देयाताम्	स्यन्देरन्
	स्यन्देथाः	स्यन्देयाथाम्	स्यन्देध्वम्
	स्यन्देय	स्यन्देवहि	स्यन्देमहि ।
प.	स्यन्दताम्	स्यन्देताम्	स्यन्दन्ताम्
	स्यन्दस्व	स्यन्देथाम्	स्यन्दध्वम्
	स्यन्दै	स्यन्दावहै	स्यन्दामहै ।
ह्य	अस्यन्दत	अस्यन्देताम्	अस्यन्दन्त
	अस्यन्दथाः	अस्यन्देथाम्	अस्यन्दध्वम्
	अस्यन्दे	अस्यन्दावहि	अस्यन्दामहि ।
अ.	अस्यन्दिष्ट	अस्यन्दिषाताम्	अस्यन्दिषत
	अस्यन्दिष्ठाः	अस्यन्दिषाथाम्	अस्यन्दिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अस्यन्दिषि	अस्यन्दिष्वहि	अस्यन्दिष्महि ।
	अस्यदत्	अस्यदताम्	अस्यदन्
	अस्यदः	अस्यदथाम्	अस्यदत
	अस्यदम्	अस्यदाव	अस्यदाम ।
	*अस्यन्त	अस्यन्त्साताम्	अस्यन्त्सत
	अस्यन्थाः	अस्यन्त्साथाम्	अस्यन्द्ध्वम् न्ध्वम्–दद्ध्वम्
	अस्यन्त्सि	अस्यन्त्स्वहि	अस्यन्त्स्महि ।

*अस्यन्त ने બદલે अस्यन्त्त, अस्यन्थाः ने બદલે अस्यन्त्थाः વગેરે પણ થઈ શકે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	सस्यन्दे	सस्यन्दाते	सस्यन्दिरे
	सस्यन्दिषे	सस्यन्दाथे	सस्यन्दिध्वे
	सस्यन्दे	सस्यन्दिवहे	सस्यन्दिमहे ।
आ.	स्यन्दिषीष्ट	स्यन्दिषीयास्ताम्	स्यन्दिषीरन्
	स्यन्दिषीष्ठाः	स्यन्दिषीयास्थाम्	स्यन्दिषीध्वम्
	स्यन्दिषीय	स्यन्दिषीवहि	स्यन्दिषीमहि ।
	स्यन्त्सीष्ट	स्यन्त्सीयास्ताम्	स्यन्त्सीरन्
	स्यन्त्सीष्ठाः	स्यन्त्सीयास्थाम्	स्यन्त्सीध्वम्
	स्यन्त्सीय	स्यन्त्सीवहि	स्यन्त्सीमहि ।
श्व.	स्यन्दिता	स्यन्दितारौ	स्यन्दितारः
	स्यन्दितासे	स्यन्दितासाथे	स्यन्दिताध्वे
	स्यन्दिताहे	स्यन्दितास्वहे	स्यन्दितास्महे ।
	स्यन्ता	स्यन्तारौ	स्यन्तारः
	स्यन्तासे	स्यन्तासाथे	स्यन्ताध्वे
	स्यन्ताहे	स्यन्तास्वहे	स्यन्तास्महे ।
भ.	स्यन्दिष्यते	स्यन्दिष्येते	स्यन्दिष्यन्ते
	स्यन्दिष्यसे	स्यन्दिष्येथे	स्यन्दिष्यध्वे
	स्यन्दिष्ये	स्यन्दिष्यावहे	स्यन्दिष्यामहे ।
	स्यन्त्स्यते	स्यन्त्स्येते	स्यन्त्स्यन्ते
	स्यन्त्स्यसे	स्यन्त्स्येथे	स्यन्त्स्यध्वे
	स्यन्त्स्ये	स्यन्त्स्यावहे	स्यन्त्स्यामहे ।
	स्यन्त्स्यति	स्यन्त्स्यतः	स्यन्त्स्यन्ति
	स्यन्त्स्यसि	स्यन्त्स्यथः	स्यन्त्स्यथ
	स्यन्त्स्यामि	स्यन्त्स्यावः	स्यन्त्स्यामः ।
क्रि.	अस्यन्दिष्यत	अस्यन्दिष्येताम्	अस्यन्दिष्यन्त
	अस्यन्दिष्यथाः	अस्यन्दिष्येथाम्	अस्यन्दिष्यध्वम्
	अस्यन्दिष्ये	अस्यन्दिष्यावहि	अस्यन्दिष्यामहि ।
	अस्यन्त्स्यत	अस्यन्त्स्येताम्	अस्यन्त्स्यन्त
	अस्यन्त्स्यथाः	अस्यन्त्स्येथाम्	अस्यन्त्स्यध्वम्
	अस्यन्त्स्ये	अस्यन्त्स्यावहि	अस्यन्त्स्यामहि ।
	अस्यन्त्स्यत्	अस्यन्त्स्यताम्	अस्यन्त्स्यन्
	अस्यन्त्स्यः	अस्यन्त्स्यतम्	अस्यन्त्स्यत
	अस्यन्त्स्यम्	अस्यन्त्स्याव	अस्यन्त्स्याम ।

959 कृपौङ् [कृप्] सामर्थ्ये સમર્થ થવું.

व.	कल्पते	कल्पेते	कल्पन्ते
	कल्पसे	कल्पेथे	कल्पध्वे
	कल्पे	कल्पावहे	कल्पामहे ।
स.	कल्पेत	कल्पेयाताम्	कल्पेरन्
	कल्पेथाः	कल्पेयाथाम्	कल्पेध्वम्
	कल्पेय	कल्पेवहि	कल्पेमहि ।
प.	कल्पताम्	कल्पेताम्	कल्पन्ताम्
	कल्पस्व	कल्पेथाम्	कल्पध्वम्
	कल्पै	कल्पावहै	कल्पामहै ।
ह्य.	अकल्पत	अकल्पेताम्	अकल्पन्त
	अकल्पथाः	अकल्पेथाम्	अकल्पध्वम्
	अकल्पे	अकल्पावहि	अकल्पामहि ।
अ.	अकल्पिष्ट	अकल्पिषाताम्	अकल्पिषत
	अकल्पिष्ठाः	अकल्पिषाथाम्	अकल्पिढ्ढ्वम्-ध्वम्
	अकल्पिषि	अकल्पिष्वहि	अकल्पिष्महि ।
	अक्लृपत्	अक्लृपताम्	अक्लृपन्
	अक्लृपः	अक्लृपतम्	अक्लृपत
	अक्लृपम्	अक्लृपाव	अक्लृपाम ।
	अक्लृप्त	अक्लृप्साताम्	अक्लृप्सत
	अक्लृप्थाः	अक्लृप्साथाम्	अक्लृब्ध्वम्-ध्वम्
	अक्लृप्सि	अक्लृप्स्वहि	अक्लृप्स्महि ।
प.	चक्लृपे	चक्लृपाते	चक्लृपिरे
	चक्लृपिषे	चक्लृपाथे	चक्लृपिध्वे
	चक्लृपे	चक्लृपिवहे	चक्लृपिमहे ।
आ.	कल्पिषीष्ट	कल्पिषीयास्ताम्	कल्पिषीरन्
	कल्पिषीष्ठाः	कल्पिषीयास्थाम्	कल्पिषीध्वम्
	कल्पिषीय	कल्पिषीवहि	कल्पिषीमहि ।
	क्लृप्सीष्ट	क्लृप्सीयास्ताम्	क्लृप्सीरन्
	क्लृप्सीष्ठाः	क्लृप्सीयास्थाम्	क्लृप्सीध्वम्
	क्लृप्सीय	क्लृप्सीवहि	क्लृप्सीमहि ।
श्व.	कल्पिता	कल्पितारौ	कल्पितारः
	कल्पितासे	कल्पितासाथे	कल्पिताध्वे
	कल्पिताहे	कल्पितास्वहे	कल्पितास्महे ।
	कल्प्ता	कल्प्तारौ	कल्प्तारः
	कल्प्तासे	कल्प्तासाथे	कल्प्ताध्वे
	कल्प्ताहे	कल्प्तास्वहे	कल्प्तास्महे ।
	कल्प्ता	कल्प्तारौ	कल्प्तारः
	कल्प्तासि	कल्प्तास्थः	कल्प्तास्थ
	कल्प्तास्मि	कल्प्तास्वः	कल्प्तास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	कल्पिष्यते	कल्पिष्येते	कल्पिष्यन्ते
	कल्पिष्यसे	कल्पिष्येथे	कल्पिष्यध्वे
	कल्पिष्ये	कल्पिष्यावहे	कल्पिष्यामहे ।
	कल्प्स्यते	कल्प्स्येते	कल्प्स्यन्ते
	कल्प्स्यसे	कल्प्स्येथे	कल्प्स्यध्वे
	कल्प्स्ये	कल्प्स्यावहे	कल्प्स्यामहे ।
	कल्प्स्यति	कल्प्स्यतः	कल्प्स्यन्ति
	कल्प्स्यसि	कल्प्स्यथः	कल्प्स्यथ
	कल्प्स्यामि	कल्प्स्यावः	कल्प्स्यामहः ।
क्रि.	अकल्पिष्यत	अकल्पिष्येताम्	अकल्पिष्यन्त
	अकल्पिष्यथा	अकल्पिष्येथाम्	अकल्पिष्यध्वम्
	अकल्पिष्ये	अकल्पिष्यावहि	अकल्पिष्यामहि ।
	अकल्प्स्यत	अकल्प्स्येताम्	अकल्प्स्दन्त
	अकल्प्स्यथाः	अकल्प्स्येथाम्	अकल्प्स्यध्वम्
	अकल्प्स्ये	अकल्प्स्यावहि	अकल्प्स्यामहि ।
	अकल्प्स्यत्	अकल्प्स्यताम्	अकल्प्स्यन्
	अकल्प्स्यः	अकल्प्स्यतम्	अकल्प्स्यत
	अकल्प्स्यम्	अकल्प्स्याव	अकल्प्स्याम ॥

990 षहि [सह्] मर्षणे, मर्षणं क्षमां-સહન કરવું.

व.	सहते	सहेते	सहन्ते
	सहसे	सहेथे	सहध्वे
	सहे	सहावहे	सहामहे ।
स.	सहेत	सहेयाताम्	सहेरन्
	सहेथाः	सहेयाथाम्	सहेध्वम्
	सहेय	सहेवहि	सहेमहि ।
प.	सहताम्	सहेताम्	सहन्ताम्
	सहस्व	सहेथाम्	सहध्वम्
	सहै	सहावहै	सहामहै ।
ह्य.	असहत	असहेताम्	असहन्त
	असहथाः	असहेथाम्	असहध्वम्
	असहे	असहावहि	असहामहि ।
अ.	असहिष्ट	असहिषाताम्	असहिषत
	असहिष्ठाः	असहिषाथाम्	असहिढ्ढ्-ढ्वम्
			-ध्वम्-ढ्वम्
	असहिषि	असहिष्वहि	असहिष्महिं ।
प.	सेहे	सेहाते	सेहिरे
	सेहिषे	सेहाथे	सेहिध्वे-ढ्वे
	सेहे	सेहिवहे	सेहिमहे ।
आ.	सहिषीष्ट	सहिषीयास्ताम्	सहिषीरन्
	सहिषीष्ठाः	सहिषीयास्थाम्	सहिषीध्वं-ढ्वम्
	सहिषीय	सहिषीवहि	सहिषीमहि ।
श्व.	सहिता	सहितारौ	सहितारः
	सहितासे	सहितासाथे	सहिताध्वे
	सहिताहे	सहितास्वहे	सहितास्महे ।
	सोढा	सोढारौ	सोढारः
	सोढासे	सोढासाथे	सोढाध्वे
	सोढाहे	सोढास्वहे	सोढास्महे ।
भ.	सहिष्यते	सहिष्येते	सहिष्यन्ते
	सहिष्यसे	सहिष्येथे	सहिष्यध्वे
	सहिष्ये	सहिष्यावहे	सहिष्यामहे ।
क्रि.	असहिष्यत	असहिष्येताम्	असहिष्यन्त
	असहिष्यथाः	असहिष्येथाम्	असहिष्यध्वम्
	असहिष्ये	असहिष्यावहि	असहिष्यामहि ।

962 पत्लृं [पत्] गतौ – જવું.

व.	पतति	पततः	पतन्ति
	पतसि	पतथः	पतथ
	पतामि	पतावः	पतामः ।
स.	पतेत्	पतेताम्	पतेयुः
	पतेः	पतेतम्	पतेत
	पतेयम्	पतेव	पतेम ।
प.	पततु/पततात्	पतताम्	पतन्तु
	पत/ ,,	पततम्	पतत
	पतानि	पताव	पताम ।
ह्य.	अपतत्	अपतताम्	अपतन्
	अपतः	अपततम्	अपतत
	अपतम्	अपताव	अपताम ।
अ.	अपप्तत्	अपप्तताम्	अपप्तन्
	अपप्तः	अपप्ततम्	अपप्तत
	अपप्तम्	अपप्ताव	अपप्ताम ।
प.	पपात	पेततुः	पेतुः
	पेतिथ	पेतथुः	पेत
	पपात/पपत	पेतिव	पेतिम ।
आ.	पत्यात्	पत्यास्ताम्	पत्यासुः
	पत्याः	पत्यास्तम्	पत्यास्त
	पत्यासम्	पत्यास्व	पत्यास्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	पतिता	पतितारौ	पतितारः
	पतितासि	पतितास्थः	पतितास्थ
	पतितास्मि	पतितास्वः	पतितास्मः
भ.	पतिष्यति	पतिष्यतः	पतिष्यन्ति
	पतिष्यामि	पतिष्यथः	पतिष्यथ
	पतिष्यसि	पतिष्यावः	पतिष्यामः ।
क्रि.	अपतिष्यत्	अपतिष्यताम्	अपतिष्यन्
	अपतिष्यः	अपतिष्यतम्	अपतिष्यत
	अपतिष्यम्	अपतिष्याव	अपतिष्याम ।

991 भजीं [भज्] देवपूजा-संगत करणदानेषु.
દેવની પૂજા કરવી, દેવું, સોબત કરવી.

व.	यजति	यजतः	यजन्ति
	यजसि	यजथः	यजथ
	यजामि	यजावः	यजामः ।
स.	यजेत्	यजेताम्	यजेयुः
	यजेः	यजेतम्	यजेत
	यजेयम्	यजेव	यजेम ।
प.	यजतु/यजतात्,	यजताम्	यजन्तु
	यज/यजतात्	यजतम्	यजत
	यजानि	यजाव	यजाम ।
ह्य.	अयजत्	अयजताम्	अयजन्
	अयजः	अयजतम्	अयजत
	अयजम्	अयजाव	अयजाम ।
अ.	अयाक्षीत्	अयाष्टाम्	अयाक्षुः
	अयाक्षीः	अयाष्टम्	अयाष्ट
	अयाक्षम्	अयाक्ष्व	अयाक्ष्म ।
प.	इयाज	ईजतुः	ईजुः
	इयजिथ/इयष्ठ,	ईजथुः	ईज
	इयाज/इयज,	ईजिव	ईजिम ।
आ	इज्यात्	इज्यास्ताम्	इज्यासुः
	इज्याः	इज्यास्तम्	इज्यास्त
	इज्यासम्	इज्यास्व	इज्यास्म ।
श्व.	यष्टा	यष्टारौ	यष्टारः
	यष्टासि	यष्टास्थः	यष्टास्थ
	यष्टास्मि	यष्टास्वः	यष्टास्मः ।
भ.	यक्ष्यति	यक्ष्यतः	यक्ष्यन्ति
	यक्ष्यसि	यक्ष्यथः	यक्ष्यथ
	यक्ष्यामि	यक्ष्यावः	यक्ष्यामः ।
क्रि.	अयक्ष्यत्	अयक्ष्यताम्	अयक्ष्यन्
	अयक्ष्यः	अयक्ष्यतम्	अयक्ष्यत
	अयक्ष्यम्	अयक्ष्याव	अयक्ष्याम ।

व.	यजते	यजेते	यजन्ते
	यजसे	यजेथे	यजध्वे
	यजे	यजावहे	यजामहे
स.	यजेत	यजेयाताम्	यजेरन्
	यजेथाः	यजेयाथाम्	यजेध्वम्
	यजेय	यजेवहि	यजेमहि ।
प.	यजताम्	यजेताम्	यजन्ताम्
	यजस्व	यजेथाम्	यजध्वम्
	यजै	यजावहै	यजामहै ।
ह्य.	अयजत	अयजेताम्	अयजन्त
	अयजथाः	अयजेथाम्	अयजध्वम्
	अयजे	अयजावहि	अयजामहि ।
अ.	अयष्ट	अयक्षाताम्	अयक्षत
	अयष्ठाः	अयक्षाथाम्	अयड्ढ्वम्-ड्ढ्वम्
	अयक्षि	अयक्ष्वहि	अयक्ष्महि ।
प.	ईजे	ईजाते	ईजिरे
	ईजिषे	ईजाथे	ईजिध्वे
	ईजे	ईजिवहे	ईजिमहे
आ.	यक्षीष्ट	यक्षीयास्ताम्	यक्षीरन्
	यक्षीष्ठाः	यक्षीयास्थाम्	यक्षीध्वम्
	यक्षीय	यक्षीवहि	यक्षीमहि ।
श्व.	यष्टा	यष्टारौ	यष्टारः
	यष्टासे	यष्टासाथे	यष्टाध्वे
	यष्टाहे	यष्टास्वहे	यष्टास्महे ।
भ.	यक्ष्यते	यक्ष्येते	यक्ष्यन्ते
	यक्ष्यसे	यक्ष्येथे	यक्ष्यध्वे
	यक्ष्ये	यक्ष्यावहे	यक्ष्यामहे ।
क्रि.	अयक्ष्यत	अयक्ष्येताम्	अयक्ष्यन्त
	अयक्ष्यथाः	अयक्ष्येथाम्	अयक्ष्यध्वम्
	अयक्ष्ये	अयक्ष्यावहि	अयक्ष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

992 वेंग् [वे] तन्तुसन्ताने વશુ.

व.	वयति	वयतः	वयन्ति
	वयसि	वयथः	वयथ
	वयामि	वयावः	वयामः ।
स.	वयेत्	वयेताम्	वयेयुः
	वयेः	वयेतम्	वयेत
	वयेयम्	वयेव	वयेम ।
प.	वयतु/वयतात्	वयताम्	वयन्तु
	वय/ ,,	वयतम्	वयत
	वयानि	वयाव	वयाम ।
ह्य	अवयत्	अवयताम्	अवयन्
	अवयः	अवयतम्	अवयत
	अवयम्	अवयाव	अवयाम ।
अ.	अवासीत्	अवासिष्टाम्	अवासिषुः
	अवासीः	अवासिष्टम्	अवासिष्ट
	अवासिषम्	अवासिष्व	अवासिष्म ।
प.	उवाय	ऊयतुः	ऊयुः
	उवयिथ	ऊयथुः	ऊय
	उवाय/उवय	ऊयिव	ऊयिम ।
	ववौ	ऊवतुः	ऊवुः
	वविथ/ववाथ	ऊवथुः	ऊव
	ववौ	ऊविव	ऊविम ।
	ववौ	ववतुः	ववुः
	वविथ/ववाथ	ववथुः	वव
	ववौ	वविव	वविम ।
आ.	ऊयात्	ऊयास्ताम्	ऊयासुः
	ऊयाः	ऊयास्तम्	ऊयास्त
	ऊयासम्	ऊयास्व	ऊयास्म ।
श्व.	वाता	वातारौ	वातारः
	वातासि	वातास्थः	वातास्थ
	वातास्मि	वातास्वः	वातास्मः ।
भ.	वास्यति	वास्यतः	वास्यन्ति
	वास्यसि	वास्यथः	वास्यथ
	वास्यामि	वास्यावः	वास्यामः ।
क्रि.	अवास्यत्	अवास्यताम्	अवास्यन्
	अवास्यः	अवास्यतम्	अवास्यत
	अवास्यम्	अवास्याव	अवास्याम ।

व.	वयते	वयेते	वयन्ते
	वयसे	वयेथे	वयध्वे
	वये	वयावहे	वयामहे ।
स.	वयेत	वयेयाताम्	वयेरन्
	वयेथाः	वयेयाथाम्	वयेध्वम्
	वयेय	वयेवहि	वयेमहि ।
प.	वयताम्	वयेताम्	वयन्ताम्
	वयस्व	वयेथाम्	वयध्वम्
	वयै	वयावहै	वयामहै ।
ह्य.	अवयत	अवयेताम्	अवयन्त
	अवयथाः	अवयेथाम्	अवयध्वम्
	अवये	अवयावहि	अवयामहि ।
अ.	अवास्त	अवासाताम्	अवासत
	अवास्थाः	अवासाथाम्	अवाद्धम्-ध्वम्
	अवासि	अवास्वहि	अवास्महि ।
प.	ऊये	ऊयाते	ऊयिरे
	ऊयिषे	ऊयाथे	ऊयिध्वे-ढ्वे
	ऊये	ऊयिवहे	ऊयिमहे ।
	ववे	ववाते	वविरे
	वविषे	ववाथे	वविध्वे-ढ्वे
	ववे	वविवहे	वविमहे
	ऊवे	ऊवाते	ऊविरे
	ऊविषे	ऊवाथे	ऊविध्वे-ढ्वे
	ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे ।
आ	वासीष्ट	वासीयास्ताम्	वासीरन्
	वासीष्ठाः	वासीयास्थाम्	वासीध्वम्
	वासीये	वासीवहि	वासीमहि ।
श्व.	वाता	वातारौ	वातारः
	वातासे	वातासाथे	वाताध्वे
	वाताहे	वातास्वहे	वातास्महे ।
भ.	वास्यते	वास्येते	वास्यन्ते
	वास्यसे	वास्येते	वास्यध्वे
	वास्ये	वास्यावहे	वास्यामहे
क्रि.	अवास्यत	अवास्येताम्	अवास्यन्त
	अवास्यथाः	अवास्येथाम्	अवास्यध्वम्
	अवास्ये	अवास्यावहि	अवास्यामहि ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

993 व्यंग् [व्ये] संवरणे, संवरणमाच्छादनम् - ઢાંકવું.

व.	व्ययति	व्ययतः	व्ययन्ति
	व्ययसि	व्ययथः	व्ययथ
	व्ययामि	व्ययावः	व्ययामः ।
स.	व्ययेत्	व्ययेताम्	व्ययेयुः
	व्ययेः	व्ययेतम्	व्ययेत
	व्ययेयम्	व्ययेव	व्ययेम ।
प.	व्ययतु/व्ययतात्	व्ययताम्	व्ययन्तु
	व्यय/ ,,	व्ययतम्	व्ययत
	व्ययामि	व्ययाव	व्ययाम ।
ह्य.	अव्ययत्	अव्ययताम्	अव्ययन्
	अव्ययः	अव्ययतम्	अव्ययत
	अव्ययम्	अव्ययाव	अव्ययाम ।
अ.	अव्यासीत्	अव्यासिष्टाम्	अव्यासिषुः
	अव्यासीः	अव्यासिष्टम्	अव्यासिष्ट
	अव्यासिषम्	अव्यासिष्व	अव्यासिष्म ।
प.	विव्याय	विव्यतुः	विव्युः
	विव्ययिथ	विव्यथुः	विव्य
	विव्याय/विव्यय	विव्यिव	विव्यिम ।
आ.	वीयात्	वीयास्ताम्	वीयासुः
	वीयाः	वीयास्तम्	वीयास्त
	वीयासम्	वीयास्व	वीयास्म ।
श्व.	व्याता	व्यातारौ	व्यातारः
	व्यातासि	व्यातास्थः	व्यातास्थ
	व्यातास्मि	व्यातास्वः	व्यातास्मः ।
भ.	व्यास्यति	व्यास्यतः	व्यास्यन्ति
	व्यास्यसि	व्यास्यथः	व्यास्यथ
	व्यास्यामि	व्यास्यावः	व्यास्यामः ।
क्रि.	अव्यास्यत्	अव्यास्यताम्	अव्यास्यन्
	अव्यास्यः	अव्यास्यतम्	अव्यास्यते
	अव्यास्यम्	अव्यास्याव	अव्यास्याम ।
व.	व्ययते	व्ययेते	व्ययन्ते
	व्ययसे	व्ययेथे	व्ययध्वे
	व्यये	व्ययावहे	व्ययामहे ।
स.	व्ययेत	व्ययेयाताम्	व्ययेरन्
	व्ययेथाः	व्ययेयाथाम्	व्ययेध्वम्
	व्ययेय	व्ययेवहि	व्ययेमहि ।
प.	व्ययताम्	व्ययेताम्	व्ययन्ताम्
	व्ययस्व	व्ययेथाम्	व्ययध्वम्
	व्ययै	व्ययावहै	व्ययामहै ।
ह्य.	अव्ययत	अव्ययेताम्	अव्ययन्त
	अव्ययथाः	अव्ययेथाम्	अव्ययध्वम्
	अव्यये	अव्ययावहि	अव्ययामहि ।
अ.	अव्यास्त	अव्यासाताम्	अव्यासत
	अव्यास्थाः	अव्यासाथाम्	अव्याद्ध्वम्-ध्वम्
	अव्यासि	अव्यास्वहि	अव्यास्महि ।
प.	विव्ये	विव्याते	विव्यिरे
	विव्यिषे	विव्याथे	विव्यिध्वे-ढ्वे
	विव्ये	विव्यिवहे	विव्यिमहे ।
आ.	व्यासीष्ट	व्यासीयास्ताम्	व्यासीरन्
	व्यासीष्ठाः	व्यासीयास्थाम्	व्यासीध्वम्
	व्यासीय	व्यासीवहि	व्यासीमहि ।
श्व.	व्याता	व्यातारौ	व्यातारः
	व्यातासे	व्यातासाथे	व्याताध्वे
	व्याताहे	व्यातास्वहे	व्यातास्महे ।
भ.	व्यास्यते	व्यास्येते	व्यास्यन्ते
	व्यास्यसे	व्यास्येथे	व्यास्यध्वे
	व्यास्ये	व्यास्यावहे	व्यास्यामहे ।
क्रि.	अव्यास्यत	अव्यास्येताम्	अव्यास्यन्त
	अव्यास्यथाः	अव्यास्येथाम्	अव्यास्यध्वम्
	अव्यास्ये	अव्यास्यावहि	अव्यास्यामहि ।

994 ह्वेंग् [ह्वे] स्पर्धा - शब्दयोः હરિફાઇ કરવી, શબ્દ કરવો.

व.	ह्वयति	ह्वयतः	ह्वयन्ति
	ह्वयसि	ह्वयथः	ह्वयथ
	ह्वयामि	ह्वयावः	ह्वयामः ।
स.	ह्वयेत्	ह्वयेताम्	ह्वयेयुः
	ह्वयेः	ह्वयेतम्	ह्वयेत
	ह्वयेयम्	ह्वयेव	ह्वयेम ।
प.	ह्वयतु/ह्वयतात्	ह्वयताम्	ह्वयन्तु
	ह्वय/ ,,	ह्वयतम्	ह्वयत
	ह्वयानि	ह्वयाव	ह्वयाम ।
ह्य	अह्वयत्	अह्वयताम्	अह्वयन्
	अह्वयः	अह्वयतम्	अह्वयत
	अह्वयम्	अह्वयाव	अह्वयाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अह्वत्	अह्वताम्	अह्वन्
	अह्वः	अह्वतम्	अह्वत
	अह्वम्	अह्वाव	अह्वाम ।
	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः
	जुहोथ/जुहविथ,	जुहुवथुः	जुहुव
	जुहाव/जुहव,	जुहुविव	जुहुविम ।
आ	हूयात्	हूयास्ताम्	हूयासुः
	हूयाः	हूयास्तम्	हूयास्त
	हूयासम्	हूयास्व	हूयास्म ।
श्व.	ह्वाता	ह्वातारौ	ह्वातारः
	ह्वातासि	ह्वातास्थः	ह्वातास्थ
	ह्वातास्मि	ह्वातास्वः	ह्वातास्मः
भ.	ह्वास्यति	ह्वास्यतः	ह्वास्यन्ति
	ह्वास्यसि	ह्वास्यथः	ह्वास्यथ
	ह्वास्यामि	ह्वास्याव	ह्वास्याम ।
क्रि.	अह्वास्यत्	अह्वास्यताम्	अह्वास्यन्
	अह्वास्यः	अह्वास्यतम्	अह्वास्यत
	अह्वास्यम्	अह्वास्याव	अह्वास्याम ।
व.	ह्वयते	ह्वयेते	ह्वयन्ते
	ह्वयसे	ह्वयेथे	ह्वयध्वे
	ह्वये	ह्वयावहे	ह्वयावहे ।
स.	ह्वयेत	ह्वयेयाताम्	ह्वयेरन्
	ह्वयेथाः	ह्वयेयाथाम्	ह्वयेध्वम्
	ह्वयेय	ह्वयेवहि	ह्वयेमहि ।
प.	ह्वयताम्	ह्वयेताम्	ह्वयन्ताम्
	ह्वयस्व	ह्वयेथाम्	ह्वयध्वम्
	ह्वयै	ह्वयावहै	ह्वयामहै ।
ह्य	अह्वयत	अह्वयेताम्	अह्वयन्त
	अह्वयथाः	अह्वयेथाम्	अह्वयध्वम्
	अह्वये	अह्वयावहि	अह्वयामहि ।
अ.	अह्वास्त	अह्वासाताम्	अह्वासत
	अह्वास्थाः	अह्वासाथाम्	अह्वाद्ध्वम्-ध्वम्
	अह्वासि	अह्वास्वहि	अह्वास्महि ।
	अह्वत	अह्वेताम्	अह्वन्त
	अह्वथाः	अह्वेथाम्	अह्वध्वम्
	अह्वे	अह्वावहि	अह्वामहि ।
प.	जुहुवे	जुहुवाते	जुहुविरे
	जुहुविषे	जुहुवाथे	जुहुविध्वे-ढ्वे
	जुहुवे	जुहुविवहे	जुहुविमहे ।
आ.	ह्वासीष्ट	ह्वासीयास्ताम्	ह्वासीरन्
	ह्वासीष्ठाः	ह्वासीयास्थाम्	ह्वासीध्वम्
	ह्वासीय	ह्वासीवहि	ह्वासीमहि ।
श्व.	ह्वाता	ह्वातारौ	ह्वातारः
	ह्वातासे	ह्वातासाथे	ह्वाताध्वे
	ह्वाताहे	ह्वातास्वहे	ह्वातास्महे ।
भ	ह्वास्यते	ह्वास्येते	ह्वास्यन्ते
	ह्वास्यसे	ह्वास्येथे	ह्वास्यध्वे
	ह्वास्ये	ह्वास्यावहे	ह्वास्यामहे ।
क्रि.	अह्वास्यत	अह्वास्येताम्	अह्वास्यन्त
	अह्वास्यथाः	अह्वास्येथाम्	अह्वास्यध्वम्
	अह्वास्ये	अह्वास्यावहि	अह्वास्यामहि।

996 वहीँ [वह्] प्रापणे ઉભ ૭નું.

व.	वहति	वहतः	वहन्ति
	वहसि	वहथः	वहथ
	वहामि	वहावः	वहामः ।
स.	वहेत्	वहेताम्	वहेयुः
	वहेः	वहेतम्	वहेत
	वहेयम्	वहेव	वहेम ।
प.	वहतु/वहतात्,	वहताम्	वहन्तु
	वह/वहतात्,	वहतम्	वहत
	वहानि	वहाव	वहाम ।
ह्य.	अवहत्	अवहताम्	अवहन्
	अवहः	अवहतम्	अवहत
	अवहम्	अवहाव	अवहाम ।
अ.	अवाक्षीत्	अवोढाम्	अवाक्षुः
	अवाक्षीः	अवोढम्	अवोढ
	अवाक्षम्	अवाक्ष्व	अवाक्ष्म ।
प.	उवाह	ऊहतुः	ऊहुः
	उवहिथ/उवोढ	ऊहथुः	ऊह
	उवाह/उवह,	ऊहिव	ऊहिम ।
आ.	उह्यात्	उह्यास्ताम्	उह्यासुः
	उह्याः	उह्यास्तम्	उह्यास्त
	उह्यासम्	उह्यास्व	उह्यास्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	वोढा	वोढारौ	वोढारः
	वोढासि	वोढास्थः	वोढास्थ
	वोढास्मि	वोढास्वः	वोढास्मः ।
भ.	वक्ष्यति	वक्ष्यतः	वक्ष्यन्ति
	वक्ष्यसि	वक्ष्यथः	वक्ष्यथ
	वक्ष्यामि	वक्ष्यावः	वक्ष्यामः ।
क्रि.	अवक्ष्यत्	अवक्ष्यताम्	अवक्ष्यन्
	अवक्ष्यः	अवक्ष्यतम्	अवक्ष्यत
	अवक्ष्यम्	अवक्ष्याव	अवक्ष्याम ।
व.	वहते	वहेते	वहन्ते
	वहसे	वहेथे	वहध्वे
	वहे	वहावहे	वहामहे ।
स.	वहेत	वहेयाताम्	वहेरन्
	वहेथाः	वहेयाथाम्	वहेध्वम्
	वहेय	वहेवहि	वहेमहि ।
प.	वहताम्	वहेताम्	वहन्ताम्
	वहस्व	वहेथाम्	वहध्वम्
	वहै	वहावहै	वहामहै ।
ह्य.	अवहत	अवहेताम्	अवहन्त
	अवहथाः	अवहेथाम्	अवहध्वम्
	अवहे	अवहावहि	अवहामहि ।
अ.	अवोढ	अवक्षाताम्	अवक्षत
	अवोढाः	अवक्षाथाम्	अवोढ्वम्
			अवगूढ्वम्
	अवक्षि	अवक्ष्वहि	अवक्ष्महि ।
प.	ऊहे	ऊहाते	ऊहिरे
	ऊहिषे	ऊहाथे	ऊहिध्वे–ढ्वे
	ऊहे	ऊहिवहे	ऊहिमहे ।
आ.	वक्षीष्ट	वक्षीयास्ताम्	वक्षीरन्
	वक्षीष्ठाः	वक्षीयास्थाम्	वक्षीध्वम्
	वक्षीय	वक्षीवहि	वक्षीमहि ।
श्व.	वोढा	वोढारौ	वोढारः
	वोढासे	वोढासाथे	वोढाध्वे
	वोढाहे	वोढास्वहे	वोढास्महे ।
भ.	वक्ष्यते	वक्ष्येते	वक्ष्यन्ते
	वक्ष्यसे	वक्ष्येथे	वक्ष्यध्वे
	वक्ष्ये	वक्ष्यावहे	वक्ष्यामहे ।
क्रि.	अवक्ष्यत	अवक्ष्येताम्	अवक्ष्यन्त
	अवक्ष्यथाः	अवक्ष्येथाम्	अवक्ष्यध्वम्
	अवक्ष्ये	अवक्ष्यावहि	अवक्ष्यामहि ।

997 टुओँश्वि [श्वि] गति-वृद्ध्योः જવું, વધવું

व.	श्वयति	श्वयतः	श्वयन्ति
	श्वयसि	श्वयथः	श्वयथ
	श्वयामि	श्वयाव	श्वयाम ।
स.	श्वयेत्	श्वयेताम्	श्वयेयुः
	श्वयेः	श्वयेतम्	श्वयेत
	श्वयेयम्	श्वयेव	श्वयेम ।
प.	श्वयतु/श्वयतात्	श्वयताम्	श्वयन्तु
	श्वय/श्वयतात्	श्वयतम्	श्वयत
	श्वयानि	श्वयाव	श्वयाम ।
ह्य.	अश्वयत्	अश्वयताम्	अश्वयन्
	अश्वयः	अश्वयतम्	अश्वयत
	अश्वयम्	अश्वयाव	अश्वयाम ।
अ.	अश्वत्	अश्वताम्	अश्वन्
	अश्वः	अश्वतम्	अश्वत
	अश्वम्	अश्वाव	अश्वाम ।
	अशिश्वियत्	अशिश्वियताम्	अशिश्वियन्
	अशिश्वियः	अशिश्वियतम्	अशिश्वियत
	अशिश्वियम्	अशिश्वियाव	अशिश्वियाम ।
	अश्वयीत्	अश्वयिष्टाम्	अश्वयिषुः
	अश्वयीः	अश्वयिष्टम्	अश्वयिष्ट
	अश्वयिषम्	अश्वयिष्व	अश्वयिष्म ।
प.	शुशाव	शुशुवतुः	शुशुवुः
	शुशविथ	शुशुवथुः	शुशुव
	शुशाव/शुशव	शुशुविव	शुशुविम ।
	शिश्वाय	शिश्वियतुः	शिश्वियुः
	शिश्वयिथ	शिश्वियथुः	शिश्विय
	शिश्वाय/शिश्वय	शिश्वियिव	शिश्वियिम ।
आ.	शूयात्	शूयास्ताम्	शूयासुः
	शूयाः	शूयास्तम्	शूयास्त
	शूयासम्	शूयास्व	शूयास्म ।
श्व.	श्वयिता	श्वयितारौ	श्वयितारः
	श्वयितासि	श्वयितास्थः	श्वयितास्थ
	श्वयितास्मि	श्वयितास्वः	श्वयितास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	श्वयिष्यति	श्वयिष्यतः	श्वयिष्यन्ति
	श्वयिष्यसि	श्वयिष्यथः	श्वयिष्यथ
	श्वयिष्यामि	श्वयिष्यावः	श्वयिष्यामः ।
क्रि.	अश्वयिष्यत्	अश्वयिष्यताम्	अश्वयिष्यन्
	अश्वयिष्यः	अश्वयिष्यतम्	अश्वयिष्यत
	अश्वयिष्यम्	अश्वयिष्याव	अश्वयिष्याम ॥

998 वद [वद्] व्यक्तायां वाचि - સ્પષ્ટ બોલવું.

व.	वदति	वदतः	वदन्ति
	वदसि	वदथः	वदथ
	वदामि	वदावः	वदामः ।
स.	वदेत्	वदेताम्	वदेयुः
	वदेः	वदेतम्	वदेत
	वदेयम्	वदेव	वदेम ।
प.	वदतु/वदतात्	वदताम्	वदन्तु
	वद/ ,,	वदतम्	वदत
	वदानि	वदाव	वदाम ।
ह्य.	अवदत्	अवदताम्	अवदन्
	अवदः	अवदतम्	अवदत
	अवदम्	अवदाव	अवदाम ।
अ.	अवादीत्	अवादिष्टाम्	अवादिषुः
	अवादीः	अवादिष्टम्	अवादिष्ट
	अवादिषम्	अवादिष्व	अवादिष्म ।
प.	उवाद	ऊदतुः	ऊदुः
	उवदिथ	ऊदथुः	ऊद
	उवाद/उवद	ऊदिव	ऊदिम ।
आ.	उद्यात्	उद्यास्ताम्	उद्यासुः
	उद्याः	उद्यास्तम्	उद्यास्त
	उद्यासम्	उद्यास्व	उद्यास्म ।
श्व.	वदिता	वदितारौ	वदितारः
	वदितासि	वदितास्थः	वदितास्थ
	वदितास्मि	वदितास्वः	वदितास्मः ।
भ.	वदिष्यति	वदिष्यतः	वदिष्यन्ति
	वदिष्यसि	वदिष्यथः	वदिष्यथ
	वदिष्यामि	वदिष्यावः	वदिष्यामः ।
क्रि.	अवदिष्यत्	अवदिष्यताम्	अवदिष्यन्
	अवदिष्यः	अवदिष्यतम्	अवदिष्यत
	अवदिष्यम्	अवदिष्याव	अवदिष्याम ॥

999 वसं [वस्] निवासे - વસવું.

व.	वसति	वसतः	वसन्ति
	वससि	वसथः	वसथ
	वसामि	वसावः	वसामः ।
स.	वसेत्	वसेताम्	वसेयुः
	वसेः	वसेतम्	वसेत
	वसेयम्	वसेव	वसेम ।
प.	वसतु/वसतात्	वसताम्	वसन्तु
	वस/ ,,	वसतम्	वसत
	वसानि	वसाव	वसाम ।
ह्य.	अवसत्	अवसताम्	अवसन्
	अवसः	अवसतम्	अवसत
	अवसम्	अवसाव	अवसाम ।
अ.	अवात्सीत्	अवात्ताम्	अवात्सुः
	अवात्सीः	अवात्तम्	अवात्त
	अवात्सम्	अवात्स्व	अवात्स्म ।
प.	उवास	ऊषतुः	ऊषुः
	उवस्थ/उवसिथ	ऊषथुः	ऊष
	उवास/उवस	ऊषिव	ऊषिम ।
आ.	उष्यात्	उष्यास्ताम्	उष्यासुः
	उष्याः	उष्यास्तम्	उष्यास्त
	उष्यासम्	उष्यास्व	उष्यास्म ।
श्व.	वस्ता	वस्तारौ	वस्तारः
	वस्तासि	वस्तास्थः	वस्तास्थ
	वस्तास्मि	वस्तास्वः	वस्तास्मः ।
भ.	वत्स्यति	वत्स्यतः	वत्स्यन्ति
	वत्स्यसि	वत्स्यथः	वत्स्यथ
	वत्स्यामि	वत्स्यावः	वत्स्यामः ।
क्रि.	अवत्स्यत्	अवत्स्यताम्	अवत्स्यन्
	अवत्स्यः	अवत्स्यतम्	अवत्स्यत
	अवत्स्यम्	अवत्स्याव	अवत्स्याम ॥

अथ अदादिगणः ।

1058 अदंक् [अद्] भक्षणे - ખાવું.

व.	अत्ति	अत्तः	अदन्ति
	अत्सि	अत्थः	अत्थ
	अद्मि	अद्वः	अद्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

स.	अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः
	अद्याः	अद्यातम्	अद्यात
	अद्याम्	अद्याव	अद्याम ।
प.	अत्तु/अत्तात्	अत्ताम्	अदन्तु
	अद्धि/ ,,	अत्तम्	अत्त
	अदानि	अदाव	अदाम ।
ह्य.	आदत्	आत्ताम्	आदन्
	आदः	आत्तम्	आत्त
	आदम्	आद्व	आद्म ।
अ.	अघसत्	अघसताम्	अघसन्
	अघसः	अघसतम्	अघसत
	अघसम्	अघसाव	अघसाम ।
प.	जघास	जक्षतुः	जक्षुः
	जघसिथ	जक्षथुः	जक्ष
	जघास/जघस	जक्षिव	जक्षिम ।
	आद	आदतुः	आदुः
	आदिथ	आदथुः	आद
	आद	आदिव	आदिम ।
आ.	अद्यात्	अद्यास्ताम्	अद्यासुः
	अद्याः	अद्यास्तम्	अद्यास्त
	अद्यासम्	अद्यास्व	अद्यास्म ।
श्व.	अत्ता	अत्तारौ	अत्तारः
	अत्तासि	अत्तास्थः	अत्तास्थ
	अत्तास्मि	अत्तास्वः	अत्तास्मः ।
भ.	अत्स्यति	अत्स्यतः	अत्स्यन्ति
	अत्स्यसि	अत्स्यथः	अत्स्यथ
	अत्स्यामि	अत्स्यावः	अत्स्यामः ।
क्रि.	आत्स्यत्	आत्स्यताम्	आत्स्यन्
	आत्स्यः	आत्स्यतम्	आत्स्यत
	आत्स्यम्	आत्स्याव	आत्स्याम ॥१॥

2060 भांक् [भा] दीप्तौ - ચળકવું.

व.	भाति	भातः	भान्ति
	भासि	भाथः	भाथ
	भामि	भावः	भामः ।
स.	भायात्	भायाताम्	भायुः
	भायाः	भायातम्	भायात
	भायाम्	भायाव	भायाम ।
प.	भातु/भातात्	भाताम्	भान्तु
	भाहि/ ,,	भातम्	भात
	भानि	भाव	भाम ।
ह्य.	अभात्	अभाताम्	अभुः/अभान्
	अभाः	अभातम्	अभात
	अभाम्	अभाव	अभाम ।
अ.	अभासीत्	अभासिष्टाम्	अभासिषुः
	अभासीः	अभासिष्टम्	अभासिष्ट
	अभासिषम्	अभासिष्व	अभासिष्म ।
प.	बभौ	बभतुः	बभुः
	बभिथ/बभाथ	बभथुः	बभ
	बभौ	बभिव	बभिम ।
आ.	भायात्	भायास्ताम्	भायासुः
	भायाः	भायास्तम्	भायास्त
	भायासम्	भायास्व	भायास्म ।
श्व.	भाता	भातारौ	भातारः
	भातासि	भातास्थः	भातास्थ
	भातास्मि	भातास्वः	भातास्मः ।
भ.	भास्यति	भास्यतः	भास्यन्ति
	भास्यसि	भास्यथः	भास्यथ
	भास्यामि	भास्यावः	भास्यामः ।
क्रि.	अभास्यत्	अभास्यताम्	अभास्यन्
	अभास्यः	अभास्यतम्	अभास्यत
	अभास्यम्	अभास्याव	अभास्याम ॥३।

1071 दांवृक् [दा] लवने - કાપવું.

व.	दाति	दातः	दान्ति
	दासि	दाथः	दाथ
	दामि	दावः	दामः
स.	दायात्	दायाताम्	दायुः
	दायाः	दायातम्	दायात
	दायाम्	दायाव	दायाम ।
प.	दातु/दातात्	दाताम्	दान्तु
	दाहि/ ,,	दातम्	दात
	निदा	दाव	दाम ।
ह्य.	अदात्	अदाताम्	अदुः/अदान्
	अदाः	अदातम्	अदात
	अदाम्	अदाव	अदाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अदासीत्	अदासिष्टाम्	अदासिषुः
	अदासीः	अदासिष्टम्	अदासिष्ट
	अदासिषम्	अदासिष्व	अदासिष्म ।
प.	ददौ	ददतुः	ददुः
	ददिथ/ददाथ	ददथुः	दद
	ददौ	ददिव	ददिम ।
आ.	दायात्	दायास्ताम्	दायासुः
	दायाः	दायास्तम्	दायास्त
	दायासम्	दायास्व	दायास्म ।
श्व.	दाता	दातारौ	दातारः
	दातासि	दातास्थः	दातास्थ
	दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः
भ.	दास्यति	दास्यतः	दास्यन्ति
	दास्यसि	दास्यस्थः	दास्यस्थ
	दास्यामि	दास्यावः	दास्यामः ।
क्रि.	अदास्यत्	अदास्यताम्	अदास्यन्
	अदास्यः	अदास्यतम्	अदास्यत
	अदास्यम्	अदास्याव	अदास्याम ॥

1071 ख्यांक् [ख्या] प्रकथने. પ્રસિદ્ધ થવું.

व	ख्याति	ख्यातः	ख्यान्ति
	ख्यासि	ख्याथः	ख्याथ
	ख्यामि	ख्यावः	ख्यामः ।
स.	ख्यायात्	ख्यायाताम्	ख्यायुः
	ख्यायाः	ख्यायातम्	ख्यायात
	ख्यायाम्	ख्यायाव	ख्यायाम ।
प.	ख्यातु/ख्यातात्	ख्याताम्	ख्यान्तु
	ख्याहि/ख्यातात्	ख्यातम्	ख्यात
	ख्यानि	ख्याव	ख्याम ।
ह्य.	अख्यात्	अख्याताम्	अख्यान्/अख्युः,
	अख्याः	अख्यातम्	अख्यात
	अख्याम्	अख्याव	अख्याम ।
अ.	अख्यत्	अख्यताम्	अख्यन्
	अख्यः	अख्यतम्	अख्यत
	अख्यम्	अख्याव	अख्याम ।
प.	चख्यौ	चख्यतुः	चख्युः
	चख्यिथ/चख्याथ	चख्यथुः	चख्य
	चख्यौ	चख्यिव	चख्यिम ।

आ.	ख्येयात्	ख्येयास्ताम्	ख्येयासुः
	ख्येयाः	ख्येयास्तम्	ख्येयास्त
	ख्येयासम्	ख्येयास्व	ख्येयास्म ।
	ख्यायात्	ख्यायास्ताम्	ख्यायासुः
	ख्यायाः	ख्यायास्तम्	ख्यायास्त
	ख्यायासम	ख्यायास्व	ख्यायास्म ।
श्व.	ख्याता	ख्यातारौ	ख्यातारः
	ख्यातासि	ख्यातास्थः	ख्यातास्थ
	ख्यातास्मि	ख्यातास्वः	ख्यातास्मः ।
भ.	ख्यास्यति	ख्यास्यतः	ख्यास्यन्ति
	ख्यास्यसि	ख्यास्यथः	ख्यास्यथ
	ख्यास्यामि	ख्यास्यावः	ख्यास्यामः ।
क्रि.	अख्यास्यत्	अख्यास्यताम्	अख्यास्यन्ति
	अख्यास्यः	अख्यास्यतम्	अख्यास्यत
	अख्यास्यम्	अख्यास्याव	अख्यास्याम ॥

1074 इंक् [इ] स्मरणे. યાદ કરવું.

इङिकावधिनैव प्रयुज्येते —

व.	अध्येति/अधीतः	अधियन्ति	अधीयन्ति
	अध्येषि	अधीथः	अधीथ
	अध्येमि	अधीवः	अधीमः
स.	अधीयात्	अधीयाताम्	अधीयुः
	अधीयाः	अधीयातम्	अधीयात
	अधीयाम्	अधीयाव	अधीयाम ।
प.	अध्येतु/अधीतात्	अधीताम्	अधियन्तु·अधीयन्तु
	अधीहि/अधीतात्	अधीतम्	अधीत
	अध्ययानि	अध्ययाव	अध्ययाम ।
ह्य.	अध्यैत्	अध्यैताम्	अध्यैयन्/अध्यायन्
	अध्यैः	अध्यैतम्	अध्यैत
	अध्यायम्	अध्यैव	अध्यैम ।
अ	अध्यगात्	अध्यगाताम्	अध्यगुः
	अध्यगाः	अध्यगातम्	अध्यगात
	अध्यगाम्	अध्यगाव	अध्यगाम ।
प.	अधीयाय	अधीयतुः	अधीयुः
	अधीयेथ/अधीयिथ	अधीयथुः	अधीय
	अधीयाय/अधीयय	अधीयिव	अधीयिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	अधीयात्	अधीयास्ताम्	अधीयासुः
	अधीयाः	अधीयास्तम्	अधीयास्त
	अधीयासम्	अधीयास्व	अधीयास्म ।
श्व.	अध्येता	अध्येतारौ	अध्येतारः ।
	अध्येतासि	अध्येतास्थः	अध्येतास्थ
	अध्येतास्मि	अध्येतास्वः	अध्येतास्मः ।
भ.	अध्येष्यति	अध्येष्यतः	अध्येष्यन्ति
	अध्येष्यसि	अध्येष्यथः	अध्येष्यथ
	अध्येष्यामि	अध्येष्यावः	अध्येष्यामः ।
क्रि.	अध्यैष्यत्	अध्यैष्यताम्	अध्यैष्यन्
	अध्यैष्यः	अध्यैष्यतम्	अध्यैष्यत
	अध्यैष्यम्	अध्यैष्याव	अध्यैष्याम ।

1075 इंक् [इ] गतौ. જવું.

व.	एति	इतः	यन्ति
	एषि	इथः	इथ
	एमि	इवः	इमः ।
स.	इयात्	इयाताम्	इयुः
	इयाः	इयातम्	इयात
	इयाम्	इयाव	इयाम ।
प.	एतु/इतात्,	इताम्	यन्तु
	इहि/इतात्,	इतम्	इत
	अयानि	अयाव	अयाम ।
ह्य.	ऐत्	ऐताम्	आयन्
	ऐः	ऐतम्	ऐत
	आयम्	ऐव	ऐम ।
अ.	अगात्	अगाताम्	अगुः
	अगाः	अगातम्	अगात
	अगाम्	अगाव	अगाम ।
प.	इयाय	ईयतुः	ईयुः
	इययिथ/इयेथ,	ईयथुः	ईय
	इयाय/इयय,	ईयिव	ईयिम ।
आ	ईयात्	ईयास्ताम्	ईयासुः
	ईयाः	ईयास्तम्	ईयास्त
	ईयासम्	ईयास्व	ईयास्म ।
श्व.	एता	एतारौ	एतारः
	एतासि	एतास्थः	एतास्थ
	एतास्मि	एतास्वः	एतास्मः ।
भ.	एष्यति	एष्यतः	एष्यन्ति
	एष्यसि	एष्यथः	एष्यथ
	एष्यामि	एष्यावः	एष्यामः ।
क्रि.	ऐष्यत्	ऐष्यताम्	ऐष्यन्
	ऐष्यः	ऐष्यतम्	ऐष्यत
	ऐष्यम्	ऐष्याव	ऐष्याम ।

1078 षुंक् [सु] प्रसवैश्वर्ययोः સંમતી આપવી, ઠકુરાઈ ભોગવવી.

व.	सौति	सुतः	सुवन्ति
	सौषि	सुथः	सुथ
	सौमि	सुवः	सुमः ।
स.	सुयात्	सुयाताम्	सुयुः
	सुयाः	सुयातम्	सुयात
	सुयाम्	सुयाव	सुयाम ।
प.	सौतु/सुतात्	सुताम्	सुवन्तु
	सुहि/सुतात्	सुतम्	सुत
	सवानि	सवाव	सवाम ।
ह्य.	असौत्	असुताम्	असुवन्
	असौः	असुतम्	असुत
	असवम्	असुव	असुम
अ.	असावीत्	असाविष्टाम्	असाविषुः
	असावीः	असाविष्टम्	असाविष्ट
	असाविषम्	असाविष्व	असाविष्म ।
प.	सुषाव	सुषुवतुः	सुषुवुः
	सुषविथ/सुषोथ,	सुषुवथुः	सुषुव
	सुषाव/सुषव,	सुषुविव	सुषुविम ।
आ.	सूयात्	सूयास्ताम्	सूयासुः
	सूयाः	सूयास्तम्	सूयास्त
	सूयासम्	सूयास्व	सूयास्म ।
श्व.	सोता	सोतारौ	सोतारः
	सोतासि	सोतास्थः	सोतास्थ
	सोतास्मि	सोतास्वः	सोतास्मः ।
भ	सोष्यति	सोष्यतः	सोष्यन्ति
	सोष्यसि	सोष्यथः	सोष्यथ
	सोष्यामि	सोष्यावः	सोष्यामः ।
क्रि.	असोष्यत्	असोष्यताम्	असोष्यन्
	असोष्यः	असोष्यतम्	असोष्यत
	असोष्यम्	असोष्याव	असोष्याम ।।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1079 तुंक् [तु] वृत्ति-हिंसा-पूरणेषु. આજીવિકા ચલાવવી, હિંસા કરવી, પૂર્ણ કરવું.

व.	तवीति/तौति	तुतः	तुवन्ति
	तवीषि/तौषि,	तुथः	तुथ
	तवीमि/तौमि	तुवः	तुमः ।
स.	तुयात्	तुयाताम्	तुयुः
	तुयाः	तुयातम्	तुयात
	तुयाम्	तुयाव	तुयाम ।
प.	तवीतु/तौतु	तुतात्,	तुताम्/तुवन्तु
	तुहि/तुतात्	तुतम्	तुत
	तवानि	तवाव	तवाम ।
ह्य.	अतवीत्/अतौत्	अतुताम्	अतुवन्
	अतवीः/अतौः	अतुतम्	अतुत
	अतवम्	अतुव	अतुम ।
अ	अतौषीत्	अतौष्टाम्	अतौषुः
	अतौषीः	अतौष्टम्	अतौष्ट
	अतौषम्	अतौष्व	अतौष्म ।
प.	तुवाव	तुतुवतुः	तुतुवुः
	तुतविथ/तुतोथ,	तुतुवथुः	तुतुव
	तुताव/तुतव,	तुतुविव	तुतुविम ।
आ.	तूयात्	तूयास्ताम्	तूयासुः
	तूयाः	तूयास्तम्	तूयास्त
	तूयासम्	तूयास्व	तूयास्म
श्व.	तोता	तोतारौ	तोतारः
	तोतासि	तोतास्थः	तोतास्थ
	तोतास्मि	तोतास्वः	तोतास्मः ।
भ.	तोष्यति	तोष्यतः	तोष्यन्ति
	तोष्यसि	तोष्यथः	तोष्यथ
	तोष्यामि	तोष्यावः	तोष्यामः
क्रि.	अतोष्यत्	अतोष्यताम्	अतोष्यन्
	अतोष्यः	अतोष्यतम्	अतोष्यत
	अतोष्यम्	अतोष्याव	अतोष्याम ॥

1087 रुदृक् [रुद्] अश्रुविमोचने. રોવું.

व.	रोदिति	रुदितः	रुदन्ति
	रोदिषि	रुदिथः	रुदिथ
	रोदिमि	रुदिवः	रुदिमः ।
स.	रुद्यात्	रुद्याताम्	रुद्युः
	रुद्याः	रुद्यातम्	रुद्यात
	रुद्याम्	रुद्याव	रुद्याम ।
प.	रोदितु/रुदिताम्	रुदिताम्	रुदन्तु
	रुदिहि/रुदितात्	रुदितम्	रुदित
	रोदानि	रोदाव	रोदाम ।
ह्य.	अरोदीत्/अरोदत्	अरुदिताम्	अरुदन्
	अरोदीः/अरोदः	अरुदितम्	अरुदित
	अरोदम्	अरुदिव	अरुदिम ।
अ.	अरुदत्	अरुदताम्	अरुदन्
	अरुदः	अरुदतम्	अरुदत
	अरुदम्	अरुदाव	अरुदाम ।
	अरोदीत्	अरोदिष्टाम्	अरोदिषुः
	अरोदीः	अरोदिष्टम्	अरोदिष्ट
	अरोदिषम्	अरोदिष्व	अरोदिष्म ।
प.	रुरोद	रुरुदतुः	रुरुदुः
	रुरोदिथ	रुरुदथुः	रुरुद
	रुरोद	रुरुदिव	रुरुदिम ।
आ.	रुद्यात्	रुद्यास्ताम्	रुद्यासुः
	रुद्याः	रुद्यास्तम्	रुद्यास्त
	रुद्यासम्	रुद्यास्व	रुद्यास्म ।
श्व.	रोदिता	रोदितारौ	रोदितारः
	रोदितासि	रोदितास्थः	रोदितास्थ
	रोदितास्मि	रोदितास्वः	रोदितास्मः ।
भ.	रोदिष्यति	रोदिष्यतः	रोदिष्यन्ति
	रोदिष्यसि	रोदिष्यथः	रोदिष्यथ
	रोदिष्यामि	रोदिष्यावः	रोदिष्यामः ।
क्रि.	अरोदिष्यत्	अरोदिष्यताम्	अरोदिष्यन्
	अरोदिष्यः	अरोदिष्यतम्	अरोदिष्यत
	अरोदिष्यम्	अरोदिष्याव	अरोदिष्याम ।

ञिष्वपंक् [स्वप्] शये. સૂવું.

व.	स्वपिति	स्वपिथः	स्वपन्ति
	स्वपिषि	स्वपितः	स्वपिथ
	स्वपिमि	स्वपिवः	स्वपिवः
स.	स्वप्यात्	स्वप्याताम्	स्वप्युः
	स्वप्याः	स्वप्यातम्	स्वप्यात
	स्वप्याम्	स्वप्याव	स्वप्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	स्वपितु/स्वपतात्	स्वपिताम्	स्वपन्तु
	स्वपिहि/ ,,	स्वपितम्	स्वपित
	स्वपानि	स्वपाव	स्वपाम ।
ह्य.	अस्वपत्	अस्वपिताम्	अस्वपन्
	अस्वपीः/अस्वपः	अस्वपितम्	अस्वपित
	अस्वपम्	अस्वपिव	अस्वपिम ।
अ.	अस्वाप्सीत्	अस्वाप्ताम्	अस्वाप्सुः
	अस्वाप्सीः	अस्वाप्तम्	अस्वाप्त
	अस्वाप्सम्	अस्वाप्स्व	अस्वाप्स्म ।
प.	सुष्वाप	सुषुपतुः	सुषुपुः
	सुष्वपिथ/सुष्वप्थ	सुषुपथुः	सुषुप
	सुष्वाप/सुष्वप	सुषुपिव	सुषुपिम ।
आ.	सुप्यात्	सुप्यास्ताम्	सुप्यासुः
	सुप्याः	सुप्यास्तम्	सुप्यास्त
	सुप्यासम्	सुप्यास्व	सुप्यास्म ।
श्व.	स्वप्ता	स्वप्तारौ	स्वप्तारः
	स्वप्तासि	स्वप्तास्थः	स्वप्तास्थ
	स्वप्तास्मि	स्वप्तास्वः	स्वप्तास्मः ।
भ.	स्वप्स्यति	स्वप्स्यतः	स्वप्स्यन्ति
	स्वप्स्यसि	स्वप्स्यथः	स्वप्स्यथ
	स्वप्स्यामि	स्वप्स्यावः	स्वप्स्यामः ।
क्रि.	अस्वप्स्यत्	अस्वप्स्यताम्	अस्वप्स्यन्
	अस्वप्स्यः	अस्वप्स्यतम्	अस्वप्स्यत
	अस्वप्स्यम्	अस्वप्स्याव	अस्वप्स्याम ।

1090 श्वसक् [श्वस्] प्राणने, प्राणनं – जीवनम्।
જીવવું, શ્વાસ લેવો.

व.	श्वसिति	श्वसितः	श्वसन्ति
	श्वसिषि	श्वसिथः	श्वसिथ
	श्वसिमि	श्वसिवः	श्वसिमः ।
स.	श्वस्यात्	श्वस्याताम्	श्वस्युः
	श्वस्याः	श्वस्यातम्	श्वस्यात
	श्वस्याम्	श्वस्याव	श्वस्याम ।
प.	श्वसितु/श्वसितात्	श्वसिताम्	श्वसन्तु
	श्वसिहि/ ,,	श्वसितम्	श्वसित
	श्वसानि	श्वसाव	श्वसाम ।
ह्य	अश्वसत्/अश्वसीत्	अश्वसिताम्	अश्वसन्
	अश्वसः/अश्वसीः	अश्वसितम्	अश्वसित
	अश्वसम्	अश्वसिव	अश्वसिम ।
अ.	अश्वासीत्	अश्वासिष्टाम्	अश्वासिषुः
	अश्वासीः	अश्वासिष्टम्	अश्वासिष्ट
	अश्वासिषम्	अश्वासिष्व	अश्वासिष्म ।
	अश्वसीत्	अश्वसिष्टाम्	अश्वसिषुः
	अश्वसीः	अश्वसिष्टम्	अश्वसिष्ट
	अश्वसिषम्	अश्वसिष्व	अश्वसिष्म ।
प.	शश्वास	शश्वसतुः	शश्वसुः
	शश्वसिथ	शश्वसथुः	शश्वस
	शश्वस/शश्वास	शश्वसिव	शश्वसिम ।
आ.	श्वस्यात्	श्वस्यास्ताम्	श्वस्यासुः
	श्वस्याः	श्वस्यास्तम्	श्वस्यास्त
	श्वस्यासम्	श्वस्यास्व	श्वस्यास्म ।
श्व.	श्वसिता	श्वसितारौ	श्वसितारः
	श्वसितासि	श्वसितास्थः	श्वसितास्थ
	श्वसितास्मि	श्वसितास्वः	श्वसितास्मः ।
भ.	श्वसिष्यति	श्वसिष्यतः	श्वसिष्यन्ति
	श्वसिष्यसि	श्वसिष्यथः	श्वसिष्यथ
	श्वसिष्यामि	श्वसिष्यावः	श्वसिष्यामः ।
क्रि.	अश्वसिष्यत्	अश्वसिष्यताम्	अश्वसिष्यन्
	अश्वसिष्यः	अश्वसिष्यतम्	अश्वसिष्यत
	अश्वसिष्यम्	अश्वसिष्याव	अश्वसिष्याम ।

1091 जक्षक् [जक्ष्] भक्ष-हसनयोः, अयं रुदादिकः पञ्चमो जक्षादिकस्य स्वाद्य इत्युभयकार्यभाक्.
ખાવું, હસવું.

व.	जक्षिति	जक्षितः	जक्षति
	जक्षिषि	जक्षिथः	जक्षिथ
	जक्षिमि	जक्षिवः	जक्षिमः ।
स.	जक्ष्यात्	जक्ष्याताम्	जक्ष्युः
	जक्ष्याः	जक्ष्यातम्	जक्ष्यात
	जक्ष्याम्	जक्ष्याव	जक्ष्याम ।
प.	जक्षितु/जक्षितात्	जक्षिताम्	जक्षतु
	जक्षिहि/ ,,	जक्षितम्	जक्षित
	जक्षाणि	जक्षाव	जक्षाम ।
ह्य	अजक्षत्/अजक्षीत्	अजक्षिताम्	अजक्षुः
	अजक्षः/अजक्षीः	अजक्षितम्	अजक्षित
	अजक्षम्	अजक्षिव	अजक्षिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अजक्षीत्	अजक्षिष्टाम्	अजक्षिषुः
	अजक्षीः	अजक्षिष्टम्	अजक्षिष्ट
	अजक्षिषम्	अजक्षिष्व	अजक्षिष्म ।
प.	जजक्ष	जजक्षतुः	जजक्षुः
	जजक्षिथ	जजक्षथुः	जजक्ष
	जजक्ष	जजक्षिव	जजक्षिम ।
आ	जक्ष्यात्	जक्ष्यास्ताम्	जक्ष्यासुः
	जक्ष्याः	जक्ष्यास्तम्	जक्ष्यास्त
	जक्ष्यासम्	जक्ष्यास्व	जक्ष्यास्म ।
श्व.	जक्षिता	जक्षितारौ	जक्षितारः
	जक्षितासि	जक्षितास्थः	जक्षितास्थ
	जक्षितास्मि	जक्षितास्वः	जक्षितास्मः ।
भ.	जक्षिष्यति	जक्षिष्यतः	जक्षिष्यन्ति
	जक्षिष्यसि	जक्षिष्यथः	जक्षिष्यथ
	जक्षिष्यामि	जक्षिष्यावः	जक्षिष्यामः ।
क्रि.	अजक्षिष्यत्	अजक्षिष्यताम्	अजक्षिष्यन्
	अजक्षिष्यः	अजक्षिष्यतम्	अजक्षिष्यत
	अजक्षिष्यम्	अजक्षिष्याव	अजक्षिष्याम ।

1092 दरिद्राक् [दरिद्रा] दुर्गतौ – દરિદ્ર થવું.

व.	दरिद्राति	दरिद्रितः	दरिद्रति
	दरिद्रासि	दरिद्रिथः	दरिद्रिथ
	दरिद्रामि	दरिद्रिवः	दरिद्रिमः ।
स.	दरिद्रियात्	दरिद्रियाताम्	दरिद्रियुः
	दरिद्रियाः	दरिद्रियातम्	दरिद्रियात
	दरिद्रियाम्	दरिद्रियाव	दरिद्रियाम ।
प.	दरिद्रातु/दरिद्रितात्	दरिद्रिताम्	दरिद्रतु
	दरिद्रिहि/ ,,	दरिद्रितम्	दरिद्रित
	दरिद्राणि	दरिद्राव	दरिद्राम ।
ह्य	अदरिद्रात्	अदरिद्रिताम्	अदरिद्रुः
	अदरिद्राः	अदरिद्रितम्	अदरिद्रित
	अदरिद्राम्	अदरिद्रिव	अदरिद्रिम ।
अ.	अदरिद्रीत्	अदरिद्रिष्टाम्	अदरिद्रिषुः
	अदरिद्रीः	अदरिद्रिष्टम्	अदरिद्रिष्ट
	अदरिद्रिषम्	अदरिद्रिष्व	अदरिद्रिष्म ।
	अदरिद्रासीत्	अदरिद्रासिष्टाम्	अदरिद्रासिषुः
	अदरिद्रासीः	अदरिद्रासिष्टम्	अदरिद्रासिष्ट
	अदरिद्रासिषम्	अदरिद्रासिष्व	अदरिद्रासिष्म ।

प.	दरिद्राञ्चकार	दरिद्राञ्चक्रतुः	दरिद्राञ्चक्रुः
	दरिद्राञ्चकर्थ	दरिद्राञ्चक्रथुः	दरिद्राञ्चक्र
	दरिद्राञ्चकार/चकर,	दरिद्राञ्चकृव	दरिद्राञ्चकृम
		दरिद्राम्बभूव ।	दरिद्रामास ।
	ददरिद्रौ	ददरिद्रतुः	ददरिद्रुः
	ददरिद्रिथ	ददरिद्रथुः	ददरिद्र
	ददरिद्रौ	ददरिद्रिव	ददरिद्रिम ।
आ.	दरिद्र्यात्	दरिद्र्यास्ताम्	दरिद्र्यासुः
	दरिद्र्याः	दरिद्र्यास्तम्	दरिद्र्यास्त
	दरिद्र्यासम्	दरिद्र्यास्व	दरिद्र्यास्म ।
श्व.	दरिद्रिता	दरिद्रितारौ	दरिद्रितारः
	दरिद्रितासि	दरिद्रितास्थः	दरिद्रितास्थ
	दरिद्रितास्मि	दरिद्रितास्वः	दरिद्रितास्मः ।
भ	दरिद्रिष्यति	दरिद्रिष्यतः	दरिद्रिष्यन्ति
	दरिद्रिष्यसि	दरिद्रिष्यथः	दरिद्रिष्यथ
	दरिद्रिष्यामि	दरिद्रिष्यावः	दरिद्रिष्यामः ।
क्रि.	अदरिद्रिष्यत्	अदरिद्रिष्यताम्	अदरिद्रिष्यन्
	अदरिद्रिष्यः	अदरिद्रिष्यतम्	अदरिद्रिष्यत
	अदरिद्रिष्यम्	अदरिद्रिष्याव	अदरिद्रिष्याम ।

1093 जागृक् [जागृ] निद्राक्षये – જાગવું.

व.	जागर्ति	जागृतः	जाग्रति
	जागर्षि	जागृथः	जागृथ
	जागर्मि	जागृवः	जागृमः
स.	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः
	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
	जागृयाम्	जागृयाव	जागृयाम ।
प.	जागर्तु/जागृतात्	जागृताम्	जाग्रतु
	जागृहि/ ,,	जागृतम्	जागृत
	जागराणि	जागराव	जागराम ।
ह्य.	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः
	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
	अजागरम्	अजागृव	अजागृम ।
अ.	अजागरीत्	अजागरिष्टाम्	अजागरिषुः
	अजागरीः	अजागरिष्टम्	अजारिष्ट
	अजागरिषम्	अजागरिष्व	अजागरिष्म ।
प.	जजागार	जजागरतुः	जजागरुः
	जजागरिथ	जजागरथुः	जजागर
	जजागार/जजागर	जजागरिव	जजागरिम ।
	जागराञ्चकार ।	जागरामास ।	जागराम्बभूव ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	जागर्यात्	जागर्यास्ताम्	जागर्यासुः
	जागर्याः	जागर्यास्तम्	जागर्यास्त
	जागर्यासम्	जागर्यास्व	जागर्यास्म ।
श्व.	जागरिता	जागरितारौ	जागरितारः
	जागरितासि	जागरितास्थः	जागरितास्थ
	जागरितास्मि	जागरितास्वः	जागरितास्मः ।
भ.	जागरिष्यति	जागरिष्यतः	जागरिष्यन्ति
	जागरिष्यसि	जागरिष्यथः	जागरिष्यथ
	जागरिष्यामि	जागरिष्यावः	जागरिष्यामः
क्रि.	अजागरिष्यत्	अजागरिष्यताम्	अजागरिष्यन्
	अजागरिष्यः	अजागरिष्यतम्	अजागरिष्यत
	अजागरिष्यम्	अजागरिष्याव	अजागरिष्याम ।

1095 शासूक् [शास्] अनुशिष्टौ, अनुशिष्टिर्नियोगः

હુકમ ચલાવવો.

व.	शास्ति	शिष्टः	शासति
	शास्सि	शिष्ठः	शिष्ठ
	शास्मि	शिष्वः	शिष्मः ।
स.	शिष्यात्	शिष्याताम्	शिष्युः
	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्यात
	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम ।
प.	शास्तु/शिष्टात्,	शिष्टाम्	शासतु
	शाधि/शिष्टात्,	शिष्टम्	शिष्ट
	शासानि	शासाव	शासाम ।
ह्य	अशात्	अशिष्टाम्	अशासुः
	अशाः/अशात्	अशिष्टम्	अशिष्ट
	अशासम्	अशिष्व	अशिष्म ।
अ.	अशिषत्	अशिषताम्	अशिषन्
	अशिषः	अशिषतम्	अशिषत
	अशिषम्	अशिषाव	अशिषाम ।
प.	शशास	शशासतुः	शशासुः
	शशासिथ	शशासथुः	शशास
	शशास	शशासिव	शशासिम ।
आ	शिष्यात्	शिष्यास्ताम्	शिष्यासुः
	शिष्याः	शिष्यास्तम्	शिष्यास्त
	शिष्यासम्	शिष्यास्व	शिष्यास्म ।
श्व.	शासिता	शासितारौ	शासितारः
	शासितासि	शासितास्थः	शासितास्थ
	शासितास्मि	शासितास्वः	शासितास्मः ।
भ.	शासिष्यति	शासिष्यतः	शासिष्यन्ति
	शासिष्यसि	शासिष्यथः	शासिष्यथ
	शासिष्यामि	शासिष्यावः	शासिष्यामः ।
क्रि.	अशासिष्यत्	अशासिष्यताम्	अशासिष्यन्
	अशासिष्यः	अशासिष्यतम्	अशासिष्यत
	अशासिष्यम्	अशासिष्याव	अशासिष्याम ।

1096 वचंक् [वच्] भाषणे બોલવું.

व.	वक्ति	वक्तः	वचन्ति
	वक्षि	वक्थः	वक्थ
	वच्मि	वच्वः	वच्मः
स.	वच्यात्	वच्याताम्	वच्युः
	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात
	वच्याम्	वच्याव	वच्याम ।
प.	वक्तु/वक्तात्,	वक्ताम्	वचन्तु
	वग्धि/वक्तात्,	वक्तम्	वक्त
	वचानि	वचाव	वचाम ।
ह्य.	अवक्	अवक्ताम्	अवचन्
	अवक्	अवक्तम्	अवक्त
	अवचम्	अवच्व	अवच्म ।
अ.	अवोचत्	अवोचताम्	अवोचन्
	अवोचः	अवोचतम्	अवोचत
	अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम ।
प.	उवाच	ऊचतुः	ऊचुः
	उवचिथ/उवक्थ	ऊचथुः	ऊच
	उवाच/उवच	ऊचिव	ऊचिम ।
आ.	उच्यात्	उच्यास्ताम्	उच्यासुः
	उच्याः	उच्यास्तम्	उच्यास्त
	उच्यासम्	उच्यास्व	उच्यास्म ।
श्व.	वक्ता	वक्तारौ	वक्तारः
	वक्तासि	वक्तास्थः	वक्तास्थ
	वक्तास्मि	वक्तास्वः	वक्तास्मः ।
भ.	वक्ष्यति	वक्ष्यतः	वक्ष्यन्ति
	वक्ष्यसि	वक्ष्यथः	वक्ष्यथ
	वक्ष्यामि	वक्ष्यावः	वक्ष्यामः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

क्रि.	अवक्ष्यत्	अवक्ष्यताम्	अवक्ष्यन्
	अवक्ष्यः	अवक्ष्यतम्	अवक्ष्यत
	अवक्ष्यम्	अवक्ष्याव	अवक्ष्याम ।

1097 मृजौक् [मृज्] शुद्धौ – શુદ્ધ કરવું.

व.	मार्ष्टि	मृष्टः	मृजन्ति/मार्जन्ति
	मार्क्षि	मृष्ठः	मृष्ठ
	मार्ज्मि	मृज्वः	मृज्मः ।
स.	मृज्यात्	मृज्याताम्	मृज्युः
	मृज्याः	मृज्यातम्	मृज्यात
	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम ।
प.	मार्ष्टु/मृष्टात्	मृष्टाम्	मृजन्तु मार्जन्तु
	मृड्ढि/ ,,	मृष्टम्	मृष्ट
	मार्जानि	मार्जाव	मार्जाम ।
ह्य.	अमार्ट्-ड्,	अमृष्टाम्	अमार्जन्/अमृजन्
	अमार्ट्-ड्,	अमृष्टम्	अमृष्ट
	अमार्जम्	अमृज्व	अमृज्म ।
अ.	अमार्क्षीत्	अमार्ष्टाम्	अमार्क्षुः
	अमार्क्षीः	अमार्ष्टम्	अमार्ष्ट
	अमार्क्षम्	अमार्क्ष्व	अमार्क्ष्म ।
	अमार्जीत्	अमार्जिष्टाम्	अमार्जिषुः
	अमार्जीः	अमार्जिष्टम्	अमार्जिष्ट
	अमार्जिषम्	अमार्जिष्व	अमार्जिष्म ।
प.	ममार्ज	ममार्जतुः	ममार्जुः
		ममृजतुः	ममृजुः
	ममार्जिथ	ममार्जथुः	ममार्ज
		ममृजथुः	ममृज
	ममार्ज	ममार्जिव	ममार्जिम
		ममृजिव	ममृजिम ।
आ.	मृज्यात्	मृज्यास्ताम्	मृज्यासुः
	मृज्याः	मृज्यास्तम्	मृज्यास्त
	मृज्यासम्	मृज्यास्व	मृज्यास्म ।
श्व.	मार्ष्टा	मार्ष्टारौ	मार्ष्टारः
	मार्ष्टासि	मार्ष्टास्थः	मार्ष्टास्थ
	मार्ष्टास्मि	मार्ष्टास्वः	मार्ष्टास्मः ।
	मार्जिता	मार्जितारौ	मार्जितारः
	मार्जितासि	मार्जितास्थः	मार्जितास्थ
	मार्जितास्मि	मार्जितास्वः	मार्जितास्मः ।
भ.	मार्क्ष्यति	मार्क्ष्यतः	मार्क्ष्यन्ति
	मार्क्ष्यसि	मार्क्ष्यथः	मार्क्ष्यथ
	मार्क्ष्यामि	मार्क्ष्यावः	मार्क्ष्यामः ।
	मार्जिष्यति	मार्जिष्यतः	मार्जिष्यन्ति
	मार्जिष्यसि	मार्जिष्यथः	मार्जिष्यथ
	मार्जिष्यामि	मार्जिष्यावः	मार्जिष्यामः ।
क्रि.	अमार्क्ष्यत्	अमार्क्ष्यताम्	अमार्क्ष्यन्
	अमार्क्ष्यः	अमार्क्ष्यतम्	अमार्क्ष्यत
	अमार्क्ष्यम्	अमार्क्ष्याव	अमार्क्ष्याम ।
	अमार्जिष्यत्	अमार्जिष्यताम्	अमार्जिष्यन्
	अमार्जिष्यः	अमार्जिष्यतम्	अमार्जिष्यत
	अमार्जिष्यम्	अमार्जिष्याव	अमार्जिष्याम ।

1098 विदक् [विद्] ज्ञाने – સમજવું.

व.	वेत्ति	वित्तः	विदन्ति
	वेत्सि	वित्थः	वित्थ
	वेद्मि	विद्वः	विद्मः ।
	वेद	विदतुः	विदुः
	वेत्थ	विदथुः	विद
	वेद	विद्व	विद्म ।
स.	विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः
	विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
	विद्याम्	विद्याव	विद्याम ।
प.	वेत्तु/वित्तात्	वित्ताम्	विदन्तु
	विद्धि ,,	वित्तम्	वित्त
	वेदानि	वेदाव	वेदाम ।
	विदाङ्करोतु	विदाङ्कुरुताम् / विदाङ्कुर्वन्तु	
	विदाङ्कुरुतात्		
	विदाङ्कुरु	विदाङ्कुरुतम् / विदाङ्कुरुत	
	विदाङ्कुरुतात्		
	विदाङ्करवाणि	विदाङ्करवाव	विदाङ्करवाम ।
ह्य.	अवेत्–द्	अवित्ताम्	अविदुः
	अवेः/अवेत्–द्	अवित्तम्	अवित्त
	अवेदम्	अविद्व	अविद्म ।
अ.	अवेदीत्	अवेदिष्टाम्	अवेदिषुः
	अवेदीः	अवेदिष्टम्	अवेदिष्ट
	अवेदिषम्	अवेदिष्व	अवेदिष्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	विदाञ्चकार	विदाञ्चक्रतुः	विदाञ्चक्रुः
	विदाञ्चकर्थ	विदाञ्चक्रथुः	विदाञ्चक्र
	विदाञ्चकार/कर	विदाञ्चकृव	विदाञ्चकृम ।
	विदाम्बभूव ।	विदामास ।	
	विवेद	विविदतुः	विविदुः
	विवेदिथ	विविदथुः	विविद
	विवेद	विविदिव	विविदिम ।
आ.	विद्यात्	विद्यास्ताम्	विद्यासुः
	विद्याः	विद्यास्तम्	विद्यास्त
	विद्यासम्	विद्यास्व	विद्यास्म ।
श्व.	वेदिता	वेदितारौ	वेदितारः
	वेदितासि	वेदितास्थः	वेदितास्थ
	वेदितास्मि	वेदितास्वः	वेदितास्मः ।
भ.	वेदिष्यति	वेदिष्यतः	वेदिष्यन्ति
	वेदिष्यसि	वेदिष्यथः	वेदिष्यथ
	वेदिष्यामि	वेदिष्यावः	वेदिष्यामः ।
क्रि.	अवेदिष्यत्	अवेदिष्यताम्	अवेदिष्यन्
	अवेदिष्यः	अवेदिष्यतम्	अवेदिष्यत
	अवेदिष्यम्	अवेदिष्याव	अवेदिष्याम ।

1099 हनंक् [हन्] हिंसा-गत्योः हिंसा કરવી, જવું.

व.	हन्ति	हतः	घ्नन्ति
	हंसि	हथः	हथ
	हन्मि	हन्वः	हन्मः ।
स.	हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः
	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात
	हन्याम्	हन्याव	हन्याम ।
प.	हन्तु/हतात्,	हताम्	घ्नन्तु
	जहि/हतात्,	हतम्	हत
	हनानि	हनाव	हनाम ।
ह्य.	अहन्	अहताम्	अघ्नन्
	अहन्	अहतम्	अहत
	अहनम्	अहन्व	अहन्म
अ.	अवधीत्	अवधिष्टाम्	अवधिषुः
	अवधीः	अवधिष्टम्	अवधिष्ट
	अवधिषम्	अवधिष्व	अवधिष्म ।
प.	जघान	जघ्नतुः	जघ्नुः
	जघनिथ/जघन्थ	जघ्नथुः	जघ्न
	जघान/जघन	जघ्निव	जघ्निम ।
आ.	वध्यात्	वध्यास्ताम्	वध्यासुः
	वध्याः	वध्यास्तम्	वध्यास्त
	वध्यासम्	वध्यास्व	वध्यास्म ।
श्व.	हन्ता	हन्तारौ	हन्तारः
	हन्तासि	हन्तास्थः	हन्तास्थ
	हन्तास्मि	हन्तास्वः	हन्तास्मः ।
भ.	हनिष्यति	हनिष्यतः	हनिष्यन्ति
	हनिष्यसि	हनिष्यथः	हनिष्यथ
	हनिष्यामि	हनिष्यावः	हनिष्यामः ।
क्रि.	अहनिष्यत्	अहनिष्यताम्	अहनिष्यन्
	अहनिष्यः	अहनिष्यतम्	अहनिष्यत
	अहनिष्यम्	अहनिष्याव	अहनिष्याम ॥

1100 वशंक् [वश्] कान्तौ, कान्तिः – इच्छा ઇચ્છવું.

व.	वष्टि	उष्टः	उशन्ति
	वक्षि	उष्ठः	उष्ठ
	वश्मि	उश्वः	उश्मः ।
स.	उश्यात्	उश्याताम्	उश्युः
	उश्याः	उश्यातम्	उश्यात
	उश्याम्	उश्याव	उश्याम ।
प.	वष्टु/उष्टात्,	उष्टाम्	उशन्तु
	उड्ढि/उष्टात्,	उष्टम्	उष्ट
	वशानि	वशाव	वशाम ।
ह्य.	अवट्-ड्	औष्टाम्	औशन्
	अवट्-ड्	औष्टम्	औष्ट
	अवशम्	औश्व	औश्म ।
अ.	अवाशीत्	अवाशिष्टाम्	अवाशिषुः
	अवाशीः	अवाशिष्टम्	अवाशिष्ट
	अवाशिषम्	अवाशिष्व	अवाशिष्म ।
	अवशीत्	अवशिष्टाम्	अवशिषुः
	अवशीः	अवशिष्टम्	अवशिष्ट
	अवशिषम्	अवशिष्व	अवशिष्म ।
प.	उवाश	ऊशतुः	ऊशुः
	उवशिथ	ऊशथुः	ऊश
	उवाश/उवश,	ऊशिव	ऊशिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	उश्यात्	उश्यास्ताम्	उश्यासुः
	उश्याः	उश्यास्तम्	उश्यास्त
	उश्यासम्	उश्यास्व	उश्यास्म ।
श्व.	वशिता	वशितारौ	वशितारः
	वशितासि	वशितास्थः	वशितास्थ
	वशितास्मि	वशितास्वः	वशितास्मः ।
भ.	वशिष्यति	वशिष्यतः	वशिष्यन्ति
	वशिष्यसि	वशिष्यथः	वशिष्यथ
	वशिष्यामि	वशिष्यावः	वशिष्यामः ।
क्रि.	अवशिष्यत्	अवशिष्यताम्	अवशिष्यन्
	अवशिष्यः	अवशिष्यतम्	अवशिष्यत
	अवशिष्यम्	अवशिष्याव	अवशिष्याम ॥

1101 असक् [अस्] भुवि, भवन-भूः सत्ता. હોવું

व.	अस्ति	स्तः	सन्ति
	असि	स्थः	स्थ
	अस्मि	स्वः	स्मः ।
स.	स्यात्	स्याताम्	स्युः
	स्याः	स्यातम्	स्यात
	स्याम्	स्याव	स्याम ।
प.	अस्तु/स्तात्	स्ताम्	सन्तु
	एधि/स्तात्	स्तम्	स्त
	असानि	असाव	असाम ।
ह्य.	आसीत्	आस्ताम्	आसन्
	आसीः	आस्तम्	आस्त
	आसम्	आस्व	आस्म ।
अ.	अभूत्	अभूताम्	अभूवन्
	अभूः	अभूतम्	अभूत
	अभूवम्	अभूव	अभूम ।
प.	बभूव	बभूवतुः	बभूवुः
	बभूविथ	बभूवथुः	बभूव
	बभूव	बभूविव	बभूविम ।
आ.	भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः
	भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त
	भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म ।
श्व.	भविता	भवितारौ	भवितारः
	भवितासि	भवितास्थः	भवितास्थ
	भवितास्मि	भवितास्वः	भवितास्मः ।

भ.	भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति
	भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ
	भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः ।
क्रि.	अभविष्यत्	अभविष्यताम्	अभविष्यन्
	अभविष्यः	अभविष्यतम्	अभविष्यत
	अभविष्यम्	अभविष्याव	अभविष्याम ॥

अथात्मनेपदिनः

1104 इङ्क् [इ] अध्ययने. ભણવું.

इङिकोरधिनाऽवश्यंभावी योगः, यदाह —
"कश्चित्तमनुवर्तते" इति ।

व.	अधीते	अधीयाते	अधीयते
	अधीषे	अधीयाथे	अधीध्वे
	अधीये	अधीवहे	अधीमहे ।
स.	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्
	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्
	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि ।
प.	अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्
	अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीध्वम्
	अध्ययै	अध्ययावहै	अध्ययामहै ।
ह्य.	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत
	अध्यैथाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैध्वम्
	अध्यैयि	अध्यैयावहि	अध्यैयामहि ।
अ.	अध्यगीष्ट	अध्यगीषाताम्	अध्यगीषत
	अध्यगीष्ठाः	अध्यगीषाथाम्	अध्यगीढ्वम्-ड्ढ्वम्
	अध्यगीषि	अध्यगीष्वहि	अध्यगीष्महि ।
	अध्यैष्ट	अध्यैषाताम्	अध्यैषत
	अध्यैष्ठाः	अध्यैषाथाम्	अध्यैढ्वम्-ड्ढ्वम्
	अध्यैषि	अध्यैष्वहि	अध्यैष्महि ।
प.	अधिजगे	अधिजगाते	अधिजगिरे
	अधिजगिषे	अधिजगाथे	अधिजगिध्वे
	अधिजगे	अधिजगिवहे	अधिजगिमहे ।
आ.	अध्येषीष्ट	अध्येषीयास्ताम्	अध्येषीरन्
	अध्येषीष्ठाः	अध्येषीयास्थाम्	अध्येषीढ्वम्
	अध्येषीय	अध्येषीवहि	अध्येषीमहि ।
श्व.	अध्येता	अध्येतारौ	अध्येतारः
	अध्येतासे	अध्येतासाथे	अध्येताध्वे
	अध्येताहे	अध्येतास्वहे	अध्येतास्महे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ	अध्येष्यते	अध्येष्येते	अध्येष्यन्ते
	अध्येष्यसे	अध्येष्येथे	अध्येष्यध्वे
	अध्येष्ये	अध्येष्यावहे	अध्येष्यामहे ।
क्रि.	अध्यगीष्यत	अध्यगीष्येताम्	अध्यगीष्यन्त
	अध्यगीष्यथाः	अध्यगीष्येथाम्	अध्यगीष्यध्वम्
	अध्यगीष्ये	अध्यगीष्यावहि	अध्यगीष्यामहि ।
	अध्यैष्यत	अध्यैष्येताम्	अध्यैष्यन्त
	अध्यैष्यथाः	अध्यैष्येथाम्	अध्यैष्यध्वम्
	अध्यैष्ये	अध्यैष्यावहि	अध्यैष्यामहि ।

1105 शीङ् [शी] स्वप्ने - સુવું.

व.	शेते	शयाते	शेरते
	शेषे	शयाथे	शेध्वे
	शये	शेवहे	शेमहे ।
स.	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्
	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीध्वम्
	शयीय	शयीवहि	शयीमहि ।
प.	शेताम्	शयाताम्	शेरताम्
	शेष्व	शयाथाम्	शेध्वम्
	शयै	शयावहै	शयामहै ।
ह्य.	अशेत	अशयाताम्	अशेरत
	अशेथाः	अशयाथाम्	अशेध्वम्
	अशयि	अशेवहि	अशेमहि ।
अ.	अशयिष्ट	अशयिषाताम्	अशयिषत
	अशयिष्ठाः	अशयिषाथाम्	अशयिड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अशयिषि	अशयिष्वहि	अशयिष्महि ।
प.	शिश्ये	शिश्याते	शिश्यिरे
	शिश्यिषे	शिश्याते	शिश्यिध्वे-ढ्वे
	शिश्ये	शिश्यिवहे	शिश्यिमहे ।
आ	शयिषीष्ट	शयिषीयास्ताम्	शयिषीरन्
	शयिषीष्ठाः	शयिषीयास्थाम्	शयिषीढ्वम्-ध्वम्
	शयिषीय	शयिषीवहि	शयिषीमहि ।
श्व.	शयिता	शयितारौ	शयितारः
	शयितासे	शयितासाथे	शयिताध्वे
	शयिताहे	शयितास्वहे	शयितास्महे ।
भ.	शयिष्यते	शयिष्येते	शयिष्यन्ते
	शयिष्यसे	शयिष्येथे	शयिष्यध्वे
	शयिष्ये	शयिष्यावहे	शयिष्यामहे ।

क्रि.	अशयिष्यत	अशयिष्येताम्	अशयिष्यन्त
	अशयिष्यथाः	अशयिष्येथाम्	अशयिष्यध्वम्
	अशयिष्ये	अशयिष्यावहि	अशयिष्यामहि

1107 षूङ् [सू] प्राणिगर्भविमोचने - પ્રાણીને જન્મ આપવો.

व.	सूते	सुवाते	सुवते
	सूषे	सुवाथे	सूध्वे
	सुवे	सूवहे	सूमहे ।
स.	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्
	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीध्वम्
	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि ।
प.	सूताम्	सुवाताम्	सुवताम्
	सूष्व	सुवाथाम्	सूध्वम्
	सुवै	सुवावहै	सुवामहै ।
ह्य	असूत	असुवाताम्	असुवत
	असूथाः	असुवाथाम्	असूध्वम्
	असुवि	असूवहि	असूमहि ।
अ.	असविष्ट	असविषाताम्	असविषत
	असविष्ठाः	असविषाथाम्	असविड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	असविषि	असविष्वहि	असविष्महि ।
	असोष्ट	असोषाताम्	असोषत
	असोष्ठाः	असोषाथाम्	असोड्ढ्वम्-ढ्वम्
	असोषि	असोष्वहि	असोष्महि ।
प.	सुषुवे	सुषुवाते	सुषुविरे
	सुषुविषे	सुषुवाथे	सुषुविध्वे-ढ्वे
	सुषुवे	सुषुविवहे	सुषुविमहे ।
आ.	सविषीष्ट	सविषीयास्ताम्	सविषीरन्
	सविषीष्ठाः	सविषीयास्थाम्	सविषीढ्वम्-ध्वम्
	सविषीय	सविषीवहि	सविषीमहि ।
	सोषीष्ट	सोषीयास्ताम्	सोषीरन्
	सोषीष्ठाः	सोषीयास्थाम्	सोषीढ्वम्
	सोषीय	सोषीवहि	सोषीमहि ।
श्व.	सविता	सवितारौ	सवितारः
	सवितासे	सवितासाथे	सविताध्वे
	सविताहे	सवितास्वहे	सवितास्महे ।
	सोता	सोतारौ	सोतारः
	सोतासे	सोतासाथे	सोताध्वे
	सोताहे	सोतास्वहे	सोतास्महे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	सविष्यते	सविष्येते	सविष्यन्ते
	सविष्यसे	सविष्येथे	सविष्यध्वे
	सविष्ये	सविष्यावहे	सविष्यामहें ।
	सोष्यते	सोष्येते	सोष्यन्ते
	सोष्यसे	सोष्येथे	सोष्यध्वे
	सोष्ये	सोष्यावहे	सोष्यावहे ।
क्रि.	असविष्यत	असविष्येताम्	असविष्यन्त
	असविष्यथाः	असविष्येथाम्	असविष्यध्वम्
	असविष्ये	असविष्यावहि	असविष्यामहिं ।
	असोष्यत	असोष्येताम्	असोष्यन्त
	असोष्यथाः	असोष्येथाम्	असोष्यध्वम्
	असोष्ये	असोष्यावहि	असोष्यामहि ।

1114 ईडिक् [ईड्] स्तुतौ. સ્તુતિ કરવી.

व.	ईट्टे	ईडाते	ईडते
	ईडिषे	ईडाथे	ईडिध्वे
	ईडे	ईड्वहे	ईड्महे ।
स.	ईडीत	ईडीयाताम्	ईडीरन्
	ईडीथाः	ईडीयाथाम्	ईडीध्वम्
	ईडीय	ईडीवहि	ईडीमहि ।
प.	ईट्टाम्	ईडाताम्	ईडताम्
	ईडिष्व	ईडाथाम्	ईडिध्वम्
	ईडै	ईडावहै	ईडामहै ।
ह्य	ऐट्ट	ऐडाताम्	ऐडत
	ऐट्टाः	ऐडाथाम्	ऐड्ढ्वम्
	ऐडिषि	ऐड्वहि	ऐड्महि ।
अ.	ऐडिष्ट	ऐडिषाताम्	ऐडिषत
	ऐडिष्ठाः	ऐडिषाथाम्	ऐडिड्ढ्वम्-ध्वम्
	ऐडिषि	ऐडिष्वहि	ऐडिष्महि ।
प.	ईडाञ्चक्रे	ईडाञ्चक्राते	ईडाञ्चक्रिरे
	ईडाञ्चकृषे	ईडाञ्चक्राथे	ईडाञ्चकृढ्वे
	ईडाञ्चक्रे	ईडाञ्चकृवहे	ईडाञ्चकृमहे ।
		ईडाम्बभूव ।	ईडामास ।
आ.	ईडिषीष्ट	ईडिषीयास्ताम्	ईडिषीरन्
	ईडिषीष्ठाः	ईडिषीयास्थाम्	ईडिषीध्वम्
	ईडिषीय	ईडिषीवहि	ईडिषीमहि ।
श्व.	ईडिता	ईडितारौ	ईडितारः
	ईडितासे	ईडितासाथे	ईडिताध्वे
	ईडिताहे	ईडितास्वहे	ईडितास्महे ।
भ.	ईडिष्यते	ईडिष्येते	ईडिष्यन्ते
	ईडिष्यसे	ईडिष्येथे	ईडिष्यध्वे
	ईडिष्ये	ईडिष्यावहे	ईडिष्यामहे ।
क्रि.	ऐडिष्यत	ऐडिष्येताम्	ऐडिष्यन्त
	ऐडिष्येथाः	ऐडिष्येथाम्	ऐडिष्यध्वम्
	ऐडिष्ये	ऐडिष्यावहि	ऐडिष्यामहि ।

1116 ईशिक् [ईश्] ऐश्वर्ये ઠકુરાઈ ભોગવવી

व.	ईष्टे	ईशाते	ईशते
	ईशिषे	ईशाथे	ईशिध्वे
	ईशे	ईश्वहे	ईश्महे ।
स.	ईशीत	ईशीयाताम	ईशीरन्
	ईशीथाः	ईशीयाथाम्	ईशीध्वम्
	ईशीय	ईशीवहि	ईशीमहि ।
प.	ईष्टाम्	ईशाताम्	ईशताम्
	ईशिष्व	ईशाथाम्	ईशिध्वम्
	ईशै	ईशावहै	ईशामहै ।
ह्य.	ऐष्ट	ऐशाताम्	ऐशत
	ऐष्ठाः	ऐशाथाम्	ऐड्ढ्वम्
	ऐशि	ऐश्वहि	ऐश्महि
अ.	ऐशिष्ट	ऐशिषाताम्	ऐशिषत
	ऐशिष्ठाः	ऐशिषाथाम्	ऐशिड्ढ्वम्-ध्वम्
	ऐशिषि	ऐशिष्वहि	ऐशिष्महि ।
प.	ईशाञ्चक्रे	ईशाञ्चक्राते	ईशाञ्चक्रिरे
	ईशाञ्चकृषे	ईशाञ्चक्राथे	ईशाञ्चकृढ्वे
	ईशाञ्चक्रे	ईशाञ्चकृवहे	ईशाञ्चकृमहे ।
	ईशाम्बभूव ।	ईशामास ।	
आ.	ईशिषीष्ट	ईशिषीयास्ताम्	ईशिषीरन्
	ईशिषीष्ठाः	ईशिषीयास्थाम्	ईशिषीध्वम्
	ईशिषीय	ईशिषीवहि	ईशिषीमहि ।
श्व.	ईशिता	ईशितारौ	ईशितारः
	ईशितासे	ईशितासाथे	ईशिताध्वे
	ईशिताहे	ईशितास्वहे	ईशितास्महे ।
भ.	ईशिष्यते	ईशिष्येते	ईशिष्यन्ते
	ईशिष्यसे	ईशिष्येथे	ईशिष्यध्वे
	ईशिष्ये	ईशिष्यावहे	ईशिष्यामहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

क्रि.	ऐशिष्यत	ऐशिष्येताम्	ऐशिष्यन्त
	ऐशिष्यथाः	ऐशिष्येथाम्	ऐशिष्यध्वम्
	ऐशिष्ये	ऐशिष्यावहि	ऐशिष्यामहि ।

1117 वसिक् [वस्] आच्छादने. ઢાંકવું.

व.	वस्ते	वसाते	वसते
	वस्से	वसाथे	वद्ध्वे-ध्वे
	वसे	वस्वहे	वस्महे ।
स.	वसीत	वसीयाताम्	वसीरन्
	वसीथाः	वसीयाथाम्	वसीध्वम्
	वसीय	वसीवहि	वसीमहि ।
प.	वस्ताम्	वसाताम्	वसताम्
	वस्स्व	वसाथाम्	वद्ध्वम्-ध्वम्
	वसै	वसावहै	वसामहै ।
ह्य.	अवस्त	अवसाताम्	अवसत
	अवस्थाः	अवसाथाम्	अवद्ध्वम्-ध्वम्
	अवसि	अवस्वहि	अवस्महि ।
अ.	अवसिष्ट	अवसिषाताम्	अवसिषत
	अवसिष्ठाः	अवसिषाथाम्	अवसिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अवसिषि	अवसिष्वहि	अवसिष्महि ।
प.	ववसे	ववसाते	ववसिरे
	ववसिषे	ववसाथे	ववसिध्वे
	ववसे	ववसिवहे	ववसिमहे ।
आ	वसिषीष्ट	वसिषीयास्ताम्	वसिषीरन्
	वसिषीष्ठाः	वसिषीयास्थाम्	वसिषीध्वम्
	वसिषीय	वसिषीवहि	वसिषीमहि ।
श्व.	वसिता	वसितारौ	वसितारः
	वसितासे	वसितासाथे	वसिताध्वे
	वसिताहे	वसितास्वहे	वसितास्महे ।
भ.	वसिष्यते	वसिष्येते	वसिष्यन्ते
	वसिष्यसे	वसिष्येथे	वसिष्यध्वे
	वसिष्ये	वसिष्यावहे	वसिष्यामहे ।
क्रि.	अवसिष्यत	अवसिष्येताम्	अवसिष्यन्त
	अवसिष्यथाः	अवसिष्येथाम्	अवसिष्यध्वम्
	अवसिष्ये	अवसिष्यावहि	अवसिष्यामहि ।

1122 चक्षिङ् [चक्ष्] व्यक्तायांवाचि. સ્પષ્ટ બોલવું

आङ्पूर्वस्य —

व	आचष्टे	आचक्षाते	आचक्षते
	आचक्षे	आचक्षाथे	आचड्ढ्वे
	आचक्षे	आचक्ष्वहे	आचक्ष्महे ।
स.	आचक्षीत	आचक्षीयाताम्	आचक्षीरन्
	आचक्षीथाः	आचक्षीयाथाम्	आचक्षीध्वम्
	आचक्षीय	आचक्षीवहि	आचक्षीमहि ।
प.	आचष्टाम्	आचक्षाताम्	आचक्षताम्
	आचक्ष्व	आचक्षाथाम्	आचड्ढ्वम्
	आचक्षै	आचक्षावहै	आचक्षामहै ।
ह्य.	आचष्ट	आचक्षाताम्	आचक्षत
	आचष्ठाः	आचक्षाथाम्	आचड्ढ्वम्
	आचक्षि	आचक्ष्वहि	आचक्ष्महि ।
अ.	आक्शासीत्	आक्शासिष्टाम्	आक्शासिषुः
	आक्शासीः	आक्शासिष्टम्	आक्शासिष्ट
	आक्शासिषम्	आक्शासिष्व	आक्शासिष्म
	आख्शासीत्	आख्शासिष्टाम्	आख्शासिषुः
	आख्शासीः	आख्शासिष्टम्	आख्शासिष्ट
	आख्शासिषम्	आख्शासिष्व	आख्शासिष्म ।
	आख्यत्	आख्यताम्	आख्यन्
	आख्यः	आख्यतम्	आख्यत
	आख्यम्	आख्याव	आख्याम ।
	आक्शास्त	आक्शासाताम्	आक्शासत
	आक्शास्थाः	आक्शासाथाम्	आक्शाद्ध्वम्-ध्वम्
	आक्शासि	आक्शास्वहि	आक्शास्महि ।
	आख्शास्त	आख्शास्ताम्	आख्शासत
	आख्शास्थाः	आख्शास्थाम्	आख्शाद्ध्वम्-ध्वम्
	आख्शासि	आख्शास्वहि	आख्शास्महि ।
	आख्यत	आख्येताम्	आख्यन्त
	आख्यथाः	आख्येथाम्	आख्यध्वम्
	आख्ये	आख्यावहि	आख्यामहि ।
प.	आचक्शौ	आचक्शतुः	आचक्शुः
	आचक्शिथ/आचक्शाथ,	आचक्शथुः	आचक्श
	आचक्शौ	आचक्शिव	आचक्शिम ।
	आचख्शौ	आचख्शतुः	आचख्शुः
	आचख्शिथ/आचख्शाथ,	आचख्शथुः	आचख्शत
	आचख्शौ	आचख्शिव	आचख्शिम ।
	आचक्शे	आचक्शाते	आचक्शिरे
	आचक्शिषे	आचक्शाथे	आचक्शिध्वे
	आचक्शे	आचक्शिवहे	आचक्शिमहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	आचख्शे	आचख्शाते	आचख्शिरे
	आचख्शिषे	आचख्शाथे	आचख्शिध्वे
	आचख्शे	आचख्शिवहे	आचख्शिमहे ।
	आचख्यौ	आचख्यतुः	आचख्युः
	आचख्यिथ/आचख्याथ,	आचख्यथुः/आचख्य	
	आचख्यौ	आचख्यिव	अचख्यिम ।
	आचख्ये	आचख्याते	आचख्यिरे
	आचख्यिषे	आचख्याथे	आचख्यिध्वे-ढ्वे
	आचख्ये	आचख्यिवहे	आचख्यिमहे ।
	आचचक्षे	आचक्षाते	आचचक्षिरे
	आचाचक्षिषे	आचाचक्षाथे	आचाचक्षिध्वे
	आचाचक्षे	आचाचक्षिवहे	आचाचक्षिमहे ।
आ.	आक्शायात्	आक्शायास्ताम्	आक्शायासुः
	आक्शायाः	आक्शायास्तम्	आक्शायास्त
	आक्शायासम्	आक्शायास्व	आक्शायास्म ।
	आख्शायात्	आख्शायास्ताम्	आख्शायासुः
	आख्शायाः	आख्शायास्तम्	आख्शायास्त
	आख्शायासम्	आख्शायास्व	आख्शायास्म ।
	आक्शेयात्	आक्शेयास्ताम्	आक्शेयासुः
	आक्शेयाः	आक्शेयास्तम्	आक्शेयास्त
	आक्शेयासम्	आक्शेयास्व	आक्शेयास्म ।
	आख्शेयात्	आख्शेयास्ताम्	आख्शेयासुः
	आख्शेयाः	आख्शेयास्तम्	आख्शेयास्त
	आख्शेयासम्	आख्शेयास्व	आख्शेयास्म ।
	आख्येयात्	आख्येयाताम्	आख्येयासुः
	आख्येयाः	आख्येयास्तम्	आख्येयास्त
	आख्येयासम्	आख्येयास्व	आख्येयास्म ।
	आख्यायात्	आख्यायास्ताम्	आख्यायासुः
	आख्यायाः	आख्यायास्तम्	आख्यायास्त
	आख्यायासम्	आख्यायास्व	आख्यायास्म ।
	आक्शासीष्ट	आक्शासीयास्ताम्	आक्शासीरन्
	आक्शासीष्ठाः	आक्शासीयास्तम्	आक्शासीध्वम्
	आक्शासीय	आक्शासीवहि	आक्शासीमहि ।
	आख्शासीष्ट	आख्शासीयास्ताम्	आख्शासीरन्
	आख्शासीष्ठाः	आख्शासीयास्तम्	आख्शासीध्वम्
	आख्शासीय	आख्शासीबहि	आख्शासीमहि ।
	आख्यासीष्ट	आख्यासीयास्ताम्	आख्यासीरन्
	आख्यासीष्ठाः	आख्यासीयास्तम्	आख्यासीध्वम्
	आख्यासीय	आख्यासीवहि	आख्यासीमहि ।
श्व.	आक्शाता	आक्शातारौ	आक्शातारः
	आक्शातासि	आक्शातास्थः	आक्शातास्थ
	आक्शातास्मि	आक्शातास्वः	आक्शातास्मः ।
	आख्शाता	आख्शातारौ	आख्शातारः
	आख्शातासि	आख्शातास्थ	आख्शातास्थ
	आख्शातास्मि	आख्शातास्वः	आख्शातास्मः ।
	आख्याता	आख्यातारौ	आख्यातारः
	आख्यातासि	आख्यातास्थः	आख्यातास्थ
	आख्यातास्मि	आख्यातास्वः	आख्यातास्मः ।
	आक्शाता	आक्शातारौ	आक्शातारः
	आक्शातासे	आक्शातासाथे	आक्शाताध्वे
	आक्शाताहे	आक्शातास्वहे	आक्शातास्महे ।
	आख्शाता	आक्शातारौ	आख्शातारः
	आख्शातासे	आख्शातासाथे	आख्शाताध्वे
	आख्शाताहे	आख्शातास्वहे	आख्शातास्महे ।
	आख्याता	आख्यातारौ	आख्यातारः
	आख्यातासे	आख्यातासाथे	आख्याताध्वे
	आख्याताहे	आख्यातास्वहे	आख्यातास्महे ।
भ.	आक्शास्यति	आक्शास्यतः	आक्शास्यन्ति
	आक्शास्यसि	आक्शास्यथः	आक्शास्यथ
	आक्शास्यामि	आक्शास्यावः	आक्शास्यामः ।
	आख्शास्यति	आख्शास्यतः	आख्शास्यन्ति
	आख्शास्यसि	आख्शास्यथः	आख्शास्यथ
	आख्शास्यामि	आख्शास्यावः	आख्शास्यामः ।
	आख्यास्यति	आख्यास्यतः	आख्यास्यन्ति
	आख्यास्यसि	आख्यास्यथः	आख्यास्यथ
	आख्यास्यामि	आख्यास्यावः	आख्यास्यामः ।
	आक्शास्यते	आक्शास्येते	आक्शास्यन्ते
	आक्शास्यसे	आक्शास्येथे	आक्शास्यध्वे
	आक्शास्ये	आक्शास्यावहे	आक्शास्यामहे ।
	आख्शास्यते	आख्शास्येते	आख्शास्यन्ते
	आख्शास्यसे	आख्शास्येथे	आख्शास्यध्वे
	आख्शास्ये	आख्शास्यावहे	आख्शास्यामहे ।
	आख्यास्यते	आख्यास्येते	आख्यास्यन्ते
	आख्यास्यसे	आख्यास्येथे	आख्यास्यध्वे
	आख्यास्ये	आख्यास्यावहे	आख्यास्यामहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

क्रि.	आक्शास्यत्	आक्शास्यताम्	आक्शास्यन्
	आक्शास्यः	आक्शास्यतम्	आक्शास्यत
	आक्शास्यम्	आक्शास्याव	आक्शास्याम ।
	आख्शास्यत्	आख्शास्यताम्	आख्शास्यन्
	आख्शास्यः	आख्शास्यतम्	आख्शास्यत
	आख्शास्यम्	आख्शास्याव	आख्शास्याम ।
	आख्यास्यत्	आख्यास्यताम्	आख्यास्यन्
	आख्यास्यः	आख्यास्यतम्	आख्यास्यत
	आख्यास्यम्	आख्यास्याव	आख्यास्याम ।
	आक्शास्यत	आक्शास्येताम्	आक्शास्यन्त
	आक्शास्यथाः	आक्शास्येथाम्	आक्शास्यध्वम्
	आक्शास्ये	आक्शास्यावहि	आक्शास्यामहि ।
	आख्शास्यत	आख्शास्येताम्	आख्शास्यन्त
	आख्शास्यथाः	आख्शास्येथाम्	आख्शास्यध्वम्
	आख्शास्ये	आख्शास्यावहि	आख्शास्यामहि ।
	आख्यास्यत	आख्यास्येताम्	आख्यास्यन्त
	आख्यास्यथाः	आख्यास्येथाम्	आख्यास्यध्वम्
	आख्यास्ये	आख्यास्यावहि	आख्यास्यामहि ।

वागर्थस्यैव क्शांग्-ख्यांगौ, तेन वर्जनार्थाद् घ्यणि संचक्ष्या दुर्जना वर्जनीया इत्यर्थः, भक्षणार्थादनटि चक्षणम्, विचक्षण इत्यत्रापि ज्ञानार्थत्वात् क्शांग्-ख्यांगभावः । प्रस्तुते वाग्भिन्नार्थेऽयं विशेषः :–

अ.	अचक्षिष्ट	अचक्षिषाताम्	अचक्षिषत
	अचक्षिष्ठाः	अचक्षिषाथाम्	अचक्षिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अचक्षिषम्	अचक्षिष्व	अचक्षिष्म ।
आ.	चक्षिषीष्ट	चक्षिषीयास्ताम्	चक्षिषीरन्
	चक्षिषीष्ठाः	चक्षिषीयास्थाम्	चक्षिषीध्वम्
	चक्षिषीय	चक्षिषीवहि	चक्षिषीमहि ।
श्व.	चक्षिता	चक्षितारौ	चक्षितारः
	चक्षितासे	चक्षितासाथे	चक्षिताध्वे
	चक्षिताहे	चक्षितास्वहे	चक्षितास्महे ।
भ.	चक्षिष्यते	चक्षिष्येते	चक्षिष्यन्ते
	चक्षिष्यसे	चक्षिष्येथे	चक्षिष्यध्वे
	चक्षिष्ये	चक्षिष्यावहे	चक्षिष्यामहे ।
क्रि.	अचक्षिष्यत	अचक्षिष्येताम्	अचक्षिष्यन्त
	अचक्षिष्यथाः	अचक्षिष्येथाम्	अचक्षिष्यध्वम्
	अचक्षिष्ये	अचक्षिष्यावहि	अचक्षिष्यामहि ।

॥ इत्यदादिगणे आत्मनेपदिनः ॥

1123 ऊर्णुग्क् [ऊर्णु] आच्छादने. ढांकवुं.

व.	ऊर्णौति/ऊर्णोति,	ऊर्णुतः	ऊर्णुवन्ति
	ऊर्णौषि/ऊर्णोषि,	ऊर्णुथः	ऊर्णुथ
	ऊर्णौमि/ऊर्णोमि,	ऊर्णुवः	ऊर्णुमः ।
स.	ऊर्णुयात्	ऊर्णुयाताम्	ऊर्णुयुः
	ऊर्णुयाः	ऊर्णुयातम्	ऊर्णुयात
	ऊर्णुयाम्	ऊर्णुयाव	ऊर्णुयाम ।
प.	ऊर्णौतु/ऊर्णोतु/ऊर्णुतात्	ऊर्णुताम्,	ऊर्णुवन्तु
	ऊर्णुहि/ऊर्णुतात्,	ऊर्णुतम्,	ऊर्णुत
	ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम ।
ह्य.	और्णोत्	और्णुताम्	और्णुवन्
	और्णोः	और्णुतम्	और्णुत
	और्णवम्	और्णुव	और्णुम ।
अ.	और्णावीत्	और्णाविष्टाम्	और्णाविषुः
	और्णावीः	और्णाविष्टम्	और्णाविष्ट
	और्णाविषम्	और्णाविष्व	और्णाविष्म ।
	और्णवीत्	और्णविष्टाम्	और्णविषुः
	और्णवीः	और्णविष्टम्	और्णविष्ट
	और्णविषम्	और्णविष्व	और्णविष्म ।
	और्णुवीत्	और्णुविष्टाम्	और्णुविषुः
	और्णुवीः	और्णुविष्टम्	और्णुविष्ट
	और्णुविषम्	और्णुविष्व	और्णुविष्म ।
प.	ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुवतुः	ऊर्णुनुवुः
	ऊर्णुनुविथ/ऊर्णुनविथ,	ऊर्णुनुवथुः	ऊर्णुनुव
	ऊर्णुनाव/ऊर्णुनव,	ऊर्णुनुविव	ऊर्णुनुविम ।
आ	ऊर्णुयात्	ऊर्णुयास्ताम्	ऊर्णुयासुः
	ऊर्णूयाः	ऊर्णूयास्तम्	ऊर्णूयास्त
	ऊर्णूयासम्	ऊर्णूयास्व	ऊर्णूयास्म ।
श्व.	ऊर्णविता	ऊर्णवितारौ	ऊर्णवितारः
	ऊर्णवितासि	ऊर्णवितास्थः	ऊर्णवितास्थ
	ऊर्णवितास्मि	ऊर्णवितास्वः	ऊर्णवितास्मः ।
	ऊर्णुविता	ऊर्णुवितारौ	ऊर्णुवितारः
	ऊर्णुवितासि	ऊर्णुवितास्थः	ऊर्णुवितास्थ
	ऊर्णुवितास्मि	ऊर्णुवितास्वः	ऊर्णुवितास्मः ।
भ.	ऊर्णुविष्यति	ऊर्णुविष्यतः	ऊर्णुविष्यन्ति
	ऊर्णुविष्यसि	ऊर्णुविष्यथः	ऊर्णुविष्यथ
	ऊर्णुविष्यामि	ऊर्णुविष्यावः	ऊर्णुविष्यामः ।

Jain Education International　　For Private & Personal Use Only　　www.jainelibrary.org

	ऊर्णविष्यति	ऊर्णविष्यतः	ऊर्णविष्यन्ति
	ऊर्णविष्यः	ऊर्णविष्यम्	ऊर्णविष्यत
	ऊर्णविष्यम्	ऊर्णविष्याव:	ऊर्णविष्याम: ।
क्रि.	और्णविष्यत्	और्णविष्यताम्	और्णविष्यन्ति
	और्णविष्यः	और्णविष्यतम्	और्णविष्यत
	और्णविष्यम्	और्णविष्याव	और्णविष्याम ।
	और्णुविष्यत्	और्णुविष्यताम्	और्णुविष्यन्
	और्णुविष्यः	और्णुविष्यतम्	और्णुविष्यत
	और्णुविष्यम्	और्णुविष्याव	और्णुविष्याम ।
व.	ऊर्णुते	ऊर्णुवाते	ऊर्णुवते
	ऊर्णुषे	ऊर्णुवाथे	ऊर्णुध्वे
	ऊर्णुवे	ऊर्णुवहे	ऊर्णुमहे ।
स.	ऊर्णुवीत	ऊर्णुवीयाताम्	ऊर्णुवीरन्
	ऊर्णुवीथाः	ऊर्णुवीयाथाम्	ऊर्णुवीध्वम्
	ऊर्णुवीय	ऊर्णुवीवहि	ऊर्णुवीमहि ।
प.	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवाताम्	ऊर्णुवताम्
	ऊर्णुष्व	ऊर्णुवाथाम्	ऊर्णुध्वम्
	ऊर्णवै	ऊर्णवावहै	ऊर्णवामहै ।
ह्य.	और्णुत	और्णुवाताम्	और्णुवत
	और्णुथाः	और्णुवाथाम्	और्णुध्वम्
	और्णुवि	और्णुवहि	और्णुमहि ।
अ.	और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत
	और्णुविष्ठाः	और्णुविषाथाम्	और्णुविड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्महि ।
	और्णविष्ट	और्णविषाताम्	और्णविषत
	और्णविष्ठाः	और्णविषाथाम्	और्णवि-ड्ढ्वम् ढ्वम्-ध्वम्
	और्णविषि	और्णविष्वहि	और्णविष्महि ।
प.	ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुवाते	ऊर्णुनुविरे
	ऊर्णुनुविषे	ऊर्णुनुवाथे	ऊर्णुनुविध्वे-ढ्वे
	ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुविवहे	ऊर्णुनुविमहे ।
आ	ऊर्णविषीष्ट	ऊर्णविषीयास्ताम्	ऊर्णविषीरन्
	ऊर्णविषीष्ठाः	ऊर्णविषीयास्थाम्	ऊर्णविषीध्वम्-ढ्वम्
	ऊर्णविषीय	ऊर्णविषीवहि	ऊर्णविषीमहि ।
	ऊर्णुविषीष्ट	ऊर्णुविषीयास्ताम्	ऊर्णुविषीरन्
	ऊर्णुविषीष्ठाः	ऊर्णुविषीयास्थाम्	ऊर्णुविषीध्वम्-ढ्वम्
	ऊर्णुविषीय	ऊर्णुविषीवहि	ऊर्णुविषीमहि ।

श्व.	ऊर्णुविता	ऊर्णुवितारौ	ऊर्णुवितारः
	ऊर्णुवितासे	ऊर्णुवितासाथे	ऊर्णुविताध्वे
	ऊर्णुविताहे	ऊर्णुवितास्वहे	ऊर्णुवितास्महे ।
	ऊर्णविता	ऊर्णवितारौ	ऊर्णवितारः
	ऊर्णवितासे	ऊर्णवितासाथे	ऊर्णविताध्वे
	ऊर्णविताहे	ऊर्णवितास्वहे	ऊर्णवितास्महे ।
भ.	ऊर्णुविष्यते	ऊर्णुविष्येते	ऊर्णुविष्यन्ते
	ऊर्णुविष्यसे	ऊर्णुविष्येथे	ऊर्णुविष्यध्वे
	ऊर्णुविष्ये	ऊर्णुविष्यावहे	ऊर्णुविष्यामहे ।
	ऊर्णविष्यते	ऊर्णविष्येते	ऊर्णविष्यन्ते
	ऊर्णविष्यसे	ऊर्णविष्येथे	ऊर्णविष्यध्वे
	ऊर्णविष्ये	ऊर्णविष्यावहे	ऊर्णविष्यामहे ।
क्रि.	और्णविष्यत	और्णविष्येताम्	और्णविष्यन्त
	और्णविष्यथाः	और्णविष्येथाम्	और्णविष्यध्वम्
	और्णविष्ये	और्णविष्यावहि	और्णविष्यामहि ।
	और्णुविष्यत	और्णुविष्येताम्	और्णुविष्यन्त
	और्णुविष्यथाः	और्णुविष्येथाम्	और्णुविष्यध्वम्
	और्णुविष्ये	और्णुविष्यावहे	और्णुविष्यामहे ।

1124 ष्टुंगक् [स्तु] स्तुतौ – વખાણવું.

व.	स्तौति/स्तवीति	स्तुतः	स्तुवन्ति
	स्तौषि/स्तवीषि	स्तुथः	स्तुथ
	स्तौमि/स्तवीमि	स्तुवः	स्तुमः ।
स.	स्तुयात्	स्तुयाताम्	स्तुयुः
	स्तुयाः	स्तुयातम्	स्तुयात
	स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम ।
प	स्तवीतु/स्तौतु/स्तुतात्	स्तुताम्	स्तुवन्तु
	स्तुहि/	,,	स्तुतम्	स्तुत
	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम ।
ह्य.	अस्तौत्/अस्तवीत्	अस्तुताम्	अस्तुवन्
	अस्तौः/अस्तवीः	अस्तुतम्	अस्तुत
	अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम ।
अ.	अस्तावीत्	अस्ताविष्टाम्	अस्ताविषुः
	अस्तावीः	अस्ताविष्टम्	अस्ताविष्ट
	अस्ताविषम्	अस्ताविष्व	अस्ताविष्म ।
प.	तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवुः
	तुष्टोथ	तुष्टुवथुः	तुष्टुव
	तुष्टाव/तुष्टव	तुष्टुव	तुष्टुम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	स्तूयात्	स्तूयास्ताम्	स्तूयासुः
	स्तूयाः	स्तूयास्तम्	स्तूयास्त
	स्तूयासम्	स्तूयास्व	स्तूयास्म ।
श्व.	स्तोता	स्तोतारौ	स्तोतारः
	स्तोतासि	स्तोतास्थः	स्तोतास्थ
	स्तोतास्मि	स्तोतास्वः	स्तोतास्मः ।
भ.	स्तोष्यति	स्तोष्यतः	स्तोष्यन्ति
	स्तोष्यसि	स्तोष्यथः	स्तोष्यथ
	स्तोष्यामि	स्तोष्यावः	स्तोष्यामः ।
क्रि.	अस्तोष्यत	अस्तोष्यताम्	अस्तोष्यन्
	अस्तोष्यः	अस्तोष्यतम्	अस्तोष्यत
	अस्तोष्यम्	अस्तोष्याव	अस्तोष्याम ।
व.	स्तुते	स्तुवाते	स्तुवते
	स्तुषे	स्तुवाथे	स्तुध्वे
	स्तुवे	स्तुवहे	स्तुमहे ।
स.	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्
	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वम्
	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि ।
प.	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
	स्तुष्व	स्तुवाथाम्	स्तुध्वम्
	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै ।
ह्य.	अस्तुत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम्
	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि ।
अ.	अस्तोष्ट	अस्तोषाताम्	अस्तोषत
	अस्तोष्ठाः	अस्तोषाथाम्	अस्तोड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अस्तोषि	अस्तोष्वहि	अस्तोष्महि ।
प.	तुष्टुवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरे
	तुष्टुषे	तुष्टुवाथे	तुष्टुढ्वे
	तुष्टुवे	तुष्टुवहे	तुष्टुमहे ।
आ.	स्तोषीष्ट	स्तोषीयास्ताम्	स्तोषीरन्
	स्तोषीष्ठाः	स्तोषीयास्थाम्	स्तोषीढ्वम्
	स्तोषीय	स्तोषीवहि	स्तोषीमहि ।
श्व.	स्तोता	स्तोतारौ	स्तोतारः
	स्तोतासे	स्तोतासाथे	स्तोताध्वे
	स्तोताहे	स्तोतास्वहे	स्तोतास्महे ।
भ.	स्तोष्यते	स्तोष्येते	स्तोष्यन्ते
	स्तोष्यसे	स्तोष्येथे	स्तोष्यध्वे
	स्तोष्ये	स्तोष्यावहे	स्तोष्यामहे ।
क्रि.	अस्तोष्यत	अस्तोष्येताम्	अस्तोष्यन्त
	अस्तोष्यथाः	अस्तोष्येथाम्	अस्तोष्यध्वम्
	अस्तोष्ये	अस्तोष्यावहि	अस्तोष्यामहि ।

1125 ब्रूंग्क् [ब्रू] व्यक्तायां वाचि ૨૫૪ બોલવું

व.	ब्रवीति/आह,	ब्रूतः/आहतुः,	ब्रुवन्ति/आहुः,
	ब्रवीषि/आत्थ	ब्रूथः/आहथुः,	ब्रूथ
	ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः ।
स.	ब्रूयात्	ब्रूयाताम्	ब्रूयुः
	ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात
	ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम
प.	ब्रवीतु/ब्रूतात्,	ब्रूताम्	ब्रुवन्तु
	ब्रूहि/ब्रूतात्	ब्रूतम्	ब्रूत
	ब्रवाणि	ब्रवाव	ब्रवाम ।
ह्य.	अब्रवीत्	अब्रूताम्	अब्रुवन्
	अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत
	अब्रवम्	अब्रूव	अब्रूम ।
अ.	अवोचत्	अवोचताम्	अवोचन्
	अवोचः	अवोचतम्	अवोचत
	अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम ।
प.	उवाच	ऊचतुः	ऊचुः
	उवचिथ/उवक्थ,	ऊचथुः	ऊच
	उवाच/उवच	ऊचिव	ऊचिम ।
आ.	उच्यात्	उच्यास्ताम्	उच्यासुः
	उच्याः	उच्यास्तम्	उच्यास्त
	उच्यासम्	उच्यास्व	उच्यास्म ।
श्व.	वक्ता	वक्तारौ	वक्तारः
	वक्तासि	वक्तास्थः	वक्तास्थ
	वक्तास्मि	वक्तास्वः	वक्तास्मः ।
भ.	वक्ष्यति	वक्ष्यतः	वक्ष्यन्ति
	वक्ष्यसि	वक्ष्यथः	वक्ष्यथ
	वक्ष्यामि	वक्ष्यावः	वक्ष्यामः ।
क्रि.	अवक्ष्यत्	अवक्ष्यताम्	अवक्ष्यन्
	अवक्ष्यः	अवक्ष्यतम्	अवक्ष्यत
	अवक्ष्यम्	अवक्ष्याव	अवक्ष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व.	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते
	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूध्वे
	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे ।
स.	ब्रुवीत	ब्रुवीयाताम्	ब्रुवीरन्
	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीध्वम्
	ब्रुवीय	ब्रुवीवहि	ब्रुवीमहि ।
प.	ब्रूताम्	ब्रुवाताम्	ब्रुवताम्
	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूध्वम्
	ब्रुवै	ब्रुवावहै	ब्रुवामहै ।
ह्य.	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत
	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूध्वम्
	अब्रुवि	अब्रूवहि	अब्रूमहि ।
अ.	अवोचत	अवोचेताम्	अवोचन्त
	अवोचथाः	अवोचेथाम्	अवोचध्वम्
	अवोचे	अवोचावहि	अवोचामहि ।
प.	ऊचे	ऊचाते	ऊचिरे
	ऊचिषे	ऊचाथे	ऊचिध्वे
	ऊचे	ऊचिवहे	ऊचिमहे ।
आ.	वक्षीष्ट	वक्षीयास्ताम्	वक्षीरन्
	वक्षीष्ठाः	वक्षीयास्थाम्	वक्षीध्वम्
	वक्षीय	वक्षीवहि	वक्षीमहि ।
श्व.	वक्ता	वक्तारौ	वक्तारः
	वक्तासे	वक्तासाथे	वक्ताध्वे
	वक्ताहे	वक्तास्वहे	वक्तास्महे ।
भ.	वक्ष्यते	वक्ष्येते	वक्ष्यन्ते
	वक्ष्यसे	वक्ष्येथे	वक्ष्यध्वे
	वक्ष्ये	वक्ष्यावहे	वक्ष्यामहे ।
क्रि.	अवक्ष्यत	अवक्ष्येताम्	अवक्ष्यन्त
	अवक्ष्यथाः	अवक्ष्येथाम्	अवक्ष्यध्वम्
	अवक्ष्ये	अवक्ष्यावहि	अवक्ष्यामहि ।

1126 द्विषींक् [द्विष्] अप्रीतौ. દ્વેષ કરવો.

व.	द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति
	द्वेक्षि	द्विष्ठः	द्विष्ठ
	द्वेष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः ।
स.	द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः
	द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात
	द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम ।
प.	द्वेष्टु/द्विष्टात्,	द्विष्टाम्	द्विषन्तु
	द्विड्ढि/द्विष्टात्,	द्विष्टम्	द्विष्ट
	द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम ।
ह्य.	अद्वेट्-ड्,	अद्विष्टाम्	अद्विषुः/अद्विषन्
	अद्वेट्-ड्,	अद्विष्टम्	अद्विष्ट
	अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म ।
अ.	अद्विक्षत्	अद्विक्षताम्	अद्विक्षन्
	अद्विक्षः	अद्विक्षतम्	अद्विक्षत
	अद्विक्षम्	अद्विक्षाव	अद्विक्षाम ।
प.	दिद्वेष	दिद्विषतुः	दिद्विषुः
	दिद्वेषिथ	दिद्विषथुः	दिद्विष
	दिद्वेष	दिद्विषिव	दिद्विषिम ।
आ.	द्विष्यात्	द्विष्यास्ताम्	द्विष्यासुः
	द्विष्याः	द्विष्यास्तम्	द्विष्यास्त
	द्विष्यासम्	द्विष्यास्व	द्विष्यास्म ।
श्व.	द्वेष्टा	द्वेष्टारौ	द्वेष्टारः
	द्वेष्टासि	द्वेष्टास्थः	द्वेष्टास्थ
	द्वेष्टास्मि	द्वेष्टास्वः	द्वेष्टास्मः ।
भ.	द्वेक्ष्यति	द्वेक्ष्यतः	द्वेक्ष्यन्ति
	द्वेक्ष्यसि	द्वेक्ष्यथः	द्वेक्ष्यथ
	द्वेक्ष्यामि	द्वेक्ष्यावः	द्वेक्ष्यामः ।
क्रि.	अद्वेक्ष्यत्	अद्वेक्ष्यताम्	अद्वेक्ष्यन्
	अद्वेक्ष्यः	अद्वेक्ष्यतम्	अद्वेक्ष्यत
	अद्वेक्ष्यम्	अद्वेक्ष्याव	अद्वेक्ष्याम ॥
व.	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते
	द्विक्षे	द्विषाथे	द्विड्ढ्वे
	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे
स.	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्
	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीध्वम्
	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि ।
प.	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्
	द्विक्ष्व	द्विषाथाम्	द्विड्ढ्वम्
	द्वेषै	द्वेषावहै	द्वेषामहै ।
ह्य.	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत
	अद्विष्ठाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्ढ्वम्
	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अद्विक्षत	अद्विक्षाताम्	अद्विक्षन्त
	अद्विक्षथाः	अद्विक्षाथाम्	अद्विक्षध्वम्
	अद्विक्षि	अद्विक्षावहि	अद्विक्षामहि ।
प.	दिद्विषे	दिद्विषाते	दिद्विषिरे
	दिद्विषिषे	दिद्विषाथे	दिद्विषिध्वे
	दिद्विषे	दिद्विषिवहे	दिद्विषिमहे ।
आ.	द्विक्षीष्ट	द्विक्षीयास्ताम्	द्विक्षीरन्
	द्विक्षीष्ठाः	द्विक्षीयास्थाम्	द्विक्षीध्वम्
	द्विक्षीय	द्विक्षीवहि	द्विक्षीमहि ।
श्व.	द्वेष्टा	द्वेष्टारौ	द्वेष्टारः
	द्वेष्टासे	द्वेष्टासाथे	द्वेष्टाध्वे
	द्वेष्टाहे	द्वेष्टास्वहे	द्वेष्टास्महे ।
भ.	द्वेक्ष्यते	द्वेक्ष्येते	द्वेक्ष्यन्ते
	द्वेक्ष्यसे	द्वेक्ष्येथे	द्वेक्ष्यध्वे
	द्वेक्ष्ये	द्वेक्ष्यावहे	द्वेक्ष्यामहे ।
क्रि.	अद्वेक्ष्यत	अद्वेक्ष्येताम्	अद्वेक्ष्यन्त
	अद्वेक्ष्यथाः	अद्वेक्ष्येथाम्	अद्वेक्ष्यध्वम्
	अद्वेक्ष्ये	अद्वेक्ष्यावहि	अद्वेक्ष्यामहि ।

1127 दुहींक् [दुह] क्षरणे. દોહવું.

व.	दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति
	धोक्षि	दुग्धः	दुग्ध
	दोह्मि	दुह्वः	दुह्मः ।
स.	दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः
	दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यात
	दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम
प.	दोग्धु/दुग्धात्,	दुग्धाम्	दुहन्तु
	दुग्धि/दुग्धात्,	दुग्धम्	दुग्ध
	दोहानि	दोहाव	दोहाम ।
ह्य.	अधोक्-ग्,	अदुग्धाम्	अदुहन्
	अधोक्-ग्,	अदुग्धम्	अदुग्ध
	अदोहम्	अदुह्व	अदुह्म ।
अ.	अधुक्षत्	अधुक्षताम्	अधुक्षन्
	अधुक्षः	अधुक्षतम्	अधुक्षत
	अधुक्षम्	अधुक्षाव	अधुक्षाम ।
प.	दुदोह	दुदुहतुः	दुदुहुः
	दुदोहिथ	दुदुहथुः	दुदुह
	दुदोह	दुदुहिव	दुदुहिम ।
आ.	दुह्यात्	दुह्यास्ताम्	दुह्यासुः
	दुह्याः	दुह्यास्तम्	दुह्यास्त
	दुह्यासम्	दुह्यास्व	दुह्यास्म ।
श्व.	दोग्धा	दोग्धारौ	दोग्धारः
	दोग्धासि	दोग्धास्थः	दोग्धास्थ
	दोग्धास्मि	दोग्धास्वः	दोग्धास्मः ।
भ.	धोक्ष्यति	धोक्ष्यतः	धोक्ष्यन्ति
	धोक्ष्यसि	धोक्ष्यथः	धोक्ष्यथ
	धोक्ष्यामि	धोक्षावः	धोक्ष्याम ।
क्रि.	अधोक्ष्यत्	अधोक्ष्यताम्	अधोक्ष्यन्
	अधोक्ष्यः	अधोक्ष्यतम्	अधोक्ष्यत
	अधोक्ष्यम्	अधोक्ष्यावः	अधोक्ष्यामः ।
व.	दुग्धे	दुहाते	दुहते
	धुक्षे	दुहाथे	धुग्ध्वे
	दुहे	दुह्वहे	दुह्महे ।
स.	दुहीत	दुहीयाताम्	दुहीरन्
	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वम्
	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि ।
प.	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्
	धुक्ष्व	दुहाथाम्	धुग्ध्वम्
	दोहै	दोहावहै	दोहामहै ।
ह्य.	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत
	अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अधुग्ध्वम्
	अदुहि	अदुह्वहि	अदुह्महि ।
अ.	अदुग्ध/अधुक्षत,	अधुक्षाताम्	अधुक्षन्त
	अदुग्धाः/अधुक्षथा	अधुक्षाथाम्	अधुग्ध्वम्-अधुक्षध्वम्
	अधुक्षि/अदुह्वहि	अधुक्षावहि	अधुक्षामहि ।
प.	दुदुहे	दुदुहाते	दुदुहिरे
	दुदुहिषे	दुदुहाथे	दुदुहिढ्वे-ध्वे
	दुदुहे	दुदुहिवहे	दुदुहिमहे ।
आ.	धुक्षीष्ट	धुक्षीयास्ताम्	धुक्षीरन्
	धुक्षीष्ठाः	धुक्षीयास्थाम्	धुक्षीध्वम्
	धुक्षीय	धुक्षीवहि	धुक्षीमहि ।
श्व.	दोग्धा	दोग्धारौ	दोग्धारः
	दोग्धासे	दोग्धासाथे	दोग्धाध्वे
	दोग्धाहे	दोग्धास्वहे	दोग्धास्महे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	घोक्ष्यते	घोक्ष्येते	घोक्ष्यन्ते
	घोक्ष्यसे	घोक्ष्येथे	घोक्ष्यध्वे
	घोक्ष्ये	घोक्ष्यावहे	घोक्ष्यामहे ।
क्रि.	अघोक्ष्यत	अघोक्ष्येताम्	अघोक्ष्यन्त
	अघोक्ष्यथाः	अघोक्ष्येथाम्	अघोक्ष्यध्वम्
	अघोक्ष्ये	अघोक्ष्यावहि	अघोक्ष्यामहि ।

1129 लिहींक् [लिह्] आस्वादने. ચાટવું.

व	लेढि	लीढः	लिहन्ति
	लेक्षि	लीढः	लीढ
	लेह्मि	लिह्वः	लिह्मः
स.	लिह्यात्	लिह्याताम्	लिह्युः
	लिह्याः	लिह्यातम्	लिह्यात
	लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम ।
प.	लेढु/लीढात्,	लीढाम्	लिहन्तु
	लीढि/लीढात्,	लीढम्	लीढ
	लेहानि	लेहाव	लेहाम ।
ह्य.	अलेड्-ट्	अलीढाम्	अलिहन्
	अलेड्-ट्	अलीढम्	अलीढ
	अलेहम्	अलिह्व	अलिह्म ।
अ.	अलिक्षत्	अलिक्षताम्	अलिक्षन्
	अलिक्षः	अलिक्षतम्	अलिक्षत
	अलिक्षम्	अलिक्षाव	अलिक्षाम ।
प.	लिलेह	लिलिहतुः	लिलिहुः
	लिलेहिथ	लिलिहतुः	लिलिह
	लिलेह	लिलिहिव	लिलिहिम ।
आ	लिह्यात्	लिह्यास्ताम्	लिह्यासुः
	लिह्याः	लिह्यास्तम्	लिह्यास्त
	लिह्यासम्	लिह्यास्व	लिह्यास्म ।
श्व.	लेढा	लेढारौ	लेढारः
	लेढासि	लेढास्थः	लेढास्थ
	लेढास्मि	लेढास्वः	लेढास्मः ।
भ	लेक्ष्यति	लेक्ष्यतः	लेक्ष्यन्ति
	लेक्ष्यसि	लेक्ष्यथः	लेक्ष्यथ
	लेक्ष्यामि	लेक्ष्यावः	लेक्ष्यामः ।
क्रि.	अलेक्ष्यत्	अलेक्ष्यताम्	अलेक्ष्यन्
	अलेक्ष्यः	अलेक्ष्यतम्	अलेक्ष्यत
	अलेक्ष्यम्	अलेक्ष्याव	अलेक्ष्याम ॥
व.	लीढे	लिहाते	लिहते
	लिक्षे	लिहाथे	लिढ्वे
	लिहे	लिह्वहे	लिह्महे ।
स.	लिहीत	लिहीयाताम्	लिहीरन्
	लिहीथाः	लिहीयाथाम्	लिहीध्वम्
	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि ।
प.	लीढाम्	लिहाताम्	लिहताम्
	लिक्ष्व	लिहाथाम्	लिढ्वम्
	लेहै	लेहावहै	लेहामहै ।
ह्य	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत
	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलिढ्वम्
	अलिहि	अलिह्वहि	अलिह्महि ।
अ.	अलीढ/अलिक्षत	अलिक्षाताम्	अलिक्षन्त
	अलीढाः/अलिक्षथाः	अलिक्षाथाम्	अलिक्षध्वम् / अलीढ्वम्
	अलिक्षि	अलिक्षावहि/अलिह्वहि,	अलिक्षामहि ।
प.	लिलिहे	लिलिहाते	लिलिहिरे
	लिलिहिषे	लिलिहाथे	लिलिहिढ्वे-ध्वे
	लिलिहे	लिलिहिवहे	लिलिहिमहे ।
आ.	लिक्षीष्ट	लिक्षीयास्ताम्	लिक्षीरन्
	लिक्षीष्ठाः	लिक्षीयास्थाम्	लिक्षीध्वम्
	लिक्षीय	लिक्षीवहि	लिक्षीमहि ।
श्व.	लेढा	लेढारौ	लेढारः
	लेढासे	लेढासाथे	लेढाध्वे
	लेढाहे	लेढास्वहे	लेढास्महे ।
भ.	लेक्ष्यते	लेक्ष्येते	लेक्ष्यन्ते
	लेक्ष्यसे	लेक्ष्येथे	लेक्ष्यध्वे
	लेक्ष्ये	लेक्ष्यावहे	लेक्ष्यामहे ।
क्रि.	अलेक्ष्यत	अलेक्ष्येताम्	अलेक्ष्यन्त
	अलेक्ष्यथाः	अलेक्ष्येथाम्	अलेक्ष्यध्वम्
	अलेक्ष्ये	अलेक्ष्यावहि	अलेक्ष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अथादाद्यन्तर्गणो ह्वादिः

1130 हुकृ [हु] दाना-ऽदनयोः, दानमत्र हविष्प्रक्षेपः, अदनं भक्षणं. હોમમાં વસ્તુ નાખવી, ખાવું.

व.	जुहोति	जुहुतः	जुह्वति
	जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ
	जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः ।
स.	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुहुयुः
	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
	जुहुयाम्	जुहुयाव	जुहुयाम ।
प.	जुहोतु/जुहुतात्	जुहुताम्	जुह्वतु
	जुहुधि/ ,,	जुहुतम्	जुहुत
	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम ।
ह्य	अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुहवुः
	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम ।
अ	अहौषीत्	अहौष्टाम्	अहौषुः
	अहौषीः	अहौष्टम्	अहौष्ट
	अहौषम्	अहौष्व	अहौष्म ।
प.	जुहवाञ्चकार	जुहवाञ्चक्रतुः	जुहवाञ्चक्रुः
	जुहवाञ्चकर्थ	जुहवाञ्चक्रथुः	जुहवाञ्चक्र
	जुहवाञ्चकार/चकर	जुहवाञ्चकृव	जुहवाञ्चकृम
		जुहवाम्बभूव ।	जुहवामास ।
	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः
	जुहविथ/जुहोथ	जुहुवथुः	जुहुव
	जुहाव/जुहव	जुहुविव	जुहुविम ।
आ.	हूयात्	हूयास्ताम्	हूयासुः
	हूयाः	हूयास्तम्	हूयास्त
	हूयासम्	हूयास्व	हूयास्म ।
श्व.	होता	होतारौ	होतारः
	होतासि	होतास्थः	होतास्थ
	होतास्मि	होतास्वः	होतास्मः ।
भ.	होष्यति	होष्यतः	होष्यन्ति
	होष्यसि	होष्यथः	होष्यथ
	होष्यामि	होष्यावः	होष्यामः ।
क्रि.	अहोष्यत्	अहोष्यताम्	अहोष्यन्
	अहोष्यः	अहोष्यतम्	अहोष्यत
	अहोष्यम्	अहोष्याव	अहोष्याम ।

1131 ओहांक् [हा] त्यागे – ત્યાગ કરવો.

व.	जहाति	जहितः/जहीतः	जहति
	जहासि	जहिथः/जहीथः	जहिथ/जहीथ
	जहामि	जहिवः/जहीवः	जहिमः जहीमः ।
स.	जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः
	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
	जह्याम्	जह्याव	जह्याम ।
प.	जहातु/जहितात्/जहीतात्	जहिताम्/जहीताम्	जहतु
	जहाहि/जहिहि/जहीहि	जहितम्/जहीतम्	जहित/जहीत
	जहानि	जहाव	जहाम ।
ह्य	अजहात्	अजहिताम्/अजहीताम्	अजहुः
	अजहाः	अजहितम्/अजहीतम्	अजहित/अजहीत
	अजहाम्	अजहिव/अजहीव	अजहिम/अजहीम ।
अ.	अहासीत्	अहासिष्टाम्	अहासिषुः
	अहासीः	अहासिष्टम्	अहासिष्ट
	अहासिषम्	अहासिष्व	अहासिष्म ।
प.	जहौ	जहतुः	जहुः
	जहिथ/जहाथ	जहथुः	जह
	जहौ	जहिव	जहिम ।
आ.	हेयात्	हेयास्ताम्	हेयासुः
	हेयाः	हेयास्तम्	हेयास्त
	हेयासम्	हेयास्व	हेयास्म ।
श्व.	हाता	हातारौ	हातारः
	हातासि	हातास्थः	हातास्थ
	हातास्मि	हातास्वः	हातास्मः ।
भ.	हास्यति	हास्यतः	हास्यन्ति
	हास्यसि	हास्यथः	हास्यथ
	हास्यामि	हास्यावः	हास्यामः ।
क्रि.	अहास्यत्	अहास्यताम्	अहास्यन्
	अहास्यः	अहास्यतम्	अहास्यत
	अहास्यम्	अहास्याव	अहास्याम ।

1131 ञिभींक् [भी] भये – બીવું.

व.	बिभेति	बिभीतः/बिभितः,	बिभ्यति
	बिभेषि	बिभिथः/बिभीथः,	बिभिथ/बिभीथ
	बिभेमि	बिभिवः/बिभीवः,	बिभिमः बिभीमः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

स.	बिभियात्	बिभियाताम्	बिभियुः
	बिभियाः	बिभियातम्	बिभियात
	बिभियाम्	बिभियाव	बिभियाम ।
	बिभीयात्	बिभीयाताम्	बिभीयुः
	बिभीयाः	बिभीयातम्	बिभीयात
	बिभीयाम्	बिभीयाव	बिभीयाम ।
प.	बिभेतु	बिभीताम्	बिभ्यतु
	बिभितात्	बिभिताम्	
	बिभीतात्		
	बिभिहि/बिभितात्	बिभितम्	बिभित
	बिभीहि/बिभीतात्	बिभीतम्	बिभीत
	बिभयानि	बिभयाम	बिभयाम ।
ह्य.	अबिभेत्-द्	अबिभिताम्	अबिभयुः
		अबिभीताम्	
	अबिभेः	अबिभितम्	अबिभित
		अबिभीतम्	अबिभीत
	अबिभयम्	अबिभिव	अबिभिम
		अबिभीव	अबिभीम
अ.	अभैषीत्	अभैष्टाम्	अभैषुः
	अभैषीः	अभैष्टम्	अभैष्ट
	अभैषम्	अभैष्व	अभैष्म ।
प.	बिभयाञ्चकार	बिभयाञ्चक्रतुः	बिभयाञ्चक्रुः
	बिभयाञ्चकर्थ	बिभयाञ्चक्रथुः	बिभयाञ्चक्र
	बिभयाञ्चकार-चकर,	बिभयाञ्चकृव	बिभयाञ्चकृम ।
	बिभयाम्बभूव ।	बिभयामास ।	
	बिभाय	बिभ्यतुः	बिभ्युः
	बिभयिथ बिभेथ,	बिभ्यथुः	बिभ्य
	बिभाय/बिभय,	बिभ्यिव	बिभ्यिम ।
आ.	भीयात्	भीयास्ताम्	भीयासुः
	भीयाः	भीयास्तम्	भीयास्त
	भीयासम्	भीयास्व	भीयास्म ।
श्व.	भेता	भेतारौ	भेतारः
	भेतासि	भेतास्थः	भेतास्थ
	भेतास्मि	भेतास्वः	भेतास्मः ।
भ.	भेष्यति	भेष्यतः	भेष्यन्ति
	भेष्यसि	भेष्यथः	भेष्यथ
	भेष्यामि	भेष्यावः	भेष्यामः ।
क्रि.	अभेष्यत्	अभेष्यताम्	अभेष्यन्
	अभेष्यः	अभेष्यतम्	अभेष्यत
	अभेष्यम्	अभेष्याव	अभेष्याम ।

1134 पृंक् [पृ] पालनपूरणयोः – પાલન કરવું, પૂર્ણ કરવું.

व.	पिपर्ति	पिपृतः	पिप्रति
	पिपर्षि	पिपृथः	पिपृथ
	पिपर्मि	पिपृवः	पिपृमः ।
स.	पिपृयात्	पिपृयाताम्	पिपृयुः
	पिपृयाः	पिपृयातम्	पिपृयात
	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम ।
प.	पिपर्तु/पिपृतात्	पिपृताम्	पिप्रतु
	पिपृहि/ ,,	पिपृतम्	पिपृत
	पिपराणि	पिपराव	पिपराम ।
ह्य.	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपरुः
	अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत
	अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम ।
अ.	अपार्षीत्	अपार्ष्टाम्	अपार्षुः
	अपार्षीः	अपार्ष्टम्	अपार्ष्ट
	अपार्षम्	अपार्ष्व	अपार्ष्म ।
प.	पपार	पप्रतुः	पप्रुः
	पपर्थ	पप्रथुः	पप्र
	पपार/पपर	पप्रिव	पप्रिम ।
आ.	प्रियात्	प्रियास्ताम्	प्रियासुः
	प्रियाः	प्रियास्तम्	प्रियास्त
	प्रियासम्	प्रियास्व	प्रियास्म ।
श्व.	पर्ता	पर्तारौ	पर्तारः
	पर्तासि	पर्तास्थः	पर्तास्थ
	पर्तास्मि	पर्तास्वः	पर्तास्मः ।
भ.	परिष्यति	परिष्यतः	परिष्यन्ति
	परिष्यसि	परिष्यथः	परिष्यथ
	परिष्यामि	परिष्यावः	परिष्यामः ।
क्रि.	अपरिष्यत्	अपरिष्यताम्	अपरिष्यन्
	अपरिष्यः	अपरिष्यतम्	अपरिष्यत
	अपरिष्यम्	अपरिष्याव	अपरिष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ॠदन्तोऽयं सेट् इत्येके [पॄ] –

व.	विपर्त्ति	विपूर्त्तः	विपुरति
	विपर्षि	विपूर्थ	विपूर्थ
	विपर्मि	विपूर्वः	विपूर्मः
स.	विपूर्यात्	विपूर्याताम्	विपूर्युः
	विपूर्याः	विपूर्यातम्	विपूर्यात
	पिपूर्याम्	विपूर्याव	विपूर्याम ।
प.	विपर्तु/विपूर्तात्,	विपूर्ताम्	पिपुरतु
	विपूर्हि/विपूर्तात्	विपूर्तम्	विपूर्त
	पिपराणि	पिपराव	पिपराम ।
ह्य.	अपिपः	अपिपूर्ताम्	अपिपरुः
	अपिपः	अपिपूर्तम्	अपिपूर्त
	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्म ।
अ.	अपारीत्	अपारिष्टाम्	अपारिषुः
	अपारीः	अपारिष्टम्	अपारिष्ट
	अयारीषम्	अपारिष्व	अपारिष्म ।
प.	पपार/पप्रतुः	पपरतुः,	पप्रुः/पपरुः
	पपरिथ/पप्रथुः	पपरथुः,	पप्र/पपर
	पपार/पपर,	पपरिव/पप्रिव,	पपरिम/पप्रिम ।
आ	पूर्यात्	पूर्यास्ताम्	पूर्यासुः
	पूर्याः	पूर्यास्तम्	पूर्यास्त
	पूर्यासम्	पूर्यास्व	पूर्यास्म ।
श्व.	परिता	परितारौ	परितारः
	परितासि	परितास्थः	परितास्थ
	परितास्मि	परितास्वः	परितास्मः ।
	परीता	परीतारौ	परीतारः
	परीतासि	परीतास्थः	परीतास्थ
	परीतास्मि	परीतास्वः	परीतास्मः ।
भ	परिष्यति	परिष्यतः	परिष्यन्ति
	परिष्यसि	परिष्यथः	परिष्यथ
	परिष्यामि	परिष्यावः	परिष्यामः ।
	परीष्यति	परीष्यतः	परिष्यन्ति
	परीष्यसि	परीष्यथः	परिष्यथ
	परीष्यामि	परीष्यावः	परिष्यामः ।
क्रि.	अपरिष्यत्	अपरिष्यताम्	अपरिष्यन्
	अपरिष्यः	अपरिष्यतम्	अपरिष्यत
	अपरिष्यम्	अपरिष्याव	अपरिष्याम ।
	अपरीष्यत्	अपरीष्यताम्	अपरीष्यन्
	अपरीष्यः	अपरीष्यतम्	अपरीष्यत
	अपरीष्यम्	अपरीष्याव	अपरीष्याम ॥

1135 ऋंकृ [ऋ] गतौ. જવું.

व.	इयर्ति	इयृतः	इय्रति
	इयर्षि	इयृथः	इयृथ
	इयर्मि	इयृवः	इयृमः ।
स.	इयृयात्	इयृयाताम्	इयृयुः
	इयृयाः	इयृयातम्	इयृयात
	इयृयाम्	इयृयाव	इयृयाम ।
प.	इयर्तु/इयृतात्	इयृताम्	इय्रतु
	इयृहि/इयृतात्	इयृतम्	इयृत
	इयराणि	इयराव	इयराम ।
ह्य.	ऐयः	ऐयृताम्	ऐयरुः
	ऐयः	ऐयृतम्	ऐयृत
	ऐयरम्	ऐयृव	ऐयृम ।
अ.	आरत्	आरताम्	आरन्
	आरः	आरतम्	आरत
	आरम्	आराव	आराम ।
	आर्षीत्	आर्ष्टाम्	आर्षुः
	आर्षीः	आर्ष्टम्	आर्ष्ट
	आर्षम	आर्ष्व	आर्ष्मः ।
प.	आर	आरतुः	आरुः
	आरिथ	आरथुः	आर
	आर	आरिव	आरिम ।
आ.	अर्यात्	अर्यास्ताम्	अर्यासुः
	अर्याः	अर्यास्तम्	अर्यास्त
	अर्यासम्	अर्यास्व	अर्यास्म ।
श्व.	अर्ता	अर्तारौ	अर्तारः
	अर्तासि	अर्तास्थः	अर्तास्थ
	अर्तास्मि	अर्तास्वः	अर्तास्मः ।
भ.	अरिष्यति	अरिष्यतः	अरिष्यन्ति
	अरिष्यसि	अरिष्यथः	अरिष्यथ
	अरिष्यामि	अरिष्यावः	अरिष्यामः ।
क्रि.	आरिष्यत्	आरिष्यताम्	आरिष्यन्
	आरिष्यः	आरिष्यतम्	आरिष्यत
	आरिष्यम्	आरिष्याव	आरिष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1137 माङ्क् [मा] मान-शब्दयोः – માપવું, શબ્દ કરવો.

व.	मिमीते	मिमाते	मिमते
	मिमीषे	मिमाथे	मिमीध्वे
	मिमे	मिमीवहे	मिमीमहे ।
स.	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमीरन्
	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
	मिमीय	मिमीवहि	मिमीमहि ।
प.	मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्
	मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्
	मिमै	मिमावहै	मिमामहै ।
ह्य.	अमिमीत	अमिमाताम्	अमिमत
	अमिमीथाः	अमिमाथाम्	अमिमीध्वम्
	अमिमि	अमिमीवहि	अमिमीमहि ।
अ.	अमास्त	अमासाताम्	अमासत
	अमास्थाः	अमासाथाम्	अमाद्ध्वम्-ध्वम्
	अमासि	अमास्वहि	अमास्महि ।
प.	ममे	ममाते	ममिरे
	ममिषे	ममाथे	ममिध्वे
	ममे	ममिवहे	ममिमहे ।
आ.	मासीष्ट	मासीयास्ताम्	मासीरन्
	मासीष्ठाः	मासीयास्थाम्	मासीध्वम्
	मासीय	मासीवहे	मासीमहे ।
श्व.	माता	मातारौ	मातारः
	मातासे	मातासाथे	माताध्वे
	माताहे	मातास्वहे	मातास्महे ।
भ.	मास्यते	मास्येते	मास्यन्ते
	मास्यसे	मास्येथे	मास्यध्वे
	मास्ये	मास्यावहे	मास्यामहे ।
क्रि.	अमास्यत	अमास्येताम्	अमास्यन्त
	अमास्यथाः	अमास्येथाम्	अमास्यध्वम्
	अमास्ये	अमास्यावहि	अमास्यामहि ।

1138 डुदांग्क् [दा] दाने – દેવું.

व.	ददाति	दत्तः	ददति
	ददासि	दत्थः	दत्थ
	ददामि	दद्वः	दद्मः
स.	दद्यात्	दद्याताम्	दद्युः
	दद्याः	दद्यातम्	दद्यात
	दद्याम	दद्याव	दद्याम ।
प.	ददातु/दत्तात्,	दत्ताम्	ददतु
	देहि/दत्तात्;	दत्तम्	दत्त
	ददानि	ददाव	ददाम ।
ह्य.	अददात्	अदत्ताम्	अददुः
	अददाः	अदत्तम्	अदत्त
	अददाम्	अदद्व	अदद्म ।
अ.	अदात्	अदाताम्	अदुः
	अदाः	अदातम्	अदात
	अदाम्	अदाव	अदाम ।
प.	ददौ	ददतुः	ददुः
	ददिथ/ददाथ	ददथुः	दद
	ददौ	ददिव	ददिम ।
आ.	देयात्	देयास्ताम्	देयासुः
	देयाः	देयास्तम्	देयास्त
	देयासम्	देयास्व	देयास्म ।
श्व.	दाता	दातारौ	दातारः
	दातासि	दातास्थः	दातास्थ
	दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः ।
भ.	दास्यति	दास्यतः	दास्यन्ति
	दास्यसि	दास्यथः	दास्यथ
	दास्यामि	दास्यावः	दास्यामः ।
क्रि.	अदास्यत्	अदास्यताम्	अदास्यन्
	अदास्यः	अदास्यतम्	अदास्यत
	अदास्यम्	अदास्याव	अदास्याम ॥
व.	दत्ते	ददाते	ददते
	दत्से	ददाथे	दद्ध्वे
	ददे	दद्वहे	दद्महे ।
स.	ददीत	ददीयाताम्	ददीरन्
	ददीथाः	ददीयाथाम्	ददीध्वम्
	ददीय	ददीवहि	ददीमहि ।
प.	दत्ताम्	ददाताम्	ददताम्
	दत्स्व	ददाथाम्	दद्ध्वम्
	ददै	ददावहै	ददामहै ।
ह्य	अदत्त	अददाताम्	अददत
	अदत्थाः	अददाथाम्	अदद्ध्वम्
	अददि	अदद्वहि	अदद्महि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अदित	अदिषाताम्	अदिषत
	अदिथाः	अदिषाथाम्	अदिड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अदिषि	अदिष्वहि	अदिष्महि ।
प.	ददे	ददाते	ददिरे
	ददिषे	ददाथे	ददिध्वे
	ददे	ददिवहे	ददिमहे ।
आ.	दासीष्ट	दासीयास्ताम्	दासीरन्
	दासीष्ठाः	दासीयास्थाम्	दासीध्वम्
	दासीय	दासीवहि	दासीमहि ।
श्व.	दाता	दातारौ	दातारः
	दातासे	दातासाथे	दाताध्वे
	दाताहे	दातास्वहे	दातास्महे ।
भ.	दास्यते	दास्येते	दास्यन्ते
	दास्यसे	दास्येथे	दास्यध्वे
	दास्ये	दास्यावहे	दास्यामहे ।
क्रि.	अदास्यत	अदास्येताम्	अदास्यन्त
	अदास्यथाः	अदास्येथाम्	अदास्यध्वम्
	अदास्ये	अदास्यावहि	अदास्यामहि ।

1139 डुधांग्क् [धा] धारणे च, चकाराद्दाने.
ધારણ કરવું, દેવું.

व.	दधाति	धत्तः	दधति
	दधासि	धत्थः	धत्थ
	दधामि	दध्वः	दध्मः ।
स.	दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः
	दध्याः	दध्यातम्	दध्यात
	दध्याम्	दध्याव	दध्याम ।
प.	दधातु/धत्तात्	धत्ताम्	दधतु
	धेहि/ ,,	धत्तम्	धत्त
	दधानि	दधाव	दधाम ।
ह्य.	अदधात्	अधत्ताम्	अदधुः
	अदधाः	अधत्तम्	अधत्त
	अदधाम्	अदध्व	अदध्म ।
अ.	अधात्	अधाताम्	अधुः
	अधाः	अधातम्	अधात
	अधाम्	अधाव	अधाम ।
प.	दधौ	दधतुः	दधुः
	दधिथ/दधाथ	दधथुः	दध
	दधौ	दधिव	दधिम ।
आ.	धेयात्	धेयास्ताम्	धेयासुः
	धेयाः	धेयास्तम्	धेयास्त
	धेयासम्	धेयास्व	धेयास्म ।
श्व.	धाता	धातारौ	धातारः
	धातासि	धातास्थः	धातास्थ
	धातास्मि	धातास्वः	धातास्मः ।
भ.	धास्यति	धास्यतः	धास्यन्ति
	धास्यसि	धास्यथः	धास्यथ
	धास्यामि	धास्यावः	धास्यामः
क्रि.	अधास्यत्	अधास्यताम्	अधास्यन्
	अधास्यः	अधास्यतम्	अधास्यत
	अधास्यम्	अधास्याव	अधास्याम ।
व.	धत्ते	दधाते	दधते
	धत्से	दधाथे	धद्ध्वे
	दधे	दध्वहे	दध्महे ।
स.	दधीत	दधीयाताम्	दधीरन्
	दधीथाः	दधीयाथाम्	दधीध्वम्
	दधीय	दधीवहि	दधीमहि ।
प.	धत्ताम्	दधाताम्	दधताम्
	धत्स्व	दधाथाम्	धद्ध्वम्
	दधै	दधावहै	दधामहै
ह्य.	अधत्त	अदधाताम्	अदधत
	अधत्थाः	अदधाथाम्	अधद्ध्वम्
	अदधि	अदध्वहि	अदध्महि ।
अ.	अधित	अधिषाताम्	अधिषत
	अधिथाः	अधिषाथाम्	अधिड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अधिषि	अधिष्वहि	अधिष्महि ।
प.	दधे	दधाते	दधिरे
	दधिषे	दधाथे	दधिध्वे
	दधे	दधिवहे	दधिमहे ।
आ.	धासीष्ट	धासीयास्ताम्	धासीरन्
	धासीष्ठाः	धासीयास्थाम्	धासीध्वम्
	धासीय	धासीवहि	धासीमहि
श्व.	धाता	धातारौ	धातारः
	धातासे	धातासाथे	धाताध्वे
	धाताहे	धातास्वहे	धातास्महे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	घास्यते	घास्येते	घास्यन्ते
	घास्यसे	घास्येथे	घास्यध्वे
	घास्ये	घास्यावहे	घास्यामहे ।
क्रि.	अघास्यत	अघास्येताम्	अघास्यन्त
	अघास्यथाः	अघास्येथाम्	अघास्यध्वम्
	अघास्ये	अघास्यावहि	अघास्यामहि ।

1140 डुडुभृंगक् [भृ] पोषणे च, चकाराद्धारणे.
પોષણ કરવું, ધારણ કરવું.

व.	बिभर्ति	बिभृतः	बिभ्रति
	बिभर्षि	बिभृथः	बिभृथ
	बिभर्मि	बिभृवः	बिभृमः ।
स.	बिभृयात्	बिभृयाताम्	बिभृयुः
	बिभृयाः	बिभृयातम्	बिभृयात
	बिभृयाम्	बिभृयाव	बिभृयाम ।
प.	बिभर्तु/बिभृतात्	बिभृताम्	बिभ्रतु
	बिभृहि/ ,,	बिभृतम्	बिभृत
	बिभराणि	बिभराव	बिभराम ।
ह्य.	अबिभः	अबिभृताम्	अबिभरुः
	अबिभः	अबिभृतम्	अबिभृत
	अबिभरम्	अबिभृव	अबिभृम ।
अ.	अभार्षीत्	अभार्ष्टाम्	अभार्षुः
	अभार्षीः	अभार्ष्टम्	अभार्ष्ट
	अभार्षम्	अभार्ष्व	अभार्ष्म ।
प.	बिभराञ्चकार	बिभराञ्चक्रतुः	बिभराञ्चक्रुः
	बिभराञ्चकर्थ	बिभराञ्चक्रथुः	बिभराञ्चक्र
	बिभराञ्चकार/कर	बिभराञ्चकृव	बिभराञ्चकृम ।
	बिभराम्बभूव ।	बिभरामास ।	
	बभार	बभ्रतुः	बभ्रुः
	बभर्थ	बभ्रथुः	बभ्र
	बभार/बभर	बभृव	बभृम ।
आ.	भ्रियात्	भ्रियास्ताम्	भ्रियासुः
	भ्रियाः	भ्रियास्तम्	भ्रियास्त
	भ्रियासम्	भ्रियास्व	भ्रियास्म ।
श्व	भर्ता	भर्तारौ	भर्तारः
	भर्तासि	भर्तास्थः	भर्तास्थ
	भर्तास्मि	भर्तास्वः	भर्तास्मः ।
भ.	भरिष्यति	भरिष्यतः	भरिष्यन्ति
	भरिष्यसि	भरिष्यथः	भरिष्यथ
	भरिष्यामि	भरिष्यावः	भरिष्यामः
क्रि.	अभरिष्यत्	अभरिष्यताम्	अभरिष्यन्
	अभरिष्यः	अभरिष्यतम्	अभरिष्यत
	अभरिष्यम्	अभरिष्याव	अभरिष्याम ।
व	बिभृते	बिभ्राते	बिभ्रते
	बिभृषे	बिभ्राथे	बिभृध्वे
	बिभ्रे	बिभृवहे	बिभृमहे ।
स.	बिभ्रीत	बिभ्रीयाताम्	बिभ्रीरन्
	बिभ्रीथाः	बिभ्रीयाथाम्	बिभ्रीध्वम्
	बिभ्रीय	बिभ्रीवहि	बिभ्रीमहि
प.	बिभृताम्	बिभ्राताम्	बिभ्रताम्
	बिभृष्व	बिभ्राथाम्	बिभृध्वम्
	बिभरै	बिभरावहै	बिभरामहै ।
ह्य.	अबिभृत	अबिभ्राताम्	अबिभ्रत
	अबिभृथाः	अबिभ्राथाम्	अबिभृध्वम्
	अबिभ्रि	अबिभृवहि	अबिभृमहि ।
अ.	अभृत	अभृषाताम्	अभृषत
	अभृथाः	अभृषाथाम्	अभृड्ढ्वम् ढ्वम्
	अभृषि	अभृष्वहि	अभृष्महि ।
प.	बिभराञ्चक्रे	बिभराञ्चक्राते	बिभराञ्चक्रिरे
	बिभराञ्चकृषे	बिभराञ्चक्राथे	बिभराञ्चकृढ्वे
	बिभराञ्चक्रे	बिभराञ्चकृवहे	बिभराञ्चकृमहे ।
	बभ्रे	बिभ्राते	बभ्रिरे
	बभृषे	बभ्राथे	बभृढ्वे
	बभ्रे	बभृवहे	बभृमहे ।
आ	भृषीष्ट	भृषीयास्ताम्	भृषीरन्
	भृषीष्ठाः	भृषीयास्थाम्	भृषीढ्वम्
	भृषीय	भृषीवहि	भृषीमहि
श्व.	भर्ता	भर्तारौ	भर्तारः
	भर्तासे	भर्तासाथे	भर्ताध्वे
	भर्ताहे	भर्तास्वहे	भर्तास्महे ।
भ	भरिष्यते	भरिष्येते	भरिष्यन्ते
	भरिष्यसे	भरिष्येथे	भरिष्यध्वे
	भरिष्ये	भरिष्यावहे	भरिष्यामहे ।
क्रि.	अभरिष्यत	अभरिष्येताम्	अभरिष्यन्त
	अभरिष्यथाः	अभरिष्येथाम्	अभरिष्यध्वम्
	अभरिष्ये	अभरिष्यावहि	अभरिष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1141 णिजृंकी [निजु] शौचे च, चकारात् पोषणे. નિર્મળ કરવું, પોષણ કરવું.

व.	नेनेक्ति	नेनिक्तः	नेनिजति
	नेनेक्षि	नेनिक्थः	नेनिक्थ
	नेनेज्मि	नेनिज्वः	नेनिज्मः ।
स.	नेमिज्यात्	नेनिज्याताम्	नेनिज्युः
	नेनेज्याः	नेनिज्यातम्	नेनिज्यात
	नेनिज्याम्	नेनिज्याव	नेनिज्याम ।
प.	नेनक्तु/नेनिक्तात्	नेनिक्ताम्	नेनिजतु
	नेनिग्धि/ ,,	नेनिक्तम्	नेनिक्त
	नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम ।
ह्य	अनेनेक्-ग्	अनेनिक्ताम्	अनेनिजुः
	अनेनेक्-ग्	अनेनिक्तम्	अनेनिक्त
	अनेनिजम्	अनेनिज्व	अनेनिज्म ।
अ.	अनिजत्	अनिजताम्	अनिजन्
	अनिजः	अनिजतम्	अनिजत
	अनिजम्	अनिजाव	अनिजाम ।
	अनैक्षीत्	अनैक्ताम्	अनैक्षुः
	अनैक्षीः	अनैक्तम्	अनैक्त
	अनैक्षम्	अनैक्ष्व	अनैक्ष्म ।
प.	निनेज	निनिजतुः	निनिजुः
	निनेजिथ	निनिजथुः	निनिज
	निनेज	निनिजिव	निनिजिम ।
आ	निज्यात्	निज्यास्ताम्	निज्यासुः
	निज्याः	निज्यास्तम्	निज्यास्त
	निज्यासम्	निज्यास्व	निज्यास्म ।
श्व.	नेक्ता	नेक्तारौ	नेक्तारः
	नेक्तासि	नेक्तास्थः	नेक्तास्थ
	नेक्तास्मि	नेक्तास्वः	नेक्तास्मः ।
भ.	नेक्ष्यति	नेक्ष्यतः	नेक्ष्यन्ति
	नेक्ष्यसि	नेक्ष्यथः	नेक्ष्यथ
	नेक्ष्यामि	नेक्ष्यावः	नेक्ष्यामः ।
क्रि.	अनेक्ष्यत्	अनेक्ष्यताम्	अनेक्ष्यन्
	अनेक्ष्यः	अनेक्ष्यतम्	अनेक्ष्यत
	अनेक्ष्यम्	अनेक्ष्याव	अनेक्ष्याम ।
व.	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिजते
	नेनिक्षे	नेनिजाथे	नेनिग्ध्वे
	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे ।
स.	नेनिजीत	नेनिजीयाताम्	नेनिजीरन्
	नेनिजीथाः	नेनिजीयाथाम्	नेनिजीध्वम्
	नेनिजीय	नेनिजीवहि	नेनिजीमहि ।
प.	नेनिक्ताम्	नेनिजाताम्	नेनिजताम्
	नेनिक्ष्व	नेनिजाथाम्	नेनिग्ध्वम्
	नेनिजै	नेनिजावहै	नेनिजामहै ।
ह्य.	अनेनिक्त	अनेनिजाताम्	अनेनिजत
	अनेनिक्थाः	अनेनिजाथाम्	अनेनिग्ध्वम्
	अनेनिजि	अनेनिज्वहि	अनेनिज्महि ।
अ.	अनिक्त	अनिक्षाताम्	अनिक्षत
	अनिक्थाः	अनिक्षाथाम्	अनिग्ध्वम्-ग्ड्ढ्वम्
	अनिक्षि	अनिक्ष्वहि	अनिक्ष्महि ।
प.	निनिजे	निनिजाते	निनिजिरे
	निनिजिषे	निनिजाथे	निनिजिध्वे
	निनिजे	निनिजिवहे	निनिजिमहे ।
आ.	निक्षीष्ट	निक्षीयास्ताम्	निक्षीरन्
	निक्षीष्ठाः	निक्षीयास्थाम्	निक्षीध्वम्
	निक्षीय	निक्षीवहि	निक्षीमहि ।
श्व.	नेक्ता	नेक्तारौ	नेक्तारः
	नेक्तासे	नेक्तासाथे	नेक्ताध्वे
	नेक्ताहे	नेक्तास्वहे	नेक्तास्महे ।
भ.	नेक्ष्यते	नेक्ष्येते	नेक्ष्यन्ते
	नेक्ष्यसे	नेक्ष्येथे	नेक्ष्यध्वे
	नेक्ष्ये	नेक्ष्यावहे	नेक्ष्यामहे ।
क्रि.	अनेक्ष्यत	अनेक्ष्येताम्	अनेक्ष्यन्त
	अनेक्ष्यथाः	अनेक्ष्येथाम्	अनेक्ष्यध्वम्
	अनेक्ष्ये	अनेक्ष्यावहि	अनेक्ष्यामहि ।

1143 विष्लृंकी [विष्] व्याप्तौ. વ્યાપીને રહેવું

व.	वेवेष्टि	वेविष्टः	वेविषति
	वेवेक्षि	वेविष्ठः	वेविष्ठ
	वेवेष्मि	वेविष्वः	वेविष्मः
स.	वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः
	वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात
	वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम ।
प.	वेवेष्टु/वेविष्टात्,	वेविष्टाम्	वेविषतु
	वेविड्ढि/वेविष्टात्	वेविष्टम्	वेविष्ट
	वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ह्य.	अवेवेट्-ड्	अवेविष्टाम्	अवेविषुः
	अवेवेट्-ड्	अवेविष्टम्	अवेविष्ट
	अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म ।
अ.	अविषत्	अविषताम्	अविषन्
	अविषः	अविषतम्	अविषत
	अविषम्	अविषाव	अविषाम ।
प.	विवेष	विविषतुः	विविषुः
	विवेषिथ	विविषथुः	विविष
	विवेष	विविषिव	विविषिम ।
आ.	विष्यात्	विष्यास्ताम्	विष्यासुः
	विष्याः	विष्यास्तम्	विष्यास्त
	विष्यासम्	विष्यास्व	विष्यास्म ।
श्व.	वेष्टा	वेष्टारौ	वेष्टारः
	वेष्टासि	वेष्टास्थः	वेष्टास्थ
	वेष्टास्मि	वेष्टास्वः	वेष्टास्मः ।
भ.	वेक्ष्यति	वेक्ष्यतः	वेक्ष्यन्ति
	वेक्ष्यसि	वेक्ष्यथः	वेक्ष्यथ
	वेक्ष्यामि	वेक्ष्यावः	वेक्ष्यामः ।
क्रि.	अवेक्ष्यत्	अवेक्ष्यताम्	अवेक्ष्यन्
	अवेक्ष्यः	अवेक्ष्यतम्	अवेक्ष्यत
	अवेक्ष्यम्	अवेक्ष्याव	अवेक्ष्याम ।
व.	वेविष्टे	वेविषाते	वेविषते
	वेविक्षे	वेविषाथे	वेविड्ढ्वे
	वेविषे	वेविष्वहे	वेविष्महे ।
स.	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्
	वेविषीथाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
	वेविषीय	वेविषीवहि	वेविषीमहि ।
प.	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविषताम्
	वेविक्ष्व	वेविषाथाम्	वेविड्ढ्वम्
	वेविषै	वेविषावहै	वेविषामहै ।
ह्य.	अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविषत
	अवेविष्ठाः	अवेविषाथाम्	अवेविड्ढ्वम्
	अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि ।
अ	अविक्षत	अविक्षाताम्	अविक्षन्त
	अविक्षथाः	अविक्षाथाम्	अविक्षध्वम्
	अविक्षि	अविक्षावहि	अविक्षामहि ।
प.	विविषे	विविषाते	विविषिरे
	विविषिषे	विविषाथे	विविषिध्वे
	विविषे	विविषिवहे	विविषिमहे ।
आ.	विक्षीष्ट	विक्षीयास्ताम्	विक्षीरन्
	विक्षीष्ठाः	विक्षीयाथाम्	विक्षीध्वम्
	विक्षीय	विक्षीवहि	विक्षीमहि ।
श्व.	वेष्टा	वेष्टारौ	वेष्टारः
	वेष्टासे	वेष्टासाथे	वेष्टाध्वे
	वेष्टाहे	वेष्टास्वहे	वेष्टास्महे ।
भ.	वेक्ष्यते	वेक्ष्येते	वेक्ष्यन्ते
	वेक्ष्यसे	वेक्ष्येथे	वेक्ष्यध्वे
	वेक्ष्ये	वेक्ष्यावहे	वेक्ष्यामहे ।
क्रि.	अवेक्ष्यत	अवेक्ष्येताम्	अवेक्ष्यन्त
	अवेक्ष्यथाः	अवेक्ष्येथाम्	अवेक्ष्यध्वम्
	अवेक्ष्ये	अवेक्ष्यावहि	अवेक्ष्यामहि ।

। इत्युभयपदिनः । वृत् ह्लादयः, समाप्ता इत्यर्थः ।

अथ दिवादिः ।

1144 दिवूच् [दिव्] क्रीडा-जयेच्छा-पणि-द्युति-स्तुति-गतिषु, जयेच्छा विजिगीषा, पणिर्व्यवहारः क्रयादिः. ક્રીડા કરવી, જીતવાની ઇચ્છા કરવી, વ્યાપાર કરવો, પ્રકાશવું, વખાણ કરવા, જવું.

व.	दीव्यति	दीव्यतः	दीव्यन्ति
	दीव्यसि	दीव्यथः	दीव्यथ
	दीव्यामि	दीव्यावः	दीव्यामः ।
स.	दीव्येत्	दीव्येताम्	दीव्येयुः
	दीव्येः	दीव्येतम्	दीव्येत
	दीव्येयम्	दीव्येव	दीव्येम ।
प.	दीव्यतु/दीव्यतात्	दीव्यताम्	दीव्यन्तु
	दीव्य/ ,,	दीव्यतम्	दीव्यत
	दीव्यानि	दीव्याव	दीव्याम ।
ह्य.	अदीव्यत्	अदीव्यताम्	अदीव्यन्
	अदीव्यः	अदीव्यतम्	अदीव्यत
	अदीव्यम्	अदीव्याव	अदीव्याम ।
अ.	अदेवीत्	अदेविष्टाम्	अदेविषुः
	अदेवीः	अदेविष्टम्	अदेविष्ट
	अदेविषम्	अदेविष्व	अदेविष्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	दिदेव	दिदिवतुः	दिदिवुः
	दिदेविथ	दिदिवथुः	दिदिव
	दिदेव	दिदिविव	दिदिविम ।
आ	दीव्यात्	दीव्यास्ताम्	दीव्यासुः
	दीव्याः	दीव्यास्तम्	दीव्यास्त
	दीव्यासम्	दीव्यास्व	दीव्यास्म ।
श्व.	देविता	देवितारौ	देवितारः
	देवितासि	देवितास्थः	देवितास्थ
	देवितास्मि	देवितास्वः	देवितास्मः ।
भ.	देविष्यति	देविष्यतः	देविष्यन्ति
	देविष्यसि	देविष्यथः	देविष्यथ
	देविष्यामि	देविष्यावः	देविष्यामः ।
क्रि.	अदेविष्यत्	अदेविष्यताम्	अदेविष्यन्
	अदेविष्यः	अदेविष्यतम्	अदेविष्यत
	अदेविष्यम्	अदेविष्याव	अदेविष्याम ।

1145 जॄष् [जॄ] जरसि, वयोहानावित्यर्थः. બુઢા થવું.

व.	जीर्यति	जीर्यतः	जीर्यन्ति
	जीर्यसि	जीर्यथः	जीर्यथ
	जीर्यामि	जीर्यावः	जीर्यामः ।
स.	जीर्येत्	जीर्येताम्	जीर्येयुः
	जीर्येः	जीर्येतम्	जीर्येत
	जीर्येयम्	जीर्येव	जीर्येम ।
प.	जीर्यतु/जीर्यतात्	जीर्यताम्	जीर्यन्तु
	जीर्य/ ,,	जीर्यतम्	जीर्यत
	जीर्याणि	जीर्याव	जीर्याम ।
ह्य.	अजीर्यत्	अजीर्यताम्	अजीर्यन्
	अजीर्यः	अजीर्यतम्	अजीर्यत
	अजीर्यम्	अजीर्याव	अजीर्याम ।
अ.	अजरत्	अजरताम्	अजरन्
	अजरः	अजरतम्	अजरत
	अजरम्	अजराव	अजराम ।
	अजारीत्	अजारिष्टाम्	अजारिषुः
	अजारीः	अजारिष्टम्	अजारिष्ट
	अजारिषम्	अजारिष्व	अजारिष्म ।
प.	जजार/जजरतुः	जेरतुः	जेरुः/जजरुः
	जजरिथ/जेरिथ	जेरथुः/जजरथुः	जेर/जजर
	जजार/जजर	जजरिव/जेरिव	जजरिम/जेरिम ।
आ.	जीर्यात्	जीर्यास्ताम्	जीर्यासुः
	जीर्याः	जीर्यास्तम्	जीर्यास्त
	जीर्यासम्	जीर्यास्व	जीर्यास्म ।
श्व.	जरिता	जरितारौ	जरितारः
	जरितासि	जरितास्थः	जरितास्थ
	जरितास्मि	जरितास्वः	जरितास्मः ।
	जरीता	जरीतारौ	जरीतारः
	जरीतासि	जरीतास्थः	जरीतास्थ
	जरीतास्मि	जरीतास्वः	जरीतास्मः ।
भ.	जरिष्यति	जरिष्यतः	जरिष्यन्ति
	जरिष्यसि	जरिष्यथः	जरिष्यथ
	जरिष्यामि	जरिष्यावः	जरिष्यामः ।
	जरीष्यति	जरीष्यतः	जरीष्यन्ति
	जरीष्यसि	जरीष्यथः	जरीष्यथ
	जरीष्यामि	जरीष्यावः	जरीष्यामः ।
क्रि.	अजरिष्यत्	अजरिष्यताम्	अजरिष्यन्
	अजरिष्यः	अजरिष्यतम्	अजरिष्यत
	अजरिष्यम्	अजरिष्याव	अजरिष्याम ।
	अजरीष्यत्	अजरीष्यताम्	अजरीष्यन्
	अजरीष्यः	अजरिष्यतम्	अजरीष्यत
	अजरीष्यम्	अजरिष्याव	अजरीष्याम ।

1147 शोंच् [शो] तक्षणे,तनुकरणे इत्यर्थः. છોલવું

व.	श्यति	श्यतः	श्यन्ति
	श्यसि	श्यथः	श्यथ
	श्यामि	श्यावः	श्यामः ।
स.	श्येत्	श्येताम्	श्येयुः
	श्येः	श्येतम्	श्येत
	श्येयम्	श्येव	श्येम ।
प.	श्यतु/श्यतात्	श्यताम्	श्यन्तु
	श्य/श्यतात्	श्यतम्	श्यत
	श्यानि	श्याव	श्याम ।
ह्य.	अश्यत्	अश्यताम्	अश्यन्
	अश्यः	अश्यतम्	अश्यत
	अश्यम्	अश्याव	अश्याम ।
अ.	अशात्	अशाताम्	अशुः
	अशाः	अशातम्	अशात
	अशाम्	अशाव	अशाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	अशासीत्	अशासिष्टाम्	अशासिषुः
	अशासीः	अशासिष्टम्	अशासिष्ट
	अशासिषम्	अशासिष्व	अशासिष्म ।
प.	शशौ	शशतुः	शशुः
	शशिथ/शशाथ	शशथुः	शश
	शशौ	शशिव	शशिम ।
आ	शायात्	शायास्ताम्	शायासुः
	शायाः	शायास्तम्	शायास्त
	शायासम्	शायास्व	शायास्म ।
श्व.	शाता	शातारौ	शातारः
	शातासि	शातास्थः	शातास्थ
	शातास्मि	शातास्वः	शातास्मः ।
भ.	शास्यति	शास्यतः	शास्यन्ति
	शास्यसि	शास्यथः	शास्यथ
	शास्यामि	शास्यावः	शास्यामः ।
क्रि.	अशास्यत्	अशास्यताम्	अशास्यन्
	अशास्यः	अशास्यतम्	अशास्यत
	अशास्यम्	अशास्याव	अशास्याम ।

1152 नृतैच् [नृत्] नर्तने, नर्तनं–नाट्यम्-નાચવું

व	नृत्यति	नृत्यतः	नृत्यन्ति
	नृत्यसि	नृत्यथः	नृत्यथ
	नृत्यामि	नृत्यावः	नृत्यामः ।
स.	नृत्येत्	नृत्येताम्	नृत्येयुः
	नृत्येः	नृत्येतम्	नृत्येत
	नृत्येयम्	नृत्येव	नृत्येम ।
प.	नृत्यतु/नृत्यतात्	नृत्यताम्	नृत्यन्तु
	नृत्य/नृत्यतात्	नृत्यतम्	नृत्यत
	नृत्यानि	नृत्याव	नृत्याम ।
ह्य.	अनृत्यत्	अनृत्यताम्	अनृत्यन्
	अनृत्यः	अनृत्यतम्	अनृत्यत
	अनृत्यम्	अनृत्याव	अनृत्याम ।
अ.	अनर्तीत्	अनर्तिष्टाम्	अनर्तिषुः
	अनर्तीः	अनर्तिष्टम्	अनर्तिष्ट
	अनर्तिषम्	अनर्तिष्व	अनर्तिष्म ।
प.	ननर्त	ननृततुः	ननृतुः
	ननर्तिथ	ननृतथुः	ननृत
	ननर्त	ननृतिव	ननृतिम ।
आ.	नृत्यात्	नृत्यास्ताम्	नृत्यासुः
	नृत्याः	नृत्यास्तम्	नृत्यास्त
	नृत्यासम्	नृत्यास्व	नृत्यास्म ।
श्व.	नर्तिता	नर्तितारौ	नर्तितारः
	नर्तितासि	नर्तितास्थः	नर्तितास्थ
	नर्तितास्मि	नर्तितास्वः	नर्तितास्मः ।
भ.	नर्त्स्यति	नर्त्स्यतः	नर्त्स्यन्ति
	नर्त्स्यसि	नर्त्स्यथः	नर्त्स्यथ
	नर्त्स्यामि	नर्त्स्यावः	नर्त्स्यामः ।
	नर्तिष्यति	नर्तिष्यतः	नर्तिष्यन्ति
	नर्तिष्यसि	नर्तिष्यथः	नर्तिष्यथ
	नर्तिष्यामि	नर्तिष्यावः	नर्तिष्यामः ।
क्रि.	अनर्त्स्यत्	अनर्त्स्यताम्	अनर्त्स्यन्
	अनर्त्स्यः	अनर्त्स्यतम्	अनर्त्स्यत
	अनर्त्स्यम्	अनर्त्स्याव	अनर्त्स्याम ।
	अनर्तिष्यत्	अनर्तिष्यताम्	अनर्तिष्यन्
	अनर्तिष्यः	अनर्तिष्यतम्	अनर्तिष्यत
	अनर्तिष्यम्	अनर्तिष्याव	अनर्तिष्याम ।

1153 कुथच् [कुथ्] पूतिभावे, पूतिभावो दुर्गन्धः क्लेदः. કોહાઈ જવું.

व.	कुथ्यति	कुथ्यतः	कुथ्यन्ति
	कुथ्यसि	कुथ्यथः	कुथ्यथ
	कुथ्यामि	कुथ्याव	कुथ्याम ।
स.	कुथ्येत्	कुथ्येताम्	कुथ्येयुः
	कुथ्येः	कुथ्येतम्	कुथ्येत
	कुथ्येयम्	कुथ्येव	कुथ्येम ।
प.	कुथ्यतु/कुथ्यतात्	कुथ्यताम्	कुथ्यन्तु
	कुथ्यः ,,	कुथ्यतम्	कुथ्यत
	कुथ्यानि	कुथ्याव	कुथ्याम ।
ह्य.	अकुथ्यत्	अकुथ्यताम्	अकुथ्यन्
	अकुथ्यः	अकुथ्यतम्	अकुथ्यत
	अकुथ्यम्	अकुथ्याव	अकुथ्याम ।
अ	अकोथीत्	अकोथिष्टाम्	अकोथिषुः
	अकोथीः	अकोथिष्टम्	अकोथिष्ट
	अकोथिषम्	अकोथिष्व	अकोथिष्म ।
प.	चुकोथ	चुकुथतुः	चुकुथुः
	चुकोथिथ	चुकुथथुः	चुकुथ
	चुकोथ	चुकुथिव	चुकुथिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	कुथ्यात्	कुथ्यास्ताम्	कुथ्यासुः
	कुथ्याः	कुथ्यास्तम्	कुथ्यास्त
	कुथ्यासम्	कुथ्यास्व	कुथ्यास्म ।
श्व.	कोथिता	कोथितारौ	कोथितारः
	कोथितासि	कोथितास्थः	कोथितास्थ
	कोथितास्मि	कोथितास्वः	कोथितास्मः ।
भ.	कोथिष्यति	कोथिष्यतः	कोथिष्यन्ति
	कोथिष्यसि	कोथिष्यथः	कोथिष्यथ
	कोथिष्यामि	कोथिष्यावः	कोथिष्यामः ।
क्रि.	अकोथिष्यत्	अकोथिष्यताम्	अकोथिष्यन्
	अकोथिष्यः	अकोथिष्यतम्	अकोथिष्यत
	अकोथिष्यम्	अकोथिष्याव	अकोथिष्याम ।

2257 व्यधंच् [व्यध्] ताडने. તાડના કરવી.

व	विध्यति	विध्यतः	विध्यन्ति
	विध्यसि	विध्यथः	विध्यथ
	विध्यामि	विध्यावः	विध्यामः ।
स.	विध्येत्	विध्येताम्	विध्येयुः
	विध्येः	विध्येतम्	विध्येत
	विध्येयम्	विध्येव	विध्येम ।
प.	विध्यतु/विध्यतात्	विध्यताम्	विध्यन्तु
	विध्य/ ,,	विध्यतम्	विध्यत
	विध्यानि	विध्याव	विध्याम ।
ह्य.	अविध्यत्	अविध्यताम्	अविध्यन्
	अविध्यः	अविध्यतम्	अविध्यत
	अविध्यम्	अविध्याव	अविध्याम ।
अ.	अव्यात्सीत्	अव्याद्धाम्	अव्यात्सुः
	अव्यात्सीः	अव्याद्धम्	अव्याद्ध
	अव्यात्सम्	अव्यात्स्व	अव्यात्स्म ।
प.	विव्याध	विविधतुः	विविधुः
	विव्यधिथ	विविधथुः	विविध
	विव्याध/विव्यध	विविधिव	विविधिम ।
आ.	विध्यात्	विध्यास्ताम्	विध्यासुः
	विध्याः	विध्यास्तम्	विध्यास्त
	विध्यासम्	विध्यास्व	विध्यास्म ।
श्व.	व्यद्धा	व्यद्धारौ	व्यद्धारः
	व्यद्धासि	व्यद्धास्थः	व्यद्धास्थ
	व्यद्धास्मि	व्यद्धास्वः	व्यद्धास्मः ।
भ	व्यत्स्यति	व्यत्स्यतः	व्यत्स्यन्ति
	व्यत्स्यसि	व्यत्स्यथः	व्यत्स्यथ
	व्यत्स्यामि	व्यत्स्यावः	व्यत्स्यामः ।
क्रि.	अव्यत्स्यत्	अव्यत्स्यताम्	अव्यत्स्यन्
	अव्यत्स्यः	अव्यत्स्यतम्	अव्यत्स्यत
	अव्यत्स्यम्	अव्यत्स्याव	अव्यत्स्याम्

1164 षिवूच् [सिव्] उतौ. उतिर्वानम्, तन्तुसन्तान इत्यर्थः વણવું.

व.	सीव्यति	सीव्यतः	सीव्यन्ति
	सीव्यसि	सीव्यथः	सीव्यथ
	सीव्यामि	सीव्यावः	सीव्यामः ।
स.	सीव्येत्	सीव्येताम्	सीव्येयुः
	सीव्येः	सीव्येतम्	सीव्येत
	सीव्येयम्	सीव्येव	सीव्येम ।
प.	सीव्यतु/सीव्यतात्	सीव्यताम्	सीव्यन्तु
	सीव्य/सीव्यतात्	सीव्यतम्	सीव्यत
	सीव्यानि	सीव्याव	सीव्याम ।
ह्य.	असीव्यत्	असीव्यताम्	असीव्यन्
	असीव्यः	असीव्यतम्	असीव्यत
	असीव्यम्	असीव्याव	असीव्याम ।
अ.	असेवीत्	असेविष्टाम्	असेविषुः
	असेवीः	असेविष्टम्	असेविष्ट
	असेविषम्	असेविष्व	असेविष्म ।
प.	सिषेव	सिषिवतुः	सिषिवुः
	सिषेविथ	सिषिवथुः	सिषिव
	सिषेव	सिषिविव	सिषिविम ।
आ.	सीव्यात्	सीव्यास्ताम्	सीव्यासुः
	सीव्याः	सीव्यास्तम्	सीव्यास्त
	सीव्यासम्	सीव्यास्व	सीव्यास्म ।
श्व.	सेविता	सेवितारौ	सेवितारः
	सेवितासि	सेवितास्थः	सेवितास्थ
	सेवितास्मि	सेवितास्वः	सेवितास्मः ।
भ.	सेविष्यति	सेविष्यतः	सेविष्यन्ति
	सेविष्यसि	सेविष्यथः	सेविष्यथ
	सेविष्यामि	सेविष्यावः	सेविष्यामः ।
क्रि.	असेविष्यत्	असेविष्यताम्	असेविष्यन्
	असेविष्यः	असेविष्यतम्	असेविष्यत
	असेविष्यम्	असेविष्याव	असेविष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1171 त्रसैच् [त्रस्] भये, બીવું.

વ.	त्रस्यति	त्रस्यतः	त्रस्यन्ति
	त्रस्यसि	त्रस्यथः	त्रस्यथ
	त्रस्यामि	त्रस्यावः	त्रस्यामः ।
	त्रसति	त्रसतः	त्रसन्ति
	त्रससि	त्रसथः	त्रसथ
	त्रसामि	त्रसावः	त्रसामः ।
સ.	त्रस्येत्	त्रस्येताम्	त्रस्येयुः
	त्रस्येः	त्रस्येतम्	त्रस्येत
	त्रस्येयम्	त्रस्येव	त्रस्येम ।
	त्रसेत्	त्रसेताम्	त्रसेयुः
	त्रसेः	त्रसेतम्	त्रसेत
	त्रसेयम्	त्रसेव	त्रसेम ।
પ.	त्रस्यतु/त्रस्यतात्	त्रस्यताम्	त्रस्यन्तु
	त्रस्य/त्रस्यतात्	त्रस्यतम्	त्रस्यत
	त्रस्यामि	त्रस्याव	त्रस्याम ।
	त्रसतु/त्रसतात्	त्रसताम्	त्रसन्तु
	त्रस/त्रसतात्	त्रसतम्	त्रसत
	त्रसानि	त्रसाव	त्रसाम ।
હ્ય.	अत्रस्यत्	अत्रस्यताम्	अत्रस्यन्
	अत्रस्यः	अत्रस्यतम्	अत्रस्यत
	अत्रस्यम्	अत्रस्याव	अत्रस्याम ।
	अत्रसत्	अत्रसताम्	अत्रसन्
	अत्रसः	अत्रसतम्	अत्रसत
	अत्रसम्	अत्रसाव	अत्रसाम ।
અ.	अत्रासीत्	अत्रासिष्टाम्	अत्रासिषुः
	अत्रासीः	अत्रासिष्टम्	अत्रासिष्ट
	अत्रासिषम्	अत्रासिष्व	अत्रासिष्म ।
	अत्रसीत्	अत्रसिष्टाम	अत्रसिषुः
	अत्रसीः	अत्रसिष्टम्	अत्रसिष्ट
	अत्रसिषम्	अत्रसिष्व	अत्रसिष्म
પ.	तत्रास	त्रेसतुः/तत्रसतुः	त्रेसुः/तत्रसुः
	त्रेसिथ तत्रसिथ	त्रेसथुः/तत्रसथुः	त्रेस/तत्रस
	तत्रास/तत्रस	त्रेसिव/तत्रसिव	त्रेसिम/तत्रसिम ।
આ	त्रस्यात्	त्रस्यास्ताम्	त्रस्यासुः
	त्रस्याः	त्रस्यास्तम्	त्रस्यास्त
	त्रस्यासम्	त्रस्यास्व	त्रस्यास्म ।
શ્વ.	त्रसिता	त्रसितारौ	त्रसितारः
	त्रसितासि	त्रसितास्थः	त्रसितास्थ
	त्रसितास्मि	त्रसितास्वः	त्रसितास्मि ।
ભ.	त्रसिष्यति	त्रसिष्यतः	त्रसिष्यन्ति
	त्रसिष्यसि	त्रसिष्यथः	त्रसिष्यथ
	त्रसिष्यामि	त्रसिष्यावः	त्रसिष्यामः ।
ક્રિ.	अत्रसिष्यत्	अत्रसिष्यताम्	अत्रसिष्यन्
	अत्रसिष्यः	अत्रसिष्यतम्	अत्रसिष्यत
	अत्रसिष्यम्	अत्रसिष्याव	अत्रसिष्याम ।

1175 पुषंच् [पुष्] पुष्टौ, अकर्मकोऽयम्. પુષ્ટ થવું

વ	पुष्यति	पुष्यतः	पुष्यन्ति
	पुष्यसि	पुष्यथः	पुष्यथ
	पुष्यामि	पुष्यावः	पुष्यामः ।
સ.	पुष्येत्	पुष्येताम्	पुष्येयुः
	पुष्येः	पुष्येतम्	पुष्येत
	पुष्येयम्	पुष्येव	पुष्येम ।
પ.	पुष्यतु/पुष्यतात्	पुष्यताम्	पुष्यन्तु
	पुष्य/ ,,	पुष्यतम्	पुष्यत
	पुष्याणि	पुष्याव	पुष्याम ।
હ્ય.	अपुष्यत्	अपुष्यताम्	अपुष्यन्
	अपुष्यः	अपुष्यतम्	अपुष्यत
	अपुष्यम्	अपुष्याव	अपुष्याम ।
અ.	अपुषत्	अपुषताम्	अपुषन्
	अपुषः	अपुषतम्	अपुषत
	अपुषम्	अपुषाव	अपुषाम ।
પ.	पुपोष	पुपुषतुः	पुपुषुः
	पुपोषिथ	पुपुषथुः	पुपुष
	पुपोष	पुपुषिव	पुपुषिम ।
આ	पुष्यात्	पुष्यास्ताम्	पुष्यासुः
	पुष्याः	पुष्यास्तम्	पुष्यास्त
	पुष्यासम्	पुष्यास्व	पुष्यास्म ।
શ્વ.	पोष्टा	पोष्टारौ	पोष्टारः
	पोष्टासि	पोष्टास्थः	पोष्टास्थ
	पोष्टास्मि	पोष्टास्वः	पोष्टास्मः ।
ભ.	पोक्ष्यति	पोक्ष्यतः	पोक्ष्यन्ति
	पोक्ष्यसि	पोक्ष्यथः	पोक्ष्यथ
	पोक्ष्यामि	पोक्ष्यावः	पोक्ष्यामः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

क्रि.	अपोक्ष्यत्	अपोक्ष्यताम्	अपोक्ष्यन्
	अपोक्ष्यः	अपोक्ष्यतम्	अपोक्ष्यत
	अपोक्ष्यम्	अपोक्ष्याव	अपोक्ष्याम ।

1179 क्ष्विदाच् [क्ष्विद्] आर्द्रभावे भीनुं थवुं.

व.	क्ष्विद्यति	क्ष्विद्यतः	क्ष्विद्यन्ति
	क्ष्विद्यसि	क्ष्विद्यथः	क्ष्विद्यथ
	क्ष्विद्यामि	क्ष्विद्यावः	क्ष्विद्यामः ।
स.	क्ष्विद्येत्	क्ष्विद्येताम्	क्ष्विद्येयुः
	क्ष्विद्येः	क्ष्विद्येतम्	क्ष्विद्येत
	क्ष्विद्येयम्	क्ष्विद्येव	क्ष्विद्येम ।
प.	क्ष्विद्यतु/क्ष्विद्यतात्	क्ष्विद्यताम्	क्ष्विद्यन्तु
	क्ष्विद्य/क्ष्विद्यतात्	क्ष्विद्यतम्	क्ष्विद्यत
	क्ष्विद्यानि	क्ष्विद्याव	क्ष्विद्याम ।
ह्य	अक्ष्विद्यत्	अक्ष्विद्यताम्	अक्ष्विद्यन्
	अक्ष्विद्यः	अक्ष्विद्यतम्	अक्ष्विद्यत
	अक्ष्विद्यम्	अक्ष्विद्याव	अक्ष्विद्याम ।
अ.	अक्ष्विदत्	अक्ष्विदताम्	अक्ष्विदन्
	अक्ष्विदः	अक्ष्विदतम्	अक्ष्विदत
	अक्ष्विदम्	अक्ष्विदाव	अक्ष्विदाम ।
प.	चिक्ष्वेद	चिक्ष्विदतुः	चिक्ष्विदुः
	चिक्ष्वेदिथ	चिक्ष्विदथुः	चिक्ष्विद
	चिक्ष्वेद	चिक्ष्विदिव	चिक्ष्विदिम ।
आ.	क्ष्विद्यात्	क्ष्विद्यास्ताम्	क्ष्विद्यासुः
	क्ष्विद्याः	क्ष्विद्यास्तम्	क्ष्विद्यास्त
	क्ष्विद्यासम्	क्ष्विद्यास्व	क्ष्विद्यास्म ।
श्व.	क्ष्वेदिता	क्ष्वेदितारौ	क्ष्वेदितारः
	क्ष्वेदितासि	क्ष्वेदितास्थः	क्ष्वेदितास्थ
	क्ष्वेदितास्मि	क्ष्वेदितास्वः	क्ष्वेदितास्मः ।
	क्ष्वेत्ता	क्ष्वेत्तारौ	क्ष्वेत्तारः
	क्ष्वेत्तासि	क्ष्वेत्तास्थः	क्ष्वेत्तास्थ
	क्ष्वेत्तास्मि	क्ष्वेत्तास्वः	क्ष्वेत्तास्मः ।
भ.	क्ष्वेदिष्यति	क्ष्वेदिष्यतः	क्ष्वेदिष्यन्ति
	क्ष्वेदिष्यसि	क्ष्वेदिष्यथः	क्ष्वेदिष्यथ
	क्ष्वेदिष्यामि	क्ष्वेदिष्यावः	क्ष्वेदिष्यामः ।
	क्ष्वेत्स्यति	क्ष्वेत्स्यतः	क्ष्वेत्स्यन्ति
	क्ष्वेत्स्यसि	क्ष्वेत्स्यथः	क्ष्वेत्स्यथ
	क्ष्वेत्स्यामि	क्ष्वेत्स्यावः	क्ष्वेत्स्यामः ।
क्रि.	अक्ष्वेदिष्यत्	अक्ष्वेदिष्यताम्	अक्ष्वेदिष्यन्
	अक्ष्वेदिष्यः	अक्ष्वेदिष्यतम्	अक्ष्वेदिष्यत
	अक्ष्वेदिष्यम्	अक्ष्वेदिष्याव	अक्ष्वेदिष्याम ।
	अक्ष्वेत्स्यत्	अक्ष्वेत्स्यताम्	अक्ष्वेत्स्यन्
	अक्ष्वेत्स्यः	अक्ष्वेत्स्यतम्	अक्ष्वेत्स्यत
	अक्ष्वेत्स्यम्	अक्ष्वेत्स्याव	अक्ष्वेत्स्याम ।

1181 ञिमिदाच् [मिद्] स्नेहने. ચીકણા થવું.

व.	मेद्यति	मेद्यतः	मेद्यन्ति
	मेद्यसि	मेद्यथः	मेद्यथ
	मेद्यामि	मेद्यावः	मेद्यामः ।
स.	मेद्येत्	मेद्येताम्	मेद्येयुः
	मेद्येः	मेद्येतम्	मेद्येत
	मेद्येयम्	मेद्येव	मेद्येम ।
प	मेद्यतु/मेद्यतात्	मेद्यताम्	मेद्यन्तु
	मेद्य/ ,,	मेद्यतम्	मेद्यत
	मेद्यानि	मेद्याव	मेद्याम ।
ह्य	अमेद्यत्	अमेद्यताम्	अमेद्यन्
	अमेद्यः	अमेद्यतम्	अमेद्यत
	अमेद्यम्	अमेद्याव	अमेद्याम ।
अ.	अमिदत्	अमिदताम्	अमिदन्
	अमिदः	अमिदतम्	अमिदत
	अमिदत्	अमिदाव	अमिदाम ।
प.	मिमेद	मिमिदतुः	मिमिदुः
	मिमेदिथ	मिमिदथुः	मिमिद
	मिमेद	मिमिदिव	मिमिदिम ।
आ.	मिद्यात्	मिद्यास्ताम्	मिद्यासुः
	मिद्याः	मिद्यास्तम्	मिद्यास्त
	मिद्यासम्	मिद्यास्व	मिद्यास्म ।
श्व.	मेदिता	मेदितारौ	मेदितारः
	मेदितासि	मेदितास्थः	मेदितास्थ
	मेदितास्मि	मेदितास्वः	मेदितास्मः ।
भ.	मेदिष्यति	मेदिष्यतः	मेदिष्यन्ति
	मेदिष्यसि	मेदिष्यथः	मेदिष्यथ
	मेदिष्यामि	मेदिष्यावः	मेदिष्यामः ।
क्रि.	अमेदिष्यत्	अमेदिष्यताम्	अमेदिष्यन्
	अमेदिष्यः	अमेदिष्यतम्	अमेदिष्यत
	अमेदिष्यम्	अमेदिष्याव	अमेदिष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1184 क्रुधंच् [क्रुध्] कोपे. કોપ કરવો.

व.	क्रुध्यति	क्रुध्यतः	क्रुध्यन्ति
	क्रुध्यसि	क्रुध्यथः	क्रुध्यथ
	क्रुध्यामि	क्रुध्यावः	क्रुध्यामः ।
स.	क्रुध्येत्	क्रुध्येताम्	क्रुध्येयुः
	क्रुध्येः	क्रुध्येतम्	क्रुध्येत
	क्रुध्येयम्	क्रुध्येव	क्रुध्येम ।
प.	क्रुध्यतु/क्रुध्यतात्	क्रुध्यताम्	क्रुध्यन्तु
	क्रुध्य/ क्रुध्यतात्	क्रुध्यतम्	क्रुध्यत
	क्रुध्यानि	क्रुध्याव	क्रुध्याम ।
ह्य.	अक्रुध्यत्	अक्रुध्यताम्	अक्रुध्यन्
	अक्रुध्यः	अक्रुध्यतम्	अक्रुध्यत
	अक्रुध्यम्	अक्रुध्याव	अक्रुध्याम ।
अ.	अक्रुधत्	अक्रुधताम्	अक्रुधन्
	अक्रुधः	अक्रुधतम्	अक्रुधत
	अक्रुधम्	अक्रुधाव	अक्रुधाम ।
प.	चुक्रोध	चुक्रुधतुः	चुक्रुधुः
	चुक्रोधिथ	चुक्रुधथुः	चुक्रुध
	चुक्रोध	चुक्रुधिव	चुक्रुधिम ।
आ.	क्रुध्यात्	क्रुध्यास्ताम्	क्रुध्यासुः
	क्रुध्याः	क्रुध्यास्तम्	क्रुध्यास्त
	क्रुध्यासम्	क्रुध्यास्व	क्रुध्यास्म ।
श्व.	क्रोद्धा	क्रोद्धारौ	क्रोद्धारः
	क्रोद्धासि	क्रोद्धास्थः	क्रोद्धास्थ
	क्रोद्धास्मि	क्रोद्धास्वः	क्रोद्धास्मः ।
भ.	क्रोत्स्यति	क्रोत्स्यतः	क्रोत्स्यन्ति
	क्रोत्स्यसि	क्रोत्स्यथः	क्रोत्स्यथ
	क्रोत्स्यामि	क्रोत्स्यावः	क्रोत्स्यामः ।
क्रि.	अक्रोत्स्यत्	अक्रोत्स्यताम्	अक्रोत्स्यन्
	अक्रोत्स्यः	अक्रोत्स्यतम्	अक्रोत्स्यत
	अक्रोत्स्यम्	अक्रोत्स्याव	अक्रोत्स्याम ।

1189 तृपौच् [तृप्] प्रीतौ, तृप्तिः सौहित्यम्. તૃપ્ત થવું.

व.	तृप्यति	तृप्यतः	तृप्यन्ति
	तृप्यसि	तृप्यथः	तृप्यथ
	तृप्यामि	तृप्यावः	तृप्यामः ।
स.	तृप्येत्	तृप्येताम्	तृप्येयुः
	तृप्येः	तृप्येतम्	तृप्येत
	तृप्येयम्	तृप्येव	तृप्येम ।
प.	तृप्यतु/तृप्यतात्	तृप्यताम्	तृप्यन्तु
	तृप्य/ ,,	तृप्यतम्	तृप्यत
	तृप्याणि	तृप्याव	तृप्याम ।
ह्य.	अतृप्यत्	अतृप्यताम्	अतृप्यन्
	अतृप्यः	अतृप्यतम्	अतृप्यत
	अतृप्यम्	अतृप्याव	अतृप्याम ।
अ.	अतृपत्	अतृपताम्	अतृपन्
	अतृपः	अतृपतम्	अतृपत
	अतृपम्	अतृपाव	अतृपाम ।
	अतर्पीत्	अतर्पिष्टाम्	अतर्पिषुः
	अतर्पीः	अतर्पिष्टम्	अतर्पिष्ट
	अतर्पिषम्	अतर्पिष्व	अतर्पिष्म ।
	अत्राप्सीत्	अत्राप्ताम्	अत्राप्सुः
	अत्राप्सीः	अत्राप्तम्	अत्राप्त
	अत्राप्सम्	अत्राप्स्व	अत्राप्स्म ।
	अतार्प्सीत्	अतार्प्ताम्	अतार्प्सुः
	अतार्प्सीः	अतार्प्तम्	अतार्प्त
	अतार्प्सम्	अतार्प्स्व	अतार्प्स्म ।
प.	ततर्प	ततृपतुः	ततृपुः
	ततर्पिथ	ततृपथुः	ततृप
	ततर्प	ततृपिव	ततृपिम ।
आ.	तृप्यात्	तृप्यास्ताम्	तृप्यासुः
	तृप्याः	तृप्यास्तम्	तृप्यास्त
	तृप्यासम्	तृप्यास्व	तृप्यास्म ।
श्व.	त्रप्ता	त्रप्तारौ	त्रप्तारः
	त्रप्तासि	त्रप्तास्थः	त्रप्तास्थ
	त्रप्तास्मि	त्रप्तास्वः	त्रप्तास्मः ।
	तर्प्ता	तर्प्तारौ	तर्प्तारः
	तर्प्तासि	तर्प्तास्थः	तर्प्तास्थ
	तर्प्तास्मि	तर्प्तास्वः	तर्प्तास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	तर्पिता	तर्पितारौ	तर्पितारः
	तर्पितासि	तर्पितास्थः	तर्पितास्थ
	तर्पितास्मि	तर्पितास्वः	तर्पितास्मः ।
ભ.	त्रप्स्यति	त्रप्स्यतः	त्रप्स्यन्ति
	त्रप्स्यसि	त्रप्स्यथः	त्रप्स्यथ
	त्रप्स्यामि	त्रप्स्यावः	त्रप्स्यामः ।
	तर्प्स्यति	तर्प्स्यतः	तर्प्स्यन्ति
	तर्प्स्यसि	तर्प्स्यथः	तर्प्स्यथ
	तर्प्स्यामि	तर्प्स्यावः	तर्प्स्यामः ।
	तर्पिष्यति	तर्पिष्यतः	तर्पिष्यन्ति
	तर्पिष्यसि	तर्पिष्यथः	तर्पिष्यथ
	तर्पिष्यामि	तर्पिष्यावः	तर्पिष्यामः ।
ક્રિ.	अत्रप्स्यत्	अत्रप्स्यताम्	अत्रप्स्यन्
	अत्रप्स्यः	अत्रप्स्यतम्	अत्रप्स्यत
	अत्रप्स्यम्	अत्रप्स्याव	अत्रप्स्याम ।

अतर्प्स्य–त् ताम्, न् : तम्, त, म्, व, म

अतर्पिष्य–त् ताम्, न् : तम्, त, म्, व, म

1198 लुभच् [लुभ्] गार्ध्ये, गार्ध्यमभिकाङ्क्षा. લોભ કરવો.

વ.	लुभ्यति	लुभ्यतः	लुभ्यन्ति
	लुभ्यसि	लुभ्यथः	लुभ्यथ
	लुभ्यामि	लुभ्यावः	लुभ्यामः ।
સ.	लुभ्येत्	लुभ्येताम्	लुभ्येयुः
	लुभ्येः	लुभ्येतम्	लुभ्येत
	लुभ्येयम्	लुभ्येव	लुभ्येम ।
પ.	लुभ्यतु/लुभ्यतात्,	लुभ्यताम्	लुभ्यन्तु
	लुभ्य/लुभ्यतात्	लुभ्यतम्	लुभ्यत
	लुभ्यानि	लुभ्याव	लुभ्याम ।
હ્ય.	अलुभ्यत्	अलुभ्यताम्	अलुभ्यन्
	अलुभ्यः	अलुभ्यतम्	अलुभ्यत
	अलुभ्यम्	अलुभ्याव	अलुभ्याम ।
અ.	अलुभत्	अलुभताम्	अलुभन्
	अलुभः	अलुभतम्	अलुभत
	अलुभम्	अलुभाव	अलुभाम ।
પ.	लुलोभ	लुलुभतुः	लुलुभुः
	लुलोभिथ	लुलुभथुः	लुलुभ
	लुलोभ	लुलुभिव	लुलुभिम ।

આ.	लुभ्यात्	लुभ्यास्ताम्	लुभ्यासुः
	लुभ्याः	लुभ्यास्तम्	लुभ्यास्त
	लुभ्यासम्	लुभ्यास्व	लुभ्यास्म ।
શ્વ.	लोभिता	लोभितारौ	लोभितारः
	लोभितासि	लोभितास्थः	लोभितास्थ
	लोभितास्मि	लोभितास्वः	लोभितास्मः ।
	लोब्धा	लोब्धारौ	लोब्धारः
	लोब्धासि	लोब्धास्थः	लोब्धास्थ
	लोब्धास्मि	लोब्धास्वः	लोब्धास्मः ।
ભ.	लोभिष्यति	लोभिष्यतः	लोभिष्यन्ति
	लोभिष्यसि	लोभिष्यथः	लोभिष्यथ
	लोभिष्यामि	लोभिष्यावः	लोभिष्यामः ।
ક્રિ.	अलोभिष्यत्	अलोभिष्यताम्	अलोभिष्यन्
	अलोभिष्यः	अलोभिष्यतम्	अलोभिष्यत
	अलोभिष्यम्	अलोभिष्याव	अलोभिष्याम ।

1202 नशौच् [नश्] अदर्शने, अदर्शनमनुपलब्धिः નહિ દેખાવું, નષ્ટ થવું.

વ.	नश्यति	नश्यतः	नश्यन्ति
	नश्यसि	नश्यथः	नश्यथ
	नश्यामि	नश्यावः	नश्यामः ।
સ.	नश्येत्	नश्येताम्	नश्येयुः
	नश्येः	नश्येतम्	नश्येत
	नश्येयम्	नश्येव	नश्येम ।
પ.	नश्यतु/नश्यतात्	नश्यताम्	नश्यन्तु
	नश्य/ ,,	नश्यतम्	नश्यत
	नश्यानि	नश्याव	नश्याम ।
હ્ય.	अनश्यत्	अनश्यताम्	अनश्यन्
	अनश्यः	अनश्यतम्	अनश्यत
	अनश्यम्	अनश्याव	अनश्याम ।
અ.	अनेशत्	अनेशताम्	अनेशन्
	अनेशः	अनेशतम्	अनेशत
	अनेशम्	अनेशाव	अनेशाम ।
	अनशत्	अनशताम्	अनशन्
	अनशः	अनशतम्	अनशत
	अनशम्	अनशाव	अनशाम ।
પ.	ननाश	नेशतुः	नेशुः
	नेशिथ	नेशथुः	नेश
	ननाश/ननश,	नेशिव	नेशिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	नश्यात्	नश्यास्ताम्	नश्यासुः
	नश्याः	नश्यास्तम्	नश्यास्त
	नश्यासम्	नश्यास्व	नश्यास्म ।
श्व.	नशिता	नशितारौ	नशितारः
	नशितासि	नशितास्थः	नशितास्थ
	नशितास्मि	नशितास्वः	नशितास्मः ।
	नेष्टा	नेष्टारौ	नेष्टारः
	नेष्टासि	नेष्टास्थः	नेष्टास्थ
	नेष्टास्मि	नेष्टास्वः	नेष्टास्मः ।
भ.	नशिष्यति	नशिष्यतः	नशिष्यन्ति
	नशिष्यसि	नशिष्यथः	नशिष्यथ
	नशिष्यामि	नशिष्यावः	नशिष्यामः ।
	नङ्क्ष्यति	नङ्क्ष्यथः	नङ्क्ष्यन्ति
	नङ्क्ष्यसि	नङ्क्ष्यथः	नङ्क्ष्यथ
	नङ्क्ष्यामि	नङ्क्ष्यावः	नङ्क्ष्यामः ।
क्रि.	अनशिष्यत्	अनशिष्यताम्	अनशिष्यन्
	अनशिष्यः	अनशिष्यतम्	अनशिष्यत
	अनशिष्यम्	अनशिष्याव	अनशिष्याम ।
	अनङ्क्ष्यत्	अनङ्क्ष्यताम्	अनङ्क्ष्यन्
	अनङ्क्ष्यः	अनङ्क्ष्यतम्	अनङ्क्ष्यत
	अनङ्क्ष्यम्	अनङ्क्ष्याव	अनङ्क्ष्याम ।

1210 श्लिषच् [श्लिष्] आलिङ्गने. ભેટવું.

व.	श्लिष्यति	श्लिष्यतः	श्लिष्यन्ति
	श्लिष्यसि	श्लिष्यथः	श्लिष्यथ
	श्लिष्यामि	श्लिष्यावः	श्लिष्यामः ।
स.	श्लिष्येत्	श्लिष्येताम्	श्लिष्येयुः
	श्लिष्येः	श्लिष्येतम्	श्लिष्येत
	श्लिष्येयम्	श्लिष्येव	श्लिष्येम ।
प.	श्लिष्यतु/श्लिष्यतात्	श्लिष्यताम्	श्लिष्यन्तु
	श्लिष्य/श्लिष्यतात्	श्लिष्यतम्	श्लिष्यत
	श्लिष्याणि	श्लिष्याव	श्लिष्याम ।
ह्य.	अश्लिष्यत्	अश्लिष्यताम्	अश्लिष्यन्
	अश्लिष्यः	अश्लिष्यतम्	अश्लिष्यत
	अश्लिष्यम्	अश्लिष्याव	अश्लिष्याम ।
अ.	अश्लिक्षत्	अश्लिक्षताम्	अश्लिक्षन्
	अश्लिक्षः	अश्लिक्षतम्	अश्लिक्षत
	अश्लिक्षम्	अश्लिक्षाव	अश्लिक्षाम ।
	अश्लिषत्	अश्लिषताम्	अश्लिषन्
	अश्लिषः	अश्लिषतम्	अश्लिषत
	अश्लिषम्	अश्लिषाव	अश्लिषाम ।
प.	शिश्लेष	शिश्लिषतुः	शिश्लिषुः
	शिश्लेषिथ	शिश्लिषथुः	शिश्लिष
	शिश्लेष	शिश्लिषिव	शिश्लिषिम ।
आ.	श्लिष्यात्	श्लिष्यास्ताम्	श्लिष्यासुः
	श्लिष्याः	श्लिष्यास्तम्	श्लिष्यास्त
	श्लिष्यासम्	श्लिष्यास्व	श्लिष्यास्म ।
श्व.	श्लेष्टा	श्लेष्टारौ	श्लेष्टारः
	श्लेष्टासि	श्लेष्टास्थः	श्लेष्टास्थ
	श्लेष्टास्मि	श्लेष्टास्वः	श्लेष्टास्मः ।
भ.	श्लेक्ष्यति	श्लेक्ष्यतः	श्लेक्ष्यन्ति
	श्लेक्ष्यसि	श्लेक्ष्यथः	श्लेक्ष्यथ
	श्लेक्ष्यामि	श्लेक्ष्यावः	श्लेक्ष्यामः ।
क्रि.	अश्लेक्ष्यत्	अश्लेक्ष्यताम्	अश्लेक्ष्यन्
	अश्लेक्ष्यः	अश्लेक्ष्यतम्	अश्लेक्ष्यत
	अश्लेक्ष्यम्	अश्लेक्ष्याव	अश्लेक्ष्याम ।

1213 तुषंच् [तुष्] तुष्टौ, तुष्टिः प्रीतिः. ખુશ થવું.

व.	तुष्यति	तुष्यतः	तुष्यन्ति
	तुष्यसि	तुष्यथः	तुष्यथ
	तुष्यामि	तुष्यावः	तुष्यामः ।
स.	तुष्येत्	तुष्येताम्	तुष्येयुः
	तुष्येः	तुष्येतम्	तुष्येत
	तुष्येयम्	तुष्येव	तुष्येम ।
प.	तुष्यतु/तुष्यतात्	तुष्यताम्	तुष्यन्तु
	तुष्य/ ,,	तुष्यतम्	तुष्यत
	तुष्याणि	तुष्याव	तुष्याम ।
ह्य.	अतुष्यत्	अतुष्यताम्	अतुष्यन्
	अतुष्यः	अतुष्यतम्	अतुष्यत
	अतुष्यम्	अतुष्याव	अतुष्याम ।
अ.	अतुषत्	अतुषताम्	अतुषन्
	अतुषः	अतुषतम्	अतुषत
	अतुषम्	अतुषाव	अतुषाम ।
प.	तुतोष	तुतुषतुः	तुतुषुः
	तुतोषिथ	तुतुषथुः	तुतुष
	तुतोष	तुतुषिव	तुतुषिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	तुष्यात्	तुष्यास्ताम्	तुष्यासुः
	तुष्याः	तुष्यास्तम्	तुष्यास्त
	तुष्यासम्	तुष्यास्व	तुष्यास्म ।
श्व.	तोष्टा	तोष्टारौ	तोष्टारः
	तोष्टासि	तोष्टास्थः	तोष्टास्थ
	तोष्टास्मि	तोष्टास्वः	तोष्टास्मः ।
भ.	तोक्ष्यति	तोक्ष्यतः	तोक्ष्यन्ति
	तोक्ष्यसि	तोक्ष्यथः	तोक्ष्यथ
	तोक्ष्यामि	तोक्ष्यावः	तोक्ष्यामः ।
क्रि.	अतोक्ष्यत्	अतोक्ष्यताम्	अतोक्ष्यन्
	अतोक्ष्यः	अतोक्ष्यतम्	अतोक्ष्यत
	अतोक्ष्यम्	अतोक्ष्याव	अतोक्ष्याम ।

1221 असूच् [अस्] क्षेपणे. ફેંકવું.

व.	अस्यति	अस्यतः	अस्यन्ति
	अस्यसि	अस्यथः	अस्यथ
	अस्यामि	अस्यावः	अस्यामः ।
स.	अस्येत्	अस्येताम्	अस्येयुः
	अस्येः	अस्येतम्	अस्येत
	अस्येयम्	अस्येव	अस्येम ।
प.	अस्यतु / अस्यतात्	अस्यताम्	अस्यन्तु
	अस्य/अस्यतात्	अस्यतम्	अस्यत
	अस्यानि	अस्याव	अस्याम ।
ह्य.	आस्यत्	आस्यताम्	आस्यन्
	आस्यः	आस्यतम्	आस्यत
	आस्यम्	आस्याव	आस्याम ।
अ.	आस्थत्	आस्थताम्	आस्थन्
	आस्थः	आस्थतम्	आस्थत
	आस्थम्	आस्थाव	आस्थाम ।
प.	आस	आसतुः	आसुः
	आसिथ	आसथुः	आस
	आस	आसिव	आसिम ।
आ.	अस्यात्	अस्यास्ताम्	अस्यासुः
	अस्याः	अस्यास्तम्	अस्यास्त
	अस्यासम्	अस्यास्व	अस्यास्म ।
श्व.	असिता	असितारौ	असितारः
	असितासि	असितास्थः	असितास्थ
	असितास्मि	असितास्वः	असितास्मः ।
भ.	असिष्यति	असिष्यतः	असिष्यन्ति
	असिष्यसि	असिष्यथः	असिष्यथ
	असिष्यामि	असिष्यावः	असिष्यामः ।
क्रि.	आसिष्यत्	आसिष्यताम्	आसिष्यन्
	आसिष्यः	आसिष्यतम्	आसिष्यत
	आसिष्यम्	आसिष्याव	आसिष्याम ।

1230 शमूच् [शम्] उपशमे. શાંત થવું.

व.	शाम्यति	शाम्यतः	शाम्यन्ति
	शाम्यसि	शाम्यथः	शाम्यथ
	शाम्यामि	शाम्यावः	शाम्यामः ।
स.	शाम्येत्	शाम्येताम्	शाम्येयुः
	शाम्येः	शाम्येतम्	शाम्येत
	शाम्येयम्	शाम्येव	शाम्येम ।
प.	शाम्यतु/शाम्यतात्	शाम्यताम्	शाम्यन्तु
	शाम्य/ ,,	शाम्यतम्	शाम्यत
	शाम्यानि	शाम्याव	शाम्याम ।
ह्य.	अशाम्यत्	अशाम्यताम्	अशाम्यन्
	अशाम्यः	अशाम्यतम्	अशाम्यत
	अशाम्यम्	अशाम्याव	अशाम्याम ।
अ.	अशमत्	अशमताम्	अशमन्
	अशमः	अशमतम्	अशमत
	अशमम्	अशमाव	अशमाम ।
प.	शशाम	शेमतुः	शेमुः
	शेमिथ	शेमथुः	शेम
	शशाम/शशम	शेमिव	शेमिम ।
आ.	शम्यात्	शम्यास्ताम्	शम्यासुः
	शम्याः	शम्यास्तम्	शम्यास्त
	शम्यासम्	शम्यास्व	शम्यास्म ।
श्व.	शमिता	शमितारौ	शमितारः
	शमितासि	शमितास्थः	शमितास्थ
	शमितास्मि	शमितास्वः	शमितास्मः ।
भ.	शमिष्यति	शमिष्यतः	शमिष्यन्ति
	शमिष्यसि	शमिष्यथः	शमिष्यथ
	शमिष्यामि	शमिष्यावः	शमिष्यामः ।
क्रि.	अशमिष्यत्	अशमिष्यताम्	अशमिष्यन्
	अशमिष्यः	अशमिष्यतम्	अशमिष्यत
	अशमिष्यम्	अशमिष्याव	अशमिष्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1233 श्रमूच् [श्रम्] खेदतपसोः

ખેદ પામવો, તપ કરવો.

व.	श्राम्यति	श्राम्यतः	श्राम्यन्ति
	श्राम्यसि	श्राम्यथः	श्राम्यथ
	श्राम्यामि	श्राम्यावः	श्राम्यामः ।
स.	श्राम्येत्	श्राम्येताम्	श्राम्येयुः
	श्राम्येः	श्राम्येतम्	श्राम्येत
	श्राम्येयम्	श्राम्येव	श्राम्येम ।
प.	श्राम्यतु/श्राम्यतात्	श्राम्यताम्	श्राम्यन्तु
	श्राम्य/श्राम्यतात्	श्राम्यतम्	श्राम्यत
	श्राम्याणि	श्राम्याव	श्राम्याम ।
ह्य.	अश्राम्यत्	अश्राम्यताम्	अश्राम्यन्
	अश्राम्यः	अश्राम्यतम्	अश्राम्यत
	अश्राम्यम्	अश्राम्याव	अश्राम्याम ।
अ.	अश्रमत्	अश्रमताम्	अश्रमन्
	अश्रमः	अश्रमतम्	अश्रमत
	अश्रमम्	अश्रमाव	अश्रमाम ।
प.	शश्राम	शश्रमतुः	शश्रमुः
	शश्रमिथ	शश्रमथुः	शश्रम
	शश्राम/शश्रम,	शश्रमिव	शश्रमिम ।
आ.	श्रम्यात्	श्रम्यास्ताम्	श्रम्यासुः
	श्रम्याः	श्रम्यास्तम्	श्रम्यास्त
	श्रम्यासम्	श्रम्यास्व	श्रम्यास्म ।
श्व.	श्रमिता	श्रमितारौ	श्रमितारः
	श्रमितासि	श्रमितास्थः	श्रमितास्थ
	श्रमितास्मि	श्रमितास्वः	श्रमितास्मः ।
भ.	श्रमिष्यति	श्रमिष्यतः	श्रमिष्यन्ति
	श्रमिष्यसि	श्रमिष्यथः	श्रमिष्यथ
	श्रमिष्यामि	श्रमिष्यावः	श्रमिष्यामः ।
क्रि.	अश्रमिष्यत्	अश्रमिष्यताम्	अश्रमिष्यन्
	अश्रमिष्यः	अश्रमिष्यतम्	अश्रमिष्यत
	अश्रमिष्यम्	अश्रमिष्याव	अश्रमिष्याम ।

1234 भ्रमूच् [भ्रम्] अनवस्थाने, अनवस्थानं देशान्तरगमनम् ભમવું.

व.	भ्राम्यति	भ्राम्यतः	भ्राम्यन्ति
	भ्राम्यसि	भ्राम्यथः	भ्राम्यथ
	भ्राम्यामि	भ्राम्यावः	भ्राम्यामः ।
	भ्रमति	भ्रमतः	भ्रमन्ति
	भ्रमसि	भ्रमथः	भ्रमथ
	भ्रमामि	भ्रमावः	भ्रमामः ।
स.	भ्राम्येत्	भ्राम्येताम्	भ्राम्येयुः
	भ्राम्येः	भ्राम्येतम्	भ्राम्येत
	भ्राम्येयम्	भ्राम्येव	भ्राम्येम ।
	भ्रमेत्	भ्रमेताम्	भ्रमेयुः
	भ्रमेः	भ्रमेतम्	भ्रमेत
	भ्रमेयम्	भ्रमेव	भ्रमेम ।
प.	भ्राम्यतु/भ्राम्यतात्	भ्राम्यताम्	भ्राम्यन्तु
	भ्राम्य/ ,,	भ्राम्यतम्	भ्राम्यत
	भ्राम्याणि	भ्राम्याव	भ्राम्याम ।
	भ्रमतु/भ्रमतात्	भ्रमताम्	भ्रमन्तु
	भ्रम/ ,,	भ्रमतम्	भ्रमत
	भ्रमाणि	भ्रमाव	भ्रमाम ।
ह्य.	अभ्राम्यत्	अभ्राम्यताम्	अभ्राम्यन्
	अभ्राम्यः	अभ्राम्यतम्	अभ्राम्यत
	अभ्राम्यम्	अभ्राम्याव	अभ्राम्याम ।
	अभ्रमत्	अभ्रमताम्	अभ्रमन्
	अभ्रमः	अभ्रमतम्	अभ्रमत
	अभ्रमम्	अभ्रमाव	अभ्रमाम ।
अ.	अभ्रमत्	अभ्रमताम्	अभ्रमन्
	अभ्रमः	अभ्रमतम्	अभ्रमत
	अभ्रमम्	अभ्रमाव	अभ्रमाम ।
प.	बभ्राम	बभ्रमतुः/भ्रेमतुः	बभ्रमुः/भ्रेमुः
	बभ्रमिथ/भ्रेमिथ	बभ्रमथुः/भ्रेमथुः	बभ्रम/भ्रेम
	बभ्राम/बभ्रम	बभ्रमिव/भ्रेमिव	बभ्रमिम/भ्रेमिम।
आ.	भ्रम्यात्	भ्रम्यास्ताम्	भ्रम्यासुः
	भ्रम्याः	भ्रम्यास्तम्	भ्रम्यास्त
	भ्रम्यासम्	भ्रम्यास्व	भ्रम्यास्म ।
श्व.	भ्रमिता	भ्रमितारौ	भ्रमितारः
	भ्रमितासि	भ्रमितास्थः	भ्रमितास्थ
	भ्रमितास्मि	भ्रमितास्वः	भ्रमितास्मः ।
भ.	भ्रमिष्यति	भ्रमिष्यतः	भ्रमिष्यन्ति
	भ्रमिष्यसि	भ्रमिष्यथः	भ्रमिष्यथ
	भ्रमिष्यामि	भ्रमिष्यावः	भ्रमिष्यामः ।
क्रि.	अभ्रमिष्यत्	अभ्रमिष्यताम्	अभ्रमिष्यन्
	अभ्रमिष्यः	अभ्रमिष्यतम्	अभ्रमिष्यत
	अभ्रमिष्यम्	अभ्रमिष्याव	अभ्रमिष्याम ।

નોંધ :- (भ्र) ન હોવાથી (म्र) જોડાક્ષર કરેલ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	अक्षांस्यत्	अक्षांस्यताम्	अक्षांस्यन्
	अक्षांस्यः	अक्षांस्यतम्	अक्षांस्यत
	अक्षांस्यम्	अक्षांस्याव	अक्षांस्याम ।

1235 क्षमौच् [क्षम्] सहने. સહન કરવું.

व.	क्षाम्यति	क्षाम्यतः	क्षाम्यन्ति
	क्षाम्यसि	क्षाम्यथः	क्षाम्यथ
	क्षाम्यामि	क्षाम्यावः	क्षाम्यामः ।
स.	क्षाम्येत्	क्षाम्येताम्	क्षाम्येयुः
	क्षाम्येः	क्षाम्येतम्	क्षाम्येत
	क्षाम्येयम्	क्षाम्येव	क्षाम्येम ।
प.	क्षाम्यतु /क्षाम्यतात्	क्षाम्यताम्	क्षाम्यन्तु
	क्षाम्य/क्षाम्यतात्	क्षाम्यतम्	क्षाम्यत
	क्षाम्याणि	क्षाम्याव	क्षाम्याम ।
ह्य.	अक्षाम्यत्	अक्षाम्यताम्	अक्षाम्यन्
	अक्षाम्यः	अक्षाम्यतम्	अक्षाम्यत
	अक्षाम्यम्	अक्षाम्याव	अक्षाम्याम ।
अ.	अक्षमत्	अक्षमताम्	अक्षमन्
	अक्षमः	अक्षमतम्	अक्षमत
	अक्षमम्	अक्षमाव	अक्षमाम ।
प.	चक्षाम	चक्षमतुः	चक्षमुः
	चक्षमिथ	चक्षमथुः	चक्षम
	चक्षाम/चक्षम	चक्षमिव	चक्षमिम
आ.	क्षम्यात्	क्षम्यास्ताम्	क्षम्यासुः
	क्षम्याः	क्षम्यास्तम्	क्षम्यास्त
	क्षम्यासम्	क्षम्यास्व	क्षम्यास्म ।
श्व.	क्षमिता	क्षमितारौ	क्षमितारः
	क्षमितासि	क्षमितास्थः	क्षमितास्थ
	क्षमितास्मि	क्षमितास्वः	क्षमितास्मः
	क्षन्ता	क्षन्तारौ	क्षन्तारः
	क्षन्तासि	क्षन्तास्थः	क्षन्तास्थ
	क्षन्तास्मि	क्षन्तास्वः	क्षन्तास्मः ।
भ.	क्षमिष्यति	क्षमिष्यतः	क्षमिष्यन्ति
	क्षमिष्यसि	क्षमिष्यथः	क्षमिष्यथ
	क्षमिष्यामि	क्षमिष्यावः	क्षमिष्यामः
	क्षंस्यति	क्षंस्यतः	क्षंस्यन्ति
	क्षंस्यसि	क्षंस्यथः	क्षंस्यथ
	क्षंस्यामि	क्षंस्यावः	क्षंस्यामः ।
क्रि.	अक्षमिष्यत्	अक्षमिष्यताम्	अक्षमिष्यन्
	अक्षमिष्यः	अक्षमिष्यतम्	अक्षमिष्यत
	अक्षमिष्यम्	अक्षमिष्याव	अक्षमिष्याम ।

1238 मुहौच् [मुह्] वैचित्त्ये, वैचित्त्यमविवेकः. વિવેકરહીત થવું, મોહિત થવું.

व.	मुह्यति	मुह्यतः	मुह्यन्ति
	मुह्यसि	मुह्यथः	मुह्यथ
	मुह्यामि	मुह्यावः	मुह्यामः ।
स.	मुह्येत्	मुह्येताम्	मुह्येयुः
	मुह्येः	मुह्येतम्	मुह्येत
	मुह्येयम्	मुह्येव	मुह्येम ।
प.	मुह्यतु/मुह्यतात्	मुह्यताम्	मुह्यन्तु
	मुह्य/ ,,	मुह्यतम्	मुह्यत
	मुह्यानि	मुह्याव	मुह्याम ।
ह्य	अमुह्यत्	अमुह्यताम्	अमुह्यन्तु
	अमुह्य	अमुह्यतम्	अमुह्यत
	अमुह्यम्	अमुह्याव	अमुह्याम ।
अ.	अमुहत्	अमुहताम्	अमुहन्
	अमुहः	अमुहतम्	अमुहत
	अमुहम्	अमुहाव	अमुहाम ।
प.	मुमोह	मुमुहतुः	मुमुहुः
	मुमोहिथ	मुमुहथुः	मुमुह
	मुमोह	मुमुहिव	मुमुहिम ।
आ.	मुह्यात्	मुह्यास्ताम्	मुह्यासुः
	मुह्याः	मुह्यास्तम्	मुह्यास्त
	मुह्यासम्	मुह्यास्व	मुह्यास्म ।
श्व.	मोग्धा	मोग्धारौ	मोग्धारः
	मोग्धासि	मोग्धास्थः	मोग्धास्थ
	मोग्धास्मि	मोग्धास्वः	मोग्धास्मः ।
	मोढा	मोढारौ	मोढारः
	मोढासि	मोढास्थः	मोढास्थ
	मोढास्मि	मोढास्वः	मोढास्मः ।
	मोहिता	मोहितारौ	मोहितारः
	मोहितासि	मोहितास्थः	मोहितास्थ
	मोहितास्मि	मोहितास्वः	मोहितास्मः ।
भ.	मोहिष्यति	मोहिष्यतः	मोहिष्यन्ति
	मोहिष्यसि	मोहिष्यथः	मोहिष्यथ
	मोहिष्यामि	मोहिष्यावः	मोहिष्यामः ।

	मोक्ष्यति	मोक्ष्यतः	मोक्ष्यन्ति
	मोक्ष्यसि	मोक्ष्यथः	मोक्ष्यथ
	मोक्ष्यामि	मोक्ष्यावः	मोक्ष्यामः ।
क्रि.	अमोहिष्यत्	अमोहिष्यताम्	अमोहिष्यन्
	अमोहिष्यः	अमोहिष्यतम्	अमोहिष्यत
	अमोहिष्यम्	अमोहिष्याव	अमोहिष्याम ।
	अमोक्ष्यत्	अमोक्ष्यताम्	अमोक्ष्यन्
	अमोक्ष्यः	अमोक्ष्यतम्	अमोक्ष्यत
	अमोक्ष्यम्	अमोक्ष्याव	अमोक्ष्याम ।

1239 द्रुहौच् [द्रुह्] जिघांसायाम्. મારવાની ઇચ્છા કરવી.

व.	द्रुह्यति	द्रुह्यतः	द्रुह्यन्ति
	द्रुह्यसि	द्रुह्यथः	द्रुह्यथ
	द्रुह्यामि	द्रुह्यावः	द्रुह्यामः ।
स.	द्रुह्येत्	द्रुह्येताम्	द्रुह्येयुः
	द्रुह्येः	द्रुह्येतम्	द्रुह्येत
	द्रुह्येयम्	द्रुह्येव	द्रुह्येम ।
प.	द्रुह्यतु/द्रुह्यतात्	द्रुह्यताम्	द्रुह्यन्तु
	द्रुह्य/ ,,	द्रुह्यतम्	द्रुह्यत
	द्रुह्याणि	द्रुह्याव	द्रुह्याम ।
ह्य.	अद्रुह्यत्	अद्रुह्यताम्	अद्रुह्यन्
	अद्रुह्यः	अद्रुह्यतम्	अद्रुह्यत
	अद्रुह्यम्	अद्रुह्याव	अद्रुह्याम ।
अ	अद्रुहत्	अद्रुहताम्	अद्रुहन्
	अद्रुहः	अद्रुहतम्	अद्रुहत
	अद्रुहम्	अद्रुहाव	अद्रुहाम ।
प.	दुद्रोह	दुद्रुहतुः	दुद्रुहुः
	दुद्रोहिथ	दुद्रुहथुः	दुद्रुह
	दुद्रोह	दुद्रुहिव	दुद्रुहिम ।
आ.	द्रुह्यात्	द्रुह्यास्ताम्	द्रुह्यासुः
	द्रुह्याः	द्रुह्यास्तम्	द्रुह्यास्त
	द्रुह्यासम्	द्रुह्यास्व	द्रुह्यास्म ।
श्व.	द्रोग्धा	द्रोग्धारौ	द्रोग्धारः
	द्रोग्धासि	द्रोग्धास्थः	द्रोग्धास्थ
	द्रोग्धास्मि	द्रोग्धास्वः	द्रोग्धास्मः ।
	द्रोढा	द्रोढारौ	द्रोढारः
	द्रोढासि	द्रोढास्थः	द्रोढास्थ
	द्रोढास्मि	द्रोढास्वः	द्रोढास्मः ।
	द्रोहिता	द्रोहितारौ	द्रोहितारः
	द्रोहितासि	द्रोहितास्थः	द्रोहितास्थ
	द्रोहितास्मि	द्रोहितास्वः	द्रोहितास्मः ।
भ.	द्रोहिष्यति	द्रोहिष्यतः	द्रोहिष्यन्ति
	द्रोहिष्यसि	द्रोहिष्यथः	द्रोहिष्यथ
	द्रोहिष्यामि	द्रोहिष्यावः	द्रोहिष्यामः ।
	ध्रोक्ष्यति	ध्रोक्ष्यतः	ध्रोक्ष्यन्ति
	ध्रोक्ष्यसि	ध्रोक्ष्यथः	ध्रोक्ष्यथ
	ध्रोक्ष्यामि	ध्रोक्ष्यावः	ध्रोक्ष्यामः ।
क्रि.	अद्रोहिष्यत्	अद्रोहिष्यताम्	अद्रोहिष्यन्
	अद्रोहिष्यः	अद्रोहिष्यतम्	अद्रोहिष्यत
	अद्रोहिष्यम्	अद्रोहिष्याव	अद्रोहिष्याम ।
	अध्रोक्ष्यत्	अध्रोक्ष्यताम्	अध्रोक्ष्यन्
	अध्रोक्ष्यः	अध्रोक्ष्यतम्	अध्रोक्ष्यत
	अध्रोक्ष्यम्	अध्रोक्ष्याव	अध्रोक्ष्याम

1241 ष्णिहौच् [स्निह्] प्रीतौ. પ્રેમ કરવો.

व.	स्निह्यति	स्निह्यतः	स्निह्यन्ति
	स्निह्यसि	स्निह्यथः	स्निह्यथः
	स्निह्यामि	स्निह्यावः	स्निह्यामः ।
स.	स्निह्येत्	स्निह्येताम्	स्निह्येयुः
	स्निह्येः	स्निह्येतम्	स्निह्येत
	स्निह्येयम्	स्निह्येव	स्निह्येम ।
प.	स्निह्यतु/स्निह्यतात्	स्निह्यताम्	स्निह्यन्तु
	स्निह्य/स्निह्यतात्	स्निह्यतम्	स्निह्यत
	स्निह्यानि	स्निह्याव	स्निह्याम ।
ह्य.	अस्निह्यत्	अस्निह्यताम्	अस्निह्यन्
	अस्निह्यः	अस्निह्यतम्	अस्निह्यत
	अस्निह्यम्	अस्निह्याव	अस्निह्याम ।
अ.	अस्निहत्	अस्निहताम्	अस्निहन्
	अस्निहः	अस्निहतम्	अस्निहत
	अस्निहम्	अस्निहाव	अस्निहाम ।
प.	सिष्णेह	सिष्णिहतुः	सिष्णिहुः
	सिष्णेहिथ	सिष्णिहथुः	सिष्णिह
	सिष्णेहिव	सिष्णिहव	सिष्णिहिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	स्निह्यात्	स्निह्यास्ताम्	स्निह्यासुः
	स्निह्याः	स्निह्यास्तम्	स्निह्यास्त
	स्निह्यासम्	स्निह्यास्व	स्निह्यास्म ।
श्व.	स्नेग्धा	स्नेग्धारौ	स्नेग्धारः
	स्नेग्धासि	स्नेग्धास्थः	स्नेग्धास्थ
	स्नेग्धास्मि	स्नेग्धास्वः	स्नेग्धास्मः ।
	स्नेढा	स्नेढारौ	स्नेढारः
	स्नेढासि	स्नेढास्थ	स्नेढास्थ
	स्नेढास्मि	स्नेढास्वः	स्नेढास्मः ।
	स्नेहिता	स्नेहितारौ	स्नेहितारः
	स्नेहितासि	स्नेहितास्थः	स्नेहितास्थ
	स्नेहितास्मि	स्नेहितास्वः	स्नेहितास्मः ।
भ.	स्नेहिष्यति	स्नेहिष्यतः	स्नेहिष्यन्ति
	स्नेहिष्यसि	स्नेहिष्यथः	स्नेहिष्यथ
	स्नेहिष्यामि	स्नेहिष्यावः	स्नेहिष्यामः ।
	स्नेक्ष्यति	स्नेक्ष्यतः	स्नेक्ष्यन्ति
	स्नेक्ष्यसि	स्नेक्ष्यथः	स्नेक्ष्यथ
	स्नेक्ष्यामि	स्नेक्ष्यावः	स्नेक्ष्यामः ।
क्रि.	अस्नेहिष्यत्	अस्नेहिष्यताम्	अस्नेहिष्यन्
	अस्नेहिष्यः	अस्नेहिष्यतम्	अस्नेहिष्यत
	अस्नेहिष्यम्	अस्नेहिष्याव	अस्नेहिष्याम ।
	अस्नेक्ष्यत्	अस्नेक्ष्यताम्	अस्नेक्ष्यन्
	अस्नेक्ष्यः	अस्नेक्ष्यतम्	अस्नेक्ष्यत
	अस्नेक्ष्यम्	अस्नेक्ष्याव	अस्नेक्ष्याम ।

1357 पदिंच् [पद्] गतौ, गतिर्योनं ज्ञानं च. જવું, જાણવું.

व.	पद्यते	पद्येते	पद्यन्ते
	पद्यसे	पद्येथे	पद्यध्वे
	पद्ये	पद्यावहे	पद्यामहे ।
स.	पद्येत	पद्येयाताम्	पद्येरन्
	पद्येथाः	पद्येयाथाम्	पद्येध्वम्
	पद्येय	पद्येवहि	पद्येमहि ।
प.	पद्यताम्	पद्येताम्	पद्यन्ताम्
	पद्यस्व	पद्येथाम्	पद्यध्वम्
	पद्यै	पद्यावहै	पद्यामहै ।
ह्य	अपद्यत्	अपद्येताम्	अपद्यन्त
	अपद्यथाः	अपद्येथाम्	अपद्यध्वम्
	अपद्ये	अपद्यावहि	अपद्यामहि ।
अ	अपादि	अपत्साताम्	अपत्सत
	अपत्थाः	अपत्साथाम्	अपद्ध्वम्-द्द्ध्वम्
	अपत्सि	अपत्स्वहि	अपत्स्महि ।
प.	पेदे	पेदाते	पेदिरे
	पेदिषे	पेदाथे	पेदिध्वे
	पेदे	पेदिवहे	पेदिमहे ।
आ	पत्सीष्ट	पत्सीयास्ताम्	पत्सीरन्
	पत्सीष्ठाः	पत्सीयास्थाम्	पत्सीध्वम्
	पत्सीय	पत्सीवहि	पत्सीमहि ।
श्व.	पत्ता	पत्तारौ	पत्तारः
	पत्तासे	पत्तासाथे	पत्ताध्वे
	पत्ताहे	पत्तास्वहे	पत्तास्महे ।
भ.	पत्स्यते	पत्स्येते	पत्स्यन्ते
	पत्स्यसे	पत्स्येथे	पत्स्यध्वे
	पत्स्ये	पत्स्यावहे	पत्स्यामहे ।
क्रि.	अपत्स्यत	अपत्स्येताम्	अपत्स्यन्त
	अपत्स्यथाः	अपत्स्येथाम्	अपत्स्यध्वम्
	अपत्स्ये	अपत्स्यावहि	अपत्स्यामहि ।

1260 युधिंच् [युध्] सम्प्रहारे, सम्प्रहारो हननम् લડવું.

व.	युध्यते	युध्येते	युध्यन्ते
	युध्यसे	युध्येथे	युध्यध्वे
	युध्ये	युध्यावहे	युध्यामहे ।
स.	युध्येत	युध्येयाताम्	युध्येरन्
	युध्येथाः	युध्येयाथाम्	युध्येध्वम्
	युध्येय	युध्येवहि	युध्येमहि ।
प.	युध्यताम्	युध्येताम्	युध्यन्ताम्
	युध्यस्व	युध्येथाम्	युध्यध्वम्
	युध्यै	युध्यावहै	युध्यामहै ।
ह्य.	अयुध्यत	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त
	अयुध्यथाः	अयुध्येथाम्	अयुध्यध्वम्
	अयुध्ये	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि ।
अ.	अयुद्ध	अयुत्साताम्	अयुत्सत
	अयुद्धाः	अयुत्साथाम्	अयुद्ध्वम्-द्द्ध्वम्
	अयुत्सि	अयुत्स्वहि	अयुत्स्महि ।
प.	युयुधे	युयुधाते	युयुधिरे
	युयुधिषे	युयुधाथे	युयुधिध्वे
	युयुधे	युयुधिवहे	युयुधिमहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	युत्सीष्ट	युत्सीयास्ताम्	युत्सीरन्
	युत्सीष्ठाः	युत्सीयास्तम्	युत्सीध्वम्
	युत्सीय	युत्सीवहि	युत्सीमहि ।
श्व.	योद्धा	योद्धारौ	योद्धारः
	योद्धासे	योद्धासाथे	योद्धाध्वे
	योद्धाहे	योद्धास्वहे	योद्धास्महे ।
भ.	योत्स्यते	योत्स्येते	योत्स्यन्ते
	योत्स्यसे	योत्स्येथे	योत्स्यध्वे
	योत्स्ये	योत्स्यावहे	योत्स्यामहे ।
क्रि.	अयोत्स्यत	अयोत्स्येताम	अयोत्स्यन्त
	अयोत्स्यथाः	अयोत्स्येथाम्	अयोत्स्यध्वम
	अयोत्स्ये	अयोत्स्यावहि	अयोत्स्यामहि ।

1262 बुधिंच् [बुध्] ज्ञाने. જાણવું.

व.	बुध्यते	बुध्येते	बुध्यन्ते
	बुध्यसे	बुध्येथे	बुध्यध्वे
	बुध्ये	बुध्यावहे	बुध्यामहे ।
स.	बुध्येत	बुध्येयाताम्	बुध्येरन्
	बुध्येथाः	बुध्येयाथाम्	बुध्येध्वम्
	बुध्येय	बुध्येवहि	बुध्येमहि ।
प.	बुध्यताम्	बुध्येताम्	बुध्यन्ताम्
	बुध्यस्व	बुध्येथाम्	बुध्यध्वम्
	बुध्ये	बुध्यावहै	बुध्यामहै ।
ह्य.	अबुध्यत	अबुध्येताम	अबुध्यन्त
	अबुध्यथाः	अबुध्यथाम्	अबुध्यध्वम्
	अबुध्ये	अबुध्यावहि	अबुध्यामहि ।
अ.	अबुद्ध/अबोधि	अभुत्साताम्	अभुत्सत
	अबुद्धाः	अभुत्साथाम्	अभुद्ध्वम्-द्ध्वम्
	अभुत्सि	अभुत्स्वहि	अभुत्स्महि ।
प.	बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे
	बुबुधिषे	बुबुधाथे	बुबुधिध्वे
	बुबुधे	बुबुधिवहे	बुबुधिमहे ।
आ	भुत्सीष्ट	भुत्सीयास्ताम्	भुत्सीरन्
	भुत्सीष्ठाः	भुत्सीयास्थाम्	भुत्सीध्वम्
	भुत्सीय	भुत्सीवहि	भुत्सीमहि ।
श्व.	बोद्धा	बोद्धारौ	बोद्धारः
	बोद्धासे	बोद्धासाथे	बोद्धाध्वे
	बोद्धाहे	बोद्धास्वहे	बोद्धास्महे ।
भ.	भोत्स्यते	भोत्स्येते	भोत्स्यन्ते
	भोत्स्यसे	भोत्स्येथे	भोत्स्यध्वे
	भोत्स्ये	भोत्स्यावहे	भोत्स्यामहे ।
क्रि.	अभोत्स्यत	अभोत्स्येताम्	अभोत्स्यन्त
	अभोत्स्यथाः	अभोत्स्येथाम्	अभोत्स्यध्वम्
	अभोत्स्ये	अभोत्स्यावहि	अभोत्स्यामहि ।

1265 जनैचि [जन्] प्रादुर्भावे, प्रादुर्भाव उत्पत्तिः ઉત્પન્ન થવું.

व.	जायते	जायेते	जायन्ते
	जायसे	जायेथे	जायध्वे
	जाये	जायावहे	जायामहे ।
स.	जायेत	जायेयाताम्	जायेरन्
	जायेथाः	जायेयाथाम्	जायेध्वम्
	जायेय	जायेवहि	जायेमहि ।
प.	जायताम्	जायेताम्	जायन्ताम्
	जायस्व	जायेथाम्	जायध्वम्
	जायै	जायावहै	जायामहै ।
ह्य.	अजायत	अजायेताम्	अजायन्त
	अजायथाः	अजायेथाम्	अजायध्वम्
	अजाये	अजायावहि	अजायामहि ।
अ.	अजनि/अजनिष्ट	अजनिषाताम्	अजनिषत
	अजनिष्ठाः	अजनिषाथाम्	अजनिढ्ढ्वम्-ध्वम्
	अजनिषि	अजनिष्वहि	अजनिष्महि ।
प	जज्ञे	जज्ञाते	जज्ञिरे
	जज्ञिषे	जज्ञाथे	जज्ञिध्वे
	जज्ञे	जज्ञिवहे	जज्ञिमहे ।
आ.	जनिषीष्ट	जनिषीयास्ताम्	जनिषीरन्
	जनिषीष्ठाः	जनिषीयास्थाम्	जनिषीध्वम्
	जनिषीय	जनिषीवहि	जनिषीमहि ।
श्व.	जनिता	जनितारौ	जनितारः
	जनितासे	जनितासाथे	जनिताध्वे
	जनिताहे	जनितास्वहे	जनितास्महे ।
भ.	जनिष्यते	जनिष्येते	जनिष्यन्ते
	जनिष्यसे	जनिष्येथे	जनिष्यध्वे
	जनिष्ये	जनिष्यावहे	जनिष्यामहे ।
क्रि.	अजनिष्यत	अजनिष्येताम्	अजनिष्यन्त
	अजनिष्यथाः	अजनिष्येथाम्	अजनिष्यध्वम्
	अजनिष्ये	अजनिष्यावहि	अजनिष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1266 दीपैचि [दीप्] दीप्तौ. ચળકવું.

व.	दीप्यते	दीप्येते	दीप्यन्ते
	दीप्यसे	दीप्येथे	दीप्यध्वे
	दीप्ये	दीप्यावहे	दीप्यामहे ।
स.	दीप्येत	दीप्येयाताम्	दीप्येरन्
	दीप्येथाः	दीप्येयाथाम्	दीप्येध्वम्
	दीप्येय	दीप्येवहि	दीप्येमहि ।
प.	दीप्यताम्	दीप्येताम्	दीप्यन्ताम्
	दीप्यस्व	दीप्येथाम्	दीप्यध्वम्
	दीप्यै	दीप्यावहै	दीप्यामहै ।
ह्य.	अदीप्यत	अदीप्येताम्	अदीप्यन्त
	अदीप्यथाः	अदीप्येथाम्	अदीप्यध्वे
	अदीप्ये	अदीप्यावहि	अदीप्यामहि ।
अ	अदीपि/अदीपिष्ट	अदीपिषाताम्	अदीपिषत
	अदीपिष्ठाः	अदीपिषाथाम्	अदीपिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अदीपिषि	अदीपिष्वहि	अदीपिष्महि ।
प.	दिदीपे	दिदीपाते	दिदीपिरे
	दिदीपिषे	दिदीपाथे	दिदीपिध्वे
	दिदीपे	दिदीपिवहे	दिदीपिमहे ।
आ.	दीपिषीष्ट	दीपिषीयास्ताम्	दीपिषीरन्
	दीपिषीष्ठाः	दीपिषीयास्थाम्	दीपिषीध्वम्
	दीपिषीय	दीपिषीवहि	दीपिषीमहि ।
श्व.	दीपिता	दीपितारौ	दीपितारः
	दीपितासे	दीपितासाथे	दीपिताध्वे
	दीपिताहे	दीपितास्वहे	दीपितास्महे ।
भ.	दीपिष्यते	दीपिष्येते	दीपिष्यन्ते
	दीपिष्यसे	दीपिष्येथे	दीपिष्यध्वे
	दीपिष्ये	दीपिष्यावहे	दीपिष्यामहे ।
क्रि.	अदीपिष्यत	अदीपिष्येताम्	अदीपिष्यन्त
	अदीपिष्यथाः	अदीपिष्येथाम्	अदीपिष्यध्वम्
	अदीपिष्ये	अदीपिष्यावहि	अदीपिष्यामहि ।

1285 णहींच् [नह्] बन्धने. બાંધવું.

व.	नह्यते	नह्येते	नह्यन्ते
	नह्यसे	नह्येथे	नह्यध्वे
	नह्ये	नह्यावहे	नह्यावहे ।
स.	नह्येत	नह्येयाताम्	नह्येरन्
	नह्येथाः	नह्येयाथाम्	नह्येध्वम्
	नह्येय	नह्येवहि	नह्येमहि ।
प.	नह्यताम्	नह्येताम्	नह्यन्ताम्
	नह्यस्व	नह्येथाम्	नह्यध्वम्
	नह्यै	नह्यावहै	नह्यामहै ।
ह्य.	अनह्यत	अनह्येताम्	अनह्यन्त
	अनह्यथाः	अनह्येथाम्	अनह्यध्वम्
	अनह्ये	अनह्यावहि	अनह्यामहि ।
अ.	अनद्ध	अनत्साताम्	अनत्सत
	अनद्धाः	अनत्साथाम्	अनद्ध्वम्·द्द्ध्वम्
	अनत्सि	अनत्स्वहि	अनत्स्महि ।
प.	नेहे	नेहाते	नेहिरे
	नेहिषे	नेहाथे	नेहिढ्वे-ध्वे
	नेहे	नेहिवहे	नेहिमहे ।
आ.	नत्सीष्ट	नत्सीयास्ताम्	नत्सीरन्
	नत्सीष्ठाः	नत्सीयास्थाम्	नत्सीध्वम्
	नत्सीय	नत्सीवहि	नत्सीमहि ।
श्व.	नद्धा	नद्धारौ	नद्धारः
	नद्धासे	नद्धासाथे	नद्धाध्वे
	नद्धाहे	नद्धास्वहे	नद्धास्महे ।
भ.	नत्स्यते	नत्स्येते	नत्स्यन्ते
	नत्स्यसे	नत्स्येथे	नत्स्यध्वे
	नत्स्ये	नत्स्यावहे	नत्स्यामहे ।
क्रि.	अनत्स्यत	अनत्स्येताम्	अनत्स्यन्त
	अनत्स्यथाः	अनत्स्येथाम्	अनत्स्यध्वम्
	अनत्स्ये	अनत्स्यावहि	अनत्स्यामहि ।
व.	नह्यति	नह्यतः	नह्यन्ति
	नह्यसि	नह्यथः	नह्यथ
	नह्यामि	नह्यावः	नह्यामः ।
स.	नह्येत्	नह्येताम्	नह्येयुः
	नह्येः	नह्येतम्	नह्येत
	नह्येयम्	नह्येव	नह्येम ।
प.	नह्यतु/नह्यतात्	नह्यताम्	नह्यन्तु
	नह्य/ ,,	नह्यतम्	नह्यत
	नह्यानि	नह्याव	नह्याम ।
ह्य.	अनह्यत्	अनह्यताम्	अनह्यन्
	अनह्यः	अनह्यतम्	अनह्यत
	अनह्यम्	अनह्याव	अनह्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અ.	अनात्सीत्	अनाद्धाम्	अनात्सुः
	अनात्सीः	अनाद्धम्	अनाद्ध
	अनात्सम्	अनात्स्व	अनात्स्म ।
પ.	ननाह	नेहतुः	नेहुः
	नेहिथ/ननद्ध	नेहथुः	नेह
	ननाह/ननह	नेहिव	नेहिम ।
આ.	नह्यात्	नह्यास्ताम्	नह्यासुः
	नह्याः	नह्यास्तम्	नह्यास्त
	नह्यासम्	नह्यास्व	नह्यास्म ।
શ્વ.	नद्धा	नद्धारौ	नद्धारः
	नद्धासि	नद्धास्थः	नद्धास्थ
	नद्धास्मि	नद्धास्वः	नद्धास्मः ।
ભ.	नत्स्यति	नत्स्यतः	नत्स्यन्ति
	नत्स्यसि	नत्स्यथः	नत्स्यथ
	नत्स्यामि	नत्स्यावः	नत्स्यामः ।
ક્રિ.	अनत्स्यत्	अनत्स्यताम्	अनत्स्यन्
	अनत्स्यः	अनत्स्यतम्	अनत्स्यत
	अनत्स्यम्	अनत्स्याव	अनत्स्याम ।

अथ स्वादयो निर्दिश्यन्ते

1286 षुंगट् [सु] अभिषवे. अभिषवः - क्लेदनं सन्धनाख्यं, पीडनं मन्थनं वा, स्नानमिति चान्द्रा. મદિરા બનાવવા ભીંજાવવું, સોમલતાદિનો રસ કાઢવા નીચોવવું અથવા મન્થન કરવું.

વ.	सुनोति	सुनुतः	सुन्वन्ति
	सुनोषि	सुनुथः	सुनुथ
	सुनोमि	सुनुवः/सुन्वः	सुनुमः/सुन्मः ।
સ.	सुनुयात्	सुनुयाताम्	सुनुयुः
	सुनुयाः	सुनुयातम्	सुनुयात
	सुनुयाम्	सुनुयाव	सुनुयाम ।
પ.	सुनोतु/सुनुतात्	सुनुताम्	सुन्वन्तु
	सुनु/ ,,	सुनुतम्	सुनुत
	सुनवानि	सुनवाव	सुनवाम ।
હ્ય	असुनोत्	असुनुताम्	असुन्वन्
	असुनोः	असुनुतम्	असुनुत
	असुनवम्	असुनुव/न्व	असुनुम/न्म ।
અ.	असावीत्	असाविष्टाम्	असाविषुः
	असावीः	असाविष्टम्	असाविष्ट
	असाविषम्	असाविष्व	असाविष्म ।
પ.	सुषाव	सुषुवतुः	सुषुवुः
	सुषोथ/सुषविथ	सुषुवथुः	सुषुव
	सुषाव/सुषव	सुषुविव	सुषुविम ।
આ.	सूयात्	सूयास्ताम्	सूयासुः
	सूयाः	सूयास्तम्	सूयास्त
	सूयासम्	सूयास्व	सूयास्म ।
શ્વ.	सोता	सोतारौ	सोतारः
	सोतासि	सोतास्थः	सोतास्थ
	सोतास्मि	सोतास्वः	सोतास्मः ।
ભ.	सोष्यति	सोष्यतः	सोष्यन्ति
	सोष्यसि	सोष्यथः	सोष्यथ
	सोष्यामि	सोष्यावः	सोष्यामः ।
ક્રિ.	असोष्यत्	असोष्यताम्	असोष्यन्
	असोष्यः	असोष्यतम्	असोष्यत
	असोष्यम्	असोष्याव	असोष्याम ।
વ.	सुनुते	सुन्वाते	सुन्वते
	सुनुषे	सुन्वाथे	सुनुध्वे
	सुन्वे	सुनुवहे-सुन्वहे,	सुनुमहे-सुन्महे ।
સ.	सुन्वीत	सुन्वीयाताम्	सुन्वीरन्
	सुन्वीथाः	सुन्वीयाथाम्	सुन्वीध्वम्
	सुन्वीय	सुन्वीवहि	सुन्वीमहि ।
૫.	सुनुताम्	सुन्वाताम्	सुन्वताम्
	सुनुष्व	सुन्वाथाम्	सुनुध्वम्
	सुनवै	सुनवावहै	सुनवामहै ।
હ્ય	असुनुत	असुन्वाताम्	असुन्वत
	असुनुथाः	असुन्वाथाम्	असुनुध्वम्
	असुन्वि	असुनुवहि/न्वहि	असुनुमहि/न्महि ।
અ	असोष्ट	असोषाताम्	असोषत
	असोष्ठाः	असोषाथाम्	असोड्ढ्वम्-ढ्वम्
	असोषि	असोष्वहि	असोष्महि ।
પ.	सुषुवे	सुषुवाते	सुषुविरे
	सुषुविषे	सुषुवाथे	सुषुविढ्वे-ध्वे
	सुषुवे	सुषुविवहे	सुषुविमहे ।
આ	सोषीष्ट	सोषीयास्ताम्	सोषीरन्
	सोषीष्ठाः	सोषीयास्थाम्	सोषीढ्वम्
	सोषीय	सोषीवहि	सोषीमहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	सोता	सोतारौ	सोतारः
	सोतासे	सोतासाथे	सोताध्वे
	सोताहे	सोतास्वहे	सोतास्महे ।
भ.	सोष्यते	सोष्येते	सोष्यन्ते
	सोष्यसे	सोष्येथे	सोष्यध्वे
	सोष्ये	सोष्यावहे	सोष्यामहे ।
क्रि.	असोष्यत	असोष्येताम्	असोष्यन्त
	असोष्यथाः	असोष्येथाम्	असोष्यध्वम्
	असोष्ये	असोष्यावहि	असोष्यामहि ।

1290 चिंगट् [चि] चयने એકઠું કરવું.

व.	चिनोति	चिनुतः	चिन्वन्ति
	चिनोषि	चिनुथः	चिनुथ
	चिनोमि	चिनुवः/न्वः	चिनुमः/न्मः ।
स.	चिनुयात्	चिनुयाताम्	चिनुयुः
	चिनुयाः	चिनुयातम्	चिनुयात
	चिनुयाम्	चिनुयाव	चिनुयाम ।
प.	चिनोतु/चिनुतात्	चिनुताम्	चिन्वन्तु
	चिनु/चिनुतात्	चिनुतम्	चिनुत
	चिनवानि	चिनवाव	चिनवाम ।
ह्य.	अचिनोत्	अचिनुताम्	अचिन्वन्
	अचिनोः	अचिनुतम्	अचिनुत
	अचिनवम्	अचिनुव/न्व	अचिनुम/न्म ।
अ.	अचैषीत्	अचैष्टाम्	अचैषुः
	अचैषीः	अचैष्टम्	अचैष्ट
	अचैषम्	अचैष्व	अचैष्म ।
प.	चिचाय	चिच्यतुः	चिच्युः
	चिचयिथ/चिचेथ	चिच्यथुः	चिच्य
	चिचाय/चिचय	चिच्यिव	चिच्यिम ।
	चिकाय	चिक्यतुः	चिक्युः
	चिकयिथ/चिकेथ	चिक्यथुः	चिक्य
	चिकाय/चिकय	चिक्यिव	चिक्यिम ।
आ.	चीयात्	चीयास्ताम्	चीयासुः
	चीयाः	चीयास्तम्	चीयास्त
	चीयासम्	चीयास्व	चीयास्म ।
श्व	चेता	चेतारौ	चेतारः
	चेतासि	चेतास्थः	चेतास्थ
	चेतास्मि	चेतास्वः	चेतास्मः ।
भ.	चेष्यति	चेष्यतः	चेष्यन्ति
	चेष्यसि	चेष्यथः	चेष्यथ
	चेष्यामि	चेष्यावः	चेष्यामः ।
क्रि.	अचेष्यत्	अचेष्यताम्	अचेष्यन्
	अचेष्यः	चेष्यतम्	अचेष्यत
	अचेष्यम्	अचेष्याव	अचेष्याम ।
व.	चिनुते	चिन्वाते	चिन्वते
	चिनुषे	चिन्वाथे	चिनुध्वे
	चिन्वे	चिनुवहे/न्वहे	चिनुमहे/न्महे ।
स.	चिन्वीत	चिन्वीयाताम्	चिन्वीरन्
	चिन्वीथाः	चिन्वीयाथाम्	चिन्वीध्वम्
	चिन्वीय	चिन्वीवहि	चिन्वीमहि ।
प.	चिनुताम्	चिन्वाताम्	चिन्वताम्
	चिनुष्व	चिन्वाथाम्	चिनुध्वम्
	चिनवै	चिनवावहै	चिनवामहै ।
ह्य.	अचिनुत	अचिन्वाताम्	अचिन्वत
	अचिनुथाः	अचिन्वाथाम्	अचिनुध्वम्
	अचिन्वि	अचिनुवहि/न्वहि	अचिनुमहि/न्महि ।
अ.	अचेष्ट	अचेषाताम्	अचेषत
	अचेष्ठाः	अचेषाथाम्	अचेड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अचेषि	अचेष्वहि	अचेष्महि ।
प.	चिच्ये	चिच्याते	चिच्यिरे
	चिच्यिषे	चिच्याथे	चिच्यिध्वे-ढ्वे
	चिच्ये	चिच्यिवहे	चिच्यिमहे ।
	चिक्ये	चिक्याते	चिक्यिरे
	चिक्यिषे	चिक्याथे	चिक्यिध्वे-ढ्वे
	चिक्ये	चिक्यिवहे	चिक्यिमहे ।
आ.	चेषीष्ट	चेषीयास्ताम्	चेषीरन्
	चेषीष्ठाः	चेषीयास्थाम्	चेषीढ्वम्
	चेषीय	चेषीवहि	चेषीमहि ।
श्व.	चेता	चेतारौ	चेतारः
	चेतासि	चेतास्थः	चेतास्थ
	चेताहे	चेतास्वः	चेतास्मः ।
भ	चेष्यते	चेष्येते	चेष्यन्ते
	चेष्यसे	चेष्येथे	चेष्यध्वे
	चेष्ये	चेष्यावहे	चेष्यामहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

क्रि.	अचेष्यत	अचेष्येताम्	अचेष्यन्त
	अचेष्यथाः	अचेष्येथाम्	अचेष्यध्वम्
	अचेष्ये	अचेष्यावहि	अचेष्यामहि ।

1291 धूगट् [धू] कम्पने ધ્રુજવું.

व.	धूनुते	धून्वाते	धून्वते
	धूनुषे	धून्वाथे	धूनुध्वे
	धून्वे	धूनुवहे/न्वहे	धूनुमहे/न्महे ।
स.	धून्वीत	धून्वीयाताम्	धून्वीरन्
	धून्वीथाः	धून्वीयाथाम्	धून्वीध्वम्
	धून्वीय	धून्वीवहि	धून्वीमहि
प.	धूनुताम्	धून्वाताम्	धून्वताम्
	धूनुष्व	धून्वाथाम्	धूनुध्वम्
	धूनवै	धूनवावहै	धूनवामहै ।
ह्य.	अधूनुत	अधून्वाताम्	अधून्वत
	अधूनुथाः	अधून्वाथाम्	अधूनुध्वम्
	अधून्वि	अधूनुवहि/न्वहि	अधूनुमहि,न्महि ।
अ	अधविष्ट	अधविषाताम्	अधविषत
	अधविष्ठाः	अधविषाथाम्	अधविड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अधविषि	अधविष्वहि	अधविष्महि ।
	अधोष्ट	अधोषाताम्	अधोषत
	अधोष्ठाः	अधोषाथाम्	अधोड्ढ्वम्-ध्वम्
	अधोषि	अधोष्वहि	अधोष्महि ।
प.	दुधुवे	दुधुवाते	दुधुविरे
	दुधुविषे	दुधुवाथे	दुधुविढ्वे-ध्वे
	दुधुवे	दुधुविवहे	दुधुविमहे
आ.	धविषीष्ट	धविषीयास्ताम्	धविषीरन्
	धविषीष्ठाः	धविषीयास्थाम्	धविषीढ्वम्-ध्वम्
	धविषीय	धविषीवहि	धविषीमहि ।
	धोषीष्ट	धोषीयास्ताम्	धोषीरन्
	धोषीष्ठाः	धोषीयास्थाम्	धोषीढ्वम्
	धोषीय	धोषीवहि	धोषीमहि ।
श्व.	धविता	धवितारौ	धवितारः
	धवितासे	धवितासाथे	धविताध्वे
	धविताहे	धवितास्वहे	धवितास्महे ।
	धोता	धोतारौ	धोतारः
	धोतासे	धोतासाथे	धोताध्वे
	धोताहे	धोतास्वहे	धोतास्महे ।
भ.	धविष्यते	धविष्येते	धविष्यन्ते
	धविष्यसे	धविष्येथे	धविष्यध्वे
	धविष्ये	धविष्यावहे	धविष्यामहे ।
	धोष्यते	धोष्येते	धोष्यन्ते
	धोष्यसे	धोष्येथे	धोष्यध्वे
	धोष्ये	धोष्यावहे	धोष्यामहे ।
क्रि.	अधविष्यत	अधविष्येताम्	अधविष्यन्त
	अधविष्यथाः	अधविष्येथाम्	अधविष्यध्वम्
	अधविष्ये	अधविष्यावहि	अधविष्यामहि ।
	अधोष्यत	अधोष्येताम्	अधोष्यन्त
	अधोष्यथाः	अधोष्येथाम्	अधोष्यध्वम्
	अधोष्ये	अधोष्यावहि	अधोष्यामहि ।
व.	धूनोति	धूनुतः	धून्वन्ति
	धूनोषि	धूनुथः	धूनुथ
	धूनोमि	धूनुवः/न्वः	धूनुमः/न्मः ।
स.	धूनुयात्	धूनुयाताम्	धूनुयुः
	धूनुयाः	धूनुयाथाम्	धूनुयात
	धूनुयाम्	धूनुयाव	धूनुयाम ।
प.	धूनोतु/धूनुतात्	धूनुताम्	धून्वन्तु
	धूनु/धूनुतात्	धूनुतम्	धूनुत
	धूनवानि	धूनवाव	धूनवाम ।
ह्य.	अधूनोत्	अधूनुताम्	अधून्वन्
	अधूनोः	अधूनुतम्	अधूनुत
	अधूनवम्	अधूनुव/न्व	अधूनुम/न्म ।
अ.	अधावीत्	अधाविष्टाम्	अधाविषुः
	अधावीः	अधाविष्टम्	अधाविष्ट
	अधाविषम्	अधाविष्व	अधाविष्म ।
प.	दुधाव	दुधुवतुः	दुधुवुः
	दुधविथ	दुधुवथुः	दुधुव
	दुधाव/दुधव	दुधुविव	दुधुविम ।
आ.	धूयात्	धूयास्ताम्	धूयासुः
	धूयाः	धूयास्तम्	धूयास्त
	धूयासम्	धूयास्व	धूयास्म ।
श्व.	धविता	धवितारौ	धवितारः
	धवितासि	धवितास्थः	धवितास्थ
	धवितास्मि	धवितास्वः	धवितास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	धोता	धोतारौ	धोतारः
	धोतासि	धोतास्थः	धोतास्थ
	धोतास्मि	धोतास्वः	धोतास्मः ।
म.	धविष्यति	धविष्यतः	धविष्यन्ति
	धविष्यसि	धविष्यथः	धविष्यथ
	धविष्यामि	धविष्यावः	धविष्यामः ।
	धोष्यति	धोष्यतः	धोष्यन्ति
	धोष्यसि	धोष्यथः	धोष्यथ
	धोष्यामि	धोष्यावः	धोष्यामः ।
क्रि.	अधविष्यत्	अधविष्यताम्	अधविष्यन्
	अधविष्यः	अधविष्यतम्	अधविष्यत
	अधविष्यम्	अधविष्याव	अधविष्याम ।
	अधोष्यत्	अधोष्यताम्	अधोष्यन्
	अधोष्यः	अधोष्यतम्	अधोष्यत
	अधोष्यम्	अधोष्याव	अधोष्याम ।

1292 स्तृंग्ट् [स्तृ] आच्छादने. ઢાંકવું.

व.	स्तृणोति	स्तृणुतः	स्तृण्वन्ति
	स्तृणोषि	स्तृणुथः	स्तृणुथ
	स्तृणोमि	स्तृणुवः/स्तृण्वः	स्तृणुमः/स्तृण्मः।
स.	स्तृणुयात्	स्तृणुयाताम्	स्तृणुयुः
	स्तृणुयाः	स्तृणुयातम्	स्तृणुयात
	स्तृणुयाम्	स्तृणुयाव	स्तृणुयाम ।
प.	स्तृणोतु/स्तृणुतात्	स्तृणुताम्	स्तृण्वन्तु
	स्तृणु/ ,,	स्तृणुतम्	स्तृणुत
	स्तृणवानि	स्तृणवाव	स्तृणवाम ।
ह्य.	अस्तृणोत्	अस्तृणुताम्	अस्तृण्वन्
	अस्तृणोः	अस्तृणुतम्	अस्तृणुत
	अस्तृणवम्	अस्तृणव-ण्व	अस्तृणम-ण्म ।
अ.	अस्तार्षीत्	अस्तार्ष्टाम्	अस्तार्षुः
	अस्तार्षीः	अस्तार्ष्टम्	अस्तार्ष्ट
	अस्तार्षम्	अस्तार्ष्व	अस्तार्ष्म ।
प.	तस्तार	तस्तरतुः	तस्तरुः
	तस्तर्थ	तस्तरथुः	तस्तर
	तस्तार/तस्तर	तस्तरिव	तस्तरिम ।
आ.	स्तर्यात्	स्तर्यास्ताम्	स्तर्यासुः
	स्तर्याः	स्तर्यास्तम्	स्तर्यास्त
	स्तर्यासम्	स्तर्यास्व	स्तर्यास्म ।
श्व.	स्तर्ता	स्तर्तारौ	स्तर्तारः
	स्तर्तासि	स्तर्तास्थः	स्तर्तास्थ
	स्तर्तास्मि	स्तर्तास्वः	स्तर्तास्मः ।
म.	स्तरिष्यति	स्तरिष्यतः	स्तरिष्यन्ति
	स्तरिष्यसि	स्तरिष्यथः	स्तरिष्यथ
	स्तरिष्यामि	स्तरिष्यावः	स्तरिष्यामः ।
क्रि.	अस्तरिष्यत्	अस्तरिष्यताम्	अस्तरिष्यन्
	अस्तरिष्यः	अस्तरिष्यतम्	अस्तरिष्यत
	अस्तरिष्यम्	अस्तरिष्याव	अस्तरिष्याम ।
व.	स्तृणुते	स्तृण्वाते	स्तृण्वते
	स्तृणुषे	स्तृण्वाथे	स्तृणुध्वे
	स्तृण्वे	स्तृणुवहे/ण्वहे	स्तृणुमहे/ण्महे ।
स.	स्तृण्वीत	स्तृण्वीयाताम्	स्तृण्वीरन्
	स्तृण्वीथाः	स्तृण्वीयाथाम्	स्तृण्वीध्वम्
	स्तृण्वे	स्तृण्वीवहि	स्तृण्वीमहि ।
प.	स्तृणुताम्	स्तृण्वाताम्	स्तृण्वताम्
	स्तृणुष्व	स्तृण्वाथाम्	स्तृणुध्वम्
	स्तृणवै	स्तृणवावहै	स्तृणवामहै ।
ह्य.	अस्तृणुत	अस्तृण्वाताम्	अस्तृण्वत
	अस्तृणुथाः	अस्तृण्वाथाम्	अस्तृणुध्वम्
	अस्तृण्वि	अस्तृणुवहि/ण्वहि	अस्तृणुमहि/ण्महि
अ.	अस्तृत	अस्तृषाताम्	अस्तृषत
	अस्तृथाः	अस्तृषाथाम्	अस्तृड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अस्तृषि	अस्तृष्वहि	अस्तृष्महि ।
	अस्तरिष्ट	अस्तरिषाथाम्	अस्तरिषत
	अस्तरिष्ठाः	अस्तरिषाताम्	अस्तरिड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अस्तरिषि	अस्तरिष्वहि	अस्तरिष्महि ।
प.	तस्तरे	तस्तराते	तस्तरिरे
	तस्तरिषे	तस्तराथे	तस्तरिढ्वे-ध्वे
	तस्तरे	तस्तरिवहे	तस्तरिमहे ।
आ.	स्तृषीष्ट	स्तृषीयास्ताम्	स्तृषीरन्
	स्तृषीष्ठाः	स्तृषीयास्थाम्	स्तृषीढ्वम्
	स्तृषीय	स्तृषीवहि	स्तृषीमहि ।
	स्तरिषीष्ट	स्तरिषीयास्ताम्	स्तरिषीरन्
	स्तरिषीष्ठाः	स्तरिषीयास्थाम्	स्तरिषीध्वम्-ढ्वम्
	स्तरिषीय	स्तरिषीवहि	स्तरिषीमहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	स्तर्ता	स्तर्तारौ	स्तर्तारः
	स्तर्तासि	स्तर्तासाथे	स्तर्ताध्वे
	स्तर्ताहे	स्तर्तास्वहे	स्तर्तास्महे ।
भ.	स्तरिष्यते	स्तरिष्येते	स्तरिष्यन्ते
	स्तरिष्यसे	स्तरिष्येथे	स्तरिष्यध्वे
	स्तरिष्ये	स्तरिष्यावहे	स्तरिष्यामहे ।
क्रि.	अस्तरिष्यत	अस्तरिष्येताम्	अस्तरिष्यन्त
	अस्तरिष्यथाः	अस्तरिष्येथाम्	अस्तरिष्यध्वम्
	अस्तरिष्ये	अस्तरिष्यावहि	अस्तरिष्यामहि ।

1294 वृगट् [वृ] वरणे. સ્વીકારવું.

व.	वृणोति	वृणुतः	वृण्वन्ति
	वृणोषि	वृणुथः	वृणुथ
	वृणोमि	वृणुवः-ण्वः	वृणुमः-ण्मः ।
स.	वृणुयात्	वृणुयाताम्	वृणुयुः
	वृणुयाः	वृणुयातम्	वृणुयात
	वृणुयाम्	वृणुयाव	वृणुयाम ।
प.	वृणोतु/वृणुतात्	वृणुताम्	वृण्वन्तु
	वृणु/ ,,	वृणुतम्	वृणुत
	वृणवानि	वृणवाव	वृणवाम ।
ह्य.	अवृणोत्	अवृणुताम्	अवृण्वन्
	अवृणोः	अवृणुतम्	अवृणुत
	अवृणवम्	अवृणुव-ण्व	अवृणुम-ण्म ।
अ.	अवारीत्	अवारिष्टाम्	अवारिषुः
	अवारीः	अवारिष्टम्	अवारिष्ट
	अवारिषम्	अवारिष्व	अवारिष्म ।
प.	ववार	वव्रतुः	वव्रुः
	ववरिथ	वव्रथुः	वव्र
	ववार/ववर	ववृव	ववृम ।
आ.	व्रियात्	व्रियास्ताम्	व्रियासुः
	व्रियाः	व्रियास्तम्	व्रियास्त
	व्रियासम्	व्रियास्व	व्रियास्म ।
श्व.	वरिता	वरितारौ	वरितारः
	वरितासि	वरितास्थः	वरितास्थ
	वरितास्मि	वरितास्वः	वरितास्मः ।
	वरीता	वरीतारौ	वरीतारः
	वरीतासि	वरीतास्थः	वरीतास्थ
	वरीतास्मि	वरीतास्वः	वरीतास्मः ।
भ.	वरिष्यति	वरिष्यतः	वरिष्यन्ति
	वरिष्यसि	वरिष्यथः	वरिष्यथ
	वरिष्यामि	वरिष्यावः	वरिष्यामः ।
	वरीष्यति	वरीष्यतः	वरीष्यन्ति
	वरीष्यसि	वरीष्यथः	वरीष्यथ
	वरीष्यामि	वरीष्यावः	वरीष्यामः ।
क्रि.	अवरिष्यत्	अवरिष्यताम्	अवरिष्यन्
	अवरिष्यः	अवरिष्यतम्	अवरिष्यत
	अवरिष्यम्	अवरिष्याव	अवरिष्याम ।
	अवरीष्यत्	अवरीष्यताम्	अवरीष्यन्
	अवरीष्यः	अवरीष्यतम्	अवरीष्यत
	अवरीष्यम्	अवरीष्याव	अवरीष्याम ।
व.	वृणुते	वृण्वाते	वृण्वते
	वृणुषे	वृण्वाथे	वृणुध्वे
	वृण्वे	वृणुवहे/ण्वहे	वृणुमहे/ण्महे ।
स.	वृण्वीत	वृण्वीयाताम्	वृण्वीरन्
	वृण्वीथाः	वृण्वीयाथाम्	वृण्वीध्वम्
	वृण्वीय	वृण्वीवहि	वृण्वीमहि ।
प.	वृणुताम्	वृण्वाताम्	वृण्वताम्
	वृणुष्व	वृण्वाथाम्	वृणुध्वम्
	वृणवै	वृणवावहै	वृणवामहै ।
ह्य.	अवृणुत	अवृण्वाताम्	अवृण्वत
	अवृणुथाः	अवृण्वाथाम्	अवृणुध्वम्
	अवृण्वि	अवृणुवहि/ण्वहि	अवृणुमहि/ण्महि ।
अ.	अवृत	अवृषाताम्	अवृषत
	अवृथाः	अवृषाथाम्	अवृड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अवृषि	अवृष्वहि	अवृष्महि ।
	अवरिष्ट	अवरिषाताम्	अवरिषत
	अवरिष्ठाः	अवरिषाथाम्	अवरिड्ढ्वम्-ढ्व-ध्वम्
	अवरिषि	अवरिष्वहि	अवरिष्महि ।
	अवरीष्ट	अवरीषाताम्	अवरीषत
	अवरीष्ठाः	अवरीषाथाम्	अवरीड्ढ्वम्-ढ्व-ध्वम्
	अवरीषि	अवरीष्वहि	अवरीष्महि ।
प.	वव्रे	वव्राते	वव्रिरे
	वव्रे	वव्राथे	ववृढ्वे
	ववृषे	ववृवहे	ववृमहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	वरिषीष्ट	वरिषीयास्ताम्	वरिषीरन्
	वरिषीष्ठाः	वरिषीयास्थाम्	वरिषीढ्वम्-ध्वम्
	वरिषीय	वरिषीवहि	वरिषीमहि ।
	वृषीष्ट	वृषीयास्ताम्	वृषीरन्
	वृषीष्ठाः	वृषीयास्थाम्	वृषीढ्वम्
	वृषीय	वृषीवहि	वृषीमहि ।
श्व	वरिता	वरितारौ	वरितारः
	वरितासे	वरितासाथे	वरिताध्वे
	वरिताहे	वरितास्वहे	वरितास्महे ।
	वरीता	वरीतारौ	वरीतारः
	वरीतासे	वरीतासाथे	वरीताध्वे
	वरीताहे	वरीतास्वहे	वरीतास्महे ।
भ.	वरिष्यते	वरिष्येते	वरिष्यन्ते
	वरिष्यसे	वरिष्येथे	वरिष्यध्वे
	वरिष्ये	वरिष्यावहे	वरिष्यामहे ।
	वरीष्यते	वरीष्येते	वरीष्यन्ते
	वरीष्यसे	वरीष्येथे	वरीष्यध्वे
	वरीष्ये	वरीष्यावहे	वरीष्यामहे ।
क्रि.	अवरिष्यत्	अवरिष्येताम्	अवरिष्यन्त
	अवरिष्यथाः	अवरिष्येथाम्	अवरिष्यध्वम्
	अवरिष्ये	अवरिष्यावहि	अवरिष्यामहि ।
	अवरीष्यत	अवरीष्येताम्	अवरीष्यन्त
	अवरीष्यथाः	अवरीष्येथाम्	अवरीष्यध्वम्
	अवरीष्ये	अवरीष्यावहि	अवरीष्यामहि ।

इत्युभयपदिनः

1295 हिंट् [हि] गति-वृद्ध्योः જવું, વધવું.

व.	हिनोति	हिनुतः	हिन्वन्ति
	हिनोषि	हिनुथः	हिनुथ
	हिनोमि	हिनुवः/न्वः	हिनुमः/न्मः ।
स.	हिनुयात्	हिनुयाताम्	हिनुयुः
	हिनुयाः	हिनुयातम्	हिनुयात
	हिनुयाम्	हिनुयाव	हिनुयाम ।
प.	हिनोतु/हिनुतात्	हिनुताम्	हिन्वन्तु
	हिनु/हिनुतात्	हिनुतम्	हिनुत
	हिनवानि	हिनवाव	हिनवाम ।
ह्य.	अहिनोत्	अहिनुताम्	अहिन्वन्
	अहिनोः	अहिनुतम्	अहिनुत
	अहिनवम्	अहिनुव/न्व	अहिनुम/न्म ।
अ	अहैषीत्	अहैष्टाम्	अहैषुः
	अहैषीः	अहैष्टम्	अहैष्ट
	अहैषम्	अहैष्व	अहैष्म ।
प.	जिघाय	जिघ्यतुः	जिघ्युः
	जिघयिथ/जिघेथ	जिघ्यथुः	जिघ्य
	जिघाय/जिघय	जिघ्यिव	जिघ्यिम ।
आ.	हीयात्	हीयास्ताम्	हीयासुः
	हीयाः	हीयास्तम्	हीयास्त
	हीयासम्	हीयास्व	हीयास्म ।
श्व.	हेता	हेतारौ	हेतारः
	हेतासि	हेतास्थः	हेतास्थ
	हेतास्मि	हेतास्वः	हेतास्मः
भ.	हेष्यति	हेष्यतः	हेष्यन्ति
	हेष्यसि	हेष्यथः	हेष्यथ
	हेष्यामि	हेष्यावः	हेष्यामः
क्रि.	अहेष्यत्	अहेष्यताम्	अहेष्यन्
	अहेष्यः	अहेष्यतम्	अहेष्यत
	अहेष्यम्	अहेष्याव	अहेष्याम ।

1296 श्रुंट् [श्रु] श्रवणे, गतवित्यन्ये. સાંભળવું

व.	शृणोति	शृणुतः	शृण्वन्ति
	शृणोषि	शृणुथः	शृणुथ
	शृणोमि	शृणुवः/ण्वः	शृणुमः/ण्मः ।
स.	शृणुयात्	शृणुयाताम्	शृणुयुः
	शृणुयाः	शृणुयातम्	शृणुयात
	शृणुयाम्	शृणुयाव	शृणुयाम ।
प.	शृणोतु/शृणुतात्	शृणुताम्	शृण्वन्तु
	शृणु/शृणुतात्	शृणुतम्	शृणुत
	शृणवानि	शृणवाव	शृणवाम ।
ह्य	अशृणोत्	अशृणुताम्	अशृण्वन्
	अशृणोः	अशृणुतम्	अशृणुत
	अशृणवम्	अशृणुव/ण्व	अशृणुम/ण्म ।
अ.	अश्रौषीत्	अश्रौष्टाम्	अश्रौषुः
	अश्रौषीः	अश्रौष्टम्	अश्रौष्ट
	अश्रौषम्	अश्रौष्व	अश्रौष्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	शुश्राव	शुश्रुवतुः	शुश्रुवुः
	शुश्रोथ	शुश्रुवथुः	शुश्रुव
	शुश्राव/शुश्रव	शुश्रुव	शुश्रुम ।
आ.	श्रूयात्	श्रूयास्ताम्	श्रूयासुः
	श्रूयाः	श्रूयास्तम्	श्रूयास्त
	श्रूयासम्	श्रूयास्व	श्रूयास्म ।
श्व.	श्रोता	श्रोतारौ	श्रोतारः
	श्रोतासि	श्रोतास्थः	श्रोतास्थ
	श्रोतास्मि	श्रोतास्वः	श्रोतास्मः ।
भ.	श्रोष्यति	श्रोष्यतः	श्रोष्यन्ति
	श्रोष्यसि	श्रोष्यथः	श्रोष्यथ
	श्रोष्यामि	श्रोष्यावः	श्रोष्यामः ।
क्रि.	अश्रोष्यत्	अश्रोष्यताम्	अश्रोष्यन्
	अश्रोष्यः	अश्रोष्यतम्	अश्रोष्यत
	अश्रोष्यम्	अश्रोष्याव	अश्रोष्याम ।

1300 शक्लृं [शक्] शक्तौ સમર્થ થવું.

व.	शक्नोति	शक्नुतः	शक्नुवन्ति
	शक्नोषि	शक्नुथः	शक्नुथ
	शक्नोमि	शक्नुवः	शक्नुमः
स.	शक्नुयात्	शक्नुयाताम्	शक्नुयुः
	शक्नुयाः	शक्नुयातम्	शक्नुयात
	शक्नुयाम्	शक्नुयाव	शक्नुयाम ।
प.	शक्नोतु/शक्नुतात्	शक्नुताम्	शक्नुवन्तु
	शक्नुहि/शक्नुतात्	शक्नुतम्	शक्नुत
	शक्नवानि	शक्नवाव	शक्नवाम ।
ह्य.	अशक्नोत्	अशक्नुताम्	अशक्नुवन्
	अशक्नोः	अशक्नुतम्	अशक्नुत
	अशक्नवम्	अशक्नुव	अशक्नुम ।
अ.	अशकत्	अशकताम्	अशकन्
	अशकः	अशकतम्	अशकत
	अशकम्	अशकाव	अशकाम ।
प.	शशाक	शेकतुः	शेकुः
	शेकिथ/शशक्थ	शेकथुः	शेक
	शशाक, शशक	शेकिव	शेकिम ।

आ.	शक्यात्	शक्यास्ताम्	शक्यासुः
	शक्याः	शक्यास्तम्	शक्यास्त
	शक्यासम्	शक्यास्व	शक्यास्म ।
श्व.	शक्ता	शक्तारौ	शक्तारः
	शक्तासि	शक्तास्थः	शक्तास्थ
	शक्तास्मि	शक्तास्वः	शक्तास्मः ।
भ	शक्ष्यति	शक्ष्यतः	शक्ष्यन्ति
	शक्ष्यसि	शक्ष्यथः	शक्ष्यथ
	शक्ष्यामि	शक्ष्यावः	शक्ष्यामः ।
क्रि.	अशक्ष्यत्	अशक्ष्यताम्	अशक्ष्यन्
	अशक्ष्यः	अशक्ष्यतम्	अशक्ष्यत
	अशक्ष्यम्	अशक्ष्याव	अशक्ष्याम ।

1307 आप्लृं [आप्] व्याप्तौ. વ્યાપીને રહેવું.

व.	आप्नोति	आप्नुतः	आप्नुवन्ति
	आप्नोषि	आप्नुथः	आप्नुथ
	आप्नोमि	आप्नुवः	आप्नुमः ।
स.	आप्नुयात्	आप्नुयाताम्	आप्नुयुः
	आप्नुयाः	आप्नुयातम्	आप्नुयात
	आप्नुयाम्	आप्नुयाव	आप्नुयाम ।
प.	आप्नोतु/आप्नुतात्	आप्नुताम्	आप्नुवन्तु
	आप्नुहि ,,	आप्नुतम्	आप्नुत
	आप्नवामि	आप्नवाव	आप्नवाम ।
ह्य	आप्नोत्	आप्नुताम्	आप्नुवन्
	आप्नोः	आप्नुतम्	आप्नुत
	आप्नवम्	आप्नुव	आप्नुम ।
अ	आपत्	आपताम्	आपन्
	आपः	आपतम्	आपत
	आपम्	आपाव	आपाम ।
प.	आप	आपतुः	आपुः
	आपः	आपथुः	आप
	आप	आपिव	आपिम ।
आ	आप्यात्	आप्यास्ताम्	आप्यासुः
	आप्याः	आप्यास्तम्	आप्यास्त
	आप्यासम्	आप्यास्व	आप्यास्म ।
श्व.	आप्ता	आप्तारौ	आप्तारः
	आप्तासि	आप्तास्थः	आप्तास्थ
	आप्तास्मि	आप्तास्वः	आप्तास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	आप्स्यति	आप्स्यतः	आप्स्यन्ति
	आप्स्यसि	आप्स्यथः	आप्स्यथ
	आप्स्यामि	आप्स्यावः	आप्स्यामः ।
क्रि.	आप्स्यत्	आप्स्यताम्	आप्स्यन्
	आप्स्यः	आप्स्यतम्	आप्स्यत
	आप्स्यम्	आप्स्याव	आप्स्याम ।

1314 अशौटि [अश्] व्याप्तौ, संघातेऽप्यन्ये. વ્યાપીને રહેવું.

व.	अश्नुते	अश्नुवाते	अश्नुवते
	अश्नुषे	अश्नुवाथे	अश्नुध्वे
	अश्नुवे	अश्नुवहे	अश्नुमहे ।
स.	अश्नुवीत	अश्नुवीयाताम्	अश्नुवीरन्
	अश्नुवीथाः	अश्नुवीयाथाम्	अश्नुवीध्वम्
	अश्नुवीय	अश्नुवीवहि	अश्नुवीमहि ।
प.	अश्नुताम्	अश्नुवाताम्	अश्नुवताम्
	अश्नुष्व	अश्नुवाथाम्	अश्नुध्वम्
	अश्नवै	अश्नवावहै	अश्नवामहै ।
ह्य.	आश्नुत	आश्नुवाताम्	आश्नुवत
	आश्नुथाः	आश्नुवाथाम्	आश्नुध्वम्
	आश्नुवि	आश्नुवहि	आश्नुमहि ।
अ.	आशिष्ट	आशिषाताम्	आशिषत
	आशिष्ठाः	आशिषाथाम्	आशिड्ढ्वम्-ध्वम्
	आशिषि	आशिष्वहि	आशिष्महि ।
	आष्ट	आक्षाताम्	आक्षत
	आष्ठाः	आक्षाथाम्	आड्ढ्वम्/ड्ढ्वम्
	आक्षि	आक्ष्वहि	आक्ष्महि ।
प.	आनशे	आनशाते	आनशिरे
	आनशिषे/आनक्षे	आनशाथे	आनशिध्वे
	आनशे	आनशिवहे	आनशिमहे
आ.	अशिषीष्ट	अशिषीयास्ताम्	अशिषीरन्
	अशिषीष्ठाः	अशिषीयास्थाम्	अशिषीध्वम्
	अशिषीय	अशिषीवहि	अशिषीमहि ।
	अक्षीष्ट	अक्षीयास्ताम्	अक्षीरन्
	अक्षीष्ठाः	अक्षीयास्थाम्	अक्षीध्वम्
	अक्षीय	अक्षीवहि	अक्षीमहि ।
श्व.	अष्टा	अष्टारौ	अष्टारः
	अष्टासे	अष्टासाथे	अष्टाध्वे
	अष्टाहे	अष्टास्वहे	अष्टास्महे ।
	अशिता	अशितारौ	अशितारः
	अशितासे	अशितासाथे	अशिताध्वे
	अशिताहे	अशितास्वहे	अशितास्महे ।
भ.	अशिष्यते	अशिष्येते	अशिष्यन्ते
	अशिष्यसे	अशिष्येथे	अशिष्यध्वे
	अशिष्ये	अशिष्यावहे	अशिष्यामहे ।
	अक्ष्यते	अक्ष्येते	अक्ष्यन्ते
	अक्ष्यसे	अक्ष्येथे	अक्ष्यध्वे
	अक्ष्ये	अक्ष्यावहे	अक्ष्यामहे ।
क्रि.	आशिष्यत	आशिष्येताम्	आशिष्यन्त
	आशिष्यथाः	आशिष्येथाम्	आशिष्यध्वम्
	आशिष्ये	आशिष्यावहि	आशिष्यामहि ।
	आक्ष्यत	आक्ष्येताम्	आक्ष्यन्त
	आक्ष्यथाः	आक्ष्येथाम्	आक्ष्यध्वम्
	आक्ष्ये	आक्ष्यावहि	आक्ष्यामहि ।

अथ तुदादयस्तितो वर्णक्रमेण प्रदर्श्यन्ते

1315 तुदींत् [तुद्] व्यथने. પીડા કરવી.

व.	तुदति	तुदतः	तुदन्ति
	तुदसि	तुदथः	तुदथ
	तुदामि	तुदावः	तुदामः ।
स.	तुदेत्	तुदेताम्	तुदेयुः
	तुदेः	तुदेतम्	तुदेत
	तुदेयम्	तुदेव	तुदेम ।
प.	तुदतु/तुदतात्	तुदताम्	तुदन्तु
	तुद/ ,,	तुदतम्	तुदत
	तुदानि	तुदाव	तुदाम ।
ह्य.	अतुदत्	अतुदताम्	अतुदन्
	अतुदः	अतुदतम्	अतुदत
	अतुदम्	अतुदाव	अतुदाम ।
अ.	अतौत्सीत्	अतौत्ताम्	अतौत्सुः
	अतौत्सीः	अतौत्तम्	अतौत्त
	अतौत्सम्	अतौत्स्व	अतौत्स्म ।
प.	तुतोद	तुतुदतुः	तुतुदुः
	तुतोदिथ	तुतुदथुः	तुतुद
	तुतोद	तुतुदिव	तुतुदिम ।
आ	तुद्यात्	तुद्यास्ताम्	तुद्यासुः
	तुद्याः	तुद्यास्तम्	तुद्यास्त
	तुद्यासम्	तुद्यास्व	तुद्यास्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	तोत्ता	तोत्तारौ	तोत्तारः
	तोत्तासि	तोत्तास्थः	तोत्तास्थ
	तोत्तास्मि	तोत्तास्वः	तोत्तास्मः ।
भ.	तोत्स्यति	तोत्स्यतः	तोत्स्यन्ति
	तोत्स्यसि	तोत्स्यथः	तोत्स्यथ
	तोत्स्यामि	तोत्स्यावः	तोत्स्यामः ।
क्रि.	अतोत्स्यत्	अतोत्स्यताम्	अतोत्स्यन्
	अतोत्स्यः	अतोत्स्यतम्	अतोत्स्यत
	अतोत्स्यम्	अतोत्स्याव	अतोत्स्याम ।
व.	तुदते	तुदेते	तुदन्ते
	तुदसे	तुदेथे	तुदध्वे
	तुदे	तुदावहे	तुदामहे ।
स.	तुदेत	तुदेयाताम्	तुदेरन्
	तुदेथाः	तुदेयाथाम्	तुदेध्वम्
	तुदेय	तुदेवहि	तुदेमहि ।
प.	तुदताम्	तुदेताम्	तुदन्ताम्
	तुदस्व	तुदेथाम्	तुदध्वम्
	तुदै	तुदावहै	तुदामहै ।
ह्य.	अतुदत	अतुदेताम्	अतुदन्त
	अतुदथाः	अतुदेथाम्	अतुदध्वम्
	अतुदे	अतुदावहि	अतुदामहि ।
अ.	अतुत्त	अतुत्साताम्	अतुत्सत
	अतुत्थाः	अतुत्साथाम्	अतुद्ध्वम्-द्ध्वम्
	अतुत्सि	अतुत्स्वहि	अतुत्स्महि ।
प.	तुतुदे	तुतुदाते	तुतुदिरे
	तुतुदिषे	तुतुदाथे	तुतुदिध्वे
	तुतुदे	तुतुदिवहे	तुतुदिमहे ।
आ.	तुत्सीष्ट	तुत्सीयास्ताम्	तुत्सीरन्
	तुत्सीष्ठाः	तुत्सीयास्थाम्	तुत्सीध्वम्
	तुत्सीय	तुत्सीवहि	तुत्सीमहि ।
श्व.	तोत्ता	तोत्तारौ	तोत्तारः
	तोत्तासे	तोत्तासाथे	तोत्ताध्वे
	तोत्ताहे	तोत्तास्वहे	तोत्तास्महे ।
भ.	तोत्स्यते	तोत्स्येते	तोत्स्यन्ते
	तोत्स्यसे	तोत्स्येथे	तोत्स्यध्वे
	तोत्स्ये	तोत्स्यावहे	तोत्स्यामहे ।
क्रि.	अतोत्स्यत	अतोत्स्येताम्	अतोत्स्यन्त
	अतोत्स्यथाः	अतोत्स्येथाम्	अतोत्स्यध्वम्
	अतोत्स्ये	अतोत्स्यावहि	अतोत्स्यामहि ।

1316 भ्रस्जीं त् [भ्रस्ज्] पाके પકાવવું.

व.	भृज्जति	भृज्जतः	भृज्जन्ति
	भृज्जसि	भृज्जथः	भृज्जथ
	भृज्जामि	भृज्जावः	भृज्जामः ।
स.	भृज्जेत्	भृज्जेताम्	भृज्जेयुः
	भृज्जेः	भृज्जेतम्	भृज्जेत
	भृज्जेयम्	भृज्जेव	भृज्जेम ।
प.	भृज्जतु/भृज्जतात्	भृज्जताम्	भृज्जन्तु
	भृज्ज/भृज्जतात्	भृज्जतम्	भृज्जत
	भृज्जानि	भृज्जाव	भृज्जाम
ह्य.	अभृज्जत्	अभृज्जताम्	अभृज्जन्
	अभृज्जः	अभृज्जतम्	अभृज्जत
	अभृज्जम्	अभृज्जाव	अभृज्जाम ।
अ.	अभार्क्षीत्	अभार्ष्टाम्	अभार्क्षुः
	अभार्क्षीः	अभार्ष्टम्	अभार्ष्ट
	अभार्क्षम्	अभार्क्ष्व	अभार्क्ष्म ।
	अभ्राक्षीत्	अभ्राष्टाम्	अभ्राक्षुः
	अभ्राक्षीः	अभ्राष्टम्	अभ्राष्ट
	अभ्राक्षम्	अभ्राक्ष्व	अभ्राक्ष्म ।
प.	बभ्रज्ज	बभ्रज्जतुः	बभ्रज्जुः
	बभ्रज्जिथ/बभ्रष्ठ	बभ्रज्जथुः	बभ्रज्ज
	बभ्रज्ज	बभ्रज्जिव	बभ्रज्जिम ।
	बभर्ज	बभर्जतुः	बभर्जुः
	बभर्जिथ/बभर्ष्ठ	बभर्जथुः	बभर्ज
	बभर्ज	बभर्जिव	बभर्जिम ।
आ.	भृज्ज्यात्	भृज्ज्यास्ताम्	भृज्ज्यासुः
	भृज्ज्याः	भृज्ज्यास्तम्	भृज्ज्यास्त
	भृज्ज्यासम्	भृज्ज्यास्व	भृज्ज्यास्म ।
श्व.	भर्ष्टा	भर्ष्टारौ	भर्ष्टारः
	भर्ष्टासि	भर्ष्टास्थः	भर्ष्टास्थ
	भर्ष्टास्मि	भर्ष्टास्वः	भर्ष्टास्मः ।
	भ्रष्टा	भ्रष्टारौ	भ्रष्टारः
	भ्रष्टासि	भ्रष्टास्थः	भ्रष्टास्थ
	भ्रष्टास्मि	भ्रष्टास्वः	भ्रष्टास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	भर्क्ष्यति	भर्क्ष्यतः	भर्क्ष्यन्ति
	भर्क्ष्यसि	भर्क्ष्यथः	भर्क्ष्यथ
	भर्क्ष्यामि	भर्क्ष्यावः	भर्क्ष्यामः ।
	भ्रक्ष्यति	भ्रक्ष्यतः	भ्रक्ष्यन्ति
	भ्रक्ष्यसि	भ्रक्ष्यथः	भ्रक्ष्यथ
	भ्रक्ष्यामि	भ्रक्ष्यावः	भ्रक्ष्यामः ।
क्रि.	अभर्क्ष्यत्	अभर्क्ष्यतः	अभर्क्ष्यन्
	अभर्क्ष्यः	अभर्क्ष्यतम्	अभर्क्ष्यत
	अभर्क्ष्यम्	अभर्क्ष्याव	अभर्क्ष्याम ।
	अभ्रक्ष्यत्	अभ्रक्ष्यताम्	अभ्रक्ष्यन्
	अभ्रक्ष्यः	अभ्रक्ष्यतम्	अभ्रक्ष्यत
	अभ्रक्ष्यम्	अभ्रक्ष्याव	अभ्रक्ष्याम ।
व.	भृज्जते	भृज्जेते	भृज्जन्ते
	भृज्जसे	भृज्जेथे	भृज्जध्वे
	भृज्जे	भृज्जावहे	भृज्जामहे
स.	भृज्जेत	भृज्जेयाताम्	भृज्जेरन्
	भृज्जेथाः	भृज्जेयाथाम्	भृज्जेध्वम्
	भृज्जेय	भृज्जेवहि	भृज्जेमहि ।
प.	भृज्जताम्	भृज्जेताम्	भृज्जन्ताम्
	भृज्जस्व	भृज्जेथाम्	भृज्जध्वम्
	भृज्जै	भृज्जावहै	भृज्जामहै ।
ह्य.	अभृज्जत	अभृज्जेताम्	अभृज्जन्त
	अभृज्जथाः	अभृज्जेथाम्	अभृज्जध्वम्
	अभृज्जे	अभृज्जावहि	अभृज्जामहि ।
अ.	अभर्ष्ट	अभर्क्षाताम्	अभर्क्षत
	अभर्ष्ठाः	अभर्क्षाथाम्	अभर्ड्ढ्वम्-र्ग्ढ्वम्
	अभर्क्षि	अभर्क्ष्वहि	अभर्क्ष्महि ।
	अभ्राष्ट	अभ्रक्षाताम्	अभ्रक्षत
	अभ्राष्ठाः	अभ्रक्षाथाम्	अभ्राड्ढ्वम्-ड्ढ्वम्
	अभ्रक्षि	अभ्रक्ष्वहि	अभ्रक्ष्महि ।
	बभ्रज्जे	बभ्रज्जाते	बभ्रज्जिरे
	बभ्रज्जिषे	बभ्रज्जाथे	बभ्रज्जिध्वे
	बभ्रज्जे	बभ्रज्जिवहे	बभ्रज्जिमहे ।
	बभर्जे	बभर्जाते	बभर्जिरे
	बभर्जिषे	बभर्जाथे	बभर्जिध्वे
	बभर्जे	बभर्जिवहे	बभर्जिमहे ।

आ.	भर्क्षीष्ट	भर्क्षीयास्ताम्	भर्क्षीरन्
	भर्क्षीष्ठाः	भर्क्षीयास्थाम्	भर्क्षीध्वम्
	भर्क्षीय	भर्क्षीवहि	भर्क्षीमहि ।
	भ्रक्षीष्ट	भ्रक्षीयास्ताम्	भ्रक्षीरन्
	भ्रक्षीष्ठाः	भ्रक्षीयास्थाम्	भ्रक्षीध्वम्
	भ्रक्षीय	भ्रक्षीवहि	भ्रक्षीमहि ।
श्व.	भर्ष्टा	भर्ष्टारौ	भर्ष्टारः
	भर्ष्टासि	भर्ष्टासाथे	भर्ष्टाध्वे
	भर्ष्टाहे	भर्ष्टास्वहे	भर्ष्टास्महे ।
	भ्रष्टा	भ्रष्टारौ	भ्रष्टारः
	भ्रष्टासे	भ्रष्टासाथे	भ्रष्टाध्वे
	भ्रष्टाहे	भ्रष्टास्वहे	भ्रष्टास्महे ।
भ.	भर्क्ष्यते	भर्क्ष्येते	भर्क्ष्यन्ते
	भर्क्ष्यसे	भर्क्ष्येथे	भर्क्ष्यध्वे
	भर्क्ष्ये	भर्क्ष्यावहे	भर्क्ष्यामहे ।
	भ्रक्ष्यते	भ्रक्ष्येते	भ्रक्ष्यन्ते
	भ्रक्ष्यसे	भ्रक्ष्येथे	भ्रक्ष्यध्वे
	भ्रक्ष्ये	भ्रक्ष्यावहे	भ्रक्ष्यामहे ।
क्रि.	अभर्क्ष्यत	अभर्क्ष्येताम्	अभर्क्ष्यन्त
	अभर्क्ष्यथाः	अभर्क्ष्येथाम्	अभर्क्ष्यध्वम्
	अभर्क्ष्ये	अभर्क्ष्यावहि	अभर्क्ष्यामहि ।
	अभ्रक्ष्यत	अभ्रक्ष्येताम्	अभ्रक्ष्यन्त
	अभ्रक्ष्यथाः	अभ्रक्ष्येथाम्	अभ्रक्ष्यध्वम्
	अभ्रक्ष्ये	अभ्रक्ष्यावहि	अभ्रक्ष्यामहि ।

1318 दिशीत् [दिश्] अतिसर्जने, अतिसर्जनं त्यागः दान देवुं.

व.	दिशति	दिशतः	दिशन्ति
	दिशसि	दिशथः	दिशथ
	दिशामि	दिशावः	दिशामः ।
स.	दिशेत्	दिशेताम्	दिशेयुः
	दिशेः	दिशेतम्	दिशेत
	दिशेयम्	दिशेव	दिशेम ।
प.	दिशतु/दिशतात्	दिशताम्	दिशन्तु
	दिश ,,	दिशतम्	दिशत
	दिशानि	दिशाव	दिशाम ।
ह्य.	अदिशत्	अदिशताम्	अदिशन्
	अदिशः	अदिशतम्	अदिशत
	अदिशम्	अदिशाव	अदिशाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अदिक्षत्	अदिक्षताम्	अदिक्षन्
	अदिक्षः	अदिक्षतम्	अदिक्षत
	अदिक्षम्	अदिक्षाव	अदिक्षाम ।
प.	दिदेश	दिदिशतुः	दिदिशुः
	दिदेशिथ	दिदिशथुः	दिदिश
	दिदेश	दिदिशिव	दिदिशिम ।
आ.	दिश्यात्	दिश्यास्ताम्	दिश्यासुः
	दिश्याः	दिश्यास्तम्	दिश्यास्त
	दिश्यासम्	दिश्यास्व	दिश्यास्म ।
श्व	देष्टा	देष्टारौ	देष्टारः
	देष्टा	देष्टास्थः	देष्टास्थ
	देष्टास्मि	देष्टास्वः	देष्टास्मः ।
भ.	देक्ष्यति	देक्ष्यतः	देक्ष्यन्ति
	देक्ष्यसि	देक्ष्यथः	देक्ष्यथ
	देक्ष्यामि	देक्ष्यावः	देक्ष्यामः ।
क्रि.	अदेक्ष्यत्	अदेक्ष्यताम्	अदेक्ष्यन्
	अदेक्ष्यः	अदेक्ष्यतम्	अदेक्ष्यत
	अदेक्ष्यम्	अदेक्ष्याव	अदेक्ष्याम ।
व.	दिशते	दिशेते	दिशन्ते
	दिशसे	दिशेथे	दिशध्वे
	दिशे	दिशावहे	दिशामहे ।
स.	दिशेत	दिशेयाताम्	दिशेरन्
	दिशेथाः	दिशेयाथाम्	दिशेध्वम्
	दिशेय	दिशेवहि	दिशेमहि ।
प.	दिशताम्	दिशेताम्	दिशन्ताम्
	दिशस्व	दिशेथाम्	दिशध्वम्
	दिशै	दिशावहै	दिशामहै
ह्य.	अदिशत	अदिशेताम्	अदिशन्त
	अदिशथाः	अदिशेथाम्	अदिशध्वम्
	अदिशे	अदिशावहि	अदिशामहि ।
अ.	अदिक्षत	अदिक्षाताम्	अदिक्षन्त
	अदिक्षथाः	अदिक्षाथाम्	अदिक्षध्वम्
	अदिक्षि	अदिक्षावहि	अदिक्षामहि ।
प.	दिदिशे	दिदिशाते	दिदिशिरे
	दिदिशिषे	दिदिशाथे	दिदिशिध्वे
	दिदिशे	दिदिशिवहे	दिदिशिमहे ।
आ	दिक्षीष्ट	दिक्षीयास्ताम्	दिक्षीरन्
	दिक्षीष्ठाः	दिक्षीयास्थाम्	दिक्षीध्वम्
	दिक्षीय	दिक्षीवहि	दिक्षीमहि ।
श्व.	देष्टा	देष्टारौ	देष्टारः
	देष्टासे	देष्टासाथे	देष्टाध्वे
	देष्टाहे	देष्टास्वहे	देष्टास्महे ।
भ.	देक्ष्यते	देक्ष्येते	देक्ष्यन्ते
	देक्ष्यसे	देक्ष्येथे	देक्ष्यध्वे
	देक्ष्ये	देक्ष्यावहे	देक्ष्यामहे ।
क्रि.	अदेक्ष्यत	अदेक्ष्येताम्	अदेक्ष्यन्त
	अदेक्ष्यथाः	अदेक्ष्येथाम्	अदेक्ष्यध्वम्
	अदेक्ष्ये	अदेक्ष्यावहि	अदेक्ष्यामहि ।

1319 कृषींत् [कृष्] विलेखने, विलेखनं हलोत्कर्षणम्

હળથી ખેડવું

व.	कृषति	कृषतः	कृषन्ति
	कृषसि	कृषथः	कृषथ
	कृषामि	कृषावः	कृषामः ।
स.	कृषेत्	कृषेताम्	कृषेयुः
	कृषेः	कृषेतम्	कृषेत
	कृषेयम्	कृषेव	कृषेम ।
प.	कृषतु/कृषतात्	कृषताम्	कृषन्तु
	कृष/कृषतात्	कृषतम्	कृषत
	कृषाणि	कृषाव	कृषाम ।
ह्य.	अकृषत्	अकृषताम्	अकृषन्
	अकृषः	अकृषतम्	अकृषत
	अकृषम्	अकृषाव	अकृषाम ।
अ.	अक्राक्षीत्	अक्राष्टाम्	अक्राक्षुः
	अक्राक्षीः	अक्राष्टम्	अक्राष्ट
	अक्राक्षम्	अक्राक्ष्व	अक्राक्ष्म ।
	अकार्क्षीत्	अकार्ष्टाम्	अकार्क्षुः
	अकार्क्षीः	अकार्ष्टम्	अकार्ष्ट
	अकार्क्षम्	अकार्क्ष्व	अकार्क्ष्म ।
	अकृक्षत्	अकृक्षताम्	अकृक्षन्
	अकृक्षः	अकृक्षतम्	अकृक्षत
	अकृक्षम्	अकृक्षाव	अकृक्षाम ।
प.	चकर्ष	चकृषतुः	चकृषुः
	चकर्षिथ	चकृषथुः	चकृष
	चकर्ष	चकृषिव	चकृषिम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	कृष्यात्	कृष्यास्ताम्	कृष्यासुः
	कृष्याः	कृष्यास्तम्	कृष्यास्त
	कृष्यासम्	कृष्यास्व	कृष्यास्म ।
श्व.	कर्ष्टा	कर्ष्टारौ	कर्ष्टारः
	कर्ष्टासि	कर्ष्टास्थः	कर्ष्टास्थ
	कर्ष्टा	कर्ष्टास्वः	कर्ष्टास्मः ।
	क्रष्टा	क्रष्टारौ	क्रष्टारः
	क्रष्टासि	क्रष्टास्थः	क्रष्टास्थ
	क्रष्टास्मि	क्रष्टास्वः	क्रष्टास्मः ।
भ.	कर्क्ष्यति	कर्क्ष्यतः	कर्क्ष्यन्ति
	कर्क्ष्यसि	कर्क्ष्यथः	कर्क्ष्यथ
	कर्क्ष्यामि	कर्क्ष्यावः	कर्क्ष्यामः ।
	क्रक्ष्यति	क्रक्ष्यतः	क्रक्ष्यन्ति
	क्रक्ष्यसि	क्रक्ष्यथः	क्रक्ष्यथ
	क्रक्ष्यामि	क्रक्ष्यावः	क्रक्ष्यामः ।
क्रि.	अकर्क्ष्यत्	अकर्क्ष्यताम्	अकर्क्ष्यन्
	अकर्क्ष्यः	अकर्क्ष्यतम्	अकर्क्ष्यत
	अकर्क्ष्यम्	अकर्क्ष्याव	अकर्क्ष्याम ।
	अक्रक्ष्यत्	अक्रक्ष्यताम्	अक्रक्ष्यन्
	अक्रक्ष्यः	अक्रक्ष्यतम्	अक्रक्ष्यत
	अक्रक्ष्यम्	अक्रक्ष्याव	अक्रक्ष्याम ।
व.	कृषते	कृषेते	कृषन्ते
	कृषसे	कृषेथे	कृषध्वे
	कृषे	कृषावहे	कृषामहे ।
स.	कृषेत	कृषेयाताम्	कृषेरन्
	कृषेथाः	कृषेयाथाम्	कृषेध्वम्
	कृषेय	कृषेवहि	कृषेमहि ।
प.	कृषताम्	कृषेताम्	कृषन्ताम्
	कृषस्व	कृषेथाम्	कृषध्वम्
	कृषै	कृषावहै	कृषामहै ।
ह्य.	अकृषत	अकृषेताम्	अकृषन्त
	अकृषथाः	अकृषेथाम्	अकृषध्वम्
	अकृषे	अकृषावहि	अकृषामहि ।
अ.	अकृष्ट	अकृक्षाताम्	अकृक्षन्त
	अकृष्ठाः	अकृक्षाथाम्	अकृड्ढ्वम्-ड्ढ्वम्
	अकृक्षि	अकृक्ष्वहि	अकृक्ष्महि ।
	अकृक्षत	अकृक्षाताम्	अकृक्षन्त
	अकृक्षथाः	अकृक्षाथाम्	अकृक्षध्वम्
	अकृक्षि	अकृक्षावहि	अकृक्षामहि ।

प.	चकृषे	चकृषाते	चकृषिरे
	चकृषिषे	चकृषाथे	चकृषिध्वे
	चकृषे	चकृषिवहे	चकृषिमहे ।
आ.	कृक्षीष्ट	कृक्षीयास्ताम्	कृक्षीरन्
	कृक्षीष्ठाः	कृक्षीयास्थाम्	कृक्षीध्वम्
	कृक्षीय	कृक्षीवहि	कृक्षीमहि ।
श्व.	क्रष्टा	क्रष्टारौ	क्रष्टारः
	क्रष्टासे	क्रष्टासाथे	क्रष्टाध्वे
	क्रष्टाहे	क्रष्टास्वहे	क्रष्टास्महे ।
	कर्ष्टा	कर्ष्टारौ	कर्ष्टारः
	कर्ष्टासे	कर्ष्टासाथे	कर्ष्टाध्वे
	कर्ष्टाहे	कर्ष्टास्वहे	कर्ष्टास्महे ।
भ.	क्रक्ष्यते	क्रक्ष्येते	क्रक्ष्यन्ते
	क्रक्ष्यसे	क्रक्ष्येथे	क्रक्ष्यध्वे
	क्रक्ष्ये	क्रक्ष्यावहे	क्रक्ष्यामहे ।
	कर्क्ष्यते	कर्क्ष्येते	कर्क्ष्यन्ते
	कर्क्ष्यसे	कर्क्ष्येथे	कर्क्ष्यध्वे
	कर्क्ष्ये	कर्क्ष्यावहे	कर्क्ष्यामहे ।
क्रि.	अक्रक्ष्यत	अक्रक्ष्येताम्	अक्रक्ष्यन्त
	अक्रक्ष्यथाः	अक्रक्ष्येथाम्	अक्रक्ष्यध्वम्
	अक्रक्ष्ये	अक्रक्ष्यावहि	अक्रक्ष्यामहि ।
	अकर्क्ष्यत	अकर्क्ष्येताम्	अकर्क्ष्यन्त
	अकर्क्ष्यथाः	अर्क्ष्येथाम्	अकर्क्ष्यध्वम्
	अकर्क्ष्ये	अकर्क्ष्यावहि	अकर्क्ष्यामहि ।

1320 मुचॢंती [मुच्] मोक्षणे છોડી દેવું.

व.	मुञ्चति	मुञ्चतः	मुञ्चन्ति
	मुञ्चसि	मुञ्चथः	मुञ्चथ
	मुञ्चामि	मुञ्चावः	मुञ्चामः ।
स.	मुञ्चेत्	मुञ्चेताम्	मुञ्चेयुः
	मुञ्चेः	मुञ्चेतम्	मुञ्चेत
	मुञ्चेयम्	मुञ्चेव	मुञ्चेम ।
प.	मुञ्चतु/मुञ्चतात्	मुञ्चताम्	मुञ्चन्तु
	मुञ्च/मुञ्चतात्	मुञ्चतम्	मुञ्चत
	मुञ्चानि	मुञ्चाव	मुञ्चाम ।
ह्य.	अमुञ्चत्	अमुञ्चताम्	अमुञ्चन्
	अमुञ्चः	अमुञ्चतम्	अमुञ्चत
	अमुञ्चम्	अमुञ्चाव	अमुञ्चाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અ.	अमुचत्	अमुचताम्	अमुचन्
	अमुचः	अमुचतम्	अमुचत
	अमुचम्	अमुचाव	अमुचाम ।
પ.	मुमोच	मुमुचतुः	मुमुचुः
	मुमोचिथ	मुमुचथुः	मुमुच
	मुमोच	मुमुचिव	मुमुचिम ।
આ.	मुच्यात्	मुच्यास्ताम्	मुच्यासुः
	मुच्याः	मुच्यास्तम्	मुच्यास्त
	मुच्यासम्	मुच्यास्व	मुच्यास्म ।
શ્વ.	मोक्ता	मोक्तारौ	मोक्तारः
	मोक्तासि	मोक्तास्थः	मोक्तास्थ
	मोक्तास्मि	मोक्तास्वः	मोक्तास्मः ।
ભ.	मोक्ष्यति	मोक्ष्यतः	मोक्ष्यन्ति
	मोक्ष्यसि	मोक्ष्यथः	मोक्ष्यथ
	मोक्ष्यामि	मोक्ष्यावः	मोक्ष्यामः ।
ક્રિ.	अमोक्ष्यत्	अमोक्ष्यताम्	अमोक्ष्यन्
	अमोक्ष्यः	अमोक्ष्यतम्	अमोक्ष्यत
	अमोक्ष्यम्	अमोक्ष्याव	अमोक्ष्याम ।
વ.	मुञ्चते	मुञ्चेते	मुञ्चन्ते
	मुञ्चसे	मुञ्चेथे	मुञ्चध्वे
	मुञ्चे	मुञ्चावहे	मुञ्चामहे ।
સ.	मुञ्चेत	मुञ्चेयाताम्	मुञ्चेरन्
	मुञ्चेथाः	मुञ्चेयाथाम्	मुञ्चेध्वम्
	मुञ्चेय	मुञ्चेवहि	मुञ्चेमहि ।
પ.	मुञ्चताम्	मुञ्चेताम्	मुञ्चन्ताम्
	मुञ्चस्व	मुञ्चेथाम्	मुञ्चध्वम्
	मुञ्चै	मुञ्चावहै	मुञ्चामहै ।
હ્ય.	अमुञ्चत	अमुञ्चेताम्	अमुञ्चन्त
	अमुञ्चथाः	अमुञ्चेथाम्	अमुञ्चध्वम्
	अमुञ्चे	अमुञ्चावहि	अमुञ्चामहि ।
અ.	अमुक्त	अमुक्षाताम्	अमुक्षत
	अमुक्थाः	अमुक्षाथाम्	अमुग्ड्ढ्वम्-ग्ध्वम्
	अमुक्षि	अमुक्ष्वहि	अमुक्ष्महि ।
પ.	मुमुचे	मुमुचाते	मुमुचिरे
	मुमुचिषे	मुमुचाथे	मुमुचिध्वे
	मुमुचे	मुमुचिवहे	मुमुचिमहे ।

આ.	मुक्षीष्ट	मुक्षीयास्ताम्	मुक्षीरन्
	मुक्षीष्ठाः	मुक्षीयास्थाम्	मुक्षीध्वम्
	मुक्षीय	मुक्षीवहि	मुक्षीमहि ।
શ્વ.	मोक्ता	मोक्तारौ	मोक्तारः
	मोक्तासे	मोक्तासाथे	मोक्ताध्वे
	मोक्ताहे	मोक्तास्वहे	मोक्तास्महे ।
ભ.	मोक्ष्यते	मोक्ष्येते	मोक्ष्यन्ते
	मोक्ष्यसे	मोक्ष्येथे	मोक्ष्यध्वे
	मोक्ष्ये	मोक्ष्यावहे	मोक्ष्यामहे ।
ક્રિ.	अमोक्ष्यत	अमोक्ष्येताम्	अमोक्ष्यन्त
	अमोक्ष्यथाः	अमोक्ष्येथाम्	अमोक्ष्यध्वम्
	अमोक्ष्ये	अमोक्ष्यावहि	अमोक्ष्यामहि ।

1321 षिचींत् [सिच्] क्षरणे. છાંટવું.

વ.	सिञ्चति	सिञ्चतः	सिञ्चन्ति
	सिञ्चसि	सिञ्चथः	सिञ्चथ
	सिञ्चामि	सिञ्चावः	सिञ्चामः
સ.	सिञ्चेत्	सिञ्चेताम्	सिञ्चेयुः
	सिञ्चेः	सिञ्चेतम्	सिञ्चेत
	सिञ्चेयम्	सिञ्चेव	सिञ्चेम ।
પ.	सिञ्चतु/सिञ्चतात्	सिञ्चताम्	सिञ्चन्तु
	सिञ्च/सिञ्चतात्	सिञ्चतम्	सिञ्चत
	सिञ्चानि	सिञ्चाव	सिञ्चाम ।
હ્ય.	असिञ्चत्	असिञ्चताम्	असिञ्चन्
	असिञ्चः	असिञ्चतम्	असिञ्चत
	असिञ्चम्	असिञ्चाव	असिञ्चाम ।
અ.	असिचत्	असिचताम्	असिचन्
	असिचः	असिचतम्	असिचत
	असिचम्	असिचाव	असिचाम ।
પ.	सिषेच	सिषिचतुः	सिषिचुः
	सिषेचिथ	सिषिचथुः	सिषिच
	सिषेच	सिषिचिव	सिषिचिम ।
આ.	सिच्यात्	सिच्यास्ताम्	सिच्यासुः
	सिच्याः	सिच्यास्तम्	सिच्यास्त
	सिच्यासम्	सिच्यास्व	सिच्यास्म ।
શ્વ.	सेक्ता	सेक्तारौ	सेक्तारः
	सेक्तासि	सेक्तास्थः	सेक्तास्थ
	सेक्तास्मि	सेक्तास्वः	सेक्तास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	सेक्ष्यति	सेक्ष्यतः	सेक्ष्यन्ति
	सेक्ष्यसि	सेक्ष्यथः	सेक्ष्यथ
	सेक्ष्यामि	सेक्ष्यावः	सेक्ष्यामः ।
क्रि.	असेक्ष्यत्	असेक्ष्यताम्	असेक्ष्यन्
	असेक्ष्यः	असेक्ष्यतम्	असेक्ष्यत
	असेक्ष्यम्	असेक्ष्याव	असेक्ष्याम ।
व.	सिञ्चते	सिञ्चेते	सिञ्चन्ते
	सिञ्चसे	सिञ्चेथे	सिञ्चध्वे
	सिञ्चे	सिञ्चावहे	सिञ्चामहे ।
स.	सिञ्चेत	सिञ्चेयाताम्	सिञ्चेरन्
	सिञ्चेथाः	सिञ्चेयाथाम्	सिञ्चेध्वम्
	सिञ्चेय	सिञ्चेवहि	सिञ्चेमहि ।
प.	सिञ्चताम्	सिञ्चेताम्	सिञ्चन्ताम्
	सिञ्चस्व	सिञ्चेथाम्	सिञ्चध्वम्
	सिञ्चै	सिञ्चावहै	सिञ्चामहै ।
ह्य.	असिञ्चत	असिञ्चेताम्	असिञ्चन्त
	असिञ्चथाः	असिञ्चेथाम्	असिञ्चध्वम्
	असिञ्चे	असिञ्चामहि	असिञ्चामहि ।
अ.	असिचत	असिचेताम्	असिचन्त
	असिचथाः	असिचेथाम्	असिचध्वम्
	असिचे	असिचावहि	असिचामहि ।
	असिक्त	असिक्षाताम्	असिक्षत
	असिक्थाः	असिक्षाथाम्	असिग्ड्ढ्वम्-ड्ढ्वम्
	असिक्षि	असिक्ष्वहि	असिक्ष्महि ।
प.	सिषिचे	सिषिचाते	सिषिचिरे
	सिषिचिषे	सिषिचाथे	सिषिचिध्वे
	सिषिचे	सिषिचिवहे	सिषिचिमहे ।
आ.	सिक्षीष्ट	सिक्षीयास्ताम्	सिक्षीरन्
	सिक्षीष्ठाः	सिक्षीयास्थाम्	सिक्षीध्वम्
	सिक्षीय	सिक्षीवहि	सिक्षीमहि ।
श्व.	सेक्ता	सेक्तारौ	सेक्तारः
	सेक्तासे	सेक्तासाथे	सेक्ताध्वे
	सेक्ताहे	सेक्तास्वहे	सेक्तास्महे ।
भ.	सेक्ष्यते	सेक्ष्येते	सेक्ष्यन्ते
	सेक्ष्यसे	सेक्ष्येथे	सेक्ष्यध्वे
	सेक्ष्ये	सेक्ष्यावहे	सेक्ष्यामहे ।
क्रि.	असेक्ष्यत	असेक्ष्येताम्	असेक्ष्यन्त
	असेक्ष्यथाः	असेक्ष्येथाम्	असेक्ष्यध्वम्
	असेक्ष्ये	असेक्ष्यावहि	असेक्ष्यामहि ।

1323 विद्लृंती [विद्] लाभे. મેળવવું.

व.	विन्दति	विन्दतः	विन्दन्ति
	विन्दसि	विन्दथः	विन्दथ
	विन्दामि	विन्दावः	विन्दामः ।
स.	विन्देत्	विन्देताम्	विन्देयुः
	विन्देः	विन्देतम्	विन्देत
	विन्देयम्	विन्देव	विन्देम ।
प.	विन्दतु/विन्दतात्	विन्दताम्	विन्दन्तु
	विन्द/विन्दतात्	विन्दतम्	विन्दत
	विन्दानि	विन्दाव	विन्दाम ।
ह्य.	अविन्दत्	अविन्दताम्	अविन्दन्
	अविन्दः	अविन्दतम्	अविन्दत
	अविन्दम्	अविन्दाव	अविन्दाम ।
अ.	अविदत्	अविदताम्	अविदन्
	अविदः	अविदतम्	अविदत
	अविदम्	अविदाव	अविदाम ।
प.	विवेद	विविदतुः	विविदुः
	विवेदिथ	विविदथुः	विविद
	विवेद	विविदिव	विविदिम
आ.	विद्यात्	विद्यास्ताम्	विद्यासुः
	विद्याः	विद्यास्तम्	विद्यास्त
	विद्यासम्	विद्यास्व	विद्यास्म
श्व.	वेत्ता	वेत्तारौ	वेत्तारः
	वेत्तासि	वेत्तास्थः	वेत्तास्थ
	वेत्तास्मि	वेत्तास्वः	वेत्तास्मः
भ.	वेत्स्यति	वेत्स्यतः	वेत्स्यन्ति
	वेत्स्यसि	वेत्स्यथः	वेत्स्यथ
	वेत्स्यामि	वेत्स्यावः	वेत्स्यामः ।
क्रि.	अवेत्स्यत्	अवेत्स्यताम्	अवेत्स्यन्
	अवेत्स्यः	अवेत्स्यतम्	अवेत्स्यत
	अवेत्स्यम्	अवेत्स्याव	अवेत्स्याम ।

"वेत्तेः किद्" [३. ४. ५१] इति परोक्षाया वाऽम् विन्दतेरपीत्येके, तन्मते विदाञ्चकार विवेद इत्यादि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व.	विन्दते	विन्देते	विन्दन्ते
	विन्दसे	विन्देथे	विन्दध्वे
	विन्दे	विन्दावहे	विन्दामहे ।
स.	विन्देत	विन्देयाताम्	विन्देरन्
	विन्देथाः	विन्देयाथाम्	विन्देध्वम्
	विन्देय	विन्देवहि	विन्देमहि ।
प.	विन्दताम्	विन्देताम्	विन्दन्ताम्
	विन्दस्व	विन्देथाम्	विन्दध्वम्
	विन्दै	विन्दावहै	विन्दामहै ।
ह्य.	अविन्दत	अविन्देताम्	अविन्दन्त
	अविन्दथाः	अविन्देथाम्	अविन्दध्वम्
	अविन्दे	अविन्दावहि	अविन्दामहि ।
अ.	अवित्त	अवित्साताम्	अवित्सत
	अवित्थाः	अवित्साथाम्	अविद्ध्वम्-द्ध्वम्
	अवित्सि	अवित्स्वहि	अवित्स्महि ।
प.	विविदे	विविदाते	विविदिरे
	विविदिषे	विविदाथे	विविदिध्वे
	विविदे	विविदिवहे	विविदिमहे ।
आ.	वित्सीष्ट	वित्सीयास्ताम्	वित्सीरन्
	वित्सीष्ठाः	वित्सीयास्थाम्	वित्सीध्वम्
	वित्सीय	वित्सीवहि	वित्सीमहि ।
श्व.	वेत्ता	वेत्तारौ	वेत्तारः
	वेत्तासे	वेत्तासाथे	वेत्ताध्वे
	वेत्ताहे	वेत्तास्वहे	वेत्तास्महे ।
भ.	वेत्स्यते	वेत्स्येते	वेत्स्यन्ते
	वेत्स्यसे	वेत्स्येथे	वेत्स्यध्वे
	वेत्स्ये	वेत्स्यावहे	वेत्स्यामहे ।
क्रि.	अवेत्स्यत	अवेत्स्येताम्	अवेत्स्यन्त
	अवेत्स्यथाः	अवेत्स्येथाम्	अवेत्स्यध्वम्
	अवेत्स्ये	अवेत्स्यावहि	अवेत्स्यामहि ।

1324 लिपीं त् [लिप्] उपदेहे उपदेहो वृद्धिः લીંપવું.

व.	लिम्पति	लिम्पतः	लिम्पन्ति
	लिम्पसि	लिम्पथः	लिम्पथ
	लिम्पामि	लिम्पावः	लिम्पामः ।
स.	लिम्पेत्	लिम्पेताम्	लिम्पेयुः
	लिम्पेः	लिम्पेतम्	लिम्पेत
	लिम्पेयम्	लिम्पेव	लिम्पेम ।
प.	लिम्पतु/लिम्पतात्	लिम्पताम्	लिम्पन्तु
	लिम्प/ ,,	लिम्पतम्	लिम्पत
	लिम्पानि	लिम्पाव	लिम्पाम ।
ह्य.	अलिम्पत्	अलिम्पताम्	अलिम्पन्
	अलिम्पः	अलिम्पतम्	अलिम्पत
	अलिम्पम्	अलिम्पाव	अलिम्पाम ।
अ	अलिपत्	अलिपताम्	अलिपन्
	अलिप	अलिपतम्	अलिपत
	अलिपम्	अलिपाव	अलिपाम ।
प.	लिलेप	लिलिपतुः	लिलिपुः
	लिलेपिथ	लिलिपथुः	लिलिप
	लिलेप	लिलिपिव	लिलिपिम ।
आ.	लिप्यात्	लिप्यास्ताम्	लिप्यासुः
	लिप्याः	लिप्यास्तम्	लिप्यास्त
	लिप्यासम्	लिप्यास्व	लिप्यास्म ।
श्व.	लेप्ता	लेप्तारौ	लेप्तारः
	लेप्तासि	लेप्तास्थः	लेप्तास्थ
	लेप्तास्मि	लेप्तास्वः	लेप्तास्मः ।
भ.	लेप्स्यति	लेप्स्यतः	लेप्स्यन्ति
	लेप्स्यसि	लेप्स्यथः	लेप्स्यथ
	लेप्स्यामि	लेप्स्यावः	लेप्स्यामः ।
क्रि.	अलेप्स्यत्	अलेप्स्यताम्	अलेप्स्यन्
	अलेप्स्यः	अलेप्स्यतम्	अलेप्स्यत
	अलेप्स्यम्	अलेप्स्याव	अलेप्स्याम ।
व	लिम्पते	लिम्पेते	लिम्पन्ते
	लिम्पसे	लिम्पेथे	लिम्पध्वे
	लिम्पे	लिम्पावहे	लिम्पामहे ।
स.	लिम्पेत	लिम्पेयाताम्	लिम्पेरन्
	लिम्पेथाः	लिम्पेयाथाम्	लिम्पेध्वम्
	लिम्पेय	लिम्पेवहि	लिम्पेमहि ।
प.	लिम्पताम्	लिम्पेताम्	लिम्पन्ताम्
	लिम्पस्व	लिम्पेथाम्	लिम्पध्वम्
	लिम्पै	लिम्पावहै	लिम्पामहै ।
ह्य.	अलिम्पत	अलिम्पेताम्	अलिम्पन्त
	अलिम्पथाः	अलिम्पेथाम्	अलिम्पध्वम्
	अलिम्पे	अलिम्पावहि	अलिम्पामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	अलिपत	अलिपेताम्	अलिपन्त
	अलिपथाः	अलिपेथाम्	अलिपध्वम्
	अलिपे	अलिपावहि	अलिपामहि ।
	अलिप्त	अलिप्साताम्	अलिप्सत
	अलिप्थाः	अलिप्साथाम्	अलिब्द्ध्वम्-ध्वम्
	अलिप्सि	अलिप्स्वहि	अलिप्स्महि ।
प.	लिलिपे	लिलिपाते	लिलिपिरे
	लिलिपिषे	लिलिपाथे	लिलिपिध्वे
	लिलिपे	लिलिपिवहे	लिलिपिमहे ।
आ.	लिप्सीष्ट	लिप्सीयास्ताम्	लिप्सीरन्
	लिप्सीष्ठाः	लिप्सीयास्थाम्	लिप्सीध्वम्
	लिप्सीय	लिप्सीवहि	लिप्सीमहि ।
श्व.	लेप्ता	लेप्तारौ	लेप्तारः
	लेप्तासे	लेप्तासाथे	लेप्ताध्वे
	लेप्ताहे	लेप्तास्वहे	लेप्तास्महे ।
भ.	लेप्स्यते	लेप्स्येते	लेप्स्यन्ते
	लेप्स्यसे	लेप्स्येथे	लेप्स्यध्वे
	लेप्स्ये	लेप्स्यावहे	लेप्स्यामहे ।
क्रि.	अलेप्स्यत	अलेप्स्येताम्	अलेप्स्यन्त
	अलेप्स्यसे	अलेप्स्येथाम्	अलेप्स्यध्वम्
	अलेप्स्ये	अलेप्स्यावहि	अलेप्स्यामहि ।

1325 कृतैत् [कृत्] छेदने. છેદવું.

व.	कृन्तति	कृन्ततः	कृन्तन्ति
	कृन्तसि	कृन्तथः	कृन्तथ
	कृन्तामि	कृन्तावः	कृन्तामः ।
स.	कृन्तेत्	कृन्तेताम्	कृन्तेयुः
	कृन्तेः	कृन्तेतम्	कृन्तेत
	कृन्तेयम्	कृन्तेव	कृन्तेम ।
प.	कृन्ततु/कृन्ततात्	कृन्तताम्	कृन्तन्तु
	कृन्त ,,	कृन्ततम्	कृन्तत
	कृन्तानि	कृन्ताव	कृन्ताम ।
ह्य.	अकृन्तत्	अकृन्तताम्	अकृन्तन्
	अकृन्तः	अकृन्ततम्	अकृन्तत
	अकृन्तम्	अकृन्ताव	अकृन्ताम ।
अ.	अकर्तीत्	अकर्तिष्टाम्	अकर्तिषुः
	अकर्तीः	अकर्तिष्टम्	अकर्तिष्ट
	अकर्तिषम्	अकर्तिष्व	अकर्तिष्म ।
प.	चकर्त	चकृततुः	चकृतुः
	चकर्तिथ	चकृतथुः	चकृत
	चकर्त	चकृतिव	चकृतिम ।
आ.	कृत्यात्	कृत्यास्ताम्	कृत्यासुः
	कृत्याः	कृत्यास्तम्	कृत्यास्त
	कृत्यासम्	कृत्यास्व	कृत्यास्म ।
श्व.	कर्तिता	कर्तितारौ	कर्तितारः
	कर्तितासि	कर्तितास्थः	कर्तितास्थ
	कर्तितास्मि	कर्तितास्वः	कर्तितास्मः ।
भ.	कर्तिष्यति	कर्तिष्यतः	कर्तिष्यन्ति
	कर्तिष्यसि	कर्तिष्यथः	कर्तिष्यथ
	कर्तिष्यामि	कर्तिष्यावः	कर्तिष्यामः ।
	कर्त्स्यति	कर्त्स्यतः	कर्त्स्यन्ति
	कर्त्स्यसि	कर्त्स्यथः	कर्त्स्यथ
	कर्त्स्यामि	कर्त्स्यावः	कर्त्स्यामः ।
क्रि.	अकर्तिष्यत्	अकर्तिष्यताम्	अकर्तिष्यन्
	अकर्तिष्यः	अकर्तिष्यतम्	अकर्तिष्यत
	अकर्तिष्यम्	अकर्तिष्याव	अकर्तिष्याम ।
	अकर्त्स्यत्	अकर्त्स्यताम्	अकर्त्स्यन्
	अकर्त्स्यतः	अकर्त्स्यतम्	अकर्त्स्यत
	अकर्त्स्यम्	अकर्त्स्याव	अकर्त्स्याम ।

1333 मृङ् [मृ] प्राणत्यागे. મરી જવું.

व.	म्रियते	म्रियेते	म्रियन्ते
	म्रियसे	म्रियेथे	म्रियध्वे
	म्रिये	म्रियावहे	म्रियामहे ।
स.	म्रियेत	म्रियेयाताम्	म्रियेरन्
	म्रियेथाः	म्रियेयाथाम्	म्रियेध्वम्
	म्रियेय	म्रियेवहि	म्रियेमहि ।
प.	म्रियताम्	म्रियेताम्	म्रियन्ताम्
	म्रियस्व	म्रियेथाम्	म्रियध्वम्
	म्रियै	म्रियावहै	म्रियामहै
ह्य.	अम्रियत	अम्रियेताम्	अम्रियन्त
	अम्रियथाः	अम्रियेथाम्	अम्रियध्वम्
	अम्रिये	अम्रियावहि	अम्रियामहि ।
अ.	अमृत	अमृषाताम्	अमृषत
	अमृथाः	अमृषाथाम्	अमृड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अमृषि	अमृष्वहि	अमृष्महि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	ममार	मम्रतुः	मम्रुः
	ममर्थ	मम्रथुः	मम्र
	ममार/ममर	मम्रिव	मम्रिम ।
आ.	मृषीष्ट	मृषीयास्ताम्	मृषीरन्
	मृषीष्ठाः	मृषीयास्थाम्	मृषीढ्वम्
	मृषीय	मृषीवहि	मृषीमहि ।
श्व.	मर्ता	मर्तारौ	मर्तारः
	मर्तासि	मर्तास्थः	मर्तास्थ
	मर्तास्मि	मर्तास्वः	मर्तास्मः ।
भ.	मरिष्यति	मरिष्यतः	मरिष्यन्ति
	मरिष्यसि	मरिष्यथः	मरिष्यथ
	मरिष्यामि	मरिष्यावः	मरिष्यामः ।
क्रि.	अमरिष्यत्	अमरिष्यताम्	अमरिष्यन्
	अमरिष्यः	अमरिष्यतम्	अमरिष्यत
	अमरिष्यम्	अमरिष्याव	अमरिष्याम ।

1335 गृत् [गॄ] निगरणे, निगरणं – भोजनम्.
ભોજન કરવું.

व.	गिरति	गिरतः	गिरन्ति
	गिरसि	गिरथः	गिरथ
	गिरामि	गिरावः	गिरामः ।
	गिलति	गिलतः	गिलन्ति
	गिलसि	गिलथः	गिलथ
	गिलामि	गिलावः	गिलामः ।
स.	गिरेत्	गिरेताम्	गिरेयुः
	गिरेः	गिरेतम्	गिरेत
	गिरेयम्	गिरेव	गिरेम ।
	गिलेत्	गिलेताम्	गिलेयुः
	गिलेः	गिलेतम्	गिलेत
	गिलेयम्	गिलेव	गिलेम ।
प.	गिरतु/गिरतात्	गिरताम्	गिरन्तु
	गिर/ ,,	गिरतम्	गिरत
	गिराणि	गिराव	गिराम ।
	गिलतु/गिलतात्	गिलताम्	गिलन्तु
	गिल/ ,,	गिलतम्	गिलत
	गिलानि	गिलाव	गिलाम ।
ह्य.	अगिरत्	अगिरताम्	अगिरन्
	अगिरः	अगिरतम्	अगिरत
	अगिरम्	अगिराव	अगिराम ।
	अगिलत्	अगिलताम्	अगिलन्
	अगिलः	अगिलतम्	अगिलत
	अगिलम्	अगिलाव	अगिलाम
अ.	अगारीत्	अगारिष्टाम्	अगारिषुः
	अगारीः	अगारिष्टम्	अगारिष्ट
	अगारिषम्	अगारिष्व	अगारिष्म ।
	अगालीत्	अगालिष्टाम्	अगालिषुः
	अगालीः	अगालिष्टम्	अगालिष्ट
	अगालिषम्	अगालिष्व	अगालिष्म ।
प.	जगार	जगरतुः	जगरुः
	जगरिथ	जगरथुः	जगर
	जगार/जगर	जगरिव	जगरिम ।
	जगल	जगलतुः	जगलुः
	जगलिथ	जगलथुः	जगल
	जगाल/जगल	जगलिव	जगलिम ।
आ.	गीर्यात्	गीर्यास्ताम्	गीर्यासुः
	गीर्याः	गीर्यास्तम्	गीर्यास्त
	गीर्यासम्	गीर्यास्व	गीर्यास्म ।
श्व.	गरिता	गरितारौ	गरितारः
	गरितासि	गरितास्थः	गरितास्थ
	गरितास्मि	गरितास्वः	गरितास्मः ।
	गरीता	गरीतारौ	गरीतारः
	गरीतासि	गरीतास्थः	गरीतास्थ
	गरीतास्मि	गरीतास्वः	गरीतास्मः ।
	गलिता	गलितारौ	गलितारः
	गलितासि	गलितास्थः	गलितास्थ
	गलितास्मि	गलितास्वः	गलितास्मः ।
	गलीता	गलीतारौ	गलीतारः
	गलीतासि	गलीतास्थः	गलीतास्थ
	गलीतास्मि	गलीतास्वः	गलीतास्मः ।
भ.	गरिष्यति	गरिष्यतः	गरिष्यन्ति
	गरिष्यसि	गरिष्यथः	गरिष्यथ
	गरिष्यामि	गरिष्यावः	गरिष्यामः ।
	गरीष्यति	गरीष्यतः	गरीष्यन्ति
	गरीष्यसि	गरिष्यथः	गरीष्यथ
	गरीष्यामि	गरीष्यावः	गरीष्यामः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	गलिष्यति	गलिष्यतः	गलिष्यन्ति
	गलिष्यसि	गलिष्यथः	गलिष्यथ
	गलिष्यामि	गलिष्यावः	गलिष्यामः ।
	गलीष्यति	गलीष्यतः	गलीष्यन्ति
	गलीष्यसि	गलीष्यथः	गलीष्यथ
	गलीष्यामि	गलीष्यावः	गलीष्यामः ।
क्रि.	अगलिष्यत्	अगलिष्यताम्	अगलिष्यन्
	अगलिष्यः	अगलिष्यतम्	अगलिष्यत
	अगलिष्यम्	अगलिष्याव	अगलिष्याम ।
	अगलीष्यत्	अगलीष्यताम्	अगलीष्यन्
	अगलीष्यः	अगलीष्यतम्	अगलीष्यत
	अगलीष्यम्	अगलीष्याव	अगलीष्याम ।
	अगलिष्यत्	अगलिष्यताम्	अगलिष्यन्
	अगलिष्यः	अगलिष्यतम्	अगलिष्यत
	अगलिष्यम्	अगलिष्याव	अगलिष्याम ।
	अगलीष्यत्	अगलीष्यताम्	अगलीष्यन्
	अगलीष्यः	अगलीष्यतम्	अगलीष्यत
	अगलीष्यम्	अगलीष्याव	अगलीष्याम ।

1341 ओव्रश्चौ [व्रश्च्] छेदने. છેદવું.

व.	वृश्चति	वृश्चतः	वृश्चन्ति
	वृश्चसि	वृश्चथः	वृश्चथ
	वृश्चामि	वृश्चावः	वृश्चामः ।
स.	वृश्चेत्	वृश्चेताम्	वृश्चेयुः
	वृश्चेः	वृश्चेतम्	वृश्चेत
	वृश्चेयम्	वृश्चेव	वृश्चेम ।
प.	वृश्चतु/वृश्चतात्	वृश्चताम्	वृश्चन्तु
	वृश्च ,,	वृश्चतम्	वृश्चत
	वृश्चानि	वृश्चाव	वृश्चाम ।
ह्य.	अवृश्चत्	अवृश्चताम्	अवृश्चन्
	अवृश्चः	अवृश्चतम्	अवृश्चत
	अवृश्चम्	अवृश्चाव	अवृश्चाम ।
अ.	अव्रश्चीत्	अव्रश्चिष्टाम्	अव्रश्चिषुः
	अव्रश्चीः	अव्रश्चिष्टम्	अव्रश्चिष्ट
	अव्रश्चिषम्	अव्रश्चिष्व	अव्रश्चिष्म ।
	अव्राक्षीत्	अव्राष्टाम्	अव्राक्षुः
	अव्राक्षीः	अव्राष्टम्	अव्राष्ट
	अव्राक्षम्	अव्राक्ष्व	अव्राक्ष्म ।
प.	वव्रश्च	वव्रश्चतुः	वव्रश्चुः
	वव्रश्चिथ	वव्रश्चथुः	वव्रश्च
	वव्रश्च	वव्रश्चिव	वव्रश्चिम ।
आ.	वृश्च्यात्	वृश्च्यास्ताम्	वृश्च्यासुः
	वृश्च्याः	वृश्च्यास्तम्	वृश्च्यास्त
	वृश्च्यासम्	वृश्च्यास्व	वृश्च्यास्म ।
श्व.	व्रश्चिता	व्रश्चितारौ	व्रश्चितारः
	व्रश्चितासि	व्रश्चितास्थः	व्रश्चितास्थ
	व्रश्चितास्मि	व्रश्चितास्वः	व्रश्चितास्मः ।
	व्रष्टा	व्रष्टारौ	व्रष्टारः
	व्रष्टासि	व्रष्टास्थः	व्रष्टास्थ
	व्रष्टास्मि	व्रष्टास्वः	व्रष्टास्मः
भ.	व्रश्चिष्यति	व्रश्चिष्यतः	व्रश्चिष्यन्ति
	व्रश्चिष्यसि	व्रश्चिष्यथः	व्रश्चिष्यथ
	व्रश्चिष्यामि	व्रश्चिष्यावः	व्रश्चिष्यामः ।
	व्रक्ष्यति	व्रक्ष्यतः	व्रक्ष्यन्ति
	व्रक्ष्यसि	व्रक्ष्यथः	व्रक्ष्यथ
	व्रक्ष्यामि	व्रक्ष्यावः	व्रक्ष्यामः ।
क्रि.	अव्रक्ष्यत्	अव्रक्ष्यताम्	अव्रक्ष्यन्
	अव्रक्ष्यः	अव्रक्ष्यतम्	अव्रक्ष्यत
	अव्रक्ष्यम्	अव्रक्ष्याव	अव्रक्ष्याम ।
	अव्रश्चिष्यत्	अव्रश्चिष्यताम्	अव्रश्चिष्यन्
	अव्रश्चिष्यः	अव्रश्चिष्यतम्	अव्रश्चिष्यत
	अव्रश्चिष्यम्	अव्रश्चिष्याव	अव्रश्चिष्याम ।

1347 प्रछंत् [प्रच्छ्] ज्ञीप्सायाम्, ज्ञीप्सा-जिज्ञासा જીજ્ઞાસા કરવી.

व.	पृच्छति	पृच्छतः	पृच्छन्ति
	पृच्छसि	पृच्छथः	पृच्छथ
	पृच्छामि	पृच्छावः	पृच्छामः ।
स.	पृच्छेत्	पृच्छेताम्	पृच्छेयुः
	पृच्छेः	पृच्छेतम्	पृच्छेत
	पृच्छेयम्	पृच्छेव	पृच्छेम ।
प.	पृच्छतु/पृच्छतात्	पृच्छताम्	पृच्छन्तु
	पृच्छ/पृच्छतात्	पृच्छतम्	पृच्छत
	पृच्छानि	पृच्छाव	पृच्छाम ।
ह्य.	अपृच्छत्	अपृच्छताम्	अपृच्छन्
	अपृच्छः	अपृच्छतम्	अपृच्छत
	अपृच्छम्	अपृच्छाव	अपृच्छाम ।

अ.	अप्राक्षीत्	अप्राष्टाम्	अप्राक्षुः
	अप्राक्षीः	अप्राष्टम्	अप्राष्ट
	अप्राक्षम्	अप्राक्ष्व	अप्राक्ष्म ।
प.	पप्रच्छ	पप्रच्छतुः	पप्रच्छुः
	पप्रच्छिथ/पप्रष्ठ	पप्रच्छथुः	पप्रच्छ
	पप्रच्छ	पप्रच्छिव	पप्रच्छिम ।
आ.	पृच्छ्यात्	पृच्छ्यास्ताम्	पृच्छ्यासु;
	पृच्छ्याः	पृच्छ्यास्तम्	पृच्छ्यास्त
	पृच्छ्यासम्	पृच्छ्यास्व	पृच्छ्यास्म ।
श्व.	प्रष्टा	प्रष्टारौ	प्रष्टारः
	प्रष्टासि	प्रष्टास्थः	प्रष्टास्थ
	प्रष्टास्मि	प्रष्टास्वः	प्रष्टास्मः
भ	प्रक्ष्यति	प्रक्ष्यतः	प्रक्ष्यन्ति
	प्रक्ष्यसि	प्रक्ष्यथ;	प्रक्ष्यथ
	प्रक्ष्यामि	प्रक्ष्यावः	प्रक्ष्यामः ।
क्रि.	अप्रक्ष्यत्	अप्रक्ष्यताम्	अप्रक्ष्यन्
	अप्रक्ष्यः	अप्रक्ष्यतम्	अप्रक्ष्यत
	अप्रक्ष्याम	अप्रक्ष्याव	अप्रक्ष्याम ।

1349 सृजंत् [सृज्] विसर्गे सरजवुं.

व	सृजति	सृजतः	सृजन्ति
	सृजसि	सृजथः	सृजथ
	सृजामि	सृजाव;	सृजामः
स.	सृजेत्	सृजेताम्	सृजेयुः
	सृजेः	सृजेतम्	सृजेत
	सृजेयम्	सृजेव	सृजेम ।
प.	सृजतु/सृजतात्	सृजताम्	सृजन्तु
	सृज/सृजतात्	सृजतम	सृजत
	सृजानि	सृजाव	सृजाम ।
ह्य	असृजत्	असृजताम्	असृजन्
	असृज	असृजतम्	असृजत
	असृजम्	असृजाव	असृजाम ।
अ.	अस्राक्षीत्	अस्राष्टाम्	अस्राक्षीः
	अस्राक्षी	अस्राष्टम्	अस्राष्ट
	अस्राक्षम्	अस्राक्ष्व	अस्राक्ष्म ।
प.	ससर्ज	ससृजतुः	ससृजुः
	ससर्जिथ/सस्रष्ठ	ससृजथुः	ससृज
	ससर्ज	ससृजिव	ससृजिम ।

आ.	सृज्यात्	सृज्यास्ताम्	सृज्यासुः
	सृज्याः	सृज्यास्तम्	सृज्यास्त
	सृज्यासम्	सृज्यास्व	सृज्यास्म ।
श्व.	स्रष्टा	स्रष्टारौ	स्रष्टारः
	स्रष्टासि	स्रष्टास्थः	स्रष्टास्थ
	स्रष्टास्मि	स्रष्टास्वः	स्रष्टास्मः ।
भ.	स्रक्ष्यति	स्रक्ष्यतः	स्रक्ष्यन्ति
	स्रक्ष्यसि	स्रक्ष्यथः	स्रक्ष्यथ
	स्रक्ष्यामि	स्रक्ष्यावः	स्रक्ष्यामः ।
क्रि.	अस्रक्ष्यत्	अस्रक्ष्यताम्	अस्रक्ष्यन्
	अस्रक्ष्यः	अस्रक्ष्यतम्	अस्रक्ष्यत
	अस्रक्ष्यम्	अस्रक्ष्याव	अस्रक्ष्याम ।

1352 टुमस्जोंत् [मस्ज् – मज्ज्] शुद्धौ, शुद्धया स्नानं बुडनं च लक्ष्यते. स्नान करवुं, पाणीमां डुबवुं.

व.	मज्जति	मज्जतः	मज्जन्ति
	मज्जसि	मज्जथः	मज्जथ
	मज्जामि	मज्जावः	मज्जामः ।
स.	मज्जेत्	मज्जेताम्	मज्जेयुः
	मज्जेः	मज्जेतम्	मज्जेत
	मज्जेयम्	मज्जेव	मज्जेम ।
प.	मज्जतु/मज्जतात्	मज्जताम्	मज्जन्तु
	मज्ज/ ,,	मज्जतम्	मज्जत
	मज्जानि	मज्जाव	मज्जाम ।
ह्य.	अमज्जत्	अमज्जताम	अमज्जन्
	अमज्जः	अमज्जतम्	अमज्जत
	अमज्जम्	अमज्जाव	अमज्जाम ।
अ.	अमाङ्·क्षीत्	अमाङ्·क्षाम्	अमाङ्·क्षुः
	अमाङ्·क्षीः	अमाङ्·क्षम्	अमाङ्·क्ष
	अमाङ्·क्षम	अमाङ्·क्ष्व	अमाङ्·क्ष्म ।
प.	ममज्ज	ममज्जतुः	ममज्जु
	ममज्जिथ·ङ्क्थ	ममज्जथुः	ममज्ज
	ममज्ज	ममज्जिव	ममज्जिम ।
आ.	मज्ज्यात्	मज्ज्यास्ताम्	मज्ज्यासुः
	मज्ज्याः	मज्ज्यास्तम्	मज्ज्यास्त
	मज्ज्यासम्	मज्ज्यास्व	मज्ज्यास्म ।
श्व	मङ्-क्ता	मङ्·क्तारौ	मङ्·क्तारः
	मङ्·क्तासि	मङ्·क्तास्थः	मङ्·क्तास्थ
	मङ्·क्तास्मि	मङ्·क्तास्वः	मङ्·क्तस्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	मङ्क्ष्यति	मङ्क्ष्यतः	मङ्क्ष्यन्ति
	मङ्क्ष्यसि	मङ्क्ष्यथः	मङ्क्ष्यथ
	मङ्क्ष्यामि	मङ्क्ष्यावः	मङ्क्ष्यामः ।
क्रि.	अमङ्क्ष्यत्	अमङ्क्ष्यताम्	अमङ्क्ष्यन्
	अमङ्क्ष्यः	अमङ्क्ष्यतम्	अमङ्क्ष्यत
	अमङ्क्ष्यम्	अमङ्क्ष्याव	अमङ्क्ष्याम ।

1412 स्पृशंत् [स्पृश्] स्पर्शे. अडवुं.

व.	स्पृशति	स्पृशतः	स्पृशन्ति
	स्पृशसि	स्पृशथः	स्पृशथ
	स्पृशामि	स्पृशावः	स्पृशामः ।
स.	स्पृशेत्	स्पृशेताम्	स्पृशेयुः
	स्पृशेः	स्पृशेतम्	स्पृशेत
	स्पृशेयम्	स्पृशेव	स्पृशेम ।
प.	स्पृशतु/स्पृशतात्	स्पृशताम्	स्पृशन्तु
	स्पृश ,,	स्पृशतम्	स्पृशत
	स्पृशामि	स्पृशाव	स्पृशाम ।
ह्य.	अस्पृशत्	अस्पृशताम्	अस्पृशन्
	अस्पृशः	अस्पृशतम्	अस्पृशत
	अस्पृशम्	अस्पृशाव	अस्पृशाम ।
अ.	अस्पार्क्षीत्	अस्पार्ष्टाम्	अस्पार्क्षुः
	अस्पार्क्षीः	अस्पार्ष्टम्	अस्पार्ष्ट
	अस्पार्क्षम्	अस्पार्क्ष्व	अस्पार्क्ष्म ।
	अस्प्राक्षीत्	अस्प्राष्टाम्	अस्प्राक्षुः
	अस्प्राक्षीः	अस्प्राष्टम्	अस्प्राष्ट
	अस्प्राक्षम्	अस्प्राक्ष्व	अस्प्राक्ष्म ।
	अस्पृक्षत्	अस्पृक्षताम्	अस्पृक्षन्
	अस्पृक्षः	अस्पृक्षतम्	अस्पृक्षत
	अस्पृक्षम्	अस्पृक्षाव	अस्पृक्षाम ।
प.	पस्पर्श	पस्पृशतुः	पस्पृशुः
	पस्पर्शिथ	पस्पृशथुः	पस्पृश
	पस्पर्श	पस्पृशिव	पस्पृशिम ।
आ.	स्पृश्यात्	स्पृश्यास्ताम्	स्पृश्यासुः
	स्पृश्याः	स्पृश्यास्तम्	स्पृश्यास्त
	स्पृश्यासम्	स्पृश्यास्व	स्पृश्यास्म ।
श्व.	स्प्रष्टा	स्प्रष्टारौ	स्प्रष्टारः
	स्प्रष्टासि	स्प्रष्टास्थः	स्प्रष्टास्थ
	स्प्रष्टास्मि	स्प्रष्टास्वः	स्प्रष्टास्मः ।
	स्पर्ष्टा	स्पर्ष्टारौ	स्पर्ष्टारः
	स्पर्ष्टासि	स्पर्ष्टास्थः	स्पर्ष्टास्थ
	स्पर्ष्टास्मि	स्पर्ष्टास्वः	स्पर्ष्टास्मः ।
भ.	स्प्रक्ष्यति	स्प्रक्ष्यतः	स्प्रक्ष्यन्ति
	स्प्रक्ष्यसि	स्प्रक्ष्यथः	स्प्रक्ष्यथ
	स्प्रक्ष्यामि	स्प्रक्ष्यावः	स्प्रक्ष्यामः ।
	स्पर्क्ष्यति	स्पर्क्ष्यतः	स्पर्क्ष्यन्ति
	स्पर्क्ष्यसि	स्पर्क्ष्यथः	स्पर्क्ष्यथ
	स्पर्क्ष्यामि	स्पर्क्ष्यावः	स्पर्क्ष्यामः ।
क्रि.	अस्प्रक्ष्यत्	अस्प्रक्ष्यताम्	अस्प्रक्ष्यन्
	अस्प्रक्ष्यः	अस्प्रक्ष्यतम्	अस्प्रक्ष्यत
	अस्प्रक्ष्यम्	अस्प्रक्ष्याव	अस्प्रक्ष्याम ।
	अस्पर्क्ष्यत्	अस्पर्क्ष्यताम्	अस्पर्क्ष्यन्
	अस्पर्क्ष्यः	अस्पर्क्ष्यतम्	अस्पर्क्ष्यत
	अस्पर्क्ष्यम्	अस्पर्क्ष्याव	अस्पर्क्ष्याम ।

1415 विशंत् [विश्] प्रवेशने अन्दर जवुं.

व.	विशति	विशतः	विशन्ति
	विशसि	विशथः	विशथ
	विशामि	विशावः	विशामः
स.	विशेत्	विशेताम्	विशेयुः
	विशेः	विशेतम्	विशेत
	विशेयम्	विशेव	विशेम ।
प.	विशतु/विशतात्	विशताम्	विशन्तु
	विश/विशतात्	विशतम्	विशत
	विशानि	विशाव	विशाम ।
ह्य.	अविशत्	अविशताम्	अविशन्
	अविशः	अविशतम्	अविशत
	अविशम्	अविशाव	अविशाम ।
अ.	अविक्षत्	अविक्षताम्	अविक्षन्
	अविक्षः	अविक्षतम्	अविक्षत
	अविक्षम्	अविक्षाव	अविक्षाम ।
प.	विवेश	विविशतुः	विविशुः
	विवेशिथ	विविशथुः	विविश
	विवेश	विविशिव	विविशिम ।
आ.	विश्यात्	विश्यास्ताम्	विश्यासुः
	विश्याः	विश्यास्तम्	विश्यास्त
	विश्यासम्	विश्यास्व	विश्यास्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	वेष्टा	वेष्टारौ	वेष्टार:
	वेष्टासि	वेष्टास्थ:	वेष्टास्थ
	वेष्टास्मि	वेष्टास्व:	वेष्टास्म: ।
भ.	वेक्ष्यति	वेक्ष्यत:	वेक्ष्यन्ति
	वेक्ष्यसि	वेक्ष्यथ:	वेक्ष्यथ
	वेक्ष्यामि	वेक्ष्याव:	वेक्ष्याम: ।
क्रि.	अवेक्ष्यत्	अवेक्ष्यताम्	अवेक्ष्यन्
	अवेक्ष्य:	अवेक्ष्यतम्	अवेक्ष्यत
	अवेक्ष्यम्	अवेक्ष्याव	अवेक्ष्याम ।

1419 इषत् [इष्] इच्छायाम् – ઇચ્છવું.

व.	इच्छति	इच्छत:	इच्छन्ति
	इच्छसि	इच्छथ:	इच्छथ
	इच्छामि	इच्छाव:	इच्छाम: ।
स.	इच्छेत्	इच्छेताम्	इच्छेयु:
	इच्छे:	इच्छेतम्	इच्छेत
	इच्छेयम्	इच्छेव	इच्छेम ।
प.	इच्छतु/इच्छतात्	इच्छताम्	इच्छन्तु
	इच्छ/ „	इच्छतम्	इच्छत
	इच्छानि	इच्छाव	इच्छाम ।
ह्य.	ऐच्छत्	ऐच्छताम्	ऐच्छन्
	ऐच्छ:	ऐच्छतम्	ऐच्छत
	ऐच्छम्	ऐच्छाव	ऐच्छाम ।
अ.	ऐषीत्	ऐषिष्टाम्	ऐषिषु:
	ऐषी:	ऐषिष्टम्	ऐषिष्ट
	ऐषिषम्	ऐषिष्व	ऐषिष्म ।
प.	इयेष	ईषतु:	ईषु:
	इयेषिथ	ईषथु:	ईष
	इयेष	ईषिव	ईषिम ।
आ.	इष्यात्	इष्यास्ताम्	इष्यासु:
	इष्या:	इष्यास्तम्	इष्यास्त
	इष्यासम्	इष्यास्व	इष्यास्म ।
श्व.	एष्टा	एष्टारौ	एष्टार:
	एष्टासि	एष्टास्थ:	एष्टास्थ
	एष्टास्मि	एष्टास्व:	एष्टास्म: ।
	एषिता	एषितारौ	एषितार:
	एषितासि	एषितास्थ:	एषितास्थ
	एषितास्मि	एषितास्व:	एषितास्म: ।
भ.	एषिष्यति	एषिष्यत:	एषिष्यन्ति
	एषिष्यसि	एषिष्यथ:	एषिष्यथ
	एषिष्यामि	एषिष्याव:	एषिष्याम: ।
क्रि.	ऐषिष्यत्	ऐषिष्यताम्	ऐषिष्यन्
	ऐषिष्य:	ऐषिष्यतम्	ऐषिष्यत
	ऐषिष्यम्	ऐषिष्याव	ऐषिष्याम ।

1468 ओविजैति [विज्] भय-चलनयो, प्रायेणायमुत्पूर्व: ડરવું, ધ્રુજવું.

व.	विजते	विजेते	विजन्ते
	विजसे	विजेथे	विजध्वे
	विजे	विजावहे	विजामहे ।
स.	विजेत	विजेयाताम्	विजेरन्
	विजेथा:	विजेयाथाम्	विजेध्वम्
	विजेय	विजेवहि	विजेमहि ।
प.	विजताम्	विजेताम्	विजन्ताम्
	विजस्व	विजेथाम्	विजध्वम्
	विजै	विजावहै	विजामहै ।
ह्य.	अविजत	अविजेताम्	अविजन्त
	अविजथा:	अविजेथाम्	अविजध्वम्
	अविजे	अविजावहि	अविजामहि ।
अ.	अविजिष्ट	अविजिषाताम्	अविजिषत
	अविजिष्ठा:	अविजिषाथाम्	अविजिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अविजिषि	अविजिष्वहि	अविजिष्महि ।
प.	विविजे	विविजाते	विविजिरे
	विविजिषे	विविजाथे	विविजिध्वे
	विविजे	विविजिवहे	विविजिमहे ।
आ.	विजिषीष्ट	विजिषीयास्ताम्	विजिषीरन्
	विजिषीष्ठा:	विजिषीयास्थाम्	विजिषीध्वम्
	विजिषीय	विजिषीवहि	विजिषीमहि ।
श्व.	विजिता	विजितारौ	विजितार:
	विजितासे	विजितासाथे	विजिताध्वे
	विजिताहे	विजितास्वहे	विजितास्महे ।
भ.	विजिष्यते	विजिष्येते	विजिष्यन्ते
	विजिष्यसे	विजिष्येथे	विजिष्यध्वे
	विजिष्ये	विजिष्यावहे	विजिष्यामहे ।
क्रि.	अविजिष्यत	अविजिष्येताम्	अविजिष्यन्त
	अविजिष्यथा:	अविजिष्येथाम्	अविजिष्यध्वम्
	अविजिष्ये	अविजिष्यावहि	अविजिष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1470 ओलस्जै [लज्ज्] व्रीडे. शरमावुं.

व.	लज्जते	लज्जेते	लज्जन्ते
	लज्जसे	लज्जेथे	लज्जध्वे
	लज्जे	लज्जावहे	लज्जामहे ।
स.	लज्जेत	लज्जेताम्	लज्जेरन्
	लज्जेथाः	लज्जेयाथाम्	लज्जेध्वम्
	लज्जेय	लज्जेवहि	लज्जेमहि ।
प.	लज्जताम्	लज्जेताम्	लज्जन्ताम्
	लज्जस्व	लज्जेथाम्	लज्जध्वम्
	लज्जै	लज्जावहै	लज्जामहै ।
ह्य.	अलज्जत	अलज्जेताम्	अलज्जन्त
	अलज्जथाः	अलज्जेथाम्	अलज्जध्वम्
	अलज्जे	अलज्जावहि	अलज्जामहि ।
अ.	अलज्जिष्ट	अलज्जिषाताम्	अलज्जिषत
	अलज्जिष्ठाः	अलज्जिषाथाम्	अलज्जिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अलज्जिषि	अलज्जिष्वहि	अलज्जिष्महि ।
प.	ललज्जे	ललज्जाते	ललज्जिरे
	ललज्जिषे	ललज्जाथे	ललज्जिध्वे
	ललज्जे	ललज्जिवहे	ललज्जिमहे ।
आ.	लज्जिषीष्ट	लज्जिषीयास्ताम्	लज्जिषीरन्
	लज्जिषीष्ठाः	लज्जिषीयास्थाम्	लज्जिषीध्वम्
	लज्जिषीय	लज्जिषीवहि	लज्जिषीमहि ।
श्व.	लज्जिता	लज्जितारौ	लज्जितारः
	लज्जितासे	लज्जितासाथे	लज्जिताध्वे
	लज्जिताहे	लज्जितास्वहे	लज्जितास्महे: ।
भ.	लज्जिष्यते	लज्जिष्येते	लज्जिष्यन्ते
	लज्जिष्यसे	लज्जिष्येथे	लज्जिष्यध्वे
	लज्जिष्ये	लज्जिष्यावहि	लज्जिष्यामहि ।
क्रि	अलज्जिष्यत	अलज्जिष्येताम्	अलज्जिष्यन्त
	अलज्जिष्यथाः	अलज्जिष्येथाम्	अलज्जिष्यध्वम्
	अलज्जिष्ये	अलज्जिष्यावहि	अलज्जिष्यामहि ।

1472 जुषैते [जुष्] प्रीति-सेवनयोः प्रेम करवो. सेवा करवी.

व.	जुषते	जुषेते	जुषन्ते
	जुषसे	जुषेथे	जुषध्वे
	जुषे	जुषावहे	जुषामहे ।
स.	जुषेत	जुषेयाताम्	जुषेरन्
	जुषेथाः	जुषेयाथाम्	जुषेध्वम्
	जुषेय	जुषेवहि	जुषेमहि ।
प.	जुषताम्	जुषेताम्	जुषन्ताम्
	जुषस्व	जुषेथाम्	जुषध्वम्
	जुषै	जुषावहै	जुषामहै ।
ह्य.	अजुषत	अजुषेताम्	अजुषन्त
	अजुषथाः	अजुषेथाम्	अजुषध्वम्
	अजुषे	अजुषावहि	अजुषामहि ।
अ.	अजोषिष्ट	अजोषिषाताम्	अजोषिषत
	अजोषिष्ठाः	अजोषिषाथाम्	अजोषिड्ढ्वम्-ध्वम्
	अजोषिषि	अजोषिष्वहि	अजोषिष्महि ।
प.	जुजुषे	जुजुषाते	जुजुषिरे
	जुजुषिषे	जुजुषाथे	जुजुषिध्वे
	जुजुषे	जुजुषिवहे	जुजुषिमहे ।
आ.	जोषिषीष्ट	जोषिषीयास्ताम्	जोषिषीरन्
	जोषिषीष्ठाः	जोषिषीयास्थाम्	जोषिषीध्वम्
	जोषिषीय	जोषिषीवहि	जोषिषीमहि ।
श्व.	जोषिता	जोषितारौ	जोषितारः
	जोषितासे	जोषितासाथे	जोषिताध्वे
	जोषिताहे	जोषितास्वहे	जोषितास्महे ।
भ.	जोषिष्यते	जोषिष्येते	जोषिष्यन्ते
	जोषिष्यसे	जोषिष्येथे	जोषिष्यध्वे
	जोषिष्ये	जोषिष्यावहे	जोषिष्यामहे ।
क्रि.	अजोषिष्यत	अजोषिष्येताम्	अजोषिष्यन्त
	अजोषिष्यथाः	अजोषिष्येथाम्	अजोषिष्यध्वम्
	अजोषिष्ये	अजोषिष्यावहि	अजोषिष्यामहि ।

अथ रुधादयः श्नविकरणा वर्णक्रमेण प्रदर्श्यन्ते-
1473 रुधृंपी [रुध्] आवरणे. आवरणं व्यापित्वम्, पित्त्वं रुधादित्वज्ञापनार्थम्. व्यापीने रहेवुं.

व.	रुणद्धि	रुन्धः/रुन्द्धः	रुन्धन्ति
	रुणत्सि	रुन्द्धः/रुन्धः	रुन्द्ध/रुन्ध
	रुणध्मि	रुन्ध्वः	रुन्ध्मः ।
स.	रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्युः
	रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात
	रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम ।
प.	रुणद्धु/रुन्द्धात्	रुन्द्धाम्	रुन्धन्तु
	रुन्द्धि/ ,,	रुन्द्धम्	रुन्द्ध
	रुणधानि	रुणधाव	रुणधाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ह्य.	अरुणत्	अरुन्द्धाम्	अरुन्द्धन्
	अरुणः/अरुणत्	अरुन्द्धम्	अरुन्द्ध
	अरुणधम्	अरुन्ध्व	अरुन्ध्म ।
अ.	अरुधत्	अरुधताम्	अरुधन्
	अरुधः	अरुधतम्	अरुधत
	अरुधम्	अरुधाव	अरुधाम ।
	अरौत्सीत्	अरौद्धाम्	अरौत्सुः
	अरौत्सीः	अरौद्धम्	अरौद्ध
	अरौत्सम्	अरौत्स्व	अरौत्स्म ।
प.	रुरोध	रुरुधतुः	रुरुधुः
	रुरोधिथ	रुरुधथुः	रुरुध
	रुरोध	रुरुधिव	रुरुधिम ।
आ.	रुध्यात्	रुध्यास्ताम्	रुध्यासुः
	रुध्याः	रुध्यास्तम्	रुध्यास्त
	रुध्यासम्	रुध्यास्व	रुध्यास्म ।
श्व.	रोद्धा	रोद्धारौ	रोद्धारः
	रोद्धासि	रोद्धास्थः	रोद्धास्थ
	रोद्धास्मि	रोद्धास्वः	रोद्धास्मः ।
भ.	रोत्स्यति	रोत्स्यतः	रोत्स्यन्ति
	रोत्स्यसि	रोत्स्यथः	रोत्स्यथ
	रोत्स्यामि	रोत्स्यावः	रोत्स्यामः ।
क्रि.	अरोत्स्यत्	अरोत्स्यतात्	अरोत्स्यन्
	अरोत्स्यः	अरोत्स्यतम्	अरोत्स्यत
	अरोत्स्यम्	अरोत्स्याव	अरोत्स्याम ।
व.	रुन्द्धे	रुन्धाते	रुन्धते
	रुन्त्से	रुन्धाथे	रुन्द्ध्वे
	रुन्धे	रुन्ध्वहे	रुन्ध्महे ।
स.	रुन्धीत	रुन्धीयाताम्	रुन्धीरन्
	रुन्धीथाः	रुन्धीयाथाम्	रुन्धीध्वम्
	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि ।
प.	रुन्द्धाम्	रुन्धाताम्	रुन्धताम्
	रुन्त्स्व	रुन्धाथाम्	रुन्द्ध्वम्
	रुणधै	रुणधावहै	रुणधामहै ।
ह्य.	अरुन्द्ध	अरुन्धाताम्	अरुन्धत
	अरुन्धाः	अरुन्धाथाम्	अरुन्द्ध्वम्
	अरुन्धि	अरुन्ध्वहि	अरुन्ध्महि ।
अ.	अरुद्ध	अरुत्साताम्	अरुत्सत
	अरुद्धाः	अरुत्साथाम्	अरुद्ध्वम्-द्ध्वम्
	अरुत्सि	अरुत्स्वहि	अरुत्स्महि ।
प.	रुरुधे	रुरुधाते	रुरुधिरे
	रुरुधिषे	रुरुधाथे	रुरुधिध्वे
	रुरुधे	रुरुधिवहे	रुरुधिमहे ।
आ.	रुत्सीष्ट	रुत्सीयास्ताम्	रुत्सीरन्
	रुत्सीष्ठाः	रुत्सीयास्थाम्	रुत्सीध्वम्
	रुत्सीय	रुत्सीवहि	रुत्सीमहि ।
श्व.	रोद्धा	रोद्धारौ	रोद्धारः
	रोद्धासे	रोद्धासाथे	रोद्धाध्वे
	रोद्धाहे	रोद्धास्वहे	रोद्धास्महे ।
भ.	रोत्स्यते	रोत्स्येते	रोत्स्यन्ते
	रोत्स्यसे	रोत्स्येथे	रोत्स्यध्वे
	रोत्स्ये	रोत्स्यावहे	रोत्स्यामहे ।
क्रि.	अरोत्स्यत	अरोत्स्येताम्	अरोत्स्यन्त
	अरोत्स्यथाः	अरोत्स्येथाम्	अरोत्स्यध्वम्
	अरोत्स्ये	अरोत्स्यावहि	अरोत्स्यामहि ।

1476 युजृंपी [युज्] योगे. જોડવું.

व.	युनक्ति	युङ्क्तः	युञ्जन्ति
	युनक्षि	युङ्क्थः	युङ्क्थ
	युनज्मि	युञ्ज्वः	युञ्ज्मः ।
स.	युञ्ज्यात्	युञ्ज्याताम्	युञ्ज्युः
	युञ्ज्याः	युञ्ज्यातम्	युञ्ज्यात
	युञ्ज्याम्	युञ्ज्याव	युञ्ज्याम ।
प.	युनक्तु/युङ्क्तात्	युङ्क्ताम्	युञ्ज्युः
	युङ्ग्धि/ ,,	युङ्क्तम्	युङ्क्त
	युनजानि	युनजाव	युनजाम ।
ह्य.	अयुनक्	अयुङ्क्ताम्	अयुञ्जन्
	अयुनक्	अयुङ्क्तम्	अयुङ्क्त
	अयुनजम्	अयुञ्ज्व	अयुञ्ज्म ।
अ.	अयुजत्	अयुजताम्	अयुजन्
	अयुजः	अयुजतम्	अयुजत
	अयुजम्	अयुजाव	अयुजाम ।
	अयौक्षीत्	अयौक्ताम्	अयौक्षुः
	अयौक्षीः	अयौक्तम्	अयौक्त
	अयौक्षम्	अयौक्ष्व	अयौक्ष्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	युयोज	युयुजतुः	युयुजुः
	युयोजिथ	युयुजथुः	युयुज
	युयोज	युयुजिव	युयुजिम ।
आ.	युज्यात्	युज्यास्ताम्	युज्यासुः
	युज्याः	युज्यास्तम्	युज्यास्त
	युज्यासम्	युज्यास्व	युज्यास्म ।
श्व.	योक्ता	योक्तारौ	योक्तारः
	योक्तासि	योक्तास्थः	योक्तास्थ
	योक्तास्मि	योक्तास्वः	योक्तास्मः ।
भ.	योक्ष्यति	योक्ष्यतः	योक्ष्यन्ति
	योक्ष्यसि	योक्ष्यथः	योक्ष्यथ
	योक्ष्यामि	योक्ष्यावः	योक्ष्यामः ।
क्रि.	अयोक्ष्यत्	अयोक्ष्यताम्	अयोक्ष्यन्
	अयोक्ष्यः	अयोक्ष्यतम्	अयोक्ष्यत
	अयोक्ष्यम्	अयोक्ष्याव	अयोक्ष्याम ।
व.	युङ्क्ते	युञ्जाते	युञ्जते
	युङ्क्षे	युञ्जाथे	युङ्ग्ध्वे
	युञ्जे	युञ्ज्वहे	युञ्ज्महे ।
स.	युञ्जीत	युञ्जीयाताम्	युञ्जीरन्
	युञ्जीथाः	युञ्जीयाथाम्	युञ्जीध्वम्
	युञ्जीय	युञ्जीवहि	युञ्जीमहि ।
प.	युङ्क्ताम्	युञ्जाताम्	युञ्जताम्
	युङ्क्ष्व	युञ्जाथाम्	युङ्ग्ध्वम्
	युनजै	युनजावहै	युनजामहै ।
ह्य.	अयुङ्क्त	अयुञ्जाताम्	अयुञ्जत
	अयुङ्क्थाः	अयुञ्जाथाम्	अयुङ्ग्ध्वम्
	अयुञ्जि	अयुञ्ज्वहि	अयुञ्ज्महि ।
अ.	अयुक्त	अयुक्षाताम्	अयुक्षत
	अयुक्थाः	अयुक्षाथाम्	अयुग्ध्वम्-गड्ढ्वम्
	अयुक्षि	अयुक्ष्वहि	अयुक्ष्महि ।
प.	युयुजे	युयुजाते	युयुजिरे
	युयुजिथ	युयुजाथे	युयुजिध्वे
	युयुजे	युयुजिवहे	युयुजिमहे ।
आ.	युक्षीष्ट	युक्षीयास्ताम्	युक्षीरन्
	युक्षीष्ठाः	युक्षीयास्तम्	युक्षीध्वम्
	युक्षीय	युक्षीवहि	युक्षीमहि ।
श्व.	योक्ता	योक्तारौ	योक्तारः
	योक्तासे	योक्तासाथे	योक्ताध्वे
	योक्ताहे	योक्तास्वहे	योक्तास्महे ।
भ.	योक्ष्यते	योक्ष्येते	योक्ष्यन्ते
	योक्ष्यसे	योक्ष्येथे	योक्ष्यध्वे
	योक्ष्ये	योक्ष्यावहे	योक्ष्यामहे ।
क्रि.	अयोक्ष्यत	अयोक्ष्येताम्	अयोक्ष्यन्त
	अयोक्ष्यथाः	अयोक्ष्येथाम्	अयोक्ष्यध्वम्
	अयोक्ष्ये	अयोक्ष्यावहि	अयोक्ष्यामहि ।

1478 छिदूंपी [छिद्] द्वैधीकरणे, अद्वैधस्य पृथक्त्वे. વિભક્ત કરવું, ટુકડા કરવા, છેદવું.

व	छिनत्ति	छिन्तः	छिन्दन्ति
	छिनत्सि	छिन्त्थः	छिन्त्थ
	छिनद्मि	छिन्द्वः	छिन्द्मः ।
स.	छिन्द्यात्	छिन्द्याताम्	छिन्द्युः
	छिन्द्याः	छिन्द्यातम्	छिन्द्यात
	छिन्द्याम्	छिन्द्याव	छिन्द्याम ।
प.	छिनत्तु/छिन्तात्	छिन्ताम्	छिन्दन्तु
	छिन्द्धि/ ,,	छिन्तम्	छिन्त
	छिनदानि	छिनदाव	छिनदाम ।
ह्य.	अच्छिनत्	अच्छिन्ताम्	अच्छिन्दन्
	अच्छिनः/अच्छिनत्	अच्छिन्तम्	अच्छिन्त
	अच्छिनदम्	अच्छिन्द्व	अच्छिन्द्म ।
अ.	अच्छिदत्	अच्छिदताम्	अच्छिदन्
	अच्छिदः	अच्छिदतम्	अच्छिदत
	अच्छिदम्	अच्छिदाव	अच्छिदाम ।
	अच्छैत्सीत्	अच्छैत्ताम्	अच्छैत्सुः
	अच्छैत्सीः	अच्छैत्तम्	अच्छैत्त
	अच्छैत्सम्	अच्छैत्स्व	अच्छैत्स्म ।
प.	चिच्छेद	चिच्छिदतुः	चिच्छिदुः
	चिच्छेदिथ	चिच्छिदथुः	चिच्छिद
	चिच्छेद	चिच्छिदिव	चिच्छिदिम
आ.	छिद्यात्	छिद्यास्ताम्	छिद्यासुः
	छिद्याः	छिद्यास्तम्	छिद्यास्त
	छिद्यासम्	छिद्यास्व	छिद्यास्म ।
श्व.	छेत्ता	छेत्तारौ	छेत्तारः
	छेत्तासि	छेत्तास्थः	छेत्तास्थ
	छेत्तास्मि	छेत्तास्वः	छेत्तास्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	छेत्स्यति	छेत्स्यतः	छेत्स्यन्ति
	छेत्स्यसि	छेत्स्यथः	छेत्स्यथ
	छेत्स्यामि	छेत्स्यावः	छेत्स्यामः ।
क्रि.	अच्छेत्स्यत्	अच्छेत्स्यताम्	अच्छेत्स्यन्
	अच्छेत्स्यः	अच्छेत्स्यतम्	अच्छेत्स्यत
	अच्छेत्स्यम्	अच्छेत्स्याव	अच्छेत्स्याम ।
व.	छिन्ते	छिन्दाते	छिन्दते
	छिन्त्से	छिन्दाथे	छिन्द्ध्वे
	छिन्दे	छिन्द्वहे	छिन्द्महे
स.	छिन्दीत	छिन्दीयाताम्	छिन्दीरन्
	छिन्दीथाः	छिन्दीयाथाम्	छिन्दीध्वम्
	छिन्दीय	छिन्दीवहि	छिन्दीमहि ।
प.	छिन्ताम्	छिन्दाताम्	छिन्दन्ताम्
	छिन्त्स्व	छिन्दाथाम्	छिन्द्ध्वम्
	छिनदै	छिनदावहै	छिनदामहै ।
ह्य.	अच्छिन्त	अच्छिन्दाताम्	अच्छिन्दत
	अच्छिन्थाः	अच्छिन्दाथाम्	अच्छिन्द्ध्वम्
	अच्छिन्दि	अच्छिन्द्वहि	अच्छिन्द्महि ।
अ.	अच्छित्त	अच्छित्साताम्	अच्छित्सत
	अच्छित्थाः	अच्छित्साथाम्	अच्छिद्ध्वम्-द्द्ध्वम्
	अच्छित्सि	अच्छित्स्वहि	अच्छित्स्महि ।
प.	चिच्छिदे	चिच्छिदाते	चिच्छिदिरे
	चिच्छिदिषे	चिच्छिदाथे	चिच्छिदिध्वे
	चिच्छिदे	चिच्छिदिवहे	चिच्छिदिमहे ।
आ.	छित्सीष्ट	छित्सीयास्ताम्	छित्सीरन्
	छित्सीष्ठाः	छित्सीयास्थाम्	छित्सीध्वम्
	छित्सीय	छित्सीवहि	छित्सीमहि ।
श्व.	छेत्ता	छेत्तारौ	छेत्तारः
	छेत्तासे	छेत्तासाथे	छेत्ताध्वे
	छेत्ताहे	छेत्तास्वहे	छेत्तास्महे ।
भ.	छेत्स्यते	छेत्स्येते	छेत्स्यन्ते
	छेत्स्यसे	छेत्स्येथे	छेत्स्यध्वे
	छेत्स्ये	छेत्स्यावहे	छेत्स्यामहे ।
क्रि.	अच्छेत्स्यत	अच्छेत्स्येताम्	अच्छेत्स्यन्त
	अच्छेत्स्यथाः	अच्छेत्स्येथाम्	अच्छेत्स्यध्वम्
	अच्छेत्स्ये	अच्छेत्स्यावहि	अच्छेत्स्यामहि ।

1486 भञ्जोंप् [भञ्ज्] आमर्दने. ભાંગવું, વાળી નાખવું.

व.	भनक्ति	भङ्क्तः	भञ्जन्ति
	भनक्षि	भङ्क्थः	भङ्क्थ
	भनज्मि	भञ्ज्वः	भञ्ज्मः ।
स.	भञ्ज्यात्	भञ्ज्याताम्	भञ्ज्युः
	भञ्ज्याः	भञ्ज्यातम्	भञ्ज्यात
	भञ्ज्याम्	भञ्ज्याव	भञ्ज्याम ।
प.	भनक्तु/भङ्क्तात्	भङ्क्ताम्	भञ्जन्तु
	भङ्ग्धि/ ,,	भङ्क्तम्	भङ्क्त
	भनजानि	भनजाव	भनजाम ।
ह्य.	अभनक्	अभङ्क्ताम्	अभञ्जन्
	अभनक्	अभङ्क्तम्	अभङ्क्त
	अभनजम्	अभञ्ज्व	अभञ्ज्म ।
अ.	अभाङ्क्षीत्	अभाङ्क्ताम्	अभाङ्क्षुः
	अभाङ्क्षीः	अभाङ्क्तम्	अभाङ्क्त
	अभाङ्क्षम्	अभाङ्क्ष्व	अभाङ्क्ष्म ।
प.	बभञ्ज	बभञ्जतुः	बभञ्जुः
	बभञ्जिथ/बभङ्क्थ	बभञ्जथुः	बभञ्ज
	बभञ्ज	बभञ्जिव	बभञ्जिम ।
आ.	भज्यात्	भज्यास्ताम्	भज्यासुः
	भज्याः	भज्यास्तम्	भज्यास्त
	भज्यासम्	भज्यास्व	भज्यास्म ।
श्व.	भङ्क्ता	भङ्क्तारौ	भङ्क्तारः
	भङ्क्तासि	भङ्क्तास्थः	भङ्क्तास्थ
	भङ्क्तास्मि	भङ्क्तास्वः	भङ्क्तास्मः ।
भ.	भङ्क्ष्यति	भङ्क्ष्यतः	भङ्क्ष्यन्ति
	भङ्क्ष्यसि	भङ्क्ष्यथः	भङ्क्ष्यथ
	भङ्क्ष्यामि	भङ्क्ष्यावः	भङ्क्ष्यामः ।
क्रि.	अभङ्क्ष्यत्	अभङ्क्ष्यताम्	अभङ्क्ष्यन्
	अभङ्क्ष्यः	अभङ्क्ष्यतम्	अभङ्क्ष्यत
	अभङ्क्ष्यम्	अभङ्क्ष्याव	अभङ्क्ष्याम ।

1487 भुजंप् [भुज्] पालना-ऽभ्यवहारयोः अभ्यवहारो भोजनम्. પાલનકરવું, ખાવું.

व.	भुनक्ति	भुङ्क्तः	भुञ्जन्ति
	भुनक्षि	भुङ्क्थः	भुङ्क्थ
	भुनज्मि	भुञ्ज्वः	भुञ्ज्मः ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

स.	भुञ्ज्यात्	भुञ्ज्याताम्	भुञ्ज्युः
	भुञ्ज्याः	भुञ्ज्यातम्	भुञ्ज्यात
	भुञ्ज्याम्	भुञ्ज्याव	भुञ्ज्याम ।
प.	भुनक्तु/भुङ्क्तात्	भुङ्क्ताम्	भुञ्जन्तु
	भुङ्ग्धि/भुङ्क्तात्	भुङ्क्तम्	भुङ्क्त
	भुनजानि	भुनजाव	भुनजाम ।
ह्य.	अभुनक्	अभुङ्क्ताम्	अभुञ्जन्
	अभुनक्	अभुङ्क्तम्	अभुङ्क्त
	अभुनजम्	अभुञ्ज्व	अभुञ्ज्म ।
अ.	अभौक्षीत्	अभौक्ताम्	अभौक्षुः
	अभौक्षीः	अभौक्तम्	अभौक्त
	अभौक्षम्	अभौक्ष्व	अभौक्ष्म ।
प.	बुभोज	बुभुजतुः	बुभुजुः
	बुभोजिथ	बुभुजथुः	बुभुज
	बुभोज	बुभुजिव	बुभुजिम ।
आ.	भुज्यात्	भुज्यास्ताम्	भुज्यासुः
	भुज्याः	भुज्यास्तम्	भुज्यास्त
	भुज्यासम्	भुज्यास्व	भुज्यास्म ।
श्व.	भोक्ता	भोक्तारौ	भोक्तारः
	भोक्तासि	भोक्तास्थः	भोक्तास्थ
	भोक्तास्मि	भोक्तास्वः	भोक्तास्मः
भ.	भोक्ष्यति	भोक्ष्यतः	भोक्ष्यन्ति
	भोक्ष्यसि	भोक्ष्यथः	भोक्ष्यथ
	भोक्ष्यामि	भोक्ष्यावः	भोक्ष्यामः ।
क्रि.	अभोक्ष्यत्	अभोक्ष्यताम्	अभोक्ष्यन्
	अभोक्ष्यः	अभोक्ष्यः	अभोक्ष्यत
	अभोक्ष्यम्	अभोक्ष्याव	अभोक्ष्याम ।

त्राणादन्यत्र "भुनजः०" [३.३.३७] इत्यात्मनेपदे-

व.	भुङ्क्ते	भुञ्जाते	भुञ्जते
	भुङ्क्षे	भुञ्जाथे	भुङ्ग्ध्वे
	भुञ्जे	भुञ्ज्वहे	भुञ्ज्महे ।
स.	भुञ्जीत	भुञ्जीयाताम्	भुञ्जीरन्
	भुञ्जीथाः	भुञ्जीयाथाम्	भुञ्जीध्वम्
	भुञ्जीय	भुञ्जीवहि	भुञ्जीमहि ।
प.	भुङ्क्ताम्	भुञ्जाताम्	भुञ्जताम्
	भुङ्क्ष्व	भुञ्जाथाम्	भुङ्ग्ध्वम्
	भुनजै	भुनजावहै	भुनजामहै ।
ह्य.	अभुङ्क्त	अभुञ्जाताम्	अभुञ्जत
	अभुङ्क्थाः	अभुञ्जाथाम्	अभुङ्ग्ध्वम्
	अभुञ्जि	अभुञ्ज्वहि	अभुञ्ज्महि ।
अ.	अभुक्त	अभुक्षाताम्	अभुक्षत
	अभुक्थाः	अभुक्षाथाम्	अभुग्ध्वम्-ग्ड्ढ्वम्
	अभुक्षि	अभुक्ष्वहि	अभुक्ष्महि ।
प.	बुभुजे	बुभुजाते	बुभुजिरे
	बुभुजिषे	बुभुजाथे	बुभुजिध्वे
	बुभुजे	बुभुजिवहे	बुभुजिमहे ।
आ	भुक्षीष्ट	भुक्षीयास्ताम्	भुक्षीरन्
	भुक्षीष्ठाः	भुक्षीयास्थाम्	भुक्षीध्वम्
	भुक्षीय	भुक्षीवहि	भुक्षीमहि ।
श्व.	भोक्ता	भोक्तारौ	भोक्तारः
	भोक्तासे	भोक्तासाथे	भोक्ताध्वे
	भोक्ताहे	भोक्तास्वहे	भोक्तास्महे ।
भ.	भोक्ष्यते	भोक्ष्येते	भोक्ष्यन्ते
	भोक्ष्यसे	भोक्ष्येथे	भोक्ष्यध्वे
	भोक्ष्ये	भोक्ष्यावहे	भोक्ष्यामहे ।
क्रि.	अभोक्ष्यत	अभोक्ष्येताम्	अभोक्ष्यन्त
	अभोक्ष्यथाः	अभोक्ष्येथाम्	अभोक्ष्यध्वम्
	अभोक्ष्ये	अभोक्ष्यावहि	अभोक्ष्यामहि ।

1489 अञ्जौप् [अञ्ज्] व्यक्तिम्रक्षण-कान्ति-गतिषु, व्यक्तिः प्रकटता, म्रक्षणं घृतादिसेकः. પ્રગટ કરવું, ચીકણું કરવું, ચળકવું, જવું.

व.	अनक्ति	अङ्क्तः	अञ्जन्ति
	अनक्षि	अङ्क्थः	अङ्क्थ
	अनज्मि	अञ्ज्वः	अञ्ज्मः ।
स.	अञ्ज्यात्	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्युः
	अञ्ज्याः	अञ्ज्यातम्	अञ्ज्यात
	अञ्ज्याम्	अञ्ज्याव	अञ्ज्याम ।
प.	अनक्तु/अङ्क्तात्	अङ्क्ताम्	अञ्जन्तु
	अङ्ग्धि/ ,,	अङ्क्तम्	अङ्क्त
	अनजानि	अनजाव	अनजाम ।
ह्य.	आनक्	आङ्क्ताम्	आञ्जन्
	आनक्	आङ्क्तम्	आङ्क्त
	आनजम्	आञ्ज्व	आञ्ज्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ.	आञ्जीत्	आञ्जिष्टाम्	आञ्जिषुः
	आञ्जीः	आञ्जिष्टम्	आञ्जिष्ट
	आञ्जिषम्	आञ्जिष्व	आञ्जिष्म ।
प.	आनञ्ज	आनञ्जतुः	आनञ्जुः
	आनञ्जिथ	आनञ्जथुः	आनञ्ज
	आनञ्ज	आनञ्जिव	आनञ्जिम ।
आ.	अज्यात्	अज्यास्ताम्	अज्यासुः
	अज्याः	अज्यास्तम्	अज्यास्त
	अज्यासम्	अज्यास्व	अज्यास्म ।
श्व.	अञ्जिता	अञ्जितारौ	अञ्जितारः
	अञ्जितासि	अञ्जितास्थः	अञ्जितास्थ
	अञ्जितास्मि	अञ्जितास्वः	अञ्जितास्मः ।
	अङ्क्ता	अङ्क्तारौ	अङ्क्तारः
	अङ्क्तासि	अङ्क्तास्थः	अङ्क्तास्थ
	अङ्क्तास्मि	अङ्क्तास्वः	अङ्क्तास्मः ।
भ.	अञ्जिष्यति	अञ्जिष्यतः	अञ्जिष्यन्ति
	अञ्जिष्यसि	अञ्जिष्यथः	अञ्जिष्यथ
	अञ्जिष्यामि	अञ्जिष्यावः	अञ्जिष्यामः
	अङ्क्ष्यति	अङ्क्ष्यतः	अङ्क्ष्यन्ति
	अङ्क्ष्यसि	अङ्क्ष्यथः	अङ्क्ष्यथ
	अङ्क्ष्यामि	अङ्क्ष्यावः	अङ्क्ष्यामः ।
क्रि.	आञ्जिष्यत्	आञ्जिष्यताम्	आञ्जिष्यन्
	आञ्जिष्यः	आञ्जिष्यतम्	आञ्जिष्यत
	आञ्जिष्यम्	आञ्जिष्याव	आञ्जिष्याम ।
	आङ्क्ष्यत्	आङ्क्ष्यताम्	आङ्क्ष्यन्
	आङ्क्ष्यः	आङ्क्ष्यतम्	आङ्क्ष्यत
	आङ्क्ष्यम्	आङ्क्ष्याव	आङ्क्ष्याम ।

1492 शिषॢँ [शिष्] विशेषणे, विशेषणं गुणान्तरोत्पादनम् અન્ય ગુણને સ્થાપન કરવા.

व.	शिनष्टि	शिंष्टः	शिंषन्ति
	शिनक्षि	शिंष्ठः	शिंष्ठ
	शिनष्मि	शिंष्वः	शिंष्मः
स.	शिंष्यात्	शिंष्याताम्	शिंष्युः
	शिंष्याः	शिंष्यातम्	शिंष्यात
	शिंष्याम्	शिंष्याव	शिंष्याम ।
	शिनष्टु/शिंष्टात्	शिंष्टाम्	शिंषन्तु
	शिण्ड्ढि-ण्ढि/शिंष्टात्	शिंष्टम्	शिंष्ट
	शिनषाणि	शिनषाव	शिनषाम ।
ह्य.	अशिनट्	अशिंष्टाम्	अशिंषन्
	अशिनट्	अशिंष्टम्	अशिंष्ट
	अशिनषम्	अशिंष्व	अशिंष्म ।
अ.	अशिषत्	अशिषताम्	अशिषन्
	अशिषः	अशिषतम्	अशिषत
	अशिषम्	अशिषाव	अशिषाम ।
प.	शिशेष	शिशिषतुः	शिशिषुः
	शिशेषिथ	शिशिषथुः	शिशिष
	शिशेष	शिशिषिव	शिशिषिम ।
आ.	शिष्यात्	शिष्यास्ताम्	शिष्यासुः
	शिष्याः	शिष्यास्तम्	शिष्यास्त
	शिष्यासम्	शिष्यास्व	शिष्यास्म ।
श्व.	शेष्टा	शेष्टारौ	शेष्टारः
	शेष्टासि	शेष्टास्थः	शेष्टास्थ ।
	शेष्टास्मि	शेष्टास्वः	शेष्टास्मः ।
भ.	शेक्ष्यति	शेक्ष्यतः	शेक्ष्यन्ति
	शेक्ष्यसि	शेक्ष्यथः	शेक्ष्यथ
	शेक्ष्यामि	शेक्ष्यावः	शेक्ष्यामः ।
क्रि.	अशेक्ष्यत्	अशेक्ष्यताम्	अशेक्ष्यन्
	अशेक्ष्यः	अशेक्ष्यतम्	अशेक्ष्यत
	अशेक्ष्यम्	अशेक्ष्याव	अशेक्ष्याम ।

1495 तृहप् [तृह्] हिंसायाम्. હિંસા કરવી.

व.	तृणेढि	तृण्ढः	तृंहन्ति
	तृणेक्षि	तृण्ढः	तृण्ढ
	तृंणेह्मि	तृंह्वः	तृंह्मः ।
स.	तृंह्यात्	तृंह्याताम्	तृंह्युः
	तृंह्याः	तृंह्यातम्	तृंह्यात
	तृंह्याम्	तृंह्याव	तृंह्याम ।
प.	तृणेढु/तृण्ढात्	तृण्ढाम्	तृंहन्तु
	तृण्ढि/ ,,	तृण्ढम्	तृण्ढ
	तृणहानि	तृणहाव	तृणहाम ।
ह्य.	अतृणेट्	अतृण्ढाम्	अतृंहन्
	अतृणेट्	अतृण्ढम्	अतृण्ढ
	अतृणहम्	अतृंह्व	अतृंह्म ।
अ.	अतर्हीत्	अतर्हिष्टाम्	अतर्हिषुः
	अतर्हीः	अतर्हिष्टम्	अतर्हिष्ट
	अतर्हिषम्	अतर्हिष्व	अतर्हिष्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	ततर्ह	ततृहतुः	ततृहुः
	ततर्हिथ	ततृहथुः	ततृह
	ततर्ह	ततृहिव	ततृहिम ।
आ.	तृह्यात्	तृह्यास्ताम्	तृह्यासुः
	तृह्याः	तृह्यास्तम्	तृह्यास्त
	तृह्यासम्	तृह्यास्व	तृह्यास्म ।
श्व.	तहिता	तहितारौ	तहितारः
	तहितासि	तहितास्थः	तहितास्थ
	तहितास्मि	तहितास्वः	तहितास्मः ।
भ.	तर्हिष्यति	तर्हिष्यतः	तर्हिष्यन्ति
	तर्हिष्यसि	तर्हिष्यथः	तर्हिष्यथ
	तर्हिष्यामि	तर्हिष्यावः	तर्हिष्यामः ।
क्रि.	अतर्हिष्यत्	अतर्हिष्यताम्	अतर्हिष्यन्
	अतर्हिष्यः	अतर्हिष्यतम्	अतर्हिष्यत
	अतर्हिष्यम्	अतर्हिष्याव	अतर्हिष्याम ।

अथ तनादय उविकरणा वर्णक्रमेण प्रदर्श्यन्ते

1499 तनूयी [तन्] विस्तारे, यित्त्वं तनादित्वज्ञापनार्थम्. ફેલાવવું.

व.	तनोति	तनुतः	तन्वन्ति
	तनोषि	तनुथः	तनुथ
	तनोमि	तन्वः/तनुवः	तन्मः/तनुमः ।
स.	तनुयात्	तनुयाताम्	तनुयुः
	तनुयाः	तनुयातम्	तनुयात
	तनुयाम्	तनुयाव	तनुयाम ।
प.	तनोतु/तनुतात्	तनुताम्	तन्वन्तु
	तनु/ ,,	तुनुतम्	तनुत
	तनवानि	तनवाव	तनवाम ।
ह्य.	अतनोत्	अतनुताम्	अतन्वन्
	अतनोः	अतनुतम्	अतनुत
	अतनवम्	अतन्व-नुव	अतन्म-नुम ।
अ.	अतानीत्	अतानिष्टाम्	अतानिषुः
	अतानीः	अतानिष्टम्	अतानिष्ट
	अतानिषम्	अतानिष्व	अतानिष्म ।
	अतनीत्	अतनिष्टाम्	अतनिषुः
	अतनीः	अतनिष्टम्	अतनिष्ट
	अतनिषम्	अतनिष्व	अतनिष्म ।

प.	ततान	तेनतुः	तेनुः
	तेनिथ	तेनथुः	तेन
	ततान/ततन,	तेनिव	तेनिम ।
आ.	तन्यात्	तन्यास्ताम्	तन्यासुः
	तन्याः	तन्यास्तम्	तन्यास्त
	तन्यासम्	तन्यास्व	तन्यास्म ।
श्व.	तनिता	तनितारौ	तनितारः
	तनितासि	तनितास्थः	तनितास्थ
	तनितास्मि	तनितास्वः	तनितास्मः ।
भ.	तनिष्यति	तनिष्यतः	तनिष्यन्ति
	तनिष्यसि	तनिष्यथः	तनिष्यथ
	तनिष्यामि	तनिष्यावः	तनिष्यामः ।
क्रि.	अतनिष्यत्	अतनिष्यताम्	अतनिष्यन्
	अतनिष्यः	अतनिष्यतम्	अतनिष्यत
	अतनिष्यम्	अतनिष्याव	अतनिष्याम
व.	तनुते	तन्वाते	तन्वते
	तनुषे	तन्वाथे	तनुध्वे
	तन्वे	तन्वहे/नुवहे	तन्महे/नुमहे ।
स.	तन्वीत	तन्वियाताम्	तन्वीरन्
	तन्वीथाः	तन्वीयाथाम्	तन्वीध्वम्
	तन्वीय	तन्वीवहि	तन्वीमहि ।
प.	तनुताम्	तन्वाताम्	तन्वताम्
	तनुष्व	तन्वाथाम्	तनुध्वम्
	तनवै	तनवावहै	तनवामहै ।
ह्य.	अतनुत	अतन्वाताम्	अतन्वत
	अतनुथाः	अतन्वाथाम्	अतनुध्वम्
	अतन्वि	अतन्वहि/नुवहि	अतन्महि/नुमहि।
अ.	अतत/अतनिष्ट	अतनिषाताम्	अतनिषत
	अतथाः/अतनिष्ठाः	अतनिषाथाम्	अतनिढ्ढ्वम्-ध्वम्
	अतनिषि	अतनिष्वहि	अतनिष्महि ।
प.	तेने	तेनाते	तेनिरे
	तेनिषे	तेनाथे	तेनिध्वे
	तेने	तेनिवहे	तेनिमहे ।
आ.	तनिषीष्ट	तनिषीयास्ताम्	तनिषीरन्
	तनिषीष्ठाः	तनिषीयास्थाम्	तनिषीध्वम्
	तनिषीय	तनिषीवहि	तनिषीमहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्व.	तनिता	तनितारौ	तनितारः
	तनितासे	तनितासाथे	तनिताध्वे
	तनिताहे	तनितास्वहे	तनितास्महे ।
भ.	तनिष्यते	तनिष्येते	तनिष्यन्ते
	तनिष्यसे	तनिष्येथे	तनिष्यध्वे
	तनिष्ये	तनिष्यावहे	तनिष्यामहे ।
क्रि.	अतनिष्यत	अतनिष्येताम्	अतनिष्यन्त
	अतनिष्यथाः	अतनिष्येथाम्	अतनिष्यध्वम्
	अतनिष्ये	अतनिष्यावहि	अतनिष्यामहि ।

1500 षणुग्री [सन्] दाने. દેવું.

व.	सनोति	सनुतः	सन्वन्ति
	सनोषि	सनुथः	सनुथ
	सनोमि	सनुवः/सन्वः	सनुमः/सन्मः ।
स.	सनुयात्	सनुयाताम्	सनुयुः
	सनुयाः	सनुयातम्	सनुयात
	सनुयाम्	सनुयाव	सनुयाम ।
प.	सनोतु/सनुतात्	सनुताम्	सन्वन्तु
	सनु/ ,,	सनुतम्	सनुत
	सनवानि	सनवाव	सनवाम ।
ह्य.	असनोत्	असनुताम्	असन्वन्
	असनोः	असनुतम्	असनुत
	असनवम्	असन्व-नुव	असन्म-नुम ।
अ.	असानीत्	असानिष्टाम्	असानिषुः
	असानीः	असानिष्टम्	असानिष्ट
	असानिषम्	असानिष्व	असानिष्म ।
	असनीत्	असनिष्टाम्	असनिषुः
	असनीः	असनिष्टम्	असनिष्ट
	असनिषम्	असनिष्व	असनिष्म ।
प.	ससान	सेनतुः	सेनुः
	सेनिथ	सेनथुः	सेन
	ससान/ससन	सेनिव	सेनिम ।
आ.	सन्यात्	सन्यास्ताम्	सन्यासुः
	सन्याः	सन्यास्तम्	सन्यास्त
	सन्यासम्	सन्यास्व	सन्यास्म ।
श्व.	सनिता	सनितारौ	सनितारः
	सनितासि	सनितास्थः	सनितास्थ
	सनितास्मि	सनितास्वः	सनितास्मः ।
भ.	सनिष्यति	सनिष्यतः	सनिष्यन्ति
	सनिष्यसि	सनिष्यथः	सनिष्यथ
	सनिष्यामि	सनिष्यावः	सनिष्यामः ।
क्रि.	असनिष्यत्	असनिष्यताम्	असनिष्यन्
	असनिष्यः	असनिष्यतम्	असनिष्यत
	असनिष्यम्	असनिष्याव	असनिष्याम
व	सनुते	सन्वाते	सन्वते
	सनुषे	सन्वाथे	सनुध्वे
	सन्वे	सनुवहे/सन्वहे	सनुमहे/सन्महे ।
स.	सन्वीत	सन्वीयाताम्	सन्वीरन्
	सन्वीथाः	सन्वीयाथाम्	सन्वीध्वम्
	सन्वीय	सन्वीवहि	सन्वीमहि ।
प.	सनुताम्	सन्वाताम्	सन्वताम्
	सनुष्व	सन्वाथाम्	सनुध्वम्
	सनवै	सनवावहै	सनवामहै ।
ह्य.	असनुत	असन्वाताम्	असन्वत
	असनुथाः	असन्वाथाम्	असनुध्वम्

असन्वि असन्वहि/असनुवहि असन्महि/असनुमहि ।

अ. असात/असत/असनिष्ट असनिषाताम् असनिषत
असथाः/असाथाः/असनिष्ठाः असनिषाथाम्
असनिड्ढ्वम्-ध्वम्

	असनिषि	असनिष्वहि	असनिष्महि ।
प.	सेने	सेनाते	सेनिरे
	सेनिषे	सेनाथे	सेनिध्वे
	सेने	सेनिवहे	सेनिमहे ।
आ.	सनिषीष्ट	सनिषीयास्ताम्	सनिषीरन्
	सनिषीष्ठाः	सनिषीयास्थाम्	सनिषीध्वम्
	सनिषीय	सनिषीवहि	सनिषीमहि ।
श्व.	सनिता	सनितारौ	सनितारः
	सनितासे	सनितासाथे	सनिताध्वे
	सनिताहे	सनितास्वहे	सनितास्महे ।
भ.	सनिष्यते	सनिष्येते	सनिष्यन्ते
	सनिष्यसे	सनिष्येथे	सनिष्यध्वे
	सनिष्ये	सनिष्यावहे	सनिष्यामहे ।
क्रि.	असनिष्यत	असनिष्येताम्	असनिष्यन्त
	असनिष्यथाः	असनिष्येथाम्	असनिष्यध्वम्
	असनिष्ये	असनिष्यावहि	असनिष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1501 क्षणूयी [क्षणू] हिंसायाम् હિંસા કરવી.

व.	क्षणोति	क्षणुतः	क्षण्वन्ति
	क्षणोषि	क्षणुथः	क्षणुथ
	क्षणोमि	क्षणुवः/क्षण्वः	क्षणुमः/क्षण्मः ।
स.	क्षणुयात्	क्षणुयाताम्	क्षणुयुः
	क्षणुयाः	क्षणुयातम्	क्षणुयात
	क्षणुयाम्	क्षणुयाव	क्षणुयाम ।
प.	क्षणोतु/क्षणुतात्	क्षणुताम्	क्षण्वन्तु
	क्षणु/क्षणुतात्	क्षणुतम्	क्षणुत
	क्षणवानि	क्षणवाव	क्षणवाम ।
ह्य.	अक्षणोत्	अक्षणुताम्	अक्षण्वन्
	अक्षणोः	अक्षणुतम्	अक्षणुत
	अक्षणवम्	अक्षणुव/अक्षण्व	अक्षणुम/अक्षण्म
अ.	अक्षणीत्	अक्षणिष्टाम्	अक्षणिषुः
	अक्षणीः	अक्षणिष्टम्	अक्षणिष्ट
	अक्षणिषम्	अक्षणिष्व	अक्षणिष्म ।
प.	चक्षाण	चक्षणतुः	चक्षणुः
	चक्षणिथ	चक्षणथुः	चक्षण
	चक्षाण/चक्षण	चक्षणिव	चक्षणिम ।
आ.	क्षण्यात्	क्षण्यास्ताम्	क्षण्यासुः
	क्षण्याः	क्षण्यास्तम्	क्षण्यास्त
	क्षण्यासम्	क्षण्यास्व	क्षण्यास्म ।
श्व.	क्षणिता	क्षणितारौ	क्षणितारः
	क्षणितासि	क्षणितास्थः	क्षणितास्थ
	क्षणितास्मि	क्षणितास्वः	क्षणितास्मः ।
भ.	क्षणिष्यति	क्षणिष्यतः	क्षणिष्यन्ति
	क्षणिष्यसि	क्षणिष्यथः	क्षणिष्यथ
	क्षणिष्यामि	क्षणिष्यावः	क्षणिष्यामः ।
क्रि.	अक्षणिष्यत्	अक्षणिष्यताम्	अक्षणिष्यन्
	अक्षणिष्यः	अक्षणिष्यतम्	अक्षणिष्यत
	अक्षणिष्यम्	अक्षणिष्याव	अक्षणिष्याम ।
व.	क्षणुते	क्षण्वाते	क्षण्वते
	क्षणुषे	क्षण्वाथे	क्षणुध्वे
	क्षण्वे	क्षणुवहे/क्षण्वहे	क्षणुमहे क्षण्महे ।
स.	क्षण्वीत	क्षण्वीयाताम्	क्षण्वीरन्
	क्षण्वीथाः	क्षण्वीयाथाम्	क्षण्वीध्वम्
	क्षण्वीय	क्षण्वीवहि	क्षण्वीमहि ।
प.	क्षणुताम्	क्षण्वाताम्	क्षण्वताम्
	क्षणुष्व	क्षण्वाथाम्	क्षणुध्वम्
	क्षणवै	क्षणवावहै	क्षणवामहै
ह्य.	अक्षणुत	अक्षण्वाताम्	अक्षण्वत
	अक्षणुथाः	अक्षण्वाथाम्	अक्षणुध्वम्
	अक्षण्वि	अक्षणुवहि-ण्वहि	अक्षणुमहि-ण्महि ।
अ.	अक्षत/अक्षणिष्ट	अक्षणिषाताम्	अक्षणिषत
	अक्षथाः/अक्षणिष्ठाः	अक्षणिषाथाम्	अक्षणिध्वम्-ढ्ढ्वम्
	अक्षणिषि	अक्षणिष्वहि	अक्षणिष्महि ।
प.	चक्षणे	चक्षणाते	चक्षणिरे
	चक्षणिषे	चक्षणाथे	चक्षणिध्वे
	चक्षणे	चक्षणिवहे	चक्षणिमहे ।
आ	क्षणिषीष्ट	क्षणिषीयास्ताम्	क्षणिषीरन्
	क्षणिषीष्ठाः	क्षणिषीयास्थाम्	क्षणिषीध्वम्
	क्षणिषीय	क्षणिषीवहि	क्षणिषीमहि ।
श्व.	क्षणिता	क्षणितारौ	क्षणितारः
	क्षणितासे	क्षणितासाथे	क्षणिताध्वे
	क्षणिताहे	क्षणितास्वहे	क्षणितास्महे ।
भ.	क्षणिष्यते	क्षणिष्येते	क्षणिष्यन्ते
	क्षणिष्यसे	क्षणिष्येथे	क्षणिष्यध्वे
	क्षणिष्ये	क्षणिष्यावहे	क्षणिष्यामहे ।
क्रि.	अक्षणिष्यत	अक्षणिष्येताम्	अक्षणिष्यन्त
	अक्षणिष्यथाः	अक्षणिष्येथाम्	अक्षणिष्यध्वम्
	अक्षणिष्ये	अक्षणिष्यावहि	अक्षणिष्यामहि ।

"रषृवर्णाद्०" [२/३/६३] इति नस्य णत्वं सर्वत्र ज्ञेयम्

अथक्र्यादयः, श्नाविकरणा वर्णक्रमेण प्रस्तूयन्ते,

1512 डुक्रींग्श् [क्री] द्रव्यविनिमये, विनिमय, परिवर्त्त, इत्यर्थः. ખરીદવું. शित्त्वं क्र्यादित्वज्ञापनार्थम्

व.	क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणन्ति
	क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणीथ
	क्रीणामि	क्रीणीवः	क्रीणीमः ।
स.	क्रीणीयात्	क्रीणीयाताम्	क्रीणीयुः
	क्रीणीयाः	क्रीणीयातम्	क्रीणीयात
	क्रीणीयाम्	क्रीणीयाव	क्रीणीयाम ।
प.	क्रीणातु/क्रीणीतात्	क्रीणीताम्	क्रीणन्तु
	क्रीणीहि/ ,,	क्रीणीतम्	क्रीणीत
	क्रीणानि	क्रीणाव	क्रीणाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ह्य	अक्रीणात्	अक्रीणीताम्	अक्रीणन्
	अक्रीणाः	अक्रीणीतम्	अक्रीणीत
	अक्रीणाम्	अक्रीणीव	अक्रीणीम ।
अ.	अक्रैषीत्	अक्रैष्टाम्	अक्रैषुः
	अक्रैषीः	अक्रैष्टम्	अक्रैष्ट
	अक्रैषम्	अक्रैष्व	अक्रैष्म ।
प.	चिक्राय	चिक्रियतुः	चिक्रियुः
	चिक्रयिथ/चिक्रेथ	चिक्रियथुः	चिक्रिय
	चिक्राय/चिक्रय	चिक्रियिव	चिक्रियिम ।
आ	क्रीयात्	क्रीयास्ताम्	क्रीयासुः
	क्रीयाः	क्रीयास्तम्	क्रीयास्त
	क्रीयासम्	क्रीयास्व	क्रीयास्म ।
श्व.	क्रेता	क्रेतारौ	क्रेतारः
	क्रेतासि	क्रेतास्थः	क्रेतास्थ
	क्रेतास्मि	क्रेतास्वः	क्रेतास्मः ।
भ.	क्रेष्यति	क्रेष्यतः	क्रेष्यन्ति
	क्रेष्यसि	क्रेष्यथः	क्रेष्यथ
	क्रेष्यामि	क्रेष्यावः	क्रेष्यामः ।
क्रि.	अक्रेष्यत्	अक्रेष्यताम्	अक्रेष्यन्
	अक्रेष्यः	अक्रेष्यतम्	अक्रेष्यत
	अक्रेष्यम्	अक्रेष्याव	अक्रेष्याम ।
व.	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणते
	क्रीणीषे	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
	क्रीणे	क्रीणीवहे	क्रीणीमहे ।
स.	क्रीणीत	क्रीणीयाताम्	क्रीणीरन्
	क्रीणीथाः	क्रीणीयाथाम्	क्रीणीध्वम्
	क्रीणीय	क्रीणीवहि	क्रीणीमहि ।
प.	क्रीणीताम्	क्रीणाताम्	क्रीणताम्
	क्रीणीष्व	क्रीणाथाम्	क्रीणीध्वम्
	क्रीणै	क्रीणावहै	क्रीणामहै ।
ह्य	अक्रीणीत	अक्रीणाताम्	अक्रीणत
	अक्रीणीथाः	अक्रीणाथाम्	अक्रीणीध्वम्
	अक्रीणि	अक्रीणीवहि	अक्रीणीमहि ।
आ.	अक्रेष्ट	अक्रेषाताम्	अक्रेषत
	अक्रेष्ठाः	अक्रेषाथाम्	अक्रेड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अक्रेषि	अक्रेष्वहि	अक्रेष्महि ।

प.	चिक्रिये	चिक्रियाते	चिक्रियिरे
	चिक्रियिषे	चिक्रियाथे	चिक्रियिध्वे-ढ्वम्
	चिक्रिये	चिक्रियिवहे	चिक्रियिमहे ।
आ.	क्रेषीष्ट	क्रेषीयास्ताम्	क्रेषीरन्
	क्रेषीष्ठाः	क्रेषीयास्थाम्	क्रेषीढ्वम्
	क्रेषीय	क्रेषीवहि	क्रेषीमहि ।
श्व.	क्रेता	क्रेतारौ	क्रेतारः
	क्रेतासे	क्रेतासाथे	क्रेताध्वे
	क्रेताहे	क्रेतास्वहे	क्रेतास्महे ।
भ.	क्रेष्यते	क्रेष्येते	क्रेष्यन्ते
	क्रेष्यसे	क्रेष्येथे	क्रेष्यध्वे
	क्रेष्ये	क्रेष्यावहे	क्रेष्यामहे ।
क्रि.	अक्रेष्यत	अक्रेष्येताम्	अक्रेष्यन्त
	अक्रेष्यथाः	अक्रेष्येथाम्	अक्रेष्यध्वम्
	अक्रेष्ये	अक्रेष्यावहि	अक्रेष्यामहि ।

1512 मींग्श् [मी] हिंसायाम्. હિંસા કરવી.

व.	मीनाति	मीनीतः	मीनन्ति
	मीनासि	मीनीथः	मीनीथ
	मीनामि	मीनीवः	मीनीमः ।
प.	मीनीयात्	मीनीयाताम्	मीनीयुः
	मीनीयाः	मीनीयातम्	मीनीयात
	मीनीयाम्	मीनीयाव	मीनीयाम ।
स.	मीनातु/मीनीतात्	मीनीताम्	मीनन्तु
	मीनीहि/ ,,	मीनीतम्	मीनीत
	मीनानि	मीनाव	मीनाम ।
ह्य	अमीनात्	अमीनीताम्	अमीनन्
	अमीनाः	अमीनीतम्	अमीनीत
	अमीनाम्	अमीनीव	अमीनीम ।
अ.	अमासीत्	अमासिष्टाम्	अमासिषुः
	अमासीः	अमासिष्टम्	अमासिष्ट
	अमासिषम्	अमासिष्व	अमासिष्म ।
प.	ममौ	मिम्यतुः	मिम्युः
	ममिथ/ममाथ	मिम्यथुः	मिम्य
	ममौ	मिम्यिव	मिम्यिम ।
आ.	मीयात्	मीयास्ताम्	मीयासुः
	मीयाः	मीयास्तम्	मीयास्त
	मीयासम्	मीयास्व	मीयास्म ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भ.	मास्यति	मास्यतः	मास्यन्ति
	मास्यसि	मास्यथः	मास्यथ
	मास्यामि	मास्यावः	मास्यामः
क्रि.	अमास्यत्	अमास्यताम्	अमास्यन्
	अमास्यः	अमास्यतम्	अमास्यत
	अमास्यम्	अमास्याव	अमास्याम ।
व.	मीनीते	मीनाते	मीनते
	मीनीषे	मीनाथे	मीनीध्वे
	मीने	मीनीवहे	मीनीमहे ।
स.	मीनीत	मीनीयाताम्	मीनीरन्
	मीनीथाः	मीनीयाथाम्	मीनीध्वम्
	मीनीय	मीनीवहि	मीनीमहि ।
प.	मिनीताम्	मीनाताम्	मीनताम्
	मीनीष्व	मीनाथाम्	मीनीध्वम्
	मीनै	मीनावहै	मीनामहै ।
ह्य	अमीनीत	अमीनाताम्	अमीनत
	अमीनीथाः	अमीनाथाम्	अमीनीध्वम्
	अमीनि	अमीनीवहि	अमीनीमहि ।
अ.	अमास्त	अमासाताम्	अमासत
	अमास्थाः	अमासाथाम्	अमाद्ध्वम्-ध्वम्
	अमासि	अमास्वहि	अमास्महि ।
प.	मिम्ये	मिम्याते	मिम्यिरे
	मिम्यिषे	मिम्याथे	मिम्यिध्वे-ढ्वे
	मिम्ये	मिम्यिवहे	मिम्यिमहे ।
आ.	मासीष्ट	मासीयास्ताम्	मासीरन्
	मासीष्ठाः	मासीयास्थाम्	मासीध्वम्
	मासीय	मासीवहि	मासीमहि ।
श्व.	माता	मातारौ	मातारः
	मातासे	मातासाथे	माताध्वे
	माताहे	मातास्वहे	मातास्महे ।
भ.	मास्यते	मास्येते	मास्यन्ते
	मास्यसे	मास्येथे	मास्यध्वे
	मास्ये	मास्यावहे	मास्यामहे ।
क्रि	अमास्यत	अमास्येताम्	अमास्यन्त
	अमास्यथाः	अमास्येथाम्	अमास्यध्वम्
	अमास्ये	अमास्यावहि	अमास्यामहि ।

1517 ग्रहीश् [ग्रह्] उपादाने, उपादानं स्वीकारः

લેવું, સ્વીકારવું.

व.	गृह्णाति	गृह्णीतः	गृह्णन्ति
	गृह्णासि	गृह्णीथः	गृह्णीथ
	गृह्णामि	गृह्णीवः	गृह्णीमः
स.	गृह्णीयात्	गृह्णीयाताम्	गृह्णीयुः
	गृह्णीयाः	गृह्णीयातम्	गृह्णीयात
	गृह्णीयाम्	गृह्णीयाव	गृह्णीयाम ।
प.	गृह्णातु/गृह्णीतात्	गृह्णीताम्	गृह्णन्तु
	गृहाण/गृह्णीतात्	गृह्णीतम्	गृह्णीत
	गृह्णानि	गृह्णाव	गृह्णाम ।
ह्य	अगृह्णात्	अगृह्णाताम्	अगृह्णन्
	अगृह्णाः	अगृह्णीतम्	अगृह्णीत
	अगृह्णाम्	अगृह्णीव	अगृह्णीम ।
अ.	अग्रहीत्	अग्रहीष्टाम्	अग्रहीषुः
	अग्रहीः	अग्रहीष्टम्	अग्रहीष्ट
	अग्रहीषम्	अग्रहीष्व	अग्रहीष्म ।
प.	जग्राह	जगृहतुः	जगृहुः
	जग्रहिथ	जगृहथुः	जगृह
	जग्राह/जग्रह	जगृहिव	जगृहिम ।
आ.	गृह्यात्	गृह्यास्ताम्	गृह्यासुः
	गृह्याः	ग्रह्यास्तम्	गृह्यास्त
	गृह्यासम्	गृह्यास्व	गृह्यास्म ।
श्व.	ग्रहीता	ग्रहीतारौ	ग्रहीतारः
	ग्रहीतासि	ग्रहीतास्थः	ग्रहितास्थ
	ग्रहीतास्मि	ग्रहीतास्वः	ग्रहीतास्मः ।
भ.	ग्रहीष्यति	ग्रहीष्यतः	ग्रहीष्यन्ति
	ग्रहीष्यसि	ग्रहीष्यथः	ग्रहीष्यथ
	ग्रहीष्यामि	ग्रहीष्यावः	ग्रहीष्यामः ।
क्रि.	अग्रहीष्यत्	अग्रहीष्यताम्	अग्रहीष्यन्
	अग्रहीष्यः	अग्रहीष्यतम्	अग्रहीष्यत
	अग्रहीष्यम्	अग्रहीष्याव	अग्रहीष्याम ।
व.	गृह्णीते	गृह्णाते	गृह्णते
	गृह्णीषे	गृह्णाथे	गृह्णीध्वे
	गृह्णे	गृह्णीवहे	गृह्णीमहे ।
स.	गृह्णीत	गृह्णीयाताम्	गृह्णीरन्
	गृह्णीथाः	गृह्णीयाथाम्	गृह्णीध्वम्
	गृह्णीय	गृह्णीवहि	गृह्णीमहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	गृह्णीताम्	गृह्णाताम्	गृह्णताम्
	गृह्णीष्व	गृह्णाथाम्	गृह्णीध्वम्
	गृह्णै	गृह्णीवहै	गृह्णीमहै ।
ह्य.	अगृह्णीत	अगृह्णाताम्	अगृह्णत
	अगृह्णीथाः	अगृह्णाथाम्	अगृह्णीध्वम्
	अगृह्णि	अगृह्णीवहि	अगृह्णीमहि ।
अ.	अग्रहीष्ट	अग्रहीषाताम्	अग्रहीषत
	अग्रहीष्ठाः	अग्रहीषाथाम्	अग्रहीढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अग्रहीषि	अग्रहीष्वहि	अग्रहीष्महि ।
प.	जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे
	जगृहिषे	जगृहाथे	जगृहिढ्वे-ध्वे
	जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे ।
आ.	ग्रहीषीष्ट	ग्रहीषीयास्ताम्	ग्रहीषीरन्
	ग्रहीषीष्ठाः	ग्रहीषीयास्थाम्	ग्रहीषीढ्वम्-ध्वम्
	ग्रहीषीय	ग्रहीषीवहि	ग्रहीषीमहि ।
श्व.	ग्रहीता	ग्रहीतारौ	ग्रहीतारः
	ग्रहीतासे	ग्रहीतासाथे	ग्रहीताध्वे
	ग्रहीताहे	ग्रहीतास्वहे	ग्रहीतास्महे ।
भ.	ग्रहीष्यते	ग्रहीष्येते	ग्रहीष्यन्ते
	ग्रहीष्यसे	ग्रहीष्येथे	ग्रहीष्यध्वे
	ग्रहीष्ये	ग्रहीष्यावहे	ग्रहीष्यामहे ।
क्रि.	अग्रहीष्यत	अग्रहीष्येताम्	अग्रहीष्यन्त
	अग्रहीष्यथाः	अग्रहीष्येथाम्	अग्रहीष्यध्वम्
	अग्रहीष्ये	अग्रहीष्यावहि	अग्रहीष्यामहि ।

अथ क्र्याद्यन्तर्गणः प्वादिः प्वादेर्ह्रस्वः [४/२/१०५]

इति ह्रस्वप्रयोजनः प्रदर्श्यते.

1518 पूगश् [पू] पवने, पवनं शुद्धिः. શુદ્ધ કરવું.

व.	पुनाति	पुनीतः	पुनन्ति
	पुनासि	पुनीथः	पुनीथ
	पुनामि	पुनीवः	पुनीमः ।
स.	पुनीयात्	पुनीयाताम्	पुनीयुः
	पुनीयाः	पुनीयातम्	पुनीयात
	पुनीयाम्	पुनीयाव	पुनीयाम ।
प.	पुनातु/पुनीतात्	पुनीताम्	पुनन्तु
	पुनीहि/ ,,	पुनीतम्	पुनीत
	पुनानि	पुनाव	पुनाम ।
ह्य.	अपुनात्	अपुनीताम्	अपुनन्
	अपुनाः	अपुनीतम्	अपुनीत
	अपुनाम्	अपुनीव	अपुनीम ।
अ.	अपावीत्	अपाविष्टाम्	अपाविषुः
	अपावीः	अपाविष्टम्	अपाविष्ट
	अपाविषम्	अपाविष्व	अपाविष्म ।
प.	पुपाव	पुपुवतुः	पुपुवुः
	पुपविथ	पुपुवथुः	पुपुव
	पुपाव/पुपव	पुपुविव	पुपुविम ।
आ.	पूयात्	पूयास्ताम्	पूयासुः
	पूयाः	पूयास्तम्	पूयास्त
	पूयासम्	पूयास्व	पूयास्म ।
श्व.	पविता	पवितारौ	पवितारः
	पवितासि	पवितास्थः	पवितास्थ
	पवितास्मि	पवितास्वः	पवितास्मः ।
भ.	पविष्यति	पविष्यतः	पविष्यन्ति
	पविष्यसि	पविष्यथः	पविष्यथ
	पविष्यामि	पविष्यावः	पविष्यामः ।
क्रि.	अपविष्यत्	अपविष्यताम्	अपविष्यन्
	अपविष्यः	अपविष्यतम्	अपविष्यत
	अपविष्यम्	अपविष्याव	अपविष्याम ।
व.	पुनीते	पुनाते	पुनते
	पुनीषे	पुनाथे	पुनीध्वे
	पुने	पुनीवहे	पुनीमहे ।
स.	पुनीत	पुनीयाताम्	पुनीरन्
	पुनीथाः	पुनीयाथाम्	पुनीध्वम्
	पुनीय	पुनीवहि	पुनीमहि ।
प.	पुनीताम्	पुनाताम्	पुनताम्
	पुनीष्व	पुनाथाम्	पुनीध्वम्
	पुनै	पुनावहै	पुनामहै ।
ह्य.	अपुनीत	अपुनाताम्	अपुनत
	अपुनीथाः	अपुनाथाम्	अपुनीध्वम्
	अपुनि	अपुनीवहि	अपुनीमहि ।
अ.	अपविष्ट	अपविषाताम्	अपविषत
	अपविष्ठाः	अपविषाथाम्	अपविढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अपविषि	अपविष्वहि	अपविष्महि ।
प.	पुपुवे	पुपुवाते	पुपुविरे
	पुपुविषे	पुपुवाथे	पुपुविढ्वे-ध्वे
	पुपुवे	पुपुविवहे	पुपुविमहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आ.	पविषीष्ट	पविषीयास्ताम्	पविषीरन्
	पविषीष्ठाः	पविषीयास्थाम्	पविषीढ्वम्-ध्वम्
	पविषीय	पविषीवहि	पविषीमहि ।
श्व.	पविता	पवितारौ	पवितारः
	पवितासे	पवितासाथे	पविताध्वे
	पविताहे	पवितास्वहे	पवितास्महे ।
भ.	पविष्यते	पविष्येते	पविष्यन्ते
	पविष्यसे	पविष्येथे	पविष्यध्वे
	पविष्ये	पविष्यावहे	पविष्यामहे ।
क्रि.	अपविष्यत	अपविष्येताम्	अपविष्यन्त
	अपविष्यथाः	अपविष्येथाम्	अपविष्यध्वम्
	अपविष्ये	अपविष्यावहि	अपविष्यामहि ।

1520 धूगश् [धू] कम्पने. धुनाति.

व.	धुनाति	धुनीतः	धुनन्ति
	धुनासि	धुनीथः	धुनीथ
	धुनामि	धुनीवः	धुनीमः
स.	धुनीयात्	धुनीयाताम्	धुनीयुः
	धुनीयाः	धुनीयातम्	धुनीयात
	धुनीयाम्	धुनीयाव	धुनीयाम ।
प.	धुनातु/धुनीतात्	धुनीताम्	धुनन्तु
	धुनीहि/धुनीतात्	धुनीतम्	धुनीत
	धुनानि	धुनाव	धुनाम ।
ह्य.	अधुनात्	अधुनीताम्	अधुनन्
	अधुनाः	अधुनीतम्	अधुनीत
	अधुनाम्	अधुनीव	अधुनीम ।
अ.	अधावीत्	अधाविष्टाम्	अधाविषुः
	अधावीः	अधाविष्टम्	अधाविष्ट
	अधाविषम्	अधाविष्व	अधाविष्म ।
प.	दुधाव	दुधुवतुः	दुधुवुः
	दुधविथ	दुधुवथुः	दुधुव
	दुधाव/दुधव	दुधुविव	दुधुविम ।
आ	धूयात्	धूयास्ताम्	धूयासुः
	धूयाः	धूयास्तम्	धूयास्त
	धूयासम्	धूयास्व	धूयास्म ।
श्व.	धविता	धवितारौ	धवितारः
	धवितासि	धवितास्थः	धवितास्थ
	धवितास्मि	धवितास्वः	धवितास्मः ।
	धोता	धोतारौ	धोतारः
	धोतासि	धोतास्थः	धोतास्थ
	धोतास्मि	धोतास्वः	धोतास्मः ।
भ.	धविष्यति	धविष्यतः	धविष्यन्ति
	धविष्यसि	धविष्यथः	धविष्यथ
	धविष्यामि	धविष्यावः	धविष्यामः ।
	धोष्यति	धोष्यतः	धोष्यन्ति
	धोष्यसि	धोष्यथः	धोष्यथ
	धोष्यामि	धोष्यावः	धोष्यामः ।
क्रि.	अधविष्यत्	अधविष्यताम्	अधविष्यन्
	अधविष्यः	अधविष्यतम्	अधविष्यत
	अधविष्यम्	अधविष्याव	अधविष्याम ।
	अधोष्यत्	अधोष्यताम्	अधोष्यन्
	अधोष्यः	अधोष्यतम्	अधोष्यत
	अधोष्यम्	अधोष्याव	अधोष्याम ।
व.	धुनीते	धुनाते	धुनते
	धुनीषे	धुनाथे	धुनीध्वे
	धुने	धुनीवहे	धुनीमहे ।
स.	धुनीत	धुनीयाताम्	धुनीरन्
	धुनीथाः	धुनीयाथाम्	धुनीध्वम्
	धुनीय	धुनीवहि	धुनीमहि ।
प.	धुनीताम्	धुनाताम्	धुनताम्
	धुनीष्व	धुनाथाम्	धुनीध्वम्
	धुनै	धुनावहै	धुनामहै ।
ह्य.	अधुनीत	अधुनाताम्	अधुनत
	अधुनीथाः	अधुनाथाम्	अधुनीध्वम्
	अधुनि	अधुनीवहि	अधुनीमहि ।
अ.	अधविष्ट	अधविषाताम्	अधविषत
	अधविष्ठाः	अधविषाथाम्	अधविढ्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अधविषि	अधविष्वहि	अधविष्महि ।
	अधोष्ट	अधोषाताम्	अधोषत
	अधोष्ठाः	अधोषाथाम्	अधोढ्ढ्वम्-ध्वम्
	अधोषि	अधोष्वहि	अधोष्महि ।
प.	दुधुवे	दुधुवाते	दुधुविरे
	दुधुविषे	दुधुवाथे	दुधुविध्वे-ढ्वे
	दुधुवे	दुधुविवहे	दुधुविमहे ।
आ	धविषीष्ट	धविषीयास्ताम्	धविषीरन्
	धविषीष्ठाः	धविषीयास्थाम्	धविषीढ्वम्-ध्वम्
	धविषीय	धविषीवहि	धविषीमहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	घोषीष्ट	घोषीयास्ताम्	घोषीरन्
	घोषीष्ठाः	घोषीयास्थाम्	घोषीढ्वम्
	घोषीय	घोषीवहि	घोषीमहि ।
श्व.	घविता	घवितारौ	घवितारः
	घवितासे	घवितासाथे	घविताध्वे
	घविताहे	घवितास्वहे	घवितास्महे ।
	घोता	घोतारौ	घोतारः
	घोतासे	घोतासाथे	घोताध्वे
	घोताहे	घोतास्वहे	घोतास्महे
भ.	घविष्यते	घघविष्येते	घविष्यन्ते
	घविष्यसे	घविष्येथे	घविष्यध्वे
	घविष्ये	घविष्यावहे	घविष्यामहे ।
	घोष्यते	घोष्येते	घोष्यन्ते
	घोष्यसे	घोष्येथे	घोष्यध्वे
	घोष्ये	घोष्यावहे	घोष्यामहे ।
क्रि.	अघविष्यत	अघविष्येताम्	अघविष्यन्त
	अघविष्यथाः	अघविष्येथाम्	अघविष्यध्वम्
	अघविष्ये	अघविष्यावहि	अघविष्यामहि ।
	अघोष्यत	अघोष्येताम्	अघोष्यन्त
	अघोष्यथाः	अघोष्येथाम्	अघोष्यध्वम्
	अघोष्ये	अघोष्यावहि	अघोष्यामहि ।

1521 स्तृगश् [स्तृ]आच्छादने ઢાંકવું.

व	स्तृणाति	स्तृणीतः	स्तृणन्ति
	स्तृणासि	स्तृणीथः	स्तृणीथ
	स्तृणामि	स्तृणीवः	स्तृणीमः
स.	स्तृणीयात्	स्तृणीयाताम्	स्तृणीयुः
	स्तृणीयाः	स्तृणीयातम्	स्तृणीयात
	स्तृणीयाम्	स्तृणीयाव	स्तृणीयाम ।
प.	स्तृणातु/स्तृणीतात्	स्तृणीताम्	स्तृणन्तु
	स्तृणीहि/स्तृणीतात्	स्तृणीतम्	स्तृणीत
	स्तृणानि	स्तृणाव	स्तृणाम ।
ह्य.	अस्तृणात्	अस्तृणीताम्	अस्तृणन्
	अस्तृणाः	अस्तृणीतम्	अस्तृणीत
	अस्तृणाम्	अस्तृणीव	अस्तृणीम ।
अ.	अस्तारीत्	अस्तरिष्टाम्	अस्तारिषुः
	अस्तारीः	अस्तारिष्टम्	अस्तारिष्ट
	अस्तारिषम्	अस्तारिष्व	अस्तारिष्म ।
प.	तस्तार	तस्तरतुः	तस्तरः
	तस्तरिथ	तस्तरथुः	तस्तर
	तस्तार/तस्तर	तस्तरिव	तस्तरिम ।
आ.	स्तीर्यात्	स्तीर्यास्ताम्	स्तीर्यासुः
	स्तीर्याः	स्तिर्यास्तम्	स्तीर्यास्त
	स्तीर्यासम्	स्तीर्यास्व	स्तीर्यास्म ।
श्व.	स्तरिता	स्तरितारौ	स्तरितारः
	स्तरितासि	स्तरितास्थः	स्तरितास्थ
	स्तरितास्मि	स्तरितास्वः	स्तरितास्मः ।
	स्तरीता	स्तरीतारौ	स्तरीतारः
	स्तरीतासि	स्तरीतास्थः	स्तरीतास्थ
	स्तरीतास्मि	स्तरीतास्वः	स्तरीतास्मः ।
भ.	स्तरिष्यति	स्तरिष्यतः	स्तरिष्यन्ति
	स्तरिष्यसि	स्तरिष्यथः	स्तरिष्यथ
	स्तरिष्यामि	स्तरिष्यावः	स्तरिष्यामः ।
	स्तरीष्यति	स्तरीष्यतः	स्तरीष्यन्ति
	स्तरीष्यसि	स्तरीष्यथः	स्तरीष्यथ
	स्तरीष्यामि	स्तरीष्यावः	स्तरीष्याम ।
क्रि.	अस्तरिष्यत्	अस्तरिष्यताम्	अस्तरिष्यन्
	अस्तरिष्यः	अस्तरिष्यतम्	अस्तरिष्यत
	अस्तरिष्यम्	अस्तरिष्याव	अस्तरिष्याम ।
	अस्तरीष्यत्	अस्तरीष्यताम्	अस्तरीष्यन्
	अस्तरीष्यः	अस्तरीष्यतम्	अस्तरीष्यत
	अस्तरीष्यम्	अस्तरीष्याव	अस्तरीष्याम ।
व.	स्तृणीते	स्तृणाते	स्तृणते
	स्तृणीषे	स्तृणाथे	स्तृणीध्वे
	स्तृणे	स्तृणीवहे	स्तृणीमहे ।
स.	स्तृणीत	स्तृणीयाताम्	स्तृणीरन्
	स्तृणीथाः	स्तृणीयाथाम्	स्तृणीध्वम्
	स्तृणीय	स्तृणीवहि	स्तृणीमहि ।
प.	स्तृणीताम्	स्तृणाताम्	स्तृणताम्
	स्तृणीष्व	स्तृणाथाम्	स्तृणींध्वम्
	स्तृणै	स्तृणावहै	स्तृणामहै ।
ह्य	अस्तृणीत	अस्तृणाताम्	अस्तृणत
	अस्तृणीथाः	अस्तृणाथाम्	अस्तृणीध्वम्
	अस्तृणि	अस्तृणीवहि	अस्तृणीमहि ।
अ.	अस्तरिष्ट	अस्तरिषाताम्	अस्तरिषत
	अस्तरिष्ठाः	अस्तरिषाथाम्	अस्तरिड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अस्तरिषि	अस्तरिष्वहि	अस्तरिष्महि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अस्तरीष्ट अस्तरीषाताम् अस्तरीषत
अस्तरीष्ठाः अस्तरीषाथाम् अस्तरीड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
अस्तरीषि अस्तरीष्वहि अस्तरीष्महि ।

अस्तीर्ष्ट अस्तीर्षाताम् अस्तीर्षत
अस्तीर्ष्ठाः अस्तीर्षाथाम् अस्तीर्ढ्वम्-ढ्वम्
अस्तीर्षि अस्तीर्ष्वहि अस्तीर्ष्महि ।

प. तस्तरे तस्तराते तस्तरिरे
तस्तरिषे तस्तराथे तस्तरिढ्वे-ध्वे
तस्तरे तस्तरिवहे तस्तरिमहे ।

आ. स्तरिषीष्ट स्तरिषीयास्ताम् स्तरिषीरन्
स्तरिषीष्ठाः स्तरिषीयास्थाम् स्तरिषीढ्वम्-ध्वम्
स्तरिषीय स्तरिषीवहि स्तरिषीमहि ।

स्तीर्षीष्ट स्तीर्षीयास्ताम् स्तीर्षीरन्
स्तीर्षीष्ठाः स्तीर्षीयास्थाम् स्तीर्षीढ्वम्
स्तीर्षीय स्तीर्षीवहि स्तीर्षीमहि ।

श्व. स्तरिता स्तरितारौ स्तरितारः
स्तरितासे स्तरितासाथे स्तरिताध्वे
स्तरिताहे स्तरितास्वहे स्तरितास्महे ।

स्तरीता स्तरीतारौ स्तरीतारः
स्तरीतासे स्तरीतासाथे स्तरीताध्वे
स्तरीताहे स्तरीतास्वहे स्तरीतास्महे ।

भ. स्तरिष्यते स्तरिष्येते स्तरिष्यन्ते
स्तरिष्यसे स्तरिष्येथे स्तरिष्यध्वे
स्तरिष्ये स्तरिष्यावहे स्तरिष्यामहे

स्तरीष्यते स्तरीष्येते स्तरीष्यन्ते
स्तरीष्यसे स्तरीष्येथे स्तरीष्यध्वे
स्तरीष्ये स्तरीष्यावहे स्तरीष्यामहे ।

क्रि. अस्तरिष्यत अस्तरीष्येताम् अस्तरीष्यन्त
अस्तरीष्यथाः अस्तरीष्येथाम् अस्तरीष्यध्वम्
अस्तरिष्ये अस्तरिष्यावहि अस्तरिष्यामहि ।

स्तरीष्यत स्तरीष्येताम् स्तरीष्यन्त
अस्तरीष्यथाः अस्तरीष्येथाम् अस्तरीष्यध्वम्
अस्तरीष्ये अस्तरीष्यावहि अस्तरीष्यामहि ।

1523 वृग्श् [वृ] वरणे સ્વીકારવું, વરવું.

व. वृणाति वृणीतः वृणन्ति
वृणासि वृणीथः वृणीथ
वृणामि वृणीवः वृणीमः ।

स. वृणीयात् वृणीयाताम् वृणीयुः
वृणीयाः वृणीयातम् वृणीयात
वृणीयाम् वृणीयाव वृणीयाम ।

प. वृणातु/वृणीतात् वृणीताम् वृणन्तु
वृणीहि/वृणीतात् वृणीतम् वृणीत
वृणानि वृणाव वृणाम ।

ह्य. अवृणात् अवृणीताम् अवृणन्
अवृणाः अवृणीतम् अवृणीत
अवृणाम् अवृणीव अवृणीम ।

अ. अवारीत् अवारिष्टाम् अवारिषुः
अवारीः अवारिष्टम् अवारिष्ट
अवारिषम् अवारिष्व अमारिष्म ।

प. ववार ववरतुः ववरुः
ववरिथ ववरथुः ववर
ववार/ववर ववरिव ववरिम ।

आ. वूर्यात् वूर्यास्ताम् वूर्यासुः
वूर्याः वूर्यास्तम् वूर्यास्त
वूर्यासम् वूर्यास्व वूर्यास्म ।

श्व. वरिता वरितारौ वरितारः
वरितासि वरितास्थः वरितास्थ
वरितास्मि वरितास्वः वरितास्मः ।

वरीता वरीतारौ वरीतारः
वरीतासि वरीतास्थः वरीतास्थ
वरीतास्मि वरीतास्वः वरीतास्मः ।

भ. वरिष्यति वरिष्यतः वरिष्यन्ति
वरिष्यसि वरिष्यथः वरिष्यथ
वरिष्यामि वरिष्यावः वरिष्यामः ।

वरीष्यति वरीष्यतः वरीष्यन्ति
वरीष्यसि वरीष्यथः वरीष्यथ
वरीष्यामि वरीष्यावः वरीष्यामः ।

क्रि. अवरिष्यत् अवरिष्यताम् अवरिष्यन्
अवरिष्यः अवरिष्यतम् अवरिष्यत
अवरिष्यम् अवरिष्याव अवरिष्याम

अवरीष्यत् अवरीष्यताम् अवरीष्यन्
अवरीष्यः अवरीष्यतम् अवरीष्यत
अवरीष्यम् अवरीष्याव अवरीष्याम ।

व. वृणीते वृणाते वृणते
वृणीषे वृणाथे वृणीध्वे
वृणे वृणीवहे वृणीमहे ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	वृणीत	वृणीयाताम्	वृणीरन्
	वृणीथाः	वृणीयाथाम्	वृणीध्वम्
	वृणीय	वृणीवहि	वृणीमहि ।
ह.	वृणीताम्	वृणाताम्	वृणताम्
	वृणीष्व	वृणाथाम्	वृणीध्वम्
	वृणै	वृणावहै	वृणामहै ।
ह्य.	अवृणीत	अवृणाताम्	अवृणत
	अवृणीथाः	अवृणाथाम्	अवृणीध्वम्
	अवृणि	अवृणीवहि	अवृणीमहि ।
अ.	अवरिष्ट	अवरिषाताम्	अवरिषत
	अवरिष्ठाः	अवरिषाथाम्	अवरिड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अवरिषि	अवरिष्वहि	अवरिष्महि ।
	अवरीष्ट	अवरीषाताम्	अवरीषत
	अवरीष्ठाः	अवरीषाथाम्	अवरीड्ढ्वम्-ढ्वम्-ध्वम्
	अवरीषि	अवरीष्वहि	अवरीष्महि ।
	अवूर्ष्ट	अवूर्षाताम्	अवूर्षत
	अवूर्ष्ठाः	अवूर्षाथाम्	अवूर्ड्ढ्वम्-ढ्वम्
	अवूर्षि	अवूर्ष्वहि	अवूर्ष्महि ।
प.	ववरे	ववराते	ववरिरे
	ववरिषे	ववराथे	ववरिध्वे-ढ्वे
	ववरे	ववरिवहे	ववरिमहे ।
आ.	वरिषीष्ट	वरिषीयास्ताम्	वरिषीरन्
	वरिषीष्ठाः	वरिषीयास्थाम्	वरिषीढ्वम्-ध्वम्
	वरिषीय	वरिषीवहि	वरिषीमहि ।
	वूर्षीष्ट	वूर्षीयास्ताम्	वूर्षीरन्
	वूर्षीष्ठाः	वूर्षीयास्थाम्	वूर्षीढ्वम्
	वूर्षीय	वूर्षीवहि	वूर्षीमहि ।
श्व.	वरिता	वरितारौ	वरितारः
	वरितासे	वरितासाथे	वरिताध्वे
	वरिताहे	वरितास्वहे	वरितास्महे ।
	वरीता	वरीतारौ	वरीतारः
	वरीतासे	वरीतासाथे	वरीताध्वे
	वरीताहे	वरीतास्वहे	वरीतास्महे ।
भ.	वरिष्यते	वरिष्येते	वरिष्यन्ते
	वरिष्यसे	वरिष्येथे	वरिष्यध्वे
	वरिष्ये	वरिष्यावहे	वरिष्यामहे ।
	वरीष्यते	वरीष्येते	वरीष्यन्ते
	वरीष्यसे	वरीष्येथे	वरीष्यध्वे
	वरीष्ये	वरीष्यावहे	वरीष्यामहे ।
क्रि.	अवरिष्यत	अवरिष्येताम्	अवरिष्यन्त
	अवरिष्यथाः	अवरिष्येथाम्	अवरिष्यध्वम्
	अवरिष्ये	अवरिष्यावहि	अवरिष्यामहि ।
	अवरीष्यत	अवरीष्येताम्	अवरीष्यन्त
	अवरीष्यथाः	अवरीष्येथाम्	अवरीष्यध्वम्
	अवरीष्ये	अवरीष्यावहि	अवरीष्यामहि ।

1524 ज्यांश् [ज्या] हानौ. वयोहानावित्येके હીન થવું

व.	जिनाति	जिनीतः	जिनन्ति
	जिनासि	जिनीथः	जिनीथ
	जिनामि	जिनीवः	जिनीमः
स.	जिनीयात्	जिनीयाताम्	जिनीयुः
	जिनीयाः	जिनीयातम्	जिनीयात
	जिनीयाम्	जिनीयाव	जिनीयाम ।
प.	जिनातु/जिनीतात्	जिनीताम्	जिनन्तु
	जिनीहि	जिनीतम्	जिनीत
	जिनानि	जिनाव	जिनाम ।
ह्य.	अजिनात्	अजिनीताम्	अजिनन्
	अजिनाः	अजिनीतम्	अजिनीत
	अजिनाम्	अजिनीव	अजिनीम ।
अ.	अज्यासीत्	अज्यासिष्टाम्	अज्यासिषुः
	अज्यासीः	अज्यासिष्टम्	अज्यासिष्ट
	अज्यासिषम्	अज्यासिष्व	अज्यासिष्म
प.	जिज्यौ	जिज्यतुः	जिज्युः
	जिज्यिथ/जिज्याथ	जिज्यथुः	जिज्य
	जिज्यौ	जिज्यिव	जिज्यिम ।
आ.	जीयात्	जीयास्ताम्	जीयासुः
	जीयाः	जीयास्तम्	जीयास्त
	जीयासम्	जीयास्व	जीयास्म ।
श्व.	ज्याता	ज्यातारौ	ज्यातारः
	ज्यातासि	ज्यातास्थः	ज्यातास्थ
	ज्यातास्मि	ज्यातास्वः	ज्यातास्मः ।
भ.	ज्यास्यति	ज्यास्यतः	ज्यास्यन्ति
	ज्यास्यसि	ज्यास्यथः	ज्यास्यथ
	ज्यास्यामि	ज्यास्यावः	ज्यास्यामः ।
क्रि.	अज्यास्यत्	अज्यास्यताम्	अज्यास्यन्
	अज्यास्यः	अज्यास्यतम्	अज्यास्यत
	अज्यास्यम्	अज्यास्याव	अज्यास्याम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

1540 ज्ञांश् [ज्ञा] अवबोधने. જાણવું.

व.	जानाति	जानीतः	जानन्ति
	जानासि	जानीथः	जानीथ
	जानामि	जानीवः	जानीमः ।
स.	जानीयात्	जानीयाताम्	जानीयुः
	जानीयाः	जानीयातम्	जानीयात
	जानीयाम्	जानीयाव	जानीयाम ।
प.	जानातु/जानीतात्	जानीताम्	जानन्तु
	जानीहि/ ,,	जानीतम्	जानीत
	जानानि	जानाव	जानाम ।
ह्य.	अजानात्	अजानीताम्	अजानन्
	अजानाः	अजानीतम्	अजानीत
	अजानाम्	अजानीव	अजानीम ।
अ.	अज्ञासीत्	अज्ञासिष्टाम्	अज्ञासिषुः
	अज्ञासीः	अज्ञासिष्टम्	अज्ञासिष्ट
	अज्ञासिषम्	अज्ञासिष्व	अज्ञासिष्म ।
प	जज्ञौ	जज्ञतुः	जज्ञुः
	जज्ञिथ/जज्ञाथ	जज्ञथुः	जज्ञ
	जज्ञौ	जज्ञिव	जज्ञिम ।
आ.	ज्ञायात्	ज्ञायास्ताम्	ज्ञायासुः
	ज्ञायाः	ज्ञायास्तम्	ज्ञायास्त
	ज्ञायासम्	ज्ञायास्व	ज्ञायास्म ।
	ज्ञेयात्	ज्ञेयास्ताम्	ज्ञेयासुः
	ज्ञेयाः	ज्ञेयास्तम्	ज्ञेयास्त
	ज्ञेयासम्	ज्ञेयास्व	ज्ञेयास्म ।
श्व.	ज्ञाता	ज्ञातारौ	ज्ञातारः
	ज्ञातासि	ज्ञातास्थः	ज्ञातास्थ
	ज्ञातास्मि	ज्ञातास्वः	ज्ञातास्मः ।
भ.	ज्ञास्यति	ज्ञास्यतः	ज्ञास्यन्ति
	ज्ञास्यसि	ज्ञास्यथः	ज्ञास्यथ
	ज्ञास्यामि	ज्ञास्यावः	ज्ञास्यामः ।
क्रि.	अज्ञास्यत्	अज्ञास्यताम्	अज्ञास्यन्
	अज्ञास्यः	अज्ञास्यतम्	अज्ञास्यत
	अज्ञास्यम्	अज्ञास्याव	अज्ञास्याम ।

1552 बन्धंश् [बन्ध्] बन्धने બાંધવું.

व	बध्नाति	बध्नीतः	बध्नन्ति
	बध्नासि	बध्नीथः	बध्नीथ
	बध्नामि	बध्नीवः	बध्नीमः ।
स.	बध्नीयात्	बध्नीयाताम्	बध्नीयुः
	बध्नीयाः	बध्नीयातम्	बध्नीयात
	बध्नीयाम्	बध्नीयाव	बध्नीयाम ।
प.	बध्नातु/बध्नीतात्	बध्नीताम्	बध्नन्तु
	बध्नतु/ ,,	बध्नीतम्	बध्नीत
	बध्नानि	बध्नाव	बध्नाम ।
ह्य.	अबध्नात्	अबध्नीताम्	अबध्नन्
	अबध्नाः	अबध्नीतम्	अबध्नीत
	अबध्नाम्	अबध्नीव	अबध्नीम ।
अ.	अभान्त्सीत्	अबान्द्धाम्	अभान्त्सुः
	अभान्त्सीः	अबान्द्धम्	अबान्द्ध
	अभान्त्सम्	अभान्त्स्व	अभान्त्स्म ।
प.	बबन्ध	बबन्धतुः	बबन्धुः
	बबन्द्ध/बबन्धिथ	बबन्धथुः	बबन्ध
	बबन्ध	बबन्धिव	बबन्धिम ।
आ.	बध्यात्	बध्यास्ताम्	बध्यासुः
	बध्याः	बध्यास्तम्	बध्यास्त
	बध्यासम्	बध्यास्व	बध्यास्म ।
श्व.	बन्द्धा	बन्द्धारौ	बन्द्धारः
	बन्द्धासि	बन्द्धास्थः	बन्द्धास्थ
	बन्द्धास्मि	बन्द्धास्वः	बन्द्धास्मः
भ.	भन्त्स्यति	भन्त्स्यतः	भन्त्स्यन्ति
	भन्त्स्यसि	भन्त्स्यथः	भन्त्स्यथ
	भन्त्स्यामि	भन्त्स्यावः	भन्त्स्यामः ।
क्रि.	अभन्त्स्यत्	अभन्त्स्यताम्	अभन्त्स्यन्
	अभन्त्स्यः	अभन्त्स्यतम्	अभन्त्स्यत
	अभन्त्स्यम्	अभन्त्स्याव	अभन्त्स्याम ।

1558 अशश् [अश्] भोजने. ખાવું.

व.	अश्नाति	अश्नीतः	अश्नन्ति
	अश्नासि	अश्नीथः	अश्नीथ
	अश्नामि	अश्नीवः	अश्नीमः ।
स.	अश्नीयात्	अश्नीयाताम्	अश्नीयुः
	अश्नीयाः	अश्नीयातम्	अश्नीयात
	अश्नीयाम्	अश्नीयाव	अश्नीयाम ।
प.	अश्नातु/अश्नीतात्	अश्नीताम्	अश्नन्तु
	अशान/ ,,	अश्नीतम्	अश्नीत
	अश्नानि	अश्नाव	अश्नाम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ह्य	आश्नात्	आश्नीताम्	आश्नन्
	आश्नाः	आश्नीतम्	आश्नीत
	आश्नाम्	आश्नीव	आश्नीम ।
अ.	आशीत्	आशिष्टाम्	आशिषुः
	आशीः	आशिष्टम्	आशिष्ट
	आशिषम्	आशिष्व	आशिष्म ।
प.	आश	आशतुः	आशुः
	आशिथ	आशथुः	आश
	आश	आशिव	आशिम ।
आ.	अश्यात्	अश्यास्ताम्	अश्यासुः
	अश्याः	अश्यास्तम्	अश्यास्त
	अश्यासम्	अश्यास्व	अश्यास्म ।
श्व.	अशिता	अशितारौ	अशितारः
	अशितासि	अशितास्थः	अशितास्थ
	अशितास्मि	अशितास्वः	अशितास्मः
भ.	अशिष्यति	अशिष्यतः	अशिष्यन्ति
	अशिष्यसि	अशिष्यथः	अशिष्यथ
	अशिष्यामि	अशिष्यावः	अशिष्यामः ।
क्रि.	अशिष्यत्	अशिष्यताम्	अशिष्यन्
	अशिष्यः	अशिष्यतम्	अशिष्यत

1563 मुषश् [मुष्] स्तेये ચોરી કરવી.

व.	मुष्णाति	मुष्णीतः	मुष्णन्ति
	मुष्णासि	मुष्णीथः	मुष्णीथ
	मुष्णामि	मुष्णीवः	मुष्णीमः ।
स.	मुष्णीयात्	मुष्णीयाताम्	मुष्णीयुः
	मुष्णीयाः	मुष्णीयातम्	मुष्णीयात
	मुष्णीयाम्	मुष्णीयाव	मुष्णीयाम ।
प.	मुष्णातु/मुष्णीतात्	मुष्णीताम्	मुष्णन्तु
	मुषाण/ ,,	मुष्णीतम्	मुष्णीत
	मुष्णानि	मुष्णाव	मुष्णाम ।
ह्य	अमुष्णात्	अमुष्णीताम्	अमुष्णन्
	अमुष्णाः	अमुष्णीतम्	अमुष्णीत
	अमुष्णाम्	अमुष्णीव	अमुष्णीम ।
अ.	अमोषीत्	अमोषिष्टाम्	अमोषिषुः
	अमोषीः	अमोषिष्टम्	अमोषिष्ट
	अमोषिषम्	अमोषिष्व	अमोषिष्म ।
प.	मुमोष	मुमुषतुः	मुमुषुः
	मुमोषिथ	मुमुषथुः	मुमुष
	मुमोष	मुमुषिव	मुमुषिम ।
आ.	मुष्यात्	मुष्यास्ताम्	मुष्यासुः
	मुष्याः	मुष्यास्तम्	मुष्यास्त
	मुष्यासम्	मुष्यास्व	मुष्यास्म ।
श्व.	मोषिता	मोषितारौ	मोषितारः
	मोषितासि	मोषितास्थः	मोषितास्थ
	मोषितास्मि	मोषितास्वः	मोषितास्मः ।
भ.	मोषिष्यति	मोषिष्यतः	मोषिष्यन्ति
	मोषिष्यसि	मोषिष्यथः	मोषिष्यथ
	मोषिष्यामि	मोषिष्यावः	मोषिष्यामः ।
क्रि.	अमोषिष्यत्	अमोषिष्यताम्	अमोषिष्यन्
	अमोषिष्यः	अमोषिष्यतम्	अमोषिष्यत
	अमोषिष्यम्	अमोषिष्याव	अमोषिष्याम ।

अथ णितश्चुरादयो वर्णक्रमेण प्रस्तूयन्ते

1566 चुरण् [चुर्] स्तेये. ચોરી કરવી.

व.	चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति
	चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ
	चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः ।
स.	चोरयेत्	चोरयेताम्	चोरयेयुः
	चोरयेः	चोरयेतम्	चोरयेत
	चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम ।
प.	चोरयतु/चोरयतात्	चोरयताम्	चोरयन्तु
	चोरय/ ,,	चोरयतम्	चोरयत
	चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम ।
ह्य.	अचोरयत्	अचोरयताम्	अचोरयन्
	अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत
	अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम ।
अ.	अचूचुरत्	अचूचुरताम्	अचूचुरन्
	अचूचुरः	अचूचुरतम्	अचूचुरत
	अचूचुरम्	अचूचुराव	अचूचुराम ।
प.	चोरयाञ्चकार	चोरयाञ्चक्रतुः	चोरयाञ्चक्रुः
	चोरयाञ्चकर्थ	चोरयाञ्चक्रथुः	चोरयाञ्चक्र
	चोरयाञ्चकार/चकर	चोरयाञ्चकृव	चोरयाञ्चकृम ।
	चोरयाम्बभूव	चोरयाम्बभूवतुः	चोरयाम्बभूवुः
	चोरयाम्बभूविथ	चोरयाम्बभूवथुः	चोरयाम्बभूव
	चोरयाम्बभूव	चोरयाम्बभूविव	चोरयाम्बभूविम ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

	चोरयामास	चोरयामासतुः	चोरयामासुः
	चोरयामासिथ	चोरयामासथुः	चोरयामास
	चोरयामास	चोरयामासिव	चोरयामासिम।
आ.	चोर्यात्	चोर्यास्ताम्	चोर्यासुः
	चोर्याः	चोर्यास्तम्	चोर्यास्त
	चोर्यासम्	चोर्यास्व	चोर्यास्म।
श्व.	चोरयिता	चोरयितारौ	चोरयितारः
	चोरयितासि	चोरयितास्थः	चोरयितास्थ
	चोरयितास्मि	चोरयितास्वः	चोरयितास्मः।
भ.	चोरयिष्यति	चोरयिष्यतः	चोरयिष्यन्ति
	चोरयिष्यसि	चोरयिष्यथः	चोरयिष्यथ
	चोरयिष्यामि	चोरयिष्यावः	चोरयिष्यामः।
क्रि.	अचोरयिष्यत्	अचोरयिष्यताम्	अचोरयिष्यन्
	अचोरयिष्यः	अचोरयिष्यतम्	अचोरयिष्यत
	अचोरयिष्यम्	अचोरयिष्याव	अचोरयिष्याम।

1645 चितुण् [चिन्त्] स्मृत्याम् યાદ કરવું.

व.	चिन्तय	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, मि, वः, मः।
स.	चिन्तये–	त्, ताम्, युः, :, तम्, त, यम्, व, म।
प.	चिन्तय–	तु/तात्, ताम्, न्तु, –/तात्, तम्, त, ानि, ाव, ाम।
ह्य	अचिन्तय–	त्, ताम्, न्, : तम् त, म, ाव, ाम।
अ.	अचिचिन्त	त्, ताम्, न्, : तम्, त, म्, ाव, ाम।
प.	चिन्तया–	ञ्चकार, ञ्चक्रतुः, ञ्चक्रुः, ञ्चकर्थ, ञ्चक्रथुः, ञ्चक्र ञ्चकार/ञ्चकर, ञ्चकृव, ञ्चकृम म्बभूव, मास, इत्यादि।
आ.	चिन्त्या–	त्, स्ताम्, सुः, :, स्तम्, स्त, सम्, स्व, स्म।
श्व.	चिन्तयिता–	–, रौ, रः, सि, स्थः, स्थ, स्मि, स्व, स्मः।
भ.	चिन्तयिष्य–	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, ामि, ावः, ामः।
क्रि.	अचिन्तयिष्य–	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव, ाम॥

1646 कृतण् [कृत्] संशब्दने, संशब्दनं ख्यातिः कीर्ति ફેલાવવી

व.	कीर्तय–	ति, तः, न्तिः, सि, थः, थ, ामि, ावः, मः।
स.	कीर्तये–	त्, ताम्, युः :, तम्, त, यम्, य, म।
प.	कीर्तय–	तु/तात्, ताम्, न्तु, –/तात्, तम्, त, ानि, ाव, ाम,
ह्य	अकीर्तय	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव, ाम।
अ.	अचीकृतत– अचिकीर्त	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव ाम।
प.	कीर्तया–	ञ्चकार, ञ्चक्रतुः ञ्चक्रुः ञ्चकर्थ, ञ्चक्रथुः, ञ्चक्र, ञ्चकार,/ञ्चकर, ञ्चकृव, ञ्चकृम। म्बभूव, मास, इत्यादि।
आ.	कीर्त्या–	त्, स्ताम्, सुः, स्तम, स्त, सम्, स्व, स्म,
श्व.	कीर्तयिता–	–रौ, रः, सि, स्थः, स्थ, स्मि, स्व, स्म।
भ.	कीर्तयिष्य–	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, ामि, ावः, ामः।
क्रि	अकीर्तयिष्य	त्, ताम्, न्, :, तम्; त, म्, ाव, ाम।

1875 गणण् [गण्] संख्याने. ગણવું.

व.	गणय	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, मि, ावः ामः।
स.	गणये–	त्, ताम्, युः, :, तम्, त, यम्, व, म।
प.	गणय–	तु/तात्, ताम्, न्तु, –/तात्, तम्, त, ानि, ाव, ाम।
ह्य	अगणय–	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म, ाव ाम।
अ.	*अजीगण–	त्, ताम्, न्, :, तम, त, म, ाव ाम।

*ई च गणः સૂત્ર લાગી અદ્યતનીમાં અજગણત્ ताम् न् વગેરે પણ થાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प.	गणयां-	ञ्चकार, ञ्चक्रतुः, ञ्चक्रुः ञ्चकर्थ, ञ्चक्रथुः, ञ्चक्र, ञ्चकार/ञ्चकर, ञ्चकृव, ञ्चकृम । म्बभूव, मास, इत्यादि ।
आ.	गण्या-	त्, स्ताम्, सुः, :, स्तम्, स्त, सम्, स्व, स्म ।
श्व.	गणयिता-	– रौ, रः, सि, स्थः, स्थ, स्मि, स्वः, स्मः ।
भ.	गणयिष्य-	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, ामि, ावः, ामः
क्रि.	अगणयिष्य-	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव, ाम ।

1881 कथण् [कथ्] वाक्यप्रबन्धे કહેવું.

व.	कथय-	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ ामि, ावः, ामः ।
स.	कथये-	त्, ताम्, युः, :, तम्, त, यम्, व, म, ।
प.	कथय-	तु/तात्, ताम्, न्तु –तात्, तम्, त, ानि, ाव, ाम ।
ह्य.	अकथय-	त्, ताम्, न, :, तम्, त, म्, ाव, ाम ।
अ.	अचकथ-	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव, ाम ।
प.	कथया-	ञ्चकार, ञ्चक्रतुः, ञ्चक्रुः, ञ्चकर्थ, ञ्चक्रथुः, ञ्चक्र ञ्चकार/ञ्चकर, ञ्चकृव, ञ्चकृम । म्बभूव, मास, इत्यादि ।
आ	कथ्या-	त्, स्ताम्, सुः, :, स्तम्, स्त, सम्, स्व, स्मः ।
श्व.	कथयिता-	– रौ, रः, सि, स्थः, स्थ स्मि, स्वः, स्मः,
भ.	कथयिष्य-	ति, तः, न्ति, सि, स्थः, स्थ, ामि, ावः, ामः ।
क्रि.	अकथयिष्य	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म, ाव, ाम ।

1942 युजण् [युज्] सम्पर्चने મિશ્રણ કરવું.

व	योजय-	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, ामि, ावः, ामः ।
स.	योजये-	त्, ताम्, युः, :, तम्, त, यम्, व, म ।
प.	योजय-	तु/तात्, ताम्, न्तु, –/तात्, तम्, त, ानि, ाव, ाम ।
ह्य.	अयोजय-	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव, ाम ।
अ.	अयूयु-ज	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव ाम ।
	अयो-	जीत्, जिष्टाम्, जिषुः, जीः, जिष्टम्, जिष्ट; जिषम्, जिष्व, जिष्म ।
प.	योजया-	ञ्चकार, ञ्चक्रतुः, ञ्चक्रुः, ञ्चकर्थ, ञ्चक्रथुः ञ्चक्र, ञ्चकार/ञ्चकर, ञ्चकृव, ञ्चकृम । म्बभूव, मास, इत्यादि ।

युयोज	युयुजतुः	युयुजुः
युयोजिथ	युयुजथुः	युयुज
युयोज	युयुजिव	युयुजिम ।

आ.	योज्या-	त्, स्ताम्, सुः, :, स्तम्, स्त, सम्, स्व, स्म ।
श्व.	योजयिता-	– रौ, रः, सि, स्थः, स्थ, स्मि, स्वः स्मः ।
भ.	योजयिष्य-	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, ामि, ावः, ामः ।
क्रि.	अयोजयिष्य-	त्, ताम्, न्, :, तम्, त, म्, ाव, ाम ।

इह युजादीनां नियतो णिजिवकल्पश्चुरादीनां तु यथादर्शनं णिजनित्य इत्युक्तमेव ।

1982 षहण् [सह्] मर्षणे સહન કરવું.

व.	साहय- सह-	ति, तः, न्ति, सि, थः, थ, ामि, ावः, ामः ।
स.	साहये- सहे	त्, ताम्, युः, :, तम्, त, यम्, व, म ।
प.	साहय- सह-	तु/तात्, ताम्, न्तु, –तात्, तम्, त, ानि, ाव ाम ।
ह्य.	असाहय असह-	त्, ताम्, न्, :, तम्, त म्, ाव, ाम,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अ. अमीषह- त्, ताम्, न्, :, तम्, त,
म्, ाव ाम ।

अस- हीत्, हिष्टाम्, हिषुः
हीः, हिष्टम्, हिष्ट, हिषम्, हिष्व, हष्म ।

प. साहया- ञ्चकार, ञ्चक्रतुः, ञ्चक्रुः
ञ्चकर्थ, ञ्चक्रथुः, ञ्चक्र,
ञ्चकार/ञ्चकर, ञ्चकृव, ञ्चकृम ।
म्बभूव, मास, इत्यादि ।

ससाह सेहतुः सेहुः
सेहिथ सेहथुः सेह
सहास/ससह सेहिव सेहिम ।

आ साह्या त्, स्ताम्, सुः, :, स्तम्, स्त,
सह्या- सम्, स्व, स्म ।

श्व. साहयिता- - रौ, रः, सि, स्थः, स्थ,
सहिता- स्मि, स्वः, स्मः,

भ. साहयिष्य ति, तः, न्ति, सि, थः, थ,
सहिष्य- ामि, ावः, ामः ।

क्रि. असाहयिष्या- त्, ताम्, न्, :, तम्, त,
असहिष्य म्, ाव ाम ।

अथ "धातोः कण्डवादेर्यक" [३/४/८] इति सूत्र-
सूचिताः कण्डूप्रभृतयः सौत्रा उच्यन्ते —

1992 कण्डूग् [कण्डू] गात्रविघर्षणे ખજવાળવું.

व. कण्डूय ति, तः, न्ति, सि, थः, थ,
ामि, ावः, ामः ।

स. कण्डूये- त्, ताम्, युः, :, तम्, त,
यम्, व, म ।

प. कण्डूय- तु/तात, ताम्; न्तु,
-/तात्, तम्, त, ानि, ाव, ाम ।

ह्य. अकण्डूय- त्, ताम्, न्, :, तम्, त,
म्, ाव, ाम,

अ अकण्डू यीत्, यिष्टाम्, यिषुः,
यीः, यिष्टम्, यिष्ट, यिषम्, यिष्व, यिष्म ।

प कण्डूया ञ्चकार, ञ्चक्रतुः, ञ्चक्रुः
ञ्चकर्थ, ञ्चक्रथुः, ञ्चक्र
ञ्चकार/ञ्चकर, ञ्चकृव, ञ्चकृम ।
म्बभूव, मास, इत्यादि ।

आ. कण्डूया- त्, स्ताम्, सुः, :, स्तम्, स्त,
सम्, ाव, ाम ।

श्व. कण्डूयिता- - रो, रः, सि, स्थः, स्थ,
स्मि, स्वः, स्मः ।

भ. अण्डूयिष्य- ति, तः, न्ति, सि, थः, थ,
ामि, ावः, ामः ।

क्रि. अकण्डूयिष्य त्, ताम्, न्, :, तम्, त,
म, ाव, ाम ।

व. कण्डू- यते, येते, यन्ते. यसे, येथे, यध्वे
ये, यावहे, यामहे ।

स. कण्डूये- त, याताम्, रन्,
थाः, याथाम्, ध्वम्, य, वहि, महि ।

प. कण्डू- यताम्, येताम्, यन्ताम्,
यस्व, येथाम्, यध्वम्. यै, यावहै यामहै ।

ह्य अकण्डू- यत, येताम्, यन्त,
यथाः, येथाम्, यध्वम्, ये, यावहि. यामहि ।

अ. अकण्डूयि- ष्ट, षाताम्, षत,
ष्ठाः. षाथाम्, ड्ढवम्-ध्वम्, ढ्वम्
षि, ष्वहि, ष्महि ।

प. अण्डूया- ञ्चक्रे, ञ्चक्राते, ञ्चक्रिरे
ञ्चकृषे, ञ्चक्राथे, ञ्चकृढ्वे,
ञ्चक्रे, ञ्चकृवहे, ञ्चकृमहे ।
म्बभूव, मास, इत्यादि ।

आ कण्डूयिषी- ष्ट, यास्ताम्, रन्,
ष्ठाः, यास्थाम्, ढ्वम्-ध्वम्
य, वहि, महि ।

श्व. कण्डूयिता- - रौ, रः, से, साथे, ध्वे,
हे, स्वहे, स्महे ।

भ. कण्डूयि- ष्यते, ष्येते, ष्यन्ते
ष्यसे, ष्येथे, ष्यध्वे,
ष्ये, ष्यावहे, ष्यामहे ।

क्रि. अकण्डूयि- ष्यत, ष्येताम्, ष्यन्त,
ष्यथाः, ष्येथाम्, ष्यध्वम्,
ष्ये, ष्यावहि, ष्यामहि ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અભિનવ 'હેમ' લઘુપ્રક્રિયા (ભાગ ૧ થી ૪)
સમગ્રના બાઇન્ડીંગ માટેના રેકઝીનના દાતા

ભાનુકુમાર મગનલાલ દોશી

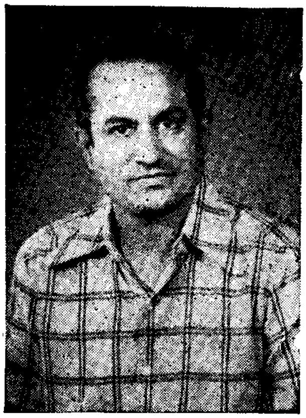

પ્રમુખશ્રી

શ્રી વિશાશ્રીમાળી તપગચ્છ જૈન સંઘ – જામનગર
ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ – જામનગર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ –(3) સંદર્ભસૂચિ

(સમગ્ર ગ્રન્થમાં ઉપયોગમાં લીધેલ)

ક્રમ	સંદર્ભગ્રન્થનું નામ	સં/ક/વિ	નામ
૧	સિધ્ધહેમ શબ્દાનુશાસન – લઘુવૃત્તિ	સં	પૂ. આ વિજયદક્ષસૂરિજી મ. સા.
૨	,, ,, ,, અવચૂરિ	સં/વિ	,, મુનિશ્રી જિનેન્દ્રવિજયજી મ.
૩	,, ,, રહસ્યવૃત્તિ	સં	શ્રીશ્રેયસ્કરમંડળ પાઠશાળા મહેસાણા
૪	,, ,, આનંદ બોધિનીટીકા	સં/વિ	પૂ. આ. ચંદ્રસાગરસૂરિજી મ. સા.
૫	,, ,, બૃહદ્વૃત્તિ ન્યાયસમુદ્ધાર ભા ૧	સં	પૂ. મુ. વજ્રસેન વિજયજી મ. સા.
૬	,, ,, ,, ,, ભા ૨	સં	,, ,, ,, ,,
૭	,, ,, મધ્યમવૃત્તિ અવચૂરિ ભા ૧	સં	,, પં ક્ષમાવિજયજી મ. સા.
૮	,, ,, ,, ,, ભા ૨	સં	,, ,, રાજશેખર વિજયજી મ. સા.
૯	,, ,, બૃહદ્વૃત્તિ ન્યાયસમુધ્ધાર પ્રતાકાર	સં	પૂ આ વિજયનેમિસૂરિજી મ. સા
૧૦	,, ,, ,, ન્યાસયુક્ત પ્રથમોધ્યાય	સં	,, વિજયલાવણ્યસૂરિજી મ. સા
૧૧	,, ,, ,, દ્વિતીયોધ્યાય	સં	,, ,,
૧૨	,, ,, ,, ,, તૃતી. પાદ ૧	સં	,, ,,
૧૩	,, ,, ,, ,, તૃતી. પાદ ૨,૩	સં	,, ,,
૧૪ ■	,, ,, ,, ,, પંચમોધ્યાય	સં	,, ,,
૧૫	બૃહત્ હેમપ્રભા વ્યાકરણ	ક	,, વિજયનેમિસૂરિજી
૧૬	,, સિધ્ધપ્રભા ,,	ક	, આનંદસાગર સૂરિજી મ. સા.
૧૭	,, ચંદ્રપ્રભા ,,	ક	,, પૂ ઉપા. મેઘવિજયજી મ. સા.
૧૮	મંગલ દીપિકા	ક	પૂ મુનિશ્રી ધર્મવિજયજી મ. સા.
૧૯ ■	હેમપ્રકાશ મહાવ્યાકરણ પૂર્વાર્ધ	ક	,, મહો. વિનયવિજયજી ગણિ.
૨૦	,, ઉત્તરાર્ધ	ક	,, ,,
૨૧	સિધ્ધહેમ સરસ્વતી પદ્યાનુબદ્ધ	ક	,, આ ધર્મધુરંધરસૂરિજી મ. સા.
૨૨	,, દીપિકા પ્રકાશ ભા. ૧	ક	,, મહિમાપ્રભસુરિજી મ. સા.
૨૩	,, ,, ,, ભા. ૨	ક	,, ,,
૨૪	હેમશબ્દાનુશાસન સુધા ભા ૧	ક/વિ	,, સુશીલસુરિજી મ. સા.
૨૫	લઘુવૃત્તિ ભાષાન્તર ભા. ૧ અધ્યાય ૧થી૪	ક/વિ	પંડિત બેચરદાસજી
૨૬	,, ,, ભા ૨ ,, ૫થી૭	ક/વિ	,, ,,
૨૭	શબ્દાનુશાસન	ક	પૂ. મલયગિરિજી મ. સા.
૨૮	ન્યાયસંગ્રહ	ક	,, હેમહંસ ગણિજી
૨૯	,, વિવેચન યુક્ત	સં/વિ	,, આ. વિજય લાવણ્યસુરિજી મ. સા.

■ આવુ ચોરસ કરેલ સંદર્ભ ગન્થનો ઉપયોગ આ ભાગમાં થયેલ નથી.

0 મુખ્યત્વે રચયિતા કલિકાલ સર્વજ્ઞ આચાર્ય હેમચંદ્રસૂરિજી હોવાથી તેમનો નામોલ્લેખ કર્યો નથી

0 સ = સંપાદક 0 ક = કર્તા 0 વિ = વિવેચક

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ક્રમ	સંદર્ભગ્રન્થનું નામ	સં/કવિ	નામ
૩૦	બૃહત્ હેમ પ્રક્રિયા	સં/કવિ	ગિરજાશંકર મયાશંકર શાસ્ત્રી
૩૧ ■	સમાસ સુબોધિકા	ક	પોખરાજજી પંડિત
૩૨ ■	સમાસ ચક્ર લઘુ પુસ્તિકા		—
૩૩ ■	ઉણાદિ ગણ વિવૃતિ	સં	પૂ. આ. વિજય હેમચંદ્રસૂરિજી મ.
૩૪ ■	અભિધાન ચિંતામણી નામમાલા	સં	,, ,, ,, ,,
૩૫	ક્રિયારત્ન સમુચ્ચય	ક	,, ગુણરત્ન સૂરિજી મ.
૩૬	ધાતુરત્નાકર ભાગ ૧ કર્તરી રૂપો	ક	,, વિજય લાવણ્ય સૂરિજી મ.
૩૭ ■	,, ભાગ ૨ પ્રેરક રૂપો	ક	,, ,,
૩૮ ■	,, ભાગ ૩ ઇચ્છાદર્શક રૂપો	ક	,, ,,
૩૯ ■	,, ભાગ ૪ યઙન્ત રૂપો	ક	,, ,,
૪૦ ■	,, ભાગ ૫ યઙ્લુબન્ત રૂપો	ક	,, ,,
૪૧ ■	,, ભાગ ૬ નામ ધાતુઓ	ક	,, ,,
૪૨ ■	,, ભાગ ૭ ભાવે કર્મણી રૂપો	ક	,, ,,
૪૩ ■	,, ભાગ ૮ આત્મને-પરસ્મૈ પ્રક્રિયા	ક	,, ,,
૪૪	,, ધાતુપારાયણમ્	સં	પૂ. મુનિચંદ્રવિજયજી મ.
૪૫	ધાતુપારાયણ-કણ્ડવાદિ પ્રકાશ	સં	,, આ વિજય દક્ષસુરિજી મ.
૪૬	હેમ વિભ્રમ	ક	,, ગુણચન્દ્રાચાર્યજી
૪૭ ■	સ્યાદ્યર્થ પ્રકાશ	ક	,, આ. લાવણ્ય સુરિજી મ.
૪૮ ■	સ્યાદ્યન્ત રત્નાકર	ક	,, ,, દક્ષસુરિજી મ.
૪૯ ■	સ્યાદિ શબ્દ સમુચ્ચય	ક	,, અમરચંદ્રસુરિજી મ.
૫૦	વાક્ય પ્રકાશ	ક	,, ઉદયધર્મવિર ગણિ
૫૧ ■	હેમ લિંગાનુશાસન	સં	,, ,, ક્ષમાભદ્ર સુરિજી
૫૨ ■	,,	સં/વિ	,, ,, લાવણ્ય સુરિજી મ.
૫૩ ■	સંસ્કૃત શબ્દ રૂપાવલી	સં	,, મોતીસાગરજી મ. સા.
૫૪	સંસ્કૃત ધાતુકોશ	ક	અમૃતલાલ સલોત
૫૫	હેમસંસ્કૃત પ્રવેશિકા-પ્રથમા-મધ્યમા ઉત્તમા	ક	પંડિત શિવલાલજી
૫૬	ગુજરાતી વ્યાકરણ ધો ૮-૯-૧૦	સં	પાઠય પુસ્તક મંડળ ગુજરાત
૫૭	સંસ્કૃત પાઠય પુસ્તક ધો ૮-૯ ૧૦	સં	,, ,,
૫૮	તત્ત્વ પ્રકાશિકા મહાર્ણવ ન્યાસ	સં	પંડિત ભગવાનદાસ
૫૯ ■	કૃતપ્રત્યયાનાં મહાયન્ત્રમ્	ક	પુ. આ. વિજયલાવણ્યસુરિજી

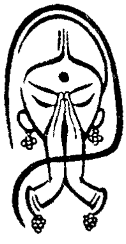

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જામનગર શહેરના વિવિધ ઉપાશ્રયો તથા મંડળો

શ્રી વિશાશ્રીમાળી તપગચ્છ જૈન સંઘ - જામનગર

શ્રી ઓશવાળ શ્વે. મુર્તિ. જૈન સંઘ	પૂ. મુનિરાજશ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા.
પોપટલાલ ધારશીભાઇ જૈન બોર્ડીંગ હ. નગીનભાઈ	,, ,, ,,
શ્રી શાન્તિ ભુવન જૈન દહેરાસર - ઉપાશ્રય	પૂ. આ. દેવશ્રી જિનેન્દ્રસૂરિજી મ. સા.
શ્રી મોરારબાગ શ્રાવિકા ઉપાશ્રય-જ્ઞાન ખાતું	પૂ. સાધ્વીશ્રી લાવણ્યશ્રીજી
મોતીચંદ હેમરાજ ધર્મશાળા - ફુલબાઇના ડેલા ઉપાશ્રય - જ્ઞાન ખાતું	,, ,, નિરૂપમાશ્રીજી તથા ,, ,, નિલપદ્માશ્રી
શ્રી જૈન દર્શક ઉપાસક સંઘ	પૂ. મુનિરાજશ્રી દીપરત્નસાગરજી મ. સા.
,, અચલગચ્છ શ્રાવિકા જૈન ઉપાશ્રય	,, સાધ્વીશ્રી વસંતશ્રીજી
,, વિશા ઓશવાળ અચલગચ્છ જૈન સંઘ	સ્વ. પૂ મુનિશ્રી લબ્ધીસાગરજી
,, સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ	પૂ જનકમુનિજી મ. સા.
છગનલાલ જાદવજી દોશી સ્થા. જૈન ઉપાશ્રય	,, મહાસતિશ્રી ધનકુંવરબાઈ સ્વામી

શ્રી ડેલી ફળી મિત્ર-મંડળ
,, ઘંટાકર્ણ મહાવીર યાત્રા મંડળ
,, પાર્શ્વ મહિલા મંડળ
શ્રી વિતરાગ મિત્ર મંડળ
,, પાર્શ્વ મિત્ર મંડળ
,, વિચક્ષણ મહિલા મંડળ
,, શાંતિજિન મહિલા મંડળ

શ્રી વિશાશ્રીમાળી તપગચ્છ જૈન સંઘ ટ્રસ્ટી મંડળ - જામનગરના દ્રવ્ય સહાયકો

શ્રી ભાનુકુમાર મગનલાલ દોશી - પ્રમુખશ્રી

જેન્તીલાલ લક્ષ્મીચંદ મહેતા - ઉપપ્રમુખ
દોશી પોપટલાલ હીરાચંદ હ. ઇન્દુભાઇ
મહેતા પરસોતમ મુળજી હ. જયસુખભાઇ
મહેતા જી. બી. (વિક્રમ)
સુતરીયા રમણીકલાલ સવજીભાઇ (અશોક)
મહેતા ભોગીલાલ મણીલાલ
મહેતા બુદ્ધિલાલ રણછોડ (શાંતિલાલ)
સમરતબેન ફુલચંદ ફોફરીયા - જેવંતલાલ
વોરા ભગવાનજી મુલજી
વોરા લક્ષ્મીચંદ ખેતશી - હ. ચુનિલાલ
વોરા જયસુખલાલ હેમતલાલ
પારેખ છગનલાલ કરશનજી - હ. વજુભાઇ

સુખલાલ અમૃતલાલ મહેતા - સેક્રેટરી
હ. અરૂણભાઈ તથા ગુણવંતભાઇ
અફીણી નવલચંદ ખેંગારભાઇ
મહેતા હરકીશન પોપટલાલ
વોરા રતિલાલ ચુનિલાલ - વિજય
ભણશાલી હઠીસંગ ટોકરશી હ. ચંદ્રકાંત (ભરત)
પાટલીયા મણીલાલ ઝવેરચંદ
તપસ્વિની વનિતાબેનના સ્મરણાર્થે
— સંઘવી સેવંતીલાલ વિઠલજી
ખજુરીયા હરખલાલ નારણજી
પાટલીયા હરસુખરાય મગનલાલ
દોશી છોટાલાલ બેચરદાસ - (દારેસલામ)
હ. હરસુખલાલ મણીલાલ

卐 卐 卐

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જામનગર શહેરના ભાઈ બહેનો તરફથી આવેલ સહાય

કોકિલાબેન પ્રભુલાલ શેઠની સ્મૃતિમાં...હ. ભાનુભાઈ દોશી

તંબોલી ત્રિભોવનદાસ તેજપાલ હ. હેમતભાઈ
પાટલીયા અરૂણાબેન શરદચંદ્ર
,, ઉર્મિલાબેન સુભાષચંદ્ર
મહેતા નરભેરામ વસનજી હ. ઇન્દુભાઇ
,, શૈલેષ છોટાલાલ
શાહ ધારશીભાઈ ચત્રભુજ
૧ સુશ્રાવક હ. સવિતાબેન
સુતરીયા મનસુખલાલ છગનલાલ
નિપૂણાબેન
વસા વ્રજલાલ વિઠલજી હ. કાંતાબેન
ચંદુલાલ માધવજી
ચંદુલાલ રામજી મહેતા
મહેતા પ્રભુલાલ રામજી હ. જલુબેન
નગીનદાસ વિઠલજી વસા
સ્વ. ઝમુબેનના સ્મરણાર્થે હ. શાંતાબેન
દલાલ બીપીનચંદ્ર ભગવાનજી
સુતરીયા શશીકાંત છગનલાલ
મહેતા ગોવિંદલાલ જેસંગભાઈ હ. જગદીશ
વોરા લાલચંદ કપુરચંદ
ચંદ્રપ્રભાબેનની સ્મૃતિમાં હ. પંકજ દોશી
પેથારા હસમુખભાઈ
સોલાણી વિનોદરાય
સમીરકુમાર શાહ
કામદાર નવલચંદ અમરચંદ હ. મુક્તાબેન
મહેતા ચંદુલાલ લક્ષ્મીચંદ
,, રતિલાલ માવજી
હિંમતલાલ ઝવેરચંદ
મહેતા જયંતિલાલ ઝીણાભાઈ હ. ડૉ. અમિત
ભણશાલી મનસુખલાલ છગનલાલ
ઠક્કર જીવરાજ જગજીવન
કુંડલીયા ચીમનલાલ લઘુભાઇ
હકીમ કલ્યાણજી અમરશી હ. શાંતાબેન
વોરા દુર્લભજી કાલીદાસ
૧ સુશ્રાવક હ. વિનુભાઇ વોરા
મહેતા ગુલાબરાય જેસંગલાલ હ. રજવંતીબેન
શેઠ કાંતિલાલ પ્રાગજી
કુંડલીયા ચુનીલાલ લઘુભાઇ
મહેતા બુદ્ધિલાલ રણછોડ હ. રમેશભાઇ
સુતરીયા કમળાબેન છબીલદાસ હ. હસુભાઇ
પરાગ ગુલાબચંદ શાહ
મહેતા પ્રીતમલાલ હરજીવનદાસ
ઝવેરી સુમતિલાલ મોહનલાલ હ. રંજનબેન
સોલાણી ફુલચંદ ચાંપશી
મહેતા પોપટલાલ હેમચંદ હ. અમૃતભાઇ
,, હિરલ અશોકકુમાર
કલ્પના એસ. માધાણી
સ્વ. રાખી એચ. વોરા
રતિલાલ અમૃતલાલ મહેતા
ઠક્કર કાંતિલાલ લક્ષ્મીચંદ
,, તારાબહેન કાંતિલાલ
,, દિનેશચંદ્ર કાંતિલાલ
,, દિવ્યાબહેન દિનેશચંદ્ર
,, સેજલ દિનેશચંદ્ર
,, શ્રેયાંશ દિનેશચંદ્ર
સોલાણી હંસાબહેન અનીલકુમાર
દોશી ઇલાબહેન અરૂણકુમાર
વોરા જેવંતલાલ કપુરચંદ
એક સુશ્રાવક – હ. દિનેશભાઇ
વોરા કેશવલાલ સોમચંદ હ. જયાબેન
સુતરીયા છબીલદાસ રણછોડભાઇ
હાથીભાઇ વસરામશેઠ હ. રાજીવકુમાર
મહેતા ભવસુખલાલ લક્ષ્મીચંદ
એક સુશ્રાવક – હ. ભાવિક દોશી
શેઠ નેણશી રવજી હ. વસંતભાઇ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દલાલ ડોસાલાલ હંસરાજ
એક સુશ્રાવિકા – હ. તારાબેન
રૂક્ષ્મણીબેન ચમનલાલ
વોરા લક્ષ્મીદાસ મનમોહનદાસ
મહેતા આણંદજી શામજીના પુત્રવધુ —
વિજયાબેનના સ્મરણાર્થે હ. જેન્તિભાઇ
પૂ પ્રધાનવિજયજી મ.સા. ના ૬૮ ઉપવાસ
નિમિતે ઝવેરી મનસુખલાલ ચુનીલાલ હ કિશોર
સુખડીયા ઓધવજીભાઇ તથા લાભકુંવર...
બેનના વર્ષીતપ નિમિતે
સુતરીયા રણછોડ નેમચંદ...હ. છેલભાઈ
ઝવેરી જયંતિલાલ છગનલાલના સ્મરણાર્થે
હ. વિજયાબેન
મનસુખભાઇ કુંડલીયાના સ્મરણાર્થે
હ. સતીષભાઇ કુંડલીયા
કંચનબેન મનસુખભાઇ કુંડલીયા હ. ભાનુબેન
મગનલાલ મલુકચંદ સંઘવી
મનહરલાલ જગજીવન ઝવેરી
શેઠ આણંદલાલ પ્રજારામ હ. વનિતાબહેન
એ. કે. ગુલગુલીયા
કુંડલીયા ધીરજલાલ ચુનીલાલ તરફથી —
ચિ. રશ્મિના લગ્ન પ્રસંગે
પૂ. સાધ્વી શ્રી રાજેન્દ્રશ્રીજીની ૧૦૦ ઓળીની
પૂર્ણાહુતિ નિમિતે શાહ માણેકલાલ પોપટલાલ
મહેતા ચુનીલાલ વિઠલજી હ. કંચનબેન
સુતરીયા પ્રાણલાલ છગનલાલ
મહેતા વિજયાબેન રંગીલદાસ
,, ચંચીબેન જયંતિલાલ
રસિકભાઇ દીપચંદ
ભણશાલી મગનભાઇ હીરાચંદ હ. હેમતભાઇ
દોશી મનસુખભાઇ પાનાચંદ
મકીમ પ્રભુલાલ છગનલાલ તથા સુકિતહૃત ગ્રાહક
નં ૫૩૯ તથા મકીમ શ્રદ્ધા જયેન્દ્રકુમાર
મહેતા પોપટભાઇ સોમચંદ
શાહ માણેકલાલ પોપટલાલ
૧ સુશ્રાવક હ. ગુણવંતભાઇ
વસા પ્રભુદાસ પ્રાગજી હ. ધીરજબેન
વોરા શાંતિભાઈ ખેંગારભાઇ હ. કીરીટકુમાર

જયાબેન ચુનીભાઇ ખીરરાસવાળા
કે. એચ. મહેતા
મહેતા પ્રભુદાસ વિઠલજી
મકીમ નટવરલાલ સોમચંદ
પારેખ હીરાભાઈ જીવરાજ
સંઘવી મનસુખભાઇ વિઠલજી હ. ભારતકુમાર
કંદોઇ રતિભાઇ કરશનજી હ. ચમનલાલ
૧ સુશ્રાવિકા હ. મંજુબેન
ઠક્કર મનસુખભાઈ ગલાલચંદ
આર. એમ. દોશી
એફ. એમ. દોશી
કે. ડી. કોઠારી
વી. એન. શાહ
એચ. એન. મહેતા
ડી. કે. સુતરીયા
મહેતા રતિલાલ પોપટલાલ હ. વિનુભાઈ
,, જમનાદાસ રામજી
સુતરીયા રમણીકલાલ છગનલાલ
કંદોઇ બાબુલાલ જેઠાલાલ હ. વિજયાબેન
મહેતા કમલચંદ ખેતશી
૧ સુશ્રાવક હ. કમળાબેન
કંદોઇ મનસુખભાઈ રતિભાઇના સ્મરણાર્થે
વોરા ઇન્દ્રલાલ મણીભાઇ
પારેખ દિનેશચંદ્ર મગનભાઇ
શેઠ પદમશી રવજી હ. જવાહર
વકીલ પ્રવિણભાઈ એસ. દોઢિયા
મહેન્દ્ર એમ. સંઘવી
પ્રવિણભાઈ દોશી
સી. એ. શાહ
દમયંતિબેન રતિભાઈ સંઘવી
શેઠ મંજુલાબેન રમેશચંદ્ર
સ્વ. મકીમ (મેતા) જેસંગભાઇ ગોપાલજી
હ. પ્રવિણચાઇ
,, ,, ,, ડાહીબેન જેસંગભાઇ
મકીમ (મેતા) પ્રવિણચંદ્ર જેસંગલાલ
,, ,, સુશીલાબેન પ્રવિણચંદ્ર
,, ,, કમલ ,,
,, ,, ધર્મેન્દ્ર ,,
,, ,, પ્રજ્ઞા કમલકુમાર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મહેતા જયંતિભાઇ પોપટભાઈ	સ્વ. મુકતાબેન ઝવેરચંદ
,, બાબુભાઇ ત્રિભોવનદાસ	,, સંતોકબેન ઝવેરચંદ
,, પ્રભુભાઈ લક્ષ્મીચંદ	,, ઝવેરચંદ ખીમજી
સોલાણી હરકીશન પોપટલાલ	,, શાન્તાબેન મણીલાલ

પૂ. આચાર્યાદિ મુનિરાજોના ઉપદેશથી આવેલ સહાય

દ્રવ્ય સહાયક	ગામ	પ્રેરક / ઉપદેશક
શ્રી આદિશ્વર મહારાજ જૈન દેરાસરા એન્ડ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ	મુંબઇ	પૂ. આ. દેવ મેરૂપ્રભસૂરિજી તથા પૂ. પં. ઇન્દ્રસેનવિજયજી મ.સા.
એક સદ્‌ગૃહસ્થ હ. ફૂલચંદ બોરડીયા	,,	
અમરીષભાઈ, અનોપચંદભાઈ તથા હર્ષદભાઈ	ઘાટકોપર મુંબઇ	
હીરજી લાલજી મારૂ C/o. કચ્છી વિશા ઓશાવળ જૈન સંઘ	થાણા	અચલ ગચ્છાધિપતિ પૂ આ. ગુણસાગરસૂરિજી
સહસ્ત્રફેણા પાર્શ્વનાથ જૈન-દેરાસર ઉપાશ્રય ટ્રસ્ટ	મુંબઇ ચોપાટી	પૂ. આ. દેવશ્રી વિજય ભુવનભાનુસૂરિજી
ખાનપુર જૈન સંઘ	અમદાવાદ	,, ,, ,, ,, રૂચકચંદ્રસૂરિજી
શ્રી વાડીલાલ સારાભાઇ ટ્રસ્ટ	પ્રાર્થના સમાજ	,, ,, ,, ,, ,,
શ્રી શ્વે. મૂર્તિ જૈન સંઘ	ઇચલકરંજી	,, ,, ,, ,, મિત્રાનંદસૂરિજી
ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ જૈન સંઘ	પાડીવ	,, ,, ,, ,, પ્રદ્યોતન ,,
નેમિનાથ જૈન શ્વે. તીર્થ	ફાલના	,, ,, ,, ,, સૂશીલ ,,
ચુનીલાલ ડાહ્યાલાલ	કીશુમુ-આફ્રિકા	,, ,, ,, વિનયચંદ્ર સૂરિજી મ. સા.
નગીનદાસ ચુનીલાલ	જામનગર	,, ,, ,, અભયદેવ ,, ,,
કાંતિલાલ ડાયાભાઈ મશરૂવાળા	પાટણ	પૂ. પન્યાસજી અભયસાગરજી ગણિ.
શ્રી બાહુસુબાહુ શ્રમણ વૈયાવચ્ચ ટ્રસ્ટ —	અમદાવાદ	,, ,, અભ્યુદયસાગરજી પૂ. પં. શ્રી નવરત્ન સાગરજી તથા પૂ. મુનિ મુક્તિરત્નસાગરજી
શ્રી શ્વે. મૂર્તિ. જૈન સંઘ	પાદરલી	,, પંન્યાસ હેમપ્રભવિજય ગણિ.
ભારત ઓટો સર્વિસ	ખેડા	,, ,, નરદેવસાગરજી તથા તેમના શિષ્ય પૂ. મુનિ શ્રી ચંદ્રકીર્તિસાગરજી મ. સા.
શ્રીગોડીજી પાર્શ્વનાથ ટેમ્પલ ટ્રસ્ટ	પૂના	
શાંતિલાલ ડી. શાહ	ખંભાત	પૂ. પંન્યાસ શ્રી ચંદ્રસેન વિજયજી ,,
વિશાશ્રીમાળી જૈન સંઘ	બોરસદ	,, ગણિવર્ય શ્રી જીતેન્દ્ર સાગરજી તથા મુનિ શ્રી પુન્યપાલ સાગરજી
જયનગર મૂર્તિ શ્વે. જૈન સંઘ	વાપી	પૂ. મુનિ શ્રી રત્નભૂષણ વિજયજી તથા ,, ,, કુલભૂષણ વિજયજી
શ્રી ,, ,, ,, ,,	ઊંઝા	,, ,, સોમશેખર સાગરજી તથા ,, ,, નયશેખરસાગરજી
,, ,, ,, ,, ,,	ઝીંઝુવાડા	,, ,, મુનિચંદ્ર વિજયજી
શ્રી વિશા શ્વે. મૂર્તિ. જૈન સંઘ	જોરાવરનગર	,, ,, પુણ્યવિજયજી

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શ્રી વિશા-ઓશ. જૈન મહાજન - નાની ખાખર		પૂ. મુનિશ્રી ભુવનચંદ્રજી
આદિનાથ ભગવાન ભંડાર પેઢી	ઘાણેરાવ	,, ,, ...
એક સદ્ ગૃહસ્થ		,, ,, ચંદ્રયશ વિજયજી
૧ સુશ્રાવક	પાટણ	પૂ. મુનિશ્રી નરચંદ્રવિજયજી
શ્રી ઝવેરચંદ પ્રતાપચંદ સુપાર્શ્વનાથ જૈન સંઘ	વાલકેશ્વર મુંબઈ	,, ,, રવીન્દ્રસાગરજી મ. સા.
જિતેષકુમાર નગીનદાસ	જામનગર	,, ,, અભયરત્ન વિજયજી
શ્રી જૈન શ્વે. મુર્તિ. સંઘ	ધનબાદ	,, ,, ભદ્રબાહુ વિજયજી
ચાણસ્મા જૈન સંઘ	ચાણસ્મા	પૂ. ભક્તિસૂરીજીના સમુદાયના પૂ. આ. વિજય સુબોધસૂરિજીના શિષ્ય પૂ. શાંતિચંદ્રવિજયજી મ.

પૂ. સાધ્વીજી મ. સા. ના ઉપદેશથી આવેલ સહાય

શ્રી ભીડભંજન પાર્શ્વનાથ જૈન શ્વે. મૂર્તિ. સંઘ	નીમચ	પૂ. સાધ્વીશ્રી ચારૂવ્રતા શ્રીજી
શ્રી જૈન શ્વે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ પેઢી	રીછેડ	

શ્રી આરાધના ભુવન ભીવંડી જૈન સંઘ		પૂ. સાધ્વીશ્રી ગુણોદયાશ્રીજીના શિષ્યા
	ભીવંડી (થાણા)	,, ,, સુનયજ્ઞાશ્રીજી
૧. સુશ્રાવિકા	શિવાના	,, ,, ગુણોદયાશ્રીજી તથા
		,, ,, મનોગુપ્તાશ્રીજી
શ્રી જૈન શ્વે. મૂર્તિ. સંઘ	વેરાવળ	,, ,, ગુણોદયાશ્રીજી તથા
		,, ,, કલ્પલતાશ્રીજી
મછુ દીપચંદની ધર્મશાળા જ્ઞાન ખાતું	સુરત	,, ,, મૃગેન્દ્રશ્રીજી
મણીયારના ઉપાશ્રયનું ,,	રાધનપુર	,, ,, નિરંજનાશ્રીજી
		,, ,, નિત્યાનંદશ્રીજી
જૈન શ્વે. મૂર્તિ. સંઘ	પ્રતાપગઢ	,, ,, આત્માનંદશ્રીજી
૧. સુશ્રાવક	વિજાપુર	,, ,, પ્રમોદશ્રીજીના શિષ્યા
		,, ,, સુમિત્રાશ્રીજી
શેઠ નંદલાલ ગોવિંદજી	ઔરંગાબાદ	,, ,, પ્રશમનાશ્રીજી
ચીમનલાલ મોહનલાલ	મહુવા	,, ,, શશીપ્રભાશ્રીજી
પ્રભુલાલ ગોસલજી	ચેલા	,, ,, સૂર્યપ્રભાશ્રીજીના શિષ્યા
		,, ,, પ્રભંજનાશ્રીજી
મંજુબેન તથા સુશીલાબેન	પાલીતાણા	,, ,, નિરૂજાશ્રીજી તથા મોક્ષજ્ઞાશ્રીજી
૧. સુશ્રાવિકા	,,	,, ,, ,, તથા જયજ્ઞાશ્રીજી
ગુણીબેન વિનોદચંદ	મુંબઈ	,, ,, રાજપ્રજ્ઞાશ્રીજી
વોરા ઉપેન્દ્રકુમાર સેવંતિલાલ	અમદાવાદ	,, ,, ,,
૧. સુશ્રાવક	,,	,, ,, મલયાશ્રીજી
વોરા જાસુદબેન રમણલાલ	,,	,, ,, ,,
સંઘવી પ્રમેશકુમાર રાજેન્દ્રકુમાર	,,	,, ,, ,,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સરસપુર જૈન સંઘ	અમદાવાદ	પૂ. સાધ્વીશ્રી લલિતપ્રભાશ્રીજી
ચંદુલાલ દલસુખભાઇ	,,	,, ,, પ્રવિણાશ્રીજી
મણીયાર જૈન ઉપાશ્રયના બહેનો	રાજકોટ	,, ,, સુયશાશ્રીજીના શિષ્યા પૂ. સા.
		,, ,, શ્રી કલ્પધર્માશ્રી, વર્યતાશ્રી, પુષ્પદંતાશ્રી
જૈન સંઘ – જ્ઞાન ખાતું	મોરબી	,, ,, ,, શુભંકરાશ્રીજી
શાહ કંચનબેન જયંતિલાલ	અમદાવાદ	,, ,, પૂર્ણપ્રજ્ઞાશ્રીજી
શાંતાબેન ભોગીલાલ વકેટવાળા	,,	,, ,, ,,
એક સુશ્રાવિકા બહેન	,,	,, ,, મોહજીતાશ્રીજી
,,	,,	,, ,, માર્દવતાશ્રીજી
રતનબેન વિજયકુમાર શેઠ	બાલાપુર	,, ,, પુષ્પદન્તાશ્રીજી
(૧) મીઠાભાઇ કલ્યાણચંદ પેઢી	કપડવંજ	,, ,, કૈવલ્યશ્રીજી તથા
(૨) વ્રજલાલ હરિલાલ બહેનોનો ઉપાશ્રય	,,	,, ,, ભવ્યાનંદશ્રીજી
કિર્તિકુમાર વાડીલાલ શાહ	કપડવંજ	,, ,, ભવ્યાનંદશ્રીજી
મહેન્દ્રકુમાર ધૂળાલાલ	,,	,, ,, ,,
શ્રીમતી અરૂણાબેન હરીયા	જામનગર	,, ,, અનંતપૂર્ણાશ્રીજી
		,, ,, અનંત દર્શિતાશ્રીજી
બહેનોનું જ્ઞાન ખાતું – જૈન સંઘ	રાજગઢ	,, ,, કલ્પવર્ણાશ્રીજી
સૂર્યાબહેન બાબુલાલ	ઉણ	,, ,, વિદ્યુતપ્રભાશ્રીજી
		,, ,, અમીરસાશ્રીજી
સ્વ. છબલબેન ચુનીલાલ	કિસુમુ-આફ્રિકા	,, ,, જયશ્રીજી
મંજુબેન નગીનદાસ	જામનગર	,, ,, લાવણ્યશ્રીજી
(૧) રશ્મિબહેન જિતેશકુમાર	જામનગર	,, ,, સોમયયશાશ્રીજી
(૨) પ્રતિક જિતેશકુમાર	,,	,, ,, ,,
બિન્દુબહેન પ્રદીપકુમાર	લંડન	,, ,, હિતજ્ઞાશ્રીજી
નીતાબહેન શૈલેષકુમાર	મુંબઈ	,, ,, કનકપ્રભાશ્રીજી
બિન્દેશ નગીનદાસ	જામનગર	,, ,, શુભોદયાશ્રીજી
શાહ શરદકુમાર ભોગીલાલ	અમદાવાદ	,, ,, મૃદુતાશ્રીજી
પરીખ સંજયકુમાર શશીકાન્ત	,,	,, ,, અમીવર્ષાશ્રીજીના ૮૫ મી ઓળીના પારણા નિમિત્તે
મહેતા મનસુખલાલ લક્ષ્મીચંદ	,,	,, ,, મોક્ષાનંદશ્રીજી
ઝવેરી હીરાકુંવરબેન મનસુખલાલ	જામનગર	,, ,, હેતશ્રીજી (જામનગરવાળા) ના પ્રશિષ્યા પૂ. સાધ્વીશ્રી લાવણ્યશ્રીજી
અફીણી કાંતિલાલ માણેકચંદ	,,	,, ,, ચંદ્રાનનશ્રીજી
,, રંભાબેન ,,	,,	,, ,, ગુણજ્ઞાશ્રીજી
,, કલાવતિ કાંતિલાલ	,,	,, ,, દિવ્યયશાશ્રીજી
,, નયનાબેન બીપીનકુમાર	,,	,, ,, મેરૂશીલાશ્રીજી
વોરા પ્રભુલાલ હરખચંદ	,,	,, ,, ,,
મહેતા ધર્મેન્દ્ર લઘુભાઇના સ્મરણાર્થે હ. ભારતીબહેન	,,	,, ,, સુતારાશ્રીજી

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દોશી મોહનલાલ પ્રાગજી હ. મહેન્દ્ર	જામનગર	પૂ. સાધ્વીજી જયપ્રભાશ્રીજી
		,, ,, પુન્યપ્રભાશ્રીજી
પ્રભુલાલ આણંદજી મહેતા	,,	,, ,, ભાવિતરત્નાશ્રીજી
વોરા માનકુંવર હેમતલાલ	,,	,, ,, કૈરવપ્રજ્ઞાશ્રીજી
,, મધુકાન્ત ,,	,,	,, ,, કલ્પપ્રજ્ઞાશ્રીજી
દલાલ લાલજી રામજી હ. બાબુભાઇ	,,	,, ,, પુન્યવર્ધનાશ્રીજી
મહેતા લઘુભાઈ માણેકચંદ એન્ડ સન્સ	,,	,, ,, અમીરસાશ્રીજી
		,, ,, પ્રવિણશ્રીજીના શિષ્યા
શાહ માણેકલાલ પોપટલાલ	,,	,, ,, રાજેન્દ્રશ્રીજી
વોરા દીપકકુમાર જેવંતલાલ	,,	,, ,, મહાસતીજી મધુબાઇ સ્વામી
વારીયા શિવકુંવરબેન મોહનલાલ હ. દલપતભાઈ	,,	,, ,, મંજુલાબાઇ સ્વામી
ઉર્મીલા આર. શાહ	ખીમાણા	,, ,, સદ્‌ગુણાશ્રીજી
કીરીટભાઇ બી. શાહ	ઊંઝા	,, ,, સુલસાશ્રીજી
સરોજ કે. શાહ	ખીમાણા	,, ,, હિતોદયાશ્રીજી
વસંતાબેન જે. શાહ	ઊંઝા	,, ,, શીલદર્શનાશ્રીજી
રાજેશ આર. પારેખ	,,	,, ,, સંયમગુણાશ્રીજી
નવીનભાઇ જે. શાહ	,,	,, ,, નિર્મલદર્શનાશ્રીજી

ધોરાજી તપગચ્છ જૈન સંઘ

પ્રેરણા :- સ્વ. પૂ. હેમશ્રીજીના પ્રશિષ્યા પૂ. સાધ્વીશ્રી પુન્ય પ્રભાશ્રીજી તથા અમીરસાશ્રીજી

અનોપચંદ ચત્રભુજ
પ્રતાપરાય જગજીવન દવાવાળા
વ્રજલાલ મોતીચંદ વોરા
મણીલાલ અભેચંદ મેતા
પ્રાણલાલ તારાચંદ શાહ
ભાલચંદ્ર શાંતિલાલ શાહ
પ્રભુદાસ ઝવેરચંદ સુખડીયા
હીરાચંદ ભીમજી મેતા
ગોરધનદાસ મોહનલાલ વસા
શાંતિલાલ છગનલાલ શાહ
નટવરલાલ લક્ષ્મીચંદ સંઘવી
રમણીકલાલ પોપટલાલ શાહ
શાંતિલાલ ધીરજલાલ શાહ
હરસુખભાઇ પ્રાણજીવન વોરા
ભગવાનજી પોપટલાલ વોરા
ચીમનલાલ તારાચંદ શાહ
ચંદુલાલ નેમચંદ વોરા
તલકચંદ ઝવેરચંદ વોરા
મગનલાલ અવિચળ પટવા
શામળજી ફુલચંદ વસા – વંથલીવાળા
ન્યાલચંદ પરસોતમ
જેચંદ ભાઈચંદ વસા
કેશરીચંદ નંદલાલ શાહ
જશવંતરાય વ્રજલાલ શાહ
જબકબેન છોટાલાલ દેસાઇ
પ્રભાબેન મહાસુખલાલ વકીલ
વ્રજકુંવરબેન ફુલચંદ શાહ
જેન્તીલાલ પોપટલાલ

પ્રેરણા :– પૂ. સાધ્વીશ્રી અમીરસાશ્રીજી તથા હર્ષધરાશ્રીજી

બીપીનચંદ્ર ડી. શાહ
વસંતલાલ તારાચંદ
જેચંદભાઇ લાઠીયા
નવનીતભાઇ શાહ
ભૂપતભાઇ શાહ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પૂ. મુનિરાજશ્રી દીપરત્ન સાગરજીની પ્રેરણાથી આવેલ સહાય

શ્રી ચંદ્રપ્રભુ જૈન દેરા. ટ્રસ્ટ સંઘના આરાધકો	મુંબઇ	શોભનાબેન મહેશકુમાર	અમદાવાદ
પારેખ વેલજીભાઈ ખીમજીભાઇ		પરીખ લાલભાઈ લલ્લુભાઈ	,,
હ. છગનભાઈ	,,	આરાધક સુશ્રાવકો	મહુવા
કિરણ પ્રવિણચંદ્ર	,,	ઠક્કર નવલબેન લક્ષ્મીચંદ	જામનગર
ઉષાબેન રમેશચંદ્ર	,,	સંઘવી હરિલાલ દીપચંદ	,,
પ્રભાબેન ડાહ્યાલાલ	,,	૧. સુશ્રાવક હ. વિનોદરાય	,,
દિલીપકુમાર કાંતિલાલ મહેતા	,,	મહેતા શશીકાન્ત છગનલાલ	ભાવનગર
		સુષમા દોઢિયા	નખત્રાણા

જામનગર સિવાયના અન્ય ગામોના સહાયક

પૂ. મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજીની પ્રેરણાથી

નાનપુરા જૈન સંઘ	સુરત	શાહ સંજયકુમાર જયંતિલાલ	નવસારી
હરિપુરા ,, ,,	,,	ગિરીશભાઇ ધનજીભાઇ નાગડા	શિરપુર
આદીશ્વર ભગવાન જૈન દેરાસર ટ્રસ્ટ	કઠોર	એસ. કે. મહેતા-હંસાબેનની જ્ઞાનપંચમીની આરાધના નિમિત્તે	રાજકોટ
શ્રી શ્વે.મૂર્તિ. જૈન સંઘ	શેગાંવ	શ્રી મુનિ સુવ્રત સ્વામિ જૈન દેરાસર પેઢી	ભરૂચ
ભાયાણી ચંદુલાલ નવલચંદ	,,	શેઠ ગોવિંદજી ડોસાભાઈ હ. અશોકભાઈ	ઔરંગાબાદ
બહેનોનું જ્ઞાન ખાતું હ. શાંતિભાઈ	મંડાર	શ્રી શ્વે. મૂર્તિ. જૈન સંઘ	સુલતાનપુર
શ્રી તપગચ્છ જૈન સંઘ હ. જશુભાઇ	અલીયાબાડા	છોટાલાલ વનમાળીદાસ	,,
મહેતા મુકુંદ કે.	,,	દયાળજીભાઇ	જામવણથલી
મોહનલાલ જીવણદાસ	બુલઢાણા	શ્રી વાસુ પૂજ્ય સ્વામિ જૈન દેરાસર સંઘ	આરંભડા
જેકુંવરબેન નથુભાઇ	ભાણવડ	મહેન્દ્ર પી. સોલાણી	વાંકાનેર
પ્રેમચંદ કચરાભાઇ	,,	સિદ્ધ ક્ષેત્ર મોટી ટોળી	પાલીતાણા
જયંતિલાલ ડાહ્યાભાઇ	,,	૧ સદ્ગૃહસ્થ હ. દિનેશભાઇ	રાજકોટ
મહેતા જેસંગલાલ પાનાચંદ	,,	શાહ ઉમેદલાલ મોનજી	સાંગલી
દિનેશચંદ્ર તારાચંદ	માંગરોળ	શ્રી આરાધના ધામ હ. જયંતિભાઇ	સિહણ
રસિકલાલ અમીલાલ પારેખ	,,	ચીનુભાઇ પી. શાહ પ્રમીલાબેનના માસક્ષમણ નિમિત્તે	લુણાવાડા
સંઘવી પ્રવિણકુમાર અમૃતલાલ	રાજકોટ	રામચંદ ગોવિંદજી-સુશીલાબેન તથા સીમાના ૧૬ ઉપવાસ નિમિત્તે	અમરાવતી
હેમીબેન સાકરચંદ	ભાવનગર	નટવરલાલ રાયચંદ	ઉપલેટા
સી. જે. મહેતા	,,	ચંદ્રકાન્ત શામજી	રાણપુર
જયાબેન સી. મહેતા	,,	અમૃતલાલ મોતીલાલ	,,
સંજયભાઇ સી. ,,	,,		
હેમાબહેન એસ. ,,	,,		
અલ્પા એસ. ,,	,,		
નગેન્દ્રકુમાર સુપડાસા	બાલાપુર		
રવિન્દ્રકુમાર મીઠુલાલ	,,		

લલિતકુમાર વ્રજલાલ જેતપુર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અમદાવાદના સહાયકો

શ્રી ખુશાલભુવન જૈન સંઘ હ. મહેન્દ્રભાઇ
શ્રી વિશ્વનંદિકર જૈન સંઘ –
બચુભાઇ ભગુભાઇ હ. મહેન્દ્રભાઇ
સી. કે. શાહ હ. અજિતભાઇ
પન્નાલાલ જમનાદાસ સુતરીયા
દક્ષાબેન રમણલાલ ધીયા
પોપટલાલ રવચંદ
દોશી છોટાલાલ નરશીદાસ
લવારની પોળ જૈન ઉપાશ્રય હ. જવાનમલજી
શાહ ચંદુલાલ ફુલચંદ
,, મણીબેન ચંદુલાલ
,, અમુલખ ,,
,, સુવર્ણાબેન અમુલખભાઈ
,, ડીમ્પરના સ્મરણાર્થે હ. તેજલ
કમલેશકુમાર લાલજી
ચંદ્રકાંત શાંતિલાલ ખડાયતા
પદમશી કેવળદાસ મહેતા

મુંબઈના સહાયકો

રમણલાલ છગનલાલ હ. જસવંતીબેન
ઝવેરી રમેશચંદ્ર શાંતિલાલ
,, સુલોચનાબેન
સુવર્ણાબેન અમરકુમાર
શ્રોફ રતિલાલ મગનલાલ
,, અજીતકુમાર રતિલાલ
ઝવેરી ધીરજલાલ મગનલાલ
મહાવીરનગર શ્વે. મૂર્તિ. જૈન સંઘ–બાબુભાઇ
નેમચંદ તથા ધીરજલાલ જગજીવનદાસ
ટોલીયા ધીરજબેન નાગરદાસ
કંચનબેન શાંતિલાલ હ. અમરીશભાઈ તથા પ્રફુલ્લાબેન
ચુનીલાલ વિઠ્ઠલજી હ. કંચનબેન
હર્ષદરાય જીવણલાલ
પટણી સુરેશચંદ્ર ગુલાબચંદ
શાહ મહેશકુમાર જયંતિલાલ
શાહ નિરંજન હરિલાલ
કાંતિલાલ ભાઇચંદ કામદાર
દલસુખભાઇ ચત્રભુજ
ડાહીબેન મનસુખલાલ વોરા

નિસ્પૃહી તપસ્વી પૂ. પં. સુશીલસાગરજીના જીવનની આરાધનાની અનુમોદનાર્થે

મહુવાના સહાયકો

દોશી નરોત્તમદાસ ગીરધરલાલ
લીલાવંતીબેન નરોત્તમદાસ
વસંતરાય નરોત્તમદાસ
મહેન્દ્રકુમાર નરોત્તમદાસ
નાગરદાસ દેવચંદ ગાંધી
મનસુખલાલ દેવચંદ ગાંધી
રૂપલ મહેન્દ્રકુમાર
પારસ કલોથ સ્ટોર્સ
વાસા નાનચંદ લક્ષ્મીચંદ
છગનલાલ કમળશી દોશી
હિંમતલાલ પ્રીતમલાલ ઓસવાળ
ચુનીલાલ હંસરાજ દોશી
બાબુલાલ દેવચંદ ગાંધી
ચારૂબેન મહેન્દ્રકુમાર
કેયુર મહેન્દ્રકુમાર
સોનલ મહેન્દ્રકુમાર
વસંતરાય ડાહ્યાભાઇ દોશી
અરવિંદભાઇ દોરડાવાળા
શાહ દલીચંદ હીરાચંદ
જયંતિલાલ ભાયચંદ
હર્ષદરાય દીર્ઘરંગાય
શ્રી વર્ધમાન ગ્રુપ
આરાધક સુશ્રાવિકાઓ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પોરબંદરના સહાયકો

શાહ નિર્મળાબેન મનસુખલાલ	શાહ તરલાબેન પ્રવિણચંદ્ર
બળેજા પાર્શ્વનાથ મંડળ	,, કલાબેન હરકીશનદાસ
ડોસાણી જમનાદાસ જગજીવન	,, કુમુદબેન ભોગીલાલ
૧ સુશ્રાવિકા હ. જયુભાઇ	પ્રભાત મેડીકલ સ્ટોર
સુખડીયા મોહનલાલ ધરમશી	કોઠારી તેજસ નટવરલાલ
,, ભાણીબેન વીરચંદ	પ્રેમિલાબેન
૧ સુશ્રાવિકા હ. ભાણીબેન	શાંતાબેન કોરડીયા
શાહ નિર્મલાબેન ચંદુલાલ	ધીરજલાલ વનમાળીદાસ

ગોંડલના સહાયકો

શ્રી તપગચ્છ જૈન સંઘ	જસુભાઈ કોઠારી
કાંતિલાલ દેવકરણ દોશી હ. મંજુલાબેન	ચંદુભાઇ કોઠારી
એચ. કે. વોરા	છોટાલાલ મહાસુખભાઈ શેઠ
જટાશંકર માનસંગ દોમડીયા	નગીનભાઈ મોડા
ચંદ્રિકાબેન હર્ષદરાય વોરા	કાંતિભાઈ આશરા
નગીનદાસ નીમચંદ સંઘવી	કાંતિભાઇ મહેતા
જીગીષા હર્ષદરાય વોરા	જયંતિલાલ જસરાજ મોડા
નીલેશ જયંતિલાલ	મણીયાર જયંતિલાલ ભગવાનજી
દલીચંદ દામોદર મહેતા	સંઘવી હેમતલાલ પાનાચંદ
મુક્તાબેન નવલચંદ કોઠારી	

રૂા. પાંચ કે તેથી વધુ ....દ્રવ્ય સહાય કરનારની નામાવલી સમાપ્ત

શ્રી ગોડીજી મહારાજ જૈન ટેમ્પલ એન્ડ ચેરિટીઝ જ્ઞાનખાતું – પાયધુની – મુંબઇ

પ્રેરણા :- પૂ. સાધ્વીશ્રી પુષ્પદંતાશ્રીજી ગામ બાલાપુર

(૧) ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ સંસ્થાન
હ. શેઠ વિજયકુમાર ગિરધારીલાલ
(૨) ડો. અરવિંદલાલ ટી. શાહ
(૩) જવાહરલાલ હરીલાલ શાહ
(૪) ગં.ભા. સરસ્વતીબેન સોનપાલ
શાહ હ. શાંતિલાલ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

માત્ર ચાર વર્ષના દીક્ષા પર્યાયમાં આ ગ્રન્થ અનુવાદ અને સંપાદન કરનાર ....

પ. પૂ. મુનિરાજ શ્રી દીપરત્નસાગરજી (M.Com. M.Ed.)

ये नाम केचिदिह नः प्रथयन्त्यवज्ञां
जानन्ति ते किमपि तान्प्रति नैष यत्नः ।
उत्पत्स्यते मम तु कोऽपि समानधर्मा
कालो ह्ययं निरवधि विंपुला च पृथ्वी ॥

संतोऽप्यसंतोऽपि कृतिं परस्य
श्रुत्वा शिरः स्वंपरिधूनयन्ति ।
पूर्वेऽत्र चित्रादपरे त्वरूच्या
कथं त्विदं चर्मदृशो विदन्ति ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अभिनव श्रुत प्रकाशन

PATALIA SCREEN

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org